TAGORE

GORA

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

CLASICII LITERATURII
UNIVERSALE

GORA
by
Rabindranath Tagore
Indian edition
MacMillan and Co., Limited
London — 1961

CLASICII LITERATURII UNIVERSALE

RABINDRANATH TAGORE

GORA

În românește de
HENRIETTE YVONNE STAHL

București — 1965

EDITURA PENTRU LITERATURĂ UNIVERSALĂ

INTRODUCERE

Mai mult decît orice, romanul acesta învederează conştiinţa patriotismului indian, cu largile şi nobilele lui coordonate. Scris într-o perioadă însemnată din istoria Indiei moderne, cînd se intensificau confruntările intelectuale şi luptele patrioţilor şi pentru progres, romanul *Gora* promovează o seamă de valori şi idei ale conştiinţei indiene, trăite şi exprimate de către una dintre cele mai înţelepte, mărinimoase şi elevate minţi ale Indiei şi ale omenirii, Rabindranath Tagore. Într-un sens restrîns, romanul este răspunsul pe care Tagore l-a dat necesităţilor şi căutărilor unui moment istoric foarte precis şi în condiţiile proprii lumii sale. Într-un sens mai larg, însă, romanul desfăşoară şi promovează sentimente şi ţeluri general umane, ridicînd punţi de înţelegere între popoare şi culturi, în scopul unei cunoaşteri şi dragoste universale.

Combătînd poziţia de izolare şi închistare a unor compatrioţi dogmatici şi o seamă de prejudecăţi curente atunci, Tagore a deschis calea către progres, impunînd perspective mai largi în privinţa drepturilor oamenilor la o viaţă fericită. Totodată, el a explicat celor dinafara Indiei dificultăţile luptei pentru progres în lumea indiană, dificultăţi datorite unor cauze interne ca şi externe.

Prin întreita-i valoare de operă de artă, document social şi chemare etică la umanism — însuşiri pe care le posedă îndeobşte marile creaţii ale literaturii şi ale artei — romanul lui Tagore se dovedeşte nepieritor, chiar dacă de la data scrierii şi publicării lui s-au petrecut atîtea prefaceri şi în India, şi în lumea întreagă.

I

Să amintim împrejurările în care a fost scris, pentru a deslușì apoi meritele-i epice și valorile umane pe care le învederează. Romanul a fost scris în 1910, cînd autorul se apropia de vîrsta de cincizeci de ani. Cum în roman se oglindesc lupta și mai ales convingerile autorului, se cuvine a menționa unele elemente biografice.

Rabindranath Tagore s-a născut la Calcutta, la 6 mai 1861, dintr-o familie de oameni cultivați, a căror tradiție progresistă o va continua și dezvolta. Bunicul și apoi tatăl său au condus acea importantă instituție „Brahmo Samaj" (Uniunea lui Dumnezeu), de care e vorba pe larg în roman. Este mai curînd o societate religioasă reformistă care, sub veșmîntul religiei, promova anumite revendicări sociale. Fundatorul societății, Ram Mohan Roy, un iluminist adînc cunoscător al scripturilor hinduiste, ca și al acelora islamice, budiste și creștine, și-a format cu multe frămîntări și în treptate stadii concepția, pe baza căreia a înființat, la începutul secolului trecut, Brahmo Samajul. Potrivnic sectarismului și intoleranței religioase, Roy a îndemnat la cultivarea virtuților omenești, povățuind mai ales ajutorarea, îngăduința și solidaritatea între semeni. După moartea sa în 1833, societatea a cunoscut lîncezeala pînă în 1841, cînd bunicul scriitorului, Debendra Nath Tagore, i-a dat o viață nouă, contopind Brahmo Samajul cu „Societatea pentru învățarea adevărului", pe care o fundase mai de mult, tot la Calcutta, și care dispunea de mijloace mai largi de răspîndire. Bunicul scriitorului, dîndu-și seama de evoluția credințelor, recunoștea o credință bazată pe natură și pe intuiție, pe folosirea adevărului în orice scriere s-ar găsi. El a accentuat rostul dreptății morale, susținînd că deosebirea dintre caste este zadarnică, așa cum sînt inutile și pelerinajele și penitențele. Samajul recunoștea un Dumnezeu suprem, înzestrat cu atribute morale și cu inteligență, fără încarnări.

Lupta împotriva sistemului de caste, împotriva idolatriei, împotriva stării de robie a femeilor și necesitatea unei educații laice a tinerelor generații s-au accentuat în Brahmo Samaj sub conducerea lui Maharshi Tagore, tatăl scriitorului. Așadar, cel de al treisprezecelea copil al lui Maharshi,

scriitorul Rabindranath Tagore, s-a format în sînul unei vechi tradiții intelectuale, ajungînd să-și depășească înaintașii.

După studii în patrie și în Anglia (1877), Rabindranath Tagore a desfășurat o largă și vie activitate pe tărîm literar, social și cultural, devenind unul dintre marii învățători ai poporului indian și un creator de valoare universală. În noile condiții, ce-și găsesc expresia în constituirea, în 1885, a Congresului național al Indiei, partidul burghez opus colonialismului britanic, Tagore întreprinde o seamă de acțiuni de luminare a maselor, de animare a intelectualității progresiste, de educare a conștiinței naționale. În acest scop, înființează în 1895 revista „Sadhana", unde este combătut colonialismul și se aduc o seamă de critici — ca și în romanul de față — unor concepții nehinduiste și formalismului din sînul Brahmo Samajului. În 1901, înființează la Santiniketan (Lăcașul Păcii) acel focar al culturii și educației indiene care este școala Viçvabharati (Vocea universală). În această școală de la Santiniketan — situată la Bolpur, la 93 de mile de Calcutta — el continuă o inițiativă mai veche a tatălui său. Dar școala lui Tagore promovează metode și concepții mult mai ample, ce-și găsesc dezvoltarea și în prezent.

Cei care studiază la această școală a înțelepciunii urmăresc deopotrivă și laolaltă progresul intelectual și cel etic, păstrează un contact direct cu natura, cu lumina și aerul; nu separă dezvoltarea spirituală de cea fizică. Tagore a crezut întotdeauna în forța culturii și a educației, în realizarea-de-sine, printr-o cunoaștere cît mai adîncă și mai armonioasă. Pentru a se transforma starea socială și economică a poporului, este necesară — susținea el — trăirea valorilor spirituale și intelectuale ale culturii indiene. Tagore a dorit ca mișcarea naționalistă indiană să pornească de la reforme morale și sociale, înainte ca India să-și dobîndească libertatea politică.

Școala de la Santiniketan a pregătit generații de luptători înțelepți, de oameni ai cunoașterii și ai faptei exemplare, iubind patria și umanitatea. Ca și în vasta sa operă literară — cuprinzînd poeme și cîntece închinate celor mai adînci valori spirituale, cărți de filozofie și religie, romane și nuvele, opere de critică socială și de politică — și în școala sa Tagore a văzut în dragostea dintre oameni o supremă lege

a existenței, o valoare din care decurg celelalte valori și însuși binele. Critica pe care a adus-o el civilizației europene combătea tocmai acele aspecte care dezumanizează omul și degradează înțelepciunea. El s-a pronunțat pentru o înțelegere între Orient și Occident și — așa precum a subliniat Jawaharlal Nehru în *Descoperirea Indiei* — Tagore a fost un sol al schimburilor culturale în lume.

Se cunosc înaltele principii umaniste pe care le-a dezvoltat în atîtea scrieri, ca și în cuvîntările rostite de-a lungul anilor la universitățile Oxford și Harvard, în Japonia și la Moscova. Înțelegerea și respectul față de marile idei și sentimente ale lumii l-au făcut să se bucure de un prestigiu mondial, iar acest prestigiu îl căpătase încă înainte de 1913, cînd i s-a decernat premiul Nobel. Valoarea premiului a destinat-o pentru întreținerea școlii de la Santiniketan.

În anii ce preced scrierii romanului *Gora*, Tagore a susținut necesitatea autoguvernării Indiei, descătușarea din colonialism, iar în anii 1905—1908 a participat la mișcarea pentru boicotarea mărfurilor engleze — mișcarea „svadesi" — punînd accentul pe educarea intelectuală a patrioților indieni, spre a-i face mai conștienți de îndatoririle lor. Romanul însuși constituie a critică adusă exceselor de tot felul, promovate fie de neohinduiști, fie de membrii Brahmo Samajului — brahmoiștii — și pledează pentru iubirea dintre oameni. În această combatere a prejudecăților de castă, a sectarismului religios, a unui tradiționalism tiranic și a intoleranței și-au spus cuvîntul vechile convingeri ale scriitorului, experiențele sale mai largi, iar dragostea de oameni și de viață i s-a intensificat și datorită unei triste încercări personale. Căsătorit la vîrsta de douăzeci și trei de ani, Rabindranath Tagore și-a pierdut la intervale scurte, pe cînd se apropia de patruzeci de ani, soția, fiica și un fiu. Aceasta i-a sensibilizat și mai mult ființa, i-a făcut și mai duioase și suave sentimentele-i adînc umane, dragostea pentru cei apropiați cît și pentru toți oamenii aflați în suferință, beznă intelectuală, nedreptate. I-a conferit o și mai mare înțelepciune.

Cartea de față, ca și întreaga sa operă, ca și întreaga sa viață — încheiată în 1941 — dovedește că înțeleptul și poetul, luptătorul și educatorul, pictorul și muzicianul Rabindranath Tagore într-adevăr a văzut, a auzit, a înțeles

foarte mult și adînc din ceea ce se cuvenea să vadă, să audă, să cunoască. În minunatele poeme din cartea *Gitanjali* (O-frande lirice), Tagore se considera un fericit pentru că a fost chemat la sărbătoarea lumii, pentru că „ochii mei au văzut și urechile mele au auzit. Rostul meu la această sărbătoare a fost de a cînta la instrumentul meu și am făcut tot ceea ce am putut."

II

Scris cu o calmă și luminoasă înțelepciune, compus cu simplitate și naturalețe, romanul *Gora* te cîștigă prin claritatea și necesitatea adevărurilor pe care autorul le întrevede-rează din tumultul multor frămîntări și conflicte, în limitele propriei sale înțelegeri și a situațiilor date. El a fost un reformator social, mai ales un moralist. Departe de a se fi apropiat de conștiința revoluționară, Tagore a promovat un democratism burghez, care în situația și condițiile de atunci ale Indiei însemna o vădită atitudine progresistă, contribuind la lupta pentru eliberarea națională. Adevărurile sale — mai precis, adevărul său și al cărții sale, așa provizorii și relativ restrînse cum sînt — au precizia și transparența unor adînci și nobile convingeri, cărora Tagore le-a dăruit gîndul și inima, ființa și viața. Această transparență a gîndului, de altfel ca și tonul și ritmul narațiunii, este foarte reprezentativă pentru modul de cugetare și exprimare indiană. Oricît de puternice sînt uneori conflictele dintre eroii romanului, ele sînt expuse calm, lucid, îndemnînd la meditație și nu la atitudini pasionale. Autorul nu urmărește nici o clipă efectele tari, nu construiește scene cu forță exterioară, ci cheamă la judecăți profund interioare, la o chibzuință de autentică demnitate umanistă. În paginile acestea, gîndul este mai puternic decît cuvîntul, iar cuvîntul redevine adesea gînd și sentiment. Actul de cunoaștere precumpănește asupra acțiunii, iar aceasta capătă tărie numai cînd se dezlănțuie motivat. De aici provin măreața ținută etică a cărții, implicațiile ei autentic progresiste în condițiile date, tonul de povestire adresată conștiinței umane și mai puțin emoțiilor și instinctelor. Nu este vorba de un didacticism mă-

runt, ci de o călăuzire filozofic-etică, cu largi implicații social-politice.

Romanul are ca leit-motive unele dintre cele mai înalte și mai alese idei și sentimente, hotărîtoare pentru realizarea-de-sine a individului și pentru democratizarea vieții sociale. Dragostea între oameni, meditația și cunoașterea, văzute ca mijloace de eliberare din lanțurile neomeniei, ignoranței, intoleranței sînt urmărite, sub diferitele lor forme, în situații foarte concrete, în condițiile vieții sociale și religioase a Indiei de la începutul secolului nostru. Credința în caste, apartenența la o credință religioasă sau alta, variatele atitudini patriotice și umaniste, ca și cîteodată un naționalism șovin, confruntarea dintre tradiție și nevoia de schimbări radicale sau măcar de reforme sociale, pun la încercare sufletele și sentimentele eroilor romanului și astfel — sub numeroase forme și manifestări — dragostea și cunoașterea luminează, întăresc, umanizează pe cei mai buni dintre eroii lui Tagore. Cartea pătrunde în adîncul unor sentimente ca dragostea de patrie și solidaritatea între oameni, ca dragostea dintre părinți și copii, dintre soți, dintre prieteni și unele dintre cele mai răscolitoare momente epice dezvăluie tocmai verificarea acestor sentimente, punerea lor la grele încercări. Cei mai buni dintre eroii cărții trec peste barierele sectarismului religios, ale unor tradiții tiranice, ale prejudecăților de castă și „contaminare", peste învechita concepție a robiei femeii în cămin.

Scrisă într-un moment istoric cînd India era fărîmițată și anihilată de tot felul de contradicții de ordin religios, social și politic, cartea lui Tagore oglindește mai ales conflictele dintre hinduiști și brahmoiști (adepții Brahmo Samajului), dintre excesele și scăderile celor care concepeau într-un mod strîmt și intolerant o credință sau alta, împiedicînd astfel însăși solidaritatea patrioților indieni, întărirea conștiinței naționale și năzuința ei spre un umanism larg și eficient. Relațiile dintre familiile neo-hinduiste sau brahmoiste, care ajung la puternice conflicte — ridicîndu-se în calea fericirii tineretului, în calea dragostei și prieteniei, a conlucrării spornice pe tărîm social, a însuși unui început de democratizare — constituie materialul faptic din care critica lui Tagore trage o seamă de concluzii progresiste. El arată necesitatea de a se trece peste barierele unor cre-

dinţe mai vechi sau mai noi, peste tot ce stă în calea omeniei şi a înaltelor sentimente, în calea luminării şi ridicării Indiei.

În acest sens, experienţa unuia dintre eroii cărţii, combativul, intransigentul şi vajnicul Gora — poreclit din pricina staturii sale şi a pielii albe „Muntele de zăpadă" — este adînc grăitoare. Tînăr, puternic, impunător, Gora a devenit, după terminarea studiilor universitare, preşedintele Societăţii patrioţilor hinduşi. El îşi închină întreaga sa viaţă cauzei Indiei, luptă pentru demnitatea şi libertatea patriei şi crede în necesitatea unirii tuturor indienilor. Deşi face parte din clasa oamenilor înstăriţi, din „societatea evoluată a Calcuttei", Gora cercetează viaţa satelor şi luptă pentru luminarea ţăranilor, nu numai a intelectualilor din oraşul său. El îşi dădea seama „cît de fărîmiţată, cît de mărginită, de slabă era această vastă întindere a Indiei rurale... cît de indolentă şi de inconştientă de puterea ei, cît de ignorantă şi de indiferentă faţă de prosperitatea ei !" Intră în conflict cu judecătorii şi poliţiştii englezi, suferă o condamnare la închisoare, pe care o îndură cu acelaşi curaj şi eroism nestrămutat. Mai mult, Gora vede „ce abisuri de diferenţe sociale existau între sate aşezate la depărtare de cîteva mile numai ! Cîte nenumărate obstacole imaginare create de ei înşişi îi împiedicau să-şi ocupe locul cuvenit în marele concert al lumii ! Cele mai vulgare lucruri li se păreau măreţe, cele mai mărunte tradiţii, neclintite ca o stîncă".

Şi totuşi, în pofida acestor constatări ce-l revoltă şi îl fac să acţioneze, Gora însuşi acceptă separaţia în caste, precum şi păstrarea unor tradiţii depăşite de vreme. Prietenul său Binoy — mai uman decît Gora pentru că se lasă condus de inimă şi refuză dogmatismul — îl explică în felul următor pe Gora : „Pe el îl preocupă semnificaţia profundă a hinduismului şi o priveşte cu atîta seriozitate, încît n-a considerat niciodată viaţa adevăratului hindus drept ceva superficial, ce ar putea slăbi la cea mai mică atingere şi ar pieri la o atingere mai brutală... Vigilenţa lui este într-adevăr originală. Dacă-i ceri lămuriri, îţi răspunde imediat : «Da, cred în fiece fărîmă a hinduismului, cred că prin contactul cu un om din altă castă se poate pierde apanajul castei, cred că puritatea se poate pierde printr-o alimentaţie nepotrivită şi sînt convins că toate acestea sînt perfect

adevărate.» Dar știu că nu le spune decît din dogmatism și cu cît opiniile lui le par auditorilor mai absurde, cu atît le enunță mai ferm. El susține respectarea riguroasă, fără discriminare, a regulilor prescrise, pentru că dacă ar ceda într-o problemă minoră, cei nesăbuiți ar fi ispitiți să încalce reguli mai grave, sau adversarii ar crede că au repurtat o victorie".

În condițiile specifice Indiei, dominată atunci de englezi, dogmaticul Gora vede în acceptarea totală a tradiției hinduiste chezășia eliberării. Ba, parcă pentru a-și complica și mai mult contradicțiile de concepție și metodă, Gora promovează pe de o parte mijloace de urgentare a acțiunii sociale, iar de altă parte el însuși trece la practici religioase ce-l îndepărtează de oamenii de rînd, căutînd să se apropie, prin ceremonia de penitență, de un fel de sfințenie.

În viața socială, Gora întruchipează un activism aproape de tip european. „Nu voi admite niciodată că mizeria e eternă — zice Gora. Întreaga voință și forță de gîndire a universului e împotriva ei, o atacă din interior și din exterior. Binoy, iarăși și iarăși te rog : niciodată, nici măcar în vis, să nu admiți că e imposibil ca țara noastră să devină liberă. Purtînd în inimi convingerea că patria va fi eliberată, trebuie să fim gata de luptă. Ai vrea să trăiești liniștit, cu ideea vagă că într-un moment prielnic va începe bătălia pentru libertatea Indiei. Eu spun că lupta a și început și că o ducem în fiece clipă. Ar fi cea mai mare ticăloșie din partea noastră dacă am rămîne nepăsători și nevigilenți."

În dorința sa de a pătrunde cît mai în adîncul hinduismului, Gora caută să se spiritualizeze și să se purifice, supunîndu-se unei ceremonii de penitență pe malul Gangelui. „În acompaniamentul imnurilor vedice și în lumina flăcărilor ce se înălțau din focul rugului, Gora avea de gînd să evoce străvechea Indie, muma lumii întregi, să se scalde în apele Gangelui și să se purifice pentru a se iniția în vederea unei vieți noi."

Dacă prozeliții săi din Societatea patrioților hinduși explică iminenta ceremonie a penitenței drept un act prin care Gora își ia asupră-și păcatele decăderii Indiei, spre folosul trezirii conștiinței naționale, nu tot la fel vede plănuita ceremonie acela pe care Gora îl crezuse pînă atunci că îi este tată, bătrînul hindus Krishnadayal. Vajnicul Gora află cu

uimire că lui nu îi este îngăduit să facă ceremonia de purificare prin penitență, deoarece nu este hindus prin naștere. Iar porțile societății hinduse nu sînt deschise decît acelora care s-au născut hinduși. Krishnadayal îi zice lui Gora : „Te înșeli dacă crezi că ai fost admis în sînul religiei hinduse. Asta nu stă în puterea ta, pentru că fiecare picătură de sînge ce-ți curge în vine, întregul tău trup din cap pînă-n picioare se opune acestui lucru. Nu poți deveni deodată hindus — oricît ai dori, nu stă în puterea ta. Totul începe de la fiecare naștere a omului."

Astfel află Gora adevărul nașterii sale. Îl află de la aceia pe care pînă atunci îi crezuse părinții săi și care într-adevăr se purtaseră ca adevărați părinți : Krishnadayal și soția sa, Anandamoyi, inimoasa și luminata Anandamoyi. Părinții lui Gora au fost englezi-irlandezi. Soldații hinduși aflați în slujba englezilor, răsculîndu-se împotriva acestora — faimoasa răscoală a șipailor din 1857-1858 — tatăl lui Gora a fost ucis în cursul luptelor. Mama lui Gora, refugiindu-se în casa lui Krishnadayal, l-a născut acolo și a murit îndată după naștere. De atunci, copilul a fost crescut în casa lui Krishnadayal și a lui Anandamoyi.

Ideea lui Tagore de a fi întruchipat într-un fiu de irlandez și de englezoaică pe unul dintre cei mai înflăcărați și nestrămutați susținători ai hinduismului are tocmai rostul de a demonstra mai răspicat limitele și barierele hinduismului, asupra căruia un alt personaj însemnat din roman, Paresh babu, acesta brahmoist, face asemenea constatări : „...Nu există nici o modalitate de a fi admis în societatea hindusă. În orice caz, e cert că nu există o cale dreaptă — și chiar dacă ar exista, ar fi o cale lăturalnică, pe ușa din dos. Societatea hindusă nu este pentru toată lumea... ci numai pentru cei cărora destinul le-a hărăzit să se nască hinduși... Porțile societății musulmane sînt deschise pentru oricine vrea să intre... societatea creștină de asemenea primește pe orișicine... Să zicem că aș vrea să devin englez, ei bine, n-ar fi absolut imposibil. Dacă trăiesc un timp destul de îndelungat în Anglia și urmez obiceiurile lor — pot fi inclus în societatea engleză chiar fără a mă creștina... Căile de a intra în societatea hindusă sînt cu desăvîrșire închise, în timp ce există mii de căi de a ieși dintr-însa... Acum, întrucît englezii prin legile lor tratează deopotrivă

pe toţi cetăţenii, nu mai există posibilitatea de a opri în mod artificial plecarea cuiva din societatea hindusă. Aşa că în ultima vreme, numărul hinduşilor din India a scăzut..."

Ce înseamnă pentru Gora noua situaţie, creată prin aflarea adevărului asupra naşterii sale ? După primele clipe de prăbuşire a întregii sale identităţi, Gora se simte într-adevăr liber şi, ca atare, capabil să ducă — acum mai realist şi mai eficient — lupta pentru ridicarea Indiei, pentru umanismul ei, înţeles democratic. Îi mărturiseşte lui Paresh babu şi fiicei acestuia, fina şi evoluata Sucharita : „...Vreme îndelungată am încercat să realizez India... cu toată fiinţa mea... la fiece cotitură am întîmpinat obstacole... pe care zi şi noapte m-am luptat să le transform în obiecte ale devoţiunii mele... Singura mea preocupare a fost această luptă. De fiecare dată cînd am întrezărit India aşa cum este ea în realitate, am dat înapoi şi mi-am făurit o Indie imaginară, pe baza ideilor mele rigide şi lipsite de simţ critic... Azi, într-o singură clipă, fortăreaţa plăsmuită de mine s-a năruit ca un vis şi, devenind absolut liber, m-am trezit brusc în mijlocul unui vast adevăr ! Tot ceea ce este bun sau rău în India, toate bucuriile şi necazurile ei, întreaga ei înţelepciune şi toate erorile ei au pătruns aşa cum sînt în inima mea. Acum, într-adevăr am dreptul s-o servesc, pentru că în faţa mea se întinde un adevărat cîmp de activitate... nu mă mai aflu în faţa unei plăsmuiri a imaginaţiei mele... ci în faţa luptei pentru bunăstarea celor trei sute de milioane de copii ai Indiei !"

În legătură cu experienţa şi transformarea lui Gora, cu conflictul ce-l trăieşte şi pe care la urmă pare a-l rezolva într-un mod fericit, sînt interesante aprecierile şi unele lămuriri pe care le găsim în recenta biografie a lui Tagore, scrisă de Krishna Kripalani, secretarul Academiei Naţionale de litere din New-Delhi, colaboratorul lui Tagore la Santiniketan din 1933 şi pînă la moartea acestuia. Kripalani a condus timp de unsprezece ani periodicul literar „Viçvabharati Quarterly", fundat de Tagore. A fost unul dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai marelui scriitor şi este căsătorit cu o nepoată a lui. Citäm :

„Tagore şi-a iubit prea mult ţara şi moştenirea ei, pentru a disprețui toate valorile tradiţionale. Cît de corect a fost

el în apărarea vechiului şi în susţinerea noului se învedereză în romanul pe care l-a scris şi publicat în acea perioadă şi pe care unii îl socotesc cel mai bun dintre romanele sale, *Gora*. Este mai mult decît un roman ; este epopeea Indiei în tranziţie, într-una din cele mai hotărîtoare perioade intelectuale ale istoriei ei moderne... În nici o altă carte nu se poate susţine că se găseşte o analiză atît de măiestrită a complexităţii vieţii sociale indiene, cu puzderia ei de contradicţii, sau a caracterului naţionalismului indian, care îşi are rădăcinile în hinduismul reînviat şi îşi întinde braţele către umanismul universal. Şi nici ca roman nu este mai puţin interesantă scrierea. Personajele sînt bine construite, nu ca indivizi fantezişti, ci ca tipuri ce pot fi limpede recunoscute... Merită să amintim cum s-a ajuns la scrierea acestui roman. Scurta, dar intensa experienţă a activei sale agitaţii politice l-a făcut pe Tagore să mediteze asupra caracterului naţionalismului indian, asupra izvoarelor inspiraţiei şi a orientării lui viitoare. El însuşi crescuse o dată cu începuturile acestuia. Prima presiune a epocii moderne s-a făcut simţită în India ca un ferment în conştiinţa religioasă şi socială a poporului. Ram Mohan Roy a fost principalul său apostol. Inspirat de el, tatăl lui Tagore, Maharshi, a dus mai departe mişcarea şi a aşezat temeliile marii schisme din societatea indiană, aceea între progresişti şi ortodocşi. Printre progresişti se aflau autentici intelectuali şi umanişti, precum şi dintre aceia care — în numele progresului — maimuţăreau modalităţile de viaţă străine. Deoarece britanicii îi patronau pe cei din urmă, ei au devenit o nouă clasă de snobi sociali şi de parveniţi, un tip foarte comun, deşi adoptau multe schimbări în îmbrăcăminte, maniere şi lozinci. Şi între ortodocşi se găseau două tipuri predominante : cei sinceri în patriotismul şi mîndria lor şi cei care doar menţineau faţada ortodoxiei, fie din interese proprii, fie din simple superstiţii. Toate aceste patru tipuri sînt limpede portretizate în roman, cu variaţiunile şi tendinţele individuale. Autorul acordă fiecărui tip ceea ce merită şi se dovedeşte corect şi elocvent în apărarea tradiţiei, pe cît de raţional şi distrugător este în criticarea ei." [1]

[1] Krishna Kripalani, *Rabindranath Tagore*, London, Oxford University Press, 1962, pp. 207—209.

Gora supralicita tradiţionalismul pînă la aflarea adevărului asupra naşterii sale şi a imposibilităţii de a deveni un brahmin adevărat, un hinduist model. În excesele dogmatismului său se învederează desigur ceva din mentalitatea şi modul de comportare al claselor dominante din Anglia şi Irlanda, mai ales din atitudinea aristocraţilor. Fără să-i cunoască adevărata origină, aceste excese sînt resimţite de prietenul său Binoy sau de subtila Sucharita şi cu atît mai mult de părinţii adoptivi, Krishnadayal şi Anandamoyi. Experienţa sau destinul lui Gora are şi o parte de ironie, cînd vedem că acest copil de englez şi irlandez, crescut de indieni, devine mai indian chiar decît părinţii adoptivi.

Krishna Kripalani ne dă, în aceeaşi biografie, semnificativul amănunt că personajul Gora ar fi fost sugerat lui Tagore de personalitatea unei irlandeze, Margaret Noble, devenită „Sora Nivedita", o ferventă discipolă a lui Swami Vivekananda, „elocventul apostol al neo-hinduismului". Sora Nivedita a publicat o serie de cărţi printre care şi „Ţesătura vieţii indiene" (1904), dovedindu-se o pasionată susţinătoare a tot ce era hindus. „Tagore, care ţinea la ea şi-i admira sinceritatea şi curajul, trebuie să fi surîs adesea — scrie Kripalani — cînd Nivedita propovăduia ortodoxismul în faţa lui — un ortodoxism mai hinduist decît al hinduşilor." O dată, fiind găzduită de Tagore, sora Nivedita l-a rugat să-i spună o poveste şi astfel a început Tagore cu ceea ce mai tîrziu a devenit romanul de faţă.

III

După cum am văzut, Krishna Kripalani observa că în roman se întîlnesc personaje pozitive şi personaje negative atît din rîndul celor care susţin progresul, cît şi din ale acelora care se menţin pe poziţii conservatiste. Dintre „progresişti", negativi sînt aceia care adoptă superficial şi din modă sau interese ideile înnoitoare, iar dintre conservatişti, dintre păstrătorii tradiţiilor, unii sînt sau devin pozitivi prin depăşirea opreliştilor dogmatice, pentru a acţiona ca oameni de omenie, neînăbuşindu-şi sentimentele şi mai ales bunătatea. Kripalani arată că numeroasele personaje ale roma-

nului pot fi reduse la patru tipuri, după atitudinea pozitivă sau negativă ce o au, fie ca progresişti, fie ca tradiţionalişti. Pătrunzînd mai adînc în lumea descrisă de Tagore şi observînd însuşi modul său de a-şi prezenta eroii în legăturile şi situaţiile lor, cu inerentele opoziţii, conflicte şi apropieri sufleteşti — analizînd astfel compoziţia romanului şi modul de construire a personajelor — putem desprinde nu numai măiestria scriitorului, ci însăşi filozofia sa, criteriile prin care apreciază el poziţiile, sentimentele şi aspiraţiile oamenilor.

În linii mari, în roman asistăm la o profundă şi vie confruntare între susţinătorii neo-hinduismului şi susţinătorii brahmanismului, adică ai doctrinei unui hinduism teistic reformat. Problemele religioase, cu implicaţiile lor sociale, morale, politice sînt confruntate în roman nu numai prin indivizi, adepţi ai uneia sau celeilalte doctrine, ci şi prin familii aparţinînd acestor credinţe opuse, prin organizaţii şi prin pături mai largi ale poporului. Unul dintre meritele acestui roman constă tocmai în concretizarea ideilor în viaţa unor indivizi, ca şi a unor organizaţii, naraţiunea progresînd de la individ la familie, de la familie la organizaţiile din care ea face parte, de la aceste organizaţii la însăşi colectivitatea indiană. Prin elemente sociale mai restrînse, ca şi prin largi grupuri sociale, romanul capătă totodată precizie concretă, dar şi amploare, iar personajele trec de la individualizare la tipizare şi capătă uneori o valoare simbolică.

Dacă ne întrebăm prin ce cale, pe baza cărui criteriu, personajele romanului ne devin dragi şi apropiate sau dimpotrivă — observăm că ceea ce le diferenţiază, le opune, conferindu-le măreţie sau lăsîndu-le în micime şi obtuzitate, este tocmai omenia, acea dragoste de oameni şi între oameni care stă la temelia convingerilor şi a întregii opere a lui Rabindranath Tagore. Luminozitatea, forţa şi măreţia epică a romanului *Gora* reies mai ales din modul în care eroii — limitaţi totuşi de lipsa unei conştiinţe revoluţionare — îşi dovedesc omenia, din felul în care funcţionează cele mai înalte sentimente umane în faţa religiei, în faţa patriotismului şi, mai ales, în cuprinsul acestora.

Eroii principali ai cărţii aparţin unei familii de hinduişti şi unei familii brahmoiste. În dorinţa sa de a urmări meca-

nismul sau funcţionarea ideilor progresiste ori conservatiste, a sentimentelor umane sau inumane, democratice sau anti-democratice, Tagore a folosit, în compunerea romanului, tehnica de a aduce în sînul aceleiaşi familii personaje luminate şi altele încătuşate în prejudecăţi, dogmatisme, superstiţii.

În familia şi casa lui Gora, tatăl ştiut (pînă la aflarea adevărului asupra naşterii sale), adică Krishnadayal, este un hinduist ortodox, care practică asceza, întreţine legături cu pandiţii brahmini, hinduşi învăţaţi, cunoscători ai sanscritei, nu mănîncă decît ceea ce este gătit de mîna lui, se îmbăiază zilnic în Gange. Se fereşte de contactul sau atingerea cu ceilalţi oameni, spre a nu se „contamina". Chiar lui Gora, tatăl său ştiut îi apare ca un hinduist exagerat şi, de fapt, nu comunică decît prea puţin cu dînsul. Krishnadayal îşi rezolvă, în felul său, problema mîntuirii de păcatele pe care le-a săvîrşit odinioară cînd a fost în slujba englezilor şi s-a bucurat de bunăvoinţa lor, călcîndu-şi pe inimă. La bătrîneţe, după ce a strîns bani, Krishnadayal a devenit dogmatic şi intolerant. În credinţa lui există contraziceri, pe care el nu le observă, cum nu observă nici ceea ce se petrece în jurul său. Dimpotrivă, soţia lui Krishnadayal şi mama ştiută a lui Gora, Anandamoyi, este o fiinţă luminoasă şi cu adevărat umană. La ea nu funcţionează opreliştile credinţei hinduiste, ci sentimentele şi gîndurile adînc umane. Dintre vîrstnici, împreună cu Paresh babu, capul familiei brahmoiste de care va veni vorba, Anandamoyi este personajul cel mai luminos al romanului, mintea cea mai limpede şi inima cea mai duioasă. Fiica unui mare pandit hindus, ea a devenit o fiinţă cu adevărat liberă, opunîndu-se dogmatismului şi bigotismului, avînd o purtare mărinimoasă şi logică, plină de armonie interioară. Lărgimea vederilor ei este impresionantă, şi mai impresionante însă îi sînt sentimentele.

Anandamoyi nu a fost totdeauna astfel, dar sentimentele şi înţelepciunea au schimbat-o în bine. Şi mai ales o anumită împrejurare : înfierea lui Gora. Este emoţionantă mărturisirea pe care ea o face lui Gora pe la începutul acţiunii din carte : „A fost o vreme cînd am urmat cu mare grijă toate aceste obiceiuri şi uneori cu preţul multor lacrimi ! Unde erai tu atunci ? Zi de zi mă închinam imaginii lui

Shiva, făcută de mîna mea ; iar tatăl tău venea şi o azvîrlea furios... Tatăl tău cucerise bunăvoinţa şefilor săi englezi, datorită obiceiului său neortodox de a-şi lua soţia cu el în toate călătoriile... Acum, cînd a îmbătrînit şi a ieşit la pensie cu o grămadă de economii, brusc a devenit ortodox şi intolerant — dar eu nu-l pot urma în toate salturile dispoziţiei lui. Tradiţiile mele, moştenite de la atîtea generaţii de strămoşi, au fost smulse din rădăcină, una cîte una... Trebuie să-ţi mai spun, Gora, că în clipa cînd te-am ridicat pentru prima dată în braţe, mi-am luat rămas bun de la legile tradiţionale ? (Anandamoyi se referă la faptul că a strîns la piept un copil de străini, ea încă păstrînd taina naşterii lui Gora — N. A.) Cînd strîngi la piept un nou-născut, te convingi că nimeni nu se naşte înlăuntrul unei caste. În ziua aceea, am avut revelaţia că dacă aş dispreţui un om pentru că provine dintr-o castă inferioară, sau pentru că este creştin, Dumnezeu mi te-ar răpi. Rugăciunea mea a fost să mi te lase, căci tu erai lumina căminului meu..."

Deşi îi este dragă mama, Gora nu o înţelege şi nu o urmează. Dar Anandamoyi intervine cu suavitate şi tact în viaţa lui Gora, caută să-l apropie de prietenul său Binoy, cînd acesta, mai uman şi mai judicios, se va căsători cu o fată brahmoistă, cu Lolita, una dintre fiicele lui Paresh babu, fapt pe care intransigentul Gora îl dezaprobă, stricînd o veche şi pură prietenie. Anandamoyi îl ocroteşte şi îl ajută pe Binoy în tot felul, chiar şi cînd acesta, căsătorindu-se cu o fată de altă credinţă, este ocolit şi de prietenii hinduişti, şi de rudele miresei brahmoiste. Binoy neavînd rude, Anandamoyi îngrijeşte de cununie, călcînd încă o dată opreliştile şi prejudecăţile. Mai înainte, Anandamoyi îi arătase lui Binoy că nu s-ar potrivi cu Sasi, dacă s-ar căsători cu aceasta. Sasi era mai legată prin sînge şi credinţă de Anandamoyi decît Lolita, dar Anandamoyi vrea binele oamenilor şi nu slujeşte interese de familie, de castă, de bani. Prin ideile şi atitudinile ei liberale, potrivnice intoleranţei şi obtuzităţii spirituale, Anandamoyi are înrîurire asupra hinduistului luminat care este Binoy. Şi în casă, unde ţine o servitoare creştină, ea a reuşit să ducă o viaţă independentă de practicile şi crezurile lui Krishnadayal şi Gora. Prin taina naşterii şi creşterii lui Gora, ea a învăţat „cît de adevărat este omul şi cît de false sînt motivele certurilor care îi des-

part pe oameni... În inimile oamenilor nu există castă..." Credința ei este iubirea pe toate planurile existenței și de aceea ea nu vrea să lase „unirea inimilor pe seama dogmei și formalismului".

Și în sînul familiei de brahmoiști a lui Paresh babu, autorul aduce puternice contraste, ca și între Anandamoyi și Krishnadayal, folosind și aici opoziția dintre atitudinile soților. În familia de hinduiști, soția Anandamoyi reprezenta pînă la simbol spiritul mărinimos și liber de prejudecăți, pe cînd soțul Krishnadayal era omul dogmatismului și al intoleranței. Dincoace, în familia brahmoistă, soțul Paresh babu este personajul luminos, iar soția Baroda este o cumplită chintesență de sentimente meschine, comportări interesate, idei strîmte — toate învăluite în numele credinței religioase. Fiicele lor și, în special, Lolita, nutresc un profund respect și o nețărmurită dragoste pentru tatăl lor. Felul cum Tagore descrie relațiile dintre fiice și tată sau dintre Paresh babu și Sucharita, fata unui prieten decedat și crescută laolaltă cu fiicele sale și cu fratele Sucharitei, hăzosul și inimosul adolescent Satish, constituie unele din episoadele cele mai gingașe și suave ale romanului.

Paresh babu înțelege foarte larg brahmoismul și a dat o înțeleaptă educație fiicelor sale și celor doi copii aduși în casă, Sucharita și Satish. Este un om bun, larg, inimos, un adevărat înțelept, ca și Anandamoyi. El se dezvăluie mai cu seamă Sucharitei, cea mai evoluată și mai judicioasă, cea mai suavă și mai bună dintre ființele tinere ale romanului. Cu Sucharita se va căsători în cele din urmă Gora, spre scandalizarea și în pofida uneltirilor soției lui Paresh babu, acea Baroda, aliata unui brahmoist fanatic și obtuz, Panu babu Haran, autorul multor intrigi și al unor atacuri în presa Brahmo Samajului împotriva căsătoriilor dintre brahmoiști și hinduși. Baroda și Haran consideră un sacrilegiu căsătoria Lolitei cu Binoy și a Sucharitei cu Gora. Deși brahmoiștii nu cred în realitatea castelor, pentru fanatici ca Baroda și Haran însuși brahmoismul devine o castă, o biserică închistată și inumană.

Ceea ce nu este de loc pentru luminosul Paresh babu. Interiorizat și în același timp patriot, Paresh babu condamnă atît pe hinduiștii dogmatici cît și pe brahmoiștii intoleranți. „Aceștia vor să rupă orice legătură cu hinduismul —

zice Paresh babu — fără nici o discriminare, ca nu cumva cei dinafara credinţei lor să deducă — în mod greşit — că ei ar admite şi obiceiurile rele. Acestor oameni le este greu să ducă o viaţă naturală, pentru că ei sau se prefac, sau exagerează şi cred că adevărul este atît de slab, încît ar avea nevoie să fie apărat prin forţă sau prin prefăcătorie. Bigoţi sînt cei ce-şi zic : «Adevărul depinde de mine, nu eu depind de adevăr».“

Patriotul Paresh babu are o atitudine realistă : „Nu pot zice că cunosc India ; nu ştiu, firește, ce anume şi-a dorit India, sau dacă a izbutit să dobîndească ceea ce a dorit... pentru că nu poţi să te întorci la vremurile trecute. Străduania noastră ar trebui să fie îndreptată spre ceea ce se poate face în prezent... Ce rost are să întindem braţele în deşarte apeluri spre trecut?“ Paresh babu caută să fie „un simplu şi modest iubitor al adevărului“ şi de aceea condamnă barierele dintre caste şi secte. „Sectarismul îi face pe oameni să uite cu desăvîrşire adevărul simplu şi evident că omul este om... Sectarismul creează un fel de vîrtej, în care diferenţa impusă de societate între hindus şi brahmoist capătă importanţă mai mare decît adevărul universal.“

Dacă şi fiica Lolita s-a format sub călăuzirea unor asemenea idei largi, Sucharita este discipola adevărată a lui Paresh babu. Şi a lui Tagore însuşi, ale cărui legături strînse cu Brahmo Samajul le-am amintit. Neprihănita, inimoasa şi nobila Sucharita are o experienţă mai complexă, deoarece prin forţa împrejurărilor ea trăieşte o parte din vreme alături de blîndul şi înţeleptul Paresh babu, iar o altă parte alături de mătuşa ei, tragicul personaj al romanului, Harimohini. Hinduistă din castă înaltă, fanatică, închinîndu-se la idoli, căutîndu-şi liniştea şi mîntuirea după o viaţă nefericită şi plină de contraste, Harimohini nu reuşeşte să ajungă prin ascetism la liniştea dorită şi în schimb încurcă destinele celor din preajmă.

Sucharita are multe de suferit din pricina mătuşii ei, cu care locuieşte după ce a părăsit casa lui Paresh babu, şi tocmai faptul că ea cunoaşte chinurile, duritatea şi tirania lui Harimohini, dar şi pacea şi lumina din sufletul lui Paresh babu, şi comportarea lui, o face mai înţelegătoare şi cu adevărat înţeleaptă la frageda-i vîrstă. Sucharita suferă în tă-

cere cînd o contrariază anumite idei şi practici — ideile încă dogmatice ale lui Gora, practicile bigote ale lui Harimohini — dar nu-şi domoleşte niciodată frămîntarea minţii şi a inimii şi, dimpotrivă, le răspunde printr-o aprofundare a meditaţiei.

Însuşirile ei de inteligenţă şi sensibilitate, puritatea şi nobilele-i aspiraţii către adevăr şi omenie, îi relevă lui Gora — chiar în momentele de voit dogmatism — necesitatea ca şi femeile să participe la ridicarea Indiei, dîndu-li-se putinţa de emancipare care la acea dată le era contestată de către tradiţionalişti. Mai mult, Gora care, în numele idealurilor sale hinduiste, în numele ascezei şi sfinţeniei la care năzuia, nesocotea sentimentul prieteniei şi acela al dragostei, îşi dă seama că dragostea Sucharitei l-ar împlini. Poate că Sucharita l-ar fi luat ca soţ şi dacă ar fi rămas hinduist, încercînd să-l umanizeze, dar acum cînd Gora e liber faţă de dogmatismul de odinioară, el şi cu Sucharita văd în Paresh babu pe cel mai vrednic şi folositor îndrumător.

După anevoioasa şi cutremurătoarea lui experienţă, Gora găseşte armonie în dragostea maternă a lui Anandamoyi, în îndrumarea lui Paresh babu, în însoţirea cu Sucharita şi în prietenia lui Binoy, pe care i-l readuce duioasa Anandamoyi. Scurtul epilog cuprinde exclamaţia lui Gora către Anandamoyi : „Dumneata nu ai castă, nu faci deosebire între oameni şi nu urăşti pe nimeni... dumneata eşti imaginea fericirii noastre ! Dumneata eşti India !“ India de atunci, cînd a fost scris romanul şi pe care o vor continua cu noi înţelegeri şi cu aspiraţii şi mai binefăcătoare Sucharita, Gora, Binoy.

IV

Frumuseţea caracterelor predominante în naraţiune — Anandamoyi şi Paresh babu, Sucharita şi Binoy — se profilează măreţ în înţelegerea finală a lui Gora şi — împreună cu acesta — eroii cărţii pătrund adînc în conştiinţa cititorului. Numitele personaje se ridică la forţa simbolului şi, după lectura romanului, rămînem cu impresia că Anandamoyi este întruchiparea bunătăţii fără stavili, Paresh babu

a blîndeţii şi duioşiei, iar dacă mergem mai departe, la tineret, vedem în Sucharita puritatea unei luminoase devoţiuni, în Binoy modestia omului de nădejde, iar în Gora forţa de dăruire pentru cauza poporului. Firește, toate aceste reducţii simbolice implică şi alte virtuţi, de la forţa meditaţiei la un activism călăuzit de raţiune şi dragoste.

Frumuseţea caracterelor constructive din roman este mai ales de ordin etic şi are înalte dimensiuni umaniste. Chiar şi frumoasa în sens estetic Sucharita are, mai presus de toate, o frumuseţe etică, o măreţie a conştiinţei şi a inimii. De la prima ei apariţie în faţa lui Binoy, acesta — judecînd pe criterii etice şi cu acea permeabilitate sufletească proprie indienilor — a intuit în fiinţa Sucharitei însuşirile spirituale sau etice. „Ce ochi minunaţi ! Nici nu-i trecu prin gînd să se întrebe dacă erau mari sau mici, negri sau căprui. Ceea ce îl impresiona era sinceritatea pe care o citi în ei. Nici o urmă de sfială sau şovăire ; erau plini de forţă şi seninătate."

Ca şi în alte scrieri ale lui Rabindranath Tagore, şi aici ideile şi sentimentele umane se bucură de analiză concretă de o mare adîncime, precum şi de consideraţii larg filozofice. Discuţiile despre prietenie dintre Gora şi Binoy — prietenie înţeleasă nu ca scop în sine, ci ca afinitate pusă în slujba unor valori superioare — sînt pătrunse de principii etice şi filozofice. La fel, dragostea dintre părinţi şi copii, exprimată mai ales în relaţiile dintre Anandamoyi şi Gora şi dintre Paresh babu şi fiicele sale şi mai ales dintre acesta şi Sucharita. Dragostea luminată, trecută pe plan poetic şi filozofic, o învederează unele dialoguri şi mărturisiri ale lui Binoy şi Gora, ale Lolitei şi Sucharitei. Problema căsătoriei, cu necesarul respect şi necesara înţelegere dintre soţi, este dezbătută în mai multe locuri, ca şi problema emancipării femeii, pe atunci foarte actuală în India. Problema cunoaşterii adevărului, dincolo de barierele religioase şi sociale, constituie unul din leit-motivele naraţiunii, după cum s-a învederat şi din cele expuse aici, iar relaţia dintre patriotism şi umanism, împlinirea conştiinţei naţionale prin umanismul universalist şi a umanismului printr-o conştiinţă naţională luminată şi dreaptă este leit-motivul principal al cărţii, pe care cu bună dreptate Krishna Kripalani

o consideră o „epopee a Indiei". De fapt, o epopee a luptei pentru eliberarea şi independenţa ei naţională.

Scrisă voit simplu, calm, cu adînci limpezimi sufleteşti şi folosind un ton firesc, măsurat, fără a căuta efecte dramatice şi accente cutremurătoare, cartea are unele maxime, meditaţii, efuziuni lirice şi consideraţii filozofice, care ar putea fi citate separat sau înglobate în noi ofrande ca acelea din *Gitanjali*.

Citǎm doar două-trei asemenea efuziuni lirice şi meditaţii filozofice. „Frate, zeiţa adoraţiei mele nu-mi apare pe altarul frumuseţii. Eu o văd acolo unde este sărăcie şi foame, suferinţă şi umilinţi. Nu acolo unde veneraţia se manifestă cu cîntece şi flori, ci acolo unde se jertfeşte sîngele vieţii. Totuşi, cea mai mare bucurie a mea este că pe acest altar nu există nici un element de plăcere superficială care să-l ademenească pe om ; aici, omul trebuie să lupte din răsputeri şi să fie gata să sacrifice tot ce are. O asemenea trăire nu este învăluită în gingăşie ; ea este o deşteptare irezistibilă, greu de îndurat, crudă şi teribilă, în care corzile fiinţei sînt lovite atît de tare, încît toate tonurile gamei se aud ca într-un ţipăt sfîşietor... Întreaga căutare a omului este viziunea Noului, aşa cum apare el în toată splendoarea pe culmea înflăcărată a Vechiului, în timp ce acesta se distruge. Pe fundalul acestui cer roşu ca sîngele, eu văd un viitor strălucit, eliberat din lanţurile robiei." Cuvintele acestea le rosteşte Gora, exprimîndu-şi intenţiile lui măreţe, încă umbrite de contradicţii, dar care, reluate după eliberarea lui finală, vor răsuna şi mai convingător.

Şi tot în gura lui Gora a pus Tagore alte gînduri şi înţelegeri înalte : „Golul din inima unui om nu poate fi niciodată ocupat decît de un sentiment nemărginit... În ţara noastră, nici un om evlavios nu se închină unui lucru mărginit. Bucuria credinţei rezidă în dispariţia limitelor în interiorul a ceea ce este limitat." „Caracterul nelimitat al ideii este mult mai important decît locul pe care-l ocupă ea în spaţiu." Sau „Săvîrşirea unui fapt nu este suficientă pentru a dovedi vinovăţia unui om".

Unele din ofrandele lirice şi meditaţiile filozofice au valabilitate doar în context, pe cînd altele cîştigă în semnificaţie cînd îşi iau zborul din context, ceea ce încă o dată adevereşte dublul procedeu al lui Tagore de a face din

expunerea sentimentelor şi ideilor fapte foarte concrete, dar şi poveţe şi meditaţii de largă amploare. De aceea, deşi referindu-se la situaţii şi condiţii, la ţeluri şi lupte caracteristice Indiei din primul deceniu al secolului nostru şi, în parte, depăşite de vreme, multe din adevărurile şi implicaţiile cărţii îşi menţin valabilitatea şi rămîn peste timp izvoare de cunoaştere şi inspiraţie, de pledoarie pentru umanism.

Sensurile sociale şi politice ale romanului — limitate la idealurile unui democratism burghez — transpar de peste tot, atît din controversele religioase cît şi din unele semnificative relaţii între eroii romanului. Am menţionat unele critici aduse colonialismului britanic, unele acţiuni împotriva autorităţilor engleze din India, şi ţelurile patrioţilor indieni. Tagore a luptat pentru autoguvernarea Indiei, iar romanul acesta nu e singurul în care el arată poziţia patrioţilor şi atitudinea sa faţă de Anglia, a cărei cultură o respecta şi în a cărei limbă scria la fel de bine ca şi în limba sa maternă.

Stilul lui Tagore, asupra căruia am făcut în treacăt unele aprecieri, amintind simplitatea, claritatea, transparenţa, calmul şi însăşi tonalitatea luminoasă şi armonioasă a scrisului său — prezente în romanul *Gora* — poate fi înţeles şi mai bine, dacă ne gîndim că poetul şi scriitorul epic avea mari afinităţi cu muzica şi pictura şi chiar s-a ocupat mai tîrziu de aceste arte. Calităţile creaţiilor sale lirice, ce culminează cu *Gitanjali* (Ofrande lirice) şi cu *Grădinarul dragostei,* au în original subtilităţi de ritmuri, intraductibile gingăşii de culoare, de invenţie metrică pe care cititorii traducerilor doar le pot presupune, după cum a arătat poetul şi dramaturgul irlandez William Butler Yeats încă din 1912, într-un eseu-introducere la poetica lui Tagore şi care continuă să însoţească unele ediţii în limba engleză ale ofrandei de cîntece.

Muzicalitatea stilului şi picturalitatea viziunii sale — în culori mai curînd stinse, surdinizate, liniştite, aducătoare de certe armonii — sînt prezente şi în romanul *Gora.* În simplitatea expresiei şi stilului său, Tagore are darul de a face adesea vizibile frumuseţea şi semnificaţia şi de a conferi ethosului o strălucire estetică. Pentru că şi-a trăit mereu gîndurile şi aspiraţiile, ele au căpătat, în expresia lor, clari-

tatea apelor pure și transparența cristalului. Tagore concepea muzica drept o modalitate de exprimare a sufletului, iar pictura ca o formă de apropiere cu ceea ce este divin în lume (Mario Vallauri). Chiar poveţele sale de educator posedă însuşirile lirismului şi ale inspiratelor lui meditaţii.[1]

Aşa cum întreaga viaţă i-a fost o „cîntare a dragostei", scrierile sale — printre care şi romanul *Gora* — rămîn expresii ale dragostei pentru tot ceea ce este autentic uman şi contribuie la înălţarea şi universalizarea umanului.

Din senina lui modestie şi naturaleţe şi din calmul unei dragoste adînci şi atotcuprinzătoare — Rabindranath Tagore inspiră omenescul şi cheamă la trăirea măreţiei umaniste, la conştiinţa înaltelor valori ale existenţei.

PETRU COMARNESCU

---

[1] Vd. Rabindranath Tagore, *Articole despre educaţie şi învăţămînt*, Editura Didactică, Bucureşti, 1961.

CAPITOLUL I

La Calcutta începuse anotimpul ploios ; dar acum norii dimineții se risipiseră și cerul era scăldat de razele unui soare strălucitor.

Binoy-bhusan stătea singur pe veranda de sus a casei sale, urmărind alene fluxul și refluxul necontenit al trecătorilor. Abia își isprăvise studiile universitare, dar nu se apucase încă de o muncă susținută. Scrisese, ce-i drept, cîte ceva prin ziare, organizase și niște întruniri, dar toate acestea nu-i dăduseră satisfacția dorită. În dimineața asta, nu avea ceva precis de făcut, și nu-și găsea astîmpăr.

În fața prăvăliei de pe celălalt trotuar stătea un cerșetor *baul* [1] îmbrăcat în haina pestriță a barzilor rătăcitori și cînta :

O pasăre necunoscută în colivie intră
Nu știu de unde vine.
Să-i leg aripile putere n-am —
Nu știu unde se duce.

Lui Binoy îi trecu prin gînd să-l cheme sus pe cerșetorul *baul* și să transcrie cîntecul cu pasărea necunoscută. Dar așa cum îți vine greu noaptea, cînd se face dintr-o dată frig, să te scoli și să-ți mai iei o pătură, nu l-a chemat pe cerșetorul *baul*, cîntecul cu pasărea necunoscută a rămas nescris și numai acordurile lui mai răsunau ca un ecou în mintea lui Binoy.

[1] Pelerin și cîntăreț bengalez, care trăiește din cerșit.

Chiar atunci, în fața casei lui se petrecu un accident. O trăsurică trasă de o mîrțoagă fusese izbită de o caleașcă mare cu doi cai, care goni mai departe, fără să țină seama de cei pe care-i răsturnase.

Alergînd în stradă, Binoy văzu o tînără fată sărind din trăsură și un domn în vîrstă care încerca să coboare. Se grăbi să le vină în ajutor și văzînd cît era de palid bătrînul, îl întrebă :

— Sper că nu sînteți rănit, domnule ?

— Nu, nu-i nimic, îi răspunse acesta, încercînd zadarnic să zîmbească. Se vedea cît de colo că e gata să leșine.

Binoy îl prinse de braț și întorcîndu-se către tînăra speriată, spuse :

— Aceasta este casa mea. Vă rog să intrați.

După ce-l culcară pe bătrîn în pat, fata privi în jurul ei după apă, luă un urcior și, stropindu-i obrazul, începu să-i facă vînt cu batista. Apoi se întoarse rugătoare spre Binoy :

— N-ați putea trimite după un doctor ?

Chiar în apropiere locuia un medic, așa că Binoy trimise imediat servitorul să-l cheme.

Binoy stătea în spatele fetei, dar îi vedea chipul reflectat în oglinda din cameră. De copil, trăise mai mult în casă și se ținuse numai de învățătură, iar bruma de cunoștințe pe care le avea despre lume o dobîndise din cărți ; nu cunoscuse mai de aproape alte femei, în afară de cele din cercul familiei, și imaginea pe care o vedea în oglindă îl fascina. Binoy nu se pricepea să analizeze trăsăturile feminine, dar chipul acela tînăr, copleșit de îngrijorare și dragoste, părea să-i dezvăluie o lume nouă, de gingașă strălucire.

Cînd, după cîtăva vreme, bătrînul deschise ochii și suspină, fata se aplecă spre el și îl întrebă în șoaptă, cu glasul tremurător :

— Tată, ești rănit ?

— Unde mă aflu ? întrebă bătrînul, încercînd să se ridice.

Binoy se apropie în grabă și-i spuse :

— Vă rog să nu vă mișcați pînă nu vine doctorul.

În timp ce vorbea, se auziră pașii doctorului și o clipă mai tîrziu acesta intră. Îl examină pe bătrîn și, negăsind nimic grav, îi recomandă să bea puțin coniac în lapte cald.

După plecarea medicului, tatăl fetei începu să se frămînte și să dea semne de îngrijorare. Ghicindu-i gîndul, fata căută să-l liniștească și-l asigură că, de îndată ce vor sosi acasă, va trimite onorariul și costul medicamentului. Apoi se întoarse către Binoy.

Ce ochi minunați ! Nici nu-i trecu prin gînd să se întrebe dacă erau mari sau mici, negri sau căprui. Ceea ce îl impresiona era sinceritatea pe care o citi în ei. Nici o urmă de sfială sau șovăire ; erau plini de forță și seninătate.

Intimidat, Binoy îngînă :

— Oh ! Onorariul medicului... o nimica toată... nu trebuie să vă faceți griji... eu... eu am să-l...

Dar ochii tinerei, ațintiți asupra lui, nu-i îngăduiră să-și termine fraza, așa că, pînă la urmă trebui să-i facă pe voie.

Cînd bătrînul se opuse să trimită după coniac, fiica lui stărui, spunîndu-i :

— Lasă, tată, așa a prescris doctorul !

— Doctorii au prostul obicei, răspunse bătrînul, să recomande coniac la cele mai mici tulburări. Pentru ușoara mea slăbiciune îmi ajunge un pahar cu lapte.

Apoi, după ce bău puțin lapte, se întoarse spre Binoy și zise :

— Acum trebuie să plecăm. Mă tem că v-am deranjat prea mult.

Fata rugă să fie chemată o trăsură, dar tatăl ei exclamă stingherit :

— De ce să-l mai deranjăm ? Locuim atît de aproape, că pot merge și pe jos.

Fata însă nu se învoi și cum bătrînul nu se mai opuse, Binoy se duse el însuși după o trăsură.

Înainte de a pleca, bătrînul domn vru să știe numele gazdei sale și după ce acesta se prezentă : „Binoy-bhusan Chatterji", își spuse și el numele : „Paresh-chandra Bhattacharya". Apoi adăugă că lo-

cuia foarte aproape și anume la numărul 78 pe aceeași stradă.

— Oricînd veți avea timp, vom fi încîntați să vă primim. Ochii tinerei fete părură să fie de acord cu invitația.

Binoy ar fi dorit să-i însoțească pînă acasă, dar de teamă ca nu cumva gestul lui să fie socotit o dovadă de proastă creștere, șovăi ; iar cînd trăsura fu gata să plece și fata își înclină ușor capul, Binoy zăpăcit de tot ce i se întîmplase nici nu-i răspunse la salut.

Reîntors în odaia lui, Binoy se simți furios pentru purtarea sa. Revăzu în minte fiecare amănunt, din clipa cînd a coborît și pînă în momentul plecării lor. Avea impresia că, de la început și pînă la sfîrșit, se purtase nepermis de stîngaci. Încerca zadarnic să deslușească ce-ar fi trebuit să facă și ce n-ar fi trebuit, ce-ar fi trebuit să spună și ce n-ar fi trebuit în diferitele momente, cînd, deodată, ochii i se opriră asupra batistei pe care fata, după ce o folosise, o uitase pe pat. Se repezi s-o ridice, și în acea clipă refrenul cîntat de cerșetorul *baul* îi reveni obsedant :

O pasăre necunoscută în colivie intră
Nu știu de unde vine...

Orele treceau și soarele dogorea din ce în ce mai tare. Trăsurile începuseră să se scurgă iute spre cartierul administrativ. În ziua aceea mintea lui Binoy nu se putea concentra asupra nici unui lucru. Deodată, casa lui și orașul urît care-l înconjura i se părură un lăcaș ireal. Razele arzătoare ale soarelui de iulie îi încingeau creierul și-i pătrundeau în sînge. Și parcă un văl de lumină strălucitoare despărțea viața lui interioară de nimicnicia vieții de toate zilele.

În acel moment observă un băiat de vreo șapte, opt ani oprit pe trotuar, care privea atent numerele de pe porți. Fără să știe de ce, Binoy fu încredințat că băiatul căuta casa lui și-i strigă :

— Aici, asta-i casa !

Apoi, coborînd repede în stradă, îl trase pe băiat înăuntru. Scrută cu aviditate chipul băiatului, în

timp ce acesta îi înmînă o scrisoare pe care-și văzu numele, scris în englezește cu scrisul clar al unei femei. Băiatul zise :

— Sora mea ți-a trimis asta.

Plicul nu conținea nici o scrisoare, ci doar niște bani.

După aceea băiatul se întoarse să plece, dar Binoy stărui să urce la el în cameră. Puștiul era mai negricios decît sora lui, totuși semăna mult cu ea ; iar Binoy, cu o senzație de bucurie în inimă, simți pentru el o mare duioșie.

Copilul era foarte dezghețat. Cum intră în cameră, arătă spre un portret atîrnat de perete și întrebă :

— Al cui e portretul acela ?

— Al unui prieten al meu, răspunse Binoy.

— Portretul unui prieten ! exclamă băiatul. Cum îl cheamă ?

— Oh, n-ai de unde să-l cunoști ! zise Binoy rîzînd. Numele lui este Gourmohan. Dar eu îi zic Gora. Am fost colegi de școală de cînd eram copii.

— Și acum nu mai mergeți la școală ?

— Nu, mi-am terminat studiile.

— Într-adevăr ? Ați terminat stu... ?

Neputînd rezista tentației de a cuceri admirația micului mesager, Binoy zise :

— Da, mi-am terminat toate studiile !

Băiatul îl privi cu ochii mari, plini de admirație și oftă. Se gîndea, poate, că într-o bună zi va atinge și el asemenea culmi ale învățăturii.

Cînd îl întrebă cum îl cheamă, băiatul răspunse :

— Numele meu este Satish-chandra Mukerji.

— Mukerji ? repetă Binoy nedumerit.

Se împrieteniră repede și foarte curînd Binoy află că Paresh babu nu era tatăl lor bun, ci că-i crescuse de cînd erau mici. Numele sorei sale fusese înainte Radharani, dar soția lui Paresh babu îl schimbase într-un nume care să nu fie atît de ostentativ ortodox, și anume Sucharita.

Cînd Satish fu gata de plecare, Binoy îl întrebă :

— Poți merge acasă singur ?

Jignit în orgoliul său, micul lui prieten răspunse :
— Întotdeauna umblu singur !

Binoy, însă, stărui să-l conducă pînă acasă, la care băiatul fu atît de dezamăgit de neîncrederea în bărbăţia lui, încît zise :

— Dar pentru ce să mă conduceţi ? Mă descurc foarte bine singur ! Şi pentru a-i demonstra cît era de obişnuit să circule fără însoţitor, se apucă să-i înşire toate drumurile pe care le făcuse singur.

Motivul pentru care Binoy ţinu totuşi cu orice preţ să-l conducă pînă la uşa casei lui depăşea posibilităţile de înţelegere ale băiatului.

Apoi, cînd Satish îl invită să intre cu el în casă, Binoy refuză cu hotărîre, spunînd :

— Nu, nu acum ! Am să vin altă dată.

Întors acasă, Binoy scoase din buzunar plicul. Citi şi reciti de atîtea ori adresa, încît foarte curînd ştia pe de rost fiecare linie şi fiecare trăsătură de condei. Apoi, aşeză plicul şi conţinutul într-o casetă. Dacă cineva l-ar fi văzut încuind caseta, ar fi fost încredinţat că banii aceia nu vor fi cheltuiţi niciodată, chiar şi la cea mai mare strîmtoare.

CAPITOLUL II

Era o seară mohorîtă din anotimpul ploios ; cerul greu, încărcat cu umezeală, se lăsase jos. Sub legănarea tăcută a stratului sumbru de noroi gălbui, Calcutta zăcea nemişcată ca un dulău mare şi amărît, încolăcit cu capul pe coadă. Toată noaptea şi toată ziua burniţase fără încetare. Cădea o ploaie măruntă, umplînd străzile cu noroi, dar nu destul de puternică pentru a le spăla. După-amiază, pe la patru, ploaia încetă puţin, dar norii păreau ameninţători. Pe vremea asta posomorîtă, cînd nu era plăcut să stai în casă şi nici cuminte să ieşi afară, doi tineri şedeau pe nişte scaune de răchită, pe terasa umedă de pe acoperişul unei case cu trei etaje.

Pe această terasă se jucaseră cei doi prieteni în copilărie, cînd se întorceau de la şcoală ; aici se plimbaseră în sus şi-n jos, citind cu glas tare înainte de examene pentru a-şi întipări mai bine cursurile ; aici aveau obiceiul să cineze după ce se întorceau de la facultate, pe vremea căldurilor mari şi tot aici îi apuca adeseori ora două din noapte discutînd, pentru ca la răsăritul soarelui să se deştepte amîndoi miraţi că adormiseră pe rogojini. După ce n-au mai avut de dat examene, tot pe acest acoperiş se ţineau o dată pe lună întrunirile „Societăţii Patrioţilor Hinduşi", care avea ca preşedinte pe unul şi ca secretar pe celălalt dintre cei doi prieteni.

Numele preşedintelui era Gourmohan, dar prietenii şi cunoscuţii îi ziceau Gora. Fiinţa lui uriaşă depăşea cu mult măsura tuturor lucrurilor din jurul lui. Pentru că era şi din cale afară de alb, cu pielea fără cea mai mică urmă de pigmentare, unul dintre profesorii săi de la universitate îl poreclise „Muntele de zăpadă". Era înalt de aproape şase picioare, avea oasele mari şi mîinile ca nişte labe de tigru. Timbrul vocii îi era atît de adînc şi gros, încît oricine tresărea dacă-l auzea pe neaşteptate strigînd : „Cine-i acolo ?" Faţa îi era mare şi puternică, iar fălcile şi bărbia păreau zăvoarele masive ale unei fortăreţe. Deasupra buzelor subţiri şi strînse, nasul se avînta ca o sabie. Ochii lui, mici şi pătrunzători, păreau să privească un obiect nevăzut, îndepărtat, şi totuşi erau capabili să se întoarcă cu iuţeala fulgerului pentru a lovi ceva din imediata lui apropiere. Nu se putea spune despre Gourmohan că este un bărbat frumos, dar era cu neputinţă să treacă neobservat. Oriunde ar fi fost, era imediat remarcat.

Prietenul său Binoy, deşi mai şters, era şi el un om deosebit, ca orice tînăr bengalez cu educaţie şi cultură. Îmbinarea dintre delicateţea-i înnăscută şi inteligenţa-i vie imprimau chipului său o expresie neobişnuită. La universitate lua întotdeauna note mari şi căpăta burse, în timp ce lui Gora îi venea greu să ţină pasul cu el ; de altfel, nici nu-i plăcea prea mult să citească. Gora nu înţelegea lucrurile

atît de repede ca Binoy şi nici n-avea memoria atît de bună. Dar Binoy, cu stăruinţa-i de prieten credincios, l-a tras după el pe Gora la toate examenele din universitate.

Iar acum, în această seară umedă de august, iată discuţia care-i absorbea pe cei doi prieteni :

— Am să-ţi spun părerea mea, zise Gora. Deunăzi, cînd Abinash i-a atacat pe brahmoişti, el n-a făcut decît să-şi demonstreze sănătatea şi vigoarea lui morală. Ce te-a făcut să te repezi la el cu atîta înverşunare ?

— Prostii ! răspunse Binoy. Crezi că nu pot exista două păreri asupra aceluiaşi lucru ?

— Dacă gîndeşti astfel, eroarea trebuie să fie în chiar felul tău de-a gîndi. Nu poţi pretinde din partea societăţii ca, în timp ce membrii ei renegaţi încearcă s-o dărîme, persistînd să acţioneze după bunul lor plac, ea să stea cu braţele încrucişate, lăsîndu-i să-şi facă de cap. Societatea, prin firea lucrurilor, este obligată să dezaprobe asemenea oameni şi să considere drept nelegiuiri chiar acţiunile lor de bună-credinţă. Faptul că societatea se vede silită să considere drept „rău" ceea ce ei pretind a fi „bun", este doar una dintre sancţiunile ce trebuie aplicate celor ce cu bună-ştiinţă o batjocoresc.

— O fi natural, zise Binoy, dar eu nu pot fi de acord cu ideea că tot ce e natural e şi bun.

— Oh, lasă-mă în pace cu binele ! izbucni Gora. Lumea e destul de potrivită pentru puţinii oameni buni pe care-i cuprinde. În ce mă priveşte, lasă-i pe ceilalţi să fie naturali ! Altfel nu s-ar putea progresa şi viaţa n-ar merita să fie trăită. Dacă unii vor să pozeze în brahmoişti ortodocşi, ei trebuie să accepte şi micul neajuns de a fi greşit înţeleşi şi atacaţi de nebrahmoişti. Ar fi o pretenţie prea mare să ceri adversarilor tăi să te laude, în timp ce tu te foieşti ca un păun, şi dacă s-ar întîmpla aşa, lumea ar deveni un lăcaş nenorocit.

— Uite ce e, eu n-am nimic împotriva atacurilor care vizează o sectă sau un partid ! explică Binoy. Dar cînd atacul devine personal...

— Ce înseamnă să ataci o sectă ? Cel mult să critici opinii. Eu vreau demascarea indivizilor. Cît despre tine, sfîntule... oare niciodată n-ai atacat persoane ?

— O, ba da, recunoscu Binoy, şi mă tem că foarte des. Ceea ce nu înseamnă că nu mi-e ruşine c-am procedat astfel.

— Nu, Binoy ! exclamă Gora, brusc enervat. Aşa nu se poate ! În nici un caz !

Binoy rămase o clipă tăcut.

— Ce vrei să spui ? Ce s-a întîmplat ? întrebă el în cele din urmă. Pentru ce eşti atît de furios ?

— Se vede cît de colo că păşeşti pe calea slăbiciunii.

— Nu mai spune... slăbiciune ! exclamă Binoy iritat. Ştii prea bine că dacă aş vrea, aş putea merge chiar acum în casa lor... doar m-au invitat... Şi totuşi, precum vezi, nu mă duc.

— Ştiu. Dar nici o clipă nu uiţi că eşti în expectativă. Zi şi noapte stai şi-ţi spui : „Nu mă duc. Nu mă duc !“ Ar fi mult mai bine să te duci şi să isprăveşti o dată !

— Aşadar, mă sfătuieşti în mod sincer să merg la ei ? întrebă Binoy.

Gora îşi izbi genunchiul cu palma şi răspunse :

— Ba nu, eu *nu* te sfătuiesc să te duci. Îţi dau în scris că în ziua în care intri în casa lor, vei trece definitiv de partea lor. Vei începe să mănînci la ei şi atunci s-a terminat cu tine ! [1] Vei deveni un propovăduitor militant al brahmoiştilor !

— Zău ? Şi rogu-te, spune-mi ce o să fie după aceea ? zise zîmbind Binoy.

— După aceea ? adăugă Gora cu amărăciune. Nu există nici un „după aceea“ dacă eşti mort şi te-ai dus din lumea ta. Tu, fiul unui brahmin [2], te vei lepăda de orice disciplină şi puritate şi vei sfîrşi la gunoi ca un stîrv. Întocmai ca un cîrmaci care şi-a

[1] Conform normelor religioase hinduiste, cine mînca împreună cu membrii unei caste inferioare era considerat contaminat.

[2] Membru al castei preoţeşti hinduse.

spart busola, îţi vei pierde direcţia şi, încetul cu încetul, numai superstiţia şi mărginirea te vor ajuta să-ţi duci corabia la liman. Vei ajunge să plutoşti în voia valurilor. Dar n-am răbdare să discut la infinit cu tine. Îţi spun pur şi simplu : du-te şi termină o dată, dacă simţi că trebuie s-o faci. Dar nu-mi mai măcina nervii cu această continuă ezitare în pragul infernului.

Binoy începu să rîdă cu hohote.

— Pacientul abandonat de medici nu trebuie neapărat să moară, zise. Eu nu văd nici un semn că mi s-ar apropia sfîrşitul.

— Nu vezi nimic ? îi spuse Gora pe un ton sarcastic.

— Nu.

— Nu observi că-ţi slăbeşte pulsul ?

— Nu, de fel. Bate plin de putere.

— Nu crezi că dacă o anumită mînă subţire ţi-ar servi hrana proscrişilor, bucatele ţi-ar părea ospăţ al zeilor ?

— Ajunge, Gora ! zise Binoy roşind pînă-n vîrful urechilor. Taci din gură !

— Pentru ce ? protestă Gora. N-am vrut să te insult. Frumoasa fecioară la care mă refer nu se laudă că este „nevăzută chiar de soare".[1] Dacă cea mai mică aluzie la mîna ei, gingaşă ca o petală, pe care o poate atinge însă orice persoană de sex masculin te loveşte ca o profanare, atunci eşti pierdut, Binoy !

— Uite ce e, Gora ! Eu am un cult pentru Femeie şi în scrierile noastre sfinte, de asemenea...

— Nu invoca scrierile sfinte în sprijinul sentimentului ce te stăpîneşte. Asta nu se cheamă cult, ci ar merita o altă denumire, pe care însă n-o rostesc, căci te-ai înfuria şi mai tare.

— Îţi place să fii dogmatic, zise Binoy dînd din umeri.

[1] Expresie sanscrită, folosită în legătură cu femeile din castele superioare, care nu pot fi văzute decît de membrii familiei.

— Cărțile sfinte ne învață, stărui Gora, că trebuie să ai un cult pentru femeie, căci ea ne aduce lumină în cămin... Cît despre cinstea ce i se acordă în tradiția engleză, pentru că aprinde inimile bărbaților, e mai bine să nu-i zicem cult.

— Adică tu dai la o parte cu dispreț o idee măreață, numai pentru că uneori este umbrită ? întrebă Binoy.

— Binu, îi răspunse Gora nerăbdător, acuma cînd e limpede că ți-ai pierdut discernămîntul, ar trebui să te lași condus de mine. Eu susțin că toate expresiile exaltate pe care le găsești în cărțile englezești în legătură cu femeia n-au la bază altceva decît dorința. Altarul pe care femeia trebuie cu adevărat venerată este familia. Acolo își are ea locul de Mamă și de Stăpînă a Casei, pură și drept-credincioasă. Elogiile celor ce o plasează în afara căminului ascund o insultă. Motivul pentru care mintea ta dă tîrcoale casei lui Paresh babu, ca o molie în jurul unei lumînări, este — s-o spunem pe șleau — ceea ce englezii numesc „iubire". Dar, pentru numele lui Dumnezeu, nu imita ca o maimuță acest cult englezesc, punînd iubirea mai presus de toate, socotind-o unicul obiect căruia omul trebuie să i se închine !

Binoy sări în picioare ca un cal tînăr la o lovitură de cravașă.

— Ajunge, ajunge ! strigă. Mergi prea departe, Gora !

— Prea departe ! ripostă Gora. Nici n-am ajuns la esențial. Pentru simplul motiv că relațiile adevărate între bărbat și femeie sînt acoperite de negura pasiunii, trebuie să le poetizăm ?

— Dacă patima noastră este cea care ne întunecă viziunea asupra raporturilor juste între femeie și bărbat, oare numai străinii poartă vina ? Oare nu aceeași pasiune îi duce pe moraliștii noștri la vehemența exagerată cu care propovăduiesc că femeia

este un rău și că trebuie să ne fcrim de el? Acestea nu sînt decît două aspecte diferite ale aceleiași mentalități, manifestate în două moduri diferite. Condamnînd-o pe una, nu e drept s-o scuzi pe cealaltă.

— Văd că te-am înțeles greșit, Binoy! zise Gora zîmbind. Starea ta nu este atît de desperată cît credeam. De vreme ce filozofia își mai găsește loc în creierul tău, poți să iubești fără teamă. Dar ai grijă să te salvezi înainte de a nu fi prea tîrziu! Iată ce trebuie să se roage toți cei ce-ți doresc binele.

— Ai înnebunit de-a binelea, dragă prietene! exclamă Binoy pe un ton dojenitor. Ce am eu de-a face cu iubirea? Îți mărturisesc, spre liniștirea ta, că din tot ce am auzit și am văzut în legătură cu Paresh babu și cu familia lui, am ajuns să nutresc un mare respect pentru ei. Poate că de aceea simt o oarecare curiozitate să văd ce viață de familie duc.

— Bine, să-i zicem „curiozitate"... dacă preferi. Numai că trebuie să te cam păzești de această „curiozitate". Spune, ții foarte mult să-ți duci cercetările tale zoologice pînă la capăt? Un lucru e cert: noii tăi prieteni fac parte din genul prădătoarelor și dacă studiile tale te vor obliga să te apropii prea mult de ei, te vei afunda atît de tare, încît n-o să ți se mai vadă nici vîrful cozii.

— Ai un mare cusur, Gora! obiectă Binoy. Îți închipui, probabil, că toată puterea pe care Dumnezeu a avut-o de dat oamenilor, ți-a dăruit-o numai ție și că noi, ceilalți, nu sîntem decît niște bieți neputincioși.

Această remarcă îl zgudui pe Gora prin puterea noutății ei.

— Ai dreptate! strigă el, și-l lovi cu entuziasm pe spate. Ai perfectă dreptate! Acesta este marele meu cusur!

— Doamne! gemu Binoy. Ai un cusur și mai mare, Gora; totala ta incapacitate de a aprecia intensitatea

loviturilor pe care le poate suporta o coloană vertebrală normală.

În acest moment apăru Mohim, fratele vitreg al lui Gora. Masiv și gîfîind, strigă :

— Gora !

Gora se ridică imediat în picioare și răspunse respectuos :

— Domnule ?

— Am venit să văd, zise Mohim, dacă nu cumva norii s-au spart pe acoperișul casei noastre. Ce-i agitația asta pe voi ? Cred că ați reușit să-i izgoniți pe englezi pînă în mijlocul Oceanului Indian ! N-am observat, ce-i drept, pierderi prea mari la englezi, dar jos, cumnată-ta zace în pat cu o migrenă, iar răcnetele voastre de lei sînt o grea încercare pentru ea.

Și cu acestea, Mohim îi părăsi și coborî scările.

CAPITOLUL III

Tocmai cînd Gora și Binoy erau gata să coboare de pe acoperiș, sosi mama lui Gora. Binoy o salută plin de respect, ștergîndu-i praful de pe picioare [1].

Cine o vedea pe Anandamoyi, n-ar fi crezut că este mama lui Gora. Era zveltă, dar bine legată. Pe alocuri, părul începuse să încărunțească ușor, dar la prima vedere nu-i dădeai patruzeci de ani. Trăsăturile delicate ale feței păreau dăltuite cu grijă de mîna unui maestru, cu liniile-i discrete, lipsite de orice exagerare. Chipul ei purta pecetea unei inteligențe armonioase și agere. Fața îi era negricioasă, fără vreo urmă de asemănare cu aceea a lui Gora. Un singur lucru te izbea cînd o vedeai prima dată și anume, că pe lîngă *sari* [2] purta și o bluză. În vremea aceea, unele femei tinere, moderne, începuseră să

[1] Semn de mare respect la hinduși.

[2] O bucată de țesătură din bumbac sau mătase ce se înfășoară în jurul corpului, principala îmbrăcăminte a femeilor din India.

adopte corsajul în îmbrăcăminte ; dar doamnele din şcoala veche se uitau dispreţuitoare la acest port, căci trăda o influenţă străină. Soţul ei, Krishnadayal babu, avusese un post în Departamentul Comisariatului [1], iar Anandamoyi îşi petrecuse cea mai mare parte a vieţii, de cînd era copilă, alături de el, departe de Bengal. De aceea, ea nu putea pricepe de ce a-ţi acoperi bine trupul era o ruşine sau un lucru ridicol. Cu toate că se devotase în întregime gospodăriei sale, ducînd toată munca, de la frecatul duşumelii, spălatul rufelor, cusutul şi cîrpitul, pînă la ţinerea socotelilor şi deşi avea grijă de fiecare membru al familiei, ba chiar şi de vecini, nu părea niciodată copleşită de muncă.

După ce răspunse la salut, Anandamoyi spuse :

— Cînd vocea lui Gora se aude pînă jos, ştiu bine c-a sosit Binu. Ultimele zile a fost însă atîta linişte în casă, încît m-am întrebat : ce s-o fi întîmplat cu tine, băiatule ? De ce n-ai mai dat pe la noi de atît amar de vreme ? Ai fost bolnav ?

— Nu, răspunse Binoy cam şovăitor. Nu, mamă, n-am fost bolnav ; dar ploaia asta care nu mai contenea !

— Vorbă să fie, ploaia ! se amestecă Gora. Iar cînd vor trece ploile, Binoy va invoca soarele ! E bine să pui vina pe elemente exterioare, căci ele nu se pot apăra ; conştiinţa lui cunoaşte însă motivul real.

— Ce prostii vorbeşti, Gora ! protestă Binoy.

— Ai dreptate, băiatule, zise Anandamoyi. Gora n-ar fi trebuit să vorbească astfel. Sufletul omului trece prin diferite stări. Oricare din noi e uneori bine dispus, alteori abătut, nu poate fi întotdeauna la fel. E o greşeală să judeci oamenii după toane. Haide Binoy, vino în camera mea să-ţi dau să guşti ceva. Ţi-am păstrat din prăjiturile tale preferate.

[1] Este vorba de fostul departament al aprovizionării armatei, în administraţia colonială din India.

Gora, dînd din cap cu violenţă, zise :

— Nu, nu, mamă, te rog nu-i da nimic ! Nu-i pot permite lui Binoy să mănînce în camera dumitale.

— Nu fi absurd, Gora, zise Anandamoyi. Ţie nu ţi-am cerut-o niciodată, iar tatăl tău a devenit atît de ortodox, încît nu mănîncă decît bucate pregătite de mîna lui. Dar Binu, el e băiatul meu cuminte, nu e bigot ca tine şi sînt convinsă că n-ai să-i interzici să se poarte cum crede el că e mai bine.

— Ba da, am s-o fac ! răspunse Gora. Şi ţi-o spun răspicat : nimeni nu va avea permisiunea să mănînce în camera dumitale atîta vreme cît o ai în serviciul tău pe Lachmi, care e creştină.

— Oh, scumpul meu Gora, cum poţi să vorbeşti aşa ! exclamă Anandamoyi îndurerată. Pînă acum ai mîncat tot timpul bucate gătite de mîna ei ; ea te-a legănat şi te-a crescut. Nici nu-i aşa de mult cînd nu-ţi plăcea mîncarea fără chutney-ul [1] preparat de ea. Şi apoi, aş putea să uit vreodată că atunci cînd ai avut vărsat, ea ţi-a salvat viaţa prin devotamentul cu care te-a îngrijit ?

— Atunci, fă-i o pensie, zise Gora iritat. Cumpără-i o bucată de pămînt şi clădeşte-i o căsuţă, dar n-o mai ţine în casă, mamă !

— Gora, crezi că toate datoriile se pot plăti cu bani ? zise Anandamoyi. Ea nu vrea nici pămînt, nici bani ; nu vrea decît să te vadă pe tine, altfel se prăpădeşte.

— Bine, ţine-o dacă-ţi place, spuse Gora resemnat. Dar Binoy n-are voie să mănînce în odaia dumitale. Poruncile cărţilor sfinte trebuie respectate întocmai. Mă mir, mamă, că dumneata, fiica unui *pandit* [2] atît de mare, nu ţii seama de datinile noastre ortodoxe. Astă este prea de...

---

[1] Condiment indian preparat din fructe şi ardei iute.

[2] Hindus învăţat, cunoscător al limbii sanscrite, pregătit în probleme de filozofie, religie, jurisprudenţă.

— O, Gora, copil naiv ce eşti ! zise Anandamoyi zîmbind. A fost o vreme cînd am urmat cu mare grijă toate aceste obiceiuri şi uneori cu preţul multor lacrimi ! Unde erai tu atunci ? Zi de zi mă închinam imaginii lui Shiva [1], făcută de mîna mea ; iar tatăl tău, venea şi o azvîrlea furios. În vremea aceea nu-mi găseam linişte dacă mîncam orezul fiert de fitecine. Pe atunci, la noi erau puţine căi ferate şi multe zile am fost silită să ajunez, în timp ce călătoream într-un car cu boi, călare pe o cămilă sau purtată într-un palanchin. Tatăl tău cucerise bunăvoinţa şefilor săi englezi, datorită obiceiului său neortodox de a-şi lua soţia cu el în toate călătoriile. Apoi, a fost înaintat în grad şi a putut să-şi aibă casa lîngă cartierele generale, în loc să fie mereu pe drumuri. Crezi că i-a fost uşor să mă abată de pe calea dreptei-credinţe ? Acum, cînd a îmbătrînit şi a ieşit la pensie cu o grămadă de economii, brusc a devenit ortodox şi intolerant — dar eu nu-l pot urma în toate salturile dispoziţiei lui. Tradiţiile mele, moştenite de la atîtea generaţii de strămoşi, au fost smulse din rădăcină, una cîte una... crezi că ele pot fi replantate printr-o singură vorbă ?

— Bine, bine, răspunse Gora. Lasă-i pe strămoşii dumitale... ei nu mai pot protesta. Dar, măcar din consideraţie pentru noi, ar trebui să accepţi anumite lucruri. Chiar dacă nu ţii seama de scrierile sfinte, ar trebui să respecţi măcar unele obligaţii.

— Crezi că e necesar să insişti atît de mult asupra acestor obligaţii ? întrebă Anandamoyi obosită. Crezi că nu le cunosc prea bine ? Îţi închipui că sînt fericită, cînd la fiecare pas mă ciocnesc cu bărbatul şi copilul meu ? Trebuie să-ţi mai spun, Gora, că în clipa cînd te-am luat pentru prima dată în braţe, mi-am luat rămas bun de la legile tradiţionale ? Cînd strîngi la piept un nou-născut, te convingi că nimeni nu se naşte înlăuntrul unei caste. În ziua aceea, am avut revelaţia că dacă aş dispreţui un om pentru că provine dintr-o castă

[1] Una dintre cele mai importante zeităţi din motologia indiană.

inferioară, sau pentru că este creştin, Dumnezeu mi te-ar răpi. Rugăciunea mea a fost să mi te lase, căci tu erai lumina căminului meu. Şi în schimb, am făgăduit să primesc apă din mîna oricărui om de pe lume!

La aceste cuvinte, Binoy simţi pentru prima dată un val de nelinişte în suflet şi-şi mută privirea de la Anandamoyi la chipul lui Gora. Dar într-o clipă, izgoni orice umbră de îndoială.

Gora părea şi el nedumerit şi spuse:

— Mamă, eu nu gîndesc ca dumneata. În general, copiii trăiesc şi se dezvoltă bine în familiile unde se respectă preceptele cărţilor sfinte... Cine oare ţi-a vîrît în cap că Dumnezeu ţi-a dat dumitale o dispensă specială?

— Cel ce mi te-a dăruit mi-a inspirat şi această idee, răspunse Anandamoyi. Ce puteam face? Eu n-aveam nici o putere. Of, dragul meu băiat prostuţ! Nici nu ştiu dacă să rîd sau să plîng de neghiobia ta. Dar, nu te supăra, fie cum vrei tu. Aşadar, Binoy n-are voie să mănînce în camera mea — asta-i ultima ta hotărîre?

— Dacă va găsi prilejul, Binoy va dezerta cu iuţeala unei săgeţi, zise rîzînd Gora, mai ales că i s-a deschis şi pofta! Dar eu n-am de gînd să-l las. E fiul unui brahmin. Nu se cade să-l lăsăm să-şi uite îndatoririle de dragul cîtorva prăjituri. Trebuie să facă multe sacrificii, să se supună unui autocontrol riguros, înainte de a deveni demn de origina-i glorioasă. Şi, te rog, mamă, nu fi supărată pe mine, te implor în genunchi, în praful lăsat în urma picioarelor tale scumpe.

— Ce idee! exclamă Anandamoyi. Pentru ce-aş fi supărată pe tine? Numai că tu nu ştii ce faci. Mă doare-n suflet că eu te-am crescut. Şi totuşi, oricît de ciudat ar părea, îmi este cu neputinţă să accept ceea ce tu numeşti religia ta. Nu-i nimic că nu vrei să mănînci în camera mea, mă mulţumesc să te am alături de mine dimineaţa şi seara... Binoy dragă, nu mă privi atît de trist. Eşti prea sensibil.

Acum îţi închipui că sînt rănită, dar de fapt nu mă doare prea tare. Nu te necăji, băiatule ! Am să te poftesc într-altă zi, cînd bucatele îţi vor fi pregătite de un brahmin în toată legea ! Iar în ce mă priveşte pe mine, ţin să vă anunţ pe toţi că am de gînd să beau şi pe viitor apa pe care mi-o va servi Lachmi. Şi cu acestea Anandamoyi coborî scările.

Binoy rămase tăcut cîtăva vreme, apoi se întoarse spre Gora şi zise încet :

— Nu crezi c-ai mers prea departe, Gora ?

— Cine să fi mers prea departe ?

— Tu !

— Nicidecum ! fu răspunsul categoric al lui Gora. Sînt de părere că fiecare dintre noi trebuie să respecte anumite limite ; de îndată ce le depăşeşti cît de puţin, nu mai poţi şti unde ai să te opreşti.

— Dar e mama ta ! protestă Binoy.

— Ştiu ce este o mamă, răspunse Gora ; nu trebuie să mă înveţi tu ! Crezi că mulţi au o mamă ca a mea ? Dar dacă încep să nu-mi respect tradiţia, într-o bună zi s-ar putea întîmpla să nu-mi mai respect nici mama. Uite ce e, Binoy, am să-ţi spun ceva : sentimentul este un lucru bun, dar nu este cel mai bun.

După o pauză, Binoy zise şovăitor :

— Ascultă, Gora, azi, cînd am auzit-o vorbind pe mama ta, am simţit o tulburare stranie. E ca şi cum maică-ta ar avea ceva în gînd, pe care nu vrea să-l spună, şi asta o frămîntă.

— Ah, Binoy, spuse Gora nerăbdător, nu-ţi da atîta frîu liber imaginaţiei ; nu faci decît să-ţi iroseşti timpul.

— Tu nu observi niciodată ce se petrece în jurul tău, i-o întoarse Binoy, şi preferi să iei drept închipuire ceea ce nu izbuteşti să vezi. Îţi mărturisesc că adeseori am avut impresia că în sufletul mamei tale se ascunde o taină... ceva ce o face să nu fie în desăvîrşită armonie cu ceea ce o înconjoară, şi-i întristează viaţa familială. Gora, ar trebui să acorzi mai multă atenţie vorbelor ei.

— Sînt destul de atent la cele ce-mi aud urechile, răspunse Gora. Şi dacă nu încerc să le pătrund mai adînc înţelesul, o fac de teama unei dezamăgiri.

CAPITOLUL IV

Ideile abstracte sînt foarte bune atîta vreme cît se manifestă sub formă de opinii, dar cînd sînt aplicate concret, nu mai au aceeaşi forţă. Aşa s-a întîmplat şi cu Binoy, care se lăsa, în general, condus de sentimente. De aceea, oricît de tare ar fi fost în argumentarea unui principiu, de îndată ce avea de-a face cu oamenii, considerentele umane precumpăneau. Această înclinare a lui era atît de puternică, încît era greu de spus în ce măsură accepta principiile propovăduite de Gora pentru valoarea lor intrinsecă, şi în ce măsură le accepta din cauza marii prietenii ce-l lega de el.

În seara aceea umedă, după ce plecă de la Gora păşind încet pe străzile pline de noroi, îşi dădu seama că în sufletul lui se dădea o luptă între principii şi simţăminte.

Cînd Gora a susţinut că, în momentul de faţă, pentru a salva societatea de atacurile făţişe sau ascunse, era necesar să veghezi neîncetat la modul de hrană şi la puritatea castei, Binoy a consimţit fără a pregeta. Ba chiar a apărat cu înflăcărare această idee în faţa celor ce nu erau de acord cu ei. Spusese nu o dată că atunci cînd duşmanul atacă o fortăreaţă, nu însemnează că n-ai concepţii liberale dacă eşti gata să-ţi dai viaţa ca să aperi fiece drum, fiece potecă, fiece uşă şi fiece fereastră, ba chiar şi fiece crăpătură.

Dar cînd Gora i-a interzis să mănînce în camera mamei lui, lovitura l-a durut adînc.

Binoy n-avea tată şi-şi pierduse şi mama încă din fragedă copilărie. Avea un unchi la ţară, dar de cînd era mic trăise singur, şi mai tîrziu ca elev, sau student în Calcutta tot singur fusese. Din clipa cînd

Gora îl prezentase mamei sale, lui Anandamoyi, Binoy i-a zis imediat „mamă".

Adeseori se ducea în camera ei şi nu-i dădea pace pînă nu căpăta din prăjiturile lui favorite. De multe ori mărturisea că e gelos pe Gora şi o învinuia că-l părtineşte cînd le împarte mîncarea. Dacă nu trecea pe la ea două-trei zile, Binoy ştia prea bine cu cîtă emoţie îl urmărea gustînd dulciurile pe care i le pregătise şi cu cîtă nerăbdare aştepta să termine şedinţele lor, ca să-l vadă coborînd la ea. Şi totuşi acum, Gora, în numele societăţii, îi interzisese să mănînce în camera ei! Cum va putea ea să rabde asta şi cum va putea tolera el aşa ceva?

Anandamoyi îi spusese zîmbind: „De azi încolo n-am să mai ating bucatele tale cînd te voi pofti şi am să caut un brahmin care să-ţi prepare mîncarea după ritual!" „Dar cît de rănită trebuie să se fi simţit!" îşi zise Binoy cînd ajunse acasă.

Camera lui pustie era întunecată şi în neorînduială, plină cu cărţi şi hîrtii răvăşite. Luă un chibrit şi aprinse lampa. Sticla era năclăită de degetele unsuroase ale servitorului. Pe faţa de masă albă se vedeau pete de grăsime şi de cerneală. Binoy avu senzaţia că se sufocă în acea încăpere. Absenţa unei fiinţe şi a unei afecţiuni omeneşti îl deprimau peste măsură. Îndatoririle ce-i reveneau pentru a-şi salva patria sau pentru a apăra societatea din care făcea parte îi păreau vagi şi false. Mult mai reală îi era acea „pasăre necunoscută" ce intrase într-o dimineaţă însorită de iulie prin uşa coliviei sale, pentru a-şi lua apoi iarăşi zborul. Dar Binoy hotărîse să nu îngăduie minţii lui să zăbovească prea îndelung asupra „păsării necunoscute". Pentru a-şi abate gîndurile, căută să evoce camera lui Anandamoyi, unde Gora îi interzisese să intre.

O pardoseală de piatră lustruită, de o curăţenie ireproşabilă... Într-o parte, patul moale acoperit cu o cergă albă ca aripa unei lebede, iar alături, pe o măsuţă, lampa aprinsă. Anandamoyi aplecată asupra lucrului ei, desigur coase cu aţă de diferite culori la cuvertură, iar Lachmi, servitoarea, stă la pi-

cioarele ei şi pălăvrăgeşte, stîlcind limba bengali. Întotdeauna cînd era necăjită, Anandamoyi cosea la această cuvertură... Binoy, avînd în suflet imaginea chipului ei calm, absorbit de lucru, îşi zise :

„Fie ca lumina iubirii de pe chipul ei să-mi ţină mintea neabătută. Fie ca imaginea patriei mele să mă călăuzească fără şovăire pe calea datoriei." Şi spunînd încet „mamă", îşi urmă gîndul : „Nici una dintre scrierile sfinte nu mă va putea convinge că mîncarea din mîna ta nu este pentru mine un nectar."

Era atîta pustiu în camera lui, încît se auzea ticăitul ceasornicului şi Binoy simţi că nu mai putea rămîne singur. O şopîrlă pe perete prindea gîngănii. Binoy o urmări cîtăva vreme, apoi se ridică, îşi luă umbrela şi ieşi.

Nu ştia încotro s-o apuce. Primul lui gînd fusese probabil să se întoarcă la Anandamoyi, dar, brusc, îşi aduse aminte că era duminică, aşa că hotărî să se ducă să asculte predica lui Keshub babu la serviciul divin al Brahmo Samajului [1]. Porni într-acolo, deşi prevedea că predica trebuie să fie pe sfîrşite.

Pe cînd se apropia, văzu că lumea pleca ; şi cum stătea în colţul străzii cu umbrela deschisă, îl zări ieşind de la adunare pe Paresh babu. Faţa îi era iluminată de o expresie de bunătate şi pace. Patru sau cinci membri ai familiei sale îl însoţeau, dar ochii lui Binoy se aţintiră asupra chipului tînăr al unei singure persoane. O clipă, cînd trecu pe sub lumina felinarului, o văzu mai desluşit, apoi auzi zgomotul roţilor unei trăsuri şi chipul dispăru ca o nălucă într-o mare de întuneric.

În seara aceea, Binoy nu se simţi în stare să se ducă la Gora, ci se întoarse îngîndurat acasă. A doua zi însă, după-amiază, îşi luă inima în dinţi.

[1] Sectă de hinduism teistic reformat, înfiinţată de Ram Mohan Roy în 1830 şi reorganizată mai tîrziu de Keshub Chandra Sen ; a preconizat abolirea restricţiilor de castă şi a căsătoriilor între copii.

Făcu mai întîi un ocol destul de mare şi cum seara era înnourată, se întunecase de-a binelea cînd apăru la uşa lui Gora.

Intrînd, Binoy văzu că Gora abia îşi aprinsese lampa şi se aşezase să scrie. Ridicînd ochii de pe hîrtie, îl întrebă :

— Ei, Binoy, dincotro bate azi vîntul ?

Neluînd în seamă întrebarea, Binoy zise :

— Vreau să te întreb ceva, Gora. Spune-mi, te rog, pentru tine India este o realitate absolut clară ? Ştiu că te gîndeşti zi şi noapte la India, dar spune-mi, cum te gîndeşti la ea ?

Gora se opri din scris, şi un timp îl privi pătrunzător pe Binoy. Apoi, puse condeiul pe masă şi rezemîndu-se de speteaza fotoliului, spuse :

— Aşa cum căpitanul unui vapor, cînd e în largul oceanului, nu pierde din minte nici o clipă portul spre care pluteşte, fie că munceşte, fie că se odihneşte, aşa mă gîndesc eu necontenit la India.

— Şi unde este această Indie a ta ? urmă Binoy.

— Acolo unde acul busolei mele se mişcă zi şi noapte, exclamă Gora, ducînd mîna la inimă. Aici, nu în „Istoria Indiei" de Marshman [1].

— Şi există vreun port special spre care arată busola ta ? continuă Binoy.

— Nu ! răspunse Gora cu convingere. Poate că nu-mi voi putea îndeplini misiunea, poate că mă voi scufunda şi mă voi îneca, dar Portul Destinului măreţ va exista întotdeauna. Aceasta este India mea, în toată amploarea ei... plină de bogăţie, plină de cunoaştere, plină de dreptate. Vrei să spui că o asemenea Indie nu există nicăieri ? Oare nu există nimic, nicăieri în afară de minciună ? Să fie oare realitate numai această Calcutta a ta, cu instituţiile ei, cu Tribunalul Suprem şi cu cîteva construcţii efemere din cărămidă şi mortar ? Pfui !

Se opri şi privi fix la Binoy, care rămase tăcut şi dus pe gînduri.

[1] John Clark Marshman (1794—1877), istoric englez, autorul unei Istorii a Indiei, precum şi al altor lucrări.

Gora continuă :

— Pentru că aici citim şi studiem, umblăm de colo-colo căutînd de lucru, trudim ca sclavii de la ora zece pînă la cinci după-amiază, fără sens şi fără raţiune, şi numim India această minciună născocită de un geniu rău, oare are vreun rost ca 350 de milioane de oameni să cinstească o minciună şi să trăiască cu ideea că această lume a minciunii e o lume reală ? În ciuda eforturilor noastre, nu putem prinde viaţă din acest miraj ! Iată pentru ce, încetul cu încetul, murim de inaniţie. Dar există şi o Indie adevărată, bogată şi îmbelşugată. Numai că atîta vreme cît nu ne ocupăm poziţiile în această Indie, nici intelectul şi nici inima noastră nu se vor putea adăpa din seva vieţii. De aceea îţi spun : uită totul, învăţătura din cărţi, iluzia diplomelor, ispitele unei vieţi servile, renunţă la atracţia lor şi haide să ne lansăm vasul spre port. Dacă trebuie să ne scufundăm, dacă trebuie să murim, s-o facem. Tocmai pentru că este atît de vitală pentru noi, eu, cel puţin, nu pot uita nici o clipă imaginea adevărată şi completă a Indiei !

— Tot ce spui este numai fermentul agitaţiei tale sau o fi chiar adevărul ? întrebă Binoy.

— Adevărul, firește ! tună Gora.

— Şi ce se întîmplă cu cei ce nu pot vedea lucrurile ca tine ? întrebă Binoy cu blîndeţe.

— Trebuie să-i facem să vadă ca mine ! răspunse Gora strîngînd pumnii. Aceasta e sarcina noastră. Dacă oamenii nu sînt în stare să aibă o imagine limpede a adevărului, se vor închina în faţa oricărei fantome. Susţine în faţa tuturor imaginea nezdruncinată a Indiei, şi oamenii vor fi dominaţi de ea ! Atunci nu vei mai fi obligat să cerşeşti din casă în casă subscripţii meschine, ci oamenii se vor îmbulzi să-şi ofere viaţa.

— Bine, arată-mi atunci, te rog, imaginea clară a Indiei tale, că de nu, mă voi alătura mulţimilor ce nu văd adevărul !

— Încearcă s-o realizezi singur, răspunse Gora. Dacă ai credinţă, vei găsi bucurie în austeritatea

devoţiunii tale. Patrioţii noştri eleganţi nu cred în acest adevăr şi de aceea nu pot avea pretenţii nici faţă de ei înşişi nici faţă de alţii. Chiar dacă zeul Bogăţiei, în persoană, le-ar oferi o favoare, sînt convins că n-ar cuteza să ceară mai mult decît insigna aurită de ordonanţă a viceregelui. Ei n-au credinţă şi de aceea n-au speranţă.

— Gora, protestă Binoy, nu toţi oamenii au aceeaşi fire. Tu ai credinţă şi-ţi găseşti sprijin în propria-ţi forţă, şi de aceea nu poţi înţelege felul de a gîndi al altor oameni. Eu îţi spun desluşit : dă-mi o sarcină, indiferent care. Fă-mă să muncesc zi şi noapte. Altfel îmi pare că am prins un lucru tangibil numai atîta vreme cît sînt lîngă tine, şi cum mă îndepărtez nu mai am de ce mă agăţa.

— Vorbeşti despre muncă ? răspunse Gora. În momentul de faţă munca noastră este să transmitem celor necredincioşi încrederea noastră neşovăitoare şi neclintită în tot ceea ce aparţine Indiei. Obiceiul pe care-l avem de a ne fi ruşine de patria noastră a făcut ca otrava slugărniciei să ne copleşească sufletul. Dacă fiecare dintre noi, prin exemplul său, va lupta împotriva acestui venin, nu va trece mult şi ne vom găsi domeniul cel mai potrivit de activitate. Acum, în orice acţiune, pur şi simplu nu facem decît să copiem ceea ce istoria din cărţile de şcoală ne învăţa, spunînd că a mai fost făcut de alţii. Oare ne putem dărui cu adevărat inima şi mintea într-o asemenea muncă de subalterni ? Pe această cale nu putem merge decît spre decădere.

În acest moment, Mohim intră în odaie cu paşi rari şi măsuraţi, ţinînd luleaua în gură. Era ora cînd, revenit de la birou, după ce gusta ceva, se aşeza la uşa casei sale mestecînd betel [1] şi pufăind din lulea. Unul după altul se strîngeau în jurul lui prietenii, pentru ca în cele din urmă să vină cu toţii în camera de primire, la o partidă de cărţi.

Cînd Mohim trecu pragul, Gora se ridică, iar fratele său vitreg, pufăind din lulea, zise :

[1] Condiment preparat din frunzele plantei cu acelaşi nume.

— Tu, care eşti atît de ocupat căutînd să salvezi India, ar fi mai bine dacă ţi-ai salva fratele!

Gora privi cu ochi întrebători la Mohim, care urmă:

— Noul *sahib* [1] de la noi de la birou este un ticălos fără pereche. Are o faţă de buldog şi în loc de „babu" [2] ne zice „babun" [3]. Odată, unui coleg i-a murit mama, şi nu i-a dat concediu, spunîndu-i că minte. Nici un funcţionar bengalez nu-şi primeşte leafa întreagă la sfîrşitul lunii, din cauza amenzilor. De curînd a apărut în ziar o scrisoare anonimă despre el şi individul susţine că e opera mea. N-aş putea spune că se înşală întru totul! Mă ameninţă cu concedierea dacă nu scriu o dezminţire categorică. Aşa că voi, cele două nestemate strălucitoare ale Universităţii noastre, trebuie să mă ajutaţi să ticluiesc o scrisoare bună, presărată cu expresii ca „justiţie imparţială", „generozitate neostenită", „amabilitate plină de bunăvoinţă" etc. etc.

Gora rămase tăcut, dar Binoy spuse rîzînd:

— *Dada* [4], cum poate rosti cineva atîtea minciuni dintr-o singură răsuflare?

— Ochi pentru ochi şi dintre pentru dinte, răspunse Mohim. Am o experienţă îndelungată cu aceşti *sahibi* şi-i cunosc bine. Felul cum ştiu să culeagă asemenea minciuni e mai presus de orice laudă, şi nimic nu le poate sta în cale, cînd le sînt necesare. Dacă unul dintre ei spune o minciună, întreaga şleahtă o urlă în cor ca şacalii; ei nu sînt ca noi, care nu ne dăm în lături de la delaţiune. Te asigur că nu e păcat să-i păcăleşti, aîta vreme cît nu te prind!

Zicînd acestea Mohim rîse tare şi îndelung, iar Binoy nu se putu opri să zîmbească.

— Crezi că poţi să-i faci de ruşine, punîndu-i faţă-n faţă cu adevărul! continuă Mohim. Dacă

[1] Termen folosit de indieni cînd se adresează unui european sau cînd vorbesc despre el.

[2] Domn, în limba hindi.

[3] Maimuţă mare care trăieşte în Africa şi în sudul Asiei.

[4] Apelativ pentru frate mai mare.

Atotputernicul nu v-ar fi înzestrat cu acest gen de inteligenţă, ţara noastră n-ar fi ajuns în halul ăsta ! Trebuie să începeţi a înţelege că indivizii veniţi de peste ocean nu se simt cîtuşi de puţin jenaţi dacă-i prinzi jefuindu-ţi casa. Dimpotrivă, ridică ranga împotriva ta, cu îndrăzneala nevinovatului. Nu-i aşa ?

— Ba da, din păcate ! răspunse Binoy.

— Atunci, continuă Mohim, nu putem decît să folosim oleacă de ulei din moara făţărniciei pentru a-i măguli, zicînd : „Oh, făptură dreaptă, oh, sfîntule, aruncă-ne cu mărinimie ceva din traista ta, de n-ar fi decît praful de pe ea" ; şi atunci, vom primi măcar o părticică infimă din ceea ce-i al nostru. În acelaşi timp, am evita şi orice prilej de tulburare a păcii. A te gîndi la acest lucru, iată adevăratul patriotism. Dar Gora e supărat pe mine. De cînd a devenit habotnic, îmi arată mult respect, deoarece sînt fratele lui mai mare, dar nu-mi ascultă vorbele ca din partea unuia mai în vîrstă. Ce să mă fac, frate dragă ? Trebuie să spun adevărul, chiar şi despre minciună. Oricum ar fi, Binoy, tu trebuie să scrii această scrisoare. Aşteaptă un moment, mă duc să-ţi aduc foaia pe care am notat punctele principale. Şi Mohim plecă, pufăind puternic din lulea.

Gora se întoarse către Binoy şi zise :

— Binu, du-te cu dada în odaia lui şi caută să-l potoleşti pînă isprăvesc ce am de scris.

CAPITOLUL V

Anandamoyi bătu la uşa camerei de rugăciune a soţului ei.

— Mă auzi ? îi zise. Nu încerc să intru, nu te speria, dar după ce isprăveşti, aş vrea să-ţi spun o vorbă. Acum că ţi-ai găsit un nou *sannyasin* [1], ştiu că n-am să te mai văd multă vreme, de aceea

[1] Ermit care trăieşte din cerşit.

am venit aici. Te rog să treci neapărat pe la mine, numai pentru un minut, după ce isprăvești. Și cu acestea, se reîntoarse la treburile ei gospodărești.

Krishnadayal babu era un bărbat negricios, nu prea înalt, mai mult îndesat. Ceea ce avea mai deosebit erau ochii mari. Restul obrazului era aproape ascuns sub mustața și barba-i cenușie, stufoasă. Purta de preferință o haină de mătase cafenie și sandale de lemn, iar în mînă ducea o ulcică de aramă, imitîndu-i pe asceți. Pe partea din față a craniului era chel, dar din creștet părul îi atîrna lung și răsucit într-o buclă.

A fost o vreme cînd slujba sa îl obligase să trăiască în nordul țării și cînd, în tovărășia soldaților din regiment, se ospătase după pofta inimii cu carne și vin — bucate interzise. În zilele acelea, credea că dădea dovadă de curaj moral cînd ieșind în stradă ocăra și insulta pe preoți și pe *sannyasini,* precum și pe oricine avea vreo legătură cu religia. Azi însă, se supunea oricărei discipline pe care o impunea dreapta-credință. Cum dădea cu ochii de un *sannyasin,* se așeza la picioarele lui, sperînd să învețe de la el un nou exercițiu religios [1]. Avea o sete nemăsurată de a găsi o cale mai scurtă spre mîntuire, o metodă ezoterică pentru a dobîndi puteri oculte. După ce o vreme încercase să se inițieze în exerciții tantrice, [2] acum descoperise un călugăr budist care-l zăpăcise cu desăvîrșire.

Cînd îi muri prima soție, la naștere, avea douăzeci și trei de ani. Incapabil să-și vadă fiul care fusese cauza morții ei, Krishnadayal a încredințat copilul socrului său și a plecat spre apus, într-o stare de profundă deznădejde și apatie. Dar nu trecuseră nici șase luni, și se căsătorise cu Anandamoyi, o orfană, nepoata unui mare *pandit* din Benares.

[1] Disciplina religioasă hinduistă implică o serie de exerciții și posturi.

[2] Este vorba de exerciții în care rolul precumpănitor îl are descătușarea energiei active ce se află în orice om.

În nordul țării găsise o slujbă la Departamentul Comisariatului și în scurt timp izbutise să cucerească bunăvoința șefilor săi. Cînd bunicul soției sale murise, nu mai avu lîngă cine s-o lase și o luă cu el în peregrinările sale.

Între timp a izbucnit Răscoala Șipailor[1] și Krishnadayal a izbutit să salveze viețile cîtorva englezi sus-puși, ceea ce i-a adus prețuire și onoruri, cît și împroprietărirea cu o bucată de pămînt. Curînd după ce răscoala a fost înăbușită, a renunțat la slujbă și a venit să trăiască la Benares împreună cu fiul său nou-născut, Gora. Cînd băiatul împlini cinci ani, Krishnadayal se mută la Calcutta și, luîndu-l și pe fiul său mai mare de la unchiul său, începu să se ocupe de educația lui. Acum, grație protecției oferite de șefii tatălui său, Mohim fusese angajat la vistieria guvernămîntului, unde, după cum am văzut, lucra cu toată sîrguința.

De cînd era copil, Gora fusese recunoscut șeful băieților din cartier și de la școală. Principala lui preocupare și distracție era să învenineze viața profesorilor. Cînd a mai crescut, a condus Clubul Studenților, plin de entuziasm pentru promovarea cîntecelor naționale, ținînd cursuri de limba engleză și fiind conducătorul unui grup de mici revoluționari. În sfîrșit, acum ieșise din găoacea Clubului Studenților și începuse să cotcodăcească în public la întrunirile oamenilor maturi, iar tatăl său, Krishnadayal babu, părea să fie încîntat de el.

Încetul cu încetul Gora deveni cunoscut în afara căminului său, dar nimeni din familia lui nu-l lua încă în serios. Mohim, ca funcționar guvernamental, socotea de datoria sa să-l înfrîneze cît mai mult pe Gora, pe care-l lua peste picior zicîndu-i: „patriot înfumurat" și alte asemenea, atitudine care-i ducea adesea pe cei doi frați aproape de bătaie. Anandamoyi era foarte mîndră văzînd atitudinea de împotrivire activă a lui Gora față de tot ce era

[1] Cunoscuta răscoală din anii 1857—1858, cînd hindușii s-au răsculat împotriva cotropitorilor englezi.

englez şi încerca să-l potolească prin orice mijloace, dar nu izbutea. De fapt, Gora era peste măsură de încîntat cînd prindea un prilej să se ia la harţă pe stradă cu un englez. În acelaşi timp, vrăjit de elocvenţa lui Keshub Chandra Sen, părea să fie foarte atras de Brahmo Samaj.

Cam în acea vreme, Krishnadayal deveni brusc un habotnic atît de evlavios, încît îşi ieşea din fire chiar numai dacă Gora intra în odaia lui. O parte a casei se afla acum exclusiv la dispoziţia lui. Acestei porţiuni îi zicea „sihăstrie" şi în cele din urmă ajunse chiar să înscrie numele pe o placă. Gora se revolta împotriva acestor purtări ale tatălui său.

— Nu mă pot împăca cu aceste nebunii, zicea el. Pur şi simplu nu le admit.

De fapt, Gora fusese pe punctul de a rupe orice relaţii cu tatăl său, cînd Anandamoyi intervenise şi izbutise oarecum să-i împace.

Ori de cîte ori avea ocazie, Gora purta discuţii înflăcărate cu *panditii* brahmini ce se adunau în jurul tatălui său. Numai că vorbele lui nu puteau fi socotite argumente, ci mai degrabă nişte palme trase în obrazul lor. Cei mai mulţi dintre aceşti *panditi* aveau puţină ştiinţă de carte, în schimb dădeau dovadă de o imensă aviditate pentru profituri. Ei nu-i puteau face faţă lui Gora şi se temeau teribil de atacurile lui sălbatice.

Printre ei însă era unul, căruia Gora începuse să-i arate mult respect. Numele lui era Vidyavagish şi Krishnadayal îl adusese pentru a-i explica filozofia Vedanta.[1] La început, Gora încercase să-l trateze de sus, cu aceeaşi insolenţă ca şi pe ceilalţi, dar foarte curînd fu dezarmat. După părerea lui, omul era nu numai erudit, ci avea şi un admirabil liberalism în gîndire. Gora nu-şi închipuise că putea exista un om care, cunoscînd numai învăţătura sanscrită, să aibă totuşi o minte atît de ageră şi deschisă. Persoana lui Vidyavagish respira atîta forţă

[1] Doctrina de bază a întregului hinduism.

şi pace şi el vădea o răbdare atît de neclintită şi atîta profunzime, încît Gora se simţea stingherit lîngă el. Începu să studieze cu el filozofia Vedanta şi cum Gora nu făcea niciodată lucrurile pe jumătate, se adînci cu totul în speculaţiile acestei filozofii.

Din întîmplare, cam în acelaşi timp un misionar englez porni în presă o campanie împotriva religiei hinduse şi a societăţii hinduse, declarînd discuţia deschisă. Gora se înflăcără îndată, pentru că, deşi era gata oricînd să-şi atîţe adversarii criticînd deopotrivă poruncile din cărţile sfinte şi datinile populare, sări ca ars la manifestarea unei asemenea lipse de respect faţă de societatea hindusă din partea unui străin. Intră în luptă şi porni în apărare. Nu voia să admită nici cea mai infimă fracţiune din erorile ce li se imputau hinduşilor de către adversari. După ce apărură mai multe scrisori publice, editorul, în cele din urmă, închise dezbaterea.

Dar Gora fusese atît de stîrnit, încît începu să scrie o carte în limba engleză despre „Hinduism", făcînd eforturi neprecupeţite pentru a aduna argumente logice şi dovezi din cărţile sfinte, spre a dovedi perfecţiunea de netăgăduit a religiei şi a societăţii hinduse. În cele din urmă, sfîrşi prin a fi victima propriei sale pledoarii. Printre altele, spunea : „Trebuie să nu permitem ca ţara noastră să fie adusă în faţa unei instanţe străine şi să fie judecată după legile unei ţări străine. Ideile noastre despre umilinţă sau glorie nu trebuie să depindă de comparaţii mărunte, făcute la fiece pas, cu standardele străine. Nu trebuie să ne fie ruşine de ţara noastră — fie că e vorba de tradiţiile, credinţa sau cărţile ei sfinte — nici în faţa altora şi nici în faţa noastră. Trebuie să ne ferim ţara şi pe noi înşine de insulte, răbdînd cu bărbăţie greutăţile patriei noastre, apărînd-o cu toată puterea şi cu toată mîndria."

Plin de aceste idei, Gora începu să trăiască după prescripţiile religioase : se scălda regulat în Gange, îndeplinea ceremonialul reglementar dimineaţa şi seara, avea o deosebită grijă ce lucruri atingea şi

ce bucate mînca, ba chiar lăsase să-i crească un tiki [1]. În fiecare dimineaţă ştergea praful de pe picioarele părinţilor săi, iar în ceea ce-l privea pe Mohim, deşi înainte nu se sfiise să-i zică „golan" şi „snob" — acum, ori de cîte ori acesta intra în cameră, Gora se ridica în picioare şi-i acorda cinstea cuvenită unui frate mai mare. Mohim nu-l cruţa pe Gora de ironii în legătură cu această schimbare bruscă, dar Gora nu-i riposta niciodată.

Prin ideile pe care le propovăduia şi prin exemplul său, Gora crease în juru-i un adevărat partid de tineri entuziaşti. Se părea că învăţătura lui îi ajuta să scape de frămîntarea pe care diferite opinii contrarii o treziseră în conştiinţa lor. „Nu mai trebuie să dăm explicaţii" păreau a-şi zice uşuraţi. „N-are importanţă dacă sîntem buni sau răi, civilizaţi sau barbari, atîta vreme cît sîntem noi înşine."

Dar, oricît ar părea de curios, Krishnadayal nu părea prea încîntat de această schimbare a lui Gora. Dimpotrivă, într-o zi îl chemă şi-i zise :

— Uite ce este, fiule : hinduismul este o problemă foarte profundă. Nu oricui îi este dat să cerceteze adîncurile religiei întemeiate de *rishi* [2]. E mai bine să nu te vîri în asemenea preocupări dacă nu le cunoşti temeinic. Mintea ta nu este încă destul de coaptă şi pe lîngă asta, voi toţi aţi fost educaţi în spirit englez. Primul tău impuls spre Brahmo Samaj a fost mai nimerit pentru structura minţii tale. De aceea, nu m-am supărat, ba chiar am fost mulţumit. Dar calea pe care mergi acum nu este de fel potrivită pentru tine. Mă tem că n-ai să reuşeşti.

— Ce vorbeşti, tată ? protestă Gora. Nu sînt eu oare hindus ? Dacă nu pot înţelege azi sensul adînc al hinduismului, am să-l pot înţelege mîine. Şi chiar dacă nu voi putea sesiza niciodată întregul sens,

[1] Smoc de păr la ceafă, lăsat să crească de brahminii ortodocşi din Bengal.

[2] E vorba de cei şapte înţelepţi din mitologia indiană, cărora li se atribuie imnurile vedice.

calea hinduismului este singura pe care pot merge. Meritele cîştigate într-o altă viaţă hindusă m-au făcut să mă nasc de data aceasta în familia unui brahmin şi astfel, după repetate naşteri în religia şi societatea hindusă, am să-mi ating ţelul final. Dacă printr-o greşeală mă abat de pe calea ce mi-a fost hărăzită, însemnează că va trebui să depun o strădanie îndoită pentru a mă întoarce pe ea.

Krishnadayal clătină însă din cap şi zise :

— Ascultă, băiete dragă, prin simplul fapt că cineva îşi zice hindus, nu însemnează că devine cu adevărat hindus. E uşor să devii mahomedan, e şi mai uşor să devii creştin... dar hindus ! Doamne dumnezeule, asta e cu totul altceva !

— Ai perfectă dreptate tată, răspunse Gora, dar din moment ce m-am născut hindus, însemnează că am păşit măcar pragul. Dacă merg pe calea cea bună, încetul cu încetul voi progresa.

— Mă tem, fiule, răspunse Krishnadayal, că nu voi izbuti să te conving prin argumente. Ceea ce spui este, într-un fel, adevărat. Oricare ar fi religia ce-ţi este atribuită prin *karma* [1] ta, mai devreme sau mai tîrziu va trebui s-o urmezi — nimeni nu-ţi poate sta în cale. Facă-se voia Domnului ! Noi nu sîntem altceva decît instrumentele sale !

Krishnadayal accepta cu braţele deschise atît doctrina *karmei*, cît şi încrederea în voia lui Dumnezeu, identitatea cu Divinul cît şi cultul Divinităţii. Niciodată n-a simţit nevoia de a reconcilia aceste noţiuni opuse.

CAPITOLUL VI

Aducîndu-şi aminte de rugămintea soţiei sale, Krishnadayal, după ce-şi isprăvi baia şi mîncă, se duse în camera ei. De multă vreme nu mai venise pe la ea. Intră, îşi aşternu pe jos pătura lui şi se

[1] In hinduism — soartă, fatalitate.

așează rigid ca o săgeată, avînd grijă să se izoleze bine față de ceea ce-l înconjura.

Anandamoyi deschise discuția :

— Uite ce e, tu vrei cu orice preț să ajungi sfînt și nu te mai ocupi de treburile casei, dar eu sînt peste măsură de îngrijorată din pricina lui Gora.

— Pentru ce ? Ai vreun motiv ? întrebă Krishnadayal.

— Nu am vreun motiv precis, răspunse Anandamoyi, dar cred că dacă Gora va continua cu hinduismul în ritmul acesta, n-o să fie bine... o să se întîmple o catastrofă. Te-am prevenit de atunci încă să nu-i legi de gît șnurul sfînt [1], dar în vremea aceea nu erai atît de evlavios și mi-ai spus : „Ce importanță poate avea o bucată de sfoară ?“ Dar astăzi vezi că însemnează mult mai mult decît o sfoară. Ce-o să faci acum ?

— Oh, da ! mormăi Krishnadayal. Pune toată vina pe mine, firește ! Dar oare la început greșeala n-a fost a ta ? Tu ai fost cea care ai stăruit să nu-l dăm. În zilele acelea, aveam capul înfierbîntat și nu mă preocupau cerințele religiei. Azi nici prin gînd nu mi-ar trece să fac așa ceva !

— Poți să spui ce vrei, răspunse Anandamoyi, eu însă nu voi admite niciodată că am greșit. Ții minte că am încercat tot ce a fost cu putință pentru a avea un copil. Am făcut tot ce mi s-a recomandat, am spus cîte *mantram* [2]-uri mi s-au cerut și am purtat nu știu cîte talismane. Și, într-o bună zi, m-am visat oferindu-i lui Dumnezeu un coș cu flori albe. Apoi florile au dispărut și în locul lor am văzut un copilaș alb ca florile. N-am cuvinte să-ți tălmăcesc ce-am simțit cînd l-am văzut... ochii mi s-au umplut de lacrimi. Tocmai cînd voiam să-l strîng la piept, m-am deșteptat din somn. Exact după zece zile mi-a fost dăruit Gora. Dumnezeu mi l-a dăruit. Cum puteam să renunț la el și să-l fi dat altcuiva ? Pentru că într-o altă viață l-am purtat

[1] Șnur purtat ca semn distinctiv de reprezentanții castelor superioare.

[2] Formule rituale sau de rugăciune.

desigur în pîntecele meu, cu preţul unor mari suferinţe, a venit pe lume să-mi zică „mamă". Aminteşte-ţi cît de ciudată a fost venirea lui la noi ! În miezul nopţii, cînd pretutindeni nu era decît vărsare de sînge şi noi înşine tremuram pentru viaţa noastră, doamna aceea englezoaică s-a adăpostit la noi. Ţi-a fost frică s-o ţii în casă, dar eu am ascuns-o în grajd fără să ştii. În acea noapte, ea a murit dînd viaţă unui fiu. Dacă nu i-aş fi purtat de grijă micului orfan, el n-ar fi trăit. Ce-ţi păsa ţie de el ? Voiai să-l dai unui misionar creştin. Pentru ce ? Pentru ce să i-l fi dat misionarului ? Ce era el pentru acest copil ? Îi salvase el viaţa ? Căpătasem copilul şi mi se părea că era mai minunat decît dacă l-aş fi născut eu. Orice ai spune, să ştii că atîta vreme cît Cel ce mi-a dat copilul nu mi-l ia, eu nu renunţ la el.

— Crezi că ştiu ce să-ţi spun ? zise Krishnadayal. În orice caz, fă ce vrei cu Gora al tău, eu nu mă amestec — de fapt, niciodată nu m-am amestecat. A trebuit să-l iniţiez în ale religiei, pentru că spunînd că e fiul nostru, societatea nu l-ar fi primit altfel. Mai rămîn doar două probleme de rezolvat. După lege, lui Mohim îi revine toată averea... aşa că...

— Cine vrea să ia ceva din averea ta ? interveni Anandamoyi. Poţi să-i laşi lui Mohim tot ce ai agonisit... Gora nu va cere nici o fărîmă. El e bărbat şi a primit o bună pregătire. Îşi poate cîştiga şi singur viaţa ; pentru ce-ar rîvni la averea altuia ? Cît despre mine, îmi ajunge că el trăieşte... nu ţin să am alte bunuri.

— Uite ce e, nu vreau să-l las fără nimic, zise Krishnadayal. Am pămîntul cu care am fost împroprietărit... care poate aduce un venit de o mie de rupii pe an. Problema cea mai grea este aceea a căsătoriei lui. Ce-a fost, a fost şi pace... dar eu nu pot împinge lucrurile mai departe, căsătorindu-l cu o fată de brahmini, după ritualul hindus... Te superi ori nu te superi, aşa ceva nu pot face !

— Crezi poate că eu n-am conştiinţă, numai pentru că nu simt ca tine, pentru că nu stropesc toată casa cu apa sfinţită a Gangelui ? De ce să vreau să-l însor într-o familie de brahmini ? Şi pentru ce m-aş necăji din pricina asta ?

— Cum ? Dar tu însăţi eşti fată de brahmin !

— Şi ce e dacă sînt ? răspunse Anandamoyi. De mult nu mai am mîndria castei din care fac parte. De altfel, la nunta lui Mohim cînd neamurile s-au arătat scandalizate din pricina obiceiurilor mele neortodoxe, am stat la o parte, fără nici o vorbă de protest. Aproape toată lumea îmi zicea „creştina" sau alte vorbe de ocară şi eu primeam liniştită tot ce mi se spunea, mulţumindu-mă să le răspund : „Oare creştinii nu sînt fiinţe omeneşti ? Dacă voi sînteţi singurii aleşi ai Domnului, pentru ce v-a pus să vă tîrîţi în praf, mai întîi în faţa pathanilor [1], apoi a mogulilor [2] şi acum în faţa creştinilor ?

— Oh, asta-i o poveste lungă, răspunse Krishnadayal cam iritat. Tu eşti femeie şi nu poţi pricepe asemenea lucruri. Dar există o societate, de care trebuie să ţii seama... asta cel puţin o poţi înţelege.

— Ştii ce, prefer să nu-mi bat capul cu asemenea lucruri, zise Anandamoyi. Un lucru însă îl înţeleg bine : dacă după ce l-am crescut pe Gora ca pe copilul meu, încep acum să mă joc de-a religia, pe lîngă că sfidez societatea păcătuiesc şi în faţa conştiinţei mele. Nu mi-am ascuns niciodată simţămintele şi am spus pe faţă că nu mă supun datinilor ortodoxe, îndurînd cu răbdare toate vorbele de ocară ce mi-a fost dat să aud. Există însă un lucru pe care l-am ascuns, şi asta mă face să trăiesc în groaza permanentă că Dumnezeu mă va pedepsi. Uite ce este, cred c-ar fi bine să-i mărturisim totul lui Gora, fie ce-o fi.

— Nu, nu ! exclamă Krishnadayal profund tulburat de propunere. Nu, atîta vreme cît mai sînt în

[1] Triburi afghane care au invadat India.

[2] Cuceritorii mongoli ai Indiei care au stăpînit această ţară între anii 1526—1707.

viaţă. Îl cunoşti pe Gora. Dacă află adevărul, nu putem şti ce va face şi s-ar putea ca întreaga societate să se întoarcă împotriva noastră. Ba mai mult, am putea avea chiar neplăceri mai mari, din partea guvernului: tatăl lui Gora a fost ucis în timpul răscoalei şi noi ştiam că mama lui a murit, dar după ce tulburările au trecut, n-am înştiinţat pe magistrat. Dacă dăm în vileag acest fapt neverosimil — adio toate exerciţiile mele religioase! Şi nu putem şti şi ce alte nenorociri se vor abate asupra mea.

Anandamoyi rămase tăcută şi după o vreme, Krishnadayal urmă:

— În ceea ce priveşte căsătoria lui Gora, am o idee. Am avut un coleg de şcoală, unul cu numele de Paresh Bhattacharya. De curînd am aflat că s-a retras din postul de inspector şcolar, are o pensie şi locuieşte la Calcutta. E un brahmoist în toată legea şi am auzit că în casa lui sînt mai multe fete de măritat. Dacă l-am putea convinge pe Gora să se ducă în casa lui, după cîteva vizite s-ar putea ca să se îndrăgostească de vreuna dintre ele. După aceea, putem lăsa fără grijă totul pe seama zeului iubirii.

— Ce? Gora să se ducă în casa unui brahmoist? Vremurile acestea au apus de mult pentru Gora! exclamă Anandamoyi.

Chiar în clipa aceea, Gora intră în cameră, tunînd cu glasul lui puternic:

— Mamă! Dar văzîndu-l pe tatăl său acolo, se opri o clipă uimit. Anandamoyi se apropie în grabă de el, întrebîndu-l, cu chipul strălucind de dragoste:

— Ce s-a întîmplat, copilul meu. Doreşti ceva?

— Nimic urgent, pot să mai aştept. Şi cu acestea, Gora se întoarse să plece, dar Krishnadayal îl opri, spunîndu-i:

— Aşteaptă o clipă, Gora, vreau să-ţi spun ceva. Am un prieten brahmoist, care s-a mutat de curînd la Calcutta şi locuieşte aproape de Beadon Street.

— O fi Paresh babu? întrebă Gora.

— Dar cum de-l cunoşti? întrebă Krishnadayal surprins.

— Am auzit despre el de la Binoy, care stă aproape de casa lui, explică Gora.

— Bine, urmă Krishnadayal, aş vrea să te duci pînă la el şi să-l întrebi din partea mea ce mai face.

Gora şovăi o clipă, părînd să se gîndească la ceva, apoi răspunse :

— Bine. Primul lucru pe care-l voi face mîine va fi să mă duc la el.

Anandamoyi rămase cam mirată că Gora consimte atît de repede, dar în clipa următoare el zise :

— Oh, nu ! Am uitat ! Nu pot merge mîine.

— Pentru ce nu ? întrebă Krishnadayal.

— Mîine trebuie să mă duc la Tribeni.

— Dintre toate locurile, ai ales tocmai Tribeni ! exclamă Krishnadayal.

— Mîine e sărbătoarea scăldătorii cu prilejul eclipsei de soare, explică Gora.

— Nu te mai înţeleg, Gora ! zise Anandamoyi. Parcă nu ai aici la Calcutta, Gangele, în care poţi să te scalzi fără să faci atîta drum pînă la Tribeni ? Eşti mai exagerat decît habotnicii !

Gora părăsi încăperea fără a răspunde.

Hotărîse să se ducă la Tribeni pentru că acolo se adunau în acea zi o mulţime de pelerini. Gora nu scăpa nici un prilej pentru a se lepăda în public de orice îndoială, de toate vechile sale prejudecăţi. Stînd alături de oamenii de rînd din ţara sa, el putea spune din toată inima : „Sînt al vostru şi voi sînteţi ai mei."

CAPITOLUL VII

A doua zi, cînd Binoy se deşteptă, lumina dimineţii înflorea pură, ca surîsul unui copil nou-născut. Pe cer pluteau agale cîţiva nori alburii.

Stătea pe verandă, depănînd amintirea fericită a unei alte asemenea dimineţi, cînd deodată îl văzu

pe Paresh babu venînd încet pe stradă cu bastonul într-o mînă şi cu Satish agăţat de cealaltă.

De îndată ce Satish dădu cu ochii de Binoy, începu să bată din palme strigînd: „Binoy babu!" Paresh babu ridică şi el privirea şi-l văzu, iar Binoy, coborînd în goană, îi întîlni pe amîndoi în clipa cînd intrau la el.

Satish îl luă pe Binoy de mînă şi-i spuse:

— Binoy babu, de ce n-ai venit pe la noi? În ziua aceea mi-ai făgăduit că vii.

Binoy, punînd mîna cu multă afecţiune pe umărul băiatului, îi zîmbi, în timp ce Paresh babu, sprijinindu-şi cu grijă bastonul de masă, se aşeză şi zise:

— Nu ştiu ce ne-am fi făcut deunăzi dacă nu eraţi dumneavoastră. Aţi fost atît de bun cu noi!

— Oh, o nimica toată... să nu mai vorbim, protestă Binoy.

— Vreau să te întreb ceva, Binoy babu: n-ai un cîine? întrebă brusc Satish.

— Cîine? răspunse Binoy zîmbind. Nu, îmi pare rău, dar n-am.

— Pentru ce nu ţii un cîine? stărui Satish.

— Drept să-ţi spun... niciodată nu mi-a trecut prin gînd să-mi iau un cîine.

— Am auzit, zise Paresh babu, venind în ajutorul lui Binoy, că Satish a venit la dumneavoastră chiar în aceeaşi zi. Mă tem că v-a cam plictisit. E atît de guraliv, încît sora lui l-a poreclit Domnul Vorbălungă.

Binoy spuse:

— Şi mie îmi place uneori să pălăvrăgesc, aşa că ne-am înţeles foarte bine amîndoi... nu-i aşa, Satish babu?

Satish continuă cu întrebările, Binoy cu răspunsurile, iar Paresh babu abia spunea cîte o vorbă, avînd însă pe faţă un zîmbet fericit şi calm. Cînd să plece, spuse:

— Casa noastră este la numărul 78, de aici drept înainte, pe partea dreaptă.

— Cunoaşte foarte bine casa noastră, interveni Satish. M-a dus pînă la uşă în ziua aceea.

Nu exista nici un motiv pe lume ca acest fapt să fi fost condamnabil, totuşi, Binoy se simţi ruşinat peste măsură, de parcă brusc ar fi fost dat de gol.

— Aşadar, ştiţi unde-i casa noastră, zise bătrînul domn. Deci, dacă vreodată aveţi...

— Bineînţeles... nu-i vorba de... bîigui Binoy cu un tremur în glas.

— Sîntem vecini, stăm atît de aproape, zise Paresh babu ridicîndu-se. Numai pentru că locuim în Calcutta, a trebuit să treacă atîta timp pînă să ne cunoaştem.

Binoy îşi conduse musafirii şi se opri puţin în uşă urmărindu-i : Paresh babu păşea încet, sprijinindu-se în baston, iar Satish, pe lîngă el, turuia neîncetat.

Binoy îşi zise :

„În viaţa mea n-am văzut un bătrîn ca Paresh babu. Îmi vine să-i şterg praful de pe picioare. Şi ce băiat încîntător e Satish ! Cînd va fi mare, va fi un adevărat bărbat. Pare la fel de sincer pe cît e de isteţ."

Dar oricît ar fi fost de bun bătrînul şi de simpatic băiatul, acestea nu explicau brusca lui explozie de stimă şi afecţiune. Starea de spirit a lui Binoy nu avea, însă, nevoie de justificare.

„La urma urmei, adăugă Binoy în gînd, sînt obligat să mă duc în casa lui Paresh babu, dacă nu vreau să fiu mojic."

Dar India partidului lui Gora îl mustra :

„Ia bine seama ! N-ai să intri în casa lui !"

Binoy se supusese pînă acum mereu opreliştilor ridicate de India partidului lor. Uneori fusese cuprins de îndoieli şi totuşi ascultase. Acum însă se trezi în el un sentiment de răzvrătire, întrucît India astfel înfăţişată i se păru, pur şi simplu, o întruchipare a negaţiei.

Cînd servitorul veni să-l anunţe că prînzul era gata, Binoy nu-şi făcuse încă nici baia, deşi trecuse de miezul zilei.

Dînd din cap cu hotărîre, spuse :

— Azi nu mănînc acasă ; nu trebuie să mă aştepţi.

Apoi, fără a-şi mai pune şalul, luă umbrela şi ieşi în stradă.

Porni de-a dreptul spre casa lui Gora. Ştia că în fiece zi, la ora douăsprezece, acesta se ducea la sediul Societăţii Patrioţilor Hinduşi în Amherst Street, unde-şi petrecea toată după-amiaza scriind scrisori mobilizatoare membrilor din partidul său de pe tot cuprinsul Bengalului. La sediu se adunau şi toţi admiratorii lui Gora, sorbindu-i fiecare cuvînt şi tot aici, ciracii săi devotaţi se simţeau onoraţi că le era îngăduit să-i dea o mînă de ajutor.

După cum prevăzuse, Gora plecase ca de obicei, aşa că Binoy aproape că ţîşni în camera mamei lui. Anandamoyi începuse tocmai să mănînce, iar Lachmi stătea pe lîngă ea, făcîndu-i vînt cu un evantai.

— Ce-i cu tine, Binoy ? Ce s-a întîmplat ? strigă Anandamoyi uluită.

— Mamă, mi-e foame, zise Binoy, aşezîndu-se în faţa ei. Dă-mi ceva de mîncare.

— Oh, ce ghinion ! zise Anandamoyi foarte tulburată. Chiar acum a plecat bucătarul brahmin şi tu...

— Crezi c-am venit să mănînc mîncare gătită de un brahmin ? exclamă Binoy. Ţi-am pomenit eu aşa ceva ? Am să mănînc din bucatele dumitale, mamă. Lachmi, adu-mi te rog un pahar cu apă.

Binoy dădu apa pe gît, iar Anandamoyi, luînd o farfurie, îi dădu din mîncarea de pe farfuria ei, servindu-l cu cea mai mare solicitudine şi dragoste. Binoy mîncă cu poftă, de parcă era lihnit de foame.

Anandamoyi parcă scăpase de o durere apăsătoare şi el, văzînd-o fericită, simţi că i s-a ridicat o piatră de pe inimă. Rămase uitîndu-se la ea cum coase. Parfumul florilor umplea încăperea. Binoy se ghemui la picioarele ei, îşi rezemă capul pe braţ, şi uitînd de tot restul lumii, începu să pălăvrăgească cu ea ca pe vremuri.

CAPITOLUL VIII

Acum, fiindcă doborîse această barieră, un val proaspăt de răzvrătire se revărsă în inima lui Binoy. Cînd ieşi din casă, i se părea că zboară... Abia atingea pămîntul. Ar fi vrut să anunţe în gura mare pe toţi trecătorii că, în sfîrşit, s-a eliberat din lanţurile ce-l ţinuseră atîta vreme legat.

Cînd ajunse în faţa casei cu nr. 78, îl întîlni pe Paresh babu care venea din direcţia opusă.

— Poftiţi, intraţi la noi, zise Paresh babu. Sînt încîntat că vă văd, Binoy babu.

Îl conduse în camera de primire care dădea spre stradă. Mobila ei se compunea dintr-o masă îngustă, avînd într-o parte o bancă de lemn cu spetează şi în cealaltă două scaune de trestie. Pe un perete era atîrnat un tablou în culori al lui Christos şi pe altul o fotografie a lui Keshub Chandra Sen [1]. Pe masă se aflau cîteva ziare împăturite cu grijă şi presate cu o greutate de plumb. Într-un colţ stătea o mică bibliotecă; pe raftul de sus se vedeau aşezate la rînd operele complete ale lui Theodore Parker [2]. Deasupra bibliotecii era un glob pămîntesc acoperit cu o bucată de pînză.

Binoy se aşeză şi inima începu să-i bată cu putere la gîndul că o anumită fiinţă ar putea intra în odaie prin uşa din spatele lui.

Dar Paresh babu zise :

— În fiecare luni Sucharita dă lecţii fetiţei unui prieten al meu. Şi cum ei au un băiat de vîrsta lui Satish, s-a dus şi el cu ea. I-am condus pînă acolo şi chiar acum mă întorceam. Dacă mai întîrziam puţin, nu vă întîlneam.

La această veste, Binoy se simţi pe de o parte uşurat, pe de alta profund dezamăgit.

Totuşi, nu i-a fost greu să stea de vorbă cu Paresh babu şi în timpul conversaţiei îi dădu toate amă-

[1] Keshub Chandra Sen a dat o orientare mai largă Brahmo Samajului, incluzînd şi principii din dogma creştină.

[2] Theodore Parker (1810—1860) — predicator şi reformator american, autor al unor cărţi religioase.

nuntele despre viaţa lui. Îi povesti că este orfan, că are un unchi şi o mătuşă care trăiesc la ţară unde au o mică proprietate... că a studiat împreună cu doi veri ai săi dintre care cel mai mare a ajuns avocat pledant, iar cel mai mic a murit de holeră. Îi spuse apoi că dorinţa unchiului său era să-l vadă judecător supleant, dar cum el nu rîvnea la o asemenea carieră, îşi irosea timpul cu fel de fel de activităţi nerentabile.

Astfel trecu aproape un ceas. Dîndu-şi seama că ar fi fost nepoliticos să mai zăbovească fără vreun motiv serios, Binoy se ridică să plece zicînd :

— Îmi pare rău că n-am avut prilejul să-l întîlnesc pe prietenul meu Satish. Vă rog să-i spuneţi c-am fost pe-aici.

— Dacă aţi mai aştepta puţin l-aţi vedea, răspunse Paresh babu. Trebuie să se întoarcă foarte curînd.

Binoy nu îndrăzni să profite de o propunere făcută în treacăt. Dacă Paresh babu ar mai fi stăruit puţin, ar fi rămas, dar bătrînul era scump la vorbă şi nu-i plăcea să îndemne oamenii împotriva voinţei lor, aşa încît Binoy se văzu silit să-şi ia rămas bun. La plecare, Paresh babu nu-i spuse decît :

— Am să fiu încîntat dacă treceţi din cînd în cînd pe la noi.

Binoy n-avea nici un chef să se ducă acasă. E drept că avea de lucru pentru ziare şi toată lumea îi lăuda stilul în engleză, dar de cîteva zile nu se mai putuse concentra să scrie şi ori de cîte ori se aşeza la masa de lucru, mintea începea să-i hoinărească. Aşa că, fără vreun motiv special, porni agale în direcţia opusă casei sale.

Abia făcuse cîţiva paşi, că auzi glasul ascuţit al unui băieţandru, strigînd :

— Binoy babu ! Binoy babu !

Ridică privirea şi-l zări pe Satish scoţînd capul dintr-o trăsurică şi făcîndu-i semne. În aceeaşi clipită, văzu un *sari* şi mîneca albă a unei bluze, aşa că nu i-a fost greu să ghicească cine era a doua persoană.

După eticheta din Bengal, Binoy n-avea voie să se uite în trăsură, dar Satish sări jos şi luîndu-l de mînă, îi zise :

— Vino la noi, Binoy babu.

— Chiar adineauri am fost acolo, îi explică Binoy.

— Da, dar eu nu eram acasă, aşa că trebuie să vii din nou, insistă Satish.

Binoy era incapabil să reziste stăruinţelor lui Satish, care îl tîrî în casă, strigînd :

— Tată, l-am adus înapoi pe Binoy babu !

Bătrînul domn ieşi zîmbind din camera lui şi zise :

— Aţi încăput pe mîini bune, Binoy babu. Şi, de data aceasta, nu veţi mai scăpa atît de uşor. Satish, du-te şi cheam-o pe sora ta.

Binoy intră în încăpere : inima îi bătea repede şi cu putere. Paresh babu remarcă :

— Văd că vi s-a tăiat suflarea. Satish ăsta e un năzdrăvan !

Cînd Satish se întoarse în cameră, Binoy simţi mai întîi un parfum delicat. Apoi, îl auzi pe Paresh babu spunînd :

— Radha, a venit Binoy babu. Cred că îţi aduci aminte de el !

Binoy ridică timid privirea. O văzu pe Sucharita înclinîndu-se şi aşezîndu-se pe scaunul din faţa lui — şi de data aceasta izbuti să-i răspundă la salut.

— Da, zise Sucharita, Binoy babu trecea pe stradă şi cînd Satish a dat cu ochii de el, a sărit din trăsură şi a pus mîna pe el. Poate că aveaţi vreo treabă undeva, Binoy babu ?... Sper că nu v-a încurcat !

Binoy, care nu îndrăznise să spere că Sucharita îi va adresa direct cuvîntul, rămase atît de zăpăcit, încît abia putu răspunde în grabă :

— Nu, nu, n-aveam nimic de făcut şi nu m-a încurcat de fel.

Satish, trăgînd-o pe sora lui de mînecă, îi spuse :

— Didi [1], dă-mi te rog cheia. Vreau să-i arăt lui Binoy babu flaşneta noastră.

[1] Surioară (în limba hindi).

Sucharita spuse rîzînd :

— Ce ? Ai şi început ? Prietenii domnului Vorbălungă n-au o clipă de linişte. Trebuie să-i asculte mai întîi flaşneta, iar apoi urmează alte încercări şi torturi. Binoy babu, trebuie să vă previn că pretenţiile micului dumneavoastră prieten sînt fără margini. Mă întreb cum le veţi putea îndura.

Nici cu preţul vieţii, Binoy nu i-ar fi putut răspunde Sucharitei la fel de firesc. Îşi jurase că nu va arăta nici o urmă de sfială, dar tot ce izbuti fu să rostească cîteva frînturi de frază :

— Nu, nu... nici vorbă. Vă rog să nu fiţi... îmi face cu adevărat plăcere.

Sucharita îi dădu cheile şi Satish se grăbi să aducă flaşneta. Era formată dintr-o cutie de sticlă, în care se vedea un vaporaş aşezat pe nişte unde de mătase. După ce îi învîrti arcul, se auzi o melodie, iar vaporul prinse să se legene în ritm. Privirile lui Satish se plimbau de la vapor la faţa lui Binoy şi apoi iarăşi la vapor... abia îşi putea stăpîni emoţia.

Astfel, cu ajutorul lui Satish, Binoy îşi putu înfrînge stîngăcia şi, încetul cu încetul, reuşi s-o privească pe Sucharita, în timp ce-i vorbea.

Ceva mai tîrziu, una dintre fetele bune ale lui Paresh babu, pe nume Lila, intră şi zise :

— Mama vă poftește pe toţi sus, pe verandă.

CAPITOLUL IX

Sus, pe terasa unde fuseseră poftiţi, îi aştepta o masă mare aşternută cu o pînză albă şi cu scaune de jur împrejur. Pe cornişa din afara grilelor se înşirau plante în hîrdaie. Privind în jos, zăreai pe marginea trotuarului frunzişul lucios al copacilor de sirish şi krishnachura, spălaţi de ploaie.

Soarele nu apusese încă şi razele-i piezişe străluceau palide într-un colţ al terasei.

Cînd Paresh babu îl conduse pe Binoy sus, nu

era nimeni pe terasă, dar peste o clipă sosi Satish cu un terier bălţat, negru şi alb, care răspundea la numele de Khudè (Mititelul). Satish îl puse să-şi arate toate performanţele. Ştia să salute cu o lăbuţă, să-şi aplece capul pînă la pămînt şi să ceară biscuiţi. Pentru succesul repurtat de Khudè, Satish a cules toate laudele, cîinele rămînînd cu totul indiferent... pentru el, biscuitul fiind răsplata cea mai reală.

Dintr-o cameră învecinată se auzea pălăvrăgeala unor tinere fete, întreruptă cînd şi cînd de chihote de rîs şi de un glas bărbătesc. Acest val de voioşie trezi în sufletul lui Binoy o senzaţie nouă de dulceaţă, tulburată parcă de o uşoară invidie. Acasă nu cunoscuse niciodată veselia exuberantă a fetelor. Acum, această muzică îi suna atît de aproape şi totuşi, pentru el, atît de departe ! Bietul Binoy, năucit cum era, nu putea urmări cu luare-aminte turuiala necontenită a lui Satish.

În sfîrşit, apăru soţia lui Paresh babu cu cele trei fiice ale ei şi cu un tînăr, o rudă îndepărtată. Doamna Baroda nu mai era tînără, dar se vedea că acordă o deosebită atenţie îmbrăcăminţii. În tinereţe, dusese o viaţă destul de modestă şi mai tîrziu se trezise brusc în ea dorinţa de a ţine pasul cu lumea bună. Aşa se explică de ce *sari*-ul ei de mătase fîşîia atît de tare şi de ce pantofii ei cu tocuri înalte făceau un zgomot atît de puternic. Tot timpul căuta să sublinieze diferenţa dintre lucrurile ce erau brahmoiste şi cele ce nu erau. De aceea, şi schimbase numele ortodox de Radharani în Sucharita.

Fata ei cea mai mare se numea Labonya. Era o tînără voinică, cu o fire veselă şi sociabilă şi tare vorbăreaţă. Chipul îi era bucălat, ochii mari, iar tenul îl avea de culoare închisă şi lucios. În general, n-o preocupa prea mult îmbrăcămintea, dar mama ei avea grijă s-o strunească. Nu putea suferi pantofii cu tocuri înalte, dar era obligată să-i poarte şi ori de cîte ori ieşea după-amiaza în oraş, mama ei o punea să se pudreze şi să-şi dea cu roşu pe

obraz. Fiind cam grăsuță, bluzele ei păreau strîmte, așa că atunci cînd ieșea din camera ei, dichisită de maică-sa, arăta ca un balot.

Fata mijlocie purta numele de Lolita. Ea oferea un contrast aproape total cu sora ei. Mai înaltă și mai negricioasă, zveltă, cu păreri personale, deși cam scumpă la vorbă, făcea uneori observații foarte caustice. În adîncul inimii, maică-si îi era cam frică de ea, de aceea avea grijă să n-o provoace.

Cea mai mică dintre fete, Lila, n-avea decît zece ani. Era o ștrengăriță care se certa și se bătea tot timpul cu Satish. Problema cea mai controversată între ei era dreptul de proprietate asupra lui Khudè, care, firește, nu și l-ar fi ales ca stăpîn pe nici unul dintre ei. Dacă ar fi trebuit totuși să aleagă, l-ar fi preferat probabil pe Satish, a cărui disciplină o suporta mai ușor decît exploziile agresive de mîngîieri ale Lilei.

Cînd doamna Baroda apăru pe terasă, Binoy se ridică și se înclină profund. Paresh babu îl prezentă spunînd :

— Acesta este prietenul în casa căruia, deunăzi...

— Oh ! exclamă doamna Baroda cu efuziune. Cît ați fost de bun ! Vă sîntem foarte recunoscători !

Binoy fu atît de intimidat de acest exces de recunoștință, încît nu găsi nici un răspuns potrivit.

Apoi i-a fost prezentat tînărul care însoțea fetele, pe nume Sudhir, care era student la Facultatea de Litere. Avea o înfățișare plăcută, pielea de culoare deschisă, purta ochelari și o mică mustață. Părea o persoană destul de neastîmpărată, care nu putea sta liniștit nici o clipă și tot timpul se agita, înveselea fetele, necăjindu-le și glumind cu ele. La rîndul lor, ele îl ocărau mereu, dar nu se simțeau bine fără Sudhir, care era gata oricînd să le facă tîrguieli și să le însoțească la circ sau la grădina zoologică. Familiaritatea nestingherită a lui Sudhir cu fetele era un lucru cu totul nou pentru Binoy ; de fapt, i-a produs aproape un șoc. Prima lui reacție a fost să-l condamne, dar în curînd pornirea îi fu potolită de o vagă gelozie.

— Mi se pare că v-am văzut o dată sau de două ori la serviciile divine de la Brahmo Samaj, remarcă doamna Baroda, căutînd să lege o conversaţie.

Binoy avu brusc senzaţia că fusese prins făptuind o crimă şi recunoscu, scuzîndu-se inutil, că a fost o dată sau de două ori pentru a asculta predica lui Keshub babu.

— Bănuiesc că urmaţi cursurile la universitate, îi zise apoi doamna Baroda.

— Nu, am terminat universitatea.

— Şi ce diplomă aţi luat ?

— Sînt licenţiat în litere.

Această afirmaţie păru să trezească în amfitrioană respectul cuvenit faţă de tînărul ce părea un băieţandru. Apoi, oftînd, se uită la Paresh babu şi zise :

— Dacă Manu al nostru ar fi trăit, acum ar fi fost şi el lincenţiat.

Primul lor copil, Manoranjan, murise la vîrsta de nouă ani. De atunci, ori de cîte ori auzea de vreun tînăr care-şi trecuse cu succes examenele ori căpătase un post bun, ori scrisese o carte bună, doamna Baroda se gîndea imediat că dacă fiul ei ar fi trăit, ar fi făcut la fel.

După pierderea băiatului, soţia lui Paresh babu socotea de datoria ei să arate societăţii virtuţile celor trei fiice ale sale. Nu pierdu deci prilejul şi începu să-i povestească lui Binoy cît erau ele de studioase şi nu-i ascunse nici afirmaţiile guvernantei lor englezoaice despre inteligenţa şi deosebitele lor calităţi. La serbarea de sfîrşit de an de la şcoala de fete, cînd a fost de faţă şi locţiitorul guvernatorului împreună cu soţia lui, Labonya a fost anume aleasă dintre toate elevele şcolii pentru a le oferi colierele din ghirlande de flori, şi Binoy a avut chiar cinstea de a auzi cuvînt cu cuvînt complimentele pe care soţia locţiitorului guvernatorului i le-a adresat fiicei ei.

În cele din urmă, doamna Baroda termină spunînd :

— Adu, draga mea, broderia aceea pentru care ai fost premiată.

Papagalul brodat în lînă era de mult cunoscut tuturor rudelor şi prietenilor. Fusese lucrat cu mari eforturi timp de mai multe luni, cu ajutorul guvernantei, aşa încît nu s-ar fi putut spune că era lucrat de Labonya ; dar nu era chip ca vreun musafir nou să scape de ceremonia exibării papagalului.

La început, Paresh babu s-a opus, dar văzînd că protestele lui erau fără rezultat a renunţat să mai spună ceva.

În timp ce Binoy îşi exprima admiraţia şi preţuirea cuvenită pentru o asemenea operă de artă, servitorul intră aducînd o scrisoare pentru Paresh babu. După ce o citi, chipul lui Paresh babu se lumină de plăcere şi-i spuse servitorului :

— Poftește-l sus.

— Cine e ? întrebă doamna Baroda.

— Fiul unui vechi prieten al meu, Krishnadayal, care a venit să-mi facă o vizită, răspunse Paresh babu.

Brusc, Binoy simţi că inima i se opreşte în loc. Păli. Rămase aşezat pe scaun, cu pumnii încleştaţi, parcă ar fi fost gata de atac. Era convins că lui Gora nu-i va plăcea modul de comportare al acestor oameni şi că îi va judeca. Se pregăti deci să-i apere, cu anticipaţie.

CAPITOLUL X

Pe sală, Sucharita aşeză nişte gustări pe o tavă, apoi i-o dădu unui servitor să servească musafirii şi veni să se aşeze şi ea pe terasă. Servitorul intră urmat de Gora. Toţi rămaseseră surprinşi de înălţimea lui şi de pielea-i albă. Pe frunte avea semnul castei[1] făcut cu nămol din Gange. Purta un

[1] Semn pe care-l poartă pe frunte membrii castelor superioare.

dhuti[1] gros și o haină scurtă, demodată, peste care se încinsese cu un șnur. Ghetele lui țărănești aveau vîrfurile întoarse în sus. Intră ca o adevărată întruchipare a revoltei împotriva modernismului. Nici Binoy nu-l văzuse încă într-o ținută atît de marțială.

De fapt, în ziua aceea, Gora era plin de ostilitate înflăcărată împotriva stării de lucruri din țară și avea motive bine întemeiate pentru aceasta.

În ajun plecase cu un vapor la sărbătoarea scăldătorii de la Tribeni. La diferite debarcadere se urcau mulțimi de femei, însoțite de unul sau doi bărbați, mergînd cu toții în pelerinaj. De teamă să nu rămînă jos, pasagerii își făceau loc cu coatele, îmbulzindu-se ; iar cum picioarele le erau pline de noroi și urcarea se făcea pe o singură scîndură lunecoasă, unii din ei alunecau, ba chiar cădeau, în timp ce alții erau efectiv împinși în apă de oamenii din echipaj. Mulți dintre cei ce izbutiseră să-și găsească un loc se rătăciseră în înghesuială de tovarășii lor. Peste toate mai și ploua : averse trecătoare îi udau pînă la piele, iar puntea pe care ședeau era acoperită cu un noroi cleios. Pe fețele lor se citea o deznădejde fără margini, iar în ochi o îngrijorare demnă de toată mila. Cu toții știau prea bine că niște fărîmături atît de slabe și neînsemnate ca ei nu puteau spera vreun ajutor din partea căpitanului sau echipajului, așa că fiecare mișcare a lor trăda o spaimă timidă. Gora a fost singurul care și-a dat osteneală să-i ajute pe acești pelerini necăjiți.

Peste balustrada punții de sus, la clasa întîia, stăteau aplecați un englez și un bengalez europenizat. Priveau pe puntea de jos fumînd țigări, rîzînd și făcînd haz. Din cînd în cînd, dacă zăreau vreun pelerin într-o stare desperată, englezul hohotea și bengalezul îi ținea isonul.

[1] Bucată de țesătură, din lînă sau bumbac, cu care se încing peste șale hindușii.

După ce se opriră astfel în două sau trei locuri, Gora nu mai putu răbda. Se urcă pe puntea de sus şi zise cu un glas de tunet :

— Ajunge ! Nu vă e ruşine de voi înşivă ?

Englezul se mărgini să-l măsoare cu trufie pe Gora din cap pînă-n picioare, dar bengalezul cuteză să răspundă pe un ton sarcastic :

— Ruşine ? Da, fireşte că mi-e ruşine văzînd prostia cumplită a acestor animale !

— Există dobitoace şi mai prăpădite decît oamenii fără învăţătură, strigă Gora cu faţa aprinsă : oamenii fără inimă !

— Pleacă de-aici ! îi replică bengalezul enervat. N-ai ce căuta la clasa întîia.

— Într-adevăr, n-am ce căuta aici, răspunse Gora. Locul meu nu este alături de indivizi ca dumneata, ci lîngă pelerinii de colo. Dar te previn : nu mă sili să mai vin o dată la clasa întîia ! Şi cu asta, coborî iute pe puntea de jos.

După acest incident, englezul se rezemă de speteaza şezlongului, îşi puse picioarele pe balustradă şi se adînci în citirea unui roman. Tovarăşul său de drum, bengalezul, făcu cîteva încercări de a reînnoda firul conversaţiei dar nu izbuti. Apoi, pentru a dovedi că nu făcea parte din gloata compatrioţilor săi, îl chemă pe *khansama* [1] şi-l întrebă dacă poate să-i servească o friptură de pui. Iar cînd *khansama* îi răspunse că n-avea decît ceai, pîine şi unt, exclamă tare, în engleză, ca *sahib*-ul să-l audă :

— Grija pentru confortul nostru este sub orice limită pe acest vapor !

Tovarăşul său de drum însă nu luă în seamă această remarcă, ba chiar, o clipă după aceea, cînd ziarul îi zbură de pe masă şi bengalezul, sărind din şezlong, se repezi să i-l ridice şi să-l pună la loc, nu-l răsplăti nici măcar cu o vorbă de mulţumire.

La portul următor, cînd cei doi coborîră, *sahib*-ul se apropie pe neaşteptate de Gora şi ridicîndu-şi uşor pălăria, zise :

[1] Chelner (în limba hindi).

— Vă rog să-mi scuzați purtarea. Mi-e rușine de mine, și plecă în grabă.

Ceea ce clocotea totuși în Gora era revolta că un compatriot al său cu educație a mers atît de departe, încît să țină isonul unui străin, care se bucura de soarta amară a neamului său, și să poată rîde de pelerini cu un aer de superioritate. Faptul că oamenii din țara lui răbdau fel de fel de jigniri și obrăznicii, că ajunseseră pînă acolo încît socoteau că era inevitabil să fie tratați ca niște animale de compatrioții lor mai norocoși și că un asemenea tratament li se părea firesc și drept, era determinat în primul rînd — Gora știa prea bine — de profunda ignoranță ce copleșise țara ; în fața acestei constatări, lui Gora i se rupea inima. Dar ceea ce-l durea mai mult era faptul că oamenii cu învățătură nu se simțeau răspunzători de această rușine și insultă continuă, ci se puteau bucura de superioritatea lor față de ceilalți. Tocmai pentru a-și manifesta disprețul pentru știința de carte formalistă și convențiile lipsite de conținut ale oamenilor educați, Gora venise în casa acestui brahmoist cu semnul castei pe frunte făcut cu mîl din Gange și cu ghete țărănești în picioare.

„Doamne ! își zise Binoy. Gora a ieșit în ținută de război".

Inima i se strînse gîndindu-se la ce va spune și va face Gora în clipele următoare și simți că trebuie să fie gata de apărare.

În timp ce doamna Baroda stătea de vorbă cu Binoy, Satish se văzuse silit să se distreze singur, jucîndu-se cu un titirez într-un colț al terasei. Dar, cînd îl văzu pe Gora, îndeletnicirea lui nu-l mai interesă și apropiindu-se încet de scaunul lui Binoy, se uită cu ochii mari la noul venit și întrebă în șoaptă :

— Acesta e prietenul dumneavoastră ?

— Da, răspunse Binoy.

Gora îi aruncă lui Binoy o privire, dar pe urmă nu-l mai luă în seamă. Îl salută așa cum se cuvenea pe Paresh babu, apoi, fără a arăta cea mai mică

urmă de sfială, trase un scaun puțin mai departe de masă și se așeză. În ceea ce le privea pe doamne, eticheta ortodoxă cerea să nu se dea nici un semn că ar fi observat măcar prezența lor.

Doamna Baroda tocmai hotărîse să-și îndepărteze fetele din preajma acestui necioplit, cînd Paresh babu i-l prezentă, ca pe fiul unui vechi prieten. Atunci, Gora se întoarse spre ea și se înclină.

Sucharita îl auzise pe Binoy vorbind despre Gora, dar la început nu-și dădu seama că era el și simți chiar o oarecare aversiune față de noul venit. N-avea nici experiența și nici răbdarea necesară pentru a se înțelege cu oamenii învățați, care respectau totuși riguros obiceiurile ortodoxe.

Paresh babu începu să-i pună întrebări despre prietenul său din copilărie, Krishnadayal, și îi povesti întîmplări din vremea cînd erau studenți.

— Printre studenții din zilele acelea, noi doi eram cei mai îndîrjiți iconoclaști pe care ți-i poți imagina... N-aveam nici urmă de respect pentru tradiții... socoteam că a mînca hrană neortodoxă era prima noastră datorie. Cîteva seri ni le-am petrecut mîncînd alimente oprite în birtul unui musulman, aproape de piața Colegiului, discutînd pînă la miezul nopții cum vom reforma societatea hindusă!

Atunci doamna Baroda interveni, întrebînd:

— Și care sînt concepțiile actuale ale prietenului dumitale?

— Astăzi, tata respectă riguros obiceiurile ortodoxe, răspunse Gora.

— Și nu-i e rușine de el însuși? întrebă doamna Baroda, roșie de indignare.

— Rușinea e un semn de slăbiciune, rîse Gora. Unor oameni le e rușine chiar să-și recunoască propriul lor tată.

— Dar tatăl dumneavoastră n-a fost mai demult brahmoist? își urmă interogatoriul doamna Baroda.

— Și eu am fost odată brahmoist, răspunse Gora.

— Și acum credeți într-o divinitate care are formă definită? urmă doamna Baroda.

— Nu sînt atît de superstiţios încît să disprețuiesc fără justificare formele definite, răspunse Gora. Poate fi oare diminuată forma, prin simpla ei ponegrire ? A putut pătrunde cineva misterul ei ?

— Dar forma e mărginită, interveni Paresh babu cu glasul blînd.

— Nimic nu se poate manifesta dacă n-are limite, stărui Gora. Infinitul a făcut apel la formă pentru a se putea manifesta. Altfel, cum s-ar fi putut el revela ? Ceea ce nu este manifestat, nu poate atinge perfecţiunea. Cel ce n-are formă se realizează în forme, întocmai cum gîndirea se exprimă în vorbe.

— Vreţi să spuneţi că forma e mai desăvîrşită decît Cel ce n-are formă ? exclamă doamna Baroda, clătinîndu-şi capul cu îndoială.

— N-are importanţă ce cred eu, răspunse Gora. Forma lumii nu depinde de ce spun eu. Dacă Cel ce n-are formă ar fi fost perfecţiunea adevărată, atunci forma nu şi-ar fi găsit loc în univers.

Sucharita dorea din toată inima ca cineva să-l umilească pe acest tînăr arogant, înfrîngîndu-l prin argumente, şi era supărată pe Binoy care şedea liniştit şi tăcut. Violenţa din tonul lui Gora părea să trezească în Sucharita puterea unei replici zdrobitoare. Dar tocmai atunci servitorul aduse un ibric cu apă fierbinte şi Sucharita trebui să facă ceaiul, în timp ce Binoy îi aruncă o privire întrebătoare.

Deşi între Gora şi Binoy nu era mare diferenţă de păreri în problemele religioase, faptul că Gora venise nepoftit în această casă brahmoistă şi manifesta o ostilitate atît de vădită, îl durea profund pe Binoy. Cînd compara aerul agresiv a lui Gora cu seninătatea binefăcătoare a lui Paresh babu care se înălţa peste argumente contradictorii la o mare elevaţie, nu putea să nu admire calmul şi stăpînirea de sine a acestuia. „Opiniile n-au nici o valoare, îşi zise ; mai presus de orice rămîne calmul şi stăpînirea de sine a adevăratei realizări. Ce importanţă are dacă un argument e just sau fals... Adevărata realitate este ce a dobîndit omul în interiorul său !“

În cursul discuției, Paresh babu obișnuia să închidă ochii și să se adîncească în profunzimile ființei sale cu mintea orientată spre interior. Binoy urmărea fascinat pacea ce strălucea pe fața bătrînului în acele momente. Văzînd că Gora nu era copleșit de respect față de acest bărbat venerabil și că stima nu l-a făcut să-și pună frîu la vorbă, rămase profund dezamăgit.

După ce Sucharita turnă mai multe cești de ceai, privi întrebătoare spre Paresh babu. Era nedumerită, nu știa căruia dintre musafiri trebuia să-i ofere ceai.

Doamna Baroda se uită la Gora și izbucni :

— Bănuiesc că dumneavoastră nu veți gusta din ceaiul nostru !

— Nu, răspunse Gora hotărît.

— Pentru ce ? stărui ea. Vă e frică să nu vă pierdeți casta ?

— Da, răspunse Gora.

— Va să zică, dumneavoastră credeți în castă ?

— Oare casta este creația mea, ca să nu cred în ea ? Întrucît eu îi datorez societății supunere, trebuie să respect și casta.

— Așadar, dumneavoastră vă simțiți obligat să vă supuneți societății în toate cerințele ei ? întrebă doamna Baroda.

— A nu te supune societății înseamnă s-o distrugi, răspunse Gora.

— Și ce se întîmplă dacă e distrusă ?

— Puteți să întrebați tot atît de bine : ce pagubă este dacă-ți tai craca de sub picioare !

— Mamă, ce rost are această discuție inutilă ? exclamă Sucharita mînioasă. N-are să mănînce cu noi și pace !

Gora își ațintì pentru o clipă privirile asupra Sucharitei, în timp ce ea, uitîndu-se la Binoy, întrebă cu oarecare ezitare :

— Dumneavoastră ?...

Binoy nu băuse ceai în viața lui și renunțase de multă vreme să mai mănînce pîine sau biscuiți în alte case decît cele hinduiste, dar în ziua aceea sim-

ţea că trebuie să mănînce şi să bea orice i se oferea. Făcu deci un efort şi ridicînd privirea, se uită în ochii ei şi zise :

— Da, firește ! apoi aruncă o privire spre Gora, pe a cărui faţă trecu un vag zîmbet sarcastic.

Binoy, plin de bărbăţie, bău ceaiul, deşi era amar şi nu-i plăcea gustul.

„Ce băiat drăguţ e Binoy !“ îşi zise doamna Baroda în gînd şi, întorcîndu-i spatele lui Gora, îşi îndreptă toată atenţia spre Binoy. Cînd Paresh babu observă atitudinea ei îşi întoarse încet scaunul spre Gora şi începură amîndoi o convorbire din care păreau să-i excludă pe ceilalţi.

În curînd, fu anunţat un alt musafir — Panu babu. De fapt, numele lui adevărat era Haran-chandra Nag. Era renumit pentru inteligenţa şi marea lui erudiţie şi, deşi nu se spusese nimic nici de o parte, nici de alta, intenţia lui de a se căsători cu Sucharita plutea în aer. Nu încăpea îndoială că tînărul nutrea acest gînd, iar prietenele Sucharitei o tachinau în legătură cu el.

Haran preda într-o şcoală, dar doamna Baroda nu preţuia prea mult un biet învăţător. De fapt, o spusese deslușit că bine a făcut că n-a îndrăznit să rîvnească la vreuna dintre fetele ei. Ginerii la care visa ea trebuiau să fie niște cavaleri inimoşi, a căror ambiţie trebuia să-i ducă cel puţin la funcţia de judecător supleant.

Cînd Sucharita îi oferi lui Haran o ceaşcă de ceai, Labonya, aşezată la o distanţă suficient de mare ca să n-o poată atinge, o privi cu subînţeles şi-şi alungi buzele într-un zîmbet.

Acest lucru nu-i scăpă lui Binoy care, într-un răstimp scurt, devenise neobişnuit de atent şi perspicace, deşi pînă atunci nu dăduse dovezi de spirit de observaţie. Faptul că cei doi tineri, Haran şi Sudhir, erau atît de intimi cu familia, încît aveau consemne secrete cu fetele casei, i se păru lui Binoy un semn că Providenţa îi este potrivnică.

Pe de altă parte, în sufletul Sucharitei sosirea lui Haran trezi o rază de speranţă. Dacă acest nou erou

va izbuti să-l înfrîngă pe îngîmfatul de Gora, ea s-ar fi simţit răzbunată. De obicei, afirmaţiile lui Haran o enervau, dar azi îl privi cu bucurie pe acest maestru al elocinţei ; se arătă deci foarte darnică, aprovizionîndu-l cu muniţii, adică cu ceai şi prăjituri.

— Panu babu, ţi-l prezint pe prietenul nostru... începu Paresh babu.

Dar Haran îi tăie vorba, zicînd :

— Oh, îl cunosc foarte bine ! Mai de mult a fost un membru entuziast al Brahmo Samajului. După aceste cuvinte, întoarse capul de la Gora şi se concentră asupra ceştii de ceai.

Pe atunci, numai unul sau doi bengalezi trecuseră examenul de funcţionari publici în serviciul Administraţiei coloniale şi Sudhir tocmai descria recepţia dată în cinstea unuia dintre ei după întoarcerea lui din Anglia.

— N-are nici o importanţă, interveni Haran. Oricît de bine ar trece bengalezii examenele, ei nu vor deveni niciodată buni administratori. Apoi, pentru a demonstra că nici un bengalez nu poate face faţă administraţiei unui district, îşi folosi întreaga elocvenţă pentru a sublinia diferitele defecte şi slăbiciuni ale caracterului bengalez.

Pe măsură ce Haran îşi desfăşura tirada, faţa lui Gora se înroşea tot mai mult ; pînă la urmă, abia stăpînindu-şi răcnetul de leu, izbucni :

— Dacă aceasta e părerea dumitale, cum de nu ţi-e ruşine să şezi la masa asta şi să mesteci pîine cu unt ?

— Dar ce-oi fi vrînd să fac ? întrebă Haran ridicîndu-şi sprîncenele cu mirare.

— Ori încerci să înlături aceste defecte din caracterul bengalez, ori te duci şi te spînzuri, răspunse Gora. Ţi-e atît de uşor să spui că neamul nostru nu va realiza niciodată nimic ? Mă mir că nu te îneci cu pîinea !

— Nu trebuie să spun adevărul ? întrebă Haran.

— Te rog să mă ierţi, continuă Gora înfierbîntîndu-se, dar dacă ai crede cu adevărat ceea ce spui, n-ai putea vorbi cu atîta uşurinţă despre aceste

lucruri. Tocmai pentru că ştii că nu-i adevărat, buzele dumitale rostesc asemenea cuvinte. Dă-mi voie să-ţi spun, Haran babu : minciuna e un păcat, critica nedreaptă e un păcat şi mai mare, dar există puţine păcate comparabile cu ponegrirea nedreaptă a propriului tău popor !

Haran tremura de furie, dar Gora adăugă :

— Îţi închipui poate că eşti singura persoană mai presus de compatrioţii dumitale ? Că eşti singurul îndreptăţit să azvîrli cu pietre în ei, în timp ce noi, ceilalţi, în numele strămoşilor noştri, trebuie să ne supunem fără murmur rechizitoriului dumitale ?

Haran, nemaiputînd da înapoi, continuă să-i insulte pe bengalezi cu şi mai multă vehemenţă. Pomeni apoi diferite obiceiuri rele care predominau în societatea bengaleză şi spuse :

— ... atîta vreme cît defectele lor se menţin, nu există nici o speranţă pentru această rasă.

— Tot ce spui despre defectele bengalezilor, zise Gora dispreţuitor, le-ai învăţat pe de rost din cărţile englezeşti — nu ai nici o informaţie directă asupra subiectului. Vei avea dreptul să vorbeşti numai cînd vei ajunge să condamni toate defectele englezilor, cu aceeaşi cinstită indignare.

Paresh babu îşi dădu toată osteneala să schimbe subiectul conversaţiei, dar i-a fost cu neputinţă să-l potolească pe Haran care îşi ieşise din fire. Între timp soarele apusese şi cerul se coloră de razele ce răzbăteau prin vălul de nori ; inima lui Binoy, în ciuda vîltorii provocate de acel război de cuvinte, parcă vibra în acordurile unei melodii.

Sosise, în sfîrşit, vremea meditaţiei de seară, şi Paresh babu coborî de pe terasă în grădină, unde se aşeză sub frunzişul unui *champak*.

Doamna Baroda simţea o profundă antipatie faţă de Gora, deşi nici Haran nu îi era prea simpatic. Cînd nu mai putu suporta discuţia lor, se întoarse către Binoy şi zise :

— Hai, Binoy babu să intrăm în casă.

În fața acestei favori speciale acordate de doamna Baroda, lui Binoy nu-i rămăsese altceva de făcut decît să o urmeze în casă supus.

Firește, fetele trebuiră s-o urmeze, iar Satish, văzînd că nu-i nici o nădejde ca discuția să se isprăvească, părăsi terasa împreună cu cîinele.

Doamna Baroda profită de ocazie să-i laude lui Binoy talentele fiicelor sale și, întorcîndu-se către Labonya, zise :

— Draga mea, vrei să aduci albumul tău și să i-l arăți lui Binoy babu ?

Labonya era atît de obișnuită să prezinte acest album oricărui nou musafir, încît aștepta mereu să i se ceară și acum era chiar puțin dezamăgită văzînd că discuția de pe terasă nu se mai sfîrșea.

Binoy deschise albumul unde se etalau cîteva poeme de Moore [1] și Longfellow [2] copiate în limba engleză. Majusculele și titlurile poeziilor erau caligrafiate cu caractere ornamentale, iar scrisul era foarte frumos și îngrijit. Admirația lui era sinceră. În vremea aceea, era un merit destul de mare ca o fată să poată copia atît de bine o poezie în limba engleză.

După ce socoti că Binoy se arătase suficient de copleșit de admirație, doamna Baroda se adresă celei de a doua fiice :

— Lolita, scumpa mea, poezia aceea pe care o reciți...

Dar Lolita răspunse cu hotărîre :

— Nu, mamă, într-adevăr nu pot. N-o mai țin bine minte ! și se întoarse să privească pe fereastră.

Maică-sa începu să-i explice lui Binoy că firește, o știe perfect pe de rost, dar că din modestie nu vrea s-o recite. Îi povesti apoi că de mică avea acest talent și pentru a întări afirmația, îi relată lui Binoy unul sau două dintre succesele ei remarcabile la învățătură. Mai adăugă că Lolita era atît

[1] Thomas Moore (1779—1852), poet englez.

[2] H. W. Longfellow (1807—1882), cunoscut poet american.

de curajoasă, încît nu plîngea chiar dacă o lovea cineva. În privinţa asta semăna mult cu tatăl ei.

În sfîrşit, veni rîndul Lilei. Mai întîi, cînd i s-a spus să recite o poezie, începu să chicotească, dar de îndată ce se porni, turui dintr-o suflare poezia : „Twinkle, twinkle, little star“ [1], fără să pară însă că ar înţelege ceea ce spune.

Ştiind că punctul următor din program era interpretarea unui cîntec, Lolita ieşi din cameră.

Discuţia de pe terasă ajunsese la apogeu. Haran renunţase la orice argument şi se mulţumea cu expresii violente, în timp ce Sucharita, jenată şi contrariată de lipsa de stăpînire a lui Haran, trecu de partea lui Gora, ceea ce, firește, nu domoli agresivitatea lui Haran şi nici nu-l mîngîie.

Se lăsa noaptea şi cerul se întunecase cu nori grei de ploaie. Vînzătorii ambulanţi începuseră să vîndă ghirlande de iasomie, umplînd strada cu strigătele lor. Licuricii sclipeau pe frunzişul pomilor de pe marginea străzii şi o umbră deasă întuneca apa din bazinul învecinat.

Binoy reapăru pe verandă să-şi ia rămas bun, iar Paresh babu îi spuse lui Gora :

— Veniţi pe la noi oricînd vă face plăcere. Krishnadayal mi-a fost ca un frate şi cu toate că azi avem opinii diferite, nu ne întîlnim şi nu ne scriem niciodată, prieteniile din tinereţe rămîn pe veci în carnea şi sîngele omului. Îmi sînteţi foarte apropiat, datorită vechilor mele relaţii cu tatăl dumneavoastră.

Glasul liniştit şi cald al lui Paresh babu avu un efect calmant, domolind combativitatea vehementă a lui Gora. La sosire, Gora nici nu-l salutase prea reverenţios pe bătrînul domn, dar acum, la despărţire, se înclină în faţa lui cu un respect real. Pe Sucharita nici nu o luă în seamă, căci pentru Gora cel mai mărunt gest că i-ar fi observat prezenţa, ar fi fost culmea grosolăniei. Binoy făcu o plecăciune în faţa lui Paresh babu, se înclină apoi uşor în faţa

[1] Poczioară pentru copii din cărţile de şcoală englezeşti.

Sucharitei și după aceea, cu aerul oarecum rușinat pentru că o salutase, îl urmă în grabă pe Gora.

Pentru a evita să-și ia rămas bun de la cei doi tineri, Haran intrase în casă și răsfoia o carte de imnuri religioase brahmoiste, pe care o găsise pe masă ; dar după ce musafirii plecară, se întoarse grăbit pe verandă și-i zise lui Paresh babu :

— Dragul meu domn, cred că nu este indicat să prezentați pe orișicine fiicelor dumneavoastră.

Sucharita era atît de enervată, încît nu se mai putu stăpîni și exclamă :

— Dacă tata ți-ar fi urmat sfatul, nu te-am fi cunoscut nici pe dumneata !

— Totul e în ordine, atîta vreme cît vă mărginiți la oameni din societatea dumneavoastră, explică Haran.

Paresh babu rîse.

— Văd că vrei să ne reîntoarcem iarăși la sistemul *zenana* [1] și să ne mărginim la propria noastră comunitate. Eu însă cred că fetele trebuie să vină în contact cu oameni de toate opiniile, căci altfel vor rămîne cu perspective reduse. Pentru ce să fim atît de pretențioși în alegerea oamenilor ?

— Nu spun să nu se întîlnească cu oameni de diferite opinii, răspunse Haran. Dar acești indivizi nu știu nici măcar cum să se poarte față de niște doamne.

— Ah, nu, asta nu ! exclamă Paresh. Ceea ce iei dumneata drept lipsă de maniere, nu-i decît timiditate... și atîta vreme cît nu vor avea de-a face cu doamnele, timiditatea lor nu va dispărea.

CAPITOLUL XI

Haran își dăduse toată osteneala să-l pună la locul lui pe Gora și să înalțe stindardul victoriei sale în ochii Sucharitei. La început, aceasta a fost și speranța

[1] Sistem potrivit căruia femeile aparținînd castelor înalte din India trăiau într-o parte izolată a casei.

Sucharitei, dar, după cum au dovedit-o faptele, rezultatul a fost cu totul altul. În probleme sociale şi religioase, Sucharita nu putea fi de acord cu Gora, dar îşi stimase dintotdeauna rasa din care făcea parte şi simţise simpatie pentru compatrioţii ei, aşa că, deşi pînă atunci nu discutase niciodată despre starea ţării ei, cînd îl auzi pe Gora protestînd împotriva criticilor acerbe aduse poporului său, sufletul ei întreg vibră de simpatie şi aprobare. Ea nu auzise niciodată pe cineva vorbind despre patrie cu atîta convingere şi cu o credinţă atît de nestrămutată.

Apoi, după plecarea lor, cînd Haran, plin de duşmănie, reluă atacul spunînd despre Binoy şi Gora că erau nişte mitocani prost crescuţi, Sucharita, protestînd împotriva unei atari atitudini, se pomeni că le ţine partea.

De fapt, revolta ei faţă de Gora nu fusese cu desăvîrşire potolită. Nu putea uita impresia neplăcută pe care i-o făcuse costumul lui ostentativ rustic. Sucharita înţelesese că într-un fel, această ortodoxie agresivă ascundea o nuanţă de sfidare şi că nu avea naturaleţea unei convingeri reale ; i se părea iarăşi că credinţa lui nu-l satisface pe deplin şi că de fapt, luase această atitudine din mînie şi din aroganţă, pentru a vexa pe alţii.

În seara aceea, orice ar fi făcut, fie că era la masă, fie că-i spunea poveşti Lilei, Sucharita simţea ca o suferinţă ce nu mai contenea şi o rodea pînă-n adîncul fiinţei. Un ghimpe nu poate fi scos decît dacă ştii unde e înfipt, şi Sucharita şedea singură pe verandă, căutînd să descopere locul unde se afla spinul ce o supăra. În întunericul răcoros încercă să astîmpere focul neînţeles care-i ardea inima, dar în zadar. Ar fi vrut să plîngă sub povara nedesluşită care o apăsa, dar lacrimile nu voiau să izvorască.

Nimic n-ar fi fost mai absurd decît să creadă că era atît de frămîntată, numai pentru că un tînăr oarecare, necunoscut, venise în casa lor cu semnul castei sale marcat sfidător pe frunte, sau pentru că nu reuşise să-l înfrîngă cu argumente, îngenunchindu-i trufia. Sucharita înlătură ea însăşi această ex-

plicație. Și deodată, înțelese adevăratul motiv. Roși de rușine. Vreme de două sau trei ore, șezuse față în față cu acest tînăr, ba din cînd în cînd îi ținuse și partea în discuție, și totuși el n-o luase în seamă, și nici cînd și-a luat rămas bun, nu părea să-i fi observat prezența. Nu mai încăpea îndoială că tocmai această totală indiferență față de ea o rănise atît de profund. Binoy se purtase și el cu stîngăcie, firească tinerilor neobișnuiți cu societatea feminină ; dar stîngăcia lui era o timiditate modestă, retrasă, în timp ce în atitudinea lui Gora nu fusese nici o urmă de sfială.

Pentru ce Sucharitei îi era cu neputință să suporte indiferența lui Gora, sau s-o alunge din mintea ei cu disprețul cuvenit ? O chinuia cumplit gîndul că în fața unei asemenea desconsiderări a prezenței ei, nu se putuse stăpîni și se amestecase în discuție. O dată însă, cînd intervenise pătimașă, combătînd un argument de rea credință a lui Haran, Gora se uitase la ea. În privirea lui, desigur, nu era nici umbră de timiditate, dar ce anume se ascundea în această căutătură ea nu putuse deslușI. O fi crezut Gora că era înfiptă, sau dornică să fie remarcată... din cauză că se băgase, nepoftită, într-o discuție a bărbaților ? Dar ce importanță avea ce credea el ? Nici una. Și totuși, Sucharita nu putea să-și oprească frămîntarea. Încercă din răsputeri să uite întreaga poveste, să și-o alunge din minte, dar nu izbuti. Apoi, o cuprinse un sentiment de mînie față de Gora și încercă să se gîndească la el cu dispreț, pentru a-l distruge în ochii ei pe acel tînăr arogant și superstițios. Dar se simțea umilită și abia își putea ține firea, cînd își reamintea privirea fermă a acelui bărbat puternic, cu vocea tunătoare.

Zbuciumîndu-se astfel în prada propriilor ei sentimente contradictorii, Sucharita rămase singură pe terasă pînă-n noapte. Luminile se stinseră și toți ai casei se retraseseră în camerele lor. Cînd auzi încuindu-se și ușa de la intrare, pricepu că servitorii își isprăviseră lucrul și se pregăteau de culcare.

În acest moment ieși Lolita, în cămașă de noapte și, fără a spune o vorbă, se opri lîngă balustradă. Su-

charita zîmbi în sinea ei, dîndu-şi seama că Lolita era supărată pentru că îi făgăduise să doarmă în noaptea aceea cu ea şi că-şi uitase cu desăvîrşire făgăduiala. Numai că simpla recunoaştere a uitării nu era suficientă pentru a o împăca pe Lolita... Adevărata vină a Sucharitei era că putuse uita. Dar Lolita nu era fiinţa care să reamintească cuiva o promisiune făcută. Hotărîse să rămînă liniştită în pat, dar pe măsură ce trecea timpul, dezamăgirea ei devenea tot mai mare pînă cînd, nemaiputînd răbda, se sculă, pentru a-i arăta pe tăcute că nici nu adormise.

Sucharita se ridică de pe scaun şi apropiindu-se încet de Lolita, o îmbrăţişă şi-i zise :

— Lolita dragă, nu fi supărată pe mine.

Dar Lolita se îndepărtă de ea şi murmură :

— Supărată ? Pentru ce-aş fi supărată ?

— Haide, scumpa mea, să mergem la culcare, stărui Sucharita luînd-o de mînă.

Dar Lolita se încăpăţînă să rămînă locului, fără a răspunde ; pînă la urmă, Sucharita trebui să tragă de ea şi o duse în camera lor.

În sfîrşit Lolita, cu o voce de parcă avea un nod în gît, o întrebă :

— De ce-ai întîrziat atît ? Nu ştii că e unsprezece ? Am auzit bătînd toate ceasurile ! Iar acum, desigur, eşti prea somnoroasă pentru a mai sta de vorbă.

— Îmi pare rău, draga mea, zise Sucharita trăgînd-o lîngă ea.

De îndată ce greşeala fu recunoscută, supărarea Lolitei se evaporă şi copila se îmblînzi pe loc.

— La cine te gîndeai, stînd singură atîta vreme, didi ? La Panu babu ? o întrebă.

— Oh ! Pleacă de-aici ! strigă Sucharita împingînd-o de lîngă ea cu un gest de reproş.

Lolita nu-l putea suferi pe Panu babu. De fapt, ea n-o tachina în legătură cu el, aşa cum făceau surorile ei, dar însăşi ideea că Haran dorea să se căsătorească cu Sucharita o înfuria.

După cîteva clipe de tăcere, Lolita reîncepu :

— Ce băiat drăguț e Binoy babu, nu-i așa, didi? Și nu se poate spune că prin această întrebare, Lolita nu încerca să afle gîndurile Sucharitei.

— Da, draga mea, Binoy babu pare să fie un om simpatic, răspunse ea.

Dar acest răspuns nu mulțumea așteptările Lolitei, așa că ea continuă:

— Însă, orice ai spune, didi, Gourmohan babu este absolut nesuferit. Ce față urîtă și ce trăsături aspre! Și vai, ce înfumurat! Ție ce impresie ți-a făcut?

— E mult prea ortodox pentru gusturile mele, răspunse Sucharita.

— Nu! Nu! Nu-i asta! exclamă Lolita. Doar unchiul e și el foarte ortodox... și totuși e cu totul altceva... eu... nu știu cum să-ți explic ce vreau să spun.

— Da, într-adevăr, e cu totul altcev· ! zîmbi Sucharita, amintindu-și de fruntea albă a lui Gora, cu semnul castei pe ea, și mînia împotriva lui i se reaprinse, înțelegînd că pe această cale Gora voia să-i anunțe pe toți răspicat: „Eu nu sînt ca voi". Și numai umilirea imensei lui trufii ar fi putut alina senzația ei că fusese ofensată.

Încetul cu încetul se liniștiră și adormiră. Pe la orele două din noapte însă, Sucharita se trezi. Afară cădea o ploaie torențială. Lampa din colțul camerei se stinsese și, din cînd în cînd, cîte un fulger străbătea prin perdeaua de plasă. În tăcerea și în melancolia nopții, cu zgomotul monoton al ploii în urechi, Sucharita simți o apăsare pe inimă. Se suci pe o parte și pe alta, încercînd să adoarmă, privi cu invidie chipul Lolitei care dormea adînc... dar somnul nu venea.

În tulburarea ei, se ridică din pat și merse la ușă. O deschise, se opri în prag și privi ploaia cum cădea pe acoperiș, stropind-o la fiecare rafală de vînt. Unul după altul, i se perindau în minte toate incidentele din ajun. Chipul lui Gora, aprins de emoție și luminat de razele soarelui ce apunea, ca și toate argumentele pe care le auzise și le uitase, îi reveneau, împreună cu sunetul glasului său adînc, puternic.

Cuvintele lui îi sunară din nou în urechi :

„Cei pe care *dumneata* îi numeşti proşti sînt cei din al căror partid fac *eu* parte. Ceea ce *dumneata* numeşti superstiţie, este credinţa *mea !* Atîta vreme cît nu-ţi iubeşti ţara şi nu iei poziţie alături de poporul dumitale, nu-ţi permit să spui nici o vorbă de ocară despre patria noastră".

La acestea, Haran răspunsese :

„Cum poate ajuta o asemenea atitudine la reforma ţării ?"

După care Gora răcnise :

„Reformă ? Asta mai poate aştepta. Mult mai important decît orice reformă este dragostea de neam — şi respectul faţă de el. Reforma va veni de la sine, din interior, după ce vom fi un popor unit. Prin politica dumitale separatistă vei fărîmiţa ţara în sute de fracţiuni. Într-adevăr, pentru că ţara e plină de superstiţii, dumneavoastră, cei nesuperstiţioşi, vă consideraţi nu ştiu de ce superiori şi vă ţineţi la distanţă ! În ceea ce mă priveşte, nu doresc să mă diferenţiez de ceilalţi şi n-aş face-o chiar dacă aş fi superior ! Cînd vom fi cu adevărat uniţi, atunci ţara şi Cel care este Dumnezeul ţării noastre vor decide care anume dintre practicile noastre ortodoxe vor rămîne şi care vor fi abolite".

Haran îi replicase :

„Tocmai practicile şi obiceiurile de care e plină ţara nu permit unirea ei".

La aceasta, Gora răspunsese :

„Cine crede că trebuie smulse din rădăcini toate practicile şi obiceiurile rele, înainte ca ţara noastră să se unească, este asemenea celui care, vrînd să treacă marea, s-ar apuca să-i sece mai întîi apa. Dezbară-te de toată mîndria şi dispreţul dumitale şi, plin de adevărata smerenie, contopeşte-te în sufletul dumitale cu poporul şi atunci, iubirea dumitale va trece peste mii de defecte şi neajunsuri. În fiecare societate există greşeli şi slăbiciuni, dar atîta vreme cît oamenii sînt uniţi prin legăturile iubirii, ei vor putea să înlăture otrava. Cauza putreziciunii este întotdeauna prezentă în aer şi totuşi, atîta vreme

cît eşti în viaţă, ea nu-şi poate produce efectul — numai lucrurile moarte se descompun. Dă-mi voie să-ţi spun că noi nu ne vom supune nici unor încercări de reformă venite dinafară, fie ele pornite de la dumneata, fie de la misionari străini".

„Pentru ce nu ?" întrebase Haran.

Iar Gora îi răspunsese :

„Există un motiv bine întemeiat. Omul poate fi pedepsit de părinţii săi, dar cînd poliţia este cea care aplică pedeapsa, ea mai degrabă îl înrăieşte pe om în loc să-l facă mai bun ; iar dacă o răbdăm, pierdem din demnitatea noastră umană. Mai întîi, mărturiseşte că eşti una cu noi şi abia după aceea vino să ne reformezi ; altfel, chiar şi un sfat binevenit din partea dumitale ne va fi vătămător".

În felul acesta Sucharita îşi reaminti cuvintele lui Gora cu toate amănuntele şi, pe măsură ce le depăna, inima o durea din ce în ce mai tare. În cele din urmă, obosită, se întoarse în pat şi apăsîndu-şi globul ochilor cu palmele, încercă să adoarmă. Dar faţa şi urechile îi ardeau, iar creierul îi fierbea de idei contradictorii ce se luptau într-însul.

CAPITOLUL XII

După ce ieşiră de la Paresh babu, Binoy zise :

— Ai putea merge mai încet, prietene Gora... picioarele tale sînt mai lungi decît ale mele şi dacă nu-ţi moderezi oleacă pasul, o să mi se taie răsuflarea încercînd să mă ţin după tine.

— În seara asta vreau să umblu singur, răspunse Gora mohorît. Am de reflectat la o mulţime de lucruri. Şi se îndepărtă repede cu mersul său obişnuit.

Binoy se simţi profund mîhnit. Prin faptul că se revoltase în ziua aceea împotriva lui Gora, călcase regulile sale de conduită şi s-ar fi simţit uşurat dacă Gora l-ar fi ocărît. O furtună ar fi curăţat atmosfera apăsătoare ce plutea pe cerul marii lor prietenii şi astfel ar fi putut din nou respira liniştit.

Binoy nu-l putea condamna pe Gora pentru că, mînios, plecase singur. În lunga lor prietenie aceasta fusese prima neînțelegere reală dintre ei. Sub cerul sumbru, înnourat, străbătut din cînd în cînd de huruitul tunetelor, Binoy păşea îndurerat prin ploaie. I se părea că viața lui ieşise de pe făgaşul obişnuit şi că brusc, pornise într-o nouă direcție. În bezna nopții Gora o luase pe un drum, iar el pe altul.

În dimineața următoare se deşteptă cu inima mai uşoară. Ajunsese la convingerea că în seara trecută îşi crease griji neîntemeiate. Acum, ziua, nu i se mai părea atît de incompatibile prietenia lui cu Gora şi relațiile cu Paresh babu. Îi veni chiar să zîmbească la gîndul că dăduse atîta importanță acestei chestiuni şi că se frămîntase fără rost în ajun.

În această dispoziție, îşi aruncă un şal [1] peste umeri şi porni cu paşi hotărîți spre casa lui Gora. Acesta se afla la parter şi citea. Deşi îl văzuse pe fereastră venind, sosirea lui Binoy nu-l făcu să-şi ridice ochii de pe ziar. Binoy, fără a spune o vorbă, îi luă jurnalul din mînă.

— Cred că e vorba de o confuzie, zise Gora cu răceală. Eu sînt Gourmohan — un hindus superstițios.

— Confuzia poate o faci tu, răspunse Binoy. Eu sînt Binoy-bhusan, prietenul aceluiaşi Gourmohan superstițios.

— Dar Gourmohan este un individ atît de incorigibil, încît nu cere niciodată nimănui scuze pentru superstițiile sale.

— Şi Binoy este la fel. Dar el nu încearcă să impună altora, cu forța, superstițiile sale.

Într-o clipă, cei doi prieteni se aflară în miezul unei discuții aprinse şi foarte curînd, pînă şi vecinii îşi dădură seama că s-au întîlnit Gora şi Binoy.

— Ce rost a avut, în ziua aceea, să negi c-ai intrat în casa lui Paresh babu ? întrebă Gora în cele din urmă.

[1] Bărbații bengalezi obişnuiau să poarte, cînd ieşeau pe stradă un şal pe umeri.

— Dar nu-i vorba de negare, zîmbi Binoy. Am spus că n-am fost, pur şi simplu pentru că nu intrasem în casa lui. Ieri am fost pentru prima dată la ei.

— Ştiu că cunoşti foarte bine calea de a intra la ei, dar mă îndoiesc că vei găsi tot atît de uşor calea de a ieşi ! zise Gora pe un ton batjocoritor.

— S-ar putea să ai dreptate, spuse Binoy. Probabil că aşa e firea mea. Mie nu-mi vine uşor să mă despart de un om faţă de care simt dragoste sau respect. Tu însuşi ai avut dovada firii mele.

— Aşadar, vizitele tale în casa lor vor continua pe termen nelimitat de azi înainte ?

— Pentru ce aş fi eu singurul ? Ai şi tu capacitatea de a te mişca, doar nu eşti o mobilă bătută în cuie. Nu-i aşa ?

— Poate o să mă duc şi eu, dar eu ştiu şi să mă întorc, zise Gora. Însă semnele pe care le-am observat la tine nu m-au făcut să bănui o revenire. Cum ţi-a plăcut ceaiul pe care l-ai luat ?

— Avea un gust cam amar !

— Atunci, pentru ce...

— Dacă l-aş fi refuzat, aş fi simţit un gust şi mai amar în gură.

— Va să zică, după părerea ta, tot ceea ce este necesar pentru menţinerea societăţii este buna-cuviinţă ? întrebă Gora.

— Nu întotdeauna. Dar ascultă-mă, Gora, cînd convenienţele sociale intră în conflict cu poruncile inimii...

Gora era atît de enervat, încît nu-l lăsă pe Binoy să-şi isprăvească fraza.

— Sigur că da, inima ! răcni. Asta, numai pentru că în ochii tăi societatea înseamnă atît de puţin, încît la fiecare cotitură poţi socoti că inima ta intră în conflict cu ea. Dacă ţi-ai da seama ce urmări profunde are o lovitură împotriva societăţii, ţi-ar fi ruşine să faci pe sentimentalul din pricina bietei tale inimi. Ţi se rupe inima la gîndul că ai putea aduce cea mai infimă ofensă fetelor lui Paresh babu : a mea, însă, se rupe văzînd cu cîtă uşurinţă poţi lovi

societatea, în întregimea ei, din pricina unui pretext atît de neînsemnat!

— Dar Gora, să fim serioşi! exclamă Binoy. Dacă bînd un ceai lovesc societatea, atunci nu-mi rămîne decît să spun că astfel de lovituri sînt binevenite pentru ţara noastră. Dacă vom căuta să ferim ţara de asemenea lucruri, o vom slăbi şi vlăgui.

— Dragul meu domn, răspunse Gora, cunosc fiecare dintre aceste argumente stereotipe, să nu crezi că sînt absolut nebun. Numai că problema nu se pune în circumstanţele de acum. Cînd un copil bolnav nu vrea să-şi ia doctoria, mama, deşi perfect sănătoasă, bea puţin din ea, făcîndu-se că suferă de aceeaşi boală. Atitudine care nu ţine de tratamentul medical, ci de dragostea maternă. Şi dacă această dragoste lipseşte, oricît de raţionale ar fi acţiunile mamei, legătura dintre mamă şi copil este lezată şi deci dispare şi efectul dorit. Eu nu lupt acum împotriva ceştii de ceai — pe mine mă supără că ai rupt relaţiile cu ţara noastră. Ar fi mult mai uşor să refuzi un ceai... chiar ofensînd fetele lui Paresh babu! În actuala situaţie a patriei noastre, sarcina principală este unirea spirituală a tuturor. De îndată ce am realizat aceasta, problema dacă să bem sau să nu bem ceai se rezolvă cît ai clipi din ochi.

— Păi, asta înseamnă că va mai trece multă vreme pînă să pot bea a doua ceaşcă de ceai din viaţa mea! remarcă Binoy.

— Ba nu, nu văd motivul pentru care ar dura atît de mult, răspunse Gora. Dar spune-mi, Binoy: pentru ce stărui să rămîi prieten cu mine? A sosit ceasul să renunţi la mine, împreună cu toate celelalte lucruri din societatea hindusă care nu-ţi plac. Dacă procedezi altfel, fetele lui Paresh babu vor fi jignite!

În acest moment intră în cameră Abinash. Era un discipol al lui Gora, şi răspîndea printre oameni ideile acestuia: numai că tot ce spunea Gora, pe buzele lui Abinash devenea meschin şi vulgar. Cu toate acestea, cei ce nu erau în stare să-l înţeleagă pe Gora îl înţelegeau perfect pe Abinash şi deci îi preţuiau

cuvintele. Abinash era foarte gelos pe Binoy şi de cîte ori avea prilejul, încerca să-l contrazică cu cele mai absurde argumente. Binoy n-avea răbdare să asculte prostiile lui şi punea repede capăt discuţiei — dar Gora prelua tema şi intra el însuşi în arenă, în timp ce Abinash se umfla în pene fălindu-se că Gora expune ideile *lui*.

Dîndu-şi seama că ivirea lui Abinash zădărnicea, pentru moment, orice posibilitate de a se împăca cu Gora, Binoy se urcă la etaj, unde o găsi pe Anandamoyi aşezată în faţa cămării, curăţind nişte legume.

— Ţi-am auzit vocea mai adineauri, zise Anandamoyi. Cum de-ai venit atît de devreme ? Ţi-ai luat micul dejun înainte de a pleca de-acasă ?

În orice altă zi, Binoy ar fi răspuns :

— Nu, n-am mîncat nimic, şi s-ar fi aşezat lîngă ea, petrecînd cîteva ore plăcute şi preţuind aşa cum se cuvine ospitalitatea lui Anandamoyi. Dar în ziua aceea răspunse :

— Mulţumesc, mamă, am mîncat înainte de a pleca.

Nu voia să-i mai dea lui Gora prilejul de a-l jigni... ştia că nu-l iertase încă şi senzaţia că era ţinut la distanţă îl apăsa pe suflet.

Luînd un briceag din buzunar, se aşeză şi începu s-o ajute pe Anandamoyi la curăţitul cartofilor. După un sfert de ceas, coborî din nou şi văzînd că Gora plecase împreună cu Abinash, rămase cîtăva vreme singur, tăcut, în camera lui Gora. Luă apoi un ziar de pe masă şi, total absent, privi coloana cu mica publicitate. În cele din urmă, suspină adînc şi plecă din casă.

După masa de prînz simţi din nou dorinţa să-l vadă pe Gora. Niciodată nu pregetase să se umilească în faţa prietenului său ; dar dacă mîndria nu-i stătea în cale, demnitatea prieteniei lui îi impunea o anumită ţinută. De fapt, simţea că lealitatea lui faţă de Gora suferise, căci făcuse loc în inimă pentru Paresh babu, fiind gata să primească ca pedeapsă ironiile şi reproşurile lui Gora ; dar să fie astfel înlăturat, era mai mult decît şi-ar fi putut imagina.

După ce ajunse destul de aproape de locuința lui, se întoarse din drum... Nu cuteza să meargă din nou la Gora, de teamă ca prietenia lor să nu aibă de suferit.

CAPITOLUL XIII

Trecură astfel mai multe zile. Într-o după-amiază, după ce mîncă, Binoy luă tocul și se așeză să-i scrie lui Gora o scrisoare. Văzînd că nu izbutește să-și aștearnă gîndurile pe hîrtie, dădu vina pe peniță, zicînd că e boantă și-și pierdu o mulțime de vreme dregînd-o foarte atent, cu un cuțit. În timp ce era absorbit de această îndeletnicire, auzi că cineva jos îl striga pe nume. Aruncă penița pe masă și coborî repede, spunînd :

— Poftește sus, Mohim dada.

Mohim urcă și se așeză comod pe patul lui Binoy. După ce scrută destul de îndelung mobilierul camerei, zise :

— Uite ce-i, Binoy, n-am venit niciodată la dumneata, nu pentru că nu ți-aș fi știut adresa, nici pentru că n-aș fi vrut să te întreb de sănătate, ci pur și simplu pentru că voi, tinerii model din generația de azi, nu îngăduiți nimănui să mestece *pan* [1] sau să fumeze o pipă în odaia voastră. Așadar, dacă n-ar fi fost vorba de o chestiune deosebită, n-aș fi... Aici se opri, văzînd că Binoy îl ascultă cu desăvîrșire năucit. Apoi continuă : Dacă te gîndești să te duci să-ți cumperi o lulea turcească, te rog să ai milă de mine. Te iert că nu-mi oferi tutun, dar nu te-aș putea ierta dacă m-ai sili să fumez o pipă nouă, umplută de mîna vreunui novice nepriceput. După asta, Mohim luă un evantai de pe pat și făcîndu-și vînt, hotărî să intre în subiect.

— Adevărul este că, am venit la dumneata, sacrificîndu-mi somnul de după-amiază, cu un motiv bine întemeiat : vreau să-ți cer o favoare.

[1] Un amestec din frunze de betel, de tei și alune mărunțite, pe care le mestecă locuitorii din unele regiuni ale Asiei.

— Despre ce favoare e vorba ? întrebă Binoy.

— Făgăduieşte-mi mai întîi că ai să mi-o acorzi şi după aceea am să-ţi spun despre ce este vorba.

— Fireşte că o să fac tot ce-mi ceri, numai să fie pe puterile mele...

— Este un lucru pe care numai dumneata îl poţi face. Nu trebuie decît să spui : da.

— Dar pentru ce ai atîtea îndoieli în ceea ce mă priveşte ? întrebă Binoy. Ştii bine doar că sînt aproape un membru al familiei voastre şi dacă pot să-ţi fiu cumva de folos, desigur că o voi face.

Mohim trase din buzunar un sul de frunze de *pan*, îi oferi cîteva lui Binoy, vîrî restul în gură şi, în timp ce le mesteca, zise :

— O cunoşti pe fiica mea Sasi. Nu-i aşa că nu e chiar urîţică — în privinţa asta nu seamănă cu tată-su. Anii trec, fata creşte şi eu trebuie să mă ocup de căsătoria ei. Nu mai dorm nopţile la gîndul că ar putea încăpea pe mîinile unui om de nimic.

— Dar de ce eşti atît de îngrijorat, Mohim dada? zise Binoy, încercînd să-l liniştească. Mai e mult pînă la măritişul ei.

— Dacă ai avea şi dumneata o fată, ai înţelege îngrijorarea mea, răspunse Mohim suspinînd. Pe măsură ce anii trec, vîrsta ei creşte şi ea, de la sine, dar mirele nu vine de la sine. Astfel, timpul zboară şi din zi în zi gîndurile mă chinuie tot mai mult. Dacă dumneata ai putea să-mi dai vreo speranţă, fireşte că nu-mi pasă dacă mai trebuie să aştept cîtăva vreme.

Binoy rămase perplex.

— Mă tem că nu cunosc mulţi oameni pe care ţi i-aş putea recomanda, bîigui Binoy. De fapt, aş putea spune că în toată Calcutta, nu cunosc pe nimeni în afară de familia voastră, totuşi... am să încerc să caut.

— În orice caz, pe Sasi o cunoşti... ştii ce fel de fată e şi alte asemenea, nu-i aşa ? zise Mohim.

— Fireşte că da ! zise Binoy rîzînd. Doar o cunosc de cînd era o mică mogîldeaţă... e o fată drăguţă.

— Atunci, nu trebuie să cauţi prea departe, băiete. Ţi-o ofer dumitale ! zise Mohim zîmbind triumfător.

— Ce ? strigă Binoy dintr-o dată speriat.

— Iartă-mă dacă am fost prea îndrăzneţ, zise Mohim. Desigur că eşti de familie mai bună decît noi, dar sînt convins că la un tînăr cu educaţia dumitale modernă, acesta nu e un impediment !

— Nu, nu ! exclamă Binoy. Nu e vorba de familie... dar gîndeşte-te că fata e foarte tînără...

— Ce vrei să spui ? protestă Mohim. Sasi e destul de mare ! Fetele din casele hinduse nu sînt nişte *mem-sahib* [1]... şi nu trebuie să te dai în lături în faţa obiceiurilor noastre.

Mohim nu era omul care să lase să-i scape victima din mîini, iar o dată încăput în ghearele lui, Binoy nu ştia cum s-o scoată la capăt. În cele din urmă, zise :

— Uite ce este, lasă-mi puţin timp să reflectez.

— Desigur că-ţi las timp. Doar n-am venit să fixez chiar acum şi data acelei zile fericite.

— Trebuie să mă sfătuiesc şi cu ai mei... începu Binoy din nou.

— Fireşte, fireşte ! interveni Mohim. Desigur că trebuie să le ceri părerea. Atîta vreme cît unchiul dumitale e în viaţă, nici vorbă nu poate fi să faci ceva împotriva voinţei lui.

Apoi, mai scoase nişte frunze de *pan* din buzunar şi plecă, cu aerul de a fi rezolvat chestiunea.

Cu cîtăva vreme în urmă, Anandamoyi propusese în treacăt ca Binoy să se căsătorească cu Sasi ; dar acesta nu luase în seamă spusele ei. Nici acum, propunerea nu i se păru mai potrivită, totuşi, ideea începu să-l preocupe. Dacă această căsătorie va avea loc, îşi zise, va deveni un adevărat membru al familiei lui Gora şi, deci, nu va putea fi alungat atît de uşor. De altfel, întotdeauna îi luase în derîdere pe englezi, care consideră căsătoria o problemă sentimentală ; la urma urmei, nu-i părea imposibil să fie

[1] Femininul de la *sahib*.

soţul lui Sasi. Pentru că propunerea lui Mohim îi oferea un pretext să-l caute pe Gora pentru a-i cere părerea, ideea căsătoriei îi făcu chiar o deosebită plăcere. Nădăjduia că prietenul său îl va îndemna să primească şi era convins că dacă nu consimte destul de repede, Mohim îi va cere lui Gora să intervină.

Încetul cu încetul aceste gînduri alungară deprimarea din sufletul lui Binoy şi, dornic de a-l vedea pe Gora cît mai curînd, o porni spre el. Nu merse însă prea departe, cînd îl auzi pe Satish strigîndu-l din urmă.

Se întoarse acasă cu băiatul, care scoase din buzunar un obiect înfăşurat într-o batistă, spunînd :

— Ghici ce-i aici ?

Binoy numi cele mai imposibile lucruri, ca de pildă „o ţeastă", „o căţeluşă", dar nu izbuti să ghicească.

În sfîrşit, dezlegînd batista, Satish scoase nişte fructe negricioase şi-l întrebă.

— Ştii ce sînt astea ?

Binoy rosti cîteva nume, la întîmplare, şi după ce renunţă să nimerească, Satish îi spuse că primiseră o lădiţă cu aceste fructe de la o mătuşă care locuia la Rangoon, iar mama lui i-a trimis cîteva, în dar, lui Binoy babu.

În vremurile acelea, nu se prea vedeau la Calcutta fructe de mangosteen de Burma [1], aşa că Binoy le scutură, le pipăi şi după aceea întrebă :

— Spune-mi, Satish babu, cum se mănîncă acest fruct ?

Satish, rîzînd de ignoranţa lui Binoy, zise :

— Uite cum ! Nu trebuie să le muşti cu dinţii... trebuie să le tai cu un cuţit şi apoi la mănînci miezul.

Nu trecuse prea mult de cînd întreaga familie se distrase pe socoteala lui Satish, care încercase zadarnic să rupă cu dinţii coaja unui asemenea fruct ; iar acum, era încîntat să uite ce păţise şi să rîdă de Binoy.

[1] Pom ce nu creşte decît în răsăritul Indiei şi are fructe cu coaja roşie, groasă şi miezul de culoare albă, zemos.

După ce cei doi prieteni de vîrste atît de diferite îşi pierdură astfel timpul, Satish zise :

— Binoy babu, mama a spus că dacă ai timp, să vii pe la noi. Azi e ziua de naştere a Lilei.

— Îmi pare rău, dar azi n-am timp, zise Binoy. Trebuie să mă duc în altă parte.

— Unde ? întrebă Satish.

— La prietenul meu.

— Ce ? La prietenul acela ?

— Da.

Satish nu prea înţelegea ce anume putea să-l împiedice pe Binoy să vină la ei şi să-l silească să meargă la un alt prieten... şi încă la un prieten pe care el nu-l putea suferi. Îl supăra pînă şi ideea că Binoy doreşte să vadă un asemenea prieten, care părea mai sever decît directorul şcolii lor şi din partea căruia nu se putea aştepta să-i laude flaşneta. De aceea stărui :

— Nu se poate, Binoy babu, trebuie să vii cu mine !

În ciuda intenţiilor lui ferme, în ciuda tuturor obiecţiilor ce-i trecură prin minte, în cele din urmă Binoy capitulă. Îl luă de mînă pe micul tiran şi porni spre casa de la nr. 78. Lui Binoy, firește, i-a fost imposibil să nu se simtă măgulit de atenţia deosebită a doamnei Baroda, care îi trimisese acele fructe rare de Burma, să nu observe intimitatea implicată de acest gest.

Apropiindu-se de casa lui Paresh babu, Binoy îl văzu ieşind pe Haran, împreună cu mai multe persoane necunoscute, care fuseseră poftite de ziua Lilei. Haran babu trecu însă pe lîngă el, cu aerul că nu-l observă.

Cînd intră în casă, Binoy auzi rîsete şi gălăgie. Sudhir furase cheia sertarului unde îşi ţinea Labonya albumul. Printre poeziile alese de această candidată la gloria literară erau cîteva foarte nimerite pentru a se face glume pe socoteala lor, iar Sudhir o amenința că le va citi în faţa musafirilor. Tocmai în momentul cînd lupta între cele două tabere ajunsese la punctul culminant, Binoy apăru pe cîmpul de

bătaie. La sosirea lui, partizanii dispărură cît ai clipi din ochi şi Satish se repezi după ei, ca să ia şi el parte la distracţie.

Apoi intră în odaie Sucharita, care zise :

— Mama vă roagă să aşteptaţi puţin. Soseşte îndată. Tata s-a dus să-i facă o vizită lui Anath babu, dar se întoarce curînd şi el.

Vrînd să creeze o atmosferă în care Binoy să se simtă mai în largul lui, Sucharita începu să-i vorbească despre Gora. Îi spuse rîzînd :

— Cred că nu va mai păşi niciodată pragul casei noastre !

— Ce vă face să credeţi una ca asta ?

— Sînt sigură că apariţia noastră, a fetelor, în faţa bărbaţilor l-a supărat, îi explică Sucharita. Cred că el nu le respectă decît pe femeile care se consacră exclusiv îndatoririlor casnice.

Lui Binoy îi veni greu să răspundă observaţiei. I-ar fi făcut mare plăcere s-o poată contrazice, dar nu putea spune un lucru neadevărat. De aceea nu spuse decît :

— Cred că după părerea lui Gora, fetele care nu-şi dăruiesc întreaga fiinţă îndatoririlor gospodăreşti, nu-şi fac în mod cinstit datoria.

La care Sucharita răspunse :

— Atunci, n-ar fi mai bine să se facă o completă separaţie între îndatoririle ce revin bărbaţilor şi cele ce revin femeilor ? Dacă îngăduiţi bărbaţilor să intre în casă, însemnează că şi obligaţiile lor faţă de lumea din afară au de suferit ! Spuneţi, sînteţi de aceeaşi părere cu prietenul dumneavoastră ?

În ceea ce priveşte codul regulilor sociale de conduită ale femeilor, Binoy fusese întotdeauna de acord cu Gora, ba scrisese chiar articole în presă despre acest subiect. Dar acum îi venea greu să susţină aceleaşi păreri.

— Nu credeţi, zise Binoy, că în aceste probleme sîntem, de fapt, sclavii convenţiilor ? Mai întîi, ne simţim şocaţi cînd vedem femei în afara căminului lor, pentru că nu sîntem obişnuiţi cu acest lucru ; apoi căutăm să justificăm ce simţim, demonstrînd că

asta nu se cade sau nu e bine. La bază se află desigur, tradiția : argumentele nu sînt decît o scuză.

Cu cîteva întrebări și sugestii, Sucharita menținu conversația în jurul lui Gora, iar Binoy expuse cu sinceră elocvență părerile prietenului său. Niciodată nu-i sistematizase atît de bine ideile și argumentele. De fapt, poate că nici Gora însuși n-ar fi putut expune propriile sale principii atît de limpede și strălucit. Stimulat de neașteptata-i agerime și de capacitatea sa de a se exprima atît de clar, Binoy se simți cuprins de exaltare și vioiciune și fața i se lumină, în timp ce vorbea :

— Cărțile sfinte ne spun : *Cunoaște-te pe tine însuți...* pentru că cunoașterea este eliberare. Pot să vă spun că prietenul meu Gora este întruchiparea cunoașterii de sine a Indiei. Eu nu l-am considerat și nu-l voi considera niciodată un om obișnuit. În timp ce mintea noastră, a tuturora, este risipită în diferite direcții, absorbită de preocupări mărunte sau de tentația noului, el este singurul care stă ferm în mijlocul diversiunilor și, cu glasul lui de tunet, propovăduiește tuturor : *Cunoaște-te pe tine însuți.*

Era o conversație care ar fi continuat la infinit, deoarece Sucharita îl asculta cu nesaț, dacă din camera vecină nu s-ar fi auzit glasul ascuțit al lui Satish recitînd :

Nu-mi spune în slove triste :
„Viața-i doar un vis deșert!“

Bietul Satish n-avea niciodată prilejul să-și arate performanțele intelectuale în fața musafirilor, plictisiți și așa de poeziile englezești recitate de Lila, așa că doamna Baroda nu i-o cerea niciodată, deși între cei doi copii era o aprigă rivalitate în toate domeniile. Cea mai mare bucurie a vieții lui Satish era să umilească trufia Lilei, pe orice cale posibilă. Deunăzi, Lila se produsese în fața lui Binoy, iar Satish nu avusese prilejul să-și dovedească superioritatea, căci nu fusese invitat s-o facă. Dacă ar fi încercat, ar fi fost certat. De aceea, de data aceasta începu să recite versuri în camera vecină, părînd să

le spună așa, de plăcerea lui ; dar Sucharita nu-și putu stăpîni rîsul.

În acel moment Lila, cu cozile fluturîndu-i pe umeri, se repezi în cameră și-i spuse Sucharitei ceva la ureche.

Ceasul bătu patru. În drum spre Paresh babu, Binoy hotărîse să plece devreme de la ei și să se ducă la Gora. Și cu cît vorbea mai mult despre Gora, cu atît era mai nerăbdător să-l întîlnească. Văzînd cît e ora, se ridică grăbit de pe scaun.

— Trebuie să plecați atît de curînd ? exclamă Sucharita. Mama pregătește un ceai pentru dumneavoastră. Nu s-ar putea să plecați ceva mai tîrziu ?

Pentru Binoy, aceasta n-a fost o întrebare, ci o poruncă : deci, se așeză numaidecît la loc Apoi, intră Labonya într-o frumoasă toaletă de măt se și anunță că ceaiul era servit și că mama ei îl poftește sus pe terasă.

În timp ce Binoy își bea ceaiul, doamna Baroda îl distră cu biografia completă a fiecăruia dintre copiii ei. Lolita ieși împreună cu Sucharita pe terasă, așa că nu rămase decît Labonya, așezată pe un scaun cu capul aplecat asupra împletiturii ei. Cineva îi făcuse odată un compliment, spunîndu-i că mișcarea degetelor ei delicate cînd tricota era foarte grațioasă și de atunci, își luase obiceiul de a împleti întotdeauna, cu sau fără rost, ori de cîte ori aveau musafiri.

Paresh babu sosi tocmai pe înserate și întrucît era duminică, propuse să meargă cu toții la serviciul divin al Brahmo Samajului. Doamna Baroda se întoarse spre Binoy și-i spuse că dacă n-are nimic împotrivă, să vină cu ei. După această invitație, Binoy se văzu în imposibilitate de a mai ridica vreo obiecție.

Chemară două trăsuri și o porniră spre Samaj. După ce serviciul divin se isprăvi și se pregăteau să se urce în trăsuri, Sucharita, puțin mirată, exclamă :

— Uite-l colo pe Gourmohan babu !

Nu încăpea îndoială că și Gora îi văzuse, dar se îndepărta grăbit, cu aerul că nu-i observase. Binoy se simți jenat pentru lipsa de politeță a prietenului

său, dar înțelese pe loc motivul retragerii lui precipitate. Gora îl văzuse în acel grup. Fericirea ce-i luminase sufletul în aceste ceasuri se stinse brusc. Sucharita citi gîndurile lui Binoy și le ghici cauza : și, pentru că Gora putea condamna pe nedrept un prieten ca Binoy, mai ales din pricina prejudecăților sale greșite împotriva brahmoiștilor, indignarea împotriva lui începu iarăși să domine. Dorea, mai mult ca oricînd, să-l vadă înfrînt pe Gora, indiferent prin ce mijloc.

CAPITOLUL XIV

La amiază, cînd Gora se așeză la masă, Anandamoyi încercă să aducă vorba despre subiectul care o preocupa cel mai mult.

— Binoy a trecut pe aici azi dimineață, zise ea ca să deschidă vorba. Nu l-ai văzut ?

Fără a ridica ochii de pe farfurie, Gora răspunse scurt.

— Ba da, l-am întîlnit.

— I-am spus să mai rămînă, zise Anandamoyi după o lungă tăcere, dar a plecat și mi s-a părut foarte absent.

Gora nu răspunse nimic și după o vreme, Anandamoyi urmă :

— Gora, sînt sigură că are ceva pe suflet. Niciodată nu l-am văzut în starea asta. Nu-mi place cum arată.

Gora își continuă masa fără a spune o vorbă. Lui Anandamoyi îi era cam teamă de Gora, tocmai pentru că-l iubea atît de mult ; de aceea, se ferea îndeobște să insiste, cînd el nu-și deschidea sufletul în fața ei. În orice altă împrejurare ar fi renunțat, dar în ziua aceea era atît de îngrijorată pentru Binoy, încît continuă :

— Uite ce este, Gora, nu fi supărat dacă-ți vorbesc pe șleau. Dumnezeu a creat multe feluri de oameni, dar nu le cere tuturor să pășească pe aceeași cale. Binoy te iubește, cum își iubește propria-i viață, de

aceea acceptă tot ce vine din partea ta... dar nu poate ieşi nimic bun dacă încerci să-i impui cu sila ideile tale.

— Mamă, vrei să-mi mai dai puţin lapte? fu singurul răspuns al lui Gora.

Orice conversaţie se sfîrşi. După ce Anandamoyi mîncă şi ea, se aşeză îngîndurată pe pat şi începu să coasă, iar Lachmi, văzînd că încercarea ei de a o atrage în discuţia despre răutatea fără seamăn a unuia dintre servitori este zadarnică, se întinse pe jos să tragă un pui de somn.

Gora îşi puse la punct corespondenţa, ceea ce îi răpi destul de multă vreme. Era sigur că Binoy îşi dăduse limpede seama cît era de supărat pe el, şi nu putea înţelege de ce nu vine să-l îmbuneze. Orice ar fi făcut, pîndea tot timpul zgomotul paşilor lui Binoy. Dar ziua trecu şi Binoy nu veni.

Tocmai cînd Gora se hotărîse să pună capăt lucrului, intră în odaie Mohim. Se aşeză greoi pe un scaun şi intră de-a dreptul în subiect, întrebînd:

— Tu ce te-ai gîndit în legătură cu căsătoria lui Sasi?

Intrucît Gora nu se gîndise niciodată la această problemă, nu-i rămăsese alt răspuns decît tăcerea omului care se simte vinovat.

Mohim încercă apoi să trezească în Gora simţul datoriei de unchi şi îi demonstră cu argumente convingătoare că mirii sînt la mare preţ şi că în actuala situaţie a familiei lor, le era greu să-i dea fetei zestrea cuvenită. Apoi, după ce-l văzu pe Gora strîns cu uşa şi silit să mărturisească incapacitatea lui de a găsi o ieşire din această dificultate, Mohim spuse că găsise o soluţie cît se poate de bună: îl propuse pe Binoy. De fapt, Mohim n-avusese nici un motiv să ajungă pe ocolite la această sugestie, dar, deşi nu se sfia să-i spună lui Gora pe faţă multe lucruri, în adîncul inimii lui Mohim îi era puţin frică de el.

Gora nu visase măcar că numele lui Binoy ar putea fi vreodată pomenit în legătură cu această problemă, mai ales că amîndoi hotărîseră să rămînă

celibatari pentru a-şi putea pune toate forţele în slujba patriei. Aşa că zise :

— Dar crezi că, în principiu, Binoy vrea să se însoare ?

— Păi, astfel de hinduşi sînteţi voi ? izbucni Mohim. În ciuda semnului de castă pe care-l purtaţi pe frunte, în ciuda *tiki*-urilor voastre, educaţia englezească v-a pătruns pînă-n măduva oaselor. Ştii şi tu că, după cum spun cărţile sfinte, căsătoria este o datorie a fiecărui fiu de brahmin !

Mohim, spre deosebire de bărbaţii moderni, cunoştea obiceiurile tradiţionale, dar nu punea mare preţ pe preceptele din cărţile sfinte. După părerea lui, era absurd să mănînci ostentativ, în văzul lumii, la restaurante ; dar erau tot atît de nelalocul lor oamenii simpli, sobri, care citau tot timpul textele sfinte şi care îi plăceau lui Gora. Politica lui Mohim era „La Roma, poartă-te cum se poartă romanii", de aceea, fiindcă vorbea cu Gora, avu grijă să facă apel la cărţile sfinte.

Dacă această propunere ar fi venit cu două zile în urmă, Gora pur şi simplu n-ar fi luat-o în seamă. Dar azi i se păru că nu e cu totul de lepădat. În orice caz, îi oferea un pretext imediat pentru a merge la Binoy. Aşa că spuse :

— Bine, am să caut să aflu ce crede Binoy despre această chestiune.

— Nu trebuie să-l convingi tu în această privinţă, răspunse Mohim. El va crede ceea ce îi vei spune tu să creadă. Dacă pui o vorbă bună pentru noi, totul va fi în ordine şi putem considera chestiunea ca şi aranjată.

În aceeaşi seară, Gora se duse la Binoy şi intră ca o furtună în odaia lui. O găsi însă goală. Il chemă pe servitor şi află că Binoy plecase la casa de la nr. 78.

Un val veninos de antipatie faţă de Paresh babu, de familia acestuia şi de întreaga asociaţie Brahmo Samaj năpădi inima lui Gora. Stăpînit de această revoltă nemărginită, plecă în goană la Paresh babu. Avea de gînd să le spună cîteva vorbe pe faţă, aşa

încît să-i usture pe toţi cei din familia aceasta de brahmoişti şi nici Binoy să nu se mai simtă în largul lui. Dar, ajungînd acasă la ei, află că plecaseră cu toţii la slujba de seară.

O clipă, Gora se întrebă dacă Binoy mersese cu ei... s-ar fi putut ca în momentul acela chiar, Binoy să se afle la el. Gora nu-şi putu stăpîni însă curiozitatea şi cu impetuozitatea lui obişnuită, porni pe dată la sediul Brahmo Samaj. Cînd ajunse acolo, îl văzu pe Binoy urcînd în urma doamnei Baroda într-o trăsură. Iată-l aşadar pe acest neruşinat, în în văzul lumii, aşezat în trăsură cu o grămadă de fete străine ! Idiotul ! să se fi lăsat cu totul prins în mreji... atît de iute şi atît de uşor ! Aşadar, prietenia nu mai înseamnă nimic pentru el ! Gora o porni ca din puşcă, în timp ce Binoy şedea tăcut în întunericul din trăsură cu privirile pierdute.

Doamna Baroda, crezînd că era impresionat de predică, se sfii să-i întrerupă meditaţia.

CAPITOLUL XV

În seara aceea, după ce se întoarse acasă, Gora se urcă de-a dreptul pe terasa de pe acoperiş şi începu s-o măsoare cu paşi mari în lung şi-n lat.

După cîtăva vreme apăru şi Mohim, gîfîind.

— Dacă oamenii n-au fost înzestraţi cu aripi, pentru ce oare au construit case cu trei etaje ? Zeii din ceruri nu vor răbda niciodată aceste animale de uscat care încearcă să se cațere pînă la cer ! Ai fost la Binoy ?

Fără a-i răspunde precis, Gora zise :

— Căsătoria lui Sasi cu Binoy este imposibilă.

— Dar pentru ce ? Nu vrea Binoy ?

— Eu nu vreau !

— Ce spui ? strigă Mohim ridicîndu-şi braţele îngrozit. Ce e cu capriciul ăsta nou ? Pot să aflu şi eu pentru ce nu vrei ?

— Mi-am dat seama, îi explică Gora, că va fi aproape cu neputinţă să-l mai ţinem mult timp pe

Binoy în credința ortodoxă și deci nu se poate să-l introducem în familia noastră.

— Asta-i bună ! exclamă Mohim. Mulți bigoți am văzut de cînd sînt pe lume, dar tu întreci orice măsură. Ești mai grozav decît *panditii* din Benares sau din Nadia[1]. Aceia sînt mulțumiți să știe că ortodoxia există, dar tu vrei ca ortodoxia să dureze pe veci. În curînd, ai să vrei să purifici pe cineva, numai pentru că ai visat că a trecut la creștinism.

Schimbul de cuvinte se învenină tot mai mult, apoi Mohim zise :

— Eu nu pot să-mi încredințez copila primului mitocan needucat care-mi iese în cale. E firesc ca oamenii instruiți să calce cîteodată vreuna dintre poruncile sfinte... Pentru asta, poți să te certi cu ei, poți chiar să-i batjocorești, dar de ce vrei s-o pedepsești pe biata mea fată, interzicîndu-i să se căsătorească cu unul din ei ? N-am mai văzut om ca tine, să întoarcă toate lucrurile pe dos !

Mohim coborî de pe terasă, se duse de-a dreptul la Anandamoyi și-i zise :

— Mamă, trebuie să-i strîngi puțin hățurile lui Gora !

— De ce, ce-a făcut ? întrebă Anandamoyi.

Mohim îi explică :

— Pusesem aproape la cale căsătoria lui Binoy cu Sasi și i-am cerut lui Gora să-și dea și el consimțămîntul ; iar el a descoperit brusc că Binoy nu e destul de hindus... pare-mi-se că vederile lui nu corespund întru totul cu principiile legiuite de strămoșii noștri ! Gora a devenit imposibil... și dumneata știi ce înseamnă cînd el se opune unui lucru. Întrucît în afară de sfinții părinți, dumneata ești singura ființă de pe lume de a cărei părere ține seama Gora, nu trebuie decît să spui un singur cuvînt, și viitorul fetei mele este asigurat. E cu neputință să-i mai găsesc un alt bărbat asemenea lui.

Apoi, cînd Mohim îi relată cu amănunte convorbirea avută cu Gora, Anandamoyi rămase tulbu-

[1] Orașe din India, celebre pentru școlile lor sanscrite.

rată, dîndu-şi seama mai bine ca oricînd că e vorba de o neînţelegere care, încetul cu încetul, va săpa o adevărată prăpastie între Gora şi Binoy.

Urcă sus şi constată că Gora nu mai măsura terasa, ci citea în odaia lui aşezat pe un scaun şi cu picioarele puse pe altul. Trase un scaun lîngă el şi se aşeză ; Gora îşi dădu jos picioarele şi şezînd drept, o privi în faţă.

— Gora, scumpul meu, începu Anandamoyi, ascultă-mă şi nu te certa cu Binoy. Pentru mine voi sînteţi ca nişte fraţi şi nu pot îndura gîndul că între voi s-a ivit o neînţelegere.

— Dacă prietenul meu vrea să se despartă de mine cu orice preţ, zise Gora, n-am să-mi irosesc vremea alergînd după el.

— Dragul meu, nu ştiu ce este între voi, dar dacă poţi crede că Binoy vrea să rupă toate firele ce-l leagă de tine, unde e puterea prieteniei voastre ?

— Mamă, răspunse Gora, ştii bine că mie-mi place să merg pe o cale dreaptă. Cînd cineva vrea să stea călare pe un gard, eu îi cer să-şi mute piciorul din partea unde mă aflu şi nu-mi pasă dacă unul din noi se va găsi vătămat în acest conflict.

— Spune-mi măcar ce s-a întîmplat ? exclamă Anandamoyi. A făcut o vizită în casa unui brahmoist... acesta e păcatul lui, nu-i aşa ?

— E o poveste lungă, mamă...

— O fi ea lungă, dar am şi eu ceva de spus. Te lauzi cu statornicia ta... şi zici că nu renunţi niciodată la ceea ce ai dobîndit. Atunci, cum poţi renunţa atît de uşor la Binoy ? Dacă Abinash al tău ar fi vrut să plece din partid, l-ai fi lăsat să devină dizident aşa, cu una cu două ? Păstrarea lui Binoy însemnează atît de puţin pentru tine, tocmai pentru că-ţi este un prieten atît de bun ?

Gora rămase tăcut şi îngîndurat, deoarece Anandamoyi îi lămurise gîndurile. În tot acest răstimp, crezuse că sacrifică prietenia în faţa datoriei. Acum însă, vedea că adevărul era cu totul altul. Era gata să-i aplice lui Binoy cele mai grave sancţiuni ale iubirii, numai pentru că pretenţiile prieteniei sale

nu fuseseră satisfăcute. Forța prieteniei lor cerea ca Binoy să-i respecte neclintit vrerea și Gora era îndurerat pentru că lucrurile s-au petrecut altfel.

De îndată ce Anandamoyi observă că spusele ei îl impresionaseră, fără o vorbă se ridică să plece. Cît despre Gora, sări de pe scaun și-și smulse șalul din cuier.

— Încotro ? întrebă Anandamoyi.

— La Binoy.

— Nu vrei să cinezi înainte de a pleca ? Mîncarea e gata.

— Am să mă-ntorc cu Binoy și o să cinăm împreună.

Anandamoyi începuse să coboare, cînd se opri auzind pași ce urcau în sus. Recunoscîndu-i, zise :

— Iată-l pe Binoy, a sosit !

Peste un minut, apăru și Binoy.

Ochii lui Anandamoyi se umplură de lacrimi cînd îl văzu.

— Sper că n-ai cinat, Binoy, dragul meu, îi spuse ea cu afecțiune.

— Nu, mamă, răspunse el.

— Atunci vei cina la noi.

Binoy se uită la Gora, iar acesta zise :

— Binoy — după cum zice proverbul — ai să trăiești mult... tocmai plecam spre tine !

Anandamoyi simți cum i se ia o greutate de pe suflet și ieși grăbită, lăsîndu-i singuri pe cei doi prieteni.

Fiecare se așeză pe un scaun, dar nici unul nu avea curajul necesar pentru a discuta tocmai ce-i preocupa mai mult. În sfîrșit, Gora deschise vorba, dar în jurul unei probleme mărunte.

— Îl cunoști pe noul instructor de gimnastică pe care l-am angajat pentru băieții din clubul nostru ? E un profesor admirabil !

Continuară astfel pînă cînd un servitor îi anunță să coboare la cină.

Cînd se așezară la masă, Anandamoyi își dădu seama din felul cum vorbeau că vălul dintre ei nu

fusese încă ridicat. De aceea, după ce masa se termină, zise :

— Binoy, s-a făcut atît de tîrziu, încît va trebui să rămîi peste noapte la noi. Am să trimit vorbă la tine acasă.

Binoy aruncă o privire întrebătoare spre Gora, apoi zise :

— O maximă sanscrită ne spune că cel care a cinat trebuie să se poarte ca un rege... așa că în noaptea asta n-am să hoinăresc pe străzi, ci am să mă odihnesc aici.

Cei doi prieteni urcară pe terasă și se întinseră pe o rogojină. Cerul era învăluit în lumina lunii de toamnă. Nori albi străvezii, molatici și ademenitori la somn, treceau prin fața lunii, plutind apoi mai departe. De jur împrejur, pînă la orizont, se întindeau șiruri de acoperișuri de toate înălțimile, îmbinîndu-se ici și colo cu vîrfurile copacilor — ca o viziune ireală, imaterială de lumini și umbre.

Ceasul din turnul unei biserici învecinate bătu ora unsprezece. Strigătele vînzătorilor ambulanți de înghețată încetaseră. Zgomotul circulației din oraș se stingea. Jos, pe stradă, totul părea adormit ; nu se mai auzea decît cînd și cînd, vreun cîine lătrînd, sau zgomotul unor cai, izbindu-și copitele de podeaua de lemn din grajdurile vecinilor.

O vreme nici unul dintre ei nu vorbi nimic. In cele din urmă, Binoy începu șovăitor, dar încetul cu încetul, dînd frîu liber emoției, povesti tot ce avea pe suflet.

— Inima mea e prea plină pentru a se mai putea stăpîni, Gora ! îi zise el. Știu că pe tine gîndurile mele nu te prea interesează, dar n-o să am liniște pînă nu ți le dezvălui pe toate. Nu știu dacă ceea ce simt e bun sau rău, dar de un lucru sînt sigur : nu-i ceva de glumă. Am citit mult despre acest subiect și pînă acum crezusem că știu tot ce se poate ști despre el... întocmai ca omul care visează la plăcerile înotului, cînd privește un tablou ce reprezintă un lac ; dar acum, mă aflu chiar în apă și înotul nu mi se pare de loc ușor !

Cu această introducere, Binoy se apucă să-i povestească lui Gora, cît putea mai bine, experiența minunată pe care o trăia. De cîtăva vreme, mărturisi el, i se părea că zilele și nopțile îl învăluiau complet... de parcă cerul ar fi un loc plin de încîntare, așa cum sînt primăvara plini stupii cu miere. În ultima vreme, totul i se părea altfel, totul îl interesa și avea pentru el un sens nou. Nu știuse niciodată pînă acum că iubea lumea atît de profund, că cerul era atît de frumos, că lumina era atît de minunată, că pînă și mulțimile de pietoni necunoscuți de pe străzi puteau fi atît de profund reali! Pentru fiecare om ce-i ieșea în cale, ar fi vrut să facă o faptă bună... să-și consacre toate puterile pentru a sluji în eternitate lumii, așa cum face soarele.

După felul cum vorbea Binoy, cu greu s-ar fi putut bănui că se gîndea la o anumită persoană. Parcă se sfia să pomenească vreun nume... sau chiar să sugereze că exista un nume ce ar fi putut fi menționat. Avea însă o vagă senzație că păcătuiește chiar numai vorbind despre ceea ce simte. I se părea că e un abuz, o insultă... dar dorința de a-și deschide sufletul era prea ispititoare într-o noapte ca aceasta, șezînd alături de prietenul său, sub cerul tăcut.

Ce față minunată! Cu cîtă gingășie se dezvăluia flacăra vieții în netezimea frunții ei! Ce inteligență deosebită, ce adîncimi de nedescris în mintea ei! Cu cîtă strălucire înfloreau în ochii ei gîndurile cele mai profunde atunci cînd zîmbea! ...Și cîtă vrajă era în umbra genelor ei! Iar mîinile! Parcă vorbeau: erau atît de nerăbdătoare să exprime, prin frumusețea muncii, dăruirea caldă a inimii ei! Binoy simțea că viața și tinerețea lui se desăvîrșeau prin această viziune... valuri mari de fericire îi izbeau pieptul, pe măsură ce bucuria i se revărsa în inimă.

Putea fi ceva mai minunat decît să ai privilegiul de a trăi un sentiment pe care atîția oameni nu

l-au cunoscut, ba au trecut prin viață fără a ști că există? Să fie oare o nebunie? Să fie ceva rău într-însul? Dar, orice ar fi... acum era prea tîrziu să-l mai înăbușe. Dacă talazurile îl vor duce la liman va fi foarte bine: dar dacă-l vor duce în larg sau îl vor îneca, fie ce-o fi! Acum, deznodămîntul nu mai putea fi evitat. Dar lucrul cel mai grav era că nici nu dorea să fie salvat... parcă adevăratul țel al vieții lui întregi era să fie dus de valuri și smuls din legăturile tradiției și din obiceiurile lui.

Gora îl asculta tăcut. Multe asemenea nopți cu clar de lună petrecuseră ei împreună, șezînd singuri în liniștea ce-i înconjura și discutînd cele mai diferite probleme... despre literatură, despre oameni, despre fericirea societății, despre felul cum vor trăi în viețile viitoare [1]... dar niciodată nu vorbiseră despre un simțămînt atît de intim. Gora nu întîlnise niciodată o asemenea revelație, o expresie atît de vie a unui adevăr profund al inimii omenești. Întotdeauna disprețuitor, le socotise niște efuziuni poetice lipsite de valoare... dar în ziua aceasta îl impresionară atît de puternic, încît nu le mai putea trece cu vederea. Ba mai mult, violența cu care acest sentiment se dezlănțuia bătu și la ușa sufletului său... vraja lui îi străbătu ființa cu puterea unor fulgere. O clipă se ridicase vălul de pe un colț nebănuit al inimii lui și lumina magică a lunii, în această noapte de toamnă, pătrunse în el și încălzi o parte obscură pînă atunci.

Vorbind neîncetat, nu-și dădură seama că luna apusese în dosul acoperișurilor și că în locul ei, la răsărit, apăruse o vagă dîră de lumină, ca un surîs pe chipul unui copilaș adormit. După ce Binoy își ușură povara ce-l apăsa pe suflet, începu să se simtă cam rușinat. O vreme tăcu, apoi continuă:

— Ceea ce mi s-a întîmplat trebuie să-ți pară foarte vulgar. Poate că mă disprețuiești... dar ce pot face? Niciodată nu ți-am ascuns nimic; de aceea

[1] Este vorba de concepția hinduistă a reîncarnării.

mi-am descărcat sufletul în fața ta, indiferent dacă mă înțelegi ori ba.

Gora îi răspunse :

— Binoy, ca să fiu cinstit, nu pot spune că înțeleg prea bine aceste lucruri, dar nici tu cu cîteva zile în urmă nu le-ai fi înțeles mai bine. De asemenea, nu pot tăgădui că, față de imensitatea vieții, această latură a ei, cu elanul și patima ce o însoțesc, mi-a făcut întotdeauna impresia unui lucru din cale afară de vulgar. Dar poate că în realitate nu este așa... trebuie s-o recunosc. Mi s-a părut că e ceva efemer și lipsit de consistență, pentru că niciodată nu i-am cunoscut puterea sau adîncurile. Dar acum nu mai pot tăgădui, pretinzînd că nu e autentic, un lucru pe care tu l-ai înțeles atît de cutremurător. Numai că, esențialul în această problemă este ca omul să nu acorde prea mare importanță adevărurilor din afara preocupărilor sale majore ; altfel, nu și-ar putea îndeplini datoria pînă la capăt. De aceea, Dumnezeu n-a întunecat mintea omului, așa încît toate obiectele exterioare să-i apară asemănătoare. Trebuie să ne alegem singuri domeniul asupra căruia să ne concentrăm atenția și să ne înfrîngem dorința pentru tot ce nu face parte din el, căci altfel nu vom găsi niciodată adevărul. Nu mă pot închina la altarul unde ție ți-a apărut imaginea adevărului, pentru că dacă aș proceda astfel, aș pierde adevărul interior al propriei mele vieți. Orice om are de ales între o cale sau alta.

— Înțeleg ! exclamă Binoy. Ori calea lui Binoy, ori calea lui Gora. Eu sînt liber să mă realizez... tu ești liber să renunți la ființa ta.

Gora interveni nerăbdător :

— Binoy, nu încerca să fii răutăcios ! Îmi dau seama că te afli azi în fața unui mare adevăr... a unui adevăr cu care nu-i de glumit. Trebuie să te dăruiești cu totul acestui sentiment dacă vrei să înțelegi adevărul... pentru tine nu există altă cale să ajungi la el. Singura dorință a vieții mele este ca adevărul meu să-mi apară într-o bună zi cu aceeași

tărie. Pînă acum, te-ai mulțumit cu ceea ce aflaseși din cărți despre iubire. Eu, de asemenea, nu cunosc decît în teorie iubirea de patrie. Acum, cînd trăiești sentimentul real, îți dai seama cu cît este mai adevărat decît cel din cărți. Îți cere să-i dăruiești întregul tău univers : nu există loc unde să te poți refugia ca să scapi de el. Dacă vreodată, dragostea mea de țară va deveni atît de precumpănitoare, de autentică, să știi că nici pentru mine nu va exista scăpare... îi voi dărui întreaga mea bogăție și viață, sîngele meu și chiar măduva oaselor mele, cerul meu, lumina mea, tot ce am. Cît de minunată, cît de frumoasă, de limpede, de evidentă va fi acea imagine adevărată a țării mele !... Cît de pătrunzătoare și copleșitoare va fi durerea și bucuria mea, acoperind la un moment dat atît viața cît și moartea, prin violența torentului ei... Iată de ceea ce mi-am dat seama, în timp ce te ascultam. Experiența pe care ți-a fost dat s-o trăiești m-a trezit și pe mine la o viață nouă. Nu știu dacă, vreodată, voi fi în stare să înțeleg ce simți tu, dar mi se pare că prin tine am putut realiza o frîntură din idealul spre care năzuiește întreaga mea ființă.

În timp ce vorbea, Gora se ridică de pe rogojină și începu să se plimbe în sus și-n jos pe terasă. Zorile trandafirii de la răsărit parcă-i aduceau o solie din depărtări : era mișcat pînă-n adîncul inimii și parcă auzea niște imnuri vedice [1] cîntate într-o veche peșteră din munții Indiei. Se opri o clipă, tremurînd din toate mădularele ; și parcă creștetul i-ar fi fost străpuns de lujerul unui lotus ce se deschidea într-o floare radioasă, acoperindu-i capul și umplînd cerurile cu petalele-i întinse. Întreaga lui viață, conștiința, forța lui păreau pierdute în binecuvîntarea acestei sublime frumuseți.

După ce Gora își reveni, zise brusc :

— Binoy, ai să depășești și această iubire a ta. Eu îți spun : n-ai să te oprești aici. Va veni ziua cînd

[1] Imnuri religioase din culegerea *Vedelor*, care cuprinde de asemenea rugăciuni și formule rituale.

am să-ți arăt cît de mare și adevărat este Cel ce m-a chemat cu măreața Lui putere. Azi, sînt cuprins de o mare bucurie... și știu că n-am să te las niciodată pe mîini mai slabe.

Binoy se ridică de pe rogojină, veni spre Gora și se opri lîngă el. Acesta, cu un entuziasm neobișnuit, îl strînse la piept, spunîndu-i :

— Frate, de vom muri... vom muri de aceeași moarte. Noi doi sîntem unul, nimeni nu ne va despărți, nimeni nu ne va sta în cale.

Emoția tumultuoasă a lui Gora se transmise și inimii lui Binoy care, fără să știe cum, se pomeni iar sub influența prietenului său. Măsurară împreună terasa în tăcere, în timp ce la răsărit cerul devenea roșu.

Gora vorbi din nou :

— Frate, zeița adorației mele nu-mi apare pe altarul frumuseții. Eu o văd acolo unde este sărăcie și foame, suferință și umilinți. Nu acolo unde venerația se manifestă cu cîntece și flori, ci acolo unde se jertfește sîngele vieții. Totuși, cea mai mare bucurie a mea este că pe acest altar nu există nici un element de plăcere superficială care să-l ademenească pe om : aici omul trebuie să lupte din răsputeri și să fie gata să sacrifice tot ce are. O asemenea trăire nu este învăluită în gingășie ; ea este o deșteptare irezistibilă, greu de îndurat, crudă și teribilă, în care corzile ființei sînt lovite atît de tare, încît toate tonurile gamei se aud ca într-un țipăt sfîșietor. Cînd mă gîndesc la acest lucru, îmi saltă inima — o bucurie demnă de om — și știu că este dansul vieții, dansul lui Shiva [1]. Întreaga căutare a omului este viziunea Noului, așa cum apare el în toată splendoarea pe culmea înflăcărată a Vechiului, în timp ce acesta se distruge. Pe fundalul acestui cer roșu ca sîngele, eu văd un Viitor strălucit, eliberat din lan-

[1] În concepția filozofică hinduistă, Shiva reprezintă principiul vieții, al energiei în veșnică distrugere și regenerare, dansul lui Shiva fiind întruchiparea acestui dublu aspect.

ţurile robiei, îl văd ca zorile din această zi — ascultă, poţi auzi bătaia tobelor lui în pieptul meu ! Şi luînd mîna lui Binoy, Gora o lipi de inimă.

— Gora, frate, zise Binoy profund emoţionat, am să-ţi fiu tovarăş pînă la sfîrşitul zilelor mele. Dar te previn : nu mă lăsa niciodată să şovăi. La fel ca şi soarta nemiloasă, trebuie să mă tragi după tine fără îndurare. Mergem amîndoi pe acelaşi drum, dar n-avem aceeaşi tărie.

— Firile noastre nu seamănă, e drept, zise Gora. Dar o bucurie supremă va face ca firile noastre deosebite să devină una. Ne va uni o iubire mai mare decît cea care ne leagă. Atîta vreme cît această iubire mai mare nu devine pentru fiecare din noi o realitate, vor exista fricţiuni şi poticniri la fiece pas. Apoi, va veni ziua cînd, uitînd toate diferenţele dintre noi, uitînd chiar şi prietenia noastră, vom fi în stare să stăm unul lîngă altul, neclintiţi, într-o imensă dăruire de sine. În acea bucurie austeră, vom găsi împlinirea ultimă a prieteniei noastre.

— Aşa să fie ! răspunse Binoy strîngîndu-i mîna.

— Dar între timp, am să-ţi pricinuiesc multă suferinţă, continuă Gora. Va trebui să înduri toată tirania mea — pentru că nu se cade să considerăm prietenia noastră ca un scop în sine, nu ne e îngăduit s-o dezonorăm încercînd s-o păstrăm cu orice preţ. Dacă prietenia noastră va trebui să piară de dragul acelei iubiri măreţe, nu-i nimic de făcut ; dar dacă ea poate supravieţui, atunci va fi cu adevărat împlinită.

Amîndoi se opriră miraţi, auzind paşi în spatele lor ; întorcîndu-se o văzură pe Anandamoyi pe terasă. Îi luă de mînă şi-i trase spre odaia de culcare, spunînd :

— Haideţi, duceţi-vă la culcare !

— Nu, mamă, acum nu putem dormi, exclamară amîndoi deodată.

— Ba puteţi ! zise Anandamoyi silindu-i să se întindă pe pat. Apoi, închise uşa şi se aşeză la căpătîiul lor, făcîndu-le încet vînt cu evantaiul.

— Poți să ne faci vînt cît vrei, mamă, noi tot n-o să putem dormi.

— Crezi ? Las' pe seama mea ! răspunse Anandamoyi. În orice caz, dacă stau aici, n-o să vă mai apucați iar de vorbă.

După ce amîndoi adormiră, Anandamoyi ieși tiptil din odaie. Pe scări, îl întîlni pe Mohim, care urca sus.

— Nu acum, îi zise. Au stat de veghe toată noaptea. Abia i-am silit să se culce.

— Dumnezeule... prietenia asta e ca o pedeapsă, zise Mohim. Nu cumva știi dacă au vorbit și despre căsătorie ?

— Nu, nu știu, răspunse Anandamoyi.

— Trebuie să fi luat o hotărîre, zise Mohim gîndind cu glas tare. Cînd crezi că se vor trezi ? Dacă această căsătorie nu se face repede, se vor ivi fel de fel de încurcături.

— N-o să fie nici un fel de încurcătură dacă-i lăsăm să doarmă acum, zise Anandamoyi rîzînd. Cît despre trezit, poți să fii sigur că asta se va întîmpla în cursul zilei de azi.

CAPITOLUL XVI

— Adică vrei ca Sucharita să nu se căsătorească niciodată ? strigă doamna Baroda.

Paresh babu își netezi barba cu gestul său calm, obișnuit și întrebă cu glasul blînd :

— Unde-i mirele ?

— Cum ? Păi nu e totul pus la cale ca să se mărite cu Panu babu ?... Cel puțin așa credeam toți, iar Sucharita o știe și ea.

— Eu nu sînt convins că Sucharita îl privește cu simpatie pe Panu babu, zise cu timiditate Paresh babu.

— Uite ce-i, strigă soția lui, asta-i o mentalitate pe care n-o admit ! Pentru că am tratat-o ca pe fata noastră, acum trebuie să-și dea aere ? Cînd un bărbat

instruit şi evlavios ca Panu babu e dispus s-o ia, crezi că are vreun rost să ne purtăm cu uşurinţă ? Orice ai spune, cu toate că Labonya a mea e mult mai arătoasă, te asigur că niciodată n-ar zice „nu" dacă un bărbat pe care i l-am ales noi ar vrea s-o ia de nevastă. Dacă ai de gînd să încurajezi ifosele Sucharitei, o să ne fie foarte greu să-i găsim un logodnic.

Paresh babu nu discuta niciodată în contradictoriu cu soţia lui, mai ales cînd era vorba despre Sucharita : aşa că tăcu.

Cînd, la naşterea lui Satish, mama Sucharitei muri, fata abia împlinise şapte ani. Tatăl ei, Ram-sharan Haldar, după ce-şi pierdu soţia, intră în Brahmo Samaj şi după un timp se mută la Dacca [1]. În timp ce lucra acolo ca funcţionar la oficiul poştal, se împrieteni cu Paresh babu. De pe atunci, Sucharita îl iubea ca pe propriul ei tată. Ram-sharan babu muri pe neaşteptate, lăsînd copiilor săi toţi banii agonisiţi, iar Paresh babu deveni tutorele lor. De atunci, cei doi orfani au trăit în familia lui Paresh babu.

Cititorul a aflat din cele de mai sus că Haran era un brahmoist înflăcărat. Participa la toate activităţile Samajului : preda la cursurile serale, edita ziarul brahmoiştilor, era secretarul şcolii de fete ; într-un cuvînt era neostenit. Toată lumea se aştepta ca acest tînăr să ajungă a ocupa cu vremea o poziţie foarte înaltă în Brahmo Samaj. Îşi cîştigase un renume chiar şi în afara Brahmo Samajului, datorită elevilor din şcoala unde preda, fiind un bun cunoscător al limbii engleze şi avînd o solidă pregătire în domeniul filozofiei.

Pentru aceste multiple motive, Sucharita îi purta lui Haran un respect deosebit, de altfel ca şi tuturor celorlalţi brahmoişti. De fapt, chiar înainte de a se muta de la Dacca la Calcutta fusese nerăbdătoare să-l cunoască pe Haran.

Dar cunoştinţa Sucharitei cu această personalitate renumită nu s-a mărginit la atît ; Haran n-a ezitat

[1] Provincie din India, la frontiera cu Birmania.

să-şi arate simpatia faţă de ea. Ce-i drept, el nu-şi declarase deschis afecţiunea pentru Sucharita, dar se devotase cu tot sufletul sarcinii de a înlătura toate imperfecţiunile ei, corijîndu-i greşelile, sporindu-i entuziasmul şi în general, ajutînd-o să progreseze în toate privinţele. Toţi cei din casă erau convinşi că Haran se străduia să facă din această fată o fiinţă demnă de a-i fi tovarăşă de viaţă. Iar Sucharita, cînd îşi dădu seama că reuşise să cucerească inima acestui bărbat renumit pe care îl respecta, fără să vrea se simţi mîndră.

Haran nu făcuse încă nici o cerere formală celor în drept să i-o dea de nevastă, dar toată lumea ştia că se va căsători cu ea. Sucharita accepta situaţia ca un fapt împlinit şi încerca să găsească, prin învăţătură şi comportare, o cale de a deveni demnă de bărbatul care-şi sacrifica viaţa pe altarul Brahmo Samajului. Perspectiva acestei căsătorii i se părea ca o cetate de piatră zidită din teamă, respect şi responsabilitate, nu ca un viitor de viaţă fericită, ci de luptă aprigă, nu un eveniment familial ci o problemă istorică.

Această căsătorie era privită de familia Sucharitei ca un noroc deosebit. Numai că Haran ajunsese la convingerea că responsabilităţile vieţii sale erau atît de mari, încît nu era de demnitatea lui să se căsătorească numai pe baza unei atracţii reciproce. Deci, nu putea face acest pas, fără a analiza toate aspectele problemei, prin prisma avantajelor pe care Brahmo Samajul le-ar putea realiza în urma ei. Iată cum privea el lucrurile cînd începu s-o pună la încercări pe Sucharita.

Dar cînd omul cutează să supună pe alţii la încercări riscă să fie şi el pus la încercare. Astfel, cînd Haran ajunse să fie cunoscut în familia Sucharitei sub numele de „Panu babu", n-a mai fost chip ca lumea să vadă în el numai un depozit de erudiţie engleză şi un receptacul de înţelepciune metafizică întruchipate într-un singur om pus în slujba Brahmo Samajului... ci a trebuit să se ţină seama şi de faptul

că Haran era bărbat : iar în această calitate, n-a mai fost un simplu obiect demn de admirație, ci un subiect ce putea trezi simpatii și antipatii.

Lucrul bizar era că tocmai latura care, de la distanță, trezise respectul Sucharitei, de aproape o impresionă defavorabil. Modul în care Haran poza în paznic și apărător a tot ce era drept, bun sau frumos în Brahmo Samaj îl făcea să pară ridicol și mărunt. Adevărata legătură a unui om cu adevărul este evlavia... pentru că numai astfel omul devine smerit. Cînd un bărbat e trufaș și îngîmfat, comparația cu alții e inevitabilă și apare deslușit micimea lui. Fără voie, Sucharita observa deosebirea dintre Paresh babu și Haran. Era destul să se uite la chipul calm al lui Paresh babu, pentru a vedea noblețea adevărului pe care-l purta în suflet. La Haran era tocmai pe dos : brahmoismul lui, cu îngîmfarea-i agresivă, îi întuneca tot restul ființei și în tot ce spunea sau făcea, ceea ce ieșea la iveală era lipsa de autenticitate.

Cînd, obsedat de ideile sale personale despre fericirea Brahmo Samajului, Haran nu ezita să atace chiar și ideile lui Paresh babu, Sucharita se zvîrcolea ca un șarpe rănit. În vremea aceea, în Bengal, oamenii care învățau la școli englezești nu studiau *Bhagavadgita*, dar Paresh babu i-o citea uneori Sucharitei, ba îi citise aproape în întregime și *Mahabharata* [1]. Haran era împotriva acestui lucru și ar fi vrut să interzică asemenea cărți în casele brahmoiștilor. El nu le citise niciodată, tocmai pentru că voia să se țină departe de orice literatură promovată de hindușii ortodocși. Singura pe care o accepta dintre cărțile sfinte ale diferitelor religii din lume era Biblia. Faptul că Paresh babu nu făcea o diferențiere netă între brahmoism și nebrahmoism — bunăoară în studierea cărților sfinte și în alte probleme pe care le socotea ne-

[1] Străveche epopee sanscrită de o imensă valoare pentru înțelegerea aspectelor religioase, sociale și culturale ale istoriei Indiei. *Bhagavadgita* este un episod al acestei epopei, conținînd norme filozofice pentru desăvîrșirea spirituală.

esențiale, era pentru Haran un ghimpe. Dar Sucharita, care nu suporta nici gîndul că cineva ar îndrăzni să găsească, chiar fără a o declara, vreun cusur lui Paresh babu, simțea cum o dată cu aroganța tot mai fățișă a lui Haran, scădea vertiginos prestigiul lui în ochii ei.

Însă, cu toate că zi de zi Sucharita se simțea mai înstrăinată de Haran din pricina sectarismului lui violent, a viziunii lui înguste, lipsite de suplețe, posibilitatea căsătoriei lor nu fusese niciodată pusă în discuție de nici una din părți. Într-o comunitate religioasă, bărbatul care face caz de valoarea sa ajunge încetul cu încetul să fie evaluat la nivelul propriei sale prețuiri. Faptul este atît de adevărat, încît nici chiar Paresh babu nu punea în discuție pretențiile lui Haran și deoarece toată lumea îl considera drept unul dintre viitorii stîlpi ai Samajului, consimți în mod tacit la proiectul de căsătorie. Ba mai mult, singura problemă pe care și-o punea era dacă Sucharita este sau nu la înălțimea unui asemenea bărbat ; nici nu-i trecuse prin gînd să se întrebe dacă Haran îi plăcea Sucharitei.

Pentru că nimeni nu socotea necesar să afle părerea Sucharitei în această chestiune, ajunsese și ea să nu-și cunoască propriile-i înclinări. Întocmai ca ceilalți membri ai Brahmo Samajului, acceptase ideea că, în momentul cînd Haran va spune că e gata să se căsătorească cu ea, nu-i va mai rămîne decît să admită căsătoria, împlinindu-și astfel principala datorie a vieții sale.

Cînd Paresh babu auzi însă cele cîteva cuvinte violente pe care Sucharita le schimbă cu Haran, luînd apărarea lui Gora, începu să se întrebe dacă fata nutrea suficient respect față de viitorul soț. Poate, gîndi Paresh babu, cu acest prilej a ieșit la iveală un motiv mai profund al deosebirilor de opinii dintre ei. De aceea, cînd soția sa aduse din nou vorba despre căsătoria Sucharitei, nu-și mai manifestă bunăvoința din trecut.

În aceeași zi, doamna Baroda o luă la o parte pe Sucharita și-i spuse :

— Să știi că l-ai pus pe gînduri pe tata.

Sucharita tresări speriată. Faptul că ar fi putut să fie, chiar și fără voie, pricina îngrijorării lui Paresh babu o neliniști peste măsură. Pălind brusc, întrebă :

— De ce ? Ce-am făcut ?

— De unde să știu eu ? îi răspunse doamna Baroda. El crede că ție nu-ți place Panu babu. De fapt, toată lumea din Brahmo Samaj crede că măritișul tău cu el este un lucru definitiv stabilit... și dacă tu acum...

— Dar bine, mamă, interveni Sucharita uimită, eu n-am spus niciodată, nimănui, că n-aș fi de acord.

Avea tot dreptul să fie uimită. Adeseori, purtarea lui Haran o enerva, dar în nici o clipă, nici măcar în gînd, nu pusese sub semnul îndoielii ideea de a se căsători cu el, convinsă că problema fericirii ei personale n-avea nimic de-a face cu această hotărîre.

Apoi își aduse aminte că deunăzi, din nebăgare de seamă, își manifestase fără reticențe lipsa de simpatie față de Haran. Probabil că Paresh babu putuse observa și, la gîndul că îl supărase, se simți foarte vinovată. Niciodată pînă atunci nu-și îngăduise o asemenea manifestare de ostilitate. Își jură că așa ceva nu se va mai întîmpla.

În aceeași după-amiază, se întîmplă ca Haran să vină în vizită ; doamna Baroda îl pofti în camera ei și-i zise :

— Uite ce este, Panu babu, toată lumea știe că ai de gînd să te însori cu Sucharita noastră, dar eu n-am auzit nici o vorbă rostită de buzele dumitale în această privință. Dacă, într-adevăr, ai această intenție, de ce nu te pronunți ?

Haran nu se mai putu stăpîni. Își dădea seama că trebuie să fie sigur că Sucharita îi va aparține pe veci. Capacitatea Sucharitei de a-l ajuta în munca lui pentru Samaj și afecțiunea ei pentru el

— toate acestea urmau să fie verificate mai tîrziu. Aşadar, răspunse :

— Asta se înţelege de la sine. Nu aşteptam decît să împlinească optsprezece ani.

— Îţi pui prea multe probleme de conştiinţă. E destul că a trecut de paisprezece [1].

În aceeaşi după-amiază, la ceai, Paresh babu rămase foarte mirat de purtarea Sucharitei, care de multă vreme nu-i mai făcuse lui Haran o primire atît de amabilă. De fapt, amabilitatea ei se reduse la invitaţia de a mai rămîne, pentru a vedea o nouă broderie a Labonyei.

Lui Paresh babu i se ridică o piatră de pe inimă şi crezu că se înşelase. Zîmbea în sinea sa, la gîndul că între cei doi tineri avusese loc o neînţelegere ca între îndrăgostiţi şi că acum se împăcaseră.

În aceeaşi seară, înainte de a pleca, Haran îi ceru formal lui Paresh babu mîna Sucharitei, stăruind ca ceremonia să aibă loc cît mai curînd.

În Paresh babu se trezi o oarecare neîncredere :

— Cum ? Parcă nu e bine ca într-o căsătorie fata să aibă mai puţin de optsprezece ani ! Ai scris chiar articole în sprijinul acestei teze !

— Da, dar asta nu se referă la Sucharita, îi explică Haran. Ea e mult mai matură decît sînt fetele de vîrsta ei.

— Să zicem că-i aşa, zise Paresh babu, care în ciuda blîndeţii sale era destul de ferm. Dar Panu babu, dacă nu ai un motiv cu totul special, ar trebui să-ţi respecţi convingerile şi să aştepţi pînă ajunge la maturitate.

Haran, ruşinat că-şi dezvăluise o slăbiciune, se grăbi să repare greşeala şi zise :

— Bineînţeles că mă voi conforma datoriei. Voiam doar să ne logodim formal mai curînd, în faţa prietenilor şi a lui Dumnezeu.

— Da, desigur, o idee excelentă, consimţi Paresh babu.

[1] În India, vîrsta minimă stabilită de lege pentru căsătorie.

CAPITOLUL XVII

După două sau trei ore de somn, Gora se trezi și, văzîndu-l pe Binoy dormind alături de el, inima i se umplu de bucurie. Se simțea ușurat, ca omul care visase că pierduse ceva foarte prețios și cînd se deșteaptă din somn își dă seama că totul n-a fost decît un vis. Uitîndu-se la Binoy, înțelese cît de searbădă i-ar fi fost viața dacă ar fi renunțat la prietenia lui. Gora se simți atît de fericit, încît îl trezi pe Binoy, strigînd :

— Haide, scoală-te, avem de lucru !

Gora avea de îndeplinit în fiece dimineață o îndatorire socială : vizitarea săracilor din cartierul său. Nu-i căuta pentru a le ține predici, sau pentru a le face un bine, ci pur și simplu pentru că tovărășia lor îi făcea plăcere. Intimitatea ce exista între Gora și acești oameni nu se putea asemui cu relația dintre el și cercul său de prieteni instruiți. Săracii lui îi ziceau „Unchiule" și îi ofereau întotdeauna o lulea anume pusă de o parte pentru musafiri aleși, iar Gora se chinuia să tragă din lulea, numai pentru că așa se putea apropia și mai mult de ei.

Cel mai mare admirator al lui Gora era Nanda, fiul unui tîmplar. Tînărul avea douăzeci și unu de ani și lucra în atelierul tatălui său, ajutîndu-l la confecționarea lăzilor de lemn. Era un sportiv remarcabil și cel mai bun jucător de cricket din echipa locală. Gora organizase un Club Sportiv și unul de cricket, în care fiii de tîmplari și de fierari se găseau pe picior de egalitate cu tinerii din familii înstărite. În acest colectiv, format din membri atît de diferiți, Nanda era, fără efort, primul la toate exercițiile fizice, ceea ce făcuse ca unii dintre studenții proveniți din păturile mai bine situate să fie geloși pe el ; dar, sub disciplina fermă a lui Gora, au fost obligați să-l aleagă căpitanul lor.

Cu cîteva zile în urmă, Nanda se rănise la picior cu o daltă și nu apăruse cîteva zile pe terenul de cricket. Gora, preocupat de problema lui Binoy, nu

se interesase de scarta lui, așa că o porniră amîndoi la tîmplar să afle ce era cu Nanda.

Cînd ajunseră la ușa casei lui Nanda, auziră plînsetele unor femei. Nici tatăl lui Nanda și nici un alt bărbat din familie nu erau acasă, iar de la negustorul din vecini, Gora află că Nanda murise chiar în dimineața acelei zile și că tocmai îi duseseră corpul la incinerare.

Nanda mort! Atît de sănătos și puternic, atît de energic și plin de suflet și atît de tînăr... mort, chiar în dimineața aceea! Gora încremeni. Nanda era fiul unui tîmplar oarecare: puțini oameni din cercul lui vor simți golul lăsat de dispariția lui și poate, pentru prea puțină vreme; dar pentru Gora, moartea lui Nanda era o lovitură brutală, absurdă și imposibilă. Băiatul avea o imensă vitalitate... unde mai găsești atîta belșug de viață în rîndurile oamenilor?

Vrînd să știe cauza morții, aflară că avusese un tetanos. Tatăl lui Nanda voise să cheme un doctor, dar mama lui susținuse că băiatul era stăpînit de un diavol, așa că trimisese după un vrăjitor, care-și petrecu noaptea întreagă la căpătîiul bolnavului, descîntîndu-l și chinuindu-l cu cauterizări făcute cu fierul încins. La începutul bolii, Nanda ceruse să fie anunțat Gora, dar de teamă ca nu cumva acesta să insiste ca Nanda să fie îngrijit de un doctor, mama lui nu-i trimisese vorbă.

— Ce stupiditate și ce pedeapsă îngrozitoare! gemu Binoy, plecînd de acolo.

— Nu te mîngîia, Binoy, zise Gora cu amărăciune, spunînd pur și simplu că e o stupiditate și că tu nu ai nici o vină. Dacă ai avea într-adevăr o viziune clară a copleșitoarei stupidități ce s-a petrecut și ți-ai da seama cît de departe te poate ajunge pedeapsa, n-ai putea trece peste această întîmplare, exprimîndu-ți doar un simplu regret.

Pe măsură ce enervarea îi creștea, Gora își iuțea pasul, iar Binoy, fără a răspunde, încerca să se țină după el.

După o scurtă tăcere, Gora continuă :

— Binoy, nu pot lăsa lucrurile așa. Chinurile pe care i le-a provocat șarlatanul acela bietului Nanda mă torturează. Și torturează întreaga mea țară. Nu pot considera întîmplarea drept un fapt ordinar sau izolat.

Văzînd că Binoy tace mai departe, Gora răcni :

— Știu foarte bine, Binoy, la ce te gîndești acum ! Zici că nu există un remediu, sau că, dacă există, mai e mult pînă să se poată aplica. Dar eu nu pot gîndi astfel. Dacă aș gîndi așa, n-aș mai putea trăi. Orice rănește patria mea, indiferent cît de gravă este rana, are un remediu... și remediul e în mîinile mele. Și tocmai pentru că eu cred în acest adevăr, sînt în stare să suport toată durerea și suferința, toate umilințele pe care le văd în jurul meu.

— Eu n-aș avea curajul să-mi afirm sus și tare încrederea, zise Binoy, în fața unei mizerii atît de cumplite și atît de răspîndite.

— Dar nu voi admite niciodată că mizeria e eternă, răspunse Gora. Întreaga voință și forță de gîndire a universului e împotriva ei, o atacă din interior și din exterior. Binoy, iarăși și iarăși te rog : niciodată, nici măcar în vis, să nu admiți că e imposibil ca țara noastră să devină liberă. Purtînd în inimi convingerea că patria va fi eliberată, trebuie să fim gata de luptă. Ai vrea să trăiești liniștit, cu ideea vagă că într-un moment prielnic va începe bătălia pentru libertatea Indiei. Eu spun că lupta a și început și că o ducem în fiece clipă. Ar fi cea mai mare ticăloșie din partea noastră dacă am rămîne nepăsători și nevigilenți.

— Uite ce este, Gora, îi răspunse Binoy. Între tine și noi ceilalți văd următoarea deosebire : întîmplările de zi cu zi ale vieții noastre, ba chiar și ceea ce s-a petrecut de multă vreme, pe tine te lovesc de fiecare dată cu o putere reînnoită. Iar în ceea ce ne privește pe noi, noi nu ne dăm seama de ele, după cum nu ne dăm seama că respirăm... așa că ele nu ne provoacă nici nădejde și nici deznă-

dejde, nici bucurie şi nici tristeţe. Zilele noastre se scurg goale, iar noi, în mijlocul întîmplărilor din jur, nu devenim conştienţi nici de noi înşine şi nici de patria noastră.

Deodată, îl văzu pe Gora înroşindu-se, iar vinele de pe frunte îngroşîndu-i-se : îşi încleştă pumnii şi o luă la fugă furios după un bărbat care mîna o pereche de cai, în timp ce un glas ce sperie întreaga stradă, striga : „Opreşte ! Opreşte !“ Un bengalez îndesat, bine îmbrăcat, care trecea cu o trăsură, întoarse capul, apoi trăgînd un bici pe crupa cailor săi sprinteni dispăru.

Ce se întîmplase ?

Un bătrîn bucătar mahomedan, care traversa strada pe cap cu un coş de provizii pentru vreun stăpîn european, se nimerise în calea bengalezului semeţ. Acesta îi strigă să se dea la o parte, dar bătrînul fiind surd, nu-l auzi şi era cît p-aci să fie călcat. Izbuti să-şi scape pielea, dar se împiedică şi conţinutul coşului — fructe, zarzavaturi, unt şi ouă — se risipiră toate în mijlocul străzii. Şi tot cel din trăsură se întoarse mînios pe capră, strigă : „Porcu' dracului !“, şi îi trase bătrînului un bici atît de usturător, încît îi dădu sîngele.

— Allah ! Allah ! se văita suspinînd bătrînul, adunîndu-şi resemnat lucrurile ce mai puteau fi puse în coş. Gora se apropie de el şi începu să-l ajute. Bietul bucătar se tulbură tare văzînd că un domn bine îmbrăcat îşi dă atîta osteneală pentru el şi zise :

— De ce vă osteniţi, babu ? Lucrurile astea şi aşa nu mai sînt bune de nimic.

Gora îşi dădea bine seama că ceea ce făcea nu era de nici un folos, şi că în realitate doar îl încurca pe omul căruia avea aerul să-i ajute... dar simţea că era obligat să intervină pentru a le arăta trecătorilor că cel puţin se găsise un om revoltat de brutalitatea celuilalt şi că încerca, luînd asupră-şi insulta, să afirme astfel dreptatea lezată.

— Paguba suferită e prea grea pentru dumneata. Vino pînă la mine acasă şi am să te despăgubesc.

Dar, dă-mi voie să-ţi spun un lucru : Allah n-are să te ierte pentru că ai acceptat o asemenea insultă, fără măcar să spui o vorbă.

— Allah îl va pedepsi pe răufăcător, răspunse mahomedanul, pentru ce să mă pedepsească pe mine ?

— Cel ce se supune nelegiuirii este şi el un răufăcător, pentru că nelegiuirea este cauza tuturor relelor din lume. Poate că nu mă înţelegi, dar trebuie să ştii că religia nu înseamnă numai a fi evlavios. Cucernicia dumitale îl încurajează pe răufăcător. Mahomed al vostru a înţeles foarte bine acest lucru, de aceea n-a propovăduit supunerea fără murmur.

Întrucît mai era drum lung pînă la Gora, îl duseră pe bătrîn la Binoy. Acolo Gora se opri în faţa mesei de scris şi zise :

— Scoate banii pe care-i ai.

— Aşteaptă o clipă, răspunse Binoy, mă duc să aduc cheia.

Dar Gora era atît de enervat, încît dintr-o singură smucitură smulse broasca. Cînd trase sertarul, primul lucru de care dădu fu o fotografie mare a întregii familii a lui Paresh babu, de care Binoy făcuse rost prin tînărul său prieten, Satish. După ce Gora îi dădu bătrînului banii, acesta-şi văzu de drum ; despre fotografie, nu suflă o vorbă. Binoy, văzînd că prietenul său tace, nu deschise nici el discuţia, deşi s-ar fi simţit mult mai uşurat după un schimb de cuvinte asupra acestui subiect.

— Acum plec, zise brusc Gora.

— Frumos din partea ta, n-am ce zice ! exclamă Binoy. Va să zică pleci ? Păi nu ştii că mama m-a poftit să dejunez la voi ? Vin şi eu cu tine.

Ieşiră împreună. În drum spre casă, Gora nu spuse un cuvînt. Fotografia din sertar îi reamintise că sentimentul dominant din inima lui Binoy îl ducea pe o cale ce n-avea nimic comun cu drumul vieţii lui.

Binoy înţelegea prea bine motivul tăcerii lui Gora, dar se feri să forţeze bariera rezervei lui,

deoarece își dădea seama că gîndurile lui Gora se învîrteau în jurul obstacolului real care se înalță în calea înțelegerii lor.

Cînd ajunseră acasă, îl găsiră pe Mohim în ușă, cătînd în susul străzii.

— Ce s-a întîmplat ? strigă el cînd dădu cu ochii de cei doi prieteni. Întrucît ați stat de veghe toată noaptea, mi-am închipuit că dormiți amîndoi în tihnă, undeva la o margine de drum. Ați cam întîrziat. Du-te și fă baie, Binoy.

După ce scăpă astfel de Binoy, Mohim se întoarse spre Gora și zise :

— Uite ce-i, Gora : trebuie să te gîndești serios la chestiunea despre care ți-am vorbit. Chiar dacă Binoy nu e destul de ortodox pentru tine, putem oare găsi unul mai bun ? Ortodoxia singură nu e suficientă... mai trebuie și educație. Să zicem că această combinație de educație și ortodoxie nu este în perfectă concordanță cu cărțile noastre sfinte, dar crede-mă nu e o combinație rea. Dacă și tu ai avea o fată, sînt convins că ai fi de părerea mea.

— Ai dreptate, dada ! răspunse Gora. Cred că Binoy n-are nimic de obiectat.

— Auzi vorbă ! exclamă Mohim. Cine se teme de obiecțiile pe care le-ar ridica Binoy ? Mie mi-e teamă de obiecțiile tale. Dacă i-o ceri tu lui Binoy, sînt cu totul satisfăcut. Dacă tu n-o să reușești, renunț la planul meu.

— Am să-i vorbesc, zise Gora.

După această convorbire, Mohim socoti că nu-i mai rămînea altceva de făcut decît să pregătească ospățul.

Cu primul prilej, Gora spuse lui Binoy :

— Dada a devenit stăruitor în problema căsătoriei tale cu Sasi. Tu ce părere ai ?

— Spune-mi mai întîi ce dorești tu.

— Zic că n-ar fi rău !

— Dar parcă gîndeai altfel. Nu ne-am înțeles că nici unul dintre noi nu se va căsători ? Credeam că hotărîrea a rămas definitivă.

— Ei bine, acum, hai să hotărîm că tu te căsătorești și eu nu.

— Dar de ce ? De ce fixezi țeluri diferite pentru același pelerinaj ?

— Pentru că mă tem că avem țeluri diferite. Dumnezeu îi trimite pe unii oameni pe lumea asta cu sarcini grele dinainte hotărîte, în timp ce alții pornesc ușori ca fulgul... dacă prinzi în același jug două făpturi diferite, amîndouă trebuie să care o povară egală. Vom putea merge alături, numai după ce vei fi încărcat și tu cu greutatea cuvenită, prin legămîntul căsătoriei.

— Foarte bine ! zîmbi Binoy. Încarcă atunci cît poți povara pe partea asta !

— Dar, în ceea ce privește povara ca atare, ai ceva de obiectat ?

— Întrucît scopul nostru este să ducem o greutate, orice e nimerit... Ce importanță are dacă e cărămidă sau piatră ?

Binoy ghicise adevăratul motiv al zelului lui Gora în favoarea acestei căsătorii și se distra pe seama străduaniei sale evidente de a-l salva, ca nu cumva să se încurce cu vreuna dintre fetele lui Paresh babu.

După-masă, avură grijă să tragă un somn bun, pentru a compensa noaptea pierdută. Cei doi prieteni nu mai schimbară nici o vorbă pînă nu coborîră umbrele înserării și atunci se urcară din nou pe terasa de pe acoperișul casei.

Binoy ridică ochii spre cer și zise :

— Uite ce e, Gora, aș vrea să-ți spun un lucru : mie mi se pare că în dragostea noastră de patrie există o mare scădere. Noi ne gîndim numai la jumătate din India.

— Cum ? Ce vrei să spui ? întrebă Gora.

— Noi privim India numai ca pe o țară a bărbaților și uităm cu totul femeile, îi explică Binoy.

— Întocmai ca bărbații englezi, ai vrea să vezi pretutindeni femei... în familie și în lumea din afara căminului, pe uscat, pe apă și în cer, la masă,

la distracții și la munca noastră... Iar rezultatul va fi că femeile îi vor eclipsa pe bărbați și perspectiva ta va fi tot unilaterală.

— Oh, nu! răspunse Binoy. Nu te las să-mi respingi argumentul în felul acesta. Pentru ce să zici că privesc lucrurile ca englezii? Ceea ce vreau eu să spun este că în planurile noastre nu le acordăm femeilor locul care, pe drept, li se cuvine. Iată, bunăoară, exemplul tău. Pot afirma cu certitudine că nici o clipă nu te gîndești la femeile din India... pentru că în mintea ta, țara îți apare fără femei. Și o asemenea idee nu poate fi niciodată justă.

— Avînd-o și cunoscînd-o pe mama mea, remarcă Gora, am văzut în ea toate femeile țării mele și în același timp am cunoscut locul pe care trebuie ele să-l ocupe.

— Știi ce sînt astea, Gora? Fraze cu care te autoamăgești, zise Binoy. Femeile din familia ta, cînd își văd de treburile gospodăriei, nu-ți dau o adevărată cunoaștere a femeii. Știu că te înfurii cînd îndrăznesc să fac o comparație între societatea engleză și societatea noastră — și nici nu vreau s-o fac, după cum nici nu pretind a ști exact în ce măsură și pe ce cale femeile noastre pot apare în public fără a încălca limitele bunei cuviințe — dar, după părerea mea, atîta vreme cît femeile noastre vor rămîne în dosul *purdah*[1]-ului, nu vom vedea decît jumătate din realitatea țării noastre, ceea ce înseamnă că nu-i vom dărui întreaga noastră iubire și forță.

— Eu zic, se băgă în vorbă Gora, că la fel cum timpul are două aspecte: ziua și noaptea, așa și societatea are două părți: bărbații și femeile. În condițiile naturale ale societății, femeia rămîne nevăzută, întocmai ca noaptea... întreaga ei activitate se desfășoară parcă în dosul scenei. Acolo unde societatea nu mai trăiește în condiții naturale, noaptea

[1] Perdeaua care desparte în casele hinduse ortodoxe partea rezervată femeilor.

încalcă ziua, iar munca și distracțiile se desfășoară într-o lumină artificială. Și care e rezultatul? Rolul tainic al nopții încetează, oboseala crește pe zi ce trece, recuperarea devine imposibilă și omul își poate duce viața numai recurgînd la stimulente toxice. În mod similar, dacă încercăm să scoatem femeile din cămin, liniștea muncii lor va dispare, pacea și fericirea societății vor fi distruse, iar în locul lor va domina frenezia. La prima vedere, această frenezie va fi greșit interpretată drept energie, dar o asemenea energie duce la ruină. Dintre cele două părți componente ale societății, bărbatul este mai puternic, dar asta nu înseamnă și că e mai privilegiat. Dacă încerci să aduci la suprafață forța latentă a femeii, societatea va fi pusă în situația de a trăi din capital și în curînd va ajunge în faliment. Părerea mea este că dacă noi bărbații venim la un ospăț, iar femeile au grijă de provizii, festivitatea va fi o reușită, chiar dacă femeile rămîn nevăzute. Numai beția îl poate determina pe om să-și consume toate forțele într-o singură direcție, într-un singur loc și într-un singur fel.

— Gora, zise Binoy, nu vreau să pun în discuție spusele tale... dar tu n-ai dărîmat argumentele mele. Adevărata problemă este...

— Uite ce e, Binoy, interveni Gora, dacă vom discuta mai departe problema, vom ajunge să ne certăm în toată legea. Îți mărturisesc însă că femeile n-au pătruns în conștiința mea în felul cum au pătruns de curînd în conștiința ta. Așadar, niciodată nu mă vei putea face să simt ceea ce simți tu pentru ele. Deocamdată, hai să admitem că nu sîntem de acord.

Va să zică, Gora nu voia să discute acest subiect. Dar o sămînță aruncată cade totuși pe pămînt și așteaptă numai prilejul să încolțească. Pînă acum, Gora exclusese cu desăvîrșire femeile din preocupările sale și nici prin vis nu-și închipuia că-i lipsește ceva din viață sau că în felul acesta pierdea ceva. Azi, exaltarea sentimentală a lui Binoy îi dezvăluise existența femeilor în societate și

măsura puterii lor. Dar cum nu se putea decide asupra locului ce li se cuvenea sau asupra necesității căreia îi răspundeau, nu voia să discute cu Binoy. Nu se simțea stăpîn pe subiect, dar nici nu putea mărturisi că sînt lucruri nedemne de a fi discutate, așa încît prefera să tacă.

Seara, cînd Binoy era gata să plece, Anandamoyi îl chemă în camera ei și-l întrebă :

— Ia spune, s-a hotărît căsătoria ta cu Sasi ?

Binoy îi răspunse, zîmbind cam stingherit :

— Da, mamă... Gora a avut rolul de petitor !

— Sasi e fată bună, zise Anandamoyi. Dar, gîndește-te bine, Binoy, să nu faci o copilărie. Eu te cunosc destul de bine, băiete. Te-ai pripit să iei o hotărîre, pentru că-ți dădeai seama că nu te puteai lămuri pe tine însuți. Mai ai tot timpul să reflectezi. Ești destul de mare ca să judeci singur : nu lua o hotărîre atît de gravă, fără a-ți scruta adevăratele simțăminte.

Îl bătu apoi ușor pe umăr și el, fără a răspunde, plecă cu pași măsurați.

CAPITOLUL XVIII

În drum spre casă, Binoy se gîndi la vorbele lui Anandamoyi — întotdeauna ținuse seama de cele mai mici sfaturi ale ei. În noaptea aceea simți o mare greutate pe suflet.

A doua zi de dimineață, se deșteptă cu o senzație de ușurare : își zicea că scăpase de orice altă obligație, plătind prețul cuvenit pentru a păstra prietenia lui Gora. I se părea că prin consimțămîntul său la căsătoria cu Sasi acceptase o legătură pentru toată viața care, la rîndul ei, îi dădea dreptul de a fi dezlegat în alte privințe. Această legătură a căsătoriei era o garanție, care-l scăpa pentru totdeauna de bănuielile neîntemeiate ale lui Gora că va fi smuls din sînul ortodoxiei de tentația de a se căsători cu o fată dintr-o familie brahmoistă.

Urmarea a fost că Binoy începu să frecventeze regulat și fără nici un scrupul casa lui Paresh babu ; cu firea lui, nu i-a fost greu să se simtă ca la el acasă între oamenii ce-i erau dragi. Scăpase de teama pe care o nutrea de părerea lui Gora și în curînd, se pomeni adoptat aproape ca un membru al familiei lui Paresh babu.

La început, Lolita i se arătase ostilă, dar această dușmănie dură numai atîta vreme cît credea că Sucharita îl simpatiza. De îndată ce văzu limpede că Sucharita n-avea pentru el o înclinare deosebită, revolta îi trecu și își îngădui să admită fără șovăire că Binoy babu e un bărbat excepțional de plăcut.

Nici chiar Haran nu-i mai era ostil : ba dimpotrivă, avea aerul că dorește să sublinieze manierele alese ale lui Binoy, vrînd să spună implicit că Gora nu le posedă. Apoi, întrucît Binoy nu angaja niciodată cu el o discuție în contradictoriu — tactică sugerată de Sucharita — în jurul mesei de ceai domnea mereu pacea.

Cînd Haran nu era însă de față, Sucharita îl încuraja pe Binoy să-și expună opiniile în probleme sociale. Nu-și putea stăpîni curiozitatea de a afla cum doi oameni instruiți ca Gora și Binoy puteau găsi o justificare vechilor superstiții din țara lor. Dacă nu i-ar fi cunoscut personal, ar fi privit cu dispreț asemenea atitudine, socotind că nu merită să le acorde atenție. Dar, chiar din prima zi cînd îl văzuse pe Gora, îi fusese cu neputință să-i îndepărteze imaginea din minte. Ori de cîte ori avea prilejul, îndrepta conversația spre felul de viață și părerile lui Gora, iar prin întrebările și obiecțiile ei încerca să afle cît mai multe lucruri despre el. Paresh babu căutase să-i dea Sucharitei o educație liberală, lăsînd-o să cunoască opiniile tuturor sectelor : de aceea el nu interzicea asemenea discuții și nu se temea că ele ar putea s-o abată de pe calea cea bună.

Într-o zi Sucharita îl întrebă pe Binoy :

— Spune-mi te rog, Gourmohan babu crede într-adevăr în caste, sau declarațiile pe care le face

nu sînt decît o formă exagerată a patriotismului său ?

— Admiți că există trepte pe o scară, nu-i așa ? i-o întoarse Binoy. Și ai ceva de obiectat că unele sînt mai sus decît celelalte ?

— N-am nimic de obiectat, pentru că trebuie să urc pe ele. Dar pe pămîntul neted, nu cred că sînt necesare.

— Așa este, zise Binoy. Dar la noi, scara reprezintă societatea și rostul ei este să-i ajute pe oameni să urce de jos... pînă sus, spre țelul final al vieții umane. Dacă țelul nostru ar fi fost doar societatea, sau chiar lumea aceasta, n-ar fi fost necesar să recunoaștem diferențele și ne-am fi putut mulțumi cu condițiile sociale din Europa : lupta neîncetată pentru a ocupa un loc cît mai bun.

— Mă tem că nu te înțeleg prea bine, spuse Sucharita. Ceea ce te întreb eu este : poți spune că scopul pentru care pretinzi să fi fost create diferențele de castă în societatea noastră a fost realizat ?

— Nu e atît de ușor să vezi chipul realizării în lumea aceasta, răspunse Binoy. India a oferit o mare soluție problemei sociale, și anume : sistemul castelor... Și această soluție se aplică în ochii lumii întregi. Europa n-a fost încă în stare să găsească o formulă mai satisfăcătoare, întrucît acolo societatea înseamnă o îndelungă luptă și frămîntare. Societatea omenească mai așteaptă încă rezolvarea finală a soluției oferite de India.

— Te rog, nu fi supărat pe mine, zise Sucharita cu timiditate. Dar spune-mi, dumneata ești numai ecoul opiniilor lui Gourmohan babu, sau crezi într-adevăr în ceea ce spui ?

— De fapt, zise Binoy zîmbind, eu n-am puterea de convingere a lui Gora. Cînd văd defectele societății noastre, cînd mă izbesc de abuzurile ce se fac sub egida sistemului nostru de caste, nu mă pot opri să-mi arăt îndoiala ; dar Gora îmi spune că îndoiala provine din tendința de a vedea partea măruntă a lucrurilor măreție... A considera ramurile rupte și frunzele vestejite drept natura ultimă

a copacului, nu este decît urmarea frămîntării intelectualiste. Gora zice că nu trebuie să preamărim crengile ce se usucă, ci să privim pomul întreg ca să putem înțelege rostul lui.

— Să lăsăm de o parte ramurile veștede, spuse Sucharita. Dar avem tot dreptul să privim roadele. Și spune-mi, ce fel de roade au dat castele în țara noastră ?

— Ceea ce dumneata zici că sînt roadele castei nu sînt doar produsele acestui sistem, ci rezultatul tuturor condițiilor din țara noastră. Dacă încerci să muști cu un dinte care se clatină, te va durea... dar de vină nu e dintele, ci faptul că dintele ți se clatină. Deoarece, din diferite cauze, boala și slăbiciunea ne-au atacat, am ajuns să denaturăm ideea pe care o reprezintă India, fără a fi în stare s-o ducem la biruință. Iată pentru ce Gora spune mereu : „Însănătoșiți-vă, deveniți puternici !"

— Bine, va să zică dumneata consideri că brahminul este un fel de om divin ? continuă Sucharita. Consideri într-adevăr că praful de pe picioarele unui brahmin purifică un om ?

— Și crezi că e un omagiu prea mare adus în lumea aceasta creată de noi ? Puțin lucru ar fi fost pentru societatea noastră dacă am fi putut crea brahmini adevărați ? Avem nevoie de oameni divini... de supraoameni, și îi vom dobîndi numai dacă vom fi în stare să-i dorim din toată inima, din toată ființa. Dar dacă o dorim într-un fel irațional, vom ajunge să populăm pămîntul cu demoni, care nu se vor da în lături de la nici o nelegiuire și vor fi încîntați să-și scuture praful de pe picioare în capul nostru.

— Și acești supraoameni există undeva pe lume ? întrebă Sucharita.

— Există, da, în necesitățile și în țelurile cele mai adînci ale Indiei, întocmai cum copacul există în sămînță. Dacă alte țări au nevoie de generali ca Wellington, de oameni de știință ca Newton și de milionari ca Rothschild, țara noastră are nevoie de brahmini — de brahminul care nu știe ce este

teama, de brahminul care urăşte lăcomia, care ştie să biruiască tristeţea, care nu ţine seama de pierderi... a cărui fiinţă este una cu Fiinţa Supremă. India are nevoie de brahminul cu judecata fermă, calmă şi limpede... şi numai cînd îl va avea, atunci va fi liberă ! Nu ne aplecăm capul în faţa regilor, după cum nu ne lăsăm grumazul prins în jugul cotropitorilor. De teamă ne-am aplecat capetele ; sîntem prinşi în mrejele propriei noastre lăcomii, sîntem sclavii propriei noastre nesăbuinţe. Adevăratul brahmin, prin disciplina lui austeră, ne va scăpa de teamă, de lăcomie, de nesăbuinţă... nouă nu ne trebuiesc supraoameni care să lupte pentru noi, să facă comerţ pentru noi sau să ne asigure vreun alt beneficiu pămîntesc.

Pînă aici, Paresh babu rămăsese un simplu auditor, dar în acest moment, interveni cu glas domol :

— Nu pot zice că cunosc India ; nu ştiu, firește, ce anume şi-a dorit India, sau dacă a izbutit să dobîndească ceea ce a dorit... pentru că nu poţi să te întorci la vremurile trecute. Străduania noastră ar trebui să fie îndreptată spre ceea ce se poate face în prezent... Ce rost are să întindem braţele în deşarte apeluri spre trecut ?

— Am vorbit şi am gîndit şi eu deseori ca dumneavoastră, zise Binoy. Dar, aşa cum zice Gora, putem noi oare ucide trecutul, declarînd pur şi simplu că e mort şi dispărut ? Trecutul este mereu cu noi, căci ceea ce a fost odată adevărat nu poate dispare niciodată.

— Concepţia prietenului dumitale asupra acestor lucruri, obiectă Sucharita, nu este concepţia omului de rînd. Atunci, cum putem fi siguri că vorbiţi în numele ţării întregi ?

— Vă rog să nu credeţi cumva, protestă Binoy, că prietenul meu Gora este unul dintre acei oameni obişnuiţi care se laudă că sînt hinduşi în toată legea. Pe el îl preocupă semnificaţia profundă a hinduismului şi o priveşte cu atîta seriozitate, încît n-a considerat niciodată viaţa adevăratului hindus

drept ceva superficial, ce ar putea suferi la cea mai mică atingere și ar pieri la o atingere mai brutală.

— Mi se pare că, în această privință, prietenul dumitale *este* foarte original... după felul cum nu permite nici cea mai ușoară atingere a hinduismului, zise Sucharita zîmbind.

— Vigilența lui este într-adevăr originală, explică Binoy. Dacă-i ceri lămuriri, îți răspunde imediat: „Da, cred în fiece fărîmă a hinduismului, cred că prin contactul cu un om din altă castă se poate pierde apanajul castei, cred că puritatea se poate pierde printr-o alimentație nepotrivită și sînt convins că toate acestea sînt perfect adevărate." Dar știu că nu le spune decît din dogmatism și cu cît opiniile lui le par auditorilor mai absurde, cu atît le enunță mai ferm. El susține respectarea riguroasă, fără discriminare, a regulilor prescrise, pentru că dacă ar ceda într-o problemă minoră, cei nesăbuiți ar fi ispitiți să încalce reguli mai grave sau adversarii ar crede că au repurtat o victorie. Așa că nu permite, chiar și în ceea ce mă privește, nici o relaxare.

— Și printre brahmoiști există o mulțime de asemenea oameni, zise Paresh babu. Aceștia vor să rupă orice legătură cu hinduismul, fără nici o discriminare, ca nu cumva cei din afara credinței lor să deducă — în mod greșit — că ei ar admite obiceiurile rele. Acestor oameni le este greu să ducă o viață naturală, pentru că ei sau se prefac, sau exagerează și cred că adevărul este atît de slab, încît ar avea nevoie să fie apărat prin forță sau prin prefăcătorie. Bigoți sînt cei ce-și zic: „Adevărul depinde de mine, nu eu depind de adevăr." În ceea ce mă privește, mă rog lui Dumnezeu să rămîn întotdeauna un simplu și modest iubitor al adevărului, fie într-un templu brahmoist, fie în fața unui altar hindus... și îi cer ca nici o opreliște exterioară să nu stea în calea devoțiunii mele.

După aceste cuvinte, Paresh babu rămase tăcut cîtăva vreme, parcă vrînd să-și odihnească mintea în adîncurile ființei sale. Cele cîteva cuvinte rostite

de el păreau a fi ridicat nivelul întregii discuții... și nu datorită cuvintelor ca atare, ci atmosferei de pace ce izvora din experiența de viață a lui Paresh babu. Chipurile Lolitei și Sucharitei se luminară într-o strălucire de evlavie. Binoy simți și el că nu mai avea nimic de spus. Își dădea seama că Gora era prea tiranic... Simțea că printre calitățile lui Gora nu se putea număra pacea simplă și calmul ce învăluia gîndirea, vorba și fapta celor ce trăiesc în adevăr... și, la auzul vorbelor rostite de Paresh babu, această constatare îl lovi și mai dureros.

În seara aceea, cînd Sucharita se duse la culcare, Lolita veni și se așeză pe marginea patului ei. Sucharita înțelese din primul moment că Lolita era frămîntată de ceva și știa de asemenea că era în legătură cu Binoy. Așa că îi înlesni intrarea în vorbă, zicînd :

— Știi, Lolita, mie îmi place foarte mult Binoy babu !

— Te cred, pentru că vorbește tot timpul despre Gourmohan babu, remarcă Lolita.

Deși Sucharita pricepu insinuarea, se prefăcu a nu observa nimic și zise pe un ton inocent :

— Ai dreptate ! Îmi face o deosebită plăcere să-l aud expunînd părerile lui Gour babu. Parcă-l văd în fața ochilor.

— Mie nu-mi face nici o plăcere ! interveni tăios Lolita. Pe mine Gora mă înfurie.

— Pentru ce ? întrebă Sucharita mirată.

— Pentru că în fiecare zi nu aud decît de Gora, de Gora și iarăși de Gora, răspunse Lolita. Prietenul său Gora poate că este un om deosebit, dar oare Binoy babu nu este și el un bărbat ?

— Așa este, Lolita. Și crezi că devotamentul său l-ar împiedica să fie bărbat ? întrebă Sucharita rîzînd.

— Umbra prietenului său l-a învăluit atît de mult, încît Binoy babu aproape nu mai poate fi văzut. Ca și cum un gîndac ar înghiți o musculiță. N-am nici o simpatie pentru musculița ce se lasă

înghiţită, şi nici preţuirea mea pentru gîndac nu creşte.

Sucharita, pe care violenţa Lolitei o amuza, se mulţumi să rîdă, fără a spune o vorbă. Lolita continuă :

— Poţi să rîzi, dacă-ţi place, didi, dar să ştii că dacă cineva ar încerca să mă pună astfel în umbră, n-aş răbda nici o zi. Uite, să luăm un exemplu : orice ar crede lumea, tu nu încerci niciodată să mă pui pe al doilea plan. Aşa e firea ta şi de aceea îmi eşti atît de dragă. Adevărul este că asta ai învăţat-o de la tata... la el fiecare îşi are locul lui.

Dintre toţi ai casei, ele ţineau cel mai mult la Paresh babu. Numai cînd rosteau cuvîntul „tată", parcă li se umplea inima de emoţie.

— Tata nu poate fi asemuit cu nimeni ! protestă Sucharita. Dar, orice ai spune, Binoy babu vorbeşte foarte frumos.

— Dar bine, draga mea, tu nu-ţi dai seama că ideile sale par atît de minunate tocmai pentru că nu sînt ale lui ? Dacă şi-ar fi exprimat propriile-i gînduri, cuvintele lui ar fi fost simple şi calde... n-ar fi sunat ca nişte fraze dinainte ticluite. Şi dacă ar fi fost astfel, mi-ar fi plăcut mult mai mult.

— Nu văd pentru ce te supără asta, scumpa mea, zise Sucharita. Explicaţia este că şi-a însuşit părerile lui Gourmohan babu.

— Dacă ar fi aşa cum spui, e oribil, zise Lolita. Crezi că Dumnezeu ne-a dat inteligenţă pentru a expune ideile altora şi ne-a dat gură pentru a repeta pur şi simplu frazele altora, chiar dacă le repetăm splendid ? Mă lipsesc de asemenea splendoare !

— Dar de ce nu vrei să înţelegi că Binoy babu îl iubeşte atît de mult pe Gourmohan babu încît, într-adevăr, au ajuns să gîndească la fel ?

— Ah nu, nu şi nu ! izbucni Lolita. Asta nu-i adevărat. Pur şi simplu, Binoy babu s-a obişnuit să accepte tot ceea ce spune Gourmohan babu... Asta nu-i iubire, asta-i sclavie. Se amăgeşte, crezînd că are aceleaşi păreri ca şi prietenul său. Şi

pentru ce? Cînd un om ţine la cineva, îl poate urma chiar fără a fi de acord cu el... se poate supune cu ochii deschişi. Pentru ce nu recunoaşte pe faţă că acceptă părerile lui Gourmohan babu numai pentru că-l iubeşte? Că doar asta e explicaţia! Spune-mi sincer, didi, tu nu crezi că acesta e adevărul?

Sucharita nu privise lucrurile prin această prismă. Întreaga ei curiozitate se concentrase în jurul lui Gora, iar Binoy, ca o entitate de sine stătătoare, nu-i trezise interesul. Aşadar, fără a răspunde direct la întrebarea Lolitei, spuse:

— Bine, să admitem că ai dreptate, ce putem face?

— Mi-ar place să desfac legăturile dintre ei şi să-l eliberez pe Binoy babu de prietenul său, răspunse Lolita.

— Pentru ce nu încerci, draga mea?

— Nu cred că aş ajunge prea departe; dar dacă tu ţi-ai pune mintea cu el, sînt convinsă că ceva s-ar întîmpla.

În adîncul inimii ei, Sucharita ştia că avea influenţă asupra lui Binoy, dar ca să bagatelizeze remarca Lolitei, începu să rîdă. Lolita însă continuă:

— Singurul lucru care-mi place la el este felul cum luptă să scape de sub controlul lui Gourmohan babu de cînd a intrat sub influenţa ta. Oricare altul în locul lui ar fi început prin a scrie o piesă de teatru, bătîndu-şi joc de fetele brahmoiste... dar el a rămas cu mintea limpede, după cum o dovedeşte atenţia lui faţă de tine şi respectul pentru tata. Trebuie să încercăm să-l ajutăm pe Binoy babu să stea pe propriile lui picioare. Este inadmisibil să trăiască numai pentru a propovădui ideile lui Gourmohan babu.

În acel moment năvăli în cameră Satish, strigînd:

— Didi! Didi!

Fusese la circ cu Binoy şi cu toate că era destul de tîrziu, Satish nu-şi putea stăpîni entuziasmul după spectacol, la care asistase pentru prima dată. Le povesti tot ce văzuse, apoi zise:

— Am încercat să-l aduc aici pe Binoy babu, să doarmă noaptea asta cu mine, dar, după ce a intrat în casă, a plecat spunînd că mîine vine din nou. I-am spus, didi, că într-o zi trebuie să vă ducă şi pe voi toate la circ.

— Şi ce ţi-a răspuns ? întrebă Lolita.

— A spus că fetele se sperie dacă văd un tigru. Dar *eu* nu m-am speriat de loc ! Şi zicînd aceasta, Satish îşi umflă pieptul cu mîndrie bărbătească.

— Oh, într-adevăr ! zise Lolita. Cunosc eu bine genul de bărbat curajos ca prietenul tău Binoy babu. Dar ascultă, didi, trebuie să-l rugăm să ne ducă şi pe noi la circ.

— Mîine după-masă e iar spectacol, zise Satish.

— Foarte bine, mergem mîine, hotărî Lolita.

A doua zi, cînd Binoy sosi, Lolita exclamă :

— Ai venit tocmai la timp, Binoy babu. Hai să mergem !

— Unde ? întrebă Binoy mirat.

— La circ, bineînţeles, declară Lolita.

La circ ! Să stea în plină zi, cu un grup de fete în faţa întregului public din cort ! Binoy era năucit.

— Bănuiesc că Gourmohan babu o să fie furios, nu-i aşa ? continuă Lolita.

La această întrebare, Binoy ciuli urechile, iar cînd Lolita repetă :

— Gourmohan babu are păreri bine stabilite în ceea ce priveşte mersul la circ cu nişte fete, nu-i aşa ?

Binoy răspunse :

— Fără îndoială !

— Te rog, expune-ne şi nouă aceste păreri, zise Lolita pe un ton rugător. Mă duc s-o chem pe sora mea ca să le audă şi ea.

Binoy simţi înţepătura, dar rîse. Lolita continuă :

— De ce să rîzi, Binoy babu ? Ieri i-ai spus lui Satish că fetelor le e frică de tigri... dar nu cumva şi dumitale ţi-e frică de unul ?

După toate acestea, lui Binoy nu-i rămase altceva de făcut decît să însoţească fetele la circ. Dar, mai mult decît atîta, în drum spre circ avu destulă

vreme să rumege furios imaginea sub care îi apăruse nu numai Lolitei ci și celorlalte fete în ceea ce privește relațiile cu prietenul său.

La prima ocazie cînd Lolita îl întîlni pe Binoy, îl întrebă :

— I-ai povestit lui Gourmohan babu că deunăzi ai fost cu noi la circ ?

De data aceasta, tăișul întrebării pătrunse adînc și-l făcu pe Binoy să tresară și să roșească, răspunzînd :

— Nu, încă nu i-am spus.

CAPITOLUL XIX

Dar a doua zi dimineața, în timp ce Gora lucra, Binoy intră pe neașteptate și, fără nici o introducere, spuse :

— Deunăzi le-am însoțit la circ pe fetele lui Paresh babu.

Gora continuînd să scrie, zise :

— Știam.

— De unde știai ? întrebă Binoy uluit.

— De la Abinash, care a fost și el întîmplător în aceeași zi la circ, răspunse Gora și-și văzu de lucru fără a mai spune ceva.

Faptul că Gora aflase și încă de la Abinash, care desigur nu se dăduse în lături să exagereze lucrurile, redeșteptă vechile sentimente de umilință ale lui Binoy. În același timp, îl străfulgeră gîndul că noaptea trecută adormise foarte tîrziu, pentru că fusese absorbit într-o ceartă imaginară cu Lolita. „Lolita crede că mi-e frică de Gora, ca unui școlar de învățătorul său. Cît de nedrepți pot fi oamenii cînd îi judecă pe alții ! E adevărat că îl respect pe Gora pentru calitățile sale deosebite, dar nu cum crede Lolita. E nedreaptă și față de mine și față de el. Lolita își închipuie că sînt un copil, iar Gora e tutorele meu !“ Toate aceste gînduri îl chinuiseră noaptea trecută.

Gora continuă să scrie, iar Binoy îşi reaminti cele două sau trei întrebări usturătoare puse de Lolita. Îi venea foarte greu să le şteargă din minte. Brusc. simţi în inimă o revoltă. „Ei şi ce dacă m-am dus la circ ? îşi zise. Cine e Abinash să aibă dreptul de a discuta cu Gora viaţa mea ? Şi cum îi poate îngădui Gora acestui idiot să ducă o asemenea discuţie ? E Gora oare paznicul meu, de trebuie să-i dau socoteală unde merg şi cu cine ? Purtarea lui e o insultă pentru prietenia noastră !"

Binoy n-ar fi fost atît de indignat împotriva lui Gora şi a lui Abinash dacă nu şi-ar fi dat brusc seama de propria-i laşitate. De fapt, încerca să-l învinuiască pe prietenul său pentru că se simţise constrîns să-i ascundă cîteva zile fapta pe care o săvîrşise. Dacă Gora s-ar fi arătat mînios şi l-ar fi ocărît, cei doi prieteni s-ar fi întîlnit pe acelaşi plan şi Binoy ar fi fost liniştit. Dar tăcerea solemnă a lui Gora îi dădea senzaţia că se află în faţa lui la judecată. Iar amintirea întrebărilor caustice ale Lolitei îl învenina şi mai mult.

În curînd, în odaie intră Mohim cu luleaua în mînă şi, după ce le oferi *pan* din cutia lui, zise :

— Din partea noastră, Binoy, fiule, totul este rînduit. Acum nu mai rămîne decît consimţămîntul unchiului tău, apoi cu toţii vom răsufla uşuraţi. I-ai scris ?

Stăruinţa lui Mohim în legătură cu căsătoria îl irită peste măsură pe Binoy în ziua aceea. Firește, ştia că Mohim n-avea nici o vină, de vreme ce Gora îi dăduse de înţeles că e de acord, dar asta nu însemna că nu se simţea foarte umilit de acest aşa-zis consimţămînt al său. Şi-apoi, Anandamoyi încercase să-l convingă să-şi schimbe părerea : iar el nu se simţise niciodată atras de viitoarea lui logodnică. Aşadar, cum putea ieşi o hotărîre clară dintr-o asemenea confuzie ? Nu putea nici măcar spune că Gora l-ar fi constrîns într-un fel, pentru că prietenul său n-ar fi stăruit dacă el ar fi ridicat, cu seriozitate, cea mai mică obiecţie. Şi totuşi, cum de ajunsese logodit ?... În acest „totuşi", Binoy simţi

din nou înțepătura aluziilor Lolitei. În realitate, nu se întîmplase nimic nou : la baza răzvrătirii lui se afla ascendentul pe care îl dobîndise Gora asupra sa de-a lungul anilor de cînd se legase prietenia lor. Binoy accepta acest ascendent pentru că era blînd și bun din fire și pentru că-l iubea profund pe Gora. Relațiile ierarhice ajunseseră să predomine pînă și în prietenia lor. Pînă acum Binoy nu-și dăduse seama de acest lucru, dar azi, nu-l mai putea tăgădui. Și astfel, din respect față de Gora, se pomeni obligat să se căsătorească cu Sasi.

— Nu, încă nu i-am scris unchiului meu, fu răspunsul său la întrebarea lui Mohim.

— Asta-i greșeala mea ! zise Mohim. Pentru ce să scrii *tu* ? E datoria mea. Dă-mi numele și adresa unchiului tău, fiule !

— De ce vă grăbiți atît de tare ? răspunse Binoy. Căsătoriile nu se pot încheia în lunile *Aswin* și *Kartik* [1]. În *Aghran*... dar era să uit că și în această lună există o dificultate. Este o lună fără noroc în datina familiei noastre și de aceea, noi niciodată nu serbăm ceremonii fericite în *Aghran*.

Mohim își puse jos luleaua și zise :

— Uite ce este, Binoy : dacă ai de gînd să te ții de toate superstițiile înseamnă că educația voastră modernă nu este decît o vorbă goală, ceva învățat pe de rost. În țara asta prăpădită, e și așa destul de greu să găsești în calendar zile de bun augur și dacă, peste toate, fiecare casă își mai consultă și istoricul familiei, cum o să mai ajungem să facem căsătoria ?

— Dacă astfel stau lucrurile, pentru ce admiteți că *Aswin* și *Kartik* nu sînt luni norocoase ? întrebă Binoy.

— Eu ? strigă Mohim. Nicidecum ! dar ce pot face ?... În țara asta, poți să nu-l cinstești pe Dumnezeu, dar dacă nu respecți toate prescripțiile referitoare la lunile *Bhodra*, *Aswin* și *Kartik*, sau la joile și sîmbetele din fiece săptămînă și la toate

[1] Potrivit religiei hinduiste, luni nefaste pentru căsătorie.

fazele lunii, nu poți trăi în propria-ți casă ! Și, trebuie să mărturisesc, că deși spun că nu accept toate aceste opreliști, de fapt, cînd nu țin seama de calendar nu mă simt în apele mele... toată atmosfera ce se creează produce frica, întocmai cum se propagă malaria, așa că nu mă pot dezbăra de acest sentiment.

— Așa e și în familia mea, zise Binoy, nici ai mei nu-și pot lecui frica de luna *Aghran !* Cel puțin, mătușa mea n-ar consimți niciodată la o nuntă în această lună.

Astfel, Binoy izbuti să obțină deocamdată o amînare ; iar Mohim neștiind ce să mai invoce, se retrase.

Gora își dădu seama din tonul lui Binoy că prietenul său începe să dea înapoi. Nu mai trecuse pe la ei de cîteva zile și-l bănuia că merge la Paresh babu mai des ca oricînd. Iar acum, prin încercarea de a amîna discuția referitoare la căsătorie, îi trezi lui Gora îndoieli grave. Așadar, lăsînd scrisul, se întoarse și zise :

— Binoy, dacă ți-ai dat o dată cuvîntul față de fratele meu, pentru ce-l încurci cu amînări inutile ?

Enervat, Binoy îi răspunse, luîndu-l gura pe dinainte :

— Mi-am dat cuvîntul, sau mi-a fost smuls ?

Gora, surprins de această revoltă neașteptată, făcu un efort să se stăpînească și-l întrebă pe un ton incisiv :

— Cine ți-a smuls cuvîntul ?

— Tu !

— Eu ? Cum ? Abia am rostit cîteva cuvinte în această chestiune... Poți pretinde că asta înseamnă a smulge o promisiune ?

În realitate, Binoy n-avea nici o dovadă convingătoare în sprijinul afirmației sale ! Ce spunea Gora era adevărat : schimbaseră doar cîteva cuvinte... iar cuvintele schimbate nu fuseseră destul de stăruitoare pentru ca să se poată spune că Gora i-a „smuls" promisiunea. Și totuși nu era mai puțin adevărat că Gora îi luase cu forța consimțămîntul.

De obicei, cu cît probele sînt mai slabe, cu atît acuzatorul devine mai îndrăzneț ; astfel Binoy, cu o emoție absurdă în glas, spuse :

— Nu trebuie prea multe cuvinte pentru a smulge o promisiune !

— Retrage-ți cuvîntul ! urlă Gora ridicîndu-se de la masă. Promisiunea ta n-are o valoare atît de mare, încît să ți-o cerșesc sau să ți-o smulg !

Apoi îl strigă pe Mohim care, fiind în camera vecină, sosi numaidecît cu o figură foarte îngrijorată.

— Dada, nu ți-am spus de la început că însurătoarea lui Binoy cu Sasi este imposibilă... și că eu nu sînt de acord ?

— Ba da, așa este. Nimeni pe lume n-ar fi vorbit astfel. Orice alt unchi ar fi arătat un oarecare interes față de căsătoria nepoatei sale !

— Ce-ți veni să mă pui pe mine să scot castanele din foc în locul dumitale ? izbucni Gora.

— Nimic altceva, decît ideea că era cea mai nimerită cale de a obține consimțămîntul lui, răspunse Mohim cu glas jalnic.

Gora roși strigînd :

— Vă rog să mă excludeți din această afacere ! Eu nu sînt petitor de meserie : am altă treabă.

Și cu aceasta, ieși din odaie.

Înainte ca nefericitul Mohim să poată relua discuția, Binoy ajunsese și el în stradă, așa încît singura mîngîiere ce-i mai rămase a fost luleaua, pe care o ridică din locul unde o pusese mai adineauri.

Binoy se certase de multe ori cu Gora, dar o izbucnire atît de vulcanică nu avusese loc niciodată între ei : de aceea, în primul moment s-a îngrozit de urmările faptei sale. Ajuns acasă, avu senzația că mii de sulițe îi străpung conștiința. N-avea poftă de mîncare, nu-i venea să doarmă, gîndindu-se la lovitura ce i-o dăduse lui Gora în cele cîteva clipe. Se căia mai ales pentru că, în mod atît de nedrept și nelogic, pusese toată vina pe seama lui Gora. „Rău am făcut ! Am greșit !“ își spunea mereu.

În aceeași zi, după-amiază, pe cînd Anandamoyi își luase broderia și se apucase de cusut, Binoy intră

și se așeză lîngă ea. Anandamoyi auzise cîte ceva din cele petrecute de la Mohim, iar cînd la prînz, văzuse fața lui Gora, pricepu că bîntuise o furtună mare.

— Mamă, zise Binoy, am greșit! Ceea ce i-am spus azi dimineață lui Gora referitor la căsătoria mea cu Sasi a fost o prostie!

— Ei și? Să știi, Binoy, că așa se întîmplă întotdeauna cînd încerci să înlături un gînd ce te chinuiește. Și e foarte bine că s-a întîmplat astfel. Nu va trece mult și amîndoi o să uitați cu desăvîrșire acest conflict.

— Dar, mamă, aș vrea să știi că eu nu sînt împotriva căsătoriei cu Sasi.

— Nu agrava lucrurile, băiete, încercînd să dregi conflictul prin cîrpeli. Căsătoria e pe o viață întreagă, pe cînd cearta e trecătoare.

Binoy însă nu putu primi sfatul lui Anandamoyi. Dîndu-și seama că nu putea merge la Gora, se duse la Mohim și îl înștiință că nu mai există nici un obstacol în calea căsătoriei, care poate avea loc peste patru luni și că el va avea grijă ca unchiul său să nu ridice nici o obiecție.

— Va să zică, putem sărbători imediat logodna? stărui Mohim.

— Cum vreți, puteți fixa data după ce-l întrebați pe Gora, răspunse Binoy.

— Ce? Să-i cer iarăși avizul lui Gora?! zise Mohim enervat și deprimat.

— Da, da, trebuie neapărat!

— Bine, dacă trebuie, trebuie, dar... Mohim băgă în gură un pumn de *pan* și nu-și mai isprăvi fraza.

În ziua aceea Mohim nu spuse nimic, dar a doua zi de dimineață intră în camera lui Gora, cu teama că va avea de dus o luptă grea ca să obțină din nou consimțămîntul lui. În momentul cînd îi relată cum venise Binoy să-și exprime dorința de a se căsători cu Sasi și chiar să-l roage să ceară avizul lui Gora în legătură cu logodna, Gora se arătă mulțumit și zise:

— Bine! Să facem logodna!

— Văd că de data aceasta eşti foarte binevoitor. Dar, pentru numele lui dumnezeu, nu cumva să ridici data viitoare cine ştie ce obiecţie nouă !

— Necazul n-a fost din pricina obiecţiei, ci din pricina cererii mele, zise Gora.

— Bine, zise Mohim, eu nu mai am decît o modestă rugăminte : să nu mai ridici nici o obiecţie şi să nu mai faci nici o cerere. Mă mulţumesc cu ceea ce pot face singur. De unde era să ştiu că cererea ta va avea efect contrar ? Aş vrea să ştiu însă un singur lucru : vrei într-adevăr să se facă această căsătorie ?

— Da, o doresc !

— Atunci, mărgineşte-te la dorinţă şi nu te mai amesteca în această chestiune.

CAPITOLUL XX

Gora ajunsese în cele din urmă la concluzia că-i va fi greu să-l ţină în frîu pe Binoy de la distanţă şi că deci, va trebui să-l păzească chiar la locul primejdiei. Socoti că cea mai bună cale de a-l stăpîni pe Binoy era să întreţină relaţii strînse cu Paresh babu. Şi chiar în după-amiaza primei zile de după ceartă, se duse la Binoy.

Vizita lui Gora depăşea toate aşteptările lui Binoy care, peste măsură de uimit, era în acelaşi timp foarte fericit. Dar uluirea îi crescu şi mai mult cînd Gora începu să vorbească fără nici o urmă de ostilitate despre fetele lui Paresh babu. Firește, Gora n-a trebuit să facă eforturi prea mari pentru a trezi interesul lui Binoy asupra acestui subiect, aşa încît pînă tîrziu de tot, cei doi prieteni discutară problema sub toate aspectele ei.

Noaptea, în drum spre casă, Gora se gîndi numai la discuţia lor şi pînă-l cuprinse somnul, nu-şi putu alunga această preocupare. Nu ţinea minte să mai fi fost vreodată în viaţa lui copleşit de o asemenea tulburare : de fapt, problema femeilor nu fusese

niciodată cuprinsă în gîndurile lui. Binoy îi dovedise însă că ele făceau parte integrantă din lume și că problema lor trebuie rezolvată fie printr-o soluție definitivă, fie printr-un compromis, dar în nici un caz trecută cu vederea.

Așadar, a doua zi, cînd Binoy îi spuse lui Gora : „Paresh babu m-a întrebat adeseori de tine, haide cu mine pînă la el", Gora acceptă fără cea mai mică ezitare. Ba mai mult, nici nu mai părea atît de indiferent ca la început, cînd nu-l interesase nici Sucharita, nici celelalte fete ale lui Paresh babu. Urmase apoi ostilitatea lui dispreţuitoare faţă de ele, ca acum să ardă de nerăbdare să le cunoască mai bine. Voia să descopere natura atracției care exercitase o influență atît de puternică asupra inimii lui Binoy.

Se înserа cînd ajunseră la Paresh babu. Sus, în odaia de primire, Haran, la lumina unei lămpi, citea un articol pe care-l scrisese în limba engleză. Paresh babu nu era de fapt decît un pretext, scopul real al lui Haran fiind s-o impresioneze pe Sucharita. Aceasta stătea la capătul mesei și asculta în tăcere, ferindu-și ochii de lumina lămpii de pe masă cu un evantai de frunze de palmier. Cum era supusă din fire, se străduia să asculte cu atenție, dar totuși gîndurile îi erau hoinare. Cînd servitorul anunță sosirea lui Gora și Binoy, ea tresări și se pregăti să părăsească încăperea, dar Paresh babu o opri, spunînd :

— Unde te duci, Radha ? A venit doar Binoy al nostru cu Gora.

Sucharita se așeză cam intimidată, dar bucuroasă totuși că lectura articolului plicticos al lui Haran fusese întreruptă. Era desigur emoționată la ideea că-l va revedea pe Gora, dar în același timp intimidată și mai ales îngrijorată de prezența lui. I-ar fi fost greu să spună dacă îi era teamă că se vor lua din nou la harță, sau altceva o emoționa.

Numai la auzul numelui lui Gora, Haran se crispă. Abia îi răspunse la salut și rămase apoi tăcut și posomorît. Iar Gora, în clipa cînd dădu cu ochii

de Haran, simți cum se trezesc în el toate instinctele combative.

Doamna Baroda se dusese cu cele trei fete ale ei să facă o vizită și se înțelesese cu Paresh babu ca el să treacă seara și să le ia. Cînd sosiră Gora și Binoy se făcuse tocmai timpul să pornească după ele, dar fu silit să mai întîrzie puțin ; cînd nu-și mai putu amîna plecarea, le șopti lui Haran și Sucharitei că se întoarce cît mai curînd și că, între timp, să distreze ei musafirii.

„Distracția" începu foarte curînd căci cît ai clipi din ochi, se dezlănțui o bătălie în toată legea. Subiectul dezbătut era simplu. În apropiere de Calcutta, trăia un judecător districtual pe nume Brownlow, cu care Paresh babu se împrietenise pe vremea cînd locuia la Dacca. Judecătorul și soția lui îl prețuiau mult pe Paresh babu, pentru că nu-și ținea soția și fetele închise în *zenana*. În fiece an, *sahib*-ul își sărbătorea ziua de naștere printr-o petrecere cîmpenească. Nu de mult, doamna Baroda îi făcuse o vizită doamnei Brownlow și, după bunu-i obicei, se lăudase cu progresele realizate de fetele ei la literatura engleză. Doamna Brownlow se arătase entuziasmată și sugerase ca, întrucît anul acesta va veni la serbarea cîmpenească și locțiitorul guvernatorului împreună cu soția, ar fi bine dacă fetele lui Paresh babu ar juca în fața lor o mică piesă de teatru în limba engleză. Doamna Baroda primise încîntată propunerea și acum se afla tocmai cu fetele ei la niște prieteni, pentru a face repetiție. Cînd Gora fu întrebat dacă ar putea lua și el parte la serbare, răspunse cu o violență nelalocul ei : „Nu !". După aceea începu o controversă înflăcărată în legătură cu englezii și bengalezii și cu dificultățile ce stăteau în calea relațiilor sociale dintre ei.

Haran spuse :

— Este vina poporului nostru. Avem atîtea superstiții și obiceiuri proaste, încît sîntem nedemni să-i frecventăm.

La acestea, Gora îi răspunse :

— Dacă ceea ce spui este adevărat, atunci oricît am fi de nedemni, ar trebui să ne fie ruşine să ne milogim pentru a intra în relaţii cu englezii.

— Dar, replică Haran, cei ce sînt într-adevăr demni sînt primiţi cu deosebită consideraţie de englezi... iată bunăoară aceşti prieteni ai noştri.

— Acest gen de consideraţie faţă de unii oameni nu face decît să accentueze umilinţa celorlalţi compatrioţi ai lor : după mine, este curată insultă, zise Gora.

Furia puse în curînd stăpînire pe Haran, iar Gora, întărîtîndu-l, ajunse în curînd să-l domine.

În timp ce discuţia continua astfel, Sucharita, la adăpostul evantaiului, îl privea cu ochii mari pe Gora ; cuvintele pe care le auzea n-o impresionau. Dacă ar fi fost conştientă de modul în care îl fixa pe Gora, s-ar fi ruşinat desigur. Dar îşi pierduse cu desăvîrşire controlul asupra fiinţei ei. Gora şedea în faţa ei, cu braţele-i puternice întinse pe masă. Lumina lămpii cădea pe fruntea lui albă, lată, pe cînd el sau rîdea dispreţuitor, sau se încrunta mînios. Dar în acest joc al trăsăturilor lui era o anumită demnitate, ce arăta că omul nu se complăcea să arunce cuvinte, ci că opiniile lui se bazau pe ani şi ani de cugetare şi de experienţă. Cînd vorbea nu participa numai cu glasul, ci expresia feţei şi fiece mişcare a corpului dovedea o profundă convingere. Sucharita se minuna urmărindu-l. I se părea că, pentru prima dată în viaţă, vede un bărbat adevărat, un bărbat ce se deosebea de toţi ceilalţi. Pe lîngă el, Haran babu părea atît de neînsemnat, încît trăsăturile lui, gesturile lui şi chiar îmbrăcămintea lui începură să-i pară ridicole. Vorbise atît de mult cu Binoy despre Gora, încît nu-l mai imagina decît ca pe şeful unui partid, cu păreri bine definite şi mai ales ca pe un om ce poate fi de folos ţării. Acum însă, cînd se uita la faţa lui, dincolo de părerile lui politice sau eventualele servicii aduse ţării, vedea bărbatul. Pentru prima dată în viaţa ei, vedea ce este un bărbat, cum este sufletul unui

bărbat şi în bucuria acestei rare trăiri, uitase cu desăvîrşire propria-i existenţă.

Expresia pierdută a Sucharitei nu-i scăpă lui Haran şi aceasta îl făcu incapabil să se concentreze pentru a găsi argumente întemeiate. În cele din urmă, se ridică enervat de pe scaun şi adresîndu-se Sucharitei ca unei rude apropiate, zise :

— Sucharita, vrei să vii cu mine alături ? Vreau să-ţi vorbesc !

Sucharita se ghemui pe scaun parcă ar fi fost lovită. Deşi Haran era un obişnuit al casei care-i putea vorbi astfel — şi altă dată tonul acesta nu i s-ar fi părut nefiresc — acum, în prezenţa lui Gora şi Binoy, i se păru o insultă. Mai ales că Gora îi aruncă o privire fugară, astfel încît ofensa lui Haran deveni de neiertat. La început se prefăcu că nu-l aude, dar cînd Haran repetă enervat :

— Nu mă auzi, Sucharita ? Am să-ţi spun ceva. Te rog, vino în camera de alături ! ea îi răspunse fără a ridica privirea spre el :

— Aşteaptă pînă se întoarce tata şi ai să-mi spui atunci !

După acest incident, Binoy se ridică zicînd :

— Cred că e vremea să plecăm.

Dar Sucharita îi răspunse în grabă :

— Nu, Binoy babu, să nu plecaţi atît de devreme. Tata v-a rugat să-l aşteptaţi. Se întoarce numai-decît.

Glasul Sucharitei era rugător şi lui Binoy i se păru că vede o căprioară speriată în faţa unui vînător.

Haran ieşi cu paşi apăsaţi din odaie, spunînd :

— Eu nu mai pot aştepta, trebuie să plec !

Ajuns în stradă, începu să regrete purtarea-i nesăbuită, dar nu mai putea găsi un pretext pentru a reveni.

După plecarea lui, Sucharita se simţi foarte ruşinată şi, neştiind ce să facă sau să spună, rămase cu capul aplecat.

Astfel, Gora avu prilejul să-i studieze înfăţişarea. Unde era îngîmfarea semeaţă pe care o atribuise

întotdeauna fetelor instruite ? Fără îndoială, expresia ei trăda o inteligență vie, dar domolită de sfială și modestie ! Fruntea îi era pură și neprihănită, ca o fîșie de cer de toamnă : buzele ei stăteau acum nemișcate, dar în arcuirea dulce a cuvîntului nerostit, semănau cu un mugure fraged. Gora nu privise niciodată de aproape îmbrăcămintea unei femei moderne, pe care o condamnase fără s-o fi văzut ; dar de data aceasta, *sari*-ul de modă nouă înfășurat pe trupul Sucharitei i se păru minunat.

Ținea un braț sprijinit de masă, iar mîna ce ieșea de sub mîneca încrețită a bluzei îi apăru ca o gingașă solie a unei inimi sensibile. În lumina domoală a lămpii, întreaga încăpere, cu umbrele ei, cu tablourile de pe pereți, cu mobilierul simplu formau o imagine completă, în care obiectele ce o compuneau se pierdeau, rămînînd doar atmosfera unui cămin, creată prin grija și mîinile iscusite ale unei femei. Revelația acestui fapt, Gora o avu într-o clipă.

Încet-încet, în timp ce se uita la ea, Sucharita deveni o realitate intensă și o ființă concretă — de la buclele răzlețe ce-i cădeau pe tîmple, pînă la marginile *sari*-ului. Gora o vedea pe Sucharita totodată în ansamblu și în toate amănuntele.

Cîtăva vreme, rămaseră cu toții stingheriți, în tăcere ; apoi Binoy își îndreptă privirile spre Sucharita și reluă un subiect pe care-l discutaseră cu cîteva zile în urmă :

— După cum îți spuneam deunăzi, a fost o vreme cînd credeam că nu există nici o speranță, nici pentru țara și nici pentru societatea noastră — că vom fi întotdeauna considerați ca niște minori, iar englezii vor rămîne pe veci tutorii noștri. Majoritatea compatrioților noștri gîndesc astfel și azi. Cu o asemenea mentalitate, oamenii ori rămîn cufundați în interesele lor egoiste, ori devin indiferenți față de soarta lor. La un moment dat, m-am gîndit foarte serios să ocup o slujbă în aparatul administrativ ; o puteam primi, prin protecția tatălui lui Gora. Dar Gora m-a făcut să văd lucrurile lucid.

Gora, văzînd o vagă urmă de surpriză pe chipul Sucharitei, zise :

— Să nu credeți că cele ce i-am spus erau pornite din ostilitate față de administrația engleză. Dar cei ce lucrează în administrație devin cu timpul mîndri de puterea ei, cred că au dobîndit și ei o oarecare putere și. astfel tind să formeze o clasă aparte, să se izoleze de compatrioții lor. Pe zi ce trece văd lucrul acesta mai limpede. Un unchi al meu a fost pe vremuri judecător supleant. Astăzi e pensionar, dar pe vremea cînd era în slujbă, judecătorul districtual avea obiceiul să-i facă observații, zicînd : „Babu, pentru ce la tribunalul dumitale sînt atîția oameni achitați ?", iar el îi răspundea : *„Sahib,* lucrul se explică foarte ușor. Oamenii pe care dumneata îi trimiți la închisoare sînt, în ochii dumitale, niște cîini, dar pentru mine cei pe care-i judec sînt frați !" În vremea aceea, în rîndurile compatrioților noștri erau o mulțime de oameni capabili să spună asemenea vorbe nobile și erau mulți englezi capabili să le asculte. Acum, însă, cătușele slujbei au devenit o podoabă, iar judecătorii din ziua de azi au ajuns să-i considere cu toții pe compatrioții lor doar cu puțin mai presus de niște cîini. Și experiența ne arată că pe măsură ce urcă pe scara ierarhică devin din ce în ce mai răi. Dacă te ridici pe umerii altuia, îi privești de sus pe frații tăi și de vreme ce îi socotești inferiori ești, prin forța lucrurilor, nedrept față de ei. Această situație nu poate duce la nimic bun.

În timp ce vorbea, Gora izbi atît de tare cu pumnul în masă, încît se zgudui lampa.

— Gora, zise Binoy zîmbind, masa asta nu e proprietatea administrației, iar lampa îi aparține lui Paresh babu.

La aceste cuvinte Gora izbucni într-un hohot de rîs și casa întreagă păru să se umple de veselia lui. Sucharita fu surprinsă dar în același timp încîntată văzînd că Gora putea să rîdă cu atîta poftă tinerească chiar și la o glumă îndreptată împotriva lui.

Ea nu-şi închipuise, desigur, că oamenii cu idei mari pot să rîdă din toată inima.

În seara aceea, Gora vorbi despre multe subiecte şi deşi Sucharita tăcea, pe chipul ei se citea că era întru totul de acord cu el, iar inima lui Gora era plină de entuziasm. În cele din urmă, adresîndu-se Sucharitei, spuse :

— Aş vrea să-ţi atrag atenţia asupra unui fapt. Dacă, văzînd puterea englezilor, începem să nutrim ideea greşită că nu putem deveni puternici decît dacă ajungem să fim exact ca ei, ne aflăm în faţa unei imposibilităţi, deci n-o vom realiza niciodată ; pentru că, prin simpla imitaţie, nu vom fi nici ca ei şi nu vom fi nici puternici. Eu am o singură rugăminte : integrează-te în India, accept-o cu tot ce are ea bun şi rău ; dacă are cusururi, caută să le tămăduieşti din interior. Dar trebuie să le vezi cu ochii dumitale, să le înţelegi, să reflectezi asupra lor, să-ţi întorci faţa spre ele şi să devii una cu ele. Dacă stai pe o poziţie adversă şi dacă, pătrunsă pînă-n măduva oaselor de doctrina creştină, încerci să le priveşti din afară, nu le vei înţelege niciodată. Vei izbuti numai să loveşti India şi niciodată nu-i vei putea fi de folos.

La începutul pledoariei, Gora spusese că e o rugăminte, dar ea părea mai degrabă o poruncă. Vorbele lui aveau o forţă atît de violentă, încît nu mai aşteptau consimţămîntul interlocutorului.

Sucharita îl asculta cu capul plecat, inima îi bătea puternic văzînd că Gora i se adresa de-a dreptul ei şi cu atîta rîvnă. Lăsînd la o parte sfiala, îi spuse simplu, cu modestie :

— Eu nu m-am gîndit niciodată, pînă acum, atît de real şi de grandios la ţara mea. Vreau însă să pun o singură întrebare : ce legătură e între ţară şi religie ? Oare religia nu trece dincolo de ţară ?

Această întrebare rostită de glasul domol al Sucharitei răsună foarte dulce în urechile lui Gora, iar expresia din ochii ei i-o îndulci şi mai mult. Gora îi răspunse :

— Ceea ce depăşeşte ţara, ceea ce e mai mare decît patria, nu se poate dezvălui decît tot prin ţara ta. Dumnezeu şi-a manifestat natura lui unică, eternă într-o mare diversitate de forme. Dar cei ce spun că Adevărul este unul şi deci că numai o formă a religiei este adevărată admit numai acest adevăr, adică susţin că Adevărul este unul singur, dar uită să recunoască faptul că Adevărul este nemărginit. Unitatea nemărginită se manifestă în Multiplicitatea nemărginită. Pot să vă asigur că prin cerul deschis al Indiei veţi putea vedea soarele... deci, nu trebuie să treceţi oceanul şi să staţi la fereastra unei biserici creştine.

— Vreţi să spuneţi că, pentru India, există o cale anume ce duce la Dumnezeu ? Prin ce se caracterizează ea ? întrebă Sucharita.

Gora îi răspunse :

— Ceea ce o caracterizează este recunoaşterea că Fiinţa Supremă, ce nu poate fi definită, se manifestă în cadrul anumitor limite... şi că de la Ea vine curentul nesfîrşit de clipe trecătoare sau timpul ce durează, materia subtilă sau densă. Ea are atribute infinite şi, în acelaşi timp, este fără nici un atribut ; ea are forme infinite şi în acelaşi timp este fără formă. În alte ţări oamenii au încercat să-l limiteze pe Dumnezeu într-o definiţie. Desigur că şi în India, oamenii au încercat să-l întruchipeze pe Dumnezeu într-unul sau altul din aspectele Lui particulare, dar aceste încercări n-au fost considerate niciodată definitive şi nici una dintre ele n-a fost concepută ca singura întruchipare posibilă. De cînd e lumea, orice indian cu adevărat cucernic a recunoscut că Dumnezeu, în nemărginirea lui, depăşeşte aspectul particular ce poate fi adevărat pentru cel ce I se închină.

— Aceasta poate fi valabil pentru înţeleptul cucernic, dar ce faci cu ceilalţi ? continuă Sucharita.

— Am spus întotdeauna şi o spun şi acum că în orice ţară omul ignorant deformează adevărul, răspunse Gora.

— Dar nu cumva în țara noastră această deformare a mers mai departe decît în alte părți ? stărui Sucharita.

— S-ar putea să fie așa, răspunse Gora. Dar aceasta, tocmai pentru că India a dorit să recunoască în întregime cele două aspecte opuse : subtilul și concretul, ceea ce este în interior și ceea ce este în exterior, spiritul și trupul. Iar cei ce nu pot cuprinde subtilul se limitează la înțelegerea concretului și ignoranța lor aplicată la acest aspect poate duce la deformări extraordinare. Dar, orice ar fi, nu trebuie să renunțăm niciodată la modul grandios, variat și minunat în care a încercat India să realizeze în trup, minte și acțiune, și din toate punctele de vedere, pe Cel ce este Unul, adevărat, atît în forme nesfîrșite cît și fără forme, atît în manifestarea lui materială cît și în cea spirituală, atît perceput de simțuri cît și perceput de ființa interioară. Ar fi o nebunie dacă în locul acestei concepții am admite ca unică religie acea combinație seacă, îngustă și lipsită de consistență, dintre teism și ateism, pe care a produs-o Europa secolului al optsprezecelea.

Sucharita rămase cîtăva vreme dusă pe gînduri iar Gora, văzînd-o că tace, urmă :

— Să nu crezi că sînt bigot sau că mă număr printre cei care, brusc, au devenit ortodocși ; cuvintele mele au alt sens decît cel pe care *ei* îl atribuie acestor noțiuni. Mintea mea se extaziază în fața profundei și măreței unități pe care am descoperit-o, studiind diferitele manifestări și nenumăratele strădanii ale Indiei. Această descoperire mă face să stau fără șovăire în praful de pe marginea șoselei, alături de cei mai săraci și mai ignoranți oameni din neamul meu. Unii pot înțelege, alții nu pot înțelege mesajul Indiei... dar asta nu schimbă sentimentul meu că sînt una cu toată India și că poporul ei este și al meu ; și sînt convins că, prin toți compatrioții mei, spiritul Indiei acționează în taină, dar neîncetat.

La aceste cuvinte, pe care Gora le rostise cu glasul său puternic, pereţii şi mobilele încăperii prinseră parcă să vibreze. Fireşte, Sucharita nu putea înţelege semnificaţia lor deplină, dar primul val al unei iminente realizări pornise cu violenţă şi Sucharita pricepu că viaţa nu este limitată la graniţele familiei sau ale unei secte ; această revelaţie o copleşi cu o forţă aproape dureroasă.

Aici convorbirea lor se sfîrşi, pentru că pe scară se auziră paşi grăbiţi şi rîsete. Paresh babu şi fetele se întorceau acasă şi Satish le făcuse una dintre obişnuitele pozne.

Cînd intrară în odaie şi dădură cu ochii de Gora, Lolita şi Satish deveniră gravi şi rămaseră pe loc, iar Labonya ieşi grăbită. Satish se apropie tiptil de scaunul lui Binoy şi începu să-i şoptească ceva la ureche : iar Lolita îşi trase un scaun în spatele Sucharitei şi se aşeză şi ea, pe jumătate ascunsă în umbră.

Apoi intră Paresh babu spunînd :

— Am întîrziat puţin. Panu babu a plecat ?

Fiindcă Sucharita nu răspunse, Binoy zise :

— Da, n-a mai putut aştepta.

Iar Gora se ridică şi, înclinîndu-se respectuos în faţa lui Paresh, babu, spuse :

— Acum trebuie să plecăm şi noi.

— N-am avut plăcerea să stau de vorbă cu dumneata în seara asta, zise Paresh babu. Sper că o să mai treci pe la noi, cînd vei avea timp.

Tocmai cînd Gora şi Binoy ieşeau pe uşă, apăru doamna Baroda. Amîndoi se înclinară în faţa ei, iar ea strigă :

— Cum ? Vreţi să plecaţi ?

— Da, răspunse Gora scurt.

Doamna Baroda se întoarse spre Binoy şi-i spuse :

— Dar, Binoy babu, nu te pot lăsa să pleci ; trebuie să rămîi la cină cu noi. De altfel, am ceva să-ţi spun.

Satish, zburdînd de bucurie la auzul acestei invitații, îl luă pe Binoy de mînă și zise :

— Da, foarte bine, mamă, nu-l lăsa pe Binoy babu să plece ; trebuie să doarmă la noapte cu mine.

Văzînd că Binoy ezită, doamna Baroda se adresă lui Gora :

— Trebuie să-l luați și pe Binoy babu ? Aveți neapărată nevoie de el ?

— Oh, nu, nu, de fel, răspunse Gora în grabă. Rămîi, Binoy, eu plec. Și ieși repede.

Cînd doamna Baroda îi ceruse lui Gora consimțămîntul pentru ca Binoy să rămînă, acesta, fără să vrea, aruncă o privire furișă spre Lolita, care-și întoarse fața, zîmbind. Binoy nu se putea supăra pentru micile ei tachinării, totuși ele îl înțepau ca niște ghimpi. După ce se așeză din nou, Lolita îi zise :

— Binoy babu, ar fi fost mai cuminte din partea dumitale dacă o luai azi la sănătoasa.

— Pentru ce ? întrebă Binoy.

— Pentru că mama are un plan, prin care te va pune într-o situație neplăcută, îi explică Lolita. Ne lipsește un actor în piesa pe care o jucăm la serbarea cîmpenească a judecătorului districtual și mama s-a gîndit să umpli dumneata golul.

— Doamne dumnezeule ! exclamă Binoy. Niciodată !

— Așa i-am spus și eu mamei, zise Lolita rîzînd. Spuneam că prietenul dumitale nu-ți va permite niciodată să joci în piesă.

La acest atac, Binoy se crispă și zise :

— Nu e cazul să discutăm părerea prietenului meu. În viața mea n-am jucat teatru... pentru ce m-ați ales tocmai pe mine ?

— Dar noi ? Dumneata crezi că toată viața am jucat teatru ? zise Lolita pe un ton plîngăreț.

În acest moment reveni doamna Baroda, iar Lolita îi spuse :

— N-are nici un rost să-l rogi pe Binoy babu să joace în piesă, mamă, dacă nu-l poți convinge pe prietenul său să-și dea consimțămîntul...

— Dar nu e vorba despre consimțămîntul prietenului meu, interveni Binoy supărat. Pur și simplu, n-am pic de talent dramatic.

— De asta să nu-ți faci griji, strigă doamna Baroda. Te învățăm noi foarte repede. Vrei să spui că fetele mele pot să joace teatru și dumneata nu? Ce absurditate!

Și astfel Binoy nu mai avu nici o cale de scăpare.

CAPITOLUL XXI

Ieșind din casa lui Paresh babu, Gora o porni pe stradă. Nu o luă spre casă cu pasu-i obișnuit ci se îndreptă agale, absent, spre fluviu. În acea vreme Gangele și malurile lui nu fuseseră încă invadate de hidoșenia pe care a adus-o mai tîrziu lăcomia negustorească. Nu exista calea ferată paralelă cu el, nu existau poduri, iar cerul nopții de iarnă nu era întunecat de respirația încărcată cu funingine a unui oraș suprapopulat. În acele zile, apa Gangelui aducea în mijlocul agitației și a prafului din Calcutta mesajul păcii, de pe culmile imaculate ale Himalayei.

Mintea lui Gora fusese atît de absorbită pînă acum de propriile-i preocupări, încît natura nu găsise încă puterea de a-i atrage atenția. Din lumea ce-l înconjura, el nici măcar nu băgase de seamă ceea ce nu era legat nemijlocit de strădaniile lui.

În seara aceasta, însă, mesajul Cerului, întunecimea lui luminată de stele îi pătrunseseră în inimă prin multiple emoții mărunte. Apa curgea aproape fără valuri. Luminile bărcilor trase la debarcadere se stinseseră și în frunzișul des al copacilor de pe celălalt mal părea să se fi strîns întreaga melancolie a pămîntului. Deasupra acestui tablou veghea planeta Jupiter, ca o conștiință trează a nopții.

Pînă astăzi Gora trăise izolat, într-o lume a lui, de gîndire și acțiune... acum se petrecea ceva nou.

Oare ce anume? În el se deschidea o punte de legătură cu Natura: iar apa adîncă, întunecată a Gangelui, malurile masive și negre ale fluviului, cerul nemărginit, învăluit în întuneric, deasupra capului său, îl chemau parcă cu bucurie. Și Gora simți cum în noaptea asta sufletul i se deschisese și se dăruia tainelor naturii.

Lîngă șosea, din parcul ce înconjura birourile, un arbust exotic trimitea spre Gora mireasma neobișnuită a florilor sale și domolea bătăile inimii lui tulburate, iar rîul îl ducea departe de lumea muncii neostenite a omului, spre o regiune nevăzută, neexplorată, unde arborii aveau flori minunate și aruncau umbre pline de taină spre țărmurile unor ape necunoscute; într-o lume unde, sub cerul curat și limpede, zilele erau ca privirea sinceră a unor ochi larg deschiși, iar nopțile ca niște umbre sfioase tremurînd sub pleoapele coborîte.

Gora se simți învăluit într-o intensă armonie suavă ce-l atrăgea în adîncurile necunoscute ale ființei lui. Întreaga lui făptură vibra copleșită în același timp de valuri de suferință și bucurie. I se părea că în această noapte de toamnă, pe malurile Gangelui, în prezența misterului tainic ce cuprindea universul, uitase cu desăvîrșire de existența sa și trăia clipe nemaiîntîlnite... lumina vagă a stelelor îi licărea în ochi, zgomotele nedefinite ale orașului îi sunau în urechi. Pentru că atîția ani de-a rîndul nu recunoscuse vraja ei, Natura se răzbuna, prinzîndu-l în mrejele-i fermecate, legîndu-l strîns de pămînt, de apă, de cer și smulgîndu-l din rutina vieții lui de pînă acum.

Uluit de starea pe care o trăia, Gora se prăbuși pe treptele unui debarcader părăsit. Șezînd pe malul apei, se întrebă iarăși și iarăși ce-o fi însemnînd această trăire nouă, ce sens avea și ce loc trebuie să-i dea în planul de viață pe care și-l făurise? Și nici nu știa măcar dacă trebuie să lupte împotriva acestei stări pentru a o depăși.

Dar, cînd își încleștă pumnii, își aduse aminte de privirile întrebătoare ale unor ochi fermecători,

blînzi şi sfioşi, strălucind de inteligenţă şi... în gînd, simţi atingerea degetelor desăvîrşite ale unor mîini. Întreaga lui fiinţă fu străbătută de fiorii unei bucurii nespuse ; toate întrebările şi îndoielile se potoliră cu desăvîrşire în această trăire profundă din bezna nopţii ; şi-i era frică să plece din locul unde se afla, ca nu cumva să piardă fericirea cîştigată.

În noaptea aceea, cînd sosi acasă, Anandamoyi îl întrebă :

— De ce-ai întîrziat, copilul meu ? Cina s-a răcit de tot !

— Oh, nu ştiu nici eu de ce, mamă ! Am stat mult singur pe malul apei.

— N-ai fost cu Binoy ?

— Nu, am fost singur.

Anandamoyi rămase uluită, pentru că niciodată Gora nu mai făcuse aşa ceva... să mediteze singur pe malul Gangelui pînă la o oră atît de înaintată ! N-avea obiceiul să şadă singur şi să gîndească în tăcere ! Anandamoyi îl urmări în timp ce mînca distrat şi observă o oarecare nelinişte şi emoţie în trăsăturile feţei lui. După o pauză, îl întrebă domol :

— Ai fost azi la Binoy, nu-i aşa ?

— Nu, am fost amîndoi la Paresh babu acasă.

Răspunsul o puse pe Anandamoyi pe gînduri şi după o clipă, ea mai riscă o întrebare :

— Te-ai înţeles bine cu toată familia ?

— Da, cu unele rezerve, răspunse Gora.

— Îmi închipui că fetele lui n-au nimic împotrivă să iasă cu oricine ?

— Absolut nimic.

Altădată, un asemenea răspuns ar fi fost rostit mult mai apăsat. În faţa acestui ton neobişnuit, Anandamoyi se simţi cu totul dezorientată, cum nu mai fusese niciodată în faţa lui Gora.

A doua zi de dimineaţă, Gora nu se grăbi ca de obicei să se apuce de lucru. Se opri vreme îndelungată în faţa ferestrei din odaia lui de culcare, privind absent spre răsărit. La capătul ulicioarei,

pe partea cealaltă a străzii principale, era o școală. În curtea școlii se înălța un bătrîn pom de *jambolan*, iar deasupra coroanei lui înfrunzite plutea un văl subțire de ceață, prin care abia pătrundeau razele purpurii ale soarelui ce răsărea. Încet, ceața prinse să se risipească și săgețile luminoase ale soarelui străpunseră desișul de frunze, ca niște baionete strălucitoare. În stradă începu forfoteala pietonilor și zgomotul circulației.

Deodată privirile lui Gora fură atrase de cîteva siluete : era Abinash cu mai mulți prieteni ai săi, care veneau pe ulicioară spre casa lui. Cu un mare efort izbuti să alunge starea de emoție ce-l cuprinsese ca o vrajă. „Nu, asta nu se poate!" își zise cu atîta forță, încît se cutremură ca lovit și ieși în goană din odaie.

Nu-și putea ierta că nu fusese gata la timp ca să-și primească prietenii... aceasta nu i se mai întîmplase. Hotărî să nu mai intre niciodată în casa lui Paresh babu și să găsească un mijloc pentru a-și alunga orice gînd în legătură cu această familie ; la nevoie, îl va evita un timp și pe Binoy.

În cursul conversației cu prietenii săi, hotărîră să facă o excursie pe jos, de-a lungul șoselei Grand Trunk. Se învoiră de asemenea să nu-și ia bani cu ei, ci să trăiască numai din pomenile pe care le vor primi.

Gora era plin de entuziasm pentru acest plan. O bucurie imensă îl cuprinse la gîndul că va scăpa de orice constrîngere și că va porni liber la drum. I se părea că simpla idee a acestei aventuri îi eliberase inima din mrejile ce o învăluiseră. Ca un copil ce scapă de la școală, Gora plecă aproape gonind de acasă ca să facă rost de cele necesare pentru excursie, iar mintea lui era necontenit frămîntată de ideea că numai munca este o realitate, toate sentimentele ce-l covîrșiseră cu atîta putere nefiind decît niște iluzii.

Tocmai în clipa aceea, Krishnadayal intra în casă, ținînd în mînă un vas cu apă sfințită din Gange, pe umeri cu un șal pe care erau scrise

nume de zei şi repetînd *mantram*-uri sfinte. Gora, grăbit cum era, dădu peste el. Desperat de ceea ce făcuse, Gora se aplecă să-i atingă picioarele, cerîndu-i astfel iertare : dar Krishnadayal se feri de el şi spunînd iute : „Nu face nimic, nu face nimic !", se dădu la o parte, convins că atingerea lui Gora distrusese toate efectele băii pe care o făcuse de dimineaţă în Gange.

Gora nu-şi dădea seama că grija lui Krishnadayal de a nu se atinge de nimeni se referea mai ales la el, crezînd că exagerările tatălui său se datoresc preocupării aproape bolnăvicioase de a evita o eventuală contaminare, prin contactul cu orice om. O ţinea la distanţă chiar şi pe Anandamoyi, soţia lui, ca pe o proscrisă, iar pe Mohim abia îl vedea, întrucît acesta era prea ocupat. Singurul membru al familiei cu care avea oarecare legătură era nepoata lui, Sasi, pe care o învăţa texte sanscrite şi ritualul corect al cultului.

De aceea, cînd Krishnadayal se dădu speriat la o parte, Gora se mărgini să zîmbească de mentalitatea tatălui său. De altfel, datorită purtării lui, se înstrăinase încetul cu încetul de el şi, cu toate că nu era de acord cu obiceiurile neortodoxe ale lui Anandamoyi, îşi concentrase întreaga afecţiune asupra mamei sale.

După ce-şi isprăvi micul dejun, Gora îşi puse într-o boccea un rînd de schimburi şi, luîndu-şi bocceaua în spinare, se duse la Anandamoyi şi-i spuse :

— Mamă, dă-mi voie să plec cîteva zile de acasă !

— Unde, copilul meu ? întrebă ea.

— Nu ştiu nici eu precis, îi răspunse.

— Ai ceva de lucru pe undeva ?

— Nu, nu în sensul obişnuit al cuvîntului. Pur şi simplu vreau să călătoresc.

Văzînd că Anandamoyi tace, Gora speriat o imploră :

— Mamă, nu cumva să zici „nu". Mă cunoşti destul de bine. Nu trebuie să te temi că devin ascet şi că plec pentru totdeauna ! Nu pot să stau

departe de dumneata mai mult de cîteva zile. Asta o ştii prea bine, nu-i aşa ?

Niciodată nu-şi exprimase Gora atît de răspicat dragostea pentru mama lui. Şi chiar şi acum, după ce o făcu, se simţi oarecum stingherit.

Anandamoyi, deşi încîntată în sinea ei, îşi dădu seama că se petrece ceva neobişnuit şi, pentru a-i uşura situaţia, îi spuse :

— Merge şi Binoy cu tine, nu-i aşa ?

— Vezi cum eşti, mamă ? Dacă nu e Binoy să ţi-l păzească pe Gora, crezi că o să ţi-l fure cineva. Binoy nu merge cu mine şi am să te vindec de această încredere superstiţioasă în el, întorcîndu-mă sănătos, voinic, chiar dacă n-o să fie el ca să mă ocrotească !

— Dar ai să-mi dai veşti despre tine ? zise Anandamoyi.

— Mai bine împacă-te cu gîndul că nu vei avea nici o ştire de la mine ; şi, cine ştie, poate că vei primi chiar o veste. Nimeni n-are să ţi-l fure pe Gora... fii pe pace. Şi-apoi, nici nu e cine ştie ce comoară, cum îţi închipui dumneata ! Dacă cineva rîvneşte la această boccea, am să i-o dăruiesc şi am să mă întorc acasă... n-am s-o apăr cu riscul vieţii mele, poţi fi convinsă !

Gora se aplecă pînă la pămînt şi şterse praful de pe picioarele lui Anandamoyi, iar ea îl binecuvîntă, sărutîndu-şi degetele cu care îi atinse capul. Dar nu încercă să-l convingă să renunţe la planul lui. Niciodată nu se opunea vreunei acţiuni a lui Gora, numai pentru că ei îi producea suferinţă, sau pentru că se temea de vreun pericol imaginar. De-a lungul vieţii, trecuse prin multe greutăţi şi primejdii şi cunoştea lumea din afara căminului ei. Anandamoyi nu ştia ce-i teama. Dar de data aceasta era speriată, nu pentru că i s-ar fi putut întîmpla ceva rău lui Gora, ci pentru că ghicise, încă de astă-noapte, că băiatul ei trece printr-o criză de conştiinţă şi era convinsă că acesta era motivul plecării lui neaşteptate.

Tocmai cînd Gora ieşea în stradă cu bocceaua în spinare, apăru Binoy, ţinînd în mînă cu cea mai mare grijă doi trandafiri de un roşu închis.

— Binoy, zise Gora, în curînd voi vedea dacă eşti o pasăre aducătoare de noroc sau de ghinion.

— Pleci într-o călătorie ? întrebă Binoy.

— Da.

— Încotro ?

— Ecoul răspunde şi el „încotro" ! zise Gora rîzînd.

— Alt răspuns mai bun n-ai ?

— Nu. Du-te la mama, ea are să-ţi spună totul. Acum trebuie s-o iau din loc. Şi cu aceasta, Gora o porni cu paşi grăbiţi.

Intrînd în camera lui Anandamoyi, Binoy se aplecă şi aşeză cei doi trandafiri la picioarele ei. Anandamoyi îi ridică şi-l întrebă :

— De unde-i ai, Binoy ?

Binoy, fără a-i da un răspuns precis, zise :

— Ori de cîte ori primesc un lucru de preţ, vreau să-l pun la picioarele dumitale, în semn de admiraţie. Dar parcă eşti îngrijorată, mamă ?

— Ce te face să crezi ? întrebă Anandamoyi.

— Pentru că ai uitat să-mi oferi obişnuita frunză de betel, zise Binoy.

Anandamoyi îi dădu frunza de betel şi încet-încet, conversaţia se înfiripă. Binoy fu incapabil să-i dea vreo lămurire în legătură cu călătoria fără ţel a lui Gora. Dar, în cursul conversaţiei, cînd Anandamoyi îl întrebă dacă nu cumva îl dusese în ajun pe Gora la Paresh babu, el îi povesti cu de-amănuntul tot ce se petrecuse, iar ea ascultă încordată fiece cuvînt.

La plecare, Binoy îi spuse :

— Mamă, după ce ai primit omagiul veneraţiei mele, îmi îngădui să iau florile ce au primit binecuvîntarea dumitale ?

Anandamoyi rîse şi-i dădu lui Binoy cei doi trandafiri. Pricepuse că florile se bucurau de atîta preţuire nu numai din cauza frumuseţii lor... şi că aveau pentru el o valoare mai profundă.

După ce Binoy plecă, ea se gîndi mult la cele ce auzise și se rugă fierbinte lui Dumnezeu ca Gora să nu fie nefericit și să nu se întîmple nimic ce ar putea vătăma prietenia lui cu Binoy.

CAPITOLUL XXII

Cei doi trandafiri își aveau povestea lor.

În seara din ajun, cînd Gora plecase singur din casa lui Paresh babu, bietul Binoy rămăsese într-o mare încurcătură. Pricina era propunerea de a juca în piesa de teatru ce urma să fie prezentată la serbarea judecătorului.

Lolita, pe care piesa nu o entuziasma prea mult, ba chiar o plictisea, dorea însă cu înfocare să-l atragă și pe Binoy. Nu-l putea suferi pe Gora și voia să facă din Binoy o unealtă pentru a-l contraria pe Gora. Nici ei nu-i era clar pentru ce o enerva gîndul că Binoy este influențat de prietenul său ; dar, independent de motive, simțea că nu va respira ușurată decît după ce-l va elibera pe Binoy din această robie.

Așa că, mișcîndu-și capul cu subînțelesuri, îi zise :

— Ai putea spune ce-ți displace în piesa noastră, domnule ?

— Nu zic că piesa e proastă, răspunse Binoy, dar ce mă supără este că se joacă în casa judecătorului.

— Asta e părerea dumitale, sau a altcuiva ?

— Nu sînt de vină dacă uneori expun și părerile altora, zise Binoy, și de altfel să știi că ele nu se pot tălmăci ușor. Poate n-o să mă crezi, dar cîteodată eu îmi exprim părerile prin cuvintele mele, iar altă dată, prin cuvintele altuia.

Lolita se mulțumi să zîmbească, fără a mai spune nimic, dar peste cîteva clipe zise :

— Prietenul dumitale Gourmohan babu își închipuie, cred, că e un mare eroism să disprețuiești

invitația unui judecător... Îți pare că aceasta e o tactică de luptă împotriva englezilor ?

— Nu știu ce crede prietenul meu, dar în ceea ce mă privește, sînt convins că da, îi răspunse Binoy cam iritat. Vrei să spui că nu e o metodă de luptă ? Cum să ne afirmăm respectul față de noi înșine dacă nu renunțăm la supunerea față de cei ce-și închipuie că ne onorează făcîndu-ne un semn cu degetul mic ?

Lolita era din fire orgolioasă și-i plăcea să-l audă pe Binoy vorbind despre importanța respectului de sine ; dar, dîndu-și seama că argumentele ei erau slabe, continuă să-l înțepe pe Binoy cu aluzii răutăcioase.

— Uite ce este, îi spuse în cele din urmă Binoy. Nu văd pentru ce-ți continui pledoaria. Pentru ce nu spui pur și simplu : „Aș vrea să joci în piesă". În cazul acesta, ca să-ți fac pe plac aș accepta, poate, să-mi sacrific convingerile.

— Auzi vorbă ! exclamă Lolita. Cum aș putea spune așa ceva ? Dacă convingerea dumitale este fermă, cum ai putea acționa împotriva ei numai pentru că te rog eu ? Cu condiția, firește, ca această convingere să fie cu adevărat a dumitale !

— Fie cum zici dumneata, zise Binoy. Să admitem că n-am păreri proprii... Dar dacă nu-mi dai voie să le sacrific de dragul dumitale, lasă-mă cel puțin să mă declar învins de argumentele dumitale și să consimt să joc în piesă.

În acest moment doamna Baroda intră în cameră. Binoy se ridică și zise :

— Vreți să-mi spuneți, vă rog, ce-am de făcut ca să-mi joc bine rolul ?

— Nu trebuie să-ți bați capul cu nimic, răspunse doamna Baroda triumfătoare. Avem noi grijă să-l interpretezi bine. Tot ce ai de făcut este să vii regulat la repetiții.

— Perfect ! Iar acum am să mă retrag.

— Oh nu, trebuie să cinezi cu noi, spuse doamna Baroda.

— Vă rog să mă scuzați, dar...

— Nu, Binoy babu, rămîi seara asta la noi, stărui doamna Baroda.

Binoy rămase la masă, dar nu se simţi în largul lui ca de obicei. Sucharita era şi ea foarte tăcută şi absorbită de gîndurile ei. Nu se amestecă nici cînd Lolita căută să-l convingă pe Binoy, ci se ridică şi ieşi să se plimbe pe verandă. Avea impresia că firul legăturii dintre ea şi Binoy se rupsese.

Cînd Binoy îşi luă rămas bun de la Lolita, privi chipul ei serios şi zise :

— Ăsta-i norocul meu ! M-am dat bătut şi totuşi nu sînt pe placul dumitale.

Fata întoarse capul şi nu-i răspunse.

Lolita nu plîngea uşor, dar în seara aceea simţi că, fără să vrea, ochii i se umpleau de lacrimi. Pentru ce oare ? Se străduise să-l rănească pe Binoy şi, pînă la urmă, tot pe ea o durea ?

Cît timp refuzase să joace în piesă, Lolita stăruise cu îndîrjire, dar imediat ce el acceptă, tot entuziasmul îi pieri. Argumentele împotriva participării lui luau proporţii tulburătoare în mintea ei şi o chinuia gîndul că Binoy n-ar fi trebuit să accepte numai pentru că-l rugase ea. Ce importanţă avea rugămintea ei ? Să fi cedat numai din politeţă ?... Parcă după politeţea lui tînjea ea !

Pentru ce îi părea rău acum că se lăsase convins ? Nu-şi dăduse toată osteneala să-l atragă în piesă ? Ce drept avea să fie supărată pe el pentru că cedase în faţa stăruinţelor ei, chiar dacă o făcuse din politeţe ? Un lucru era neîndoielnic : Lolita era torturată de întîmplare şi avea mustrări de conştiinţă, mult mai mult decît ar fi fost firesc să fie.

Altă dată, cînd era tulburată, îşi căuta mîngîiere la Sucharita, dar în seara asta nu se duse la ea ; nu pricepea de ce-i bate inima atît de tare şi de ce lacrimile stau gata să izvorască.

A doua zi de dimineaţă, Sudhir îi aduse Labonyei un buchet de flori ; în el erau şi doi trandafiri

roșii, pe care Lolita îi scoase numaidecît. Cînd i se ceru explicația acestui gest, ea răspunse :

— Nu pot vedea boboci atît de frumoși striviți ca într-un pămătuf. E o sălbăticie să legi la un loc atîtea flori ! Și, dezlegînd buchetul, puse florile în diferite vaze din cameră.

Satish, care intră în cameră ca o vijelie, o întrebă :

— Didi, de unde ai florile astea ?

Fără a-i răspunde, Lolita îl întrebă la rîndul ei :

— Azi nu te duci pe la prietenul tău ?

Pînă în clipa aceea, Satish nu se gîndise la Binoy, dar cînd îi auzi numele începu să zburde zicînd :

— Da, sigur că da ! și ar fi vrut să plece numaidecît.

— Cum vă petreceți timpul cînd sînteți împreună ? întrebă Lolita ținîndu-l în loc. Satish îi răspunse scurt :

— Povestim.

— Ascultă, Satish, pentru ce nu i-ai dărui și tu ceva ? urmă Lolita. El îți dă atîtea poze !

Binoy decupase diferite ilustrații din reviste englezești iar Satish își alcătuise un album din ele. Era atît de pasionat să umple toate filele albumului încît, cum vedea o poză, chiar și într-un volum prețios, îl furnicau degetele s-o taie. Ceea ce îi și atrăsese multe ocări din partea surorilor sale.

Și iată că afla acum — ca o revelație neașteptată și neplăcută — că darurile trebuie să fie reciproce. Îi venea foarte greu să se împace cu gîndul că ar trebui să se despartă de vreunul dintre obiectele lui dragi, pe care le păstra cu atîta grijă într-o veche cutie de tablă ; de aceea pe față i se așternu o expresie de spaimă. Lolita îl ciupi de obraz și-i spuse rîzînd :

— Lasă, nu fi necăjit, Satish. Iată, dă-i acești doi trandafiri.

Încîntat că problema darului se soluționase atît de ușor, Satish plecă cu florile la prietenul său. Îl întîlni chiar pe stradă și cum îl zări, începu să strige :

— Binoy babu, Binoy babu! Apoi, ascunzînd trandafirii sub haină, zise: Ghici ce am aici pentru dumneata?

După ce Binoy se dădu, ca de obicei, bătut, Satish scoase cei doi boboci roşii. Binoy exclamă:

— Oh, ce frumoşi sînt! Dar Satish babu, nu cred că sînt ai tăi, nu-i aşa? Sper să nu încap pe mîna poliţiei, pentru deţinerea unor lucruri furate!

Brusc, Satish fu cuprins de îndoieli: nu ştia dacă putea afirma că florile erau ale lui; de aceea, după ce stătu o clipă pe gînduri zise:

— Fireşte că nu-s ai mei! Mi i-a dat Lolita să ţi-i dăruiesc.

După ce se lămuriră, Binoy îşi luă rămas bun şi-i făgădui lui Satish că va trece după-amiază pe la ei.

Binoy nu putuse uita durerea pe care i-o provocaseră cuvintele Lolitei în seara din ajun. Cum nu era certăreţ din fire, vorbele ei tăioase îl găsiseră nepregătit. La început o considerase pe Lolita ca un fel de umbră a Sucharitei, dar în ultima vreme se simţea lîngă ea ca un elefant furios care nu poate scăpa din hăţul celui ce-l mînă. Nu se gîndea tot timpul decît cum să fie, cît de puţin, pe placul Lolitei şi să aibă astfel un pic de linişte. Dar după ce se întorsese acasă, cuvintele ei înţepătoare şi ironice îi reveneau în minte stăruitor, aşa încît adormi foarte greu.

„Nu sînt decît umbra lui Gora. N-am păreri proprii... Aşa crede Lolita şi mă dispreţuieşte din cauza asta, dar se înşală". Frămîntat de aceste gînduri, căuta mereu alte argumente împotriva lor. Dar argumentele nu-i erau de nici un folos, fiindcă Lolita nu-l învinuise niciodată pe faţă, ci se mulţumise cu aluzii, nedîndu-i prilej de a se apăra. Binoy avea răspunsuri la toate atacurile ei, dar nu avusese nici cînd şi nici de ce să le rostească. Lucru care îl supăra din cale afară. Şi apoi, culmea era, că după ce se dăduse bătut, Lolita nu păru de fel încîntată. Se simţea din ce în ce mai tulburat. „Să

fiu oare atît de demn de dispreţ ?“ se întreba amărît.

Cînd află de la Satish că Lolita îi trimisese trandafirii pe această cale ocolită, bucuria îl copleşi. Era ca o ofertă de pace, un semn că se predă. În primul moment, se gîndise să ducă florile acasă, dar în cele din urmă hotărîse să le sfinţească, punîndu-le la picioarele lui Anandamoyi.

În seara aceleiaşi zile, cînd Binoy sosi la Paresh babu, o găsi pe Lolita repetînd cu Satish lecţiile pentru a doua zi.

Primele cuvinte ale lui Binoy au fost :

— Roşu e culoarea războiului ; florile împăcării trebuie să fie albe !

Lolita se uită la el nedumerită, ca şi cum n-ar fi înţeles ce voia să spună. Dar Binoy scoase de sub şal un buchet cu flori de leandru şi i-l oferi spunîndu-i :

— Oricît ar fi de frumoşi trandafirii dumitale, ei au o nuanţă de mînie. Florile pe care ţi le ofer eu, firește, nu se pot asemui cu ei ca frumusețe. Merită totuşi să le primeşti, pentru că poartă haina albă a smereniei.

— Despre ce flori vorbeşti ? Care flori ale mele ? întrebă Lolita, roşind pînă-n vîrful urechilor.

— Să mă fi înşelat ? se bîlbîi Binoy încurcat. Satish babu, ale cui erau florile pe care mi le-ai dat ?

— Cum, Lolita ? Nu mi-ai spus tu să i le dau ? răspunse Satish contrariat.

— Cui ţi-a spus să le dai ? îl întrebă Binoy.

— Dumitale, bineînţeles.

Lolita, roşind şi mai tare, îl îmbrînci pe Satish şi-i spuse :

— În viaţa mea n-am văzut un prost ca tine ! N-ai cerut tu florile ca să i le dai lui Binoy babu, în schimbul pozelor pe care ţi le-a dăruit ?

— Da, e adevărat, dar tu mi-ai spus să i le dau ! strigă Satish cu desăvîrşire năucit.

Lolita îşi dădu seama că acest schimb de cuvinte cu Satish nu făcea decît să întărească convingerea

lui Binoy că ea îi trimisese florile şi că nu voia ca el s-o ştie.

Binoy zise :

— Nu fi supărată, Lolita. Să zicem că m-am înşelat şi că florile nu sînt din partea dumitale. Dar dă-mi voie să-ţi spun că florile mele au un scop bine definit : ele reprezintă simbolul păcii dintre noi, împăcarea după ceartă.

Lolita însă îl întrerupse, întorcîndu-şi furioasă capul spre el :

— Cînd ne-am certat noi şi despre ce împăcare vorbeşti ?

— Va să zică totul, de la început pînă la sfîrşit, n-a fost decît o amăgire a mea ? exclamă Binoy. N-a fost ceartă, n-au fost nici flori şi nici împăcare ! După cîte văd, nu numai că mi-am închipuit cu totul greşit că un obiect strălucitor e de aur, ci pur şi simplu, obiectul strălucitor nici n-a existat ! Oare nu a existat nici propunerea dumitale ca să joc în piesa de teatru ?...

— Da, aceea a fost reală, interveni Lolita. Dar cine s-a certat din pricina ei ? Ce te face să crezi că am pus la cale o conspiraţie ca să-ţi forţez consimţămîntul ? Ai acceptat şi eu am fost mulţumită, atîta tot ! Dar dacă aveai motive serioase să nu joci în piesă, pentru ce ai acceptat, indiferent de persoana care ţi-a cerut-o ?

Acestea spuse, Lolita plecă din odaie. Totul îi ieşise pe dos ! Chiar în dimineaţa aceea, hotărîse să-i mărturisească lui Binoy că-i pare rău că stăruise şi că, dacă nu vrea, nimeni nu-l sileşte să joace în piesă. Şi iată unde ajunsese...

La rîndul său, Binoy crezuse că Lolitei nu-i trecuse supărarea pentru că refuzase la început şi că tot mai era mînioasă crezînd că, deşi aparent capitulase, în sinea lui ar fi preferat să nu joace. Îi părea foarte rău că Lolita luase totul în serios şi se hotărî să nu mai ridice nici o obiecţie, nici măcar în glumă şi să-şi interpreteze rolul cu atîta dăruire şi iscusinţă, încît nimeni să nu-l poată învinui de indiferenţă.

Din zorii zilei, Sucharita şezuse singură în camera ei de culcare, încercînd să citească *Imitaţia lui Cristos* [1]. În dimineaţa aceea nu se ocupă de îndeletnicirile ei obişnuite. Din cînd în cînd, însă, gîndurile îi fugeau şi paginile cărţii se acopereau parcă de ceaţă ; atunci, încordîndu-şi puterile, se căznea să urmărească cu atenţie textul, nevrînd să-şi recunoască slăbiciunea.

La un moment dat i se păru că aude glasul lui Binoy ; fără să se gîndească ce face, puse cartea pe masă şi se ridică să meargă în camera de primire. Dar, mînioasă pe sine că acordă atît de puţin interes lecturii, luă cartea şi se aşeză din nou, astupîndu-şi urechile cu palmele pentru a nu fi tulburată de zgomote ce i-ar putea abate atenţia.

Cum se mai întîmplase ca, împreună cu Binoy, să vină în vizită şi Gora, Sucharita se întreba fără să vrea dacă nu cumva şi de data aceasta veniseră amîndoi. Spera că venise şi Gora, dar îi era teamă că Binoy sosise singur.

În timp ce mintea îi era preocupată de aceste gînduri, în odaie intră Lolita.

— Ce este, ce s-a întîmplat, scumpa mea ? exclamă Sucharita văzîndu-i faţa.

— Nimic ! răspunse Lolita clătinînd din cap.

— Unde ai fost tot timpul ? stărui Sucharita.

— A venit Binoy babu, zise Lolita. Cred că vrea să-ţi vorbească.

Sucharita nu avu curajul să întrebe dacă Binoy venise singur ori ba. Dar dacă ar fi venit cu cineva, Lolita i-ar fi spus-o desigur. Totuşi, mai spera... aşa că plecă din odaie, hotărîtă să-şi facă datoria de gazdă şi să renunţe la constrîngerea pe care singură şi-o impusese (de a citi cartea). Dar, înainte de a ieşi, o mai întrebă pe Lolita :

— Nu vii şi tu ?

— Du-te mai întîi tu, am să viu şi eu mai tîrziu, îi răspunse Lolita cam iritată.

---

[1] Carte religioasă anonimă, atribuită călugărului Thomas a Kempis, foarte răspîndită în mediile catolice.

Cînd Sucharita intră în camera de primire, dădu cu ochii de Binoy și de Satish care stăteau de vorbă. Spuse :

— Tata nu e acasă, dar se întoarce numaidecît. Mama a plecat cu Labonya și cu Lila la profesorul nostru ca să-și învețe rolurile. A lăsat vorbă că dacă vii, să te rugăm s-o aștepți.

— Dumneata nu joci în piesă ? întrebă Binoy.

— Dacă toată lumea ar juca, cine ar mai fi spectator ? răspunse Sucharita.

De obicei cînd Binoy și Sucharita erau împreună, aveau întotdeauna subiect de conversație. De data aceasta, însă, parcă între ei se afla un obstacol care-i împiedica să vorbească nestingheriți. Sucharita intrase în odaie hotărîtă să nu deschidă subiectul obișnuit : Gora. Lui Binoy de asemenea îi venea greu să-i pomenească numele, închipuindu-și că și restul familiei, la fel ca Lolita, îl consideră, poate, un fel de satelit al prietenului său.

După cîteva fraze convenționale adresate lui Binoy, negăsind altă cale de scăpare, Sucharita se apucă să discute cu Satish calitățile și defectele albumului său. Criticînd metoda lui de a-și așeza pozele, izbuti să-l înfurie pe Satish care, enervat, începu s-o contrazică, țipînd cu vocea-i ascuțită.

Între timp Binoy se uita nemîngîiat la buchetul său de flori de leandru care zăcea pe masă și, ca omul cu orgoliul rănit, își spunea în gînd : „Lolita ar fi trebuit măcar din politețe să primească florile."

Deodată se auziră pași și Sucharita tresări de spaimă cînd îl văzu intrînd pe Haran. Rămase cu o expresie speriată și cînd Haran își aținti privirile asupra ei, roși.

În timp ce se așeză, Haran se întoarse spre Binoy :

— Prietenul dumitale, Gora babu, n-a venit azi ?

— De ce să vină ? răspunse Binoy enervat de această întrebare inutilă. Aveai nevoie de el ?

— Sînt obișnuit să vă văd întotdeauna împreună, răspunse Haran. De aceea te-am întrebat.

Binoy era atît de supărat încît, de teamă să nu se dea de gol, zise brusc :

— Nu e în Calcutta.

— Îmi închipui că a plecat să-şi propovăduiască credinţa, zise ironic Haran.

Binoy simţi că se înfurie şi mai tare, dar tăcu.

Sucharita ieşi din odaie fără a spune o vorbă. Haran se ridică imediat şi o urmă. Dar Sucharita plecă atît de repede, încît el n-o mai putu ajunge din urmă. Enervat, o strigă :

— Sucharita, am să-ţi spun ceva.

— Nu mă simt bine azi, răspunse Sucharita şi intră în camera ei, încuind uşa.

În sfîrşit apăru şi doamna Baroda, care-l pofti pe Binoy în odaia vecină pentru a-i da îndrumările necesare în legătură cu rolul său în piesă. Cînd, după această scurtă întrevedere, Binoy reveni în odaia de primire, observă că florile lui dispăruseră de pe masă.

În seara aceea, Lolita nu luă parte la repetiţie.

Sucharita, la rîndul ei, rămase în camera ei cu *„Imitaţia lui Cristos“* în mînă şi cu privirile pierdute în întunericul de afară.

I se părea că o ţară necunoscută, minunată îi apăruse în faţa ochilor ca o vrajă, ceva ce nu semăna cu nici una dintre experienţele vieţii ei de pînă atunci. Pe cer, ghirlande de stele îşi împrăştiau lumina, alungînd bezna nopţii. Inima i se umplu de teamă şi de emoţie în faţa misterului ce învăluia lumea şi depăşea puterea ei de înţelegere.

„Cît de neînsemnată mi-a fost viaţa pînă acum, îşi zise ea. Tot ceea ce era sigur, azi îmi apare îndoielnic şi munca mea de fiecare zi, lipsită de sens. Poate că în acea împărăţie mistică, cunoaşterea este desăvîrşită, orice trudă nobilă şi adevărata semnificaţie a vieţii va fi în cele din urmă, revelată. Cine m-a adus oare în faţa portalului tainic al acestui ţinut minunat, necunoscut şi cutremurător ? Pentru ce-mi bate inima ? Pentru ce trupul nu mă ajută cînd încerc să înaintez ?“

CAPITOLUL XXIII

Cîteva zile, Sucharita îşi petrecu îndelungă vreme în rugăciune. Avea din ce în ce mai multă nevoie de ajutorul lui Paresh babu. Într-o zi, cînd Paresh babu sta şi citea singur în camera lui, Sucharita intră şi se aşeză tăcută lîngă el. Paresh babu puse cartea pe masă şi o întrebă :

— Ce-i cu tine, scumpa mea Radha ?

— Nimic tată, îi răspunse Sucharita şi începu să aşeze cărţile de pe masa de scris, deşi toate erau perfect rînduite. Apoi după cîteva clipe spuse : Tată, pentru ce nu-mi mai citeşti cu glas tare, cum aveai obiceiul ?

— Pentru că eleva mea a absolvit şcoala, zise Paresh babu cu afecţiune. Acum poţi să înţelegi lucrurile şi fără îndrumarea mea.

— Ba nu. Nu înţeleg nimic, tată ! protestă Sucharita. Aş vrea să citim împreună ca altădată.

— Fie, consimţi Paresh babu. Vom începe de mîine.

— Tată, zise brusc Sucharita după o scurtă tăcere, pentru ce nu mi-ai explicat nimic din tot ce a spus deunăzi Binoy babu despre caste ?

— Ştii bine, fetiţă dragă, răspunse Paresh babu, că întotdeauna am dorit ca voi, fetele mele, să judecaţi singure şi să nu adoptaţi pur şi simplu părerile mele sau ale altcuiva, fără să le fi analizat cu discernămîntul vostru. A lămuri cuiva o problemă înainte ca ea să se fi pus în mintea acelei fiinţe, este ca şi cum ai da de mîncare unui om căruia nu-i e foame ; rezultatul va fi o indigestie. Dar ori de cîte ori îmi vei pune o întrebare, sînt gata să-ţi spun tot ce ştiu despre acel subiect.

— Bine ! Atunci îţi *pun* o întrebare, zise Sucharita. Pentru ce condamnăm noi, brahmoiştii, deosebirile de castă ?

— Dacă o pisică şade şi mănîncă alături de un om, nu se supără nimeni, începu Paresh babu ; dar dacă anumiţi oameni intră în odaia unde mănîncă

unii, toate bucatele vor fi aruncate! Cum poţi să nu condamni sistemul castelor, care a dus la o asemenea dispreţuire şi la o asemenea jignire a omului? Dacă asta nu-i o nelegiuire, nu ştiu ce mai poate fi! Oamenii care pot dispreţui atît de mult pe semenii lor nu se vor ridica niciodată la adevărata noblețe, fiindcă, la rîndul lor, vor fi şi ei dispreţuiţi de alţii.

— Decăderea în care se află azi societatea noastră a oferit un teren prielnic pentru multe greşeli, zise Sucharita repetînd vorbele rostite de buzele lui Gora, şi aceste greşeli au pătruns în toate aspectele vieţii noastre. Dar este oare un motiv pentru a condamna realitatea societăţii noastre, ca atare?

— Ţi-aş fi putut răspunde, îi spuse Paresh babu cu blîndeţea-i obişnuită, dacă aş şti unde să găsesc această realitate. Dar ceea ce văd cu adevărat în faţa ochilor în ţara noastră este această aversiune a omului faţă de om şi modul cum împarte şi subîmparte ea pe compatrioţii noştri. În asemenea împrejurări, cum pot să-mi caut mîngîierea într-o „realitate" ca atare cînd, de fapt, ea este imaginară?

— Dar, întrebă Sucharita repetînd din nou ca un ecou cuvintele lui Gora, nu este oare unul dintre ultimele adevăruri ale ţării noastre că toţi oamenii trebuie priviţi cu imparţialitate?

— Această viziune fără părtinire, zise Paresh babu, a fost o realizare pur intelectuală: inima nu a participat. În această atitudine nu încăpea nici iubirea şi nici ura, ea depăşea simpatiile şi antipatiile. Dar inima omului nu-şi poate găsi liniştea într-o abstracţie ce nu răspunde nici uneia dintre cerinţele ei. Astfel, deşi teoretic există egalitate între oamenii ţării noastre, vedem totuşi că celor ce fac parte dintr-o castă inferioară nu le este îngăduit nici măcar să intre în templul închinat lui Dumnezeu. Dacă egalitatea nu se respectă nici în lăcaşul Domnului, ce importanţă are dacă ideea egalităţii se află sau nu se află în filozofia noastră?

Tăcută, Sucharita reflectă asupra cuvintelor lui Paresh babu, căutînd să le înțeleagă și, în cele din urmă, întrebă :

— Spune-mi, tată, pentru ce n-ai explicat aceste lucruri și lui Binoy babu și prietenului său ?

Paresh babu zîmbi și-i răspunse :

— Ei nu pot înțelege, nu pentru că le-ar lipsi inteligența, ci aș putea spune mai degrabă pentru că sînt prea deștepți și nu vor să înțeleagă. Ei preferă să explice altora teza lor ! O dată, cînd se va trezi în ei dorința de a înțelege aceste lucruri și de a le privi prin prisma adevărului suprem — adică, prin prisma dreptății — nu vor avea nevoie de inteligența mea pentru a găsi explicația. În momentul de față amîndoi se încăpățînează să privească lucrurile dintr-un alt punct de vedere și nici unul dintre argumentele mele nu le poate fi de folos.

Deși Sucharita urmărise cu respect expunerea lui Gora, suferea din pricină că aveau concepții diferite și nu putea accepta în liniște concluziile lui. Acum, în timp ce vorbea Paresh babu, conflictul ei intim n-o mai chinuia. Nu admitea că Gora sau Binoy sau orice altă ființă ar putea înțelege oricare problemă de pe lume mai bine decît Paresh babu. Ba mai mult decît atît, se supăra fără să știe de ce pe oricine n-avea aceleași păreri cu el. În ultima vreme însă, se pomenise că ascultă părerile lui Gora fără a le respinge cu disprețul ei obișnuit. Tocmai de aceea, inima ei căuta cu nesaț adăpost sub aripa ocrotitoare a lui Paresh babu, ca în copilărie.

Se ridică de pe scaun și se apropie de ușă ; se întoarse însă și punînd mîna pe speteaza scaunului pe care ședea Paresh babu, îl rugă :

— Tată, mă lași să stau lîngă dumneata în timpul meditației de astă-seară ?

— Firește, scumpa mea, îi răspunse Paresh babu.

Mai tîrziu Sucharita se retrase în camera ei, închise ușa și se străduí să respingă toate ideile susținute de Gora.

Iată însă că deodată îi apăru chipul lui Gora, strălucind de convingere şi certitudine şi Sucharita îşi zise : „Cuvintele lui Gora nu sînt doar simple vorbe, sînt Gora însuşi. Cuvîntul lui Gora are formă şi mişcare, are viaţă, este plin de forţa credinţei şi de durerea dragostei lui pentru ţara noastră. Părerile lui nu pot fi nimicite dacă le combaţi. Ele reprezintă însuşi omul... şi încă un om cu totul neobişnuit."

N-o lăsa inima să se ridice împotriva lui pentru a-l combate ! În sufletul Sucharitei se dădea o luptă cumplită. Lacrimile o năpădiră. Faptul că Gora era cel ce o adusese în această stare şi că o părăsise fără nici o mustrare de conştiinţă o durea — şi această durere din inimă o făcea să-i fie ruşine de sine însăşi.

CAPITOLUL XXIV

Se hotărîse ca Binoy să recite într-o manieră dramatică poemul „Puterea muzicii" de Dryden [1], iar fetele, în costume de epocă să prezinte tablouri vii, care să ilustreze subiectul poemului. Tot ele aveau să şi cînte şi să recite poezii în limba engleză.

Doamna Baroda îl încredinţase în repetate rînduri pe Binoy că-l vor ajuta să se pregătească pînă în ziua serbării. Cîţiva prieteni care ştiau bine englezeşte îi făgăduiseră şi ei sprijinul, căci ea nu cunoştea bine limba engleză. Dar cînd începură repetiţiile, acei prieteni rămaseră uimiţi. Binoy ştia să recite atît de bine, încît doamna Baroda fu lipsită de plăcerea de a-l vedea pe noul venit în postură de învăţăcel. Cei care pînă atunci nu-i acordaseră o preţuire deosebită lui Binoy îşi schimbară cu totul părerea cînd îl văzură cît de bine cunoştea limba engleză. Haran îl rugă să colaboreze la gazeta lui, iar Sudhir stărui să ţină cîteva conferinţe în limba engleză la Asociaţia Studenţilor.

[1] John Dryden (1631—1700), poet şi dramaturg englez.

Cît despre Lolita, ea era într-o stare de spirit stranie. Pe de o parte, era mulţumită că Binoy n-avea nevoie de ajutorul nimănui, pe de alta era revoltată la gîndul că Binoy, conştient de capacitatea lui, se va împăuna că n-are ce învăţa de la nimeni.

De fapt, Lolita nu era în stare să spună precis ce anume ar fi dorit de la Binoy şi cum şi-ar fi putut redobîndi liniştea sufletească. Nemulţumirea ei se manifesta în toate fleacurile şi ţinta săgeţilor ei era mereu Binoy. Dar îşi dădea seama că nu se purta nici leal şi nici politicos faţă de el şi suferea din pricina aceasta. Ar fi vrut să se stăpînească dar, la cel mai mic pretext, resentimentul punea stăpînire pe ea şi izbucnea iar fără nici un rost, neputînd să-şi explice nici sieşi purtarea.

Mai întîi îl chinuise pe Binoy pînă cînd consimţise să ia parte la spectacol, acum îl şicana ca să se retragă. Dar cum putea el da înapoi, fără a le răsturna toate planurile ? Şi apoi, Binoy părea să fie mîndru de noile lui talente pe care şi le descoperise.

În cele din urmă, într-o bună zi, Lolita îi spuse mamei sale :

— Eu nu mai pot juca în piesa asta !

Doamna Baroda, cunoscîndu-şi bine fata, o întrebă înspăimîntată :

— Ce este ? Ce ţi s-a întîmplat ?

— Nu mai pot şi pace ! repetă Lolita.

Într-adevăr, din clipa în care s-a văzut că Binoy n-avea ce învăţa, Lolita n-a mai vrut să-şi recite poezia sau să-şi repete rolul dacă el era de faţă. Învăţa singură, spre nemulţumirea partenerelor ei, dar cum nu se lăsă convinsă, pînă la urmă toţi au cedat şi repetiţiile au continuat fără ea.

În ultimul moment însă, cînd Lolita îşi exprimă intenţia de a nu mai apare pe scenă, mama ei rămase uluită. Ştiind prea bine că orice ar fi spus sau orice ar fi făcut nu ar fi fost de nici un folos, se văzu silită să apeleze la ajutorul lui Paresh babu.

Cînd era vorba de lucruri lipsite de importanţă, el nu intervenea niciodată în preferinţele sau în aversiunile fetelor lui. Totuşi, în cazul acesta, fiindcă îşi luaseră angajamente ferme faţă de judecător şi nu mai era timp să se găsească o altă soluţie, Paresh babu o chemă pe Lolita şi punînd mîna pe capul ei, zise :

— Lolita, nu crezi că ar fi urît dacă te-ai retrage acum ?

— Nu pot să particip, tată, zise Lolita abia înfrîngîndu-şi plînsul. E peste puterile mele.

— Nu-i vina ta dacă nu faci faţă perfect, zise Paresh babu, dar dacă nu apari de loc, e într-adevăr urît din partea ta.

Lolita coborî privirile în pămînt, pe cînd tatăl ei continuă :

— Draga mea, un angajament o dată luat trebuie dus pînă la capăt. Nu mai e momentul să dai înapoi, pentru că pur şi simplu orgoliul tău este rănit. Ce importanţă are dacă suferi în orgoliu : nu poţi răbda de dragul datoriei împlinite ? De ce nu încerci, fetiţa mea dragă ?

— Voi încerca, zise Lolita ridicînd capul şi privindu-l în faţă.

În aceeaşi seară făcu un efort deosebit şi lăsînd la o parte orice ezitare provocată de prezenţa lui Binoy, îşi interpretă rolul cu ardoare, aproape cu sfidare. Era pentru prima dată că Binoy o auzea recitînd şi a fost sincer uimit de vigoarea şi claritatea dicţiunii, de forţa şi corectitudinea interpretării poemului. Era încîntat. Lolita întrecuse toate aşteptările lui. Glasul ei îi răsună în urechi mult timp după ce-şi isprăvise recitarea. Un bun interpret exercită o anumită fascinaţie asupra auditorului... Cel ce recită beneficiază de vraja poemului, aşa cum florile trag seva din ramurile pe care înfloresc. Începînd din acel moment, pentru Binoy, Lolita fu învăluită de poezie.

Pînă atunci Lolita îl ţinuse pe Binoy numai în înţepăturile aluziilor ei tăioase şi, întocmai cum

omul caută să pună mîna totdeauna acolo unde-l doare, el nu sesizase din ființa Lolitei decît vorbele ei caustice și zîmbetele ei ironice. Gîndurile lui Binoy în ceea ce o privea se rezumau numai la încercarea de a desluși ce anume o determinase să facă un anumit gest sau să spună o anumită frază, și cu cît antipatia ei devenea mai greu de înțeles, cu atît mai mult se străduia să priceapă ce se întîmplă cu ea. Adeseori, acestea erau primele lui gînduri cînd se deștepta dimineața din somn și, ori de cîte ori pornea spre Paresh babu, se întreba îngrijorat : oare în ce dispoziție o va găsi pe Lolita ? Cînd o găsea amabilă, Binoy avea senzația că i se lua o greutate de pe inimă ; apoi îl preocupa modul cum ar putea-o face să aibă mereu această dispoziție... dar soluționarea acestei probleme era peste puterile lui.

Iată pentru ce, după sîcîiala din ultimele zile, poemul recitat de Lolita îl emoționă peste măsură și neașteptat de mult, așa încît nici nu găsi cuvinte pentru a-și exprima încîntarea. Bineînțeles, nu cutează să-i spună nimic Lolitei, pentru că nu știa dacă laudele lui i-ar fi făcut plăcere. Se întreba chiar dacă legătura obișnuită de la cauză la efect este valabilă pentru ea... îi părea foarte probabil că această lege să nu i se aplice Lolitei, tocmai pentru că era o lege naturală ! De aceea, Binoy se apropie de doamna Baroda și își exprimă toată admirația pentru modul cum își interpretează Lolita rolul, după care, aprecierile Barodei despre înțelepciunea și inteligența lui Binoy ajunseră la culme.

Efectul succesului n-a fost mai puțin ciudat asupra Lolitei. De îndată ce-și dădu seama că recitarea a fost reușită, că plutise pe valurile dificultăților ei ca o barcă minunată, întreaga ei ostilitate față de Binoy dispăru și nu mai rămase nici urmă din dorința ei de a-l necăji. Din acel moment, participă cu mult zel la repetiții și totodată se apropie mai mult de Binoy. Acum nu ezita chiar să-i ceară sfatul.

La această schimbare în atitudinea Lolitei, Binoy simți cum i se ia piatra ce-l apăsa pe piept. Inima îi era atît de ușoară, încît îi venea să se ducă la Anandamoyi și să facă vreo poznă, ca în vremea cînd era copil. Multe idei i se adunaseră în minte și tare ar fi vrut să le discute cu Sucharita, dar în ultima vreme abia mai dădea cu ochii de ea.

Deși Binoy nu scăpa nici un prilej să stea de vorbă cu Lolita, simțea că va mai trebui să fie foarte prudent. Știa cu cîtă intransigență sînt judecați, atît el cît și prietenul său, astfel încît conversația lor nu decurgea nici repede și nici firesc.

Uneori Lolita îi spunea :

— Pentru ce vorbești ca din carte ?

Iar Binoy îi răspundea :

— Probabil pentru că toată viața am citit și mintea mea a devenit și ea ca o pagină tipărită.

Atunci Lolita spunea :

— Te rog, nu căuta să vorbești atît de corect... spune exact ce gîndești. Vorbești atît de frumos, încît s-ar putea crede că expui ideile altcuiva.

Urmarea era că, ori de cîte ori voia să exprime Lolitei o idee printr-o frază adecvată și frumos construită, încerca să o simplifice înainte ; iar dacă din întîmplare făcea vreo metaforă, se simțea rușinat.

Lolita, la rîndul ei, se lumină de parcă în mod inexplicabil se risipise un nor. Doamna Baroda rămase surprinsă de schimbarea ei. Nu mai era țîfnoasă ca în trecut, criticînd mereu totul, ci participa din tot sufletul la pregătirea spectacolului, copleșindu-i cu nenumărate idei și sugestii. Exuberanța ei era temperată însă în oarecare măsură de spiritul chibzuit al doamnei Baroda. Zelul fiicei sale o stingherea, așa cum în trecut o supărase dezinteresarea ei.

Lolita, plină de noul ei entuziasm, căuta adeseori să stea de vorbă cu Sucharita și deși aceasta rîdea și glumea cu ea, Lolita simțea de fiecare dată o anumită reticență și, dezamăgită, pleca de lîngă ea.

Într-o zi, Lolita se duse la Paresh babu și-i spuse :

— Tată, nu e drept ca didi să stea singură cu cărțile ei, în timp ce noi ne străduim pentru spectacol. Pentru ce nu joacă și ea ?

Paresh babu observase că Sucharita se ținea departe de celelalte fete și-și spusese chiar că izolarea ei melancolică nu e sănătoasă. Acum, auzind-o și pe Lolita, ajunse la concluzia că dacă nu o convinge să ia parte la distracția celorlalți, acest fel de a fi devine o deprindere. Așa că îi spuse Lolitei :

— De ce nu-i spui mamei ?

— Am să-i spun, zise Lolita, dar dumneata trebuie s-o convingi pe didi. Altfel, nu va consimți niciodată.

În sfîrșit, Paresh babu îi vorbi Sucharitei și avu plăcuta surpriză să constate că nu caută nici un pretext să se eschiveze ci, plină de bunăvoință, se arată gata să-și îndeplinească sarcinile ce-i revin.

De îndată ce Sucharita își părăsi izolarea, Binoy încercă să revină la tonul intim de dinainte, dar parcă între timp ceva se schimbase care îl împiedica să se apropie. Ochii ei priveau în depărtări, iar expresia era atît de detașată de tot ce o înconjura, încît Binoy se simți stingherit. Sucharita fusese întotdeauna cam distantă, acum însă această atitudine se accentuase. Lua parte la toate repetițiile, dar după ce-și interpreta rolul părăsea imediat încăperea. Și astfel se înstrăină din ce în ce mai mult de Binoy.

Gora fiind plecat, Binoy se simțea liber și se apropie tot mai mult de familia lui Paresh babu, iar pe măsură ce își arăta adevărata lui fire, toată lumea se simțea atrasă de el. Binoy era de-a dreptul fericit că gusta din plin o libertate pe care n-o cunoscuse pînă atunci. Și tocmai acum Sucharita se îndepărta de el ! Dar trebui să admită în sinea lui că aceasta nu-i provoca o durere greu de îndurat cum s-ar fi întîmplat altădată.

Și, lucru ciudat, nici Lolita, care observase schimbarea Sucharitei, nu-și făcea griji din pricina asta.

Să fi fost oare numai din pricina entuziasmului pentru spectacol şi pentru rolul ce o absorbise cu totul?

Haran era de-a dreptul fericit văzînd că Sucharita ia parte la reprezentaţie. Se oferi chiar să recite un pasaj din *Paradisul pierdut*[1] şi să ţină o scurtă conferinţă despre „Farmecul Muzicii", ca introducere la poemul lui Dryden — sugestie care o plictisea pe doamna Baroda, iar pe Lolita pur şi simplu o enervă. Dar Haran îi expusese în scris judecătorului intenţiile sale şi acesta fusese de acord. Cînd Lolita îi obiectă că li s-ar putea obiecta lungimea spectacolului, Haran o reduse la tăcere scoţînd victorios din buzunar scrisoarea de mulţumire a judecătorului.

Nimeni nu cunoştea data întoarcerii lui Gora din călătorie. Sucharita, deşi se hotărîse să nu se mai gîndească la el, zi de zi nutrea speranţa că-l va vedea apărînd. Şi tocmai cînd se chinuia cel mai mult din pricina indiferenţei lui Gora şi a tulburării din inima ei şi căuta să găsească cu orice preţ o cale de a scăpa din această frămîntare, Haran veni la Paresh babu şi-l rugă din nou să oficieze, în numele lui Dumnezeu, ceremonia logodnei lui cu Sucharita.

— Dar mai este atîta vreme pînă cînd se va putea face căsătoria, obiectă Paresh babu. Crezi că e bine să vă legaţi de pe acum?

— După părerea mea, e foarte important pentru amîndoi, răspunse Haran, să ne simţim legaţi unul de altul o perioadă de timp mai îndelungată înainte de căsătorie. Pentru sufletele noastre această legătură spirituală va fi ca o punte între simpla cunoştinţă şi căsătorie... o legătură fără povara îndatoririlor conjugale.

— Ar fi bine dacă i-ai cere părerea Sucharitei, îi sugeră Paresh babu.

— Ea a consimţit, stărui Haran.

Numai că Paresh babu se cam îndoia de sentimentele Sucharitei pentru Haran. O chemă şi-i vorbi despre propunerea acestuia.

[1] Celebrul poem al poetului englez John Milton (1608—1674).

Sucharita ajunsese într-o asemenea stare, încît se agăţa şi de un fir de pai numai ca să scape de frămîntarea ce o chinuia. Consimţi deci imediat şi fără şovăire, aşa că toate îndoielile lui Paresh babu se risipiră. El îi atrase din nou atenţia asupra implicaţiilor unei logodne de lungă durată şi cînd, nici după aceste lămuriri, Sucharita nu avu nimic de spus, hotărîră ca imediat după serbarea de la domnul Brownlow să se fixeze ziua logodnei.

O vreme Sucharita avu senzaţia că scăpase din ghearele unui balaur, împăcată cu gîndul că măritîndu-se cu Haran se va pregăti serios să slujească Brahmo Samajul. Hotărî să citească zilnic, împreună cu Haran, cărţi cu subiecte religioase scrise în limba engleză, pentru a-şi putea modela viaţa după ideile lui. Astfel, acceptînd o sarcină dificilă, chiar neplăcută, i se părea că se înalţă.

De multă vreme nu mai citise ziarul editat de Haran. În prima zi după ce luase marea hotărîre, primi un exemplar proaspăt tipărit, trimis probabil chiar de Haran. Sucharita luă ziarul, se duse în camera ei şi se aşeză să-l citească de la început pînă la sfîrşit, cu senzaţia că împlineşte o datorie ; era pregătită, ca o elevă sîrguincioasă, să-şi însuşească toate învăţăturile.

Dar, în ciuda bunelor ei intenţii, se pomeni în situaţia unei corăbii care, plutind cu toate pînzele întinse, se izbeşte de o stîncă. Ziarul cuprindea un articol intitulat „Mania de a privi în trecut". Era un atac vehement împotriva oamenilor care, deşi trăiesc în epoca modernă, privesc mereu la trecut. Raţionamentul nu era fals — de fapt, erau exact argumentele pe care le căuta Sucharita — dar cum citi articolul, îşi dădu seama că atacul îl vizează direct pe Gora. Firește, nu se menţiona numele lui şi nici nu se făcea vreo referire la scrierile sale, dar nu încăpea nici o îndoială că despre el era vorba. Întocmai ca un soldat ce se bucură văzînd că fiecare glonte tras din arma lui ucide cîte un om, articolul dezvăluia o satisfacţie plină de cruzime, rănind cu fiecare cuvînt.

Întreaga orientare a ziarului i se păru intolerabilă Sucharitei care era gata să-l rupă în bucăți. Apoi, își zise: „Gourmohan babu ar fi putut face praf acest articol!" În același timp, în fața ochilor îi apăru chipul lui strălucitor, iar în urechi îi răsună glasul lui puternic. Și în comparație cu această imagine și cu amintirea felului său de exprimare, atît de neobișnuit, articolul și autorul său îi apărură Sucharitei atît de vulgari și demni de dispreț, încît azvîrli ziarul pe duşumea.

După ce rămăsese retrasă mai multe zile, Sucharita apăru în camera de primire și se așeză lîngă Binoy. În cursul conversației, zise:

— Ce s-a întîmplat cu ziarul în care apar articolele dumitale și ale prietenului dumitale? Mi-ai făgăduit că mi le aduci să le citesc și eu!

Binoy nu-i spuse că n-a mai îndrăznit să-și țină promisiunea, din cauza schimbării pe care o observase în atitudinea ei și se mărgini să-i răspundă:

— Le am pregătite și ți le aduc mîine.

A doua zi Binoy sosi cu un teanc de reviste și ziare pe care i le lăsă Sucharitei. Acum, însă, după ce le primise, nu mai vru să le citească și le puse într-o ladă. Nu le citea, tocmai pentru că dorea din tot sufletul să le citească. Încerca din nou să-și domolească inima răzvrătită, nedîndu-i posibilitatea să fie distrasă și forțînd-o să accepte autoritatea indiscutabilă a lui Haran.

CAPITOLUL XXV

Într-o duminică dimineața, în timp ce Anandamoyi prepara niște *pan*, iar Sasi, așezată lîngă ea, toca nuci de betel, sosi Binoy. Sasi, intimidată, ieși în grabă, împrăștiind pe jos toate nucile pe care le avea în poală. Anandamoyi zîmbi.

Binoy se împrietenea ușor cu toată lumea. Era deci dintotdeauna în termeni foarte buni cu Sasi.

Se tachinau tot timpul unul pe altul: Sasi descoperise un sistem : ascundea papucii lui Binoy şi nu i-i dădea înapoi pînă ce nu-i făgăduia să-i spună o poveste. Iar Binoy, ca să se răzbune, inventa poveşti de groază, în care amesteca şi întîmplări din viaţa ei. Pedeapsă binemeritată pentru Sasi, care la început căuta să scape învinuindu-l pe povestitor că spune minciuni, apoi îl contrazicea cu glas mai tare decît al lui şi, în sfîrşit, înfuriată, fugea din odaie. Uneori, încerca să-i răspundă inventînd şi ea diferite poveşti despre Binoy, dar neavînd destulă fantezie, nu se putea lua la întrecere cu imaginaţia adversarului ei.

Cu toate acestea, ori de cîte ori Binoy intra în casă, Sasi lăsa totul şi venea imediat şi joaca începea. Uneori îl necăjea atît de tare, încît Anandamoyi trebuia s-o dojenească. Dar vina nu era numai a ei. Binoy se pricepea atît de bine s-o provoace, încît ea nu-şi mai putea ţine firea.

Iar acum, cînd aceeaşi Sasi, conştientă de noua situaţie ieşi din odaie la apariţia lui Binoy, Anandamoyi zîmbi — dar zîmbetul ei nu trăda fericire.

Binoy, la rîndul lui, se simţi atît de tulburat din pricina acestui incident neînsemnat, încît rămase cîtăva vreme tăcut. Îşi dăduse seama brusc cît de nefireşti erau noile lui relaţii cu Sasi.

Cînd acceptase să se căsătorească, nu se gîndise decît la prietenia lui cu Gora : nu văzuse limpede implicaţiile acestei căsătorii. Apoi, aşa cum scrisese chiar el nu o dată în ziarul lor, era convins că în India căsătoria este o problemă socială şi nicidecum una personală. Deci cînd a fost vorba de căsătoria lui, nu s-a gîndit o clipă la atracţie sau la aversiune. Văzînd-o însă acum pe Sasi retrăgîndu-se din faţa viitorului ei soţ, copleşită de sfială, întrezări imaginea relaţiilor viitoare dintre ei.

Acum de-abia îşi dădu seama cît de departe îl tîrîse Gora, împotriva firii lui. Îl năpădi mînia împotriva prietenului său şi mustrările de conştiinţă faţă de sine însuşi. Reamintindu-şi că Anandamoyi

își arătase de la început rezerva, se simți copleșit de admirație și uimit de luciditatea ei.

Anandamoyi își dădu seama ce se petrecea în sufletul lui Binoy și, pentru a-i abate gîndurile, zise :

— Binoy, ieri am primit o scrisoare de la Gora.

— Ce spune ? întrebă Binoy cu un aer destul de absent.

— Mai nimic despre el, răspunse Anandamoyi. În schimb e îndurerat de starea oamenilor săraci de la țară. Îmi povestește pe larg toate nelegiuirile săvîrșite de un judecător într-un sat numit Ghosepara.

Fiind într-o dispoziție ostilă lui Gora, Binoy spuse cam iritat :

— Ochii lui Gora văd întotdeauna greșelile altora : și iartă toate defăimările sociale pe care noi, zi de zi, le aruncăm cu ghiotura împotriva semenilor noștri, pretinzînd că sînt acte de virtute.

Anandamoyi zîmbi văzînd cum Binoy, în goana după argumente împotriva lui Gora, se trezi o clipă în postura de apărător al partidei adverse. Dar nu spuse nici o vorbă.

Binoy continuă :

— Zîmbești, mamă, și te miri că m-am revoltat, așa, deodată. Am să-ți spun de ce sînt supărat. Deunăzi, Sudhir m-a luat cu el la niște prieteni de la țară. Cînd am plecat din Calcutta, începuse să plouă : în timp ce trenul se oprise într-o stație, am văzut un bengalez îmbrăcat în haine de european, cu o umbrelă deschisă deasupra capului, așteptînd-o pe soția lui să coboare din vagon. Femeia ținea în brațe un copil și cu mare greutate îl apăra de ploaie acoperindu-l cu șalul ei. Stătea așa, pe peronul deschis, înfrigurată și modestă. Cînd am văzut cum nesimțitul de bărbat se adăpostea sub umbrelă și cum femeia, udă pînă la piele, accepta fără murmur această situație, socotind-o bineînțeles firească, și că nimănui din gară nu i se părea un fapt nelalocul lui, am văzut parcă tot Bengalul, în care nu există nici o femeie, săracă sau bogată, care să se poată apăra de ploaie sau de arșiță. În acea clipă, am jurat să nu mai rostesc niciodată minciuna că noi ne res-

pectăm femeile, că le socotim îngerii noştri păzitori, zeiţele noastre şi alte asemenea !...

Dîndu-şi seama că din pricina emoţiei ridicase glasul, Binoy se opri brusc. Şi încheie cu glasul liniştit :

— Mamă, crezi poate că-ţi ţin o conferinţă, aşa cum fac uneori în faţa altora. Mi se pare că m-am deprins să vorbesc ca la conferinţe. Acum, însă, nu vreau să conferenţiez. Nu-mi dădusem seama cîtă importanţă au femeile pentru ţara noastră. Era o problemă care nu mă preocupase niciodată. Dar n-am să te mai plictisesc cu palavrele mele, mamă. Tocmai pentru că vorbesc atît de mult, nimeni nu crede că vorbele pe care le rostesc exprimă propriile mele idei. În viitor am să fiu mai atent !

Apoi, tot atît de brusc precum venise, Binoy plecă cu sufletul copleşit de emoţie.

Anandamoyi îl chemă pe Mohim şi-i spuse :

— Căsătoria lui Binoy cu Sasi nu se va face niciodată !

— Pentru ce ? întrebă Mohim. Eşti cumva împotrivă ?

— Da, sînt împotrivă, deoarece ştiu că e ceva irealizabil. Aş avea oare vreun alt motiv ?

— Gora a consimţit, Binoy de asemenea ; atunci, pentru ce să nu se facă ? Dar, firește, dacă nu eşti de acord, sînt convins că Binoy nu o va lua niciodată.

— Îl cunosc pe Binoy mai bine decît tine.

— Chiar mai bine decît Gora ?

— Da, îl cunosc mai profund decît Gora şi de aceea, după ce am cîntărit în fel şi chip propunerea ta, socot că n-ar trebui să-mi dau consimţămîntul.

— Bine, dar aşteaptă măcar să se întoarcă Gora.

— Mohim, ascultă-mă pe mine : dacă vei încerca să împingi lucrurile prea departe, te asigur că vom avea necazuri. Nu vreau ca Gora să mai discute acest subiect cu Binoy.

— Bine, o să mai vorbim, zise Mohim, umplîndu-şi gura cu *pan* şi ieşi din cameră.

CAPITOLUL XXVI

Gora pornise în călătorie cu patru tovarăşi de drum : Abinash, Motilal, Basanta şi Ramapati. Cei patru, însă, ajunseră la concluzia că era greu să ţină pasul cu entuziasmul neîndurător al lui Gora. Abinash şi Basanta, pretextînd că sînt bolnavi, se întoarseră la Calcutta după cîteva zile, iar ceilalţi doi, numai din lealitate faţă de Gora şi nevrînd să-şi părăsească şeful, nu procedară la fel. Acum însă Motilal şi Ramapati plăteau scump devotamentul lor, pentru că marşurile, oricît ar fi fost de lungi, păreau să nu-l obosească pe Gora, după cum nu-l plictiseau nici popasurile oricît de prelungite. Indiferent de forma sub care se manifesta lipsa de confort, şedea zile de-a rîndul în casele oamenilor, bucuroşi să găzduiască pelerini brahmini. Mulţimi de săteni se strîngeau în jurul lui Gora să-l asculte şi nu mai voiau să se despartă de el.

Gora vedea pentru prima dată condiţiile de trai din ţara lui. Pînă atunci nu cunoscuse decît viaţa oamenilor înstăriţi din Calcutta. Cît de fărîmiţată, cît de mărginită, de slabă era această vastă întindere a Indiei rurale... Cît de indolentă şi de inconştientă de puterea ei, cît de ignorantă şi de indiferentă faţă de prosperitatea ei ! Abisuri de diferenţe sociale existau între sate aşezate la depărtare de cîteva mile numai ! Cîte nenumărate obstacole imaginare create de ei înşişi îi împiedicau să-şi ocupe locul cuvenit în marele concert al lumii ! Cele mai vulgare lucruri li se păreau măreţe, cele mai mărunte tradiţii, neclintite ca o stîncă. Dacă nu i-ar fi văzut cu ochii lui, Gora nu şi-ar fi putut închipui niciodată cît de inertă le era gîndirea, cît de meschină viaţa şi cît de neputincioase eforturile.

Într-o bună zi, izbucni un incendiu în satul în care tocmai se afla. Gora rămase uimit cînd văzu că sătenii nu erau în stare să se unească nici măcar pentru a lupta împotriva unei calamităţi atît de grave. Se zăpăciseră toţi, fiecare alerga încoace şi-n colo, jelindu-se şi văicărindu-se, fără pic de raţiune în

tot ce făceau. În apropiere nu era nici o sursă de apă potabilă. Femeile din sat aduceau de la mare depărtare apa necesară gospodăriei. Chiar sătenilor mai înstăriți nu le trecuse prin gînd să-și sape un puț, pentru a pune capăt lipsei de apă. Mai fuseseră incendii în sat, dar cum toți le acceptaseră ca pe niște lovituri ale Destinului, nu se gîndiseră să ia măsuri pentru a-și asigura o sursă de apă mai apropiată.

Lui Gora începură să-i pară ridicole conferințele pe care le ținea acestor oameni despre starea țării lor, de vreme ce obiceiurile oarbe întunecaseră capacitatea lor de discernămînt chiar pentru cele mai grave lipsuri ale vieții lor materiale. Dar ceea ce îl uimi mai mult ca orice a fost constatarea că atît Motilal cît și Ramapati nu păreau de fel tulburați de cele ce vedeau... ba dimpotrivă socoteau deplasată agitația lui Gora. Cei doi tineri își ziceau în sinea lor: „Oamenii săraci s-au obișnuit cu acest fel de viață și ceea ce nouă ni se pare greu, pentru ei este firesc". Ajunseră chiar să creadă că rîvna de a le crea o viață mai bună era pur sentimentalism. Gora însă suferea fără contenire văzînd cumplita ignoranță, apatie și mizerie ce copleșise deopotrivă pe indieni, fie ei bogați sau săraci, instruiți sau ignoranți, punîndu-le la fiecare pas piedici în calea progresului.

Peste cîtăva vreme Motilal, primind vestea că i se îmbolnăvise cineva din familie, plecă acasă. Astfel că numai Ramapati mai rămase cu Gora.

Mergînd mai departe, ajunseră pe malul unui rîu într-un sat locuit de mahomedani. Căutară multă vreme o casă unde să poată primi găzduire. În sfîrșit, nimeriră la gospodăria izolată a unui hindus; era bărbierul satului. După ce gazda oferi ospitalitatea cuvenită celor doi musafiri brahmini, Gora și Ramapati intrară în casă. Dădură cu ochii de un băiat mahomedan care — aflară imediat — fusese adoptat de bărbier și de soția lui. Ramapati, foarte ortodox în obiceiurile lui, se simți din cale afară de dezgustat, iar cînd Gora își dojeni gazda pentru că nu respectă normele de conduită ale unui hindus, acesta îi spuse:

— Unde-i deosebirea, domnule? Noi îi zicem Hâri [1], iar ei Îi zic Allah! Atîta tot!

Între timp soarele se înălţase pe cer şi razele dogoreau. Rîul era departe: pentru a ajunge pînă acolo, trebuiau să meargă cale lungă, pe nisip încins. Ramapati, chinuit de sete, se întreba unde va putea găsi nişte apă care să poată fi băută de un hindus. Lîngă casa bărbierului era un puţ, dar apa fusese spurcată prin atingerea acestui renegat şi Ramapati n-o putea folosi pentru a-şi potoli setea...

— Băiatul acesta n-are părinţi? întrebă Gora.

— Ba da, trăiesc şi tatăl şi mama lui, totuşi e ca şi orfan, îi răspunse bărbierul.

— Cum adică?

Atunci bărbierul îi spuse povestea băiatului.

Pămîntul pe care trăiau oamenii din acest ţinut fusese arendat unor plantatori de indigo, veşnic în conflict cu arendaşii ţărani fiindcă nu-i lăsau să cultive luncile de pe malurile rîului. Toţi ţăranii cedaseră în faţa *sahib*-ilor, în afară de cei din acest sat, adică din Ghosepara, care refuzaseră să se lase deposedaţi de plantatori. Toţi erau mahomedani, iar conducătorul lor, Faru Sardar, nu ştia ce-i frica. În timpul conflictului cu plantatorii, fusese de două ori întemniţat, pentru că se bătuse cu poliţiştii. În cele din urmă, ajunsese în sapă de lemn, muritor de foame, dar tot nu se dăduse învins.

Anul acesta ţăranii izbutiseră să culeagă o recoltă timpurie de pe luncile de la marginea rîului; ceva mai tîrziu, abia acum o lună, plantatorul sosise cu o ceată de bătăuşi şi luase cu forţa toată recolta din gospodăriile ţăranilor. Faru Sardar, apărînd interesele consătenilor săi, îl izbise atît de tare pe *sahib* în braţul drept, încît medicii se văzuseră siliţi să i-l amputeze. Asemenea îndrăzneală nu se mai pomenise prin partea locului.

Din acel moment, poliţia pornise să devasteze întreaga regiune, asemenea unui foc mistuitor. Nici o gospodărie nu scăpase de jaful poliţiştilor şi nici o

[1] Unul dintre numeroasele nume sub care e cunoscut Vishnu.

femeie nu fusese cruțată. Pe lîngă Faru, mai fuseseră duși la închisoare și alți săteni, iar dintre cei ce scăpaseră mulți fugiseră din sat. În casa lui Faru nu mai era fărîmă de pîine, iar soția lui nu mai avea decît o singură bucată de pînză pentru a o înfășura pe trup în chip de *sari*, dar pînza era așa de ruptă, încît femeia nu se mai putea arăta între oameni. Unicul lor fiu, Tamiz, care încă de pe cînd era în casa părinților săi îi zicea soției bărbierului „mătușică", murea de foame și cei doi oameni, buni la suflet, îl luaseră la ei.

La o depărtare de vreo două sau trei mile se afla administrația fabricii de indigo, și tot acolo se oprise și inspectorul de poliție cu oamenii lui. Nimeni nu putea prevedea cînd aveau să facă o deschidere în sat și ce anume erau în stare să săvîrșească, sub pretextul unei anchete. În ajun apăruseră pe neașteptate în casa bătrînului Nazim, vecinul bărbierului. Nazim avea un cumnat mai tînăr, care venise dintr-un alt district să-și vadă sora. Cînd dădu cu ochii de el, inspectorul de poliție spuse :

— Ha ! Iată un cocoș gata de luptă ! Uite cum se umflă-n pene ! Nu-i așa ?

Și îl izbi cu ciomagul în obraz, rupîndu-i cîțiva dinți și umplîndu-i gura de sînge. În fața acestei brutalități, sora tînărului sări în ajutorul fratelui ei, dar primi o lovitură sălbatică, de se prăvăli amețită la pămînt. Înainte, polițiștii n-aveau curajul să comită asemenea atrocități, dar acum, cînd toți bărbații zdraveni erau fie în pușcărie, fie fugiți, își vărsau mînia pe săteni, fără teamă de pedeapsă. Și nimeni nu știa cîtă vreme umbra lor va mai întuneca cerul acestui sat.

Gora asculta fascinat povestirea bărbierului, dar Ramapati, torturat de sete, fără să aștepte sfîrșitul povestirii, repetă întrebarea :

— Cît mai e pînă la cea mai apropiată așezare hindusă ?

— Colectorul arenzilor pentru fabrica de indigo e un brahmin, îl cheamă Madhav Chatterjee, zise

bărbierul. Casa lui este aproape. Îl puteți găsi în clădirile fabricii, la două sau trei mile depărtare.

— Ce fel de om e ? întrebă Gora.

— Mîna satanei pe pămînt, îi răspunse bărbierul. Nu puteți găsi un mișel mai ticălos. De vorbit însă, vorbește cu duhul blîndeții. El îl găzduiește pe inspectorul de poliție de cînd a venit prin partea locului ; paguba și-o va scoate tot de la noi, bineînțeles, cu un mic profit pe deasupra !

— Haide, Gora babu să mergem ! interveni Ramapati nerăbdător. Nu mai pot îndura setea.

Nerăbdarea lui Ramapati ajunsese la culme, cînd o văzu pe soția bărbierului scoțînd apă din puțul din curte și turnînd urcioare pline pe capul nemernicului de băiat mahomedan, care se îmbăia ! Nervii lui ajunseseră la limita rezistenței și simțea că nu mai poate zăbovi o clipă în casa asta.

Gora, pregătindu-se de plecare, îl întrebă pe bărbier :

— Cum se face că ați rămas aici, în ciuda atîtor samavolnicii ? Nu puteți pleca undeva la niște rude ?

— De cînd mă știu am locuit aici, îi explică bărbierul, și mă simt legat de toți vecinii. Sînt singurul bărbier hindus în ținutul ăsta și fiindcă n-am pămînt, oamenii fabricii nu se leagă de mine. Și apoi, sînt aproape singurul bărbat în tot satul. Dacă aș pleca și eu, femeile ar muri de frică.

— Acum te lăsăm, zise Gora, dar după ce ne vom potoli foamea și setea, ne întoarcem la dumneata.

Lunga poveste despre asuprirea bieților oameni făcuse pe flămîndul și însetatul Ramapati să dea toată vina tot pe săteni care, zicea el indignat, își atrăseseră singuri nenorocirea. După părerea lui Ramapati, să te împotrivești unuia mai tare ca tine era culmea prostiei și a neghiobiei. Socotea că acești mahomedani necioplți aveau ce meritaseră și că se vor învăța minte să nu mai fie insolenți. Aceasta este categoria de indivizi, zicea el, care intră întotdeauna și numai din vina lor în conflict cu poliția. De ce nu cedează în fața stăpînilor și superiorilor lor ? Ce rost a avut demonstrația lor de independență ? Pot

măcar acum să se fălească cu vitejia lor? Într-un cuvînt, simpatia lui Ramapati trecuse pe nesimțite de partea *sahib*-ilor.

În timp ce înaintau pe nisipul încins, sub dogoarea soarelui de amiază, Gora nu scoase o vorbă. Cînd, în sfîrșit, apăru printre pomi acoperișul clădirii unde se afla administrația fabricii de indigo, se opri brusc și zise:

— Ramapati, du-te și fă-ți rost de mîncare; eu mă întorc la bărbier.

— Cum? exclamă Ramapati. Ai de gînd să nu mănînci nimic? De ce să nu te întorci după ce-om gusta ceva în casa acestui brahmin?

— Am eu grijă de mine, nu-ți bate tu capul! răspunse Gora. Caută-ți de mîncare și apoi întoarce-te la Calcutta. Eu cred că am să mai rămîn cîteva zile la Ghosepara... dar tu n-ai să reziști.

O sudoare rece îl năpădi pe Ramapati. Nu-i venea să-și creadă urechilor. Cum putea Gora, bun hindus cum era, să spună că va locui în casa acelor oameni impuri? Oare și-a pierdut mințile, sau hotărîse să se sinucidă prin înfometare? Dar nu era momentul să reflecteze prea mult! Fiece clipă îi părea un veac și, de altfel, nu era nevoie de stăruință pentru a-l convinge să profite de prilej ca s-o șteargă înapoi la Calcutta. Totuși, înainte de a intra în clădirea administrației, se opri și aruncă o privire spre silueta înaltă a lui Gora, trecînd cu pași mari peste nisipurile pustii și înfierbîntate.

Cît de singur părea!

Gora abia mai putea îndura foamea și setea, dar cu cît se gîndea mai mult, cu atît respingea ideea că trebuie să-și respecte casta mîncînd la masa unuia ca Madhav Chatterjee, a acelui nemernic lipsit de conștiință. Fața îi era congestionată, ochii injectați iar capul îi ardea de revoltă. „Ce mare greșeală am săvîrșit, își zicea el, că am căutat să-mi definesc puritatea prin criterii exterioare! Adică, îmi păstrez casta pură mîncînd în casa acelui hindus, care îi asuprește pe bieții mahomedani, și-mi pierd puritatea în casa omului care nu numai c-a luat parte la

nenorocirea lor, dar adăpostește pe unul dintre ei cu riscul de a fi el însuși proscris ? Nu știu care va fi ultima mea hotărîre, dar, deocamdată, nu pot accepta o asemenea concluzie !".

Bărbierul rămase tare surprins cînd îl văzu pe Gora revenind singur. Primul gest al lui Gora a fost să ia cana de băut a bărbierului și, avînd grijă s-o spele bine, o umplu cu apă din puț. Bău și după aceea zise :

— Dacă aveți în casă o mînă de orez și de *dal* [1], dați-mi vă rog să mi le fierb.

Gazda se grăbi să-i dea toate cele trebuincioase pentru a-și pregăti mîncarea, iar Gora după ce și le găti și le mîncă, îi spuse :

— Am să rămîn cîtăva vreme la dumneavoastră.

Bărbierul se arătă îngrozit și, împreunîndu-și mîinile ca pentru rugăciune, zise :

— Sînt încîntat de cinstea ce-mi faceți, dar casa mea e supravegheată de poliție și dacă vă găsește aici, putem avea necazuri.

— Poliția n-o să îndrăznească să se atingă de dumneata atîta vreme cît sînt eu aici ; iar dacă ar îndrăzni, voi avea eu grijă de dumneata.

— Nu, nu ! îl imploră bărbierul. Vă rog să vă schimbați gîndul. Dacă veți încerca să mă apărați sînt un om pierdut. Polițiștii vor crede că vreau să-i vîr în bucluc și că am chemat un străin ca să fie martor la nelegiuirile lor. Pînă acum am izbutit să scap de urgia lor, dar dacă mă pecetluiesc o dată, nu-mi rămîne decît să-mi caut de drum și satul întreg se duce de rîpă.

Gora, care trăise numai la oraș, înțelegea cu greu motivele de îngrijorare ale bărbierului. El crezuse întotdeauna că era suficient să aperi cu fermitate binele, pentru ca răul să fie biruit. Socotea că datoria lui era să nu-i lase în voia soartei pe acești săteni nefericiți. Dar bărbierul căzu în genunchi și îmbrățișîndu-i picioarele zise :

[1] Plantă leguminoasă ; tocată, e folosită curent în alimentația indienilor.

— Dumneavoastră, domnule, care sînteţi un brahmin, aţi binevoit să fiţi oaspetele meu... şi ar fi o adevărată crimă din partea mea să vă rog să plecaţi. Dar tocmai pentru că îmi dau seama că vă este cu adevărat milă de noi, mă încumet să vă spun că dacă încercaţi să împiedicaţi tirania poliţiei în timp ce locuiţi în casa mea, nu veţi izbuti decît să mă nenorociţi.

Gora, supărat de ceea ce numea el laşitatea neîntemeiată a bărbierului, plecă în după-amiaza aceleiaşi zile, regretînd că mîncase sub acoperişul unui prăpădit de renegat! Ostenit şi dezamăgit, ajunse pe seară la administraţia fabricii de indigo. Ramapati nu-şi pierduse vremea şi, după ce prînzise, plecase spre Calcutta : aşa că Gora nu-l mai întîlni.

Madhav Chatterjee îl primi cu mare respect şi-l pofti să fie oaspetele său ; dar Gora, copleşit de mînie, izbucni :

— Nu voi bea nici măcar apă în casa dumneavoastră !

Cînd Madhav îi ceru uluit explicaţii, Gora se apucă să-l judece aspru pentru nelegiuirile pe care le săvîrşea.

Inspectorul de poliţie era întins pe o *tukta* [1], rezemat de o pernă enormă şi fuma liniştit din *hookah* [2]. La explozia lui Gora se ridică în capul oaselor şi întrebă pe un ton aspru :

— Cine eşti şi de unde dracu vii ?

— Ah ! Probabil sînteţi domnul inspector, zise Gora fără a-i răspunde la întrebare. Aflaţi de la mine că am înregistrat tot ce-aţi făcut la Ghosepara. Dacă nu îndreptaţi cît mai curînd abuzurile săvîrşite...

— Ne spînzuri pe toţi ! Nu-i aşa ? zise inspectorul întorcîndu-se către prietenul său. Mi se pare c-am pus mîna pe un borfaş cam îngîmfat. Cred chiar că e cerşetor, uită-te la ochii lui !... Sergent, vino încoace ! strigă spre unul dintre oamenii lui.

[1] Laviţă.

[2] Un fel de narghilea.

Madhav, cu un aer năucit, speriat, îl prinse pe inspector de mînă şi începu să pledeze :

— Oh, domnule inspector, nu vă pripiţi. Pentru ce să insultaţi un om cumsecade ?

— Halal cumsecade ! izbucni inspectorul. Cine e el să te ocărască... sau vrei poate să spui că nu te-a ocărît ?

— Ceea ce a spus el n-a fost tocmai un neadevăr. Atunci, pentru ce să ne supărăm ? răspunse Madhav mieros. Eu, pentru păcatele mele, am ajuns agentul plantatorilor de indigo. Se poate spune ceva mai rău despre mine ? Şi, să nu mi-o luaţi în nume de rău, domnule inspector, dar credeţi că este o insultă dacă cineva spune că un inspector de poliţie este mîna Satanei ? Rostul tigrilor este să ucidă şi să-şi mănînce prada ; ce sens ar avea să pretindem că sînt un model de blîndeţe ?... Asta este şi pace ! Trebuie să mîncăm şi noi o pîine !

Nimeni nu-l văzuse pe Madhav ieşindu-şi din fire — dacă nu întrezărea bineînţeles vreun beneficiu material. Cum să ştie de la bun început cine-i poate fi de folos şi cine-i poate dăuna ? De aceea înainte de a se decide să ocărască sau să insulte pe cineva cîntărea întotdeauna argumentele pro şi contra. Era de părere că energia trebuie consumată cu chibzuială.

— Uite ce este, babu, îi spuse inspectorul lui Gora. Noi am venit aici să executăm ordinele administraţiei. Dacă încerci să te amesteci în treaba asta, te asigur că dai de belea !

Gora ieşi fără a-i răspunde ceva, iar Madhav îl urmă şi-i spuse :

— Tot ceea ce spuneţi este adevărat, domnule : noi facem aici muncă de călăi. Iar în ceea ce-l priveşte pe potlogarul ăsta de inspector, e păcat să stai chiar pe aceeaşi laviţă cu el ! Nici nu vă pot spune cîte nelegiuiri am săvîrşit din pricina acestui individ ! Dar nu va mai dura mult. Cîţiva ani încă, şi îmi voi strînge banii necesari pentru a o putea căsători pe fiica mea şi după aceea, eu şi soţia mea ne vom putea retrage la Benares să ducem o viaţă cu-

cernică. Am început să mă satur de îndeletnicirea asta... şi uneori îmi vine să mă spînzur şi să isprăvesc cu toate ! Dar unde aveţi de gînd să dormiţi la noapte ? Pentru ce nu vreţi să cinaţi la mine şi să dormiţi în casa mea ? Am să rînduiesc totul pentru dumneavoastră, aşa încît să nu întîlniţi nici măcar umbra acelui nemernic.

Gora avea o poftă de mîncare mult mai mare ca de obicei, pentru că mîncase foarte puţin în această zi funestă, dar întreaga lui fiinţă ardea de indignare şi pentru nimic în lume nu ar fi rămas în casa aceea. Ca să scape de stăruinţele lui Madhav, spuse că trebuie să plece mai departe.

— Îngăduiţi-mi să vă dau măcar o lanternă, zise acesta.

Dar Gora plecă în goană, fără a-i mai da vreun răspuns ; iar Madhav, întorcîndu-se în casă, îi spuse inspectorului :

— Sînt sigur că omul acesta se duce să ne reclame, amice. Dacă aş fi în locul dumitale, aş trimite pe cineva la judecător, ca să ajungă înaintea lui.

— Pentru ce ? întrebă inspectorul.

— Pentru a-i spune, îi explică Madhav, că există un tînăr babu, venit de cine ştie unde, care umblă să strîngă mărturii împotriva dumitale.

CAPITOLUL XXVII

Domnul Brownlow, judecătorul, însoţit de Haran, îşi făcea plimbarea de seară pe malul rîului. Ceva mai departe, soţia lui, împreună cu fetele lui Paresh babu, se plimbau cu trăsura.

Domnul Brownlow avea obiceiul să organizeze serate în parcul casei sale, la care invita cîţiva dintre bengalezii mai bine situaţi, după cum avea şi obiceiul să prezideze întotdeauna distribuirea premiilor la liceul din localitate. Dacă era solicitat să onoreze prin prezenţa sa vreo nuntă din casa unei

familii mai înstărite, primea cu amabilitate invitația. Ba mai mult, dacă era rugat să asiste la cîte o serbare, accepta să șadă cîtva timp într-un fotoliu somptuos și se străduia să asculte cu răbdare cîntecele interpretate. Anul trecut, la o asemenea serbare din casa unui avocat, i-a plăcut atît de mult cum și-au interpretat doi băieți rolul, încît a cerut să se repete sceneta.

Soția lui fiind fiica unui misionar, poftea adeseori la ceai pe soțiile misionarilor din localitate. Întemeiase școala de fete din district și depunea eforturi mari pentru a strînge un număr suficient de eleve. Văzînd cît de sîrguincioase erau la învățătură fetele lui Paresh babu, le încuraja și chiar acum, cînd nu mai stăteau în aceeași localitate, era în corespondență cu ele și le trimitea în dar, de Crăciun, cărți religioase.

În casa judecătorului invitații începură să sosească : doamna Baroda apăru cu fetele ei, precum și cu Haran, Sudhir și Binoy. Erau cu toții găzduiți în vila administrației. Paresh babu, neputînd suporta atîta agitație și forfoteală, rămăsese singur la Calcutta. Sucharita încercase prin toate mijloacele să rămînă cu el, dar Paresh babu, socotind de datoria lor să primească invitația judecătorului, stăruise să plece și ea.

Se stabilise că piesa și recitările vor avea loc în cadrul unei serate ce se va da peste două zile, în casa judecătorului. La această serată fuseseră poftiți și comisarul districtului, locțiitorul guvernatorului împreună cu soția și numeroși alți prieteni de-ai judecătorului, englezi nu numai din districtele învecinate ci și din Calcutta. Se făcuseră pregătiri anume pentru găzduirea cîtorva bengalezi de seamă, cărora — zicea lumea — urma să li se amenajeze un cort special în parc, cu gustări și răcoritoare după legea lor ortodoxă.

Haran izbuti foarte curînd, prin conversația sa aleasă, să intre în grațiile judecătorului ; iar cunoștințele lui neobișnuit de vaste din doctrina creștină

îl uimiră atît de mult pe *sahib*, încît domnul Brownlow îl întrebă chiar pentru ce, dacă a ajuns atît de departe, n-a trecut la creştinism !

În seara aceasta se plimbau pe malul rîului, absorbiţi într-o discuţie serioasă despre Brahmo Samaj şi cele mai bune metode de reformare a sistemului social hindus, cînd deodată, chiar în mijlocul conversaţiei lor, apăru pe neaşteptate Gora şi-l acostă pe *sahib* cu un :

— Bună seara, *sir !*

Încercase în ajun să aibă o întrevedere cu judecătorul, dar descoperi foarte repede că pentru a obţine o audienţă la *sahib*, trebuie să plătească mită subalternilor săi. Nefiind dispus să încurajeze acest obicei ruşinos, decisese să-i aţie calea în timpul plimbării lui de seară. La această întîlnire, atît Haran cît şi Gora se făcură că nu se cunosc.

Judecătorul se arătă destul de surprins de această apariţie neaşteptată. După cîte ţinea minte, nu mai întîlnise în provincia lui o făptură ca aceasta, cu o statură de uriaş, cu oase mari şi viguroase. Nici faţa lui nu semăna cu aceea a bengalezilor obişnuiţi. Omul purta o cămaşă kaki şi un *dhuti* dintr-o ţesătură groasă, cam soios. În mînă ţinea un baston de bambus, iar şalul şi-l răsucise pe cap într-un fel de turban.

— Vin direct de la Ghosepara, începu Gora.

La auzul acestor vorbe, judecătorul scoase un fel de şuierat printre dinţi. Acum o zi, fusese înştiinţat că un străin încearcă să se amestece în ancheta de la Ghosepara. Acesta trebuie să fie individul ! Îl măsură pe Gora din cap pînă-n picioare cu o privire aspră şi scrutătoare şi îl întrebă :

— Din ce parte a ţării eşti ?

— Sînt brahmin din Bengal, spuse Gora.

— Oh ! Şi lucrezi la vreun ziar ! Nu-i aşa ?

— Nu.

— Atunci ce căutai la Ghosepara ?

— Cutreieram ţinutul şi m-am oprit din întîmplare în satul acela. Văzînd consecinţele opresiunii

polițienești, precum și primejdia altor abuzuri în viitorul apropiat, am venit la dumneavoastră cu nădejdea că veți pune capăt nelegiuirilor.

— Știi că oamenii din Ghosepara sînt o șleahtă de nemernici ? zise judecătorul.

— Nu sînt niște nemernici, ci oameni îndrăzneți și independenți, care nu rabdă nedreptatea fără să protesteze ! îi răspunse Gora.

În fața acestui tînăr indian cu gîndirea deformată de educația modernă, judecătorul simți că se înfurie și mîrîi printre dinți :

— De necrezut ! Apoi adăugă cu glas tare : Dumneata nu cunoști situația reală din acele locuri. Tonul aspru cu care rostise aceste cuvinte urmărea să închidă discuția.

Gora însă îi răspunse cu glasu-i puternic :

— Dumneavoastră o cunoașteți mult mai puțin decît mine !

— Uite ce este, zise judecătorul. Te previn că dacă te amesteci în chestiunea de la Ghosepara, n-ai să scapi cu una cu două.

— Întrucît le sînteți ostili sătenilor și ați hotărît să nu îndreptați nelegiuirile săvîrșite împotriva lor, zise Gora, nu-mi rămîne altceva de făcut decît să mă reîntorc la Ghosepara și — în limita puterilor mele — să-i încurajez să se opună abuzurilor poliției.

Judecătorul se opri brusc din mers și întorcîndu-se spre Gora, îl străfulgeră cu privirea și strigă :

— Ce obrăznicie sfruntată !

Gora se îndepărtă încet fără a-i mai răspunde.

— Ce-o fi însemnînd acest simptom la compatrioții dumneavoastră din ziua de azi ? îl întrebă disprețuitor judecătorul pe Haran.

— Înseamnă pur și simplu că educația lor este încă de suprafață, răspunse Haran cu aer de superioritate. De fapt, ei n-au o educație spirituală și morală. Indivizii aceștia n-au fost în stare să asimileze ceea ce este mai bun în cultura engleză. Tocmai pentru că au învățat totul pe de rost, fără

o pregătire morală temeinică, ingraţii aceştia nu recunosc că dominaţia britanică în India este un noroc al Providenţei.

— Şi nu vor dobîndi cultura morală decît după ce-l vor accepta pe Cristos, zise judecătorul sentenţios.

— Într-o privinţă aveţi dreptate, consimţi Haran şi începu o analiză subtilă a dogmei creştine, arătînd ideile pe care le accepta, precum şi cele cu care nu era de acord.

Judecătorul fu atît de absorbit de această expunere, încît timpul trecu pe nesimţite. Abia cînd soţia lui, după ce condusese pe fetele lui Paresh babu la vila unde erau găzduite, trecu cu trăsura pe lîngă el şi-l strigă : „Harry, n-ai de gînd să vii acasă ?“ îşi dădu seama cît era de tîrziu.

— Doamne ! exclamă judecătorul uitîndu-se la ceas, e opt şi douăzeci. Apoi strînse călduros mîna lui Haran şi se urcă în trăsură spunînd : Am petrecut o seară extrem de plăcută datorită conversaţiei interesante pe care am avut-o cu dumneata.

Reîntors la vilă, Haran relată cu toate amănuntele discuţia avută cu judecătorul, dar nu pomeni un cuvînt despre incidentul provocat de apariţia neaşteptată a lui Gora.

CAPITOLUL XXVIII

Patruzeci şi şapte de săteni fuseseră întemniţaţi, nefericiţii, fără nici o judecată ; pur şi simplu, ca un exemplu pentru ceilalţi.

După ce plecă de la judecător, Gora porni în căutarea unui avocat şi află că Satkori Haldar era unul dintre cei mai buni din localitate. Cînd se duse la el, descoperi că fuseseră colegi de şcoală.

— Să fii chiar tu, Gora ? exclamă acesta. Ce cauţi pe-aici ?

Gora îi spuse că venise să-l roage să facă demersurile necesare la tribunal pentru eliberarea sub cauţiune a deţinuţilor din Ghosepara.

— Cine garantează pentru ei? întrebă Satkori.

— Eu, bineînţeles.

— Poţi tu depune cauţiunea pentru patruzeci şi şapte de oameni?

— Dacă *mukhtear*-ii [1] garantează, sînt gata să plătesc cheltuielile curente.

— O să coste foarte mult.

A doua zi fu înaintată la tribunal cererea de eliberare. Dar, cînd judecătorul dădu cu ochii de făptura înaltă din ajun, cu hainele murdare şi turbanul răsucit pe cap, respinse scurt cererea. Printre cei ce fuseseră condamnaţi să le putrezească oasele în puşcărie erau şi copii de paisprezece ani şi moşnegi de optzeci.

Gora îi ceru lui Satkori să-i apere, dar acesta îi spuse:

— Unde-ai să găseşti martori? Toţi cei care au văzut ceva sînt în temniţă! Şi apoi, întregul ţinut a fost terorizat în cursul cercetărilor ce au urmat după rănirea *sahib*-ului. Judecătorul bănuieşte o conspiraţie, organizată de nişte agitatori din mediile intelectuale. Dacă o să vreau să-i apăr, mă va bănui poate şi pe mine! Ziarele anglo-indiene se plîng mereu că vieţile englezilor din mediul rural sînt primejduite dacă li se dă prea mult nas băştinaşilor. Între timp, însă, băştinaşii abia mai pot trăi în ţara lor! Ştiu prea bine că abuzurile sînt cumplite, dar nu le putem opri!

— Nu putem! strigă Gora. Pentru ce n-am...?

— Văd că nu te-ai schimbat de loc de cînd ai terminat şcoala, zise rîzînd Satkori. Ei bine, Gora, să ştii că nu putem face nimic, pur şi simplu pentru că fiecare avem de întreţinut o nevastă şi copii; dacă nu cîştigăm pîinea cea de toate zilele, îi condamnăm la foamete. Cîţi oameni poţi găsi dispuşi să poarte pe umeri grijile ce-i ameninţă pe alţii, cu

[1] Funcţionari judiciari aleşi din rîndurile populaţiei indiene.

riscul de a-şi duce la pieire propriile lor familii, mai ales în ţara noastră, unde familiile sînt atît de numeroase? Bărbaţii care au de hrănit douăsprezece sau mai multe guri nu pot lua asupra lor şi grija altora.

— Va să zică, nu vrei să faci nimic pentru aceşti nenorociţi? stărui Gora. Nu poţi face un demers la Curtea de Apel sau la...?

— Mi se pare că tu nu-ţi dai seama de situaţie! interveni Satkori cam iritat. A fost rănit un englez! Fiecare englez este socotit un rege... şi o rană provocată ultimului alb înseamnă o rebeliune împotriva suveranităţii britanice! Eu n-am de gînd să mă pun rău cu judecătorul, protestînd împotriva orînduirii, mai ales cînd ştiu că nu va folosi la nimic!

Gora hotărî să se întoarcă acasă a doua zi cu trenul de 10,30, în speranţa că va putea obţine ajutorul vreunuia dintre avocaţii de la Calcutta. Dar în timp ce mergea spre gară, se întîmplă un incident care îl opri din drum.

În ultima zi a serbării date de judecător urma să aibă loc un meci de cricket între o echipă de studenţi din Calcutta şi una din localitate. În timp ce echipa străină îşi făcea antrenamentul, unul dintre jucători se răni destul de grav la picior. Lîngă terenul de joc se afla un mare rezervor de apă; doi studenţi îl duseseră pe jucătorul rănit lîngă bazin şi se apucară să-i panseze piciorul cu o bucată de pînză înmuiată în apă rece. Dar deodată apăru un poliţist, care începu să-i lovească pe tineri unde-i nimerea, ocărîndu-i cu cele mai urîte înjurături.

Studenţii din Calcutta nu aveau de unde să ştie că acesta era un bazin rezervat şi că folosirea lui era interzisă; dar chiar dacă ar fi ştiut... ei nu erau obişnuiţi să fie insultaţi de poliţie, fără motiv. Tinerii erau plini de vigoare şi, revoltaţi de purtarea poliţistului, îşi făcură singuri dreptate. Auzind vacarmul, mai mulţi sergenţi de stradă alergară într-acolo. Exact în acea clipă, apăru şi Gora.

Gora îi cunoştea bine pe studenţii din Calcutta. Nu o dată le organizase meciuri de cricket ; iar acum, cînd îi văzu astfel maltrataţi, nu se putu stăpîni şi le sări într-ajutor.

— Băgaţi de seamă ! le răcni el poliţiştilor. Să nu vă atingeţi de băieţi !

Auzind cuvintele lui, poliţiştii se repeziră la Gora cu înjurături murdare şi în curînd începu o adevărată luptă. Lumea se strînse şi peste cîteva clipe, pîlcuri, pîlcuri de oameni se adunară în jurul lor. Încurajaţi de intervenţia lui Gora şi sub îndrumarea lui, studenţii se repeziră asupra forţelor poliţieneşti şi le risipiră. Pentru spectatori a fost o mare distracţie, dar pentru Gora, bineînţeles, n-a fost glumă.

Pe la trei-patru după-amiază, pe cînd Binoy, Haran şi fetele lui Paresh babu repetau în vila administraţiei, apărură doi studenţi pe care Binoy îi cunoştea şi-i spuseră că Gora şi cîţiva băieţi din echipă fuseseră arestaţi şi se aflau acum în beciul poliţiei, aşteptînd să fie judecaţi a doua zi.

Gora la puşcărie ! Vestea îi îngrozi pe toţi — în afară de Haran. Binoy alergă imediat la fostul său coleg, Satkori Haldar, şi împreună cu el se duseră la poliţie.

Satkori îi propuse lui Gora să ceară eliberarea sub cauţiune, dar acesta refuză cu îndîrjire atît un apărător cît şi eliberarea sub cauţiune.

— Uită-te la el, se adresă Satkori lui Binoy. Cine ar crede că Gora şi-a isprăvit studiile ? Îmi vine să cred că n-are mai multă minte decît avea pe băncile şcolii !

— Nu vreau să fiu eliberat numai pentru că, din întîmplare, am prieteni sau bani, zise Gora. După legile noastre dreptul de a împărţi justiţia este de competenţa regelui. Orice nedreptate se va întoarce asupra lui. Dar dacă, sub această guvernare, oamenii trebuie să-şi cumpere eliberarea din temniţă, cheltuindu-şi tot avutul pentru a li se face dreptate, în

ce mă privește nu voi cheltui un ban ca să obțin o asemenea dreptate.

— După legea lui Mohamed, ar trebui să-ți pui zălog capul pentru a plăti mita cuvenită, zise Satkori.

— A fost greșeala celor ce împart dreptatea, nu a regelui. Există și azi judecători nelegiuiți care iau mită. Dar în regimul nostru omul nenorocit, fie el reclamant sau pîrît, fie nevinovat sau vinovat, dacă ajunge să bată la ușa regelui pentru a-și cere dreptatea se pomenește complet ruinat. Și pe lîngă toate, atunci cînd reclamantă este Coroana și oameni ca mine pîrîții, toți procurorii și toți avocații sînt de partea regelui, iar alături de mine nu rămîne nimeni, în afară de soarta mea. Dacă dreptatea e de partea Coroanei, pentru ce mai trebuie un procuror al guvernului care să-i țină partea? Dacă însă pledoariile avocaților sînt necesare în acest sistem, pentru ce n-ar avea dreptul și partea adversă la un apărător din oficiu? Nu-i oare aceasta o politică a guvernului, sau mai bine zis o luptă împotriva supușilor săi?

— De ce te înfurii, bătrîne? zise rîzînd Satkori. Civilizația nu-i o marfă ieftină. Dacă trebuie să faci judecăți subtile, trebuie să alcătuiești și legi subtile, și dacă există legi subtile, trebuie să negociezi legea: iar cînd e vorba de negociere, iată că apare și factorul vînzare-cumpărare. De aceea, tribunalele civilizației devin în mod natural niște piețe, unde justiția se cumpără și se vinde; iar cei ce nu au bani riscă, bineînțeles, să fie trași pe sfoară. Dă-mi voie să te întreb: ce-ai fi făcut tu dacă ai fi fost rege?

— Dacă aș fi făcut eu legi atît de subtile, răspunse Gora, încît nici inteligența judecătorilor cu lefuri mari să nu le poată pătrunde misterul, aș fi prevăzut avocați experți, plătiți de guvern, care să pledeze din oficiu pentru ambele părți. Și, în orice caz, nu m-aș fi făli că sînt superior legiuitorilor

moghuli sau pathani, în timp ce sărmanii mei supuşi trebuie să suporte toate cheltuielile pentru a obţine o judecată dreaptă.

— Ah, da, am înţeles ! zise Satkori. Totuşi, întrucît acea zi fericită încă n-a sosit, şi întrucît nu eşti rege ci doar un deţinut aşteptînd judecata unui împărat civilizat, trebuie sau să cheltuieşti bani, sau să beneficiezi de ajutorul gratuit al unui prieten avocat. Atitudinea ta nu poate duce la un sfîrşit bun.

— Lasă să am sfîrşitul ce mi-o fi sortit, dar n-am să fac nici un efort, zise Gora cu emfază. Vreau să am aceeaşi soartă ca cei lipsiţi de mijloace.

Binoy îl imploră să fie mai rezonabil, dar Gora, nedîndu-i ascultare, îl întrebă :

— Cum de eşti şi tu pe-aici ?

Binoy roşi. Dacă Gora n-ar fi fost la închisoare, probabil că i-ar fi explicat motivul vizitei sale, chiar cu oarecare sfidare ; dar în aceste împrejurări, fiind incapabil să-i răspundă pe şleau, zise :

— Despre mine vom vorbi mai tîrziu... deocamdată tu eşti cel care...

— Eu sînt musafirul regelui, îl întrerupse Gora. Regele însuşi se ocupă de mine, aşa că nu trebuie să-mi purtaţi de grijă.

Binoy ştia că nu-i chip să-i schimbe hotărîrea, aşa încît renunţă la ideea de a angaja un avocat care să-l apere. Totuşi îi spuse :

— Ştiu că n-ai să poţi mînca hrana de la închisoare, de aceea am să am grijă să ţi se trimită mîncare dinafară.

— Binoy, zise Gora iritat, pentru ce-ţi iroseşti energia ? Nu vreau nimic dinafară. Nu vreau nici o îmbunătăţire a situaţiei, ci să rabd soarta obişnuită a tuturor celor din puşcărie.

Binoy, foarte emoţionat, se întoarse la vilă, unde Sucharita îl aştepta la fereastra deschisă a camerei ei. Se închisese în odaie, neputînd suporta nici o tovărăşie şi nici o conversaţie.

Cînd îl văzu pe Binoy venind spre vilă, cu faţa speriată şi răvăşită, inima ei îngrijorată începu să

bată iute, dar făcînd un efort îşi stăpîni emoţia, luă o carte în mînă şi ieşi din odaie. Lolita şedea într-un colţ al salonului brodînd, lucru pe care de obicei îl detesta, în timp ce Labonya şi Sudhir jucau un joc de societate, iar Lila îi privea. Haran discuta cu doamna Baroda regia spectacolului a cărei premieră se apropia.

Sucharita ascultă încremenită relatarea lui Binoy despre ciocnirea din dimineaţa acelei zile dintre Gora şi poliţie, în timp ce Lolitei i se urcă sîngele la cap şi broderia îi căzu jos.

— Nu fi îngrijorat, Binoy babu, zise doamna Baroda. Chiar deseară am să-i vorbesc soţiei judecătorului despre Gourmohan babu.

— Vă rog să nu faceţi una ca asta, o imploră Binoy. Dacă Gora află, n-o să mă ierte pînă la sfîrşitul zilelor.

— Trebuie să luăm neapărat măsuri pentru apărarea lui, remarcă Sudhir.

Apoi Binoy le povesti pe îndelete încercările lor de a-l elibera pe Gora sub cauţiune şi refuzul lui Gora de a primi serviciile unui apărător.

— Ce răsfăţ deplasat ! zise Haran cu dispreţ, incapabil să-şi ascundă sila la auzul celor relatate.

Pînă în acel moment, indiferent de sentimentele ei faţă de Haran, Lolita îi arăta în mod aparent respect şi nu-l contrazicea niciodată. Acum însă, îşi clătină cu vehemenţă capul şi strigă :

— Nu-i nici un fel de răsfăţ... Gourmohan babu s-a purtat aşa cum trebuia să se poarte. El a avut dreptate. Oare rostul judecătorului este să ne tiranizeze, ca noi, la rîndul nostru, să avem de ce ne dezvinovăţi ? Trebuie să le plătim lefuri grase şi apoi să plătim avocaţi care să ne scape din ghearele lor ? Decît o asemenea dreptate, mai bine să stai în temniţă !

Haran, uluit, holbă ochii la Lolita. O socotise întotdeauna un copil şi nu-şi închipuia că ar fi putut avea păreri proprii. Dojenind-o aspru pentru această ieşire necuviincioasă, îi spuse :

— Ce înţelegi tu din aceste probleme? Mi se pare că ţi-au sucit capul aiurelile tineretului necopt şi iresponsabil de prin şcoli, care a învăţat pe de rost cîteva cărţi dar n-are nici idei şi nici cultură proprie!

Apoi începu să descrie întîlnirea lui Gora cu judecătorul din seara premergătoare, povestind şi cele ce-i spusese după aceea judecătorul. Cele auzite despre Ghosepara erau cu totul noi pentru Binoy. Se simţi speriat, înţelegînd că judecătorul nu-i va da uşor drumul lui Gora.

Scopul pe care-l urmărise Haran babu povestind întîmplarea dădu greş cu desăvîrşire. Sucharita fu profund îndurerată de josnicia lui Haran care, pînă atunci, nu pomenise nimic despre întîlnire; cu toţii îl dispreţuiau, indignaţi de ura meschină pe care i-o purta lui Gora şi pe care acum o dăduse pe faţă.

Sucharita tăcuse tot timpul. La un moment dat fu cît pe-aci să izbucnească, dar se stăpîni şi luîndu-şi cartea de pe masă, începu s-o răsfoiască cu mîinile tremurînde.

Lolita zise pe un ton sfidător:

— Nu-mi pasă dacă Haran babu e de partea judecătorului. Pentru mine, întreaga întîmplare arată cu adevărat noblețea sufletului lui Gour babu!

CAPITOLUL XXIX

Deoarece chiar în ziua aceea urma să sosească locţiitorul guvernatorului, judecătorul veni la tribunal exact la ora zece şi jumătate, sperînd să isprăvească repede cu împărţirea dreptăţii.

Satkori babu, care-i apăra pe studenţi, încercă să profite de ocazie şi să-l apere şi pe prietenul său. După cum se prezenta situaţia, ajunsese la concluzia că tactica cea mai bună era să recunoască vinovăţia clienţilor săi. Aşadar, ceru îngăduinţa tribunalului, invocînd ca circumstanţă atenuantă tinereţea şi lipsa de experienţă a pîrîţilor.

Judecătorul pronunță sentința : lovituri de bici, de la cinci pînă la douăzeci și cinci, după vîrsta băieților și gravitatea infracțiunii fiecăruia. Gora, neavînd apărător care să pledeze pentru el, încercă singur să demonstreze cît de nejustificată a fost brutalitatea poliției. Judecătorul îl întrerupse, dojenindu-l aspru, și-l condamnă la o lună închisoare, pentru a fi insultat poliția în exercițiul funcțiunii. Îi mai spuse să fie recunoscător că a scăpat atît de ușor.

Sudhir și Binoy erau și ei în sala de ședințe, dar Binoy nu avu după aceea puterea să se ducă să mai dea ochii cu Gora. Simți că i se taie suflarea și ieși în grabă din sală. Sudhir stărui să se întoarcă cu el la vila administrației, să facă baie și să mănînce ceva. Dar Binoy nici nu-l luă în seamă, și, trecînd prin curtea tribunalului, se așeză sub un copac și-i spuse lui Sudhir :

— Întoarce-te singur la vilă, am să vin și eu cît de repede.

Binoy nu-și dădu seama cît timp trecuse de la plecarea lui Sudhir. Dar, după ora prînzului, o trăsură se opri în fața lui și ridicînd privirea, văzu pe Sudhir și pe Sucharita coborînd din trăsură și venind spre el. În timp ce se apropiau, Binoy se ridică iute și auzi glasul Sucharitei, profund emoționat, spunîndu-i :

— Binoy babu, nu vrei să vii cu noi ?

Binoy observă că trecătorii îi privesc mirați și se urcă repede în trăsură. În drum spre vilă, nici unul din ei nu scoase o vorbă.

Cînd ajunse la vilă, Binoy își dădu seama că în mijlocul grupului lor izbucnise un conflict grav. Lolita declarase că nu se va duce pentru nimic în lume seara la serbarea judecătorului ; doamna Baroda era în fața unei cumplite dileme, iar Haran se simțea furios din pricina revoltei nesăbuite a unei puștance ca Lolita. Iarăși și iarăși deplîngea această boală de care se molipsiseră adolescenții din ziua de azi, care-i făcea să nesocotească orice dis-

ciplină. Erau urmările faptului că li se îngăduie să intre în contact cu fel de fel de oameni şi să discute cu ei fel de fel de aberaţii !

Cînd sosi Binoy, Lolita zise :

— Binoy babu, te rog să mă ierţi. Ţi-am făcut un mare rău, pentru că n-am fost în stare să înţeleg cît de juste erau obiecţiile dumitale. Numai pentru că nu ştim nimic despre ceea ce se petrece în afara cercului nostru strîmt, înţelegem atît de greşit lucrurile ! Panu babu pretinde că felul acesta de administraţie îi este hărăzit Indiei de către Providenţă. Dacă este aşa, atunci nu pot spune decît că dorinţa noastră înflăcărată de a blestema această administraţie este de asemenea hărăzită de Providenţă.

Haran interveni furios :

— Lolita, tu...

Dar Lolita, întorcîndu-i spatele, exclamă :

— Lasă-mă, te rog, în pace ! Nu vorbesc cu dumneata ! Binoy babu, să nu te laşi convins de nimeni. Astă-seară nu vom juca pentru nimic în lume la spectacol !

— Lolita ! strigă doamna Baroda căutînd să-i taie vorba. Tu eşti o fată cuminte, asta o ştiu bine ! De ce nu-l laşi pe Binoy babu să-şi facă baia şi să mănînce ceva ? Ştii că e aproape unu şi jumătate ? Uită-te la el cît e de palid şi de ostenit !

— În casa asta eu nu mai pot mînca, zise Binoy. Aici noi sîntem oaspeţii judecătorului.

La început, doamna Baroda încercă să potolească spiritele, căutînd să-l convingă cu duhul blîndeţii pe Binoy să rămînă ; apoi, văzînd că fetele ei tac, izbucni mînioasă :

— Ce vă veni la toţi ? Suchi, fii bună şi explică-i tu lui Binoy babu că ne-am dat cuvîntul, că lumea a fost invitată şi că, într-un fel sau altul, trebuie să ne facem datoria. Altfel, ce vor crede despre noi ? Dacă nu ne ţinem de cuvînt, n-am să mai pot da niciodată ochii cu ei.

Dar Sucharita rămase mută şi-şi pironi ochii în pămînt.

Binoy se duse la debarcader să întrebe cînd pleacă vaporul şi află că peste două ore şi că soseşte la Calcutta a doua zi dimineaţa pe la opt.

Haran îşi vărsă tot focul mîniei împotriva lui Binoy şi a lui Gora, recurgînd la cele mai urîte expresii, iar Sucharita părăsi imediat încăperea şi se retrase într-o cameră. Curînd o urmă şi Lolita, care o găsi întinsă pe pat, cu faţa ascunsă-n mîini.

Lolita zăvorî uşa pe dinăuntru şi, apropiindu-se încetişor de Sucharita, se aşeză lîngă ea şi începu s-o mîngîie încetişor pe păr. După cîtăva vreme, cînd Sucharita îşi reveni, Lolita îi ridică încet mîinile de pe obraz şi uitîndu-se în ochii ei, zise :

— Didi, hai să plecăm din casa asta şi să ne întoarcem la Calcutta. Îmi este cu neputinţă să mă duc deseară la judecător.

Multă vreme Sucharita nu-i răspunse ; dar după ce Lolita îi repetă de mai multe ori propunerea, se aşeză în capul oaselor şi zise :

— Cum să facem una ca asta, scumpa mea ? Eu n-am vrut să vin de la început, dar dacă tata m-a trimis, cum pot să plec fără să fi îndeplinit însărcinarea pe care mi-a dat-o ?

— Dar tata nu ştie nimic despre cele petrecute, argumentă Lolita. Dacă ar şti, te asigur că nu ne-ar cere să rămînem aici.

— Ce te face să fii atît de sigură ? zise Sucharita, istovită.

— Spune-mi drept, didi, te simţi în stare să-ţi interpretezi rolul deseară ? Poţi să intri în casa judecătorului ? Te vezi pe estradă, gătită, recitînd poezii ? Eu n-aş putea scoate o vorbă, să ştiu bine că-mi muşc limba pînă-mi dă sîngele.

— Aşa este, scumpa mea, zise Sucharita. Dar omul trebuie să îndure chiar şi chinurile iadului. În situaţia asta, noi n-avem scăpare. Crede-mă că n-am să uit ziua asta cît oi trăi !

Lolita, furioasă pe Sucharita pentru că era atît de supusă, se duse la mama ei şi-i spuse :

— Nu plecăm, mamă ?

— Ce-i cu fata asta? exclamă doamna Baroda. Trebuie să fim acolo abia deseară la nouă!

— Eu vorbeam despre Calcutta, zise Lolita.

— Cine-a mai auzit aşa ceva!

— Şi dumneata, Sudhir dada, zise Lolita întorcîndu-se spre el, ai de gînd să mai rămîi aici?

Sudhir fusese foarte impresionat de condamnarea lui Gora, dar n-avea destulă tărie de caracter pentru a rezista tentaţiei de a-şi arăta talentul în faţa unei societăţi atît de distinse de englezi. Drept răspuns, mormăi ceva în sensul că are oarecare ezitări, dar că totuşi va trebui să se ducă la serată.

— Ne pierdem vremea cu fleacuri, zise doamna Baroda. Haideţi mai bine să ne odihnim, căci altfel o să arătăm deseară ca nişte stafii. Nimeni n-are voie să se dea jos din pat înainte de cinci şi jumătate. Şi cu aceasta, trimise pe fiecare în camera lui.

În curînd adormiră cu toţii, în afară de Sucharita căreia nu-i ardea de somn şi de Lolita care şedea dreaptă, fără să se întindă.

Sirena vaporului sună de mai multe ori, chemînd la bord pasagerii. În ultima clipă, cînd vaporul trebuia să plece şi marinarii erau gata să ridice paserela, Binoy, care stătea pe puntea de sus, văzu o tînără bengaleză alergînd spre vas. Îmbrăcămintea şi silueta ei îi aminteau de Lolita. La început Binoy nu-şi crezu ochilor. Cînd însă fata se apropie, nu mai avu nici o îndoială. O clipă se gîndi că venise să-l convingă să se întoarcă, dar îşi aminti că nici Lolita nu voia să meargă în seara aceea la judecător.

Lolita apucă să se urce pe vapor chiar în timp ce marinarii dezlegau parîmele. Binoy, foarte speriat, se grăbi s-o întîmpine.

— Vino să urcăm pe puntea de sus, zise ea.

— Dar pleacă vaporul, exclamă Binoy înspăimîntat.

— Ştiu, zise Lolita şi, fără a-l aştepta, urcă scările.

Vaporul se urni în timp ce sirena şuiera iar Binoy, după ce găsi pe puntea de sus un scaun liber pentru Lolita, o privi cu ochi întrebători.

— Plec la Calcutta, îi spuse Lolita. Mi-am dat seama că-mi este cu neputinţă să mai rămîn aici.

— Şi ce spun ceilalţi ? întrebă Binoy.

— Deocamdată nu ştie nimeni, zise Lolita. Le-am lăsat un bilet şi vor afla cînd îl vor citi.

Binoy, uluit de această manifestare de independenţă, începu şovăitor :

— Dar...

Lolita îi tăie însă vorba :

— Acum, după ce vaporul a plecat, ce rost mai are acest „dar" ? Nu văd de ce, numai pentru că m-am născut fată, trebuie să accept totul fără să protestez. Există şi pentru noi, fetele, cuvintele „posibil" şi „imposibil", „drept" şi „nedrept". Mi-ar fi venit mai uşor să mă sinucid, decît să iau parte la spectacolul lor.

Binoy, dîndu-şi seama că se află în faţa faptului împlinit, găsi că nu mai are rost să se frămînte dacă ceea ce făcuse Lolita era bine sau rău.

După cîteva clipe de tăcere, Lolita urmă :

— Am fost foarte nedreaptă cu prietenul dumitale Gourmohan babu. Nu ştiu de ce, dar de cînd l-am văzut şi l-am auzit pentru prima dată, am fost mereu împotriva lui. Vorbea cu atîta vehemenţă şi mi se părea că toţi ceilalţi zic „da" la tot ce spunea, încît de fiecare dată mă înfuriam. N-am suportat niciodată constrîngerea, nici prin vorbă, nici prin faptă. Dar acum văd că Gourmohan babu se constrînge şi pe el însuşi, nu numai pe alţii... asta e forţă adevărată... N-am mai întîlnit om ca el.

Lolita vorbea fără contenire, nu numai din pricina remuşcărilor ce le avea faţă de Gora pe care-l judecase atît de greşit, ci mai ales pentru că, pe măsură ce trecea vremea, era tot mai îngrijorată pentru fapta pe care o săvîrşise. De asemenea, începea să-şi dea seama că nu era tocmai nimerit să călătorească pe vapor însoţită numai de Binoy.

Dar, știind bine că cu cît ți-e mai rușine de purtarea ta, cu atît devine ea mai rușinoasă, se porni pe vorbă și povesti cîte-n lună și în stele.

Lui Binoy însă îi pierise graiul. Pe de o parte, se gîndea la necazul și insulta ce se abătuseră asupra lui Gora din pricina judecătorului și pe de alta, la propria sa înjosire de a fi acceptat să joace teatru în casa aceluiași judecător. Iar pe deasupra mai era și situația neplăcută pe care o crease acum Lolita. Toate acestea laolaltă îl amuțiseră.

Nu de mult ar fi criticat aspru îndrăzneala nesăbuită a Lolitei, dar acum n-o mai putea judeca astfel. În realitate, privea această fugă îndrăzneață cu mirare dar și cu oarecare admirație. Și apoi îl exalta gîndul că din întregul grup, numai el și cu Lolita fuseseră cu adevărat afectați de jignirea adusă lui Gora.

Numai că el, Binoy, n-avea a se teme de consecințele supărătoare ale acestei sfidări ; Lolita în schimb avea să simtă multă vreme gustul amar al faptei ei nesăbuite. Lui Binoy i se părea bizar că înainte o crezuse ostilă lui Gora. Cu cît reflecta mai mult, cu atît o admira mai tare pentru intoleranța ei față de nedreptate, pentru curajul cu care-și susținea convingerile, fără a ține seamă de prudență. Binoy se simțea atît de entuziasmat de Lolita încît nu știa cum să-și stăpînească simțămintele.

Se gîndea că Lolita îl disprețuia — și pe bună dreptate — pentru că n-avea tăria și curajul convingerilor sale. Era conștient că n-ar fi fost niciodată în stare să nesocotească cu atîta curaj laudele sau desconsiderarea familiei sale, pentru a merge pe calea pe care el o credea dreaptă. Se trădase de atîtea ori pe el însuși, de teamă să nu-i displacă lui Gora, sau de teamă că Gora l-ar putea crede slab, pentru ca după aceea, prin argumentări subtile, să se amăgească cu gîndul că părerile lui Gora erau chiar ale sale !

Își dădea seama că Lolita îi era superioară prin independența gîndirii ei și o prețuia. Ar fi vrut să-i

ceară iertare, pentru că adeseori o judecase greşit şi o condamnase în sinea lui... Se căznea zadarnic să găsească cuvinte pentru a exprima ceea ce simţea. Viziunea Lolitei, aşa cum îi apărea acum, în lumina gloriei ce o învăluia după splendidul ei act de curaj, îi dădu senzaţia că abia acum viaţa lui se împlinise cu adevărat.

CAPITOLUL XXX

După ce ajunseră la Calcutta, Binoy o conduse pe Lolita pînă în faţa casei lui Paresh babu.

Înainte de această călătorie cu vaporul, Binoy nu-şi dăduse seama de sentimentele sale reale faţă de Lolita. Mintea lui fusese preocupată numai de disputele lor, iar principala lui grijă, aproape de fiecare dată cînd o întîlnea, fusese : cum să-i intre în voie acestei fetişcane năzdrăvane ? Mai întîi îi apăruse la orizontul vieţii Sucharita, ca luceafărul de seară strălucind în puritatea gingăşiei feminine, iar Binoy simţise cum fiinţa i se desăvîrşeşte prin bucuria acestei minunate revelaţii. Cu timpul, însă, mai răsăriră şi alte stele şi Binoy nu-şi aducea aminte cînd coborîse sub orizont prima stea, cea care-i vestise sărbătoarea luminii pe pămînt.

Din clipa cînd Lolita, manifestîndu-şi răzvrătirea, se urcase pe vapor, Binoy îşi spusese : „Acum Lolita şi cu mine sîntem singuri unul lîngă altul, izolaţi de restul lumii" ; şi nu putea uita că, în tulburarea ei, Lolita îi părăsise pe toţi ai săi şi venise lîngă el. Indiferent de motivul sau scopul urmărit, un lucru era sigur : Binoy nu mai era un străin pentru Lolita, ci era singurul suflet alături de ea. Toţi ai ei erau departe, în timp ce el era aproape ; sentimentul acestei apropieri vibră în inima lui ca un fulger ce sfîşie cerul înnorat.

După ce Lolita se retrăsese în cabina ei, deşi se înnoptase de-a binelea, Binoy nu putuse adormi. Se descălţase şi ieşi pe puntea vaporului începînd să

se plimbe fără zgomot. N-avea nici un motiv special ca s-o păzească pe Lolita în timpul acestei călătorii, dar era peste puterile lui să nu trăiască din plin vraja întîmplării neașteptate și a răspunderii ce, brusc, se așezase pe umerii lui. De aceea, se hotărîse să-și sacrifice somnul pentru a veghea.

Întunericul nopții era adînc, de nepătruns. Cerul fără nori se boltea plin de stele, sprijinindu-se, ca pe un soclu masiv și negru, pe copacii ce se aliniau unul lîngă altul, de-a lungul malurilor. Jos, tăcută, apa fluviului lat curgea spre ocean. Iar în mijlocul acestei tăceri — dormea Lolita. Nu se întîmplase nimic deosebit, decît că Lolita îi încredințase toată pacea și frumusețea somnului ei. Atît și nimic mai mult ! Pentru Binoy însă, această răspundere era un dar neprețuit și-l păzea cu toată grija.

Nici tatăl ei, nici mama și nici o altă rudă nu era aproape și totuși Lolita și-a putut așeza trupul minunat în acest pat străin, pentru a dormi fără griji și fără teamă. Pieptul ei se ridica și cobora, respirînd în cadența unui poem — poezia somnului ei — nici o buclă nu i se răvășise în cosițele împletite cu atîta măiestrie, mîinile i se odihneau pe pătură, destinse și calme, expresie dulce a gingășiei feminine, iar picioarele ei neastîmpărate se opriseră, în sfîrșit, în loc, așa cum se oprește cadența muzicii la sfîrșitul unui bal... iată tabloul pe care-l vedea Binoy în imaginația sa.

Ca un mărgăritar în scoică, Lolita dormea învăluită de întunericul mut, înconjurată de cerul înstelat, iar pentru Binoy odihna ei desăvîrșită părea să fie singurul lucru important pe lume. „Stau de veghe ! Stau de veghe !“ erau cuvintele ce se înălțau, ca glasul triumfător al unei trompete, din adîncul bărbatului ce se trezea în Binoy, însoțit de solia tăcută a mirelui veșnic treaz ce veghează asupra universului.

Dar mai era și un alt gînd care-i revenea mereu prin bezna acestei nopți fără lună : „Acum Gora e în temniță !“ Pînă în momentul acesta, Binoy luase parte la toate bucuriile și necazurile prietenului

său... de data aceasta însă, pentru prima oară, era altfel. Ştia prea bine că pentru un om ca Gora, închisoarea nu era de neîndurat. Dar de la începutul şi pînă la sfîrşitul acestui episod important din viaţa lui Gora, Binoy fusese departe de prietenul său şi nu avusese nici un amestec. Se vor mai reîntîlni oare, după ce drumurile vieţii lor îi despărţiseră astfel, şi golul creat de această despărţire se va mai putea umple vreodată ? Nu cumva această întîmplare putea însemna sfîrşitul marii şi nezdruncinatei prietenii ?

Pe măsură ce orele treceau, Binoy îşi simţea sufletul în acelaşi timp plin şi gol ; şi astfel, stătea înfrînt în faţa creaţiei şi a distrugerii, cu ochii pierduţi în întuneric.

Cînd trăsura opri în faţa casei lui Paresh babu şi Lolita coborî, Binoy văzu că tremură şi înţelese că făcea un efort uriaş pentru a-şi aduna puterile. Adevărul este că, pînă în clipa aceea, fusese incapabilă să aprecieze la justa ei valoare ofensa adusă societăţii prin purtarea ei îndrăzneaţă. Ştia prea bine că tatăl ei n-o va dojeni niciodată prin vorbe şi tocmai de aceea se temea de tăcerea lui, mai mult decît de orice.

Binoy era foarte încurcat. Nu-şi dădea seama ce trebuie să facă în aceste împrejurări. Pentru a afla dacă prezenţa lui o supără ori ba, zise ezitînd :

— Cred c-ar fi mai bine să plec.

— Ah, nu, te rog, intră la tata, îi răspunse Lolita în grabă.

Binoy fu încîntat de tonul stăruitor al acestor vorbe. Aşadar, datoria lui nu se sfîrşise conducînd-o pînă acasă. Acest incident legase viaţa lui de aceea a Lolitei într-un fel neobişnuit. Binoy simţi că în clipele acestea trebuie să fie cît mai aproape de ea. Gîndul că Lolita avea încredere în el îl emoţiona profund şi-i dădea senzaţia că ea îl luase de mînă şi se sprijinea de el. Dacă Paresh babu va fi supărat pentru purtarea ei nesăbuită şi necuviincioasă, va trebui să-şi asume el întreaga responsa-

bilitate, să se lase condamnat de toată lumea și să stea în fața dojenilor ca o armură ocrotitoare.

Dar Binoy nu înțelegea ce se petrecea în mintea Lolitei. De fapt, ea nu-l luase pe Binoy ca să-i servească drept scut ocrotitor; motivul real era că nu-i plăcea să ascundă nimic. Voia ca Paresh babu să cunoască precis, cu de-amănuntul, toate cele petrecute. Voia să se expună din plin judecății tatălui ei, oricare ar fi ea.

În plus, era mînioasă pe Binoy. Iar gîndul că nu avea nici un motiv să fie furioasă îi sporea în mod ciudat furia, în loc s-o domolească.

Pe vas, starea ei de spirit fusese alta. De cînd era copil avea ieșiri violente și făcea lucruri cam nesăbuite. Dar actul de independență de acum era într-adevăr grav. Fapta ei devenea și mai supărătoare prin prezența lui Binoy — dar asta îi dădea o tainică bucurie a emancipării.

Ocrotirea căutată lîngă un om relativ străin, apropierea atît de fățișă, fără paravan familiar sau social, crea fără îndoială o situație critică ce putea fi condamnată. Dar purtarea lui Binoy, discreția lui naturală învăluise întreaga întîmplare în atîta puritate, încît Lolita se bucură din plin de modestia lui înnăscută, a cărei revelație o avu cu acest prilej pe de-a întregul. Parcă nu mai era Binoy cel care lua parte la toate jocurile și năzdrăvăniile lor, cel care vorbea și glumea fără nici o reticență, arătîndu-se prietenos chiar și cu servitorii. În ciudățenia clipei, el s-ar fi putut ușor apropia, sub pretextul că-i poartă de grijă... dar se apropiase de inima ei, tocmai pentru că păstrase cu atîta decență distanța.

Singură în cabină, peste noapte, gîndurile n-o lăsară să adoarmă... ceasurile lungi treceau greu; după ce se suci încoace și-ncolo în pat, i se păru că se lumina de ziuă. Deschise încetișor ușa cabinei și privi afară. Noaptea era pe sfîrșite, dar întunericul nu voia să se risipească din copacii încărcați cu rouă ce se înșirau pe malul fluviului. O adiere rece se pornise, unduind suprafața apei, iar zgo-

motele de jos, din sala motoarelor, arătau că începea o nouă zi de lucru.

Lolita ieşi din cabină şi, în timp ce păşea uşor spre puntea de sus, dădu cu ochii de Binoy ; înfăşurat în şal dormea pe un scaun. Inima ei începu să bată iute cînd îşi dădu seama că, probabil, stătuse toată noaptea de veghe la uşa ei... atît de aproape şi totuşi atît de departe ! Se întoarse imediat şi, oprită în uşa cabinei, îl privi pe Binoy cum doarme pe fundalul întunecat al acestui peisaj neobişnuit. Pentru Lolita, figura lui deveni centrul galaxiei ce veghea asupra lumii întregi.

Uitîndu-se la el, o duioşie de nedescris îi năpădi inima, iar ochii i se umplură de lacrimi. I se păru că dumnezeul căruia tatăl ei o învăţase să i se închine coborîse la ea şi o binecuvîntase cu amîndouă mîinile... iar în clipa sfîntă cînd, pe malurile fluviului adormit, sub ocrotirea dulce a pădurii ce-l învăluia în frunzişu-i bogat, lumina se îmbina în taină cu bezna ce se retrăgea, Lolitei îi păru că-n acest spaţiu nesfîrşit şi înstelat al universului, răsună sfîşietoare muzica unei *vina* [1] divine.

Prin somn, Binoy îşi mişcă o mînă şi Lolita se furişă repede în cabină, închise uşa şi se întinse din nou pe pat. Mîinile şi picioarele îi erau reci şi multă vreme nu izbuti să-şi potolească bătăile inimii.

Încetul cu încetul întunericul se topi şi vaporul începu să se urnească. După ce se aranjă puţin, Lolita ieşi şi se duse să se rezeme de balustrada punţii. Şuieratul sirenei îl trezise pe Binoy care, cu privirile îndreptate spre răsărit, aştepta prima rază a zorilor.

Cînd o văzu pe Lolita ieşind pe punte, se ridică şi voi să intre în cabină. Dar Lolita îl salută şi-i spuse :

— Mă tem că n-ai prea dormit astă-noapte.

[1] Instrument muzical asemănător chitarei, foarte răspîndit în India.

— Oh, n-aș putea spune c-a fost o noapte grea, îi răspunse Binoy.

După aceste cuvinte, nu mai avură ce-și spune. În razele soarelui ce răsărea, roua de pe desișurile de bambus strălucea ca aurul. Nici unul dintre ei nu mai văzuse un răsărit asemănător. Niciodată lumina zilei nu-i emoționase ca acum. Pentru prima oară în viața lor, își dădeau seama că cerul nu-i pustiu ci privește, bucurîndu-se fără vorbe de miracolul ce însoțește fiece nouă ivire a creației. Conștiința amîndurora era trează și simțiră cu intensitate marea conștiință ce stă la temelia universului. Așa se explică pentru ce nici Binoy și nici Lolita nu scoteau o vorbă.

Vaporul ajunse la Calcutta. Binoy luă o trăsură și, așezînd-o pe Lolita înăuntru, se urcă pe capră lîngă birjar. Cine putea spune pentru ce, în timp ce goneau pe străzile Calcuttei, în sufletul Lolitei vîntul își schimbă direcția și deveni potrivnic? Ideea că în această situație dificilă Binoy a fost alături de ea pe vapor, intrînd astfel atît de adînc în viața ei, că acum o conducea acasă de parcă ar fi fost tutorele ei, o apăsa pe suflet. Nu putea îndura gîndul că, prin forța lucrurilor, Binoy putea avea impresia că dobîndise o anumită autoritate asupra ei. Pentru ce oare i se schimbase dispoziția? Pentru ce dulcea muzică a nopții se oprise asupra unui acord atît de aspru, de îndată ce Lolita reintră în viața de toate zilele?

Cînd, ajunși în fața ușii, Binoy îi spuse: „Cred că ar fi mai bine să plec", supărarea Lolitei crescu. Oare Binoy își închipuia că-i era frică să apară cu el în fața tatălui ei? Dorea să arate cît mai limpede că nu-i era rușine de ceea ce făcuse și că era gata să-i povestească absolut totul tatălui ei. Nu admitea ca Binoy să fugă. O adusese pînă acasă, de parcă ar fi socotit-o și el vinovată. Ținea să arate că relațiile ei cu Binoy sînt aceleași de mai înainte; nu voia să se micșoreze în ochii lui, îngăduind ca iluziile și ezitările din noaptea trecută să dăinuiască și în lumina strălucitoare a zilei.

CAPITOLUL XXXI

Cînd Satish dădu cu ochii de Binoy şi de Lolita, se repezi la ei şi, prinzîndu-i pe fiecare de o mînă, întrebă :

— Dar Sucharita unde-i ? Ea n-a venit ?

Binoy, pipăindu-şi buzunarul tunicii, îşi făcu ochii roată şi strigă :

— Sucharita ! Da, zău, oare unde-o fi ? Să ştii că s-a pierdut !

— Nu vorbi prostii ! exclamă Satish dîndu-i un brînci. Spune-mi, Lolita didi, unde-i Sucharita ?

— Sucharita vine mîine, îi răspunse Lolita şi vru s-o pornească spre camera lui Paresh babu.

Satish nu-i dădea însă drumul şi spuse :

— Vreţi să vedeţi cine a venit la noi ?

Dar Lolita, smulgîndu-şi mîna, îl repezi :

— Acum dă-ne pace ! Trebuie să vorbesc cu tata.

— Tata nu-i acasă, o informă Satish, şi nu se va întoarce curînd.

La această veste, atît Binoy cît şi Lolita răsuflară uşuraţi. Întîlnirea cu Paresh babu se mai amîna.

— Ai spus c-a venit cineva. Cine e ? întrebă Lolita.

— Ei bine, n-am să-ţi spun ! îi răspunse Satish. Binoy babu, încearcă să ghiceşti cine a venit. Dar n-ai să ghiceşti niciodată, sînt sigur ! Niciodată !

Binoy rosti fel de fel de nume imposibile, ca de pildă Nawab Surajuddaula, regele Nabakrishna sau Nandakumar. După fiecare nume Satish striga : „Nu" cu o voce ascuţită, tot mai încîntat că nimeni nu ghicea cine sosise în casa lor. Pînă la urmă, Binoy se declară învins şi spuse :

— Bine, atunci las-o pe sora ta să afle misterul şi după aceea, dacă este cazul, mă chemaţi şi pe mine.

— Nu. Veniţi amîndoi ! stărui Satish.

— În ce odaie să mergem ? întrebă Lolita.

— La etajul de sus, zise Satish.

La ultimul etaj al casei, într-un colţ al terasei spre sud, era o odăiţă cu o verandă zidită, ca s-o

apere de soare şi ploaie. Urmîndu-l docili pe Satish, urcară pînă sus şi acolo, în verandă închisă, dădură cu ochii de o femeie de vîrstă mijlocie, cu ochelari, care stătea aşezată pe o mică rogojină citind *Ramayana* [1]. Unul din braţele ochelarilor ei se rupsese, iar sfoara care-l înlocuise îi atîrna în dosul urechii. Părea de vreo patruzeci şi cinci de ani. Avea părul cam rar, dar faţa ei era proaspătă şi bucălată, ca un fruct copt. Între sprîncene avea semnul castei, dar nu purta nici un fel de podoabă şi era îmbrăcată ca o văduvă.

Cînd dădu cu ochii de Lolita, îşi scoase repede ochelarii, puse cartea pe rogojină şi o privi cu multă curiozitate. Apoi, cînd în spatele Lolitei îl văzu pe Binoy, se ridică în grabă şi trăgîndu-şi *sari*-ul pe cap, schiţă un gest de parcă ar fi vrut să se retragă în odaie. Satish însă o prinse de mînă şi-i spuse :

— Mătuşică, de ce fugi ? Aceasta e sora mea Lolita, iar el e Binoy babu. Sora mea mai mare soseşte mîine.

Această scurtă prezentare părea să fi fost suficientă şi nu încăpea nici o îndoială că Satish îl descrisese complet, cu toate amănuntele, pe prietenul său, ştiut fiind că ori de cîte ori avea prilejul să vorbească despre subiectele ce-l interesau, Satish nu uita nici un detaliu.

Lolita rămase mută, deoarece îi era cu neputinţă să ghicească cine ar putea fi această „mătuşică" a lui Satish. Dar văzînd că Binoy se aplecă fără zăbavă s-o salute, ştergîndu-i praful de pe picioare, făcu la fel.

Mătuşica intră în odaie, se întoarse cu o rogojină mai mare şi după ce o întinse pe jos, zise :

— Stai jos, fiule ! Stai jos, măicuţă !

După ce Lolita şi Binoy se aşezară, îşi ocupă şi ea locul, iar Satish se strecură lîngă ea. Cu un braţ în jurul umerilor lui Satish, le spuse noilor veniţi :

---

[1] Celebră epopee sanscrită, care împreună cu *Mahabharata*, conţin elementele de bază ale mitologiei hinduse.

— Probabil că nu mă cunoașteți. Eu sînt mătușa lui Satish — mama lui a fost sora mea.

Nu atît vorbele rostite, cît ceva din expresia feței și din tonul glasului ei sugerau o viață petrecută în suferință.

Cînd zise: „Eu sînt mătușa lui Satish" strîngînd copilul la piept, Binoy, fără a cunoaște alte amănunte din viața ei, simți o profundă milă pentru ea și spuse:

— N-o să admit să fiți numai mătușica lui Satish. O să aibă de furcă cu mine dacă are de gînd să pună stăpînire pe dumneavoastră! De altfel, e destul de rău că-mi zice mereu Binoy babu și nu vrea să-mi zică dada, ca să rabd să mă excludă și de la plăcerea de a avea o mătușă.

Niciodată nu-i venise greu lui Binoy să cucerească inimile oamenilor. Așa încît acest tînăr cu înfățișare plăcută, cu vorbă atît de caldă, puse pe loc stăpînire pe inima mătușichii.

— Și unde este sora mea, adică mama ta, fiule? îl întrebă ea pe Binoy.

— Mama mea a murit de mult, zise Binoy, dar nu pot spune că n-am mamă! Ochii i se umplură de lacrimi, gîndindu-se ce însemna pentru el Anandamoyi.

În scurt timp se înfiripă între ei o conversație atît de animată, încît nimeni n-ar fi bănuit că abia se cunoscuseră. Din cînd în cînd, se amesteca și Satish cu pălăvrăgeala lui. Lolita însă tăcea.

Lolita fusese întotdeauna rezervată și-i trebuia multă vreme pînă să se apropie de un străin. În plus, acum era preocupată de grijile ei. Prietenia arătată de Binoy unei necunoscute o enervă. În sufletul ei îl condamnă pentru superficialitate, gîndind că nu privea cu destulă seriozitate situația extrem de dificilă în care se afla ea. Deși, dacă Binoy ar fi stat mut, cu fața mohorîtă, tot n-ar fi fost pe placul ei! Ar fi fost furioasă că încearcă să ia asupră-și o problemă care n-o privește decît pe ea și pe tatăl ei.

Adevărul era că ceea ce noaptea trecută i se păruse ca o muzică acum era de o disonanţă enervantă : orice ar fi făcut Binoy nu era nimerit. În nici un fel el nu putea drege lucrurile. Numai Dumnezeu ştie ce ar fi putut smulge din rădăcini cauza tulburării ei ! Pentru ce să socoteşti femeile nesăbuite dacă viaţa lor se rezumă doar la sentiment şi să le condamni pentru căile ciudate pe care le mînă inima ? Dacă temelia dragostei e bună, inima te conduce cu atîta simplitate şi armonie, încît raţiunea ruşinată trebuie să se dea bătută, dar dacă dragostea are un cusur, mintea e incapabilă să-l înlăture şi n-are rost să cauţi explicaţii pentru ce te simţi atras sau respins, de ce eşti fericit sau nenorocit.

Se făcuse tîrziu şi Paresh babu tot nu se întorcea. Binoy ar fi vrut să plece acasă. Încercă să reziste acestui impuls, întreţinînd conversaţia cu mătuşa lui Satish. Dar Lolita părea să fi simţit ceva, căci în cele din urmă, neputîndu-şi stăpîni revolta, îl întrerupse brusc spunînd :

— Pe cine aştepţi ? Nu putem şti cît va mai întîrzia tata. Nu crezi că ar trebui să te duci la mama lui Gourmohan babu ?

Binoy tresări... cunoştea prea bine tonul Lolitei cînd era supărată pe el ! Îi aruncă o privire, apoi sări în picioare cu iuţeala săgeţii scăpate din arc. Într-adevăr, pe cine aştepta ? Nu-şi făcuse iluzii că prezenţa lui ar fi fost absolut necesară în aceste împrejurări. De fapt, voise să plece chiar la sosire şi n-a rămas decît pentru că Lolita îi ceruse deslușit să intre în casă. Iar acum, tot ea îi punea această întrebare !

Lolita se sperie în faţa bruscheţii cu care se ridică Binoy. Văzu cum zîmbetul lui dispare cu desăvîrşire, aşa cum se stinge lumina cînd sufli într-o lampă. Nu-l văzuse niciodată atît de mîhnit, atît de jignit şi, uitîndu-se la el, simţi că remuşcările o ustură ca o lovitură de bici.

Satish sări de pe rogojină şi agăţîndu-se de braţul lui Binoy, îl implora să mai rămînă :

— Binoy babu, stai jos, nu pleca încă... Mătușică, te rog, spune-i lui Binoy babu să rămînă la micul dejun cu noi... Lolita, pentru ce i-ai spus să plece?

— Nu, Satish dragă, nu azi! zise Binoy. Dacă mătușica vrea să-mi primească omagiile mele, am să vin să mănînc la voi într-altă zi. Acum, am întîrziat și așa prea mult.

Mătușa lui Satish observase și ea tristețea din glasul lui Binoy și inima ei întreagă era alături de el. Plimbîndu-și privirea sfioasă de la el la Lolita, pricepu că în spatele vorbelor se ascunde ceva mai profund.

Lolita nu găsi nici o scuză, ci se retrase în camera ei să plîngă, așa cum mai plînsese de atîtea ori.

CAPITOLUL XXXII

Binoy plecă imediat la Anandamoyi, chinuit și de umilință și de mustrări de cuget. Cum de nu se dusese de-a dreptul la mama lui? Ce prost a fost cînd a crezut că Lolita avea nevoie de el! Dumnezeu l-a pedepsit pe drept, pentru că sosind la Calcutta n-a lăsat la o parte această obligație și n-a alergat la Anandamoyi... A trebuit să-l întrebe Lolita: „Nu crezi că ar trebui să te duci la mama lui Gora?" Cum era cu putință ca, măcar o clipă, mama lui Gora să-i fi fost mai aproape Lolitei decît lui? Lolita n-o cunoștea, știa doar că e mama lui Gora, dar pentru el Anandamoyi reprezenta imaginea tuturor mamelor de pe lume!

Anandamoyi își terminase tocmai baia și ședea singură în odaia ei. Părea adîncită în meditație cînd Binoy intră și se prosternă la picioarele ei, exclamînd:

— Mamă!

— Binoy! îi răspunse Anandamoyi, mîngîindu-l cu amîndouă mîinile pe capul aplecat.

Cine mai are glasul unei mame? Numele lui rostit de buzele lui Anandamoyi parcă-i domoli în-

treaga făptură. Făcînd un efort să-şi stăpînească emoţia, zise încet :

— Mamă, n-am venit destul de iute la dumneata !

— Am aflat totul, zise Anandamoyi cu blîndeţe.

— Ai aflat ! exclamă Binoy uluit.

Anandamoyi îi povesti că Gora îi trimisese o scrisoare prin avocat, dîndu-i de veste că s-ar putea să ajungă la închisoare. Sfîrşitul scrisorii spunea :

„Închisoarea nu-i poate face nici un rău lui Gora al dumitale ; dar dacă dumneata vei suferi cîtuşi de puţin, el n-o va putea îndura. Suferinţa dumitale va fi singura lui pedeapsă... alta, judecătorul nu-i poate da. Mamă, te rog nu te gîndi numai la copilul dumitale. Există multe mame ai căror fii zac în puşcărie — şi nu din vina lor ! Eu vreau să trăiesc întocmai ca ei şi să le împărtăşesc greutăţile. Dacă soarta a vrut ca să-mi împlinească această dorinţă, te rog nu te întrista.

Poate că nu-ţi mai aduci aminte, mamă, că în anul foametei mi-am uitat o dată punga cu bani pe masă, în odaia care dă spre stradă. Cînd, peste cîteva minute, m-am întors, am văzut că punga fusese furată. În ea erau cincizeci de rupii, bursa mea, bani pe care-i pusesem deoparte ca să-ţi cumpăr un lighean de argint în care să te speli pe picioare. În timp ce mă mistuia mînia împotriva hoţului, Dumnezeu mi-a luminat deodată mintea şi mi-am zis : «Banii ăştia sînt darul meu pentru omul înfometat care i-a furat !» Acest gînd mi-a izgonit regretele fără rost şi sufletul mi s-a liniştit. Tot astfel îmi zic şi azi : «Mă duc de bunăvoie la închisoare, singur am consimţit, fără regrete, fără mînie să-i accept adăpostul.» Vor fi neajunsuri în ce priveşte hrana şi alte asemenea, dar în cursul ultimei mele călătorii am acceptat ospitalitatea a tot felul de oameni, care trăiau în cele mai diferite condiţii şi nu întotdeauna în casele lor am avut confortul cu care mă obişnuisem — ba uneori nu mi-am putut potoli măcar foamea şi setea. Ceea ce acceptăm singuri nu mai reprezintă o încercare grea : de aceea, poţi fi sigură că nimeni nu m-a

silit să intru în închisoare... intru în ea de bunăvoie şi mulţumit.

Cînd mă bucuram de dulceaţa căminului, nu-mi dădeam seama cît de mare este privilegiul de a putea profita de aerul şi de lumina de afară... Uităm tot timpul de mulţimea oamenilor care, cu sau fără vină, sînt întemniţaţi şi insultaţi şi nu se pot bucura de acest privilegiu dăruit de Dumnezeu. Nu ne gîndim la ei — atît de mulţi ! — şi nu participăm la durerea lor. N-aş vrea să fiu pecetluit cu soarta lor, dar nu vreau nici să mă ţin la distanţă, înrolîndu-mă în rîndul numeroşilor făţarnici care caută să pară respectabili.

Să ştii, mamă, că după această experienţă am învăţat multe despre viaţă şi despre lume. Cei care se complac în rolul de judecători, în cele mai multe cazuri sînt demni de milă. Oamenii întemniţaţi rabdă pedeapsa cuvenită pentru păcatele săvîrşite de cei ce judecă pe alţii, iar nu pentru păcatele lor. Sînt mulţi cei care prin greşelile lor contribuie la săvîrşirea unei crime, dar numai o parte din vinovaţi îndură suferinţa ispăşirii. Nu putem şti cînd, cum şi unde vor fi ispăşite şi păcatele celor ce trăiesc în confort, ducînd o viaţă onorabilă în afara zidurilor închisorii. Dar, în ceea ce mă priveşte, dispreţuiesc falsa lor onorabilitate şi prefer să port pe pieptul meu pecetea infamiei. Binecuvîntează-mă, mamă, şi nu plînge pentru mine. Krishna [1] a purtat toată viaţa pe piept semnul loviturii pe care i-a dat-o Bhrigu [2] cu piciorul — şi acest semn s-a imprimat din ce în ce mai adînc în pieptul lui. Dacă El, Krishna, a acceptat acest semn ca o podoabă, pentru ce-ai fi dumneata îngrijorată, ce motiv ai avea să fii neliniştită din pricina mea ?"

După ce primise această scrisoare, Anandamoyi încercase să-l trimită pe Mohim la Gora, dar Mohim îi răspunsese : „Eu am slujbă. *Sahib*-ul nu mă va învoi", şi se apucase să-l judece cu asprime pe

[1] Erou al mitologiei indiene şi una dintre cele mai populare zeităţi hinduse.

[2] În mitologia indiană, unul dintre cei zece înţelepţi.

Gora pentru violența și nebunia lui, încheind astfel: „Într-o bună zi, am să-mi pierd și slujba, numai pentru că sînt rudă cu el."

Anandamoyi socoti că nu avea rost să i se adreseze lui Krishnadayal, față de care devenise foarte reticentă cînd era vorba de Gora. Știa prea bine că-n inima soțului ei, Gora nu ocupase niciodată locul cuvenit unui fiu, ba dimpotrivă simțea chiar o oarecare ostilitate împotriva lui. În căsnicia lor, Gora a fost întotdeauna un zid despărțitor între ei, ca lanțul munților Vindhya. Pe de o parte se afla Krishnadayal, cu întregul său patrimoniu de ortodoxie rigidă, iar pe de alta stătea Anandamoyi cu proscrisul ei, Gora. Părea că orice comunicare între aceste două ființe fusese oprită, cu toate că pe lumea aceasta numai Anandamoyi și Krishnadayal cunoșteau povestea lui Gora.

Astfel, dragostea lui Anandamoyi pentru Gora deveni comoara ei și numai a ei. Încerca pe toate căile să-i facă viața cît mai ușoară, în această familie unde nu era decît un tolerat. Grija ei cea mai mare era ca nu cumva vreunul din familie să poată spune: „Asta s-a întîmplat din pricina lui Gora al tău", sau „Trebuie să îndurăm această defăimare din pricina lui Gora al tău", sau „Am suferit această pagubă din pricina lui Gora al tău!" Anandamoyi își dădea seama că trebuie să ducă singură întreaga povară a lui Gora. Și soarta a vrut ca acest Gora al ei să fie de o dîrzenie cu totul neobișnuită! Nu era ușor să-i nesocotești prezența. Pretutindeni se impunea cu violență.

Pînă acum izbutise să-l crească pe neîmblînzitul ei Gora, chiar în mediul acesta potrivnic, veghind zi și noapte asupra lui. În mijlocul familiei ostile, a fost supusă la multe umilințe și a îndurat mult fără a putea cere ca cineva să ia parte la durerea ei.

După ce Mohim ieșise din odaie, Anandamoyi rămase singură, șezînd tăcută în fața ferestrei și urmărindu-l pe Krishnadayal, care se întorcea după ce-și făcuse baia de dimineață. Era uns pe frunte și pe brațe cu mîlul sfințit al Gangelui și murmura

mantram-uri sfinte. Cînd era astfel purificat, nimeni, nici chiar Anandamoyi, nu avea voie să se apropie de el. Oprelişti, oprelişti, nimic altceva decît oprelişti!

Suspinînd, plecă de la fereastră şi se duse în camera lui Mohim. Îl găsi aşezat pe jos citind ziarul. Servitorul îi unsese pieptul cu ulei, pregătindu-l astfel pentru baia de dimineaţă. Anandamoyi îi zise:

— Mohim, trebuie să găseşti pe cineva care să meargă cu mine. Vreau să-l văd pe Gora. Mi se pare că va trebui să intre la închisoare, dar sper că-mi vor îngădui să-l văd înainte.

Deşi aparent îl ocăra, Mohim avea o reală afecţiune pentru Gora.

— Să fie el al dracului! strigă. Lasă-l pe derbedeu să stea la puşcărie... e o minune că n-a intrat mai de mult!

Cu toate acestea, îl chemă îndată pe omul său de încredere, pe care-l trimise cu banii necesari pentru taxele legale şi hotărî că, dacă şeful îi dă concediu şi stăpîna casei consimte, să meargă şi el.

Anandamoyi ştia că Mohim nu va răbda niciodată să-l vadă pe Gora în necaz fără a pune umărul, iar cînd află că Mohim era dispus să-i dea puţinul ajutor ce i-l putea acorda, nu mai avu nimic de spus. De asemenea, ştia prea bine că nu va găsi în această casă ortodoxă nici un membru al familiei care s-o însoţească la închisoarea în care se afla Gora şi să se expună astfel privirilor curioase şi observaţiilor aspre ale oamenilor. Aşadar, nu-şi mai repetă rugămintea şi se întoarse în camera ei, cu buzele strînse şi ochii umbriţi de durere. Cînd Lachmiya izbucni în hohote de plîns, o dojeni şi-i spuse să iasă din odaie. Se obişnuise să-şi rabde singură, în tăcere, toate necazurile. Primea cu linişte atît bucuria cît şi durerea, iar zbuciumul sufletului ei nu-l cunoştea decît Dumnezeu.

Mîngîierea pe care Binoy i-o putea oferi lui Anandamoyi era mult mai mare decît o putea el

bănui. După cîteva cuvinte rostite, rămase tăcut; dar, prin firea ei, Anandamoyi nu aştepta cuvinte de mîngîiere din partea altora. Dimpotrivă, se ferea de orice discuţie în legătură cu necazurile ei. Aşa că nu mai vorbi despre această întîmplare, ci spuse cu simplicitate :

— Binu, după cît văd, încă nu ţi-ai făcut baia. Du-te şi spală-te iute, ai întîrziat la micul dejun.

După ce Binoy îşi făcu baia şi se aşeză la masă, Anandamoyi, văzînd locul liber de lîngă el, simţi cum i se sfîşie inima pentru Gora. Iar cînd se gîndi că băiatul ei are parte la închisoare de o mîncare grosolană, neîndulcită de grija unei mame, bucate de două ori mai amare prin regulamentul jignitor al închisorii, Anandamoyi nu mai putu răbda să-l vadă pe Binoy mîncînd singur şi, invocînd un pretext, părăsi odaia.

CAPITOLUL XXXIII

Cînd veni acasă şi află de sosirea neaşteptată a Lolitei, Paresh babu ghici că încăpăţînată lui fată intrase, desigur, într-un bucluc cu totul deosebit. Răspunzînd privirilor lui întrebătoare, Lolita spuse :

— Tată, am plecat de acolo. Mi-a fost cu neputinţă să mai rămîn.

Cînd Paresh babu o întrebă ce se petrecuse, ea spuse :

— Judecătorul l-a băgat la închisoare pe Gourmohan babu.

La început Paresh babu nu prea pricepu cum anume ajunsese Gora în încurcătură, dar după ce Lolita îi povesti pe îndelete totul, rămase cîtăva vreme tăcut şi îngîndurat, îngrijorat mai cu seamă pentru mama lui Gora.

„Judecătorului, îşi zise el, îi este uşor să-l condamne pe Gora ca pe un hoţ de rînd, acesta fiind rezultatul firesc al obişnuitului său dispreţ pentru dreptate. Tirania omului faţă de om este mult mai

cumplită decît toate celelalte cruzimi de pe lume. Şi cît de vastă şi intolerabilă a devenit ea la adăpostul societăţii şi guvernului!"

În timp ce asculta povestea condamnării lui Gora, aceste gînduri îi apărură în minte cu o deosebită claritate.

Văzîndu-l tăcut şi îngîndurat, Lolita îl întrebă nerăbdătoare :

— Nu-i aşa că e o nedreptate îngrozitoare, tată ?

El îi răspunse ca de obicei calm :

— Nu putem şti precis pînă unde a mers Gora, dar ceea ce putem spune cu certitudine este că dacă convingerile lui l-au făcut să treacă limitele legii, e totuşi incapabil să săvîrşească ceea ce în limba engleză se numeşte o crimă. Dar ce putem face noi, copila mea ? În vremea noastră simţul de dreptate n-a ajuns încă la deplina lui înţelepciune. Pedeapsa îl aşteaptă pe cel care a săvîrşit o infracţiune banală, ca şi pe cel care a săvîrşit o crimă ; amîndoi poartă aceleaşi cătuşe, în aceeaşi temniţă. Pentru acest lucru nici un om nu poate fi condamnat... de vină sînt păcatele tuturor oamenilor.

Apoi, trecînd brusc la alt subiect, Paresh babu o întrebă :

— Cu cine ai venit ?

Lolita ridică semeaţă capul şi îi răspunse cu o emfază cam exagerată :

— Cu Binoy babu.

Dar, în ciuda emfazei, tonul ei trăda o oarecare slăbiciune. I-a fost peste puteri să rostească aceste vorbe, simplu şi fără ruşine, ba dimpotrivă, faţa i se înroşi sporindu-i emoţia.

Paresh babu avea pentru această fată capricioasă şi neînfricată a lui mai multă afecţiune decît pentru ceilalţi copii ai săi ; iar stima lui faţă de cinstea Lolitei era cu atît mai mare, cu cît desele ei conflicte cu restul familiei se declanşau tocmai din această pricină. Tatăl ei pricepuse bine că această trăsătură a ei de caracter nu era apreciată. De aceea, cu multă grijă căuta să-i cultive simţul de dreptate,

ca nu cumva, în încercările de a i se înfrînge îndărătnicia, să fie zdrobită şi noblețea sufletului ei.

Frumusețea celorlalte fete ale lui era uşor recunoscută de toți cei ce le vedeau, pentru că aveau trăsături regulate şi pielea obrazului de culoare deschisă. Lolita, negricioasă, cu chipul neobişnuit, producea impresii variate. Doamna Baroda îşi manifestase întotdeauna faţă de soţul ei teama că va fi greu să-i găsească un bărbat potrivit. Dar frumusețea pe care Paresh babu o vedea pe chipul Lolitei nu era tributară nici culorii pielii şi nici trăsăturilor, ci sufletului pe care-l oglindea... Lolita nu impresiona printr-o frumusețe desăvîrşită, ci prin fermitatea forței ei, prin strălucirea independenței... caracteristici ce atrag pe cîțiva aleşi şi resping pe cei mulți !

Dîndu-şi seama că datorită personalității ei Lolita nu va fi niciodată ca celelalte fete, Paresh babu şi-o apropiase cu o solicitudine aproape dureroasă ; şi era cu atît mai îngăduitor faţă de greşelile ei, cu cît ştia că nimeni altul nu i le va ierta. Din clipa în care Lolita îi spusese că venise numai cu Binoy, Paresh babu îşi dădu seama cîte va avea ea de îndurat în viitorul apropiat... ştia că societatea îi va aplica pentru această neînsemnată încălcare a legilor ei pedeapsa ce s-ar fi cuvenit unei încălcări mult mai grave.

În timp ce se gîndea la aceste lucruri, Lolita continuă :

— Tată, ştiu c-am greşit, dar acum am înțeles desluşit un lucru : între judecători şi poporul țării noastre există asemenea relații, încît ospitalitatea lui ocrotitoare nu ne face cinste. Puteam să mai stau acolo şi să accept ospitalitatea lui după ce mi-am dat seama de acest lucru ?

Paresh babu nu putea răspunde uşor la întrebare. De aceea nici nu încercă să-i dea vreun răspuns, ci o mîngîie uşor pe cap pe îndărătnica lui copilă.

După amiază Paresh babu se plimba în sus şi-n jos prin grădina din faţa casei gîndindu-se la cele

ce se petrecuseră, cînd Binoy apăru şi-l salută respectuos. Paresh babu discută cu el pe-ndelete condamnarea lui Gora şi semnificaţia acestei întîmplări, dar nu pomeni despre călătoria lui Binoy cu Lolita pe vapor. Cînd se întunecă, îi spuse :

— Haide, Binoy, să intrăm.

Dar Binoy refuză, spunînd :

— Trebuie să mă duc acasă.

Paresh babu nu repetă invitaţia, iar Binoy, aruncînd o privire fugară înspre terasă, se îndepărtă încet.

Lolita îl văzuse de pe terasă şi, cînd tatăl ei intră singur, ea coborî în odaia lui crezînd că Binoy va veni mai tîrziu. Văzînd însă că Binoy nu mai vine, Lolita, după ce-şi făcu de lucru cu cărţile şi hîrtiile de pe masa tatălui ei, se pregăti să iasă. Paresh babu o opri şi privind cu afecţiune faţa ei dezamăgită, îi spuse :

— Lolita, vrei să-mi cînţi un imn religios ?

Apoi, împinse lampa la o parte, ca lumina să nu cadă pe chipul ei.

CAPITOLUL XXXIV

A doua zi sosi şi doamna Baroda cu restul familiei.

Haran era atît de revoltat de purtarea Lolitei încît, neputîndu-se stăpîni, veni împreună cu ei direct la Paresh babu.

Doamna Baroda trecu pe lîngă Lolita fără a-i spune vreo vorbă : era atît de indignată, încît nu-i aruncă nici măcar o privire şi intră în camera ei.

Labonya şi Lila erau de asemenea foarte supărate pe Lolita : prin plecarea ei şi a lui Binoy, programul fusese atît de trunchiat, încît se făcuseră de rîs.

Sucharita nu luase parte nici la exploziile furibunde ale lui Haran, nici la regretele lacrimogene ale doamnei Baroda şi nici la tristeţea Labonyei

şi Lilei pentru eşecul suferit, ci păstrase tot timpul o tăcere ca de gheaţă şi îşi interpretase mecanic rolul. La sosire intră în odaie ultima, mişcîndu-se ca un automat.

Sudhir era atît de indignat de rolul pe care-l jucase, încît nici nu intră împreună cu ceilalţi. Iar Labonya, mînioasă că nu răspunsese aşa cum se cuvine stăruinţelor ei, jură că de azi înainte nu mai voia să aibă nimic de-a face cu el!

— Asta-i prea din cale afară! exclamă Haran intrînd cu paşi apăsaţi în camera lui Paresh babu.

Lolita, care-i auzi glasul din camera vecină, veni imediat şi, sprijinindu-se cu amîndouă mîinile de speteaza scaunului pe care şedea tatăl ei, se uită drept în faţa lui Haran.

— Mi-a povestit Lolita tot ce s-a petrecut, zise Paresh babu, şi cred că n-are rost să mai discutăm.

Pentru Haran, calmul obişnuit al lui Paresh babu nu era decît semnul unei slăbiciuni de caracter. De aceea îi răspunse cu un aer de superioritate:

— Ceea ce s-a întîmplat, desigur, este de domeniul trecutului, dar cauza care a dus la această comportare mai dăinuieşte şi deci se impune discutarea ei. Lolita nu s-ar fi purtat astfel, dacă dumneavoastră n-aţi fi manifestat faţă de ea întotdeauna o indulgenţă exagerată. Răul pe care l-aţi pricinuit prin atitudinea dumneavoastră îl veţi înţelege abia după ce veţi afla amănuntele acestui incident ruşinos!

Paresh babu, simţind că în spatele scaunului său era pe cale de a se dezlănţui o furtună, o trase pe Lolita lîngă el şi, ţinînd-o de mînă, îi spuse lui Haran cu un zîmbet blînd:

— Panu babu, cînd vei avea şi dumneata copii, vei vedea că pentru a-i creşte este nevoie şi de afecţiune!

Lolita, aplecîndu-se spre tatăl ei şi îmbrăţişîndu-l cu un braţ, îi şopti la ureche:

— Tată, se răceşte apa, du-te şi-ţi fă baia.

— Mă duc îndată, îi răspunse Paresh babu pe un ton care atrăgea atenţia asupra prezenţei lui Haran. Încă nu e prea tîrziu.

— Poţi să te duci liniştit, tată, stărui Lolita cu gingăşie. O să avem noi grijă de Panu babu în timp ce faci baie.

După ce Paresh babu părăsi încăperea, Lolita se aşeză pe scaunul lui, se instală bine într-însul, îşi aţinti privirea asupra feţei lui Haran şi zise :

— După cîte văd, crezi că ai dreptul să spui tot ce-ţi place tuturor oamenilor din casa asta !

Sucharita, care o cunoştea bine pe Lolita, acum cîtăva vreme s-ar fi speriat de expresia feţei ei. Dar de data aceasta se aşeză încetişor pe un scaun lîngă fereastră şi-şi aţinti privirile pe paginile unei cărţi deschise. Prin firea şi educaţia ei, Sucharita ştia întotdeauna să se stăpînească, iar loviturile repetate pe care le primise în ultimele zile o făcură mai tăcută decît fusese vreodată. Pînă la urmă, însă, încordarea tăcerii ei ajunsese la limita rezistenţei, aşa că dojana adresată de Lolita lui Haran îi oferi mult aşteptatul prilej de a-şi da frîu liber simţămintelor ascunse.

— După cîte văd, continuă Lolita, îţi închipui că ştii mai bine decît tata care sînt îndatoririle lui faţă de noi ! Ai vrea să fii şeful întregului Brahmo Samaj !

Haran, uluit de îndrăzneala cu care-i vorbea Lolita, era pe punctul de a o admonesta cu severitate. Dar înainte de a putea scoate o vorbă, Lolita urmă :

— Am răbdat destul aerele dumitale de superioritate, dar, dă-mi voie să-ţi spun, dacă ai de gînd să ţi le manifeşti şi faţă de tata, nici un suflet din casa asta nu o va tolera... nu, nici chiar servitorii !

— Lolita, zise Haran năucit, într-adevăr...

Dar Lolita îi tăie vorba :

— Uite ce e : lasă-mă să vorbesc şi eu. Te-am ascultat destul, aşa că acum ascultă-mă şi dumneata pe mine. Dacă nu mă crezi, întreab-o şi pe Suchi : tatăl meu este mult mai mare decît ai putea ajunge dumneata vreodată... Asta vrem să ţi-o

spunem deslușit. Iar acum, dacă ai să ne dai vreun sfat, te ascultăm.

Obrazul lui Haran era negru de mînie.

— Sucharita, strigă el sărind de pe scaun. Ridicîndu-și privirile de pe carte, Sucharita se uită la el. Cum îi îngădui Lolitei să mă insulte în fața ta?

— N-a vrut să te insulte, zise Sucharita încet. Ceea ce dorește Lolita este să te porți față de tata cu respectul cuvenit. Te asigur că nici nu ne putem imagina că ar exista pe lume cineva care să fie demn de mai mult respect.

O clipă crezu că Haran vrea să părăsească încăperea, dar acesta nu plecă. Se trînti din nou pe scaun cu un aer foarte solemn. Cu cît simțea că pierde, încetul cu încetul, stima tuturor din casa aceasta, cu atît mai desperat lupta să-și mențină poziția cucerită, uitînd că dacă strîngi prea tare un resort slab, se sparge.

Lolita, văzîndu-l pe Haran redus la o tăcere jalnică și sumbră, se ridică, se duse lîngă Sucharita și începu să vorbească cu ea, de parcă nu se petrecuse nimic deosebit.

În clipa aceea, în odaie năvăli Satish și prinzînd-o de mînă pe Sucharita, începu să tragă de ea, zicînd:

— Haide, didi, haide!

— Unde să merg? întrebă Sucharita.

— Oh, te rog, vino cu mine, stărui Satish. Trebuie să-ți arăt... Lolita, nu i-ai spus încă, nu-i așa?

— Nu, zise Lolita. Îi făgăduise că nu va divulga secretul și se ținuse de cuvînt. Nu-i spusese Sucharitei nimic despre „mătușica".

Dar cum nu se cuvenea să-și lase musafirul singur, Sucharita spuse:

— Foarte bine, domnule Vorbălungă, am să vin puțin mai tîrziu. Așteaptă să-și termine tata baia.

Satish nu-și mai găsea astîmpăr. În general, căuta mereu să plece din preajma lui Haran. Dar, întrucît îl respecta, nu îndrăzni să mai insiste. În ceea ce-l privea pe Haran, Satish nu-l interesase în mod deosebit și avea tendința să-l strunească. Satish

aşteptă dar clipa cînd Paresh babu ieşi din baie, le prinse de mînă pe surorile lui şi le trase după el.

Haran zise :

— În legătură cu propunerea pe care v-am făcut-o pentru logodna mea formală cu Sucharita, aş vrea să n-o mai amînăm. S-o fixăm deci pentru duminica ce vine.

— Eu n-am nici o obiecţie, îi răspunse Paresh babu. Hotărîrea o va lua însă Sucharita.

— Dar aţi obţinut o dată consimţămîntul ei, stărui Haran.

— Atunci, fie cum doreşti dumneata, spuse Paresh babu.

CAPITOLUL XXXV

Binoy nu se mai simţi în stare să meargă la Paresh babu, dar singurătatea casei lui era atît de apăsătoare, încît în ziua următoare se duse dis-de-dimineaţă la Anandamoyi şi-i spuse :

— Mamă, aş vrea să stau la dumneavoastră cîteva zile.

Binoy credea că ar putea-o mîngîia pe Anandamoyi în durerea pricinuită de absenţa forţată a lui Gora, iar Anandamoyi fu mişcată de această intenţie. Plină de afecţiune puse mîna pe umărul lui fără a spune o vorbă.

O dată instalat, Binoy începu să se răsfeţe cu fel de fel de pretenţii, ba chiar să se certe în glumă cu Anandamoyi pentru că nu se ocupă mai mult de el, crezînd că astfel va izbuti să abată gîndurile amîndurora de la necazul ce-i mistuia. Dar cînd se lăsa seara cu a ei melancolie, Binoy nu-şi mai putea stăpîni depresiunea. O ruga pe Anandamoyi să-şi lase baltă toate treburile gospodăreşti şi să iasă cu el pe veranda din faţa camerei lui, unde o convingea să se aşeze pe rogojină şi să-i povestească despre zilele copilăriei ei şi despre căminul părintesc... Erau toate poveşti dinaintea căsătoriei ei cînd, orfană de tată, era răsfăţată de toţi elevii din

şcoala bunicului ei, marele *pandit*. Toată lumea îi arăta o indulgenţă nemărginită, iar mama ei, văduvă, o înconjura cu o grijă deosebită.

— Mamă, spuse în cele din urmă Binoy. Nici nu-mi pot închipui că a fost o vreme în care nu erai mama noastră ! Cred că elevii din şcoala bunicului dumitale te socoteau ca pe o micuţă mamă a lor şi că, de fapt, l-ai crescut şi pe bunicul dumitale !

În seara următoare Binoy, culcat pe rogojină, cu capul în poala lui Anandamoyi, zise :

— Mamă, cîteodată aş vrea să-i pot înapoia lui Dumnezeu tot ce-am învăţat din cărţi şi să mă refugiez în braţele dumitale ca un copil... să fiu pe lume numai eu cu dumneata şi nimeni altul.

Tonul lui Binoy era atît de deprimat şi părea să dezvăluie o inimă atît de împovărată, încît Anandamoyi se simţi deopotrivă surprinsă şi tulburată. Se aplecă spre el şi începu să-l mîngîie încetişor pe cap, iar după o lungă tăcere întrebă :

— Binoy, cu familia lui Paresh babu totul e în ordine ?

La această întrebare, Binoy tresări zicîndu-şi : „Nu-i poţi ascunde nimic ! Privirile mamei îţi pătrund pînă-n suflet !“ Apoi, cu glas reţinut, spuse :

— Da, toţi sînt foarte bine !

— Tare mi-ar face plăcere să le cunosc şi eu pe fetele lui Paresh babu, urmă Anandamoyi. La început, Gora n-a avut o părere prea bună despre ele ; dar judecînd după modul cum au ştiut să-l cucerească mai tîrziu, mi se pare că sînt cu totul deosebite.

— Şi eu am dorit întotdeauna să ţi le prezint, zise Binoy cu însufleţire, dar de teamă că nu cumva Gora să se împotrivească, nu ţi-am propus niciodată.

— Cum o cheamă pe cea mare ? continuă Anandamoyi.

Au urmat apoi alte întrebări şi răspunsuri. Numai cînd veni rîndul Lolitei, Binoy încercă să ocolească subiectul, dînd un răspuns evaziv. Ananda-

moyi însă, zîmbind de tactica lui, nu se mulțumi cu atît.

— Am auzit că Lolita e foarte deșteaptă, zise Anandamoyi.

— Cine ți-a spus? întrebă Binoy.

— Cine să-mi spună? *Tu*, firește! îi răspunse Anandamoyi.

Fusese o vreme cînd Binoy nu se sfia să vorbească despre Lolita. Astăzi însă uitase cu desăvîrșire că în perioada cînd n-avea nici o reticență, îi descrisese în culori foarte vii mintea ageră a Lolitei.

Anandamoyi, ocolind toate piedicile ca un marinar încercat, cîrmi conversația cu atîta dibăcie, încît foarte curînd îi fură dezvăluite toate amănuntele prieteniei dintre Lolita și Binoy. Ba mai mult, Binoy îi povesti cum arestarea și condamnarea neașteptată a lui Gora o îndureraseră atît de mult, încît fugise înapoi la Calcutta numai cu el pe vapor. În emoția cu care vorbea, dispăru orice urmă a oboselii ce se așternuse pe chipul lui. I se păru un noroc cu totul deosebit că poate să zugrăvească deschis un caracter atît de minunat!

În sfîrșit, cînd îi chemară la cină și convorbirea lor luă sfîrșit, Binoy avu impresia că se trezește dintr-un vis și-și dădu seama că-i povestise lui Anandamoyi tot ce avea pe suflet. Iar ea îl ascultase și urmărise totul cu atîta atenție și simplitate, încît destăinuirile făcute nu-i lăsaseră nici un sentiment de jenă sau sfială.

Pînă acum Binoy nu-i ascunsese niciodată nimic lui Anandamoyi și luase obiceiul să vină la ea și să-i destăinuiască chiar cele mai mărunte griji. Dar de cînd cunoscuse familia lui Paresh babu, i se furișase în suflet o oarecare jenă care-l chinuise. Acum, după ce urechile înțelegătoare și binevoitoare ale lui Anandamoyi auziseră iarăși toate necazurile lui, se simțea ușurat și fericit. De altfel, era convins că sentimentele lui și-ar fi pierdut din puritate dacă n-ar fi putut să le depună ca un omagiu la picioarele lui Anandamoyi... ar fi dăinuit

o umbră ce-ar fi întunecat neprihănirea dragostei lui.

În timpul nopții, Anandamoyi se gîndi în fel și chip la destăinuirea lui Binoy. Își dădu seama că taina vieții lui Gora amenință să producă încurcături și socoti că-n casa lui Paresh babu ar putea găsi o soluție. În cele din urmă, hotărî să-i cunoască fetele, orice s-ar întîmpla.

CAPITOLUL XXXVI

Mohim și cu toți ai săi începuseră să considere căsătoria lui Sasi cu Binoy aproape ca un fapt împlinit. Fata, sfioasă acum în fața viitorului soț, renunțase să mai apară în preajma lui. Iar pe Lakshmi, mama lui Sasi, Binoy abia o întîlnea.

Doamna Lakshmi era departe de a fi timidă, dar avea o fire foarte puțin comunicativă, iar ușa odăii ei era aproape întotdeauna închisă. Își ținea tot avutul sub lacăt și cheie — în afară doar de bărbatul ei. Dar, supus regimului sever al nevestei lui, nici acesta nu avea libertatea pe care și-ar fi dorit-o, cercul prietenilor săi și orbita mișcărilor sale fiind de asemenea limitate. Lakshmi izbutise să-și supravegheze îndeaproape micul ei univers, așa că celor de afară le era greu să pătrundă, iar celor dinăuntru le era greu să iasă dintr-însul! Erau atît de bine izolați, încît nici chiar Gora nu era un oaspete binevenit în aripa casei locuită de Lakshmi.

Această împărăție a doamnei Lakshmi n-a fost niciodată tulburată de vreun conflict între puterea legislativă și cea executivă, deoarece ea singură aplica legile făcute tot de ea; iar în cazul unor eventuale probleme mai spinoase, le rezolva iarăși ea, întruchipînd atît prima instanță de judecată cît și ultima. În relațiile sale exterioare, Mohim trecea drept un bărbat voluntar, dar sub jurisdicția soției

sale, voința lui nu se putea manifesta nici în cele mai neînsemnate treburi.

Din dosul *purdah*-ului, Lakshmi își formase o părere despre Binoy — și anume o părere foarte bună. Mohim, care-l știa pe Binoy de cînd era copil, îl considera prietenul lui Gora și nimic mai mult. Soția lui fusese însă cea care îi atrăsese atenția asupra lui ca un eventual ginere. Unul dintre meritele lui Binoy — și nu cel mai mic — era că nu va cere niciodată zestre; de aceea, Lakshmi ținea mult să pună mîna pe el.

Acum, Mohim se frămînta în fel și chip, pentru că deși Binoy se mutase în casa lor, nu putea deschide vorba despre căsătorie, băiatul părînd foarte necăjit din cauza nenorocirii ce se abătuse asupra lui Gora.

Totuși, cînd sosi duminica, Lakshmi nu mai putu răbda, luă în mînă cîrma, întrerupse odihna lui Mohim și, echipîndu-l cu cutia de *pan* și cu toate cele trebuincioase, îl goni spre locul unde Binoy îi citea lui Anandamoyi ceva din ultimul număr al revistei *Bangadarshan*, pe care de curînd începuse s-o editeze Bankiruchandra.

Mohim, după ce-i oferi *pan* lui Binoy, începu prin a-i ține o predică despre efectele nebuniei neînfrînate a lui Gora; apoi, numărînd zilele ce mai rămăseseră pînă la expirarea pedepsei lui, menționă oarecum în treacăt că trecuse aproape jumătate din luna *Aghran*. Și socoti că, în sfîrșit, poate intra în subiect.

— Uite ce este, Binoy, îi zise el. Ideea ta că în luna *Aghran* nu se poate face căsătoria e o prostie. După cum ți-am mai spus, dacă la toate legile și opreliștele noastre, mai adaugi și un almanah familial, ar însemna să nu se facă în țara noastră nici o căsătorie.

Văzîndu-l pe Binoy încurcat, Anandamoyi îi sări într-ajutor:

— Binoy o cunoaște pe Sasi de cînd era un prunc și nu se vede căsătorit cu ea. De aceea a și invocat pretextul cu luna *Aghran*.

— Dacă-i așa, trebuia s-o spună deslușit de la început, zise Mohim.

— Uneori îți trebuie timp ca să te lămurești chiar și asupra propriilor tale simțăminte, zise Anandamoyi. Dar, Mohim, eu nu pricep pentru ce ești atît de îngrijorat? Doar n-au dispărut toți ginerii de pe fața pămîntului! Așteaptă să se întoarcă Gora; el cunoaște o mulțime de băieți de însurat și-ți va putea peți un ginere pe placul tău.

— Hm! mîrîi Mohim cu o mutră acră. Apoi, după o scurtă tăcere, izbucni: Dacă nu te amestecai dumneata, mamă, Binoy n-ar fi ridicat nici o obiecție!

Binoy, scos din fire, era cît p-aci să protesteze, dar Anandamoyi îl opri.

— Să știi, Mohim, că nu ești prea departe de adevăr, îi zise ea. Eu nu l-am încurajat cîtuși de puțin pe Binoy în această privință. E încă prea tînăr și chiar dacă ar fi cedat unui imbold momentan, pînă la urmă n-ar fi fost bine!

Și astfel Anandamoyi îl apără pe Binoy, atrăgînd asupră-și întreaga furie a lui Mohim; iar Binoy se simți cam rușinat de propria-i slăbiciune. Dar Mohim nu mai zăbovi pentru a-i da lui Binoy posibilitatea să mărturisească că nu era dispus să se însoare cu Sasi. Ieși furios din odaie, zicîndu-și în sinea lui: „O mamă vitregă nu poate simți niciodată ca o mamă bună."

Anandamoyi știa prea bine că Mohim îi aduce această învinuire. Știa, de asemenea, că în codul justiției statornicite de societate toate neplăcerile familiale erau puse pe socoteala mamelor vitrege; cu toate acestea, în acțiunile ei nu ținea seama niciodată de ce o să zică lumea despre ea. Din ziua în care l-a luat pe Gora în brațe, se rupsese cu desăvîrșire de tradiție și datini; de fapt, viața ei întreagă pornise pe o cale pe care, inevitabil, avea de întîmpinat dezaprobarea societății.

Dar necontenitele ei mustrări de conștiință, pentru că viața o silise să ascundă adevărul, o făcuseră să fie neclintită la comentariile răutăcioase ale

altora. Cînd oamenii o învinuiau că e creştină, îl strîngea pe Gora la piept şi spunea : „În faţa lui Dumnezeu, nu e o învinuire dacă ziceţi că sînt creştină !“ Încetul cu încetul se obişnuise să nu ţină seamă de regulile de conduită ale mediului ei social şi să se călăuzească numai după propria-i judecată. Aşa că nici o acuzaţie adusă ei de Mohim, tacită sau exprimată, nu-i putea schimba atitudinea pe care o socotea justă.

— Binoy, rupse tăcerea Anandamoyi, n-ai mai trecut pe la Paresh babu de mult ! Nu-i aşa ?

— Nu-i chiar aşa de mult, mamă, răspunse Binoy.

— Vreau să spun că n-ai fost pe la ei din ziua cînd v-aţi întors, tu şi Lolita, cu vaporul, zise Anandamoyi.

De fapt, nu trecuseră prea multe zile, dar Binoy se ducea pînă atunci atît de des la Paresh babu, încît Anandamoyi abia îl mai vedea. Privind lucrurile prin această prismă, era evident că absenţa lui fusese foarte îndelungată... mai ales pentru el !

Binoy nu răspunse nimic, dar începu să destrame marginea *dhuti*-lui său.

În aceeaşi clipă, servitorul intră şi anunţă că nişte domnişoare doresc s-o vadă pe Anandamoyi. Binoy se ridică în picioare cu intenţia de a se retrage, dar în timp ce se întrebau cine ar putea fi, în odaie intrară Sucharita şi Lolita, aşa că nu mai putu pleca. Rămase pe loc, încurcat şi tăcut.

Fetele se aplecară şi şterseră praful de pe picioarele lui Anandamoyi. Lolita nu-i acordă nici o atenţie lui Binoy, dar Sucharita dădu din cap spre el şi-l întrebă ce mai face.

Apoi, întorcîndu-se spre Anandamoyi, se prezentară zicînd :

— Sîntem fetele lui Paresh babu.

Anandamoyi îşi arătă bucuria, zicînd :

— Nu trebuie să vă prezentaţi, dragele mele. E drept că nu v-am văzut niciodată, dar am impresia totuşi că faceţi parte din familia noastră !

Astfel, în cîteva clipe, Anandamoyi le făcu să se simtă ca la ele acasă.

Binoy şedea retras şi tăcut, pînă cînd Sucharita încercă să-l atragă în conversaţie, remarcînd :

— N-ai mai dat pe la noi de mult !

Binoy aruncă o privire furişă spre Lolita şi răspunse :

— Da, de teamă să nu abuzez prea mult de ospitalitatea dumneavoastră, aşa încît prezenţa mea să nu ajungă să vă plictisească.

— Nu ştii că acolo unde există afecţiune, nu există plictiseală ? zise Sucharita zîmbind.

— Oare să nu ştie ? Ba eu cred că ştie... nici nu vă pot spune cum mă sueşte şi mă-nvîrteşte de dimineaţa pînă seara... capriciile lui nu-mi lasă nici o clipă de răgaz ! spuse Anandamoyi uitîndu-se cu dragoste la Binoy.

— Dumnezeu m-a făcut pe mine numai pentru a verifica răbdarea pe care ţi-a dăruit-o El, mamă ! replică Binoy.

La această remarcă, Sucharita atinse uşor cu cotul braţul Lolitei şi spuse :

— Auzi, Lolita ? Mi se pare că şi noi am fost încercate, dar nu ne-am arătat la înălţime !

Văzînd că Lolita nu răspunde nimic, Anandamoyi zise rîzînd :

— De data aceasta, Binu şi-a pus la încercare propria-i răbdare. Dumneavoastră nu ştiţi ce însemnaţi pentru el. De fapt, seara nu vorbeşte decît despre voi şi e destul să audă numele lui Paresh babu, ca să se simtă fericit.

În timp ce vorbea, Anandamoyi se uită la Lolita care, deşi se străduia din răsputeri să pară indiferentă, nu izbuti şi roşi pînă-n vîrful urechilor.

— Nici nu vă puteţi închipui cu cîţi oameni s-a războit apărîndu-l pe Paresh babu ! continuă Anandamoyi. Toţi prietenii lui ortodocşi îl învinuiesc că e brahmoist, ba unii au încercat chiar să-l excludă din rîndurile lor. Nu înţeleg de ce te simţi atît de jenat, Binu dragă, n-are de ce să-ţi fie ruşine. Ce părere ai, măicuţă ? zise ea adresîndu-se Lolitei.

Între timp Lolita ridicase privirile, dar cînd Anandamoyi se întoarse către ea, le coborî iar în

pămînt. Şi astfel tot Sucharita trebui să răspundă în locul ei :

— Binoy babu a fost foarte bun că ne-a dăruit prietenia lui... şi aceasta nu este numai meritul nostru, ci şi al generozităţii lui.

— Aici nu sînt de acord ! spuse Anandamoyi zîmbind. Îl cunosc pe Binoy de cînd era copil şi de cînd îl ştiu nu s-a împrietenit cu nimeni, în afară de Gora al meu. Nu s-a apropiat nici chiar de tinerii din grupul lui. Dar de cînd v-a cunoscut pe dumneavoastră, aproape că nu mai dădeam ochii cu el ! Din pricina asta eram chiar supărată pe dumneavoastră, dar acum îmi dau seama că avea dreptate... aveţi prea mult farmec, scumpele mele !

Acestea zise, Anandamoyi le mîngîie pe cele două fete, atingîndu-le sub bărbie şi sărutîndu-şi apoi degetele.

Binoy avea un aer atît de jenat, încît Sucharitei i se făcu milă de el şi zise :

— Binoy babu, tata a venit cu noi şi e jos. Stă de vorbă cu Krishnadayal babu.

Binoy avu astfel prilejul să se retragă, lăsînd pe Anandamoyi cu cele două fete. Ea începu să le povestească despre prietenia cu totul deosebită dintre Gora şi Binoy şi descoperi că auditoarele ei îi sorbeau vorbele.

De fapt, Anandamoyi nu iubea pe nimeni pe lume mai mult decît pe aceşti doi băieţi, cărora le dăruise, încă din frageda lor copilărie, întreaga adoraţie a sufletului ei de mamă. Aşa cum copiii modelează statuete cu chipul lui Shiva şi se închină apoi lor, tot astfel îi crescuse pe aceşti doi băieţi, pentru a le dărui apoi întreaga ei iubire.

Povestea acestor doi idoli ai vieţii ei suna atît de duios pe buzele ei şi era atît de vie, încît Sucharita şi Lolita simţeau că nu se mai satură ascultînd-o. Şi ele îi preţuiau pe Gora şi pe Binoy, dar acum îi vedeau într-o lumină nouă, prin prisma magică a dragostei de mamă.

După ce o cunoscu pe Anandamoyi, furia Lolitei împotriva judecătorului se aprinse din nou. La observațiile ei aspre, Anandamoyi zîmbi și zise :

— Draga mea, numai Dumnezeu știe ce înseamnă pentru mine întemnițarea lui Gora și totuși nu pot fi supărată pe judecător. Eu îl cunosc pe Gora ! El nu poate concepe ca o lege făcută de oameni să stea în calea a ce îi pare lui drept. Gora și-a făcut datoria. Autoritățile și-o fac acum pe a lor. Așa că trebuie să suporte consecințele. Dacă ai citi, măicuță, scrisoarea pe care mi-a trimis-o Gora al meu, ți-ai da seama că nu se dă în lături de la suferință și nu e mînios pe nimeni. El a cugetat dinainte asupra consecințelor faptei sale. Și Anandamoyi scoase scrisoarea dintr-o casetă unde o pusese bine și i-o întinse Sucharitei, zicînd : Vrei s-o citești cu glas tare, scumpa mea ? Îmi face plăcere s-o mai aud o dată !

După lectura minunatei scrisori a lui Gora, toate trei rămaseră o vreme tăcute. Anandamoyi șterse cîteva lacrimi izvorîte nu numai din durerea ei de mamă, ci și din bucuria și mîndria ei. Gora al ei era un om și jumătate ! Nu era un laș care să se milogească la judecător, cerîndu-i îndurare sau iertare. Acceptase întreaga răspundere a faptei sale, cunoscînd toate greutățile vieții de închisoare și nu reproșa nimănui nimic. Ori, dacă el putea îndura totul fără a clipi, și ea, mama lui, își putea duce suferința !

Lolita se uită la Anandamoyi pătrunsă de admirație. Fata era crescută în prejudecățile unei familii brahmoiste și totuși, niciodată nu simțise mai mult respect față de o femeie, ca față de aceasta, pe care o socotea copleșită de superstițiile ortodoxiei. Doamna Baroda o educase într-o anumită mentalitate și ori de cîte ori voia s-o dojenească pentru o greșeală, îi spunea că un copil ca ea ar merita să trăiască într-un cămin hindus, observație după care Lolita se simțea totdeauna peste măsură de umilită.

Astăzi însă, fiecare cuvînt rostit de Anandamoyi o umplea de admirație. Cîtă tărie calmă, cît bun simț, cît discernămînt și înțelepciune! Alături de această femeie, Lolita își simți toată micimea, pentru că își da seama cît de puțin reușea să-și stăpînească emoțiile. Într-adevăr, din pricina agitației ce-o cuprinsese nu-i adresase nici un cuvînt lui Binoy, ba nici nu-și îndreptase privirile spre el! Înțelepciunea calmă ce se oglindea pe chipul lui Anandamoyi potoli și tulburarea sufletului ei. Și astfel reuși să găsească o atitudine simplă și naturală față de cei din jurul ei.

— Acum, după ce v-am văzut, exclamă Lolita, înțeleg perfect de unde are Gora babu atîta forță.

— Mă tem, zise zîmbind Anandamoyi, că nu înțelegi tocmai bine situația. Dacă Gora ar fi fost un fiu obișnuit, crezi că aș fi avut de unde să iau această tărie? Crezi că aș fi putut îndura atît de ușor această durere a lui?

CAPITOLUL XXXVII

Spre a înțelege pentru ce Lolita era atît de emoționată în timpul vizitei făcute la Anandamoyi, trebuie să ne întoarcem puțin în urmă.

În ultimele zile, în fiecare dimineață primul gînd al Lolitei era: „Binoy babu nu va veni azi!" Și cu toate acestea, cît era ziua de lungă, trăia cu nădejdea că totuși va sosi. Din cînd în cînd își spunea plină de iluzii că poate a și sosit, dar că în loc să urce în salonul de la etaj, s-a oprit jos cu Paresh babu. Obsedată de acest gînd colinda o cameră după alta, revenind de mai multe ori de unde plecase. Apoi, cînd ziua se sfîrșea și se ducea să se culce, nu mai știa ce să facă cu gîndurile ce o năpădeau. Abia își putea stăvili lacrimile, pentru ca imediat să se înfurie pe... nici ea nu știa pe cine... probabil pe ea însăși! Și mereu își zicea: „Ce-o fi

asta ? Ce se petrece cu mine ? Nu văd nici o ieşire, nici o cale. Cît o s-o mai duc aşa ?"

Lolita ştia că Binoy face parte din societatea ortodoxă şi că nu putea fi vorba între ei de o căsătorie ; şi totuşi, era cu desăvîrşire incapabilă să-şi stăpînească sentimentele ! „Ce ruşine... în ce hal am ajuns !" Dîndu-şi seama că Binoy se gîndea la ea cu simpatie, îi venea cu atît mai greu să-şi înfrîneze inima. Din acelaşi motiv, în timp ce aştepta cu nerăbdare apariţia lui Binoy, era torturată de teama că ar putea totuşi să sosească.

După ce se luptă cu sine însăşi vreme de cîteva zile, în acea dimineaţă simţi că nu mai poate răbda şi ajunse la concluzia că dacă toată frămîntarea ei este pricinuită de absenţa lui Binoy, poate că întîlnirea cu el i-o va potoli. Aşadar, îl ademeni pe Satish în camera ei şi-i spuse :

— Pare-mi-se că te-ai certat cu Binoy babu !

Satish dezmînţi revoltat, cu toate că de cînd îi sosise mătuşica, aproape îl uitase pe prietenul său Binoy.

— Halal prieten, n-am ce zice ! continuă Lolita. Zici că nu mai poţi după el, tot timpul mă omori cu „Binoy babu în sus, Binoy babu în jos", iar el nici nu întoarce capul să se uite la tine !

— Cum de nu ! strigă Satish. Ce ştii tu ! Ba se uită la mine !

De obicei, Satish se mulţumea cu afirmaţii pline de emfază, încercînd să-şi menţină astfel avantajul de cel mai mic membru al familiei. De data asta însă, simţea că era necesară o dovadă în plus. Aşa că porni imediat la Binoy, dar reveni în curînd cu următoarea ştire :

— Nu mai locuieşte la el acasă !

— Dar de ce n-a venit pe aici înainte de a pleca ? stărui Lolita.

— Păi, s-a mutat de mult, zise Satish.

După această informaţie, Lolita se duse la Sucharita şi zise :

— Didi dragă, nu crezi că s-ar cuveni să-i facem o vizită mamei lui Gourmohan babu ?

— Dar n-o cunoaştem, obiectă Sucharita.

— Ei şi? exclamă Lolita. Nu ştii că tatăl lui Gour babu este un vechi prieten al tatii?

Sucharita îşi reaminti şi ea de acest lucru.

— Da, ai dreptate, consimţi ea. Apoi, brusc entuziasmată, adăugă: Du-te şi vorbeşte cu tata, să vedem ce zice el!

Dar Lolita refuză, aşa încît Sucharita se văzu obligată să vorbească ea.

— Desigur, zise imediat Paresh babu. Trebuia să ne fi gîndit mai de mult să mergem.

Se învoiră să plece după micul dejun, dar abia luaseră hotărîrea, că Lolita îşi schimbă părerea. Mîndria rănită ieşi la suprafaţă şi-o făcu să dea înapoi, să şovăie.

— Ai să mergi tu cu tata, îi zise Sucharitei. Eu nu mă mai duc!

— Asta nu! exclamă Sucharita. Cum să merg eu singură cu tata? Vino şi tu, scumpa mea, iubita mea Lolita! Nu fi îndărătnică, nu ne răsturna planurile!

În cele din urmă, Lolita se lăsă convinsă. Dar oare aceasta nu însemna o capitulare în faţa lui Binoy? Dacă lui i-a fost uşor să nu dea pe la ei atîta vreme, era oare bine să fugă ea după el? Umilinţa înfrîngerii o făcea să fie furioasă pe Binoy. Se străduia din răsputeri să se convingă că ideea vizitei la Anandamoyi nu pornise din speranţa de a-l vedea pe Binoy. Iată motivul nemărturisit pentru care refuzase să-l salute, ba chiar să se uite la el.

Cît despre Binoy, ajunsese la concluzia că purtarea Lolitei era determinată de faptul că descoperise sentimentele lui nemărturisite şi că, pe această cale, voia să-i arate că le respinge. Nu era destul de încrezut pentru a-şi închipui că Lolita era îndrăgostită de el.

Dar iată că Binoy se întoarse, se opri timid în uşă şi le înştiinţă pe Anandamoyi şi pe cele două fete că Paresh babu e gata de plecare. Transmisese

mesajul din dosul uşii, aşa încît Lolita să nu-l poată vedea.

— Ce spui? strigă Anandamoyi. Crede că o să-l las să plece fără să guste ceva? N-am să întîrzii mult, Binoy. Vino şi stai aici pînă pregătesc eu totul. De ce te-ai oprit în uşă?

Binoy intră şi se aşeză cît mai departe de Lolita. Dar între timp Lolita îşi recăpătase liniştea şi, fără nici o urmă din încordarea de adineauri, zise pe un ton natural:

— Ştii, Binoy babu, că prietenul dumitale Satish te-a căutat azi dimineaţă acasă la dumneata, ca să vadă dacă nu cumva l-ai părăsit pentru totdeauna.

Binoy tresări uimit, de parcă auzise un glas din ceruri; apoi se ruşină, pentru că nu izbutise să-şi ascundă încîntarea. Spontaneitatea lui firească pierise cu desăvîrşire.

— A fost Satish la mine? zise, roşind pînă-n vîrful urechilor. În ultimele zile n-am stat acasă.

Cele cîteva cuvinte rostite de Lolita umplură inima lui Binoy de bucurie şi, într-o clipă, îi risipiră toate îndoielile ce învăluiseră ca un coşmar îngrozitor întregul lui univers. Deodată, simţi că nu mai doreşte nimic pe lumea asta. „Sînt salvat! Sînt salvat!" striga vocea inimii lui. „Lolita nu se îndoieşte de mine. Lolita nu e supărată pe mine!"

Foarte curînd toate barierele dintre ei dispărură şi Sucharita zise rîzînd:

— Am impresia că atunci cînd ne-a văzut sosind, Binoy babu a crezut că sîntem nişte fiare cu colţi, gheare şi coarne, sau c-am venit înarmate pînă-n dinţi, gata de asalt!

— Cei ce tac sînt întotdeauna vinovaţi, zise Binoy. În lumea asta, primul care depune reclamaţia cîştigă procesul. Dar nu mă aşteptam din partea dumitale, didi, la o asemenea sentinţă! Dumneata eşti aceea care te retragi şi apoi învinuieşti pe alţii că s-au îndepărtat!

Era prima dată cînd Binoy i se adresase Sucharitei zicîndu-i „didi", şi astfel consacră raporturile frăţeşti dintre ei. Cuvîntul răsună duios în urechile

Sucharitei, deoarece simți că intimitatea ce se crease între ei, aproape de la prima întîlnire, se întărise sub forma unei prietenii îmbucurătoare.

În acest moment reapăru Anandamoyi, care-l trimise pe Binoy jos, să se ocupe de gustările lui Paresh babu, rămînînd să se ocupe ea de fete.

Cînd, într-un tîrziu, Paresh babu și fetele plecară, se întunecase ; Binoy îi spuse lui Anandamoyi :

— Mamă, să știi că azi nu te mai las să lucrezi nimic. Haide să urcăm sus.

Binoy abia se mai putea stăpîni. O conduse pe Anandamoyi pe terasă și, după ce întinse cu mîinile lui rogojina, o rugă să se așeze.

— Ei, ce-i cu tine, Binu ? îl întrebă Anandamoyi. Ce vrei să-mi povestești ?

— Nimic, îi răspunse Binoy. Aș dori ca dumneata să vorbești, mamă.

Adevărul este că Binoy stătea ca pe ghimpi să afle părerea lui Anandamoyi despre fetele lui Paresh babu.

— Nemaipomenit ! exclamă Anandamoyi. Pentru asta m-ai luat de la treabă ? Credeam că ai să-mi spui ceva important !

— Dacă nu te aduceam aici, n-ai fi putut vedea acest apus minunat !

Soarele de noiembrie se stingea peste acoperișurile Calcuttei, într-o lumină destul de mohorîtă. Culorile nu erau prea frumoase, fiindcă aurul razelor era absorbit de zăbranicul de fum ce plutea la orizont. Dar în seara aceasta, chiar și un apus de soare posomorît și întunecat i se păru lui Binoy plin de culoare și strălucire. Avea impresia că totul din jur îl îmbrățișează, că cerul coborîse pînă la el și-l mîngîie cu atingerea lui.

— Fetele sînt încîntătoare, zise Anandamoyi.

Dar Binoy nu se mulțumi cu atît și izbuti să lege mai departe discuția, dezvăluind fără să vrea o mulțime de amănunte despre relațiile sale cu familia lui Paresh babu. Toate acestea nu prezentau o importanță deosebită, dar interesul viu al lui Binoy și înțelegerea plină de simpatie a lui Ananda-

moyi, singurătatea terasei şi umbrele din ce în ce mai dese ale serii de noiembrie se îmbinau pentru a împodobi fiecare amănunt al poveştii atît de obişnuite, dîndu-i un sens profund.

Brusc, Anandamoyi zise suspinînd :

— Ah, cît mi-ar place ca Gora să se căsătorească cu Sucharita !

Binoy îşi îndreptă spatele şi spuse :

— Exact la asta m-am gîndit şi eu, şi nu o dată, mamă ! Sucharita s-ar potrivi de minune cu Gora !

— Dar ar fi cu putinţă ? zise Anandamoyi îngîndurată.

— Pentru ce nu ? exclamă Binoy. Am motive să cred că lui Gora nu-i displace Sucharita.

Anandamoyi observase în ultima vreme că Gora era stăpînit de un sentiment nou şi ghicise şi ea, din unele informaţii răzleţe date fără voie de Binoy, că Sucharita era aceea care exercita o atracţie asupra lui Gora. După cîteva clipe de tăcere, spuse :

— Mă tem că Sucharita nu va consimţi să se căsătorească cu un bărbat dintr-o familie hinduistă.

— De ce mă tem eu, zise Binoy, este că mai degrabă lui Gora nu i se va îngădui să ia o fată dintr-o familie brahmoistă. N-aţi avea nimic de obiectat împotriva acestui fapt ?

— Din partea noastră nici o obiecţie, te asigur ! răspunse Anandamoyi.

— Într-adevăr ? strigă Binoy.

— Da, Binu, poţi fi convins că n-avem nimic de obiectat, repetă Anandamoyi. Pentru ce ne-am opune ? În căsătorie este vorba despre unirea dintre două inimi... dacă această apropiere se produce, ce importanţă mai are felul de *mantram*-uri recitate ? Ajunge ca ceremonia să se facă în numele lui Dumnezeu !

Binoy avu senzaţia că i se ridică o mare greutate de pe suflet şi zise cu entuziasm :

— Mamă, să ştii că sînt uimit de aceste vorbe. Cum ai ajuns la concepţii atît de liberale ?

— Mai întrebi ? Prin Gora, fireşte ! răspunse Anandamoyi rîzînd.

— Dar Gora susține exact ideile opuse ! protestă Binoy.

— Ce importanță are ce spune Gora ? zise Anandamoyi. Prin el am învățat totuși ceea ce știu : că singurul lucru autentic este omul și că toate motivele conflictelor care-i despart pe oameni sînt iluzorii ! În definitiv, copilul meu, care-i deosebirea între un hindus brahmoist și un hindus ortodox ? În inimile oamenilor nu există castă... prin inimă îi unește Dumnezeu pe oameni și în inimă El li se dezvăluie. Crezi că e bine să-L ținem la distanță și să lăsăm unirea inimilor pe seama dogmei și formalismului ?

— Vorbele dumitale sînt ca un nectar pentru mine, mamă, zise Binoy aplecîndu-se să-i șteargă praful de pe picioare. Ziua de azi, petrecută cu dumneata, a fost plină de învățăminte !

CAPITOLUL XXXVIII

Sosirea lui Harimohini, mătușa Sucharitei și a lui Satish, aduse perturbări considerabile în atmosfera casei lui Paresh babu. Dar, înainte de a expune desfășurarea evenimentelor, ar fi bine să povestim viața lui Harimohini, cu însăși cuvintele prin care a povestit-o ea Sucharitei :

— „Eram cu doi ani mai mare decît mama ta și amîndouă ne bucuram de o nesfîrșită grijă și dragoste în casa tatălui nostru. Eram singurii copii în casă și toate rudele ne iubeau atît de mult, încît ne răsfățau fără măsură.

Cînd am împlinit opt ani, m-au căsătorit cu un băiat din binecunoscuta familie Roy Chowdhuries, din Palsha, care pe cît era de nobilă pe atît era și de bogată. Dar n-am avut o soartă fericită, pentru că de la început se iscă o neînțelegere între tatăl și socrul meu din pricina zestrei și multă vreme neamurile bărbatului meu n-au putut ierta ceea ce ei socoteau a fi zgîrcenia tatii. Adeseori mă amenințau

cu răutate, zicînd : „Și dacă băiatul nostru își mai ia încă o nevastă ? Atunci să vezi ce-o să pățești !"

Cînd tatăl meu a văzut cîte aveam de îndurat, a jurat să nu-și mărite cealaltă fată cu un băiat dintr-un neam avut și de aceea pentru mama ta n-au mai căutat un ginere bogat.

Familia bărbatului meu era foarte numeroasă și, de la vîrsta de nouă ani, am început să dau ajutor în bucătărie la pregătirea bucatelor pentru șaizeci—șaptezeci de persoane. Nu mîncam decît după ce toți ceilalți fuseseră serviți și de obicei mă hrăneam cu resturi ; uneori nu-mi rămînea decît orez, sau orez cu *dal*. De cele mai multe ori luam prima masă pe la ora două și cîteodată chiar seara, iar cînd isprăveam masa trebuia să încep pregătirea cinei, așa încît nu izbuteam să cinez decît noaptea, pe la unsprezece sau douăsprezece. N-aveam un loc anume unde să dorm, ci dormeam pe unde apucam și uneori n-aveam nici saltea.

Disprețul cu care mă tratau în mod intenționat îl împărtășea și bărbatul meu, care multă vreme m-a ținut la distanță.

Cînd am împlinit șaptesprezece ani, am născut-o pe fiica mea Monorama. Fiindcă adusesem pe lume o fată situația mea se înrăutăți și mai mult. Totuși, fetița mea mi-a fost de o mare bucurie și mîngîiere în mijlocul atîtor umilințe. Lipsită de orice afecțiune din partea tatălui său sau a vreunei alte ființe din casă, Monorama atrăgea toată grija și dragostea mea — o iubeam ca pe lumina ochilor.

După trei ani am născut un băiat și atunci situația mi s-a îmbunătățit pentru ca, în cele din urmă, să-mi ocup locul cuvenit în calitate de stăpînă a casei. Pe soacra mea n-am apucat-o în viață, iar tatăl bărbatului meu a murit doi ani după nașterea Monoramei. După moartea lui, soțul meu s-a judecat cu frații săi mai mici pentru împărțirea averii părintești și, în sfîrșit, după ce o bună parte din moștenire a fost irosită în procese, frații se despărțiră.

Cînd Monorama ajunse la vîrsta măritișului, mi-a fost atît de frică să nu se ducă prea departe, încît am căsătorit-o cu un tînăr din satul Shimula, cam la zece mile de Palsha. Ginerele era un tînăr din cale afară de chipeș, un adevărat *Kartik* [1]. Avea trăsături frumoase, pielea albă și era dintr-o familie destul de înstărită.

Înainte de a fi copleșită definitiv de durere, providența m-a lăsat o vreme să gust din fericire. E drept că un timp foarte scurt, dar cît a durat mi s-a părut că sînt răsplătită pentru toți anii de umilință și de suferință pe care-i îndurasem. Pînă la urmă am cucerit și dragostea și respectul bărbatului meu, așa încît nu făcea nimic fără a-mi cere sfatul. Dar totul era prea frumos pentru a dăinui. Prin părțile noastre izbucni holera și în numai patru zile mi-am pierdut și bărbatul și băiatul. Dumnezeu mi-a dat probabil zile ca să cunosc suferința fără margini pe care omul o poate îndura.

Încetul cu încetul, am ajuns să-mi cunosc ginerele cu adevărat. Cine și-ar fi putut închipui că un șarpe atît de veninos se poate ascunde în sufletul unei ființe cu o înfățișare fermecătoare? Fata mea nu-mi spusese niciodată că bărbatul ei căzuse în beție și că se împrietenise cu oameni de nimica, așa că atunci cînd ginerele meu venea să-mi ceară sub diferite pretexte bani, eram încîntată să-i dau, deoarece n-aveam pe nimeni pe lume și numai pentru ei strîngeam.

Foarte curînd însă fata mea mi-a interzis să-i mai dau bani, spunîndu-mi: „Dacă-i dai bani îl răsfeți și nu știi pe ce-i poate cheltui". Am crezut că Monorama se temea ca nu cumva familia lui să-l condamne pentru că lua bani de la rudele nevestei. Și parcă-mi pierdusem mințile — am continuat să-i dau pe ascuns bani, care l-au dus la ruină. Cînd fata mea a prins de veste, a venit la mine plîngînd și mi-a dezvăluit tot adevărul. Îți poți închipui cum m-am căit și cît eram de deznădăjduită! Și cînd te

[1] Zeitate indiană.

gîndești că un frate mai mic al bărbatului meu a fost cel care l-a călăuzit pe ginerele meu pe drumul decăderii !

Cînd nu i-am mai dat bani și a bănuit că intervenise fata mea, nici n-a mai încercat să se ascundă. Acum o maltrata pe Monorama cu brutalitate, insultînd-o și în fața străinilor, așa încît am început, din nou, să-i dau bani pe ascuns, deși știam că-l ajut să înainteze pe calea iadului. Dar ce puteam face ? Nu puteam răbda s-o știu pe Monorama maltratată și chinuită.

Apoi veni o zi... ah, cît de bine îmi reamintesc ziua aceea ! Era spre sfîrșitul lui februarie. Căldurile începuseră neobișnuit de timpuriu. Tocmai vorbeam cu vecinii că mangotierii din grădina casei erau aproape în întregime înfloriți. La vremea amiezii, un palanchin se opri în fața porții. Monorama, cu fața zîmbitoare, coborî dintr-însul, se apropie de mine și-mi șterse praful de pe picioare.

„Ce-i cu tine, Monu ? am întrebat-o. Ce vești aduci ?“

Ea îmi răspunse, tot cu zîmbetul pe buze :

„Cum adică ? Nu pot veni la mama mea fără a-i aduce vreo veste ?“

Soacra fetei mele nu era o femeie rea și-mi trimisese vorba aceasta : „Monorama așteaptă un copil și cred că pentru ea ar fi cel mai bine să stea la mama ei pînă după naștere !“ Eu, firește, am crezut că acesta era motivul adevărat. Cum era să-mi închipui că bărbatul ei începuse s-o bată, deși știa că-i însărcinată și că soacră-sa o trimisese la mine pentru că se temea să nu pățească ceva în starea în care se găsea ?

Astfel, Monorama conspirase împreună cu soacra ei pentru a-mi ascunde adevărul. Cînd voiam s-o ung cu ulei sau s-o ajut la baie, ea găsea întotdeauna o scuză... De fapt, nu voia să mă lase să văd vînătăile de pe urma loviturilor primite de la bărbatul ei !

Ginerele meu veni de mai multe ori și făcu gălăgie, încercînd s-o ia înapoi pe soția lui. Știa că, atîta

vreme cît Monorama locuia la mine, îi va fi greu să stoarcă vreun ban. Dar, cu timpul, prezența ei nu-l mai jenă și începu, fără nici o rușine, să-mi ceară bani chiar în fața Monoramei. Fetița mea se arătă plină de hotărîre și-mi interzise să-i dau ascultare, dar, de teamă ca nu cumva furia lui împotriva fetei mele să depășească orice limită, nu-i puteam rezista și îi dădeam.

În cele din urmă, Monorama spuse: „Mamă, lasă-mă să am eu grijă de banii dumitale!" Și cu acestea, puse stăpînire pe casetă și pe chei. Cînd ginerele meu înțelese că nu mai putea scoate un ban de la mine și că hotărîrea Monoramei era neînduplecată, începu să stăruie ca nevasta lui să se întoarcă acasă. Am încercat s-o conving pe Monorama să-i dea bani, spunîndu-i: „Dă-i, scumpa mea, ce-ți cere, ca să scăpăm de el; altfel, cine știe ce mai poate face!"

Dar Monorama mea era atît de dîrză în unele lucruri, pe cît era de blîndă în altele. Îmi răspundea mereu: „Nu, mamă, niciodată! Nu se poate!"

Într-o zi apăru din nou bărbatul ei. Avea ochii injectați și zise: „Mîine după masă trimit un palanchin și dacă n-o lași pe nevasta mea să se întoarcă acasă, o să fie rău de voi!"

A doua zi pe seară cînd sosi palanchinul, i-am spus Monoramei: „Cred că n-ar fi cuminte să te împotrivești; mai bine du-te și am să trimit eu pe cineva săptămîna viitoare să te aducă înapoi". Dar Monorama mi-a spus: „Lasă-mă să mai stau aici, mamă, nu pot pleca în seara asta. Spune-le să vină peste cîteva zile". Eu i-am răspuns: „Scumpa mea, dacă trimit palanchinul gol, vom fi noi în stare să ne apărăm de brutalitatea bărbatului tău? Zău, Monu, ar fi mai bine să pleci acum". Dar ea se împotrivea: „Nu, mamă, nu azi. Pe la mijlocul lunii viitoare se întoarce acasă socrul meu și atunci am să plec și eu".

Eu însă am stăruit să plece imediat și în cele din urmă Monorama începu să se pregătească, în timp

ce eu le dădeam de mîncare servitorilor și oamenilor care duceau palanchinul. Eram atît de ocupată, încît n-am putut s-o ajut să se gătească și nici măcar să-i dau cîteva din dulciurile ei favorite, sau să schimb cîteva vorbe cu ea înainte de plecare. Cînd să se urce în palanchin, Monorama se aplecă și-mi atinse picioarele zicînd : „Rămîi cu bine... mamă !"

În clipa aceea, nu știam că-și luase rămas bun pentru totdeauna ! Pînă-n ziua de azi mi se rupe inima la gîndul că ea n-a vrut să plece și că eu am trimis-o. Această rană nu mi se va închide niciodată.

În aceeași noapte, Monorama a fost apucată de durerile facerii și a murit din cauza unei nașteri premature ; și înainte de a primi eu vestea morții, corpul ei neînsuflețit a fost ars în grabă și pe ascuns.

Ce poți tu înțelege, draga mea, din chinul unei dureri ce nu se poate descrie în vorbe, pentru a cărei tămăduire nu există leac și care nu poate fi ștearsă nici cu lacrimile vărsate de-a lungul unei vieți întregi ? Dar, nici după ce am pierdut tot ce aveam mai drag, necazurile mele nu se sfîrșiră.

După moartea bărbatului și fiului meu, frații mai mici ai soțului meu priveau cu invidie averea ce-mi rămăsese. Deși știau că după moartea mea totul le va reveni lor, n-aveau răbdare să aștepte. Nici nu-i condamn, pentru că într-adevăr era aproape o crimă ca o femeie nenorocită ca mine să mai trăiască ! Cum poți cere unor oameni, ale căror pofte sînt nedomolite, să se împace cu existența unei făpturi care, deși nu dorește nimic pe lume, stă totuși în calea plăcerilor lor ?

Atîta vreme cît Monorama mai era în viață, mi-am apărat cu tărie drepturile, fiind hotărîtă să nu mă las convinsă de nimeni și de nimic, pentru că voiam să-i las ei tot ce agonisisem. Dar cumnații erau furioși că strîng bani pentru fata mea ; li se părea că fur bani din buzunarele lor. Aveam un servitor bătrîn și de încredere al bărbatului meu, pe nume Nilkanta, care era singurul meu aliat. El era cel care se împotrivea atunci cînd eu, ca să fiu lăsată în pace, eram pe cale de a ajunge la o înțelegere cu ei. Nil-

kanta zicea mereu : „Să vedem cine ne poate despuia de ce ne dă legea !“

Monorama muri tocmai cînd lupta pentru apărarea drepturilor mele era în toi şi chiar a doua zi după moartea ei, unul dintre cumnaţii mei veni la mine şi mă sfătui să renunţ la tot ce mai aveam şi să încep o viaţă ascetică. „Soră, îmi zise el, se vede cît de colo că Dumnezeu nu vrea să duci o viaţă lumească. N-ar fi mai bine dacă, pentru zilele ce le mai ai de trăit, te-ai retrage undeva într-un loc sfînt şi ţi-ai închina viaţa religiei ? Noi îţi vom asigura întreţinerea“.

Am trimis atunci după *guru* [1]-ul meu şi l-am întrebat : „Spune-mi, părinte, cum aş putea scăpa de această suferinţă de neîndurat ce s-a abătut asupra mea ? Mă simt ca mistuită de flăcări, care mă înconjoară din toate părţile şi ori încotro mă-ntorc, nu pot scăpa de chin“.

Guru-ul meu mă duse în templul nostru şi, arătîndu-mi chipul lui Krishna, îmi spuse : „Iată, acesta este bărbatul tău, fiul tău, fiica ta, tot ce ai. Slujeşte-l şi închină-te Lui şi toate dorinţele îţi vor fi satisfăcute, iar golul din sufletul tău va fi împlinit“.

Astfel am început să-mi petrec viaţa în templu, încercînd să-i dăruiesc lui Dumnezeu sufletul meu. Dar cum era să mă dăruiesc Lui, înainte ca El să mă ia ? Din păcate, El încă nu mă luase la El !

Atunci l-am chemat pe Nilkanta şi i-am spus : „Nil dada, am hotărît să renunţ la avere în favoarea cumnaţilor mei şi nu le cer în schimb decît o mică pensie lunară pentru întreţinerea mea !“ Dar Nilkanta mi-a spus : „Nu, asta nu se poate ! Dumneata eşti femeie şi nu trebuie să-ţi baţi capul cu asemenea treburi !“

Dar eu am continuat : „Ascultă, Nil dada, ce nevoie mai am eu de avere ?“ „Auzi vorbă ! se împotrivi Nilkanta. Să renunţi la drepturile dumitale legale ! Nici în vis să nu te gîndeşti la o asemenea nebunie !“ Pentru Nilkanta, nimic nu era mai pre-

[1] Îndrumător spiritual la hinduşi.

sus de drepturile pe care legea i le acorda unui om. Eu însă treceam printr-un zbucium cumplit. Ajunsesem să urăsc preocupările vieţii lumeşti, ca pe o otravă, şi totuşi nu-mi venea să-l supăr pe bătrînul Nilkanta, singurul meu prieten de nădejde din lumea aceasta!

În cele din urmă, într-o bună zi fără ştirea lui Nilkanta am iscălit un act. Nu ştiam prea bine ce cuprindea, dar întrucît nu voiam să mai păstrez nimic din averea mea, nu mă temeam de înşelăciunea cumnaţilor mei. Socoteam că ceea ce fusese al socrului meu era drept să aparţină copiilor săi.

După ce actul a fost autentificat, l-am chemat pe Nilkanta şi i-am spus: „Nil dada, te rog să nu fii supărat pe mine, am renunţat la avere. Nu-mi mai trebuie nimic". „Ce? strigă Nilkanta îngrozit. Cum de-ţi veni să faci una ca asta?"

Cînd citi copia actului şi văzu că renunţasem într-adevăr la toate drepturile mele, se făcu foc de mînie, pentru că după moartea stăpînului său singurul scop al vieţii lui fusese să-mi păzească averea. Toate gîndurile şi strădaniile lui urmăreau acest ţel. Singura lui distracţie era să colinde pe la avocaţi, să găsească argumente legale şi să culeagă dovezi; era atît de pasionat, încît nu mai avea timp să se ocupe de treburile lui. Cînd şi-a dat seama că, dintr-o singură trăsătură de condei a unei femei smintite, drepturile pentru care luptase fuseseră nimicite, simţi că nu poate îndura şi această lovitură. „Bine, îmi spuse el, eu am isprăvit cu această avere. Am plecat!"

Plecarea lui Nil dada şi gîndul că se desparte de mine mînios însemna ultima nenorocire ce mă putea lovi. L-am chemat înapoi şi l-am implorat să nu plece, spunîndu-i: „Dada, nu fi supărat pe mine. Mai am ceva bani economisiţi. Ia banii aceştia, cinci sute de rupii, şi dă-i băiatului dumitale, ca să-i cumpere, cînd s-o însura, găteli miresei şi să primească astfel binecuvîntarea mea". „Ce să fac eu cu aceşti bani, strigă Nilkanta, după ce toată averea stăpînului meu s-a făcut praf? Cinci sute de rupii

nu sînt o mîngîiere pentru mine. Păstrează-ţi banii !“ Şi cu acestea mă părăsi şi ultimul prieten credincios al bărbatului meu.

Acum stăteam toată ziua la templu. Cumnaţii mei, însă, nu-mi dădeau pace şi-mi spuneau mereu : „Du-te şi te aşază într-un loc sfinţit !“ dar eu le răspundeam : „Căminul strămoşesc al bărbatului meu este pentru mine singurul loc sfinţit. Şi zeul familiei noastre se află acolo unde mă adăpostesc eu“. Numai că prezenţa mea, în orice parte a casei, îi supăra şi nu mă puteau tolera niciunde. Îşi aduseseră mobila lor şi-şi împărţiseră între ei toate odăile. În cele din urmă îmi spuseră : „Dacă vrei, poţi să iei cu tine chipul zeului familiei noastre, n-avem nimic împotrivă !“ Văzîndu-mă că mai ezit, îmi puseră următoarea întrebare : „Cu ce ai de gînd să te întreţii ?“

La aceasta le-am răspuns : „Pensia pe care mi-aţi stabilit-o îmi va fi suficientă !“ Dar ei aveau aerul că nu înţeleg ce le spun şi m-au întrebat : „Ce vorbeşti ? Nici pomeneală de vreo pensie !“

Şi astfel, într-o bună zi, treizeci şi patru de ani după căsătorie, am plecat din casa bărbatului meu doar cu chipul zeului familiei în braţe. M-am dus să-l caut pe Nil dada, dar am aflat că se retrăsese la Brindabau [1].

M-am alăturat unor pelerini ce plecau din satul nostru la Benares, dar păcătoasă cum sînt nu mi-am găsit liniştea nici acolo. Zi de zi mă rugam zeului meu zicînd : „Oh, Doamne, întruchipează-mi-Te în realitate, cum au fost bărbatul şi copiii mei !“ Dar El nu-mi asculta ruga. Inima mea nici pînă azi nu şi-a găsit mîngîierea, iar sufletul şi trupul meu sînt înecate în lacrimi. Oh, Doamne, cît de grea şi aspră e viaţa omului !

De la vîrsta de opt ani, de cînd m-am dus în casa bărbatului meu, n-am mai pus piciorul în casa părinţilor mei. Zadarnic i-am implorat să mă lase acasă măcar la nunta mamei tale. Ei n-au vrut. Apoi

[1] Vechi oraş indian, în statul Uttar Pradesh.

am auzit că v-aţi născut voi şi după aceea am aflat că sora mea a murit ; dar pînă azi, Dumnezeu nu mi-a dat prilejul să vă strîng în braţe pe voi, copiii mei orfani !

Cînd mi-am dat seama că, chiar şi după cîteva pelerinaje în locuri sfinte, inima mea nu scăpase de legăturile pămînteşti şi era însetată după o făptură căreia să-i dăruiască dragostea, am început cercetările ca să dau de urma voastră. Am aflat astfel că tatăl vostru părăsise religia şi societatea ortodoxă. Dar pentru mine, acest fapt n-avea nici o importanţă. Oricum ar fi fost, mama voastră a fost sora mea !

În sfîrşit, am descoperit unde sînteţi şi am venit aci cu un prieten din Benares. Am aflat că Paresh babu nu se închină zeilor noştri, dar e destul să te uiţi la chipul lui pentru a vedea că zeii noştri îl iubesc. Pentru a fi iubit de Dumnezeu — o ştiu bine — nu este destul să aduci jertfe ; iar eu vreau să aflu cum a izbutit Paresh babu să cucerească atît de desăvîrşit bunăvoinţa lui Dumnezeu.

Oricum ar fi, copila mea, nu mi-a sosit încă ceasul pentru a mă retrage definitiv din viaţa lumească. Încă nu sînt pregătită pentru a trăi singură. Cînd Dumnezeu, în bunătatea lui, mi-o va cere, o voi face. Dar, deocamdată, nu pot suporta gîndul de a trăi departe de voi, copiii mei dragi, pe care acum i-am găsit.

CAPITOLUL XXXIX

Paresh babu o primise în casă pe Harimohini în timp ce doamna Baroda era plecată. Luase toate măsurile ca „mătuşica" să poată locui într-o cameră izolată de la ultimul etaj al casei, unde putea trăi după placul ei şi-şi putea respecta fără nici o dificultate riturile castei.

Cînd doamna Baroda se întoarse acasă şi văzu că gospodăria ei se complicase prin această apariţie

neașteptată, se înfurie peste măsură și-i spuse lui Paresh babu în termeni categorici că îi este peste puteri să accepte această nouă grijă.

Paresh babu îi răspunse :

— De vreme ce duci casa cu întreaga noastră familie, nu văd de ce n-ai putea-o suporta și pe această văduvă nenorocită.

Doamna Baroda era convinsă că Paresh babu este lipsit de cel mai elementar simț practic și că nu știe ce e viața de toate zilele. Întrucît el habar n-avea de treburile gospodărești, doamna Baroda era sigură că orice hotărîre pe care soțul ei o lua singur era greșită. Dar în același timp știa că dacă a hotărît să facă un lucru, poți să pledezi, poți să te superi sau chiar să te prăpădești plîngînd, el rămîne neînduplecat, ca o stană de piatră. Ce să te faci cu un asemenea bărbat ? Ce femeie poate ajunge la capăt cu un bărbat cu care este imposibil să te certi, chiar cînd ar trebui s-o faci ? Așa că doamna Baroda se resemnă și se dădu bătută.

Sucharita era cam de vîrsta Monoramei și Harimohini avea impresia că seamănă cu fata ei. Firea lor era și ea asemănătoare : calmă și hotărîtă. Uneori, cînd o vedea pe Sucharita din spate, Harimohini simțea o zvîcnire în inimă.

Într-o seară, cînd Harimohini ședea singură în întuneric plîngînd în tăcere, Sucharita veni la ea. Harimohini își strînse nepoata la piept și murmură cu ochii închiși :

— Ea se întorsese, se întorsese lîngă inima mea ! N-a vrut să plece, eu am trimis-o. Voi putea oare ispăși în viața asta fapta mea ? Dar poate că am suferit destul și acum se-ntoarce iarăși la mine ! Iat-o, cu același zîmbet pe față ! Oh, măicuță scumpă, comoara mea ! Și începu să mîngîie obrajii Sucharitei și s-o sărute, udînd-o cu lacrimi.

Pe Sucharita o năpădi plînsul și spuse cu vocea înecată :

— Mătușică dragă, nici eu n-am avut parte de dragostea de mamă. Acum, după atîta vreme, parcă mama mea dispărută s-a întors la mine. De cîte ori,

cînd nu aveam puterea să-l strig pe Dumnezeu la durere, cînd mi se părea că mi se rupe inima de chin, n-am chemat-o pe mama ? Iar acum, mama mi-a auzit strigătul şi a venit la mine !

Dar Harimohini zise :

— Nu vorbi aşa, copilă, nu vorbi aşa. Cînd te aud spunînd vorbele astea, mă simt atît de fericită încît mă înspăimînt ! Oh, Doamne, nu-mi răpi şi această fericire ! Am încercat să mă lepăd de orice legătură pămîntească, să-mi fac o inimă de piatră, dar n-am izbutit... sînt prea slabă ! Fie-ţi milă de mine, Doamne, nu mă lovi din nou, Dumnezeule ! Oh, Radharani, scumpa mea, pleacă de lîngă mine şi lasă-mă singură ! Nu te lipi de mine. Oh, Stăpîne al vieţii mele, oh, Krishna, ce nenorociri îmi pregăteşti din nou !

Sucharita se apropie de ea şi-şi puse capul în poala ei, ca un copil, zicînd :

— Mătuşică, spune ce vrei, dar pe mine niciodată nu mă vei putea îndepărta de lîngă dumneata. N-am să te părăsesc niciodată... am să rămîn mereu lîngă dumneata !

În cîteva zile, între Sucharita şi mătuşa ei se crease o legătură atît de strînsă, de parcă erau împreună de cînd lumea, fapt care o înfuria şi mai mult pe doamna Baroda.

— Uită-te la fata asta ! exclamă ea. Parcă n-ar fi primit niciodată îngrijire şi dragoste din partea noastră ! Unde a fost mătuşa ei vreme de atîţia ani? Spuneţi şi voi ! Ne-am ostenit s-o creştem de cînd era mică şi acum pentru ea mătuşica este totul ! Nu i-am spus întotdeauna bărbatului meu că această Sucharita, pe care toţi o ridică în slăvi, e o mîţă blîndă care zgîrie rău ? Degeaba ne-am sacrificat pentru ea !

Doamna Baroda ştia prea bine că mîhnirea ei n-are ecou în sufletul lui Paresh babu, ba mai mult decît atîta : ştia că dacă-şi arată aversiunea faţă de Harimohini, va pierde din stima bărbatului ei. Toate acestea o făceau şi mai mînioasă şi mai hotărîtă să-i demonstreze lui Paresh babu, în ciuda convin-

gerii lui, că toți oamenii cu mintea limpede erau de partea ei. Așadar, porni să discute problema lui Harimohini cu toți membri Brahmo Samajului, fie ei oameni de seamă sau neînsemnați, pentru a-i convinge de părerile ei. Nu mai isprăvea plîngîndu-se de influența nefastă pe care o exercita asupra copiilor ei exemplul permanent al acestei biete femei superstițioase, care practica idolatria !

Antipatia doamnei Baroda nu se manifesta numai în afara casei, ci și în interior, așa încît viața lui Harimohini devenise insuportabilă. Servitorul din casta înaltă, care avea sarcina să aducă apă pentru bucătăria lui Harimohini, era pus la alte treburi tocmai cînd avea ea nevoie de serviciile lui. Dacă se remarca acest neajuns, Baroda zicea : „Ei și ? Ce importanță are ? Nu-i aici Ramdin ?“. deși știa foarte bine că Harimohini nu putea găti cu apă adusă de Ramdin, care era dintr-o castă inferioară. Și cînd vreun membru al familiei îi atrăgea atenția asupra acestui fapt, Baroda spunea : „Dacă aparține unei caste atît de înalte, de ce a venit într-o casă de brahmoiști ? Noi nu putem respecta toate aceste distincții prosteşti ; iar eu, în ceea ce mă privește, nici nu le admit.“

În asemenea momente, simțul datoriei lua la doamna Baroda proporții aproape dramatice. Adeseori spunea : „Brahmo Samajul este prea îngăduitor în problemele sociale... și depune eforturi prea mici pentru progresul social.“ Apoi continua, explicînd că ea nu era pentru o asemenea toleranță... nu, ea nu admite nici un fel de îngăduință, atîta vreme cît mai are vreo putere ! Dacă lumea n-o înțelege, nu e vina ei ; iar dacă rudele ei vor fi de altă părere, se va supune ! În concluzie, doamna Baroda nu uita să reamintească auditorilor că toți oamenii sfinți care au realizat lucruri mari au trebuit să îndure împotrivire și defăimare.

Dar, după cîte se părea, nici o șicană n-o atingea pe Harimohini... ba mai curînd era încîntată că mai ispășește astfel din păcatele ei. Renunțările pe care și le impusese prin ascetismul adoptat de bunăvoie

erau în perfect acord cu chinul necontenit ce-i măcina sufletul. Harimohini avea aerul că primește cu bucurie durerea și că așteaptă să trăiască din plin orice suferință, pentru a o birui.

Cînd Harimohini află că aprovizionarea cu apă a bucătăriei sale produsese perturbări în mersul casei, renunță să mai gătească și începu să se hrănească cu fructe și lapte, pe care le închina zeilor înainte de a le mînca. Sucharita era profund mîhnită de acest lucru. Dar mătușa ei o mîngîie spunînd :

— Scumpa mea, nu te necăji. E foarte bine așa. Este o disciplină necesară care nu mă supără, ci dimpotrivă, îmi dă bucurie.

— Mătușică, îi răspundea Sucharita, dacă n-am să mai primesc apă sau mîncare din mîinile unor oameni ce provin din casta de jos, ai să-mi îngădui să te servesc eu ?

— Tu, draga mea, zise Harimohini, ai să trăiești după credința ta ; de dragul meu, nu trebuie să mergi pe altă cale. Te am lîngă mine, te pot strînge în brațe și această fericire îmi ajunge. Paresh babu a fost pentru tine ca un tată, ca un adevărat *guru :* trebuie să cinstești învățătura lui ; Dumnezeu te va binecuvînta pentru această purtare.

Harimohini se împăcase cu micile șicane ale doamnei Baroda, le acceptase cu atîta naturalețe încît parcă nici nu le observa. În fiecare dimineață, cînd Paresh babu venea la ea și o întreba : „Ce mai faceți ? Cum vă simțiți ? Sper că nimeni și nimic nu vă supără !", ea îi răspundea : „Nu, mulțumesc, sînt foarte fericită !"

Dar aceste șicane o supărau din cale afară pe Sucharita. În general, ea nu se plîngea și era mai ales foarte atentă ca nu cumva să scape vreo observație împotriva doamnei Baroda în fața lui Paresh babu. Așa că, deși răbda totul în tăcere, fără umbră de supărare, împrejurările o apropiaseră și mai mult de mătușa ei și, în ciuda protestelor lui Harimohini, încetul cu încetul luă asupră-și sarcina de-a o servi.

În cele din urmă, văzînd cît de mult îi dă de lucru Sucharitei, Harimohini hotărî să-şi reia obiceiul de a-şi prepara singură bucatele. Sucharita însă zise :

— Mătuşică, am să fac întocmai cum zici dumneata, dar trebuie să-mi îngădui să-ţi aduc eu apa. Să ştii că nu admit să mă refuzi.

Scumpa mea, zise Harimohini, nu trebuie să te simţi jignită, dar apa aceea trebuie să i-o închin zeului meu.

— Mătuşică ! protestă Sucharita. Zeul dumitale face şi el parte din societatea ortodoxă ? Trebuie să-şi respecte şi el casta ? Contaminarea apei, prin atingerea unei mîini din altă castă, îl poate pîngări şi pe el ?

În cele din urmă, Harimohini se văzu silită să cedeze în faţa devotamentului Sucharitei şi acceptă, fără rezerve, serviciile nepoatei sale. Apoi Satish, imitînd-o pe sora lui, ceru stăruitor să mănînce şi el din bucatele mătuşii. Astfel, se treziră uniţi tustrei, formînd o mică familie separată într-un ungher din căminul lui Paresh babu. Lolita era singura punte de legătură între cele două grupuri, deoarece doamna Baroda avusese grijă ca nici una dintre celelalte fete ale ei să nu se apropie de cămăruţa lui Harimohini... Ar fi vrut să încerce şi cu Lolita, dar n-a cutezat !

CAPITOLUL XL

Doamna Baroda îşi poftea adeseori prietenele din Brahmo Samaj şi nu o dată se adunau toate pe terasa din faţa odăii lui Harimohini. În aceste ocazii Harimohini, cu firea-i simplă şi deschisă, căuta să dea o mînă de ajutor la primirea lor ; numai că aceste cucoane o priveau de sus. Doamna Baroda făcea comentarii caustice la adresa comportării şi obiceiurilor ortodoxe, iar unele dintre invitate îi ţineau isonul.

Sucharita, care stătea mereu prin preajma mătuşii ei, trebuia să înghită fără murmur şi aceste atacuri ; ea nu putea reacţiona altfel decît arătîndu-le prin acţiunile ei că atacurile o atingeau şi pe ea, întrucît adoptase şi ea obiceiurile lui Harimohini. Aşadar, cînd serveau gustările, Sucharita refuza să ia ceva, spunînd :

— Nu, mulţumesc, nu mănînc din acestea.

Doamna Baroda, auzind-o, izbucnea :

— Ce ? Vrei să spui că nu mai poţi mînca cu noi ?

Iar cînd Sucharita repeta că preferă să *nu* ia din acele gustări, doamna Baroda devenea sarcastică şi le spunea prietenelor ei :

— Nu ştiaţi că domnişoara noastră începe să se simtă membră a unei caste superioare ? Atingerea noastră o contaminează !

Iar musafirele remarcau :

— Ce spui ? Sucharita a devenit ortodoxă ? Cît trăieşti ţi-e dat să vezi minuni !

Harimohini, însă, se necăjea şi-i spunea :

— Nu, Radharani, nu e bine ce faci, scumpa mea, du-te şi gustă ceva cu ele !

Nu putea îndura ca nepoata ei să sufere din pricina asta, dar Sucharita rămînea neînduplecată.

Într-o zi, una dintre musafirele brahmoiste voi să intre, din pură curiozitate, în camera lui Harimohini cu pantofii în picioare. Văzînd-o, Sucharita o opri zicînd :

— Nu intraţi, vă rog, în această odaie !

— Pentru ce să nu intru ?

— Pentru că aici se află zeul familial al mătuşii mele.

— Ah ! Un idol ! Adică, ea se închină la idoli ?

— Da, maică, mă închin la idoli, îi răspunse Harimohini.

— Cum puteţi crede în idoli ?

— Credinţă ! De unde să aibă credinţă o făptură nevrednică cum sînt eu ? Dacă aş fi avut credinţă, aş fi fost salvată !

Din întîmplare, Lolita asistă la acest incident şi, roşind pînă-n vîrful urechilor, se întoarse către musafiră şi o întrebă :

— Aşadar, dumneavoastră credeţi în Cel căruia-i vă închinaţi ?

— Ce întrebare ! S-ar putea să nu cred în El ? fu răspunsul.

Lolita, clătinîndu-şi capul cu dispreţ, zise :

— Dumneavoastră nu numai că n-aveţi credinţă dar, ceea ce este şi mai grav, nici nu ştiţi că n-o aveţi !

Şi astfel Sucharita se înstrăină cu desăvîrşire de toată lumea, cu toate că Harimohini se străduia din răsputeri s-o împiedice de-a face lucruri care nu-i plăceau doamnei Baroda.

În trecut, doamna Baroda nu prea se înţelegea cu Haran ; dar acum se crease între ei o înţelegere reciprocă, îndreptată împotriva celorlalţi membri ai familiei. În consecinţă, doamna Baroda era încîntată să constate că, indiferent de ce spune lumea, dacă exista un om care să lupte pentru adevăratele idealuri ale Brahmo Samajului, acesta era Panu babu. În acelaşi timp, Haran le spunea tuturor că doamna Baroda era cel mai strălucit exemplu de femeie brahmoistă, întrucît, cu o conştiinciozitate nemaiîntîlnită, căuta să apere pe toate căile puritatea societăţii brahmoiste faţă de orice pîngărire. În această preamărire a doamnei Baroda, Haran îngloba fireşte şi o insinuare discretă împotriva lui Paresh babu.

Într-o zi, Haran îi spuse Sucharitei în prezenţa lui Paresh babu :

— Am auzit că în ultima vreme nu te mai hrăneşti decît cu alimente sfinţite, care au fost închinate idolilor. Este adevărat ?

Faţa Sucharitei se îmbujoră, dar încercă să se comporte ca şi cum n-ar fi auzit întrebarea. Îşi făcu de lucru cu peniţele şi călimara de pe masă, iar Paresh babu privind-o cu simpatie îi spuse lui Haran :

— Panu babu, să știi că tot ceea ce mîncăm noi sînt alimente sfințite prin grația lui Dumnezeu.

— Dar, după cît se pare Sucharita e gata să renunțe la dumnezeul nostru, zise Haran.

— Chiar dacă acest lucru ar fi posibil, crezi că poți schimba ceva cicălind-o? îl întrebă Paresh babu.

— Cînd un om e în pericol de a fi dus de un torent, nu e de datoria noastră să încercăm a-l trage înapoi la mal? îi răspunse Haran.

— A azvîrli cu tină în el nu înseamnă a-l trage la mal, zise Paresh babu. Dar, Panu babu, n-ai de ce te speria. O cunosc pe Sucharita de cînd era în fașă și dacă ar fi căzut în apă, aș fi știut-o înainte de a afla vreunul dintre voi și n-aș fi privit cu indiferență asemenea întîmplare.

— Sucharita e aici și ne poate răspunde, zise Haran. Eu am auzit că a refuzat să mănînce cu ceilalți. Întrebați-o dacă e adevărat sau nu.

Sucharita puse deoparte călimara și zise:

— Tata știe că am renunțat la alimentele pe care le-au atins alți oameni, și dacă tata tolerează acest lucru, sînt liniștită. În cazul că ești nemulțumit, poți să-mi spui mie, dar nu înțeleg pentru ce-l plictisești pe tata cu aceste lucruri? Nu știi cît de nesfîrșită este îngăduința lui față de fiecare dintre noi? Asta e răsplata ce i se cuvine?

Haran își pierdu cumpătul la acest răspuns deslușit și se gîndit uluit: „Iată că și Sucharita știe să ridice glasul în apărarea ei!"

Paresh babu iubea liniștea și detesta discuțiile, atît în legătură cu el cît și cu alții. Dusese o viață pașnică, nu umblase niciodată după o situație înaltă în Brahmo Samaj. Haran îl învinuia că nu dă dovadă de entuziasm față de cauza brahmoiștilor, dar Paresh babu se mulțumi să-i spună:

— Dumnezeau a creat două categorii de corpuri: mobile și inerte. Eu fac parte din a doua categorie. Dumnezeu îi folosește pe oamenii de genul meu pentru a îndeplini sarcini ce li se potrivesc. Nu văd nici un folos dacă un om ca mine devine agitat și în-

cearcă să facă lucruri care nu-i stau în fire. Acum sînt bătrîn, dar de mult se ştie ce anume pot să realizez şi ce nu. Nu vei ajunge la nici un rezultat încercînd să mă scoţi din ale mele.

Haran se făIea că e în stare să trezească entuziasm chiar şi într-o inimă de piatră. Era convins că dispune de o forţă ce-i poate stimula chiar şi pe cei inerţi, o forţă ce poate insufla pocăinţă în sufletul păcătoşilor... şi că nimeni nu putea rezista multă vreme stăruinţelor lui. Ajunsese la concluzia că toate schimbările în bine, observate la diferiţii membri ai Brahmo Samajului, sînt exclusiv meritele lui.

Haran nu se îndoia că, în dosul culiselor, influenţa lui acţiona din plin ; iar cînd cineva o lăuda pe Sucharita, se lumina la faţă de mulţumire. Avea impresia că el era cel care formase caracterul Sucharitei, prin îndrumările, exemplul şi tovărăşia lui. Începuse să spere că viaţa ei va fi una dintre cele mai strălucite realizări ale lui şi va contribui la consolidarea prestigiului său. Trufia lui Haran nu admitea înfrîngeri. Chiar şi acum, în faţa deplorabilului regres al Sucharitei, Haran era tot mulţumit, întrucît punea toată vina pe umerii lui Paresh babu. El nu cîntase niciodată, din tot sufletul, în corul celor ce-l preamăreau şi-l admirau pe Paresh babu, iar acum se felicita, convins că în scurt timp toţi vor vedea cît de întemeiată fusese rezerva lui plină de prudenţă.

Oamenilor pe care Haran pretindea să-i călăuzească pe calea cea dreaptă le putea ierta orice, în afară de un singur lucru : să devină independenţi, să meargă pe drumul ales după propria lor judecată. Nu se îndura să-şi scape din mînă victimele. Se lupta cu fiecare în parte şi cu cît vedea mai desluşit că sfaturile lui n-au efect, cu atît devenea mai stăruitor. Ca un mecanism pus în funcţiune, nu se mai putea opri. Motorul mergea înainte şi el continua să turuie neîncetat aceleaşi lucruri, în aceleaşi urechi surde la vorbele lui, fără a-şi da seama că a pierdut de mult partida.

Felul de a fi al lui Haran o supăra mult pe Sucharita, nu atît pentru ea cît pentru Paresh babu, care devenise un subiect discutat de întregul Brahmo Samaj ; şi Sucharita se frămînta cum şi ce ar putea face împotriva acestei situaţii.

Apoi, Sucharita mai suferea şi din pricina lui Harimohini, care, în cele din urmă, îşi dădu seama că pe măsură ce zilele treceau, în ciuda eforturilor ei de a rămîne în umbră, devenise un motiv de discordie în sînul familiei. Umilinţele îndurate de mătuşa ei o amărau din ce în ce mai tare pe Sucharita, cu atît mai mult cu cît nu vedea cum s-ar putea ieşi din această situaţie.

Tot atunci, doamna Baroda începu să-l cicălească pe Paresh babu să grăbească căsătoria Sucharitei.

— Nu mai putem avea grijă de Sucharita, insista doamna Baroda, mai ales acum cînd a început să trăiască după bunul ei plac. Dacă se mai amînă căsătoria ei, voi fi silită să scot din casă pe celelalte fete, deoarece viaţa ei contrară bunului simţ este un exemplu periculos pentru ele. Ai să te căieşti pentru indulgenţa ta, ţine minte ce-ţi spun ! Uită-te la Lolita. Niciodată n-a fost ca acum. Ce crezi ? Unde este rădăcina îndărătniciei ei ?... Nu mai ascultă de nimeni, şi însăşi persoana ei a devenit supărătoare pentru toată lumea. Gîndeşte-te la întîmplarea aceea... să mor de ruşine şi mai multe nu... crezi că Sucharita n-a avut nici un rol ? Pînă acum, nu m-am plîns niciodată de ea, pentru că o iubeşti pe Sucharita mai mult decît pe propriile tale fete, dar acum, dă-mi voie să ţi-o spun clar : aşa nu mai poate merge.

Paresh babu era foarte necăjit — şi nu pentru schimbarea în obiceiurile Sucharitei, ci din pricina neînţelegerilor din familie. Ştia bine că dacă doamnei Baroda îi intră ceva în cap, nu se lasă pînă nu-şi realizează dorinţa, iar dacă vede că eforturile ei nu duc totuşi la rezultatul dorit, îşi înzeceşte sforţările dar nu renunţă. Se gîndi că în actualele împrejurări, grăbirea căsătoriei Sucharitei ar aduce linişte în sufletul fetei. De aceea îi răspunse soţiei sale :

— Dacă Panu babu o poate convinge pe Sucharita să fixeze ziua, n-am nimic împotrivă.

— Tare aş vrea să ştiu de cîte ori mai trebuie să i se ceară consimţămîntul, strigă doamna Baroda. Sînt pur şi simplu năucită ! Pentru ce ne închinăm în faţa moşturilor ei ? Vrei să-mi spui unde mai găseşte ea un bărbat ca acesta ? Poţi să te superi ori nu, treaba ta, dar trebuie să le zicem lucrurilor pe nume : Sucharita nici nu e demnă de Panu babu !

— Eu n-am putut încă desluşi, zise Paresh babu, care sînt cu adevărat sentimentele Sucharitei faţă de Panu babu. De aceea, atîta vreme cît ei nu se înţeleg între ei prefer să nu mă amestec.

— Aşa ! Va să zică încă *n-ai desluşit* ce simte ea ? exclamă doamna Baroda. Bine că recunoşti ! Fata asta e greu de înţeles, crede-mă. Ascultă ce-ţi spun eu : în adîncul sufletului ei este cu totul altfel decît vrea să pară !

CAPITOLUL XLI

Într-un ziar apăru un articol în care se deplîngea scăderea entuziasmului în rîndurile Brahmo Samajului. Articolul cuprindea aluzii atît de clare la adresa familiei lui Paresh babu încît, deşi nu se menţiona nici un nume, toată lumea înţelegea la cine se referă ; după cum din stilul articolului, se putea ghici cine era autorul. Sucharita izbuti cu mari eforturi să-l citească pînă la capăt, pentru ca apoi să-l rupă în bucăţi... avea impresia că, oricît de mărunt l-ar rupe, chiar de-ar reduce hîrtia la atomii care o formau, furia ei nu putea fi domolită !

În această clipă intră în odaie Haran şi se aşeză pe un scaun lîngă ea. Sucharita era atît de ocupată să rupă ziarul, încît nici nu ridică ochii să se uite la el.

— Sucharita, zise Haran, vreau să discut cu tine o problemă foarte importantă, aşa că te rog să mă asculţi.

Sucharita continuă să rupă hîrtia, iar cînd cu degetele n-o mai putu rupe, luă foarfecele şi începu s-o taie în bucăţi şi mai mici. Înainte de a isprăvi, în cameră intră Lolita.

— Lolita, spuse Haran, am ceva de discutat cu Sucharita.

Lolita se întoarse să plece, dar Sucharita o prinse de rochie şi o reţinu. Lolita protestă :

— Panu babu are de vorbit cu tine între patru ochi !

Sucharita însă fără a ţine seama de protestul ei, o trase şi o sili să se aşeze lîngă ea.

Cum Haran era incapabil prin firea lui să priceapă o aluzie, începu fără nici o jenă să vorbească în faţa Lolitei :

— Cred că n-are nici un rost să mai amînăm căsătoria. Am vorbit cu Paresh babu, care a spus că de îndată ce îţi dai consimţămîntul putem fixa ziua căsătoriei. Aşadar, am hotărît ca duminica viitoare...

Dar Sucharita, fără a-l lăsa să-şi isprăvească fraza, zise simplu :

— Nu !

În faţa acestui refuz hotărît, Haran rămase năuc. Avusese întotdeauna impresia că Sucharita era toată numai supunere şi niciodată nu-şi închipuise c-ar fi capabilă printr-un singur cuvînt să-i respingă propunerea.

— Nu !? repetă el furios. Ce vrei să spui prin acest „nu" ?... Vrei poate să amîni ziua ?

— Nu, repetă simplu Sucharita.

— Dar, pentru Dumnezeu, ce vrei să spui ? zise Haran cu suflarea tăiată şi cu desăvîrşire uluit.

— Nu consimt la căsătorie, zise Sucharita cu capul aplecat pe piept.

— Nu consimţi ! Ce vorbă-i asta ? repetă Haran zăpăcit.

— Panu babu, mi se pare că nu mai înţelegi limba maternă ! interveni Lolita pe un ton sarcastic.

Haran, aruncînd nişte priviri ucigătoare spre Lolita, zise :

— Aş putea admite mai uşor că nu mai înţeleg limba maternă, decît să recunosc că atîta amar de vreme n-am ştiut să apreciez la justa lor valoare cuvintele rostite de o fiinţă, faţă de care am nutrit întotdeauna numai respect !

— Uneori trebuie să treacă timp pînă să-i înţelegi pe oameni, remarcă Lolita, şi poate că acest lucru se referă şi la dumneata.

— De la început şi pînă la sfîrşit, zise Haran, a existat o concordanţă desăvîrşită între faptele şi vorbele mele. Pot afirma fără teamă că niciodată n-am dat nimănui ocazia de a mă înţelege greşit. Sucharita poate să spună dacă am dreptate ori ba !

Lolita era pe cale de a-i replica, dar Sucharita o opri spunînd :

— Ceea ce spui este perfect adevărat ! Dumneata nu ai nici o vină.

— Dacă nu-mi găseşti nici o vină, pentru ce mă tratezi într-un mod atît de ruşinos ?

— Ai dreptul să spui că purtarea mea e ruşinoasă, îi răspunse Sucharita. Trebuie să accept această ruşine, pentru că nu pot să...

În acel moment se auzi de afară un glas :

— Didi, pot să intru ?

Cu o expresie de imensă uşurare, Sucharita strigă :

— Dumneata erai, Binoy babu ? Intră, te rog.

— Ai greşit, didi, nu-i Binoy Babu, ci pur şi simplu : Binoy. Nu trebuie să mă copleşeşti cu atîtea formalităţi ! zise Binoy intrînd. Apoi, dînd cu ochii de Haran şi văzînd expresia de pe chipul lui, adăugă glumeţ : Oh, văd că eşti supărată pe mine... da, înţeleg... pentru că n-am dat pe-aici atîta vreme !

Haran încercă să-i răspundă pe acelaşi ton :

— Da, într-adevăr, acesta e un motiv de supărare, dar nemaiputîndu-se stăpîni, urmă : Cred că ai venit într-un moment foarte puţin potrivit. Tocmai discutam cu Sucharita o chestiune importantă.

— Ce ghinion ! zise Binoy pregătindu-se să plece. Niciodată nu ştie omul dacă a ales momentul potrivit ! Iată pentru ce nu mai îndrăznesc să dau p-aici !

Cînd era pe punctul de a ieşi, Sucharita interveni :

— Nu pleca, Binoy babu. Noi am isprăvit discuţia. Ia loc, te rog.

Binoy pricepu că sosirea lui a salvat-o pe Sucharita dintr-o situaţie dificilă, aşa încît încîntat se aşeză la loc, zicînd :

— Eu nu refuz niciodată o amabilitate. Dacă mi se oferă un scaun, îl accept imediat. Aşa e firea mea. Aşa că, didi, păzeşte-te ! Să nu spui niciodată ce nu crezi, căci te vei căi de consecinţe !

Haran amuţi, dar atitudinea lui dovedea hotărîrea de a le arăta tuturor că nu e omul care să părăsească încăperea înainte de a spune tot ce avea de spus.

Din clipa cînd Lolita auzi în faţa uşii glasul lui Binoy, sîngele începu să-i alerge grăbit prin vine şi, în ciuda eforturilor depuse, nu reuşi să pară naturală. Acum Binoy intrase, dar ea nu i se putea adresa ca unui prieten ; tot timpul se frămînta, nenorocită că nu ştie unde să se uite şi cum să-şi ţină mîinile. De fapt, ar fi ieşit din odaie, dar Sucharita tot o mai ţinea de rochie.

Binoy, emoţionat şi el, se adresa în mod ostentativ Sucharitei, căci în ciuda prezenţei lui de spirit nu cuteza să-i vorbească direct Lolitei. Încercă să-şi ascundă tulburarea vorbind cu volubilitate, fără întrerupere.

Sfiala Lolitei şi a lui Binoy nu trecu neobservată de Haran. Îl supăra faptul că Lolita, care în ultima vreme luase o atitudine atît de sfidătoare faţă de el, era atît de supusă în faţa lui Binoy. Furia lui Haran împotriva lui Paresh babu crescu şi mai mult văzînd dovada palpabilă a pacostei pe care o adusese acesta în familie, permiţînd fetelor sale să intre în legătură cu oameni dinafara Brahmo Samajului. Gîndul că Paresh babu va trăi să se căiască de greşeala săvîrşită răsuna în el cu forţa unui blestem.

Văzînd că Haran n-are de gînd să plece, Sucharita îi spuse lui Binoy :

— N-ai văzut-o de mult pe mătușa mea. De multe ori m-a întrebat de dumneata. N-ai vrea să urcăm sus s-o vezi ?

— Doar nu-ți închipui, protestă Binoy ridicîndu-se s-o urmeze, că trebuia să-mi reamintești de mătușica ? Tocmai asta era și intenția mea !

După ce Sucharita plecă cu Binoy, Lolita se ridică și spuse :

— Cred, Panu babu, că n-ai nimic special să-mi spui, nu-i așa ?

— Nu, răspunse Haran. Și întrucît bănuiesc că ești așteptată în altă parte, nu te mai reții.

Lolita, pricepînd insinuarea, ridică semeață capul pentru a-i arăta că nu se simte atinsă de înțepătura aluziei și zise :

— A trecut atîta vreme de cînd Binoy babu n-a mai fost pe la noi, încît într-adevăr trebuie să mă duc să stau de vorbă cu el. Între timp, dacă vrei să-ți citești opera... ah, am uitat... sora mea chiar adineauri a rupt în bucăți ziarul dumitale. Totuși, dacă poți suporta să citești ceva scris de altul, răsfoiește aceste gazete. Și spunînd asta, luă de pe o măsuță din colțul odăii cîteva articole scrise de Gora pe care le păstrase cu toată grija și le așeză în fața lui Haran, urcînd apoi sus.

Harimohini se arătă încîntată de vizita lui Binoy, nu numai pentru că avea o afecțiune deosebită pentru acest tînăr, ci și pentru că el nu era ca ceilalți musafiri — toți oameni din Calcutta cu o cultură engleză și bengaleză superioară ei, care-i arătau fățiș că o consideră o făptură dintr-o altă specie. Încetul cu încetul, aerele lor de superioritate o intimidaseră, făcînd-o să se retragă din ce în ce mai mult în sine.

Binoy era un sprijin pentru ea. Deși trăia și el în Calcutta și avea o cultură solidă, nu-i arăta nici cea mai mică urmă de dispreț, ci dimpotrivă o trata cu o caldă afecțiune. Așa că, într-un timp scurt Binoy cuceri în inima ei locul unei rude apropiate.

Dacă ironia lui Haran nu i-ar fi lovit orgoliul, Lolita nu l-ar fi urmat imediat pe Binoy în camera lui Harimohini ; dar tonul şi cuvintele lui Panu babu o siliră să se poarte aşa, iar o dată ajunsă acolo, tot ele i-au alungat timiditatea, ajutînd-o să vorbească natural cu Binoy. Frînturi din conversaţia şi rîsetele lor se auziră şi la etajul de jos, iritîndu-l şi înfuriindu-l pe Haran, care, părăsit, şedea singur în odaia Sucharitei.

Curînd, Haran se plictisi de propria-i tovărăşie şi socoti că o convorbire cu doamna Baroda i-ar putea alina rănile. O găsi şi-i anunţă că Sucharita refuză să se căsătorească cu el. Doamna Baroda se arăta peste măsură de indignată.

— Panu babu, îi zise ea pe un ton dojenitor, socot că greşeşti dacă te porţi blînd în această chestiune. Fata şi-a dat consimţămîntul — de mult şi în repetate rînduri ; apoi, întregul Brahmo Samaj ştie că este un lucru de mult stabilit. Nu este admisibil ca dumneata să accepţi răsturnarea tuturor planurilor, pentru că ei i s-a năzărit astfel. Nu trebuie să renunţi la drepturile dumitale, aşa, cu una cu două. Fii ferm şi vom vedea dacă o să poată face ceva !

De fapt, sfatul dat lui Haran ca să persevereze era inutil. Îngîmfat cum era, îşi zicea tot timpul în sinea lui : „Trebuie să-mi înfăptuiesc planul, de dragul principiului. În ceea ce mă priveşte, nu mi-ar fi greu să renunţ la Sucharita, dar aici e în joc prestigiul Brahmo Samajului !"

Binoy, pentru a înlătura orice constrîngere din relaţiile sale cu Harimohini, o rugă să-i dea ceva de mîncare. Aceasta, încîntată, începu să se agite şi-i pregăti nişte fructe, dulciuri şi seminţe prăjite, pe care le puse pe o tavă de aramă, aşezîndu-i-o în faţă împreună cu un pahar cu lapte.

Binoy îi spuse rîzînd :

— Am crezut c-o voi pune pe mătuşica într-o mare încurcătură spunîndu-i că mi-e foame la o oră atît de nepotrivită, dar văd că n-am reuşit !

Acestea zise, se pregăti să facă o demonstrație a apetitului său, cînd pe neașteptate își făcu apariția doamna Baroda.

Binoy se aplecă atît de tare asupra tăvii cu bucate, încît de-abia i se mai vedea fața și zise :

— Cum de nu v-am văzut jos ? Am zăbovit cîtăva vreme pe acolo.

Doamna Baroda nu luă însă în seamă remarca și nici salutul lui și, uitîndu-se la Sucharita, exclamă :

— Va să zică, domnișoara noastră e aici ? De altfel, bănuiam ! Ea se distrează, în timp ce bietul Panu babu a așteptat-o toată dimineața, de parcă i-ar cerși bunăvoința ! V-am crescut cu grijă de cînd erați mici, dar așa ceva nu mi s-a întîmplat. Stau și mă întreb : cine o învață să se poarte astfel ? N-aș fi crezut că în familia noastră să se poată întîmpla asemenea lucruri ! Cum o să mai apărem în fața Brahmo Samajului ?

Harimohini, foarte tulburată de această ieșire a doamnei Baroda, îi spuse Sucharitei :

— N-am știut că te așteaptă cineva jos. Îmi pare rău că te-am reținut ! Du-te, scumpa mea ! Coboară numaidecît ! Trebuia să fiu mai atentă.

Lolita era cît p-aci să izbucnească, protestînd că Harimohini n-avea nici o vină, dar Sucharita, strîngînd-o tare de mînă, îi făcu semn să tacă și, fără a-i răspunde doamnei Baroda, plecă.

În cele povestite pînă acum am arătat că Binoy se bucura de simpatia doamnei Baroda. Aceasta era aproape sigură că, prin influența familiei sale, nu va trece mult pînă cînd Binoy va deveni un membru al Brahmo Samajului și era foarte măgulită la gîndul că meritul de a-l fi convertit pe acest tînăr îi va reveni ei. De fapt, nu o dată se lăudase cu această ispravă în fața prietenilor ei brahmoiști. Tocmai de aceea, se simți profund jignită văzîndu-l pe același Binoy în tabăra inamicului. Și culmea, o cîștigase de partea lui chiar pe propria-i fiică, pe Lolita.

— Lolita, ce cauți tu aici ? o întrebă ea pe un ton tăios.

— Binoy babu a urcat sus şi eu am...

— Lasă-l pe Binoy babu să stea cu cine vrea, dar locul tău e jos !

Lolita pricepu imediat că Haran urzise o intrigă, pomenind numele ei alături de al lui Binoy. Faptul o îndîrji într-atît, încît termină fraza începută cu reticenţă pe un ton cam agresiv :

— Binoy babu n-a mai fost de mult pe la noi. Vreau să stau pe-ndelete de vorbă cu el, după aceea voi coborî şi eu.

Doamna Baroda înţelese din tonul Lolitei că fata n-avea de gînd să se lase intimidată şi, temîndu-se că va fi silită să-şi recunoască înfrîngerea în faţa lui Harimohini, părăsi încăperea fără a mai riposta, făcîndu-se că nici nu-l vede pe Binoy.

După ce doamna Baroda plecă, nu mai rămase nici urmă din dorinţa Lolitei de a sta de vorbă pe-ndelete cu Binoy, după cum spusese. Cîtăva vreme rămaseră tustrei într-o tăcere deplină : apoi Lolita se ridică, ieşi şi coborî în odaia ei, încuind uşa.

Binoy îşi dădea acum seama care era situaţia lui Harimohini în această casă. Încetul cu încetul, ea îi povesti tot trecutul ei.

Terminîndu-şi povestea, Harimohini spuse :

— Crede-mă, copilul meu, viaţa lumească nu este potrivită pentru o femeie nenorocită ca mine. Ar fi fost mult mai bine dacă m-aş fi putut aşeza undeva, într-un loc sfînt şi să fi încercat să-l slujesc acolo pe Dumnezeu. Îmi rămăseseră nişte bani, puţini ce-i drept, dar aş fi putut trăi cîtăva vreme din ei şi chiar dacă aş fi isprăvit banii, m-aş fi putut descurca cumva, bunăoară ca bucătăreasă într-o familie. Sînt o mulţime de oameni care trăiesc astfel la Benares ! Dar sînt atît de păcătoasă, încît n-am reuşit să-mi împlinesc dorinţa. Cînd rămîn singură, amintirea nenorocirilor mele mă năpădeşte şi parcă nu mă lasă nici să mă gîndesc la Dumnezeu. Uneori mi se pare că înnebunesc. Radharani şi Satish au fost pentru mine ca o plută pentru un înecat... numai gîndul că aş putea să-i părăsesc mă înspăi-

mîntă. Zi şi noapte sînt chinuită de groaza că va trebui să renunţ şi la ei... Numai astfel se explică cum, după ce am pierdut tot ce-am avut, într-un timp scurt, am ajuns să-i iubesc atît de mult. Nu mă sfiesc să-ţi spun tot ce-am pe suflet, fiule, şi îţi mărturisesc că numai de cînd i-am găsit pe aceşti doi copii, pot iarăşi să mă închin lui Dumnezeu din toată inima... iar dacă-i pierd, dumnezeul meu nu mi se va părea altceva decît o stană de piatră.

După aceste vorbe, Harimohini îşi şterse lacrimile.

CAPITOLUL XLII

Sucharita coborî şi, oprindu-se în faţa lui Haran, îi zise :

— Pentru ce mă aştepţi ? Ce vrei să-mi spui ?

— Stai jos, spuse Haran.

Sucharita însă rămase în picioare.

— Sucharita, mi-ai făcut un mare rău, începu Haran.

— Şi dumneata mi-ai făcut mie un rău, zise Sucharita.

— Eu îmi menţin cuvîntul dat şi... încercă să continue Haran.

Dar Sucharita îl întrerupse :

— Crezi că oamenii îşi pot face rău unul altuia numai prin vorbe ? Vrei să mă sileşti să acţionez împotriva sentimentelor mele, numai din cauza unui cuvînt ? Oare adevărul nu e mai important decît o mulţime de vorbe false ? Pur şi simplu pentru că am spus de mai multe ori acelaşi lucru, greşeala trebuie să persiste ? Acum, după ce mi-am dat seama că am greşit, nu-mi mai pot respecta promisiunea... dacă aş proceda altfel, ar fi într-adevăr o greşeală şi mai mare.

Haran nu putea înţelege cum de s-a produs o asemenea schimbare în Sucharita. N-avea nici sensibilitatea, nici modestia necesară pentru a pricepe că stăruinţele lui nesăbuite o siliseră pe fată să-şi iasă

din rezerva şi calmul ei natural. Drept care, dînd toată vina pe seama noilor ei prieteni, o întrebă :

— Care e eroarea pe care pretinzi c-ai descoperit-o acum ?

— Pentru ce mă întrebi ? zise Sucharita. Nu-ţi ajunge cînd îţi spun că-mi retrag consimţămîntul ?

— Nu, pentru că noi trebuie să dăm explicaţii la Brahmo Samaj, stărui Haran. Ce vei spune tu şi ce voi spune eu membrilor Samajului ?

— În ce mă priveşte, zise Sucharita, n-am de spus nimic. Dacă dumneata trebuie să dai explicaţii, n-ai decît să le spui că Sucharita e prea tînără, ori prea zănatică, ori prea schimbătoare. Spune ce vrei ! Dar între noi, nu mai avem ce să ne spunem.

— Asta nu se poate termina în felul acesta, strigă Haran. Dacă Paresh babu...

În acest moment intră Paresh babu.

— Aud ? Dumneata erai, Panu babu ? îl întrebă. Vrei să-mi spui ceva ?

Sucharita vru să iasă din odaie, dar Haran o opri şi spuse :

— Nu, Sucharita, nu pleca. Trebuie să discutăm problema cu Paresh babu.

Sucharita se întoarse şi se opri în picioare în locul unde stătuse, în timp ce Haran zise :

— Paresh babu, după atît amar de vreme Sucharita îmi spune pe neaşteptate că nu consimte la căsătoria noastră. E drept din partea ei să se joace astfel cu o problemă de importanţă vitală ? Oare dumneata nu porţi o parte din răspunderea acestei întîmplări ruşinoase ?

Paresh babu, mîngîind părul Sucharitei, zise cu blîndeţe :

— Scumpa mea, nu trebuie să mai stai, poţi pleca !

Auzind aceste cuvinte simple, dar atît de pline de înţelegere şi afecţiune, Sucharita începu să plîngă şi ieşi în grabă din odaie.

Paresh babu continuă :

— Tocmai fiindcă mă temeam că Sucharita îşi dăduse consimţămîntul fără a-şi fi scrutat perfect

simţămintele, am ezitat cînd mi-ai cerut să facem logodna.

— Nu s-ar putea întîmpla, replică Haran, ca ea să-şi fi scrutat foarte bine simţămintele atunci cînd şi-a dat consimţămîntul, iar refuzul ei se bazează pe necunoaşterea propriilor sale înclinări ?

— Ambele ipoteze sînt posibile, zise Paresh babu. Dar dintr-o asemenea îndoială, nu poate ieşi o căsătorie.

— Pentru ce n-o sfătuieşti dumneata pe Sucharita, în interesul ei ?

— Ar trebui să ştii că eu n-o pot sfătui pe Sucharita altfel decît spre binele ei.

— Dacă într-adevăr ai fi procedat aşa, izbucni Haran, Sucharita n-ar fi ajuns niciodată în această stare. Tot ce se întîmplă în ultima vreme în familia dumitale, ţi-o spun pe faţă, se datoreşte exclusiv lipsei dumitale de discernămînt.

Paresh babu schiţă un zîmbet în timp ce îi răspundea :

— Aici ai dreptate... dacă nu răspund eu de cele ce se petrec în familia mea, cine ar putea s-o facă?

— Te asigur, însă, că într-o bună zi te vei căi de toate ! exclamă Haran.

— Căinţa este un dar al graţiei divine. Mă tem de greşeală, Panu babu, dar nu de căinţă, răspunse Paresh babu.

În acest moment Sucharita reveni şi prinzîndu-l de mînă pe Paresh babu, zise :

— Tată, e vremea rugăciunii !

— Panu babu, vrei să mă aştepţi puţin ? îl întrebă Paresh babu.

— Nu ! răspunse Haran scurt şi plecă.

CAPITOLUL XLIII

Sucharita era înspăimîntată de lupta ce o aştepta atît cu ea însăşi cît şi cu cei din jur. Cu timpul, sentimentul ei faţă de Gora, de care nu era conş-

tientă, se intensifică ; iar cînd, după arestarea lui, deveni evident, aproape covîrşitor, ea nu mai ştia unde o va duce. Nu putea vorbi cu nimeni despre ceea ce simţea, ba chiar se ferea să-şi facă ei înseşi mărturisiri.

Apoi, n-avea o clipă de singurătate şi linişte, pentru a găsi o soluţie care să pună capăt conflictului ei intim, căci Haran izbutise să mobilizeze pe toţi brahmoiştii, care acum roiau furioşi în jurul ei. Ba mai mult : avea motive să creadă că Haran va suna clopotul de alarmă în gazete.

Tot atunci, situaţia mătuşii ei ajunsese într-un punct în care, dacă nu se găsea foarte repede o soluţie, dezastrul era inevitabil. Sucharita îşi dădea seama că trece printr-o criză şi că a sosit ziua cînd nu va putea să mai meargă pe calea de pînă acum şi nici să gîndească pe făgaşul din trecut.

Singurul ei sprijin în aceste zile grele îi era Paresh babu. Nu-i cerea nici sfat, nici îndrumare, pentru că o bună parte din gîndurile ei îi păreau prea ruşinoase pentru a le discuta cu el — şi deci nu i le dezvăluia. Viaţa şi tovărăşia lui Paresh babu îi erau însă de ajuns. Ele erau adăpostul ocrotitor ce înlocuia atît grija paternă cît şi dragostea devotată a unei mame.

În aceste seri de toamnă, Paresh babu nu se mai ducea în grădină să-şi facă rugăciunea, ci se retrăgea pentru meditaţie într-o mică odaie din partea de apus a casei. Prin uşa deschisă pătrundeau razele soarelui ce apunea, luminîndu-i părul alb şi faţa liniştită. În aceste momente, Sucharita intra încetişor şi se aşeza lîngă el. Avea impresia că inima ei tulburată şi chinuită îşi află liniştea lîngă calmul profund al meditaţiei lui Paresh babu. Şi astfel, cînd deschidea ochii, aproape întotdeauna el o găsea aşezată lîngă el — discipolă tăcută şi liniştită — iar seninătatea ce părea s-o cuprindă îi îngăduia să reverse asupra ei binecuvîntarea inimii lui.

Datorită faptului că viaţa lui Paresh babu tindea permanent spre unirea cu Fiinţa Supremă, mintea lui era întotdeauna îndreptată spre bine şi spre ade-

văr ; grijile pămînteşti nu fuseseră niciodată precumpănitoare pentru el. Libertatea dobîndită pe această cale îl făcea incapabil să aplice altora vreo constrîngere în ceea ce priveşte credinţa sau comportarea lor. Avea o încredere naturală în bunătatea oamenilor şi o asemenea răbdare faţă de ei, încît adeseori era criticat de sectariştii pătimaşi. Dar, deşi criticile aduse îl dureau, ele nu-i tulburaseră niciodată echilibrul sufletesc. Adeseori repeta în sinea sa : „Nu primesc nimic din mîinile altora, ci primesc totul numai de la El."

Tocmai pentru a se putea bucura de această profundă linişte a lui Paresh babu, se obişnuise Sucharita în ultima vreme să meargă la el, indiferent cu ce pretext. Cînd conflictul din inima ei şi conflictul cu lumea înconjurătoare deveniră atît de acute încît echilibrul inimii ei lipsite de experienţă era ameninţat, îşi găsea liniştea doar cînd îşi aşeza capul la picioarele tatălui ei.

Sucharita nădăjduia că dacă va dobîndi puterea de a aştepta, forţele ce i se opuneau vor fi înfrînte prin răbdare. Dar nu-i fusese sortit să-şi vadă împlinite speranţele şi se pomeni silită s-o apuce pe căi necunoscute ei.

Cînd doamna Baroda se convinse că dojenile ei nu schimbă hotărîrea Sucharitei şi că nu este chip să-l atragă pe Paresh babu de partea ei, întreaga ei furie se îndreptă cu forţe înnoite asupra lui Harimohini. Numai gîndul că această femeie se află în casa ei o scotea din minţi.

Doamna Baroda îl poftise pe Binoy la ceremonia pe care o organiza în fiece an în memoria tatălui ei. Familia şi prietenii urmau să se adune seara, aşa că în ziua aceea doamna Baroda, ajutată de Sucharita şi de fetele ei, era foarte ocupată cu aranjarea camerei de primire.

În agitaţia pregătirilor, doamna Baroda observă că Binoy urcă spre Harimohini şi, cum omului pornit îi sare ţandăra din cel mai neînsemnat fleac, simţi că nu poate suporta aşa ceva. Lăsînd baltă

toată treaba, urcă după el pînă-n camera lui Harimohini. Aici îl găsi aşezat pe rogojină, vorbind prietenește cu ea.

— Uite ce este, izbucni doamna Baroda adresîndu-se lui Harimohini, n-am nimic împotrivă să stai cît vrei în casa asta şi noi o să-ţi purtăm bucuros de grijă, dar ascultă ce-ţi spun, o dată pentru totdeauna : nu putem tolera idolul dumitale în această odaie !

Harimohini trăise toată viaţa într-un sat şi despre brahmoişti îşi închipuia că erau un fel de sectă creştină. Singura problemă pe care şi-o pusese în legătură cu ei era în ce măsură putea să aibă de-a face cu ei fără a-i supăra. Încetul cu încetul, îşi dăduse seama că prezenţa ei îi supără şi începuse să se gîndească la o soluţie adecvată. Vorbele doamnei Baroda spuse pe şleau îi arătau că nu mai avea timp să reflecteze şi că soluţia trebuia găsită imediat. În primul moment se gîndi să se mute într-o altă casă din Calcutta, aşa încît să-i poată vedea măcar din cînd în cînd pe Sucharita şi pe Satish ; dar mai tîrziu se întrebă dacă modesta sumă de bani pe care o avea îi va ajunge să facă faţă cheltuielilor de trai în Calcutta.

După ce doamna Baroda apăru şi dispăru ca o furtună, Binoy rămase nemişcat, cu capul aplecat.

Harimohini întrerupse tăcerea, zicînd :

— M-am gîndit să plec într-un pelerinaj. Nu crezi că vreunul dintre voi m-ar putea însoţi în călătorie, fiule ?

— Aş fi încîntat să te pot însoţi, îi răspunse Binoy, dar îmi trebuie cîteva zile ca să mă pregătesc de plecare. Pînă atunci, n-ai vrea să vii să locuieşti la mama mea ?

— Tu nu ştii, băiete, zise Harimohini, ce povară e fiinţa mea. Dumnezeu a pus pe umerii mei greutăţi atît de mari, încît nimeni nu mă poate ajuta. Povara prezenţei mele devenise insuportabilă chiar în căminul propriului meu bărbat. Trebuia să pricep asta ! Dar văd că înţeleg foarte greu anumite lucruri. Am tot hoinărit şi am încercat să umplu

golul din inima mea, dar oriunde am fost, mi-am purtat cu mine nenorocirea. Aşa că, fiule, lasă-mă în plata Domnului. Pentru ce să-mi impun din nou fiinţa în casa altuia ? Voi încerca să mă adăpostesc, în sfîrşit, la picioarele Celui ce poartă povara lumii întregi. Nu pot să lupt mai departe...

În timp ce vorbea, Harimohini îşi ştergea mereu lacrimile.

— Nu, mătuşică ! zise Binoy. Nu vreau să vorbeşti aşa. Pe mama mea n-o poţi asemui cu nimeni pe lume ! O făptură care a fost în stare să închine lui Dumnezeu toate greutăţile vieţii nu va osteni niciodată să poarte şi durerile altora. Aşa este mama mea, şi aşa este şi Paresh babu. Nu, mătuşică, nici nu vreau să aud asemenea vorbe ! Am să te duc mai întîi în pelerinajul plănuit de mine, apoi te voi însoţi în pelerinajul dumitale.

— Bine, zise Harimohini, dar trebuie să le dai întîi de veste că...

— Sosirea noastră îi va vesti, o întrerupse Binoy. Ea este cea mai bună vestire !

— Atunci, mîine dimineaţă... începu Harimohini, dar Binoy interveni din nou :

— Pentru ce mîine ?... N-ar fi mai bine chiar în astă-seară ?

În acest moment apăru Sucharita, care-l chemă pe Binoy :

— M-a trimis mama să-ţi spun că începe ceremonia.

— Îmi pare rău, dar nu pot participa. Am ceva de discutat cu mătuşica, zise Binoy.

Adevărul este că, după cele petrecute, Binoy nu mai era dispus să accepte invitaţia doamnei Baroda. Întreaga ceremonie i se părea curată făţărnicie.

Harimohini, însă, se sperie şi stărui să se ducă, zicînd :

— Poţi să-mi vorbeşti după aceea. Du-te, asistă la ceremonie şi după ce se va isprăvi, întoarce-te la mine.

— Cred c-ar fi mai bine pentru dumneata dacă ai veni, adăugă Sucharita.

Binoy pricepu că dacă nu ia parte la ceremonie, scandalul ce mocnea în această casă se va dezlănțui. Așa că se duse în camera pregătită pentru ceremonie. Dar docilitatea lui nu-și atinse scopul.

După serviciul divin s-au servit gustări, dar Binoy refuză, spunînd :

— Nu, mulțumesc, n-am poftă de mîncare.

— Nu mă mir că ți s-a stricat apetitul, dacă ai mîncat fel de fel de dulciuri acolo sus, zise doamna Baroda pe un ton ironic.

Binoy începu să rîdă și zise :

— Asta-i soarta pofticioșilor ! Își compromit viitorul, cedînd ispitelor oferite de prezent.

Și cu aceasta, se pregăti de plecare, dar doamna Baroda îl întrebă :

— Te urci iarăși sus, nu-i așa ?

Binoy îi răspunse scurt „da" și ieși, șoptindu-i Sucharitei în dreptul ușii :

— Didi, vino pînă la mătușica o clipă. Am neapărată nevoie de dumneata.

Lolita era ocupată să servească musafirii, dar în momentul cînd trecu pe lîngă Haran, acesta fără nici un rost zise :

— Binoy babu nu-i aici, s-a dus sus.

Lolita se opri în fața lui și, privindu-l drept în ochi, îi spuse pe un ton tăios.

— Știu. Dar nu va pleca din casă fără să-și ia rămas bun de la mine. De altfel, am să urc și eu sus, de îndată ce-mi îndeplinesc obligațiile.

Haran observase că Binoy îi șoptise ceva Sucharitei și că aceasta îl urmase aproape imediat. În timpul reuniunii făcuse mai multe încercări nereușite de a intra în vorbă cu Sucharita, dar ea îi respinse avansurile atît de evident în fața brahmoiștilor invitați, încît Haran se simți de-a dreptul insultat. Iar acum cînd își dădu seama că nu izbutise să trezească nici în Lolita conștiința păcatului ei, se înfurie de-a binelea.

Cînd Sucharita ajunse sus, o găsi pe Harimohini așezată între niște boccele unde-și strînsese tot avu-

tul. Era gata de plecare. Mirată, o întrebă pe mătuşa ei ce vrea să facă.

Harimohini, incapabilă să-i dea un răspuns, începu să plîngă.

— Unde-i Satish ? întrebă ea într-un tîrziu. Spune-i, măicuţă, să vină o clipă la mine, vrei ?

Sucharita, năucită, se uită la Binoy, care-i spuse :

— Dacă mătuşica rămîne aici, neînţelegerile din casă nu vor conteni, aşa că o iau la mama.

— M-am gîndit să plec apoi de acolo într-un pelerinaj, adăugă Harimohini. Nu e bine ca un om ca mine să se aşeze în casa nimănui. Pentru ce să cad mereu pe capul cuiva ?

În ultima vreme, Sucharita se gîndise mult la situaţia mătuşii ei şi ajunsese la concluzia că prelungindu-şi şederea, nu va face decît să se expună jignirilor. Aşa că, fără a-i răspunde, se duse şi se aşeză simplu pe rogojină lîngă Harimohini.

Afară se întunecase de-a binelea, dar felinarele nu fuseseră încă aprinse. Stelele străluceau palide pe cerul mohorît de toamnă, iar în întunericul din odaie nu se putea vedea cine dintre ei plîngea.

Brusc, pe scări răsună glasul strident al lui Satish, strigînd :

— Mătuşică, mătuşică !

Harimohini se ridică în grabă.

— Mătuşică, zise Sucharita. În seara asta n-ai unde să pleci. Mîine dimineaţă vom vedea ce este de făcut. Nu poţi fugi aşa, fără să-ţi iei rămas bun de la tata, după cum se cuvine. Ar fi foarte îndurerat !

Enervat de insultele proferate de doamna Baroda la adresa lui Harimohini, Binoy nu se gîndise la acest lucru. Socotise că Harimohini nu trebuia să mai petreacă nici o noapte sub acest acoperiş şi voia să-i arate stăpînei casei că se înşală dacă crede că Harimohini va răbda jignirile ei fără a crîcni, pentru că n-avea alt adăpost. De aceea, singura lui grijă fusese s-o scoată din casă cît mai curînd.

Spusele Sucharitei îl readuseră la realitate, amintindu-i că în casa aceasta Harimohini mai avea şi

alte relații, în afară de cele cu stăpîna casei, și că nu se cădea să țină mai mult seama de insultă decît de ospitalitatea oferită cu atîta generozitate și căldură de capul familiei. Ca urmare, spuse :

— Sucharita are dreptate. Nu poți pleca fără a-ți lua rămas bun de la Paresh babu.

Tocmai atunci intră Satish, strigînd :

— Mătușică, știi că rușii invadează India ? Nu-i grozav ?

— Și tu de partea cui ești ? îl întrebă Binoy.

— Eu sînt cu rușii ! zise Satish.

— Atunci, n-au de ce se teme ! zise zîmbind Binoy.

Văzînd că momentul de criză trecuse și că Binoy își schimbase gîndul, Sucharita îi lăsă singuri și coborî încetișor.

CAPITOLUL XLIV

Paresh babu ședea singur în odăița lui și, ca de obicei, citea înainte de culcare dintr-un volum de Emerson [1]. Lampa era aprinsă cînd Sucharita intră și-și trase încet un scaun lîngă el. Paresh babu puse cartea pe masă și o privi drept în față.

Sucharita nu găsi nici un pretext pentru a-și justifica venirea. Incapabilă să spună ceva concret, se mulțumi să-l roage :

— Tată, citește-mi puțin !

Paresh babu îi citi și-i dădu explicații pînă se făcu aproape ora zece. Dar acum, Sucharita simți iarăși că nu poate să vorbească despre vreun subiect neplăcut, tulburîndu-i astfel liniștea. De aceea se ridică pregătindu-se să se retragă, dar Paresh babu o opri, spunîndu-i :

— Ai venit să-mi vorbești despre mătușa ta, nu-i așa ?

Mirată că-i ghicise gîndurile, Sucharita îi spuse :

[1] R. W. Emerson (1803—1882) — eseist și filozof american.

— Așa este, tată, dar nu-ți fă griji în seara asta. Putem vorbi și mîine.

Paresh babu îi făcu semn însă să se așeze și-i spuse :

— Am observat că mătușa ta nu se simte bine aici. Nu mi-am închipuit că credința și datinile ei se vor ciocni atît de grav cu obiceiurile și ideile mamei tale. Acum, cînd văd cît o indispun, sînt convins că și mătușa ta se simte stingherită din pricina asta.

— Mătușica e gata de plecare, zise Sucharita.

— Știam că va proceda astfel, continuă Paresh babu, dar mai știu că voi sînteți singurele ei rude și deci, n-o puteți lăsa să plece în lumea largă. De aceea, am chibzuit în ultima vreme asupra acestui lucru.

Sucharita nu bănuise niciodată că Paresh babu își dădea seama de situația neplăcută în care ajunsese mătușa ei și că era preocupat să găsească o soluție. Căutase să-i ascundă o realitate care-l putea mîhni, dar cînd îl auzi vorbind astfel, de recunoștință ochii i se umplură de lacrimi.

— M-am gîndit să-i găsesc o locuință potrivită, zise apoi Paresh babu.

— Dar mă tem că ea... ea... îngînă Sucharita.

— Vrei să spui că nu va putea plăti chiria ? Dar n-ai de gînd să-i iei chirie, fată dragă ?

Sucharita se uită la el cu gura căscată și rîse cînd îl auzi spunînd :

— Las-o să locuiască în casa ta și atunci nu va avea de plătit nici o chirie.

Aceste cuvinte o buimăciră și mai tare pe Sucharita, dar Paresh babu o lămuri :

— Nu știi că aveți două case în Calcutta ? Una este a ta, cealaltă a lui Satish. Tatăl tău, înainte de-a muri, mi-a încredințat niște bani, pe care i-am dat cu dobîndă și, cînd am strîns o sumă mai mare, am investit-o cumpărînd două case în oraș. Chiriile pe care le-am încasat le-am investit de asemenea. Nu de mult s-a mutat chiriașul din casă, așa că acum e liberă și o poți pune la dispoziția mătușii tale.

— Dar o să poată trăi acolo singură? întrebă Sucharita.

— De vreme ce te are pe tine, ruda ei, pentru ce să trăiască singură? zise Paresh babu.

— Tocmai pentru aceasta voiam să-ţi vorbesc astă-seară, tată, exclamă Sucharita. Mătuşa e hotărîtă să plece din casa aceasta şi eram frămîntată la gîndul că va pleca singură!... Venisem să-ţi cer sfatul. Să ştii, tată, că voi face întocmai cum spui dumneata.

— Cunoşti ulicioara de lîngă casa noastră? o întrebă Paresh babu. Ei bine, casa ta se află la a patra poartă de pe ulicioară. Din veranda noastră poţi s-o şi vezi. Dacă vei locui acolo, nu te vei simţi părăsită. Ne vom putea vedea cît de des pofteşti, ca şi cînd am trăi în aceeaşi casă.

Sucharita simţi că i se ridică o imensă greutate de pe inimă. Gîndul despărţirii de Paresh babu o durea, cu toate că în mintea ei îşi făcuse de mult loc convingerea că datoria o va sili foarte curînd să plece de lîngă el.

Cu inima prea plină de bucurie pentru a putea vorbi, Sucharita rămase tăcută lîngă Paresh babu care, de asemenea, era absorbit de gînduri. Sucharita era discipola, fiica şi prietena lui. Devenise viaţă din viaţa lui. Fără ea, nici rugăciunile nu i se mai păreau complete. În zilele cînd Sucharita venea şi stătea lîngă el în timpul meditaţiei, i se părea că rugăciunile sînt mai rodnice şi că în timp ce dragostea lui caldă căuta să înalţe şi gîndurile Sucharitei spre Cel ce este Bun, însăşi viaţa lui se înălţa.

Nimeni dintre ai lui nu venise către el cu încrederea şi smerenia neprihănită a Sucharitei. Întocmai cum floarea îşi îndreaptă faţa spre soare, aşa se îndrepta fiinţa ei întreagă spre el şi se deschidea ca o floare. Un apel atît de plin de devotament nu putea primi decît un răspuns asemănător. Astfel, inima lui întreagă îşi revărsa darul, ca ploaia ce cade dintr-un nor încărcat.

Nu există prilej mai minunat pentru dăruire decît să poţi da, zi de zi, tot ce ai mai bun şi mai adevărat unei fiinţe cu sufletul deschis. Acest prilej i l-a oferit Sucharita lui Paresh babu şi de aceea legătura dintre ei era atît de profundă.

Acum sosise timpul despărţirii lor materiale. Pomul a copt fructul, hrănindu-l cu seva lui vitală ; şi iată că trebuie să-l lase să se desprindă de el. Durerea tainică ce-o simţea în inimă, Paresh babu i-o închina acum Celui ce sălăşluieşte în ea.

De altfel, simţise de cîtăva vreme că Sucharita era chemată să-şi trăiască propria-i viaţă. Paresh babu era convins că fata strînsese provizii din belşug pentru pelerinajul ce-o aştepta şi ştia că aceste rezerve îi vor ajunge pentru a păşi pe calea cea dreaptă a lumii, pentru a-şi însuşi experienţe noi din bucuriile şi durerile vieţii, din încercările prin care va trece şi din faptele pe care le va săvîrşi.

„Du-te cu bine, copila mea, îşi zicea în inima lui. Este cu neputinţă să rămîi veşnic în umbra îndrumării sau chiar a grijii mele ocrotitoare. Dumnezeu te va elibera de mine şi te va duce, prin felurite experienţe, spre împlinirea destinului tău... fie ca viaţa ta să se desăvîrşească în El.“ Astfel, Paresh babu îi închină lui Dumnezeu această jertfă sfîntă, pe Sucharita lui, pe care o ocrotise de mică cu toată dragostea inimii lui.

Paresh babu nu şi-ar fi permis să-i arate doamnei Baroda nici o împotrivire şi nici să-şi manifeste enervarea faţă de neînţelegerile apărute în sînul familiei sale. Ştia prea bine că atunci cînd un şuvoi porneşte brusc printr-un jgheab vechi şi îngust, curentul este agitat şi că singurul remediu este ca apa să fie lăsată să se reverse liberă pe plaiurile întinse. Văzuse cum făgaşurile săpate de tradiţie şi obiceiuri în viaţa familiei sale fuseseră desfundate de întîmplările neaşteptate, concentrate toate în jurul Sucharitei, şi-şi dădea seama că pacea nu putea fi restabilită decît eliberînd-o de toate opreliştile şi lăsînd-o să-şi croiască singură relaţiile ei, şi numai ale ei, cu lumea exterioară. De aceea, în-

cet şi liniştit, luase măsurile necesare pentru a-i da libertatea să-şi trăiască viaţa ei.

Amîndoi şezură fără a vorbi, pînă cînd ceasul bătu unsprezece. Atunci Paresh babu se ridică şi, luînd-o de mînă, o conduse în verandă. Stelele străluceau pe cerul senin fără nori şi cu Sucharita lîngă el, în liniştea nopţii, Paresh babu se rugă cu glas tare :

— Izbăveşte-ne, Doamne, de neadevăr şi fă ca adevărul să-şi reverse strălucirea şi lumina asupra vieţilor noastre.

CAPITOLUL XLV

În dimineaţa următoare, cînd Harimohini, luîndu-şi rămas bun de la Paresh babu, îi făcu plecăciunea cuvenită unui om mai bătrîn, el îşi retrase iute piciorul aşa încît ea să nu i-l poată atinge.

— Vă rog să nu faceţi asta ! exclamă el foarte stingherit.

Harimohini, cu lacrimi în ochi, îi spuse :

— Niciodată în viaţa aceasta sau în vieţile viitoare nu-mi voi putea plăti datoria faţă de dumneavoastră. Aţi făcut ca viaţa să fie posibilă chiar şi pentru o făptură nenorocită ca mine... nimeni altul n-ar fi putut-o face... chiar dacă ar fi vrut. Dar Dumnezeu a fost bun cu dumneavoastră şi de aceea m-aţi putut salva pînă şi pe mine.

Paresh babu, foarte încurcat, murmură :

— N-am făcut nimic deosebit, meritul este doar al Sucharitei.

Dar Harimohini nu-l lăsă să-şi isprăvească vorba:

— Ştiu, ştiu ! Dar şi Radharani este a dumneavoastră. Tot ce face ea, de fapt faceţi dumneavoastră. Cînd i-a murit mama, apoi cînd şi-a pierdut tatăl, credeam c-a fost sortită nefericirii... Cum mi-aş fi putut închipui că Dumnezeu o va binecuvînta astfel după atîta nenorocire ? Cînd, după peregrinările mele, am ajuns în cele din urmă aici şi v-am

cunoscut, am înțeles că lui Dumnezeu poate să i se facă milă chiar și de mine!

În acest moment intră Binoy și spuse:

— Mătușică, a venit mama să te ia.

— Cine a venit? exclamă Sucharita roșind pînă-n vîrful urechilor.

— E jos, stă de vorbă cu mama dumitale, îi răspunse Binoy. Sucharita coborî în goană.

Paresh babu îi spuse lui Harimohini:

— Dați-mi voie să merg cu dumneavoastră și să vă rînduiesc noua locuință.

După ce Paresh babu plecă, Binoy zise uluit:

— Mătușică! N-am știut că aveți o casă!

— Nici eu, băiatule, n-am știut pînă azi, îi răspunse Harimohini. Nu știa decît Paresh babu. Mi se pare că e casa lui Radharani.

— Credeam că, în sfîrșit, poate fi și Binoy de folos cuiva pe lume, dar văd că nu mi-e dat să am această bucurie. Pînă-n clipa asta n-am putut face nimic pentru nimeni, nici chiar pentru mama... ea, în schimb, m-a ajutat mereu. Pentru mătușica, de asemenea, pare-se că nu pot face nimic, așa că trebuie să mă mulțumesc doar să primesc bunătatea ei. Văd că soarta mea e să primesc, nu să dau!

Peste cîteva momente apăru Anandamoyi, însoțită de Lolita și de Sucharita. Harimohini păși spre ea și o salută zicînd:

— Cînd Dumnezeu te binecuvîntează, o face din plin. Didi, El mi te-a dăruit azi pe dumneata! Cu aceste vorbe, strînse mîna lui Anandamoyi și o pofti să se așeze lîngă ea pe rogojină. Apoi urmă: Didi, știi că Binoy nu vorbește decît despre dumneata?

— Așa a fost de cînd era mic, răspunse Anandamoyi zîmbind. Cînd îl interesează un subiect, nu mai vrea să audă nimic altceva. Vă asigur că în curînd vine rîndul „mătușii" lui!

— Așa este! exclamă Binoy. Sînteți prevenite deci! Mi-am găsit mătușica destul de tîrziu, dar mi-am cucerit-o singur! Și fiindcă atîția ani nu m-am putut bucura de ea, trebuie să profit cît mai mult acum!

Anandamoyi, uitîndu-se la Lolita, zise zîmbind cu subînțeles :

— Binoy al nostru nu numai că știe să dobîndească ceea ce dorește, dar are și arta de a păzi bine ceea ce a dobîndit ! Credeți că nu știu cum vă prețuiește pe toți, de parcă ați fi pentru el o comoară la care nici în vis n-a sperat ? N-am cuvinte să vă spun cît sînt de fericită că v-a cunoscut... a devenit alt om și o știe prea bine !

Lolita voi să-i răspundă ceva, dar nu găsi cuvintele și se încurcă atît de tare, încît Sucharita îi sări într-ajutor :

— Binoy vede în fiecare om numai ce are bun și astfel își cîștigă dreptul de a se bucura de tot ce au mai bun prietenii săi. Acesta însă, în mare parte, este meritul lui.

— Mamă, se băgă în vorbă Binoy, lumea nu mă consideră o făptură atît de interesantă, încît să merit laudele dumitale ! Aș fi vrut nu o dată să te lămuresc în această privință, dar vanitatea m-a împiedicat. Acum, însă, îmi dau seama că nu-ți voi mai putea ascunde această revelație dezastruoasă pentru mine... Mai bine ar fi, cred, să schimbăm subiectul.

În acest moment apăru Satish, ținîndu-și în brațe noul cățeluș, ultima lui achiziție. Harimohini, văzîndu-l, se dădu înapoi speriată și-i spuse :

— Satish, scumpul meu, te rog pleacă de aici cu cîinele ăsta. Fii băiat cuminte, dragul meu !

— Nu-ți face nimic, mătușică, exclamă Satish. N-are să intre în odaia dumitale. Uite, îl mîngîi puțin și o să stea liniștit.

Harimohini se retrase cît mai departe de animal, pe care n-avea voie să-l atingă, în timp ce continua să-l implore pe Satish.

— Scumpul meu, pentru numele lui Dumnezeu, du-l de aici !

Atunci Anandamoyi îl trase pe Satish cu cîine cu tot spre ea și, luînd cățelul în poală, zise :

— Va să zică dumneata ești Satish, prietenul lui Binoy ?

Lui Satish i se păru foarte firesc să fie numit prietenul lui Binoy şi răspunse „da" fără nici o urmă de modestie. Apoi se opri în faţa lui Anandamoyi, privind-o cu ochi mari. Ea îi spuse că este mama lui Binoy.

Sucharita îl dojeni pe fratele ei :

— Domnule Vorbălungă, fă te rog *pronam* în faţa mamei !

Ruşinat, Satish încercă să facă o plecăciune.

Între timp îşi făcu apariţia doamna Baroda care, fără a lua în seamă prezenţa lui Harimohini, o întrebă pe Anandamoyi dacă nu vrea să ia o mică gustare.

— Eu mănînc orice fel de bucate, îi răspunse Anandamoyi, dar acum n-aş lua nimic, mulţumesc. După ce se va întoarce Gora, dacă ne daţi voie, vom onora ospitalitatea dumneavoastră.

De fapt, Anandamoyi nu voia să facă în absenţa lui Gora nici un gest care ar fi contrariat dorinţele lui.

Doamna Baroda îl observă în acel moment pe Binoy şi zise :

— Oh, Binoy babu, eşti aici ? Nu te-am văzut cînd ai venit !

— Tocmai eram pe cale să vă aduc la cunoştinţă că sînt aici, îi răspunse Binoy.

— De altfel, ieri ai şters-o pe furiş deşi erai musafirul nostru ! Ei, ce zici, azi n-ai vrea să iei micul dejun cu noi fără să fi fost invitat ?

— Să ştiţi că în asemenea condiţii mi se pare mai ispititor, zise Binoy. Un bacşiş este întotdeauna mai plăcut decît salariul obişnuit.

Harimohini rămase uluită de această conversaţie. Nu încăpea îndoială că Binoy mînca în mod obişnuit în această casă şi, pe lîngă toate, nici Anandamoyi nu părea să respecte regulile castei sale. Aceste constatări erau departe de a o încînta.

După ce doamna Baroda plecă, ea se încumetă să întrebe cu timiditate :

— Didi, bărbatul dumitale nu este ?...

— Bărbatul meu este hindus habotnic, îi răspunse Anandamoyi.

Harimohini nu știa ce să mai creadă și-și manifestă atît de vizibil uluirea, încît Anandamoyi se văzu silită să-i explice :

— Uite ce este, surioară : atîta vreme cît societatea mi s-a părut a fi cel mai important lucru de pe lume, am respectat legile ei. Dar, într-o bună zi, Dumnezeu mi s-a arătat în așa fel, încît nu mi-a mai îngăduit să respect societatea. Și fiindcă El însuși mi-a luat casta, nu-mi mai pasă de ce cred alții despre mine.

— Și ce spune soțul dumitale ? întrebă Harimohini, la fel de nelămurită după o asemenea explicație.

— Bărbatul meu nu e mulțumit, zise Anadamoyi.

— Dar copiii dumitale ?

— Nici lor nu le place. Dar oare viața mi s-a dat numai pentru a fi pe placul bărbatului și copiilor mei ? Îmi vine greu, surioară, să explic această problemă altora. Nu mă înțelege decît Acela care știe totul ! Și la aceste cuvinte, Anandamoyi își împreună mîinile înclinîndu-se în tăcere.

Harimohini își zise în gînd că poate vreo misionară europeană o convertise la creștinism și simți cum i se strînge inima, îndepărtînd-o de Anandamoyi.

CAPITOLUL XLVI

Labonya, Lolita și Lila nu se mai deslipeau de Sucharita nici o clipă. Deși păreau foarte încîntate s-o ajute la aranjarea noului ei cămin, entuziasmul lor nu servea decît pentru a le ascunde lacrimile.

Ani de-a rîndul, sub diferite pretexte Sucharita se străduise să-l ajute pe Paresh babu, făcîndu-i în fiecare zi cîte un mic serviciu. Îi așeza florile în odaie, îi rînduia cărțile și hîrtiile, îi aerisea hai-

nele, sau îl anunța cînd baia era pregătită. Celelalte fete nu se sinchiseau de aceste amănunte.

Acum însă se apropia clipa cînd nu va mai avea prilejul să-l ajute. Aceste mărunte servicii puteau fi bineînțeles îndeplinite de oricine, sau puteau fi date uitării, dar despărțirea inevitabilă începu să le chinuie inima amîndurora.

În ultima vreme, ori de cîte ori Sucharita intra în camera tatălui ei, fiecare gest mărunt lua proporții uriașe — și pentru ea, și pentru el. Apăsarea pe care o simțea el în inimă se exprima printr-un suspin, iar ei durerea îi umezea ochii.

În ziua cînd urma ca — după masa de prînz — Sucharita să se mute în noul ei cămin, Paresh babu, intrînd în odaia lui pentru meditația de dimineață, găsi flori așezate în fața scaunului său și pe Sucharita așteptîndu-l. Labonya și Lila propuseseră ca în dimineața aceea să-și facă cu toții rugăciunea împreună, dar Lolita le convinsese să renunțe. Ea știa ce mult însemna pentru Sucharita că putea să asiste la rugăciunea tatălui lor și bănuia că astăzi, mai mult ca oricînd, era însetată după binecuvîntarea lui. Lolita voia să evite prezența altora, pentru a nu tulbura intimitatea legăturii profunde dintre ei.

Cînd, la sfîrșitul rugăciunii, pe Sucharita o năpădiră lacrimile, Paresh babu îi spuse :

— Nu te uita în urmă, copila mea ! Nu șovăi, ci primește cu curaj tot ce ți-a hărăzit soarta. Mergi înainte cu bucurie, adună-ți toate puterile, pentru a alege binele din tot ce vei avea de înfruntat. Dăruiește-te în întregime lui Dumnezeu, bizuie-te pe El, ca unicul tău ajutor și atunci, chiar în mijlocul greutăților și greșelilor, vei putea urma calea Celui bun. Dacă însă te vei împărți, oferind parte din tine lui Dumnezeu și parte altor griji, îți va fi greu. Fie ca Dumnezeu să te călăuzească și să nu mai ai nevoie de ajutorul neînsemnat pe care ți-l pot da alții.

Cînd ieșiră din odaia de rugăciune, îl găsiră pe Haran așteptîndu-i. Sucharita, nevrînd să-și mani-

feste în ziua aceasta nici un resentiment, îl salută cu căldură.

Haran, care şedea pe scaun, îşi umflă pieptul, ridicîndu-şi capul, şi zise cu glas solemn :

— Sucharita, să ştii că această zi de apostazie faţă de adevărul pe care l-ai mărturisit atîta vreme este o zi de doliu pentru noi.

Sucharita nu-i răspunse, dar tonul lui vibră discordant, tulburînd armonia de care îi era cuprinsă fiinţa.

— Numai conştiinţa fiecărui om îi poate spune cine e fidel crezului său şi cine-i apostat, remarcă Paresh babu. Adeseori ne frămîntăm fără rost, pentru că judecăm lucrurile greşit, din exterior.

— Vrei să spui că n-ai nici o temere pentru viitor ? întrebă Haran. Şi că n-ai motive de căinţă pentru trecut ?

— Panu babu, răspunse Paresh babu, eu nu îngădui niciodată minţii mele să cultive temeri imaginare ; iar în ce priveşte faptele trecute ce cheamă căinţa, le voi cunoaşte atunci cînd va veni căinţa.

— Şi tot imaginar este faptul că fiica dumitale, Lolita, a plecat singură pe vapor cu Binoy babu ? stărui Haran.

Sucharita roşi, iar Paresh babu răspunse :

— Am impresia, Panu babu, că eşti foarte iritat şi aş fi nedrept faţă de dumneata dacă ţi-aş cere să discuţi aceste probleme într-o asemenea stare de spirit.

Haran, clătinînd capul, spuse :

— Eu nu discut niciodată în stare de enervare. Întotdeauna răspund de cele ce vorbesc ; aşadar, nu trebuie să-mi duci de grijă. De altfel, nu este vorba de o chestiune personală. Tot ce am spus a fost în interesul Brahmo Samajului. Ar fi fost necinstit din partea mea să tac. Dacă n-ai fi fost orbit, ai fi văzut şi dumneata, atunci cînd Lolita a călătorit singură cu Binoy babu, că familia dumitale începe să se abată de pe calea cea dreaptă pe care a mers înainte. Şi acesta nu este numai un motiv de căinţă dar, ceea ce este mai grav, va discredita Samajul.

— Dacă scopul dumitale este critica, aspectul exterior al lucrurilor e îndestulător ; dar dacă vrei să le judeci, trebuie să pătrunzi în profunzimea lor. Săvîrşirea unui fapt nu este suficientă pentru a dovedi vinovăţia unui om.

— Dar aceste fapte nu sînt întîmplătoare, răspunse Haran. Trebuie să fie o deficienţă în casa dumitale, de vreme ce s-a putut petrece aşa ceva. Dumneata ai lăsat să intre în familie oameni din afara cercului nostru, oameni ce încearcă să vă îndepărteze de la tradiţiile din trecut. Nu vezi cu ochii dumitale cît de mult v-au abătut de pe vechiul făgaş ?

— Mă tem, Panu babu, că avem vederi foarte diferite în această privinţă.

În tonul lui Paresh babu se observa acum o nuanţă de supărare.

— Văd că refuzi să priveşti cu ochii deschişi ; de aceea, fac apel la mărturia Sucharitei. Să ne spună ea dacă relaţiile dintre Binoy şi Lolita sînt numai de ordin exterior. Nu cumva este o legătură mai adîncă ?... Nu, Sucharita, nu pleca. Mai întîi să răspunzi la întrebare. Eu cred că este o chestiune serioasă.

— Oricît ar fi de serioasă, nu te priveşte pe dumneata ! răspunse Sucharita apăsat.

— Dacă ar fi vorba despre vederile mele, zise Haran, problema nu m-ar fi preocupat nici măcar o clipă şi n-aş fi insistat. După cîte văd nu vă mai pasă de Samaj, dar atîta vreme cît sînteţi membri, Samajul este obligat să vă judece.

În acea clipă intră în cameră ca o furtună Lolita şi zise :

— Dacă Brahmo Samajul te-a însărcinat pe *dumneata* ca judecător, e mai bine să nu mai facem parte din el !

— Îmi pare foarte bine, Lolita, că eşti aici, zise Haran ridicîndu-se de pe scaun. Se cuvine ca învinuirea ce ţi se aduce să fie discutată în prezenţa dumitale.

De data aceasta, Sucharita era cu adevărat furioasă şi ochii ei scăpărau cînd strigă :

— Să faci tribunal în casa dumitale, dacă-ţi place, Haran babu. Dar noi nu-ţi recunoaştem dreptul, pe care singur ţi l-ai arogat, de a insulta oamenii în casa lor... Haide, Lolita, să plecăm.

Dar Lolita nu se clinti şi zise :

— Nu, didi, n-am de ce să fug ; sînt gata să ascult tot ce are de spus Panu babu. Aşadar, domnule, despre ce e vorba ?

Haran se fîstîci şi nu ştiu cum să înceapă. Atunci luă cuvîntul Paresh babu :

— Lolita, scumpa mea, astăzi Sucharita pleacă de la noi. Nu se cuvine să fie gîlceavă în casă chiar în dimineaţa asta. Panu babu, orice greşeli am fi săvîrşit, cu acest prilej trebuie să ne ierţi.

Haran se văzu redus la o tăcere solemnă. Dar cu cît Sucharita arăta că nu voia să aibă nimic de-a face cu el, cu atît se încăpăţîna mai mult în hotărîrea de a nu o pierde. Deoarece nici acum nu renunţase la ea, plecarea iminentă a Sucharitei cu mătuşa ei ortodoxă îl scotea din minţi, pentru că ştia că acolo nu o va putea urma.

Venise aşadar în această dimineaţă cu armele sale ucigătoare bine ascuţite, pregătite pentru a o constrînge să ia hotărîrea pe care o dorea. Haran era sigur că săgeţile lui morale lovesc întotdeauna în plin. Nici prin vis nu-şi închipuise că Sucharita şi Lolita îi vor rezista cu săgeţi tot atît de ascuţite, pe care le vor scoate din tolba lor.

Dar chiar atunci cînd evenimentele luară această nouă întorsătură, Haran nu se arătă dezamăgit sau deprimat. Motoul lui era : „Adevărul — adică Haran — trebuie să învingă." Firește, pentru adevăr trebuie să lupţi ; aşadar, îşi puse tolba cu săgeţi la brîu, amînînd pentru altă dată lupta.

Între timp, Sucharita urcă la mătuşa ei şi-i spuse:

— Nu te superi, mătuşică, dacă azi la prînz mănînc cu ei ?

Harimohini nu răspunse nimic. O crezuse pe Sucharita trecută definitiv la ortodoxie şi pe lîngă

aceasta, spera că acum cînd fata era independentă şi dispunea de o avere personală, urmînd să locuiască chiar într-o casă separată, vor putea trăi în sfîrşit după legea lor. Aşa că, nemulţumită de neaşteptata propunere a nepoatei sale, rămase tăcută.

Sucharita înţelese ce se petrecea în sufletul ei:

— Te asigur, mătuşică dragă, că zeul dumitale e mulţumit de purtarea mea. Cel ce este Stăpînul inimii mele mi-a poruncit să mănînc astăzi cu ei. Dacă nu-i ascult porunca, El se va supăra şi mă tem mai mult de mînia Lui, decît de a dumitale.

Harimohini nu înţelegea nimic. Cum adică: atunci cînd trebuise să suporte insultele doamnei Baroda, Sucharita respectase legile ortodoxe şi-i împărtăşise umilinţele, iar acum cînd sosise ziua eliberării, nu profita de ocazie?

Era neîndoielnic că Harimohini nu înţelesese nimic din gîndurile profunde ale nepoatei sale... şi probabil că nici n-ar putea înţelege vreodată.

Deşi nu-i putea interzice formal să mănînce cu ceilalţi, era supărată pe ea şi mîrîi în sinea sa:

„De unde o fi luat fata asta obiceiul de a mînca alimente impure? Doar s-a născut şi ea într-o casă de brahmini!"

Urmă o scurtă tăcere, apoi Harimohini zise cu glas tare:

— Un singur lucru te rog. Fă ce vrei, mănîncă cu ei dacă ai chef, dar cel puţin să nu bei apa adusă de servitorul acela!

— Ce spui, mătuşică? exclamă Sucharita. Păi nu este acelaşi Ramdin care mulge în fiecare dimineaţă vaca şi-ţi aduce laptele pe care-l bei?

Harimohini deschise ochii mari şi zise uluită:

— Să ştii că mi s-a tăiat răsuflarea, draga mea! Cum poţi asemui apa cu laptele?... Auzi colo!... Parcă amîndouă ar avea aceeaşi lege!

— Bine, mătuşică, zise Sucharita rîzînd. Azi n-am să beau apă adusă de Ramdin. Dar dă-mi voie să te previn: nu cumva să-i interzici şi lui Satish, pentru că el va face exact pe dos.

— Oh, cu Satish e altceva, zise Harimohini. Nu știi că partea bărbătească se bucură de privilegiul de a călca toate legile și de a nu respecta nici chiar disciplina impusă de ortodoxie?

CAPITOLUL XLVII

Haran începu bătălia.

Trecuseră vreo două săptămîni de cînd Lolita călătorise cu vaporul pînă la Calcutta întovărășită numai de Binoy. Cîțiva brahmoiști auziseră povestea acestei călătorii; apoi alții aflară din gura acestora, iar în ultimele două zile vestea se răspîndi ca focul într-o șură de paie uscate.

Haran explică multora cît era de importantă sancționarea diferitelor abateri izolate, pentru a apăra integritatea vieții de familie a brahmoiștilor. Sarcină ușoară, întrucît fiecare urmează cu bucurie chemarea adevărului și a datoriei atunci cînd se cere condamnarea și pedepsirea unor greșeli săvîrșite de alții! Într-adevăr, o bună parte dintre membrii importanți ai Samajului nu se lăsară stingheriți de vreo falsă modestie ci, plini de entuziasm, se alăturară lui Haran întru îndeplinirea unei asemenea grave îndatoriri. Acești stîlpi ai sectei brahmoiste nu-și precupețiră eforturile și merseră din casă în casă demascînd pericolul ce amenință Brahmo Samajul dacă se vor îngădui asemenea purtări.

Totodată începu să circule știrea, firește cu exagerările de rigoare, că Sucharita a trecut la ortodoxie și că, mai mult decît atîta, s-a adăpostit în casa unei mătuși hinduse, unde-și petrece vremea închinîndu-se la idoli, aducînd jertfe și complăcîndu-se în fel de fel de practici austere superstițioase.

După ce Sucharita se mutase în casa ei, în sufletul Lolitei începu să se dea o luptă cumplită. Seară de seară, la culcare, își jura că niciodată nu

se va lăsa biruită și în fiece dimineață la sculare își reafirma hotărîrea. Efort zadarnic, căci mintea îi era stăpînită exclusiv de Binoy. Cînd îi auzea glasul în camera de la parter, inima începea să-i bată mai iute. Dacă nu trecea pe la ei două sau trei zile, suferea din cauza mîndriei rănite. Atunci, sub diferite pretexte îl trimitea pe Satish la el, iar apoi îl trăgea de limbă ca să afle tot ce făcuse sau spusese Binoy în timpul vizitei.

Pe măsură ce această obsesie punea stăpînire pe ea, creștea și teama Lolitei. Oare s-ar putea să nu izbîndească? Ajunsese atît de departe, încît uneori era chiar supărată pe tatăl ei că nu pusese capăt prieteniei lor cu Binoy și Gora.

În cele din urmă hotărî că trebuie să lupte pînă la capăt, că preferă să moară decît să se lase învinsă. Născocea diferite preocupări pentru a-și umple zilele. Se gîndi chiar c-ar putea imita pe vreuna dintre europencele despre care citise și să-și dedice viața unei opere de binefacere.

Într-o zi se duse la Paresh babu și-i spuse:

— Tată, oare n-aș putea începe să dau lecții într-o școală de fete?

Paresh babu se uită la chipul fetei lui și-i citi în ochi dorința de a scăpa de focul ce-i mistuia inima. Îi răspunse:

— De ce nu, draga mea? Dar există vreo școală de fete potrivită scopului tău?

Prea multe școli nu erau în vremea aceea și deși existau una sau două școli elementare pentru fete, femeile din familiile înstărite nu obișnuiau să predea în învățămînt.

— Așadar, nu există nici o școală corespunzătoare? întrebă Lolita cu desperare în glas.

— După cîte știu eu, nu! zise Paresh babu cu regret.

— Atunci, n-am putea înființa noi o școală, tată? continuă Lolita.

— Cred că pentru asta ne-ar trebui foarte mulți bani, zise Paresh babu, și mulți oameni care să ne ajute.

Lolita crezuse întotdeauna că era suficient să stimuleze dorința oamenilor de-a face fapte bune pentru a reuși, dar nu cunoștea obstacolele ce stăteau în calea îndeplinirii acestor dorințe. După o scurtă tăcere se ridică și plecă, lăsîndu-l pe Paresh babu să încerce a ghici singur cauza durerii ce măcina inima fiicei sale dragi.

Și deodată, Paresh babu își aduse aminte de insinuarea făcută deunăzi de Haran în legătură cu Binoy; suspinînd, își puse întrebarea: „Oare nu cumva am procedat într-adevăr greșit?" Dacă ar fi fost vorba despre oricare dintre celelalte două fete ale lui, lucrul n-ar fi avut atîta importanță, dar Lolita avea prea multă personalitate și lua viața prea în serios. Ea nu cunoștea jumătăți de măsură, bucuriile și durerile ei nu erau niciodată numai pe jumătate reale, iar restul imaginare.

În aceeași zi pe la amiază, Lolita se duse la Sucharita. Un *durry*[1] rustic acoperea pardoseala odăii principale. Într-o parte se vedea patul ei, iar la celălalt capăt, patul mătușii ei, Harimohini. Dar cum Harimohini nu dormea pe pat, Sucharita îi urmă exemplul și-și puse așternutul de-a dreptul pe podea. Pe perete era atîrnat un portret al lui Paresh babu. În odăița vecină se afla patul lui Satish, iar pe o masă lîngă perete se vedeau, într-o mare neorînduială, cărți, caiete, o călimară și tocuri. Satish plecase la școală și toată casa era cufundată în tăcere.

Harimohini mîncase și se pregătea să se odihnească, iar Sucharita, cu părul despletit, stătea pe pat absorbită de lectura unei cărți puse pe o perniță pe genunchi; în jur se mai vedeau și alte cărți. Cînd o văzu pe Lolita apărînd, Sucharita, încurcată, închise cartea, dar imediat îi fu rușine de gestul ei, înfrînse rușinea și redeschise cartea la pagina unde citea. Era unul dintre volumele scrise de Gora.

Harimohini se ridică în capul oaselor și exclamă:

[1] Rogojină țesută din tulpina unui soi de mei indian.

— Intră, intră, măicuță. Crezi că nu știu cît o doare inima pe Sucharita de dorul vostru? Numai cînd e tristă citește din cărțile alea. Ședeam culcată aici și mă gîndeam ce bine ar fi dacă cineva dintre ai voștri ar trece pe la noi, și iată c-ai apărut! Ai să trăiești mult, draga mea!

Lolita nu-și pierdu vremea și intră de-a dreptul în subiectul ce o preocupa. În clipa cînd se așeză, zise:

— Suchi didi, ce-ar fi dacă am înființa o școală pentru fetele din cartierul nostru?

— Asta-i bună! exclamă Harimohini înspăimîntată. Ce vreți să faceți cu o școală?

— Cum am putea-o înființa, draga mea? întrebă Sucharita. Cine ne-ar ajuta? Ai vorbit cu tata?

— Am putea fi amîndouă învățătoare! îi explica Lolita. Și eventual ne-ar putea ajuta și Labonya.

— Nu-i vorba aici numai de personalul pedagogic, remarcă Sucharita. Mai sînt o serie întreagă de legi și regulamente ce trebuie respectate cînd înființezi o școală. Apoi, trebuie să avem un local corespunzător, să recrutăm eleve și să strîngem fondurile necesare. Ce putem face noi, niște fete, în fața atîtor greutăți?

— Să nu vorbești astfel, didi! exclamă Lolita. Pentru că ne-am născut fete, trebuie neapărat să ne irosim viața între cei patru pereți ai căminului? Nu putem fi de nici un folos în lumea asta?

Durerea pe care o exprimau aceste cuvinte își găsi ecou în inima Sucharitei. Problema școlii începu s-o preocupe și pe ea.

— Sînt o mulțime de fete în cartierul nostru, continuă Lolita. Părinții lor ar fi încîntați dacă ne-am oferi să le învățăm carte gratuit. Iar în ceea ce privește localul, putem găsi ușor spațiul necesar pentru cele cîteva eleve ce vor veni la început — chiar în casa ta. Deci, problema banilor n-ar fi chiar o greutate mare.

Harimohini se simți cu adevărat înspăimîntată la gîndul că o mulțime de fete străine din cartier vor invada casa, venind să învețe acolo. Toate efor-

turile sale şi le concentrase asupra unui comportament cît mai corect şi a respectării tuturor ritualurilor religioase, după poruncile din cărţile sfinte. Căuta să se apere de orice posibilitate de contaminare. Enervată, protestă categoric la gîndul că izolarea ei putea fi violată.

Sucharita însă îi spuse :

— Să n-ai nici o teamă, mătuşică. Dacă vom avea eleve, putem organiza totul aşa încît clasele să fie la parter. Nu le vom lăsa să urce la etaj ca să te supere. Aşa că, Lolita, dacă putem găsi cîteva eleve, sînt gata să mă alătur la înfăptuirea planului tău.

— În orice caz, nu e nici un rău să facem o încercare ! zise Lolita.

Harimohini urmă să bombăne, e drept mai puţin furioasă şi, pînă la urmă, spuse :

— De ce oare vreţi mereu să-i imitaţi pe creştini, măicuţele mele ? N-am auzit niciodată că nişte hinduse să vrea să fie învăţătoare... nu zău, n-am auzit una ca asta de cînd sînt !

De pe acoperişul casei lui Paresh babu începură adevărate tratative cu fetele de pe acoperişurile caselor învecinate. Dar prima întrebare pe care o puseră celelalte fete exprima uimirea lor că fetele din familia lui Paresh babu, care crescuseră atît de mari, nu erau încă măritate. Aşa că, pînă la urmă, Lolita începu să evite aceste convorbiri de pe un acoperiş pe altul.

Labonya însă era cea mai entuziastă participantă la aceste întrevederi, stăpînită cum era de o curiozitate nemărginită pentru istoriile familiilor vecine. „Recepţiile“ ei de după masă sub cerul liber, în timp ce-şi pieptăna părul pe terasa de pe acoperişul casei, erau foarte apreciate şi, prin poşta aerului, se transmiteau cele mai variate ştiri de la o casă la alta.

Aşadar, Lolita îi încredinţă Labonyei misiunea de a recruta eleve pentru viitoarea şcoală ; iar cînd proiectul a fost astfel proclamat de pe acoperişurile caselor, multe fete îl primiră cu entuziasm.

Între timp, Lolita se apucă de pregătiri în camera de la parterul casei Sucharitei, măturînd, frecînd și împodobind-o cu mult zel.

Dar camera astfel pregătită rămase goală. Capii familiilor vizate se înfuriară la gîndul că fetele vor fi ademenite — sub pretextul de a le învăța carte — să intre într-o casă brahmoistă. Ba chiar socotiră de datoria lor să interzică orice comunicare cu fetele lui Paresh babu. Le răpiră astfel copiilor nu numai plăcerea de a sta seara la aer pe terasele de pe acoperiș, dar le și debitară o mulțime de informații nu tocmai măgulitoare despre prietenele lor brahmoiste, așa încît biata Labonya, cînd ieși într-o seară pe terasă cu pieptenele în mînă, găsi acoperișurile caselor dimprejur ocupate de generația mai vîrstnică, fără urmă de tineret și fără saluturile cordiale de mai înainte.

Lolita însă nu se dădu bătută și spuse :

— Există destul de multe fete din familii brahmoiste sărace, care nu pot plăti taxele de la școala Bethune [1]. Le-am face un serviciu dacă ne-am ocupa de școlarizarea lor.

Și Lolita nu se mărgini numai la descoperirea acestor eleve, ci apelă și la ajutorul lui Sudhir.

Faima succeselor la învățătură ale fetelor lui Paresh babu se răspîndise de mult. De fapt, zvonurile depășiseră chiar adevărul. Așa că mulți părinți primiră cu bucurie știrea că aceste fete erau dispuse să dea lecții gratuite copiilor lor.

Peste cîteva zile, școala Lolitei începu cu vreo douăsprezece eleve ; iar discuțiile cu Paresh babu asupra măsurilor ce urmau să fie luate și a regulilor de aplicat o absorbeau atît de mult, încît nu-i mai rămînea nici un moment liber pentru grijile ei. Avusese chiar o discuție aprinsă cu Labonya privitor la premiile pe care le vor împărți la sfîrșitul anului școlar și la persoana examinatorului.

Cu toate că Labonya n-avea prea multă simpatie pentru Haran, era vrăjită de reputația erudiției

[1] Colegiu înființat de misionari metodiști.

lui, fiind deci convinsă că dacă Haran le va da ajutor, fie ca învăţător, fie ca examinator, renumele şcolii va creşte. Dar Lolita nici nu voi să audă de una ca asta ; nu suporta măcar ideea ca Haran să aibă vreun amestec în munca lor.

Totuşi, scurt timp după deschiderea şcolii, elevele începură să se retragă, pînă cînd într-o bună zi clasa rămase goală. Lolita, şezînd singură în clasa tăcută, tresărea la fiece pas, sperînd în ciuda evidenţei că pînă la urmă tot va sosi măcar o elevă. Dar nu apăru nici una. Cînd se făcu ora două, îşi dădu seama că se petrecuse un lucru grav, aşa că se duse pînă la o elevă ce locuia chiar lîngă şcoală. Îşi găsi eleva acasă cu ochii în lacrimi.

— Mama nu mă mai lasă la şcoală, îi strigă copila plîngînd.

— Ne-a tulburat toată liniştea casei, spuse mama fără a-i explica desluşit ce anume îi supăra.

Lolita avea mult bun simţ şi niciodată nu insista atunci cînd observa cea mai mică urmă de reticenţă ; aşadar, fără a întreba care era motivul, spuse simplu :

— Dacă nu vă convine, nu văd de ce vă necăjiţi ?

Se duse apoi în casa următoare, unde i se dădu o altă explicaţie.

— Sucharita a trecut la ortodoxie, spuseră părinţii fetei luîndu-i gura pe dinainte. Am auzit că respectă prescripţiile de castă şi se închină idolilor pe care-i ţine în casă.

— Dacă aceasta este obiecţia dumneavoastră, putem muta şcoala în casa noastră, sugeră Lolita.

Dar întrucît nici această propunere nu păru să înlăture obstacolul, Lolita nu mai avu nici o îndoială că exista ceva la mijloc. Deci, fără a mai vizita alte eleve, se dusese acasă, îl chemă pe Sudhir şi-l întrebă :

— Ascultă, Sudhir, spune-mi tu, ce s-a întîmplat ?

— Panu babu luptă din răsputeri împotriva şcolii voastre, îi răspunse Sudhir.

— Pentru ce ? întrebă Lolita. Pentru că în casa lui didi este o fiinţă care se închină la idoli ?

— Nu numai din pricina asta... începu Sudhir, dar se opri.

— Atunci de ce? întrebă Lolita nerăbdătoare. Nu vrei să-mi spui?

— Oh! E o poveste lungă! zise Sudhir pe un ton evaziv.

— Ceva în legătură cu greşelile mele?

Văzînd că Sudhir continuă să tacă, Lolita roşi de mînie şi exclamă:

— Am înţeles! Pedeapsa pentru călătoria cu vaporul! Aşadar, în Samajul nostru nu există iertare pentru faptele necugetate! Da? Însemnează deci că în comunitatea noastră nu mai pot face nici o faptă bună! Asta-i metoda adoptată de voi pentru redresarea morală a unui om şi pentru ridicarea Samajului? Aşa e?

Sudhir încercă să potolească revolta Lolitei spunînd:

— Nu e chiar aşa. De ceea ce se tem ei cu adevărat este ca nu cumva Binoy babu şi prietenul său să se amestece şi ei în funcţionarea şcolii.

Aceasta o înfurie şi mai mult pe Lolita.

— Se tem? repetă ea. Păi dacă ar fi aşa, ar fi un noroc nemaipomenit pentru noi. Crede Samajul că ne-ar putea da oameni măcar pe jumătate atît de competenţi ca ei?

— Da, asta-i adevărat, zise Sudhir cu voce tremurătoare intimidat de enervarea Lolitei. Dar Binoy babu nu este...

— Nu este brahmoist, ştiu! interveni Lolita. Adică este „tabu" pentru Brahmo Samaj! Cu un asemenea Samaj n-am de ce mă făli!

Între timp, Sucharita găsise singură explicaţia pentru retragerea elevelor din şcoala lor. Părăsi deci sălile de clasă fără a spune o vorbă şi se urcă sus, unde începu să-i ajute lui Satish să se pregătească pentru examenul ce se apropia.

După ce se despărţi de Sudhir, Lolita se întoarse la Sucharita. O găsi în odaia lui Satish şi o întrebă imediat:

— Ai auzit ce s-a întîmplat?

— N-am auzit nimic, dar am înțeles totul, îi răspunse Sucharita.

— Iar noi trebuie să răbdăm fără a crîcni ? întrebă Lolita.

Sucharita o prinse de mînă și-i zise :

— Lasă, să răbdăm orice ni se întîmplă, pentru că suferința nu e cu păcat. N-ai văzut cu cîtă liniște rabdă tata orice ?

— Dar bine, Suchi didi, exclamă Lolita, îmi vine de multe ori să cred că dacă rabzi răul fără a protesta, e ca și cum l-ai răsplăti. Adevăratul remediu al răului este să lupți împotriva lui.

— Și la ce fel de luptă te gîndești, scumpa mea ? întrebă Sucharita.

— Nu m-am gîndit încă. De altfel, nici nu-mi cunosc puterile... dar știu că trebuie făcut ceva. Cine poate ataca cu atîta viclenie niște fete ca noi e un ticălos, chiar dacă are cele mai bune păreri despre persoana sa. Un singur lucru îți spun : să știi că n-am să mă dau bătută ! Nu, niciodată ! Și nu-mi pasă de greutățile pe care le voi avea de întîmpinat ! zise Lolita bătînd cu piciorul în podea.

Sucharita, fără a-i răspunde, îi mîngîia ușor mîna. Apoi după o scurtă tăcere, spuse :

— Lolita dragă, să vedem mai întîi ce zice tata despre aceste lucruri.

— Chiar acum mă duc la el, zise Lolita ridicîndu-se.

Ajungînd aproape de ușa casei, Lolita îl văzu pe Binoy ieșind de la ei. Părea deprimat. Cînd o zări, se opri un moment, parcă neștiind ce să facă : să-i vorbească, ori ba. Apoi, cu un efort vizibil, o salută înclinîndu-se ușor fără a ridica privirea spre ea și-și văzu de drum.

Lolita își simți inima străpunsă de niște săgeți de foc. Intră în grabă în casă și se duse de-a dreptul în camera mamei ei. O găsi pe doamna Baroda la masă, încercînd să se concentreze asupra registrului de socoteli deschis în fața ei.

Cînd văzu chipul Lolitei, doamna Baroda se sperie și-și ațintì imediat privirile în registru, stu-

diindu-l cu atîta atenţie de parcă situaţia întregii familii ar fi depins de rezultatul socotelilor.

Lolita îşi trase un scaun lîngă masă şi se aşeză, dar mama ei tot nu-şi ridică ochii. În cele din urmă Lolita spuse :

— Mamă !

— Aşteaptă o clipă, fetiţo, îi zise doamna Baroda pe un ton rugător, nu vezi că ?... şi se aplecă şi mai tare asupra cifrelor pe care le urmărea.

— N-am de gînd să te reţin mult, zise Lolita. Vreau să ştiu un singur lucru : Binoy babu a fost aici ?

Fără a ridica privirea de pe registru, doamna Baroda spuse :

— Da.

— Şi ce i-ai spus ?

— Oh, asta-i poveste lungă.

— Vreau să ştiu dacă aţi vorbit despre mine, stărui Lolita.

Văzînd că n-are să scape, doamna Baroda puse tocul pe masă, ridică ochii şi zise :

— Da, fetiţo, am vorbit despre tine ! Mi-am dat seama că lucrurile au mers prea departe... tot Samajul vorbeşte despre voi şi deci eram obligată să-i atrag atenţia.

De ruşine, Lolita simţi cum sîngele îi năvăleşte la cap.

— Tata i-a interzis lui Binoy babu să mai vină pe la noi ? întrebă ea.

— Crezi că tatăl tău îşi bate capul cu asemenea lucruri ? zise doamna Baroda. Dacă s-ar fi gîndit la asta, n-am fi ajuns aici.

— Iar Panu babu o să continue să vină pe la noi ca şi pînă acum ? continuă Lolita.

— Auzi vorbă ? Dar pentru ce n-ar mai veni Panu babu ? exclamă doamna Baroda.

— Atunci, de ce să nu vină şi Binoy babu ?

Doamna Baroda îşi trase din nou registrul în faţă şi zise :

— N-am timp să discut cu tine, Lolita ! Nu mă plictisi acum, am o mulţime de treburi !

...Profitînd de absența Lolitei care era la școală, îl chemase pe Binoy și-i spusese ce credea. Crezuse că Lolita nu va afla niciodată nimic. De aceea era atît de furioasă văzînd că mica ei stratagemă fusese descoperită. În același timp, își dădea seama că soluția pașnică la care se gîndise nu mai era posibilă... ba dimpotrivă, se anunța o furtună violentă. Întreaga ei furie era îndreptată spre soțul ei, care nu voia să-și asume răspunderea. Ce pacoste pe capul unei biete femei, care avea un soț atît de incapabil!

Lolita plecă îndurerată la culme. Coborî la Paresh babu și-l găsi în odaia lui, cercetînd corespondența. Fără nici o introducere, îl întrebă direct:

— Tată, crezi că Binoy babu nu e demn să aibă relații cu noi?

Paresh babu înțelese imediat ce voia fata lui să spună. Poziția pe care o adoptase Brahmo Samajul în jurul familiei lui nu-i scăpase. Reflectase serios asupra problemei. Dacă n-ar fi bănuit de ce natură erau sentimentele Lolitei față de Binoy, n-ar fi acordat nici cea mai mică atenție comentariilor din afară. Dar, dacă în inima Lolitei înflorise dragostea pentru Binoy, trebuia să-și pună întrebarea: care era datoria lui față de cei doi?

De cînd trecuse la brahmoism, aceasta era prima criză ce se producea în familia lui. Temerile și îndoielile îl asaltau. Conștiința lui îi spunea că, la fel ca în vremea cînd își părăsise credința strămoșească și se îndreptase către Dumnezeu, trebuia și acum, în aceste zile de grea încercare, să pună iarăși adevărul mai presus de toate considerentele de prudență socială și să caute astfel lumina.

Răspunzînd deci întrebării puse de Lolita, Paresh babu spuse:

— Cred că Binoy este un om deosebit. Are caracter și este tot atît de cult pe cît este de deștept.

Urmă o scurtă tăcere, apoi Lolita spuse:

— Mama lui Gour babu a fost de două ori pe la noi în ultimele zile. M-am gîndit că ar trebui să merg cu Suchi didi și să-i întoarcem vizita.

Paresh babu nu-i răspunse nimic ; ştia că acum fiece mişcare a lor era discutată şi că o asemenea vizită va mări scandalul ce se iscase în jurul familiei sale. Dar, deoarece nu vedea nimic urît în această vizită, socoti că n-are de ce să se opună.

— Foarte bine, duceţi-vă amîndouă. Aş fi venit şi eu dacă n-aş fi atît de ocupat.

CAPITOLUL XLVIII

Binoy nu şi-ar fi putut închipui nici în vis că vizitele sale întîmplătoare, ca musafir şi prieten al casei lui Paresh babu, ar putea provoca o erupţie vulcanică atît de puternică în societatea brahmoistă. Cînd s-a dus pentru prima dată la ei, se simţise oarecum stingherit. Nu ştia care sînt limitele îngăduite în asemenea relaţii şi procedase cu prudenţă. Dar, încetul cu încetul, timiditatea îi dispăru. Nu credea că vizitele lui puteau fi periculoase, aşa încît acum, cînd auzi că purtarea lui faţă de Lolita dăduse naştere unui scandal în societatea brahmoistă, rămase ca trăsnit. Ce-l durea însă mai mult decît orice era conştiinţa că sentimentul său pentru Lolita întrecea cu mult o prietenie obişnuită, şi socotea că în actuala situaţie era o crimă să nutrească asemenea sentimente faţă de o fată dintr-o familie cu mentalitate diferită. De altfel, se gîndise adeseori că i-ar veni greu să definească clar situaţia lui de prieten de încredere al casei şi nu o dată îi trecuse prin gînd că se purta necinstit şi că, dacă le-ar mărturisi tuturor sentimentele lui adevărate, ar trebui să se ruşineze de purtarea lui.

Tocmai cînd era frămîntat de aceste gînduri, primi într-o zi un bilet de la doamna Baroda, care-l poftea la dejun pentru a sta de vorbă cu el. Cînd ajunse acolo, ea îl întrebă :

— Binoy babu, dumneata eşti hindus, nu-i aşa ?

Urmă răspunsul lui pozitiv, iar imediat după aceea o altă întrebare :

— Nu-i așa că nu te gîndești să părăsești societatea hindusă ?

Cînd Binoy confirmă, doamna Baroda îl întrebă :

— Atunci, nu înțeleg de ce... ?

Mama Lolitei nu-și termină întrebarea și Binoy se simți incapabil să răspundă ceva, fiindcă înțelese ce vrea ca să spună. Știa că fusese descoperit și evită să se mai uite în ochii ei. Cum adică, un lucru pe care voia să-l ascundă, așa încît nici soarele, nici luna, nici aerul să nu-l dibuiască, era cunoscut de toată lumea ! ? Atunci își zise în sinea lui : „Ce-o fi crezînd Paresh babu despre această poveste ? Și ce cred Lolita și Sucharita despre mine ?“

Printr-o favoare a vreunui spirit bun își găsise pe scurtă durată un locșor în acest paradis... iar acum, atît de curînd după ce pătrunsese într-însul, iată-l izgonit pentru totdeauna, cu capul aplecat de rușine.

Părăsind casa lui Paresh babu o zărise pe Lolita și i se păru că, dacă în clipele acelea, cînd se despărțea de ea pentru totdeauna îi mărturisea vina-i gravă, va distruge cu desăvîrșire orice urmă a prieteniei lor și, incapabil s-o facă, se mărgini să se încline în fața ei fără a o privi. Plecă.

Nu de mult, era doar un străin față de familia lui Paresh babu ; iar acum, din nou a ajuns să fie... tot străin. Dar ce diferență ! Pentru ce simțea azi un gol atît de mare în inimă ? Înainte de a intra în această casă, avea impresia că nu-i lipsește nimic... îl avea pe Gora și o avea pe Anandamoyi. Acum se simțea ca un pește pe uscat și, ori încotro se întorcea, nu-și găsea locul. În mijlocul mulțimii ce roia pe bulevardul orașului agitat, Binoy vedea pretutindeni imaginea învăluită în umbră a ruinii ce-i amenința viața. Se minuna el însuși de marele gol din jurul lui ; iarăși și iarăși ridica privirile spre cerul mut și fără suflet, întrebîndu-l : pentru ce și cînd s-a întîmplat și cum de a fost cu putință ?

Brusc, auzi pe cineva strigînd :

— Binoy babu ! Binoy babu !

Întoarse capul şi-l văzu pe Satish alergînd după el. Îl prinse în braţe şi exclamă :

— Tu erai, frăţioare ? Ce-i cu tine, prietene ? Dar glasul lui era înlăcrimat. Niciodată nu-şi dăduse seama ca acum de duioşia prieteniei cu acest băiat din casa lui Paresh babu.

— De ce nu vii pe la noi ? îl întrebă Satish. Mîine or să vină să cineze la noi Labonya şi Lolita didi şi mătuşica m-a trimis să te poftesc şi pe dumneata.

Binoy, bănuind că mătuşica nu aflase ultimele evenimente, îi spuse :

— Uite ce este, Satish, transmite-i te rog mătuşii *pronam*-urile mele şi spune-i că n-am să pot veni.

Satish, prinzîndu-l de mînă, începu să-l implore :

— Pentru ce nu poţi veni ? trebuie să vii ! Să ştii că n-o să te las orice ai spune.

Satish avea motive speciale să stăruie cu atîta ardoare. Făcuse o lucrare scrisă despre „Blîndeţea faţă de animale" şi căpătase nota patruzeci şi doi — cea mai mare notă fiind cincizeci. Ţinea cu orice preţ s-o citească şi Binoy. Ştia că prietenul său era foarte învăţat şi deştept şi era convins că un om ca el va fi în stare să aprecieze adevărata valoare a lucrării scrise. Iar dacă va reuşi să scoată de la Binoy afirmaţia că compunerea lui este excelentă, o va putea privi de sus pe sceptica lui soră, Lila, în cazul cînd ea va îndrăzni să-şi exprime lipsa de preţuire faţă de geniul său. De fapt, Satish stăruise pe lîngă mătuşica să-l poftească şi pe Binoy, cu intenţia secretă ca surorile lui să fie de faţă cînd compunerea lui va fi lăudată.

Auzind că Binoy nu poate să vină, Satish se arătă foarte dezamăgit. Atunci Binoy, punîndu-i braţul pe umăr, îi spuse :

— Haide, Satish, vino tu la mine !

Şi cum Satish avea compunerea în buzunar, primi invitaţia ; şi astfel băiatul dornic de glorie literară se duse la Binoy, cu toate că această vizită însemna o pierdere considerabilă din timpul său preţios acum, în preajma examenelor.

Binoy, bucuros să stea lîngă Satish, nici nu prea asculta cu atenţie compunerea, lăudînd-o apoi cu o lipsă de discernămînt aproape inadmisibilă pentru un om cu principii sănătoase de critică constructivă. Peste toate, trimise servitorul la prăvălie să cumpere nişte dulciuri şi îl îndopă pe Satish.

După aceea îl însoţi pe băiat pînă aproape de casă, iar la despărţire îi spuse cu o emoţie cam bizară :

— Şi acum, Satish, trebuie să plec.

Satish îl prinse de mînă şi încercă să-l tragă în casă, zicînd :

— Nu şi nu, trebuie să intri !

În ziua aceea însă, stăruinţele lui Satish fură fără rezultat.

Binoy parcă era pe altă lume... Se duse la Anandamoyi, dar n-o găsi. Intră în camera izolată de la mansardă, unde dormea de obicei Gora. Cîte zile şi nopţi fericite petrecuseră ei în această odaie cînd erau copii ! Cîte discuţii nesfîrşite purtaseră acolo şi cîte hotărîri luaseră ! Cum se mai certau şi cum se împăcau apoi, ca nişte adevăraţi prieteni ! Binoy simţea nevoia să pătrundă din nou în lumea copilăriei lui şi să uite prezentul... dar prezentul îi sta în cale şi parcă nu-l lăsa să intre. Pînă în clipa de faţă, Binoy nu-şi dăduse seama cînd se deplasase centrul vieţii lui şi-i schimbase direcţia... Acum însă, pricepuse totul fără putinţă de îndoială şi se simţea înspăimîntat.

Anandamoyi întinsese rufele la uscat pe acoperişul casei şi cînd veni să le strîngă, mare îi fu uimirea văzîndu-l pe Binoy în camera lui Gora. Apropiindu-se cu paşi grăbiţi de el, îi puse mîna pe umăr şi-l întrebă :

— Ce s-a întîmplat, Binoy ? Ce-i cu tine de eşti atît de palid ?

Binoy îşi îndreptă spatele şi zise :

— Ştii, mamă, cînd am început să mă duc pe la Paresh babu, Gora se înfuria pe mine. Atunci credeam că n-are dreptate... dar acum văd că mînia lui era întemeiată şi că am fost un prost.

Anandamoyi rîse uşor şi zise :

— Nu vreau să spun că ai o inteligenţă deosebită, dar tare aş vrea să ştiu unde e prostia ta în acest caz special ?

— Mamă, îi răspunse Binoy, niciodată n-am ţinut seama de diferenţa esenţială ce există între obiceiurile noastre şi ale lor. Nu m-am gîndit decît la plăcerea ce o sorbeam din prietenia lor şi la ceea ce puteam învăţa de la ei, de aceea mă simţeam atras acolo. Nici o clipă nu mi-a trecut prin minte c-aş avea vreun motiv de teamă !

— De fapt, interveni Anandamoyi, nici mie nu-mi trecea prin gînd una ca asta.

— Mamă, dumneata nu ştii c-am trezit o adevărată furtună în jurul lor... în societatea brahmoistă oamenii au făcut un scandal atît de mare, încît niciodată nu voi mai putea intra în casa...

— Gora avea obiceiul să spună un lucru, îl întrerupse Anandamoyi, pe care întotdeauna l-am considerat just. Spunea că cel mai rău este atunci cînd, deşi pare să fie pace în exterior, în interior bîntuie furtuna. Dacă în Samaj e furtună, n-are de ce să-ţi pară rău. Vei vedea că pînă la urmă totul se va termina cu bine. Atîta vreme cît purtarea ta a fost sinceră, totul se va îndrepta.

Dar Binoy simţea că tocmai aici era încurcătura. Nu ştia sigur dacă purtarea lui fusese cu desăvîrşire cinstită, ori ba. Ştiind că Lolita făcea parte dintr-o societate diferită de a lui şi că deci o căsătorie cu ea era imposibilă, Binoy avea impresia că iubirea lui faţă de ea era într-un fel un păcat nemărturisit şi-l chinuia gîndul că acum a sosit momentul ispăşirii inevitabile.

— Mamă, exclamă deodată Binoy, ar fi fost mai bine dacă acceptam propunerea de a mă căsători cu Sasi. Ar fi trebuit să mă leg prin ceva mai puternic de lumea căreia îi aparţin cu adevărat... ar fi trebuit să mă leg în aşa fel, încît să nu pot scăpa niciodată !

— Cu alte cuvinte, zise Anandamoyi rîzînd, în loc să devină mireasa ta, Sasi ar fi devenit o cătușă ! Frumoasă soartă pentru Sasi !

Tocmai în acest moment intră servitorul, anunțînd că fetele lui Paresh babu sosiseră în vizită. Inima lui Binoy începu să bată iute ; credea că fetele veniseră să i se plîngă lui Anandamoyi de purtarea lui și s-o roage să-i atragă atenția ca în viitor să fie mai prudent. Se ridică în grabă și spuse :

— Atunci eu o să plec, mamă.

Dar Anandamoyi îl prinse de mînă și zise :

— Să nu pleci din casă, Binoy. Așteaptă puțin jos.

În timp ce cobora la parter, Binoy își zicea : „Vizita asta este absolut de prisos. Ceea ce s-a întîmplat este iremediabil. Mai bine mor decît să mai intru o dată în casa lor." Cînd pedeapsa cuvenită pentru un păcat începe să ardă ca focul, chiar dacă păcătosul a fost mistuit pînă n-a mai rămas din el decît un leș carbonizat, focul tot nu se stinge.

Ajuns la parter, tocmai voia să intre în camera unde avea obiceiul Gora să lucreze, cînd îl întîlni pe Mohim ce se întorcea de la slujbă. Era cu cureaua desfăcută, parcă voind să lase mai multă libertate pîntecului său.

— Ia te uită, tu erai, Binoy ? exclamă Mohim prinzîndu-l de mînă. De-ai ști cît doream să dau de tine ! Îl conduse în odaia lui și-i oferi o frunză de betel din cutia pe care o purta în buzunar.

— Adu-mi niște tutun, strigă spre camera vecină. Apoi intră de-a dreptul în subiectul ce-l preocupa : În chestiunea aceea, va să zică ne-am înțeles, nu-i așa ? Deci nu ne mai rămîne decît să...

Mohim observă imediat că atitudinea lui Binoy nu era atît de ostilă ca în trecut. Ce-i drept, nu părea nici entuziasmat, dar n-avea aerul că încearcă să evite discuția sau s-o amîne ; iar cînd Mohim îi spuse că vrea să fixeze definitiv data, Binoy spuse :

— Așteaptă să se întoarcă Gora și atunci vom putea hotărî ziua.

— Pînă atunci nu mai sînt decît cîteva zile ! exclamă Mohim pe un ton plin de satisfacție și adăugă: Ce părere ai, Binoy, dacă am lua împreună o gustare ? Îmi pari cam prăpădit astăzi. Sper că n-ai de gînd să te îmbolnăvești !

După ce Binoy izbuti să scape de primejdia gustărilor, Mohim intră în casă pentru a-și potoli foamea ce-l chinuia ; iar Binoy începu să răsfoiască prima carte pe care o găsi pe biroul lui Gora. Apoi trînti cartea pe masă și porni să măsoare camera cu pași apăsați, pînă cînd un servitor apăru și-i spuse că este așteptat sus.

— Cine este așteptat ? întrebă Binoy.

— Dumneavoastră, răspunse servitorul.

— Doamnele sînt tot sus ? întrebă Binoy.

— Da, îi răspunse servitorul.

Binoy îl urmă la etaj, cu expresia unui student chemat în sala de examen. În fața ușii șovăi o clipă, dar Sucharita îl strigă cu glasul ei obișnuit, sincer și prietenos :

— Intră, Binoy babu !

Auzind-o vorbind pe un asemenea ton, Binoy avu senzația că cineva îi dăruise brusc o avere la care nu visa.

Cînd intră în odaie, atît Sucharita cît și Lolita rămaseră surprinse de chipul lui, care purta urmele durerii brutale și neașteptate prin care trecuse. Fața lui, de obicei senină și fericită, era descompusă. Emoționată și îndurerată la vederea acestui chip, Lolita nu-și putu totuși ascunde o oarecare bucurie.

În orice altă zi, Lolitei i-ar fi fost greu să intre în vorbă cu Binoy, dar acum exclamă chiar în clipa cînd intră în odaie :

— Oh, Binoy babu, vrem să te consultăm într-o chestiune !

Aceste cuvinte se revărsară asupra lui Binoy ca o ploaie de fericire. Tresări de bucurie și fața lui palidă și tristă deveni într-o clipă strălucitoare.

— Noi, cele trei surori, urmă Lolita, vrem să înființăm o mică școală de fete.

— Serios? exclamă Binoy plin de entuziasm. Visul vieţii mele a fost să predau la o şcoală de fete!

— Va trebui să ne ajuţi, zise Lolita.

— N-o să-mi puteţi găsi nici un cusur la sarcinile pe care sînt în stare să le îndeplinesc, zise Binoy. Dar trebuie să-mi spuneţi ce-am de făcut.

— Păzitorii hinduismului, îi explică Lolita, n-au încredere în noi pentru că sîntem brahmoiste. Va trebui deci să ne ajuţi dumneata să învingem această dificultate.

— Oh, fiţi fără grijă, exclamă Binoy emoţionat, e un obstacol peste care voi trece.

— Ştiu că Binoy poate să vă ajute, adăugă Anandamoyi. N-are seamăn cînd e vorba să cucerească oamenii prin farmecul cuvintelor sale convingătoare.

Lolita urmă:

— Pe urmă, trebuie să ne ajutaţi să întocmim regulamentul de funcţionare a şcolii, programa analitică, să fixăm orarul, să ne dai sfaturi în legătură cu numărul claselor care vor funcţiona şi alte asemenea.

Deşi problemele erau uşoare pentru el, se simţea cam năucit. Oare Lolita nu ştia că maică-sa îl oprise să mai aibă vreo legătură cu familia ei şi că în Samaj se pornise o adevărată campanie împotriva familiei lui Paresh babu? Era nedumerit şi nu ştia dacă, acceptînd propunerea Lolitei, greşeşte faţă de sine sau păcătuieşte faţă de ea, dar n-avea tăria să refuze cererea Lolitei de a-i da ajutor.

Sucharita era şi ea cam uimită. Nici nu visase că Lolita avea să-i ceară lui Binoy, aşa pe neaşteptate, un asemenea ajutor. Relaţiile dintre ea şi Binoy erau destul de complicate pentru a nu le mai complica cu o nouă problemă. Sucharita se simţi înspăimîntată văzînd că Lolita, care cunoştea situaţia existentă, îi făcea lui Binoy o asemenea propunere fără a fi constrînsă de nimeni şi de nimic. Deşi îşi dădea seama cît de revoltată era Lolita, se întreba dacă era bine să-l implice şi mai mult în toată

această problemă pe nefericitul de Binoy. Aşa că începu să vorbească cu oarecare sfială :

— Trebuie să discutăm mai întîi problema cu tata ; aşadar, nu te entuziasma prea tare, Binoy babu, pentru numirea dumitale în postul de inspector al şcolilor de fete.

Binoy îşi dădu seama că Sucharita, plină de tact, încearcă să-i arate că propunerea nu e încă sigură şi îndoielile începură a-l chinui din nou. Era clar că Sucharita era la curent cu toate problemele familiei şi că Lolita le cunoştea şi ea. Se întreba : „Atunci, pentru ce Lolita ?...“ Dar totul rămînea o enigmă !

— Fireşte, trebuie să vorbim cu tata, consimţi Lolita. Acum, după ce Binoy babu s-a declarat de acord să ne ajute, putem aduce la cunoştinţa tatei planurile noastre. Sînt sigură că nu va ridica nici o obiecţie. Îl vom convinge apoi să ne ajute şi el la şcoală ; şi să ştiţi, zise uitîndu-se la Anandamoyi, n-o să vă lăsăm pe dinafară nici pe dumneavoastră.

— Foarte bine, eu am să vă mătur, zise rîzînd Anandamoyi. Nu văd ce altceva aş putea face !

— E mai mult decît suficient ! zise Binoy. În acest caz, putem fi siguri cel puţin de un lucru : şcoala noastră va fi curată ca o oglindă !

După ce Sucharita şi Lolita plecară, Binoy îşi luă şi el rămas bun, simţindu-se ca în paradis...

În timpul acesta, Mohim se duse la Anandamoyi şi-i spuse :

— Văd că Binoy pare mai maleabil, aşa că ar fi bine dacă am perfecta totul cît mai repede. Cine ştie dacă nu îşi schimbă iar părerea.

— Ce spui, Mohim ? exclamă Anandamoyi surprinsă. De cînd ţi se pare că Binoy e dispus să se însoare ? Mie nu mi-a spus nimic.

— Păi, mi-a vorbit chiar azi, răspunse Mohim. Mi-a spus că putem hotărî ziua, de îndată ce se va întoarce Gora.

Anandamoyi clătină din cap şi zise :

— Mohim, te asigur că l-ai înţeles greşit.

— Oricît de prost aş fi, exclamă Mohim, sînt destul de bătrîn pentru a înţelege limpede ce mi se spune. Să ştii că nu m-am înşelat.

— Ascultă, băiete, zise Anandamoyi, ştiu c-ai să te superi pe mine, dar trebuie să-ţi spun că o să iasă mare încurcătură din pricina asta.

— Dacă dumneata vrei să faci încurcături, zise Mohim cu gravitate, e firesc să se şi producă.

— Mohim, zise Anandamoyi, o să rabd tot ce-mi spui, dar nu-mi pot da consimţămîntul la un lucru ce nu poate aduce decît nefericire... şi o spun spre binele nostru, al tuturor.

— Dacă n-ai mai vorbi despre binele nostru şi ne-ai lăsa să ne descurcăm singuri, răspunse Mohim pe un ton cam aspru, nu s-ar mai auzi despre nici o nemulţumire şi, poate, ar fi mai bine pentru noi toţi. Ce-ar fi dacă te-ai ocupa de binele nostru numai după ce Sasi se va mărita ?

Anandamoyi nu-i răspunse : se mărgini să suspine, în timp ce Mohim, scoţînd din buzunar cutia cu *pan*, ieşi mestecînd eterna frunză de betel.

CAPITOLUL XLIX

Lolita se duse la Paresh babu şi-i spuse :

— Fiindcă sîntem brahmoiste, la şcoala noastră nu vine nici o fată hindusă. De aceea m-am gîndit că ar fi bine pentru opera ce vrem s-o întreprindem dacă ne-ar ajuta un hindus. Ce părere ai, tată?

— Unde poţi găsi un hindus ? întrebă Paresh babu.

Lolita venise la tatăl ei bine înarmată, pregătită să facă faţă sarcinii atît de grele de a pomeni numele lui Binoy : dar cînd sosi momentul, curajul îi dispăru brusc. Totuşi, făcînd un mare efort, spuse :

— De ce-ar fi greu ? Există o mulţime de oameni care ar putea face faţă. Bunăoară Binoy babu... sau...

Cuvîntul „sau" era cu desăvîrşire de prisos... de fapt, n-avea nici un rost, aşa încît propoziţia rămase neterminată.

— Binoy ! exclamă Paresh babu. Pentru ce ar accepta Binoy ?

Fără să-şi dea seama, tatăl ei o lovise în orgoliu. Cum adică ? Binoy babu să nu accepte ? Oare Paresh babu nu ştia că Lolita avea puterea să-l convingă? Dar nu spuse decît :

— Nu văd nici un motiv ca să nu accepte !

După o scurtă tăcere, Paresh babu zise :

— Dacă va cîntări bine, nu cred că va consimţi vreodată la această colaborare.

Lolita roşi pînă-n vîrful urechilor şi începu să învîrtească cheile pe legătura atîrnată de *sari*-ul ei. Pe Paresh babu îl durea în suflet văzînd chipul frămîntat al fetei lui, dar nu găsi nici un cuvînt de mîngîiere. Apoi, după cîtăva vreme, Lolita ridică încet ochii şi zise :

— Aşadar, tată, este cu neputinţă să înfiinţăm această şcoală ?

— În momentul de faţă există o mulţime de greutăţi, zise Paresh babu. Dacă încercaţi totuşi, veţi provoca fel de fel de critici.

Lolitei i se păru extrem de dureros să accepte în tăcere această nedreptate şi să-l vadă pe Haran victorios. De altfel, nici n-ar fi dat ascultare sfatului, dacă acesta n-ar fi venit din partea tatălui ei. Nu-i era teamă de greutăţi şi îi era greu să se resemneze. Se ridică în tăcere şi ieşi.

Ajunsă în camera ei, găsi o scrisoare. După adresă, văzu că i-o trimisese o fostă colegă de şcoală, anume Shailabala, care se căsătorise şi se mutase din Calcutta.

Iată ce-i scria prietena aceasta, printre altele :

„Am fost foarte tulburată auzind nenumăratele zvonuri în legătură cu voi toţi şi mă tot gîndeam să-ţi scriu, ca să aflu veşti despre tine şi ai tăi, dar n-am avut timpul necesar. Alaltăieri însă, am primit o scrisoare din partea cuiva (nu vreau să-i spun numele), care cuprindea despre tine veşti ce m-au

cutremurat. Adevărul este că n-aş fi crezut nici o vorbă, dacă n-aş avea încredere în caracterul celui ce mi-a scris. Este cu putinţă ca tu să te gîndeşti la o căsătorie cu un hindus? Dacă este adevărat, atunci... etc. etc..."

De indignare Lolitei i se urcă sîngele în cap şi, fără a zăbovi, se aşeză să răspundă cam în termenii următori:

„Mă mir că-mi scrii să mă întrebi dacă această ştire este adevărată ori nu. Ai atît de puţină încredere în Brahmo Samaj, încît pui la îndoială afirmaţia unui membru al lui? Îmi spui apoi c-ai rămas uluită, cînd ai aflat că aş putea să mă mărit cu un hindus! Dă-mi voie să-ţi spun că există tineri evlavioşi şi binecunoscuţi în Brahmo Samaj, dar numai gîndul că m-aş putea căsători cu vreunul dintre ei îmi repugnă, în timp ce cunosc unul sau doi hinduşi cu care orice fată brahmoistă ar fi mîndră să se poată mărita. În momentul de faţă n-am altceva să-ţi comunic."

În ziua aceea Paresh babu nu mai lucră nimic şi rămase multă vreme dus pe gînduri. Într-un tîrziu se duse la Sucharita, care văzîndu-l cît este de tulburat, se sperie. Ştia ce anume îl îngrijora, deoarece reflectase şi ea zile de-a rîndul la această problemă.

Intrînd cu Sucharita în camera ei, Paresh babu se aşeză şi zise:

— Măicuţă, a sosit momentul să ne gîndim serios la Lolita.

— Ştiu, tată, îi răspunse Sucharita privindu-l cu căldură.

— Nu mă refer la scandalul din societatea noastră, zise Paresh babu. Stau însă şi mă întreb dacă nu cumva Lolita este...

Văzînd că Paresh babu ezită, Sucharita încercă să-i vină în ajutor:

— Lolita mi-a vorbit întotdeauna deschis; dar în ultima vreme am observat că se ascundea de mine. Înţeleg prea bine că...

— Lolita poartă în suflet o asemenea greutate, interveni Paresh babu, încît nu vrea să şi-o mărturisească nici sie înseşi. Sînt foarte încurcat. Nu ştiu cum e mai bine să procedez... Tu ce crezi, i-am făcut oare un rău lăsîndu-l pe Binoy să intre în casa noastră ?

— Tată, ştii prea bine că Binoy babu n-are nici o vină, zise Sucharita. Are un caracter cinstit... de fapt, printre cunoştinţele noastre am întîlnit foarte puţini oameni cu un suflet ca al lui !

— Ai dreptate, Radha, ai perfectă dreptate ! exclamă Paresh babu cu elan, de parcă abia acum descoperise acest adevăr. Ceea ce contează este caracterul său... şi în faţa lui Dumnezeu tot asta contează ! Trebuie să-i mulţumim lui Dumnezeu că Binoy este un om bun şi că nu ne-am înşelat asupra lui.

Paresh babu începu să respire din nou liber, simţind că scăpase dintr-o ispită. Fusese totdeauna smerit în faţa lui Dumnezeu şi acceptase unităţile de măsură cu care Dumnezeu îi cîntărea pe oameni, socotindu-le criterii ale adevărului etern. Tocmai pentru că nu lăsase să-i pătrundă în minte măsuri false, fabricate de societatea lui, n-avea mustrări de conştiinţă. Şi acum era de-a dreptul uimit, dîndu-şi seama că vreme îndelungată, nu pricepuse un lucru atît de evident.

— Astăzi, măicuţă, am învăţat ceva de la tine !

Sucharita se aplecă imediat şi-i atinse picioarele exclamînd :

— Nu ! Nu ! Ce vorbeşti, tată ?

— Sectarismul, zise Paresh babu, îi face pe oameni să uite cu desăvîrşire adevărul simplu şi evident că omul este om... Sectarismul creează un fel de vîrtej, în care diferenţa impusă de societate între hindus şi brahmoist capătă importanţă mai mare decît adevărul universal... În tot acest timp m-am învîrtit zadarnic în acest vîrtej al erorii.

După cîteva clipe de tăcere, Paresh babu urmă :

— Lolita nu poate renunța la hotărîrea de a înființa o școală de fete. M-a rugat să-i dau voie să apeleze la ajutorul lui Binoy.

— Nu, tată, exclamă Sucharita, mai așteaptă puțin !

Dar în mintea lui Paresh babu apăru imaginea Lolitei, deznădejdea de pe chipul ei cînd părăsise camera pentru că nu o încurajase să ceară ajutorul lui Binoy și inima începu să-l doară. Știa precis că voluntara lui fată nu suferea atît din pricina nedreptății pe care i-o făcea societatea brahmoistă, ci pentru că tocmai tatăl ei o oprea să declare război acestei nedreptăți. Asta îl făcea să șovăie. Zise :

— Pentru ce să așteptăm, Radha ?

— Pentru că, dacă procedezi altfel, se supără mama, îi răspunse Sucharita.

Paresh babu îi dădu dreptate, dar înainte de a-i putea răspunde intră Satish și-i șopti Sucharitei ceva la ureche. Ea îi răspunse :

— Nu, domnule Vorbălungă, nu acum ! Mîine !

— Dar mîine trebuie să mă duc la școală, zise bosumflat Satish.

— Ce este, Satish, ce dorești ? întrebă Paresh babu zîmbindu-i cu afecțiune.

— O, iarăși una de-a lui Satish... începu Sucharita ; dar Satish n-o lăsă să-și isprăvească vorba, ci, astupîndu-i gura cu mîna, exclamă :

— Nu, nu, să nu-i spui ! Să nu-i spui !

— Dacă e un secret, cum îți închipui că Sucharita o să mi-l spună ? întrebă Paresh babu.

— Nu, tată, zise Sucharita. De fapt, abia așteaptă ca să-i afli secretul.

— Niciodată, niciodată ! strigă Satish luînd-o la fugă.

Secretul era că Binoy îi lăudase mult compunerea și îi făgăduise să i-o arate și Sucharitei, care

pricepu din primul moment pentru ce îi vorbea Satish despre acest fapt în prezența lui Paresh babu. Bietul Satish încă nu-și dăduse seama că în lumea aceasta cele mai tainice gînduri ale lui puteau fi deslușite cu ușurință.

CAPITOLUL L

Peste patru zile, Haran babu apăru la doamna Baroda cu o scrisoare în mînă. În ultima vreme renunțase la gîndul că l-ar putea influența pe Paresh babu.

Înmînîndu-i doamnei Baroda scrisoarea, Haran babu zise :

— Am căutat să vă previn de la început ! Dar se pare că purtarea mea v-a displăcut. Acum însă, veți putea vedea din această scrisoare cît de departe au ajuns lucrurile ! Și îi întinse scrisoarea de răspuns pe care Lolita o trimisese prietenei sale Shailabala.

După ce o citi, doamna Baroda exclamă :

— Cum era să prevăd una ca asta ? Spune și dumneata ! Nici nu visam să se întîmple așa ceva ! Dar dă-mi voie să-ți spun că vina nu este a mea. Cu toții v-ați unit ca să-i suciți capul Sucharitei, preamărind în cor bunătatea ei — în tot Brahmo Samajul nu era o fată care s-ar fi putut asemui cu ea ! Acum a sosit timpul să puneți o frînă idealului vostru de fată brahmoistă. Bărbatul meu a fost acela care i-a adus în casă pe Binoy și Gor babu și, deși mi-am dat toată osteneala să-l convertesc pe Binoy ca să intre în rîndurile noastre, a început povestea cu așa-zisa „mătușică" venită de nu știu unde în casă la noi, apoi s-au pornit pe idolatrie, iar acum Binoy este atît de sălbăticit, încît nici nu vrea să dea ochii cu mine. La rădăcina tuturor necazurilor noastre se află însă Sucharita. Am știut întotdeauna ce zace în ea... dar n-am spus nimic. Am crescut-o ca pe copilul meu și acum, iată-mi răsplata ! N-avea nici un rost să-mi arăți această

scrisoare... dumneata trebuie să procedezi așa cum crezi că e mai bine!

Haran babu își manifestă plin de generozitate regretul și mărturisi cu candoare că, într-o vreme, o judecase foarte greșit pe doamna Baroda. În cele din urmă, se duseră la Paresh babu.

— Privește! exclamă soția lui trîntindu-i scrisoarea pe masă.

După ce o citi cu toată atenția de două ori, Paresh babu ridică privirea și spuse:

— Ei și?

— Cum „ei și?" repetă doamna Baroda mînioasă. Ce vrei mai mult? Ce dovadă mai dorești? Ai îngăduit cultul idolilor, respectarea castelor; practic, ai tolerat totul. Acum, nu mai lipsește decît un singur lucru: să măriți pe una dintre fetele dumitale cu un tînăr dintr-o familie hindusă! După asta, îmi închipui că vei face penitența cuvenită și vei intra și dumneata în societatea hindusă... dar, dă-mi voie să-ți spun că...

— Nu trebuie să-mi spui nimic, zise Paresh babu zîmbind. N-a sosit încă ceasul să-mi spui! Problema ce se pune acum este să aflu pentru ce credeți toți că Lolita are de gînd să se mărite cu un hindus. În scrisoare nu găsesc nimic în sprijinul acestei bănuieli; cel puțin din cîte pot să-mi dau seama.

— Pînă acum n-am putut descoperi mijlocul să-ți deschid ochii, exclamă soția lui iritată. Dacă n-ai fi fost atît de orbit de la început, toate acestea nu s-ar fi întîmplat! Spune-mi, te rog, putea cineva scrie ceva mai deslușit decît stă scris negru pe alb aici?

— Cred, interveni Haran babu, că ar fi mai bine s-o întrebăm chiar pe Lolita ca să ne explice ce-a vrut să spună în scrisoare. O să-i pun eu întrebările cuvenite, dacă-mi îngăduiți.

Dar înainte de a mai spune cineva ceva, în odaie țîșni ca o furtună Lolita, zicînd:

— Uite, tată! Iată ce scrisori anonime vin de la Brahmo Samajul nostru!

Paresh babu citi epistola dată de Lolita. O scrisoare plină de insulte și fel de fel de sfaturi, pe

care autorul scrisorii, crezînd că măritişul ei cu Binoy fusese definitiv hotărît, socotea că trebuie să i le comunice. Pe lîngă toate acestea, lui Binoy i se atribuiau intenţii josnice, pretinzîndu-se că foarte curînd o să se satură de soţia lui brahmoistă şi o va părăsi pentru a se recăsători cu o fată dintr-o familie hindusă.

Haran babu luă scrisoarea din mîna lui Paresh babu şi, după ce o citi, se întoarse spre Lolita spunînd :

— Lolita, scrisoarea asta te-a înfuriat, dar oare nu eşti singură vinovată că ţi s-a putut trimite o anonimă ? Spune, cum ai putut să scrii cu mîna ta o scrisoare ca aceasta ?

— Va să zică, cu dumneata poartă Shaila corespondenţa despre mine ? îl întrebă Lolita după o clipă de mirare.

Haran babu răspunse evaziv :

— Cunoscîndu-şi îndatoririle faţă de Brahmo Samaj, era obligată să-mi trimită scrisoarea ta.

— Spune-mi o dată pentru totdeauna ce vrea Brahmo Samajul, zise Lolita stînd ţeapănă în faţa lui.

— În ceea ce mă priveşte, eu nu dau crezare zvonurilor ce circulă în Samaj cu privire la tine şi la Binoy babu, îi explică Haran babu, dar aş vrea să aud o dezmințire rostită de buzele tale.

Încleştîndu-şi mîinile tremurînde pe speteaza unui scaun, Lolita îi răspunse cu ochii scînteietori :

— Spune-mi, te rog, pentru ce nu le dai crezare?

— Lolita, zise Paresh babu punînd mîna pe umărul ei, eşti prea enervată acum pentru a putea discuta ; lasă, o să lămurim împreună mai tîrziu. Deocamdată, să nu mai vorbim despre asta.

— Nu încerca să cocoloşeşti lucrurile, Paresh babu, acum cînd am intrat în subiect ! interveni Haran babu.

La această remarcă Lolita se înverşună şi mai tare şi exclamă :

— Va să zică, tata e cel care cocoloşeşte lucrurile ! Tata nu este ca voi, lui nu îi e frică de ade-

văr... daţi-mi voie să vă spun că după părerea lui adevărul e mai presus chiar decît Brahmo Samajul vostru ! Cît despre mine, pot să vă asigur că nu văd nimic rău şi nici imposibil într-o căsătorie cu Binoy !

— S-a hotărît să treacă la brahmoism ? întrebă Haran babu.

— Nu s-a hotărît nimic, zise Lolita, şi nici nu văd ce rost ar avea ca Binoy să treacă la brahmoism!

Pînă în acest moment, doamna Baroda nu scosese o vorbă... sperînd însă că Haran babu va ieşi victorios iar soţul ei va fi silit să-şi recunoască vinovăţia şi să se căiască. Dar, la ultimele cuvinte ale Lolitei, nu se mai putu stăpîni şi interveni :

— Lolita, ai înnebunit ? Ce vorbeşti ?

— Nu, mamă, răspunse Lolita, nu sînt nebună... ceea ce spun este bine cugetat ! Refuz să fiu îngrădită din toate părţile... sînt hotărîtă să mă eliberez de Haran babu şi de societatea lui.

— Bănuiesc că vrei libertate nelimitată ! zise Haran babu pe un ton sarcastic.

— Nu, răspunse Lolita, pentru mine libertate înseamnă eliberare de sub robia minciunii şi a atacurilor mîrşave. Acolo unde nu văd nimic rău sau potrivnic religiei mele, pentru ce intervine Brahmo Samajul, punîndu-mi piedici ?

Cu o aroganţă ostentativă, Haran babu se întoarse spre Paresh babu şi zise :

— Iată, Paresh babu ! Poftim ! Am ştiut eu că pînă la urmă vom ajunge aici ! Am făcut tot ce-am putut pentru a vă preveni, dar a fost zadarnic.

— Uite ce este, Panu babu, se băgă în vorbă Lolita. Te previn de un singur lucru : eşti prea îndrăzneţ cînd încerci să dai sfaturi unor oameni mult mai presus de dumneata în toate privinţele !

Şi încheind discuţia cu această lovitură, Lolita ieşi din odaie.

— Uf, ce încurcătură ! exclamă doamna Baroda. Acum să vedem ce putem face !

— Va trebui să ne facem datoria, zise Paresh babu. Numai că, într-o atmosferă atît de agitată, nu putem desluși care ne este datoria. Vă rog să mă iertați, dar nu pot discuta acum această problemă. Simt nevoia să rămîn singur.

CAPITOLUL LI

Aflînd ce se petrecuse, Sucharita înțelese că Lolita se băgase iar într-o încurcătură. După o scurtă tăcere, puse brațul pe umerii Lolitei și spuse:

— Surioară scumpă, mă simt înspăimîntată!

— Și de ce, mă rog? întrebă Lolita.

— S-a făcut atîta zarvă în Brahmo Samaj, zise Sucharita, și te pomenești că Binoy babu nici nu se gîndește să...

— Ba se gîndește, zise Lolita cu convingere deși ținea capul plecat.

Sucharita continuă:

— Panu babu a încurajat-o pe mama în speranța ei că Binoy nici nu se gîndește la căsătorie, dacă aceasta ar implica părăsirea religiei lui. Lolita, cum de nu te-ai gîndit la toate aceste greutăți, înainte de a-i vorbi astfel lui Panu babu?

— Să nu crezi că-mi pare rău de ce i-am spus! strigă Lolita. Dacă Panu babu și cei de-o teapă cu el cred că, gonindu-mă pînă la țărmul oceanului ca pe un animal hăituit, vor pune mîna pe mine, nu va trece mult și-și vor da seama că s-au înșelat. El nu știe că prefer să mă arunc în mare și să mor decît să mă las prinsă în colții acestei haite.

— Ar fi bine să ne sfătuim cu tata, îi sugeră Sucharita.

— Te asigur că tata nu va trece niciodată de partea vînătorilor. El n-a voit niciodată să ne țină legate în lanțuri. Niciodată nu s-a înfuriat cînd noi eram de altă părere și niciodată n-a încercat să ne îngrădească libertatea, vorbindu-ne în numele Brahmo Samajului! De cîte ori nu s-a supărat mama

pe el din pricina asta ! Singura grijă a tatei era ca nu cumva să ne pierdem capacitatea de a judeca singure. După ce ne-a crescut așa, crezi că ne va părăsi în mîinile unui zbir al Samajului ca Panu babu ?

— Foarte bine, zise Sucharita, să presupunem că tata n-are nici o obiecție, ce-ai de gînd să faci după aceea ?

— Dacă nimeni n-o să ia măsuri, am să... începu Lolita.

Dar Sucharita, îngrijorată, interveni :

— Nu, nu, scumpa mea, să nu întreprinzi nimic ! Am eu un plan.

În seara aceleași zile, tocmai cînd Sucharita se pregătea să se ducă la Paresh babu, sosi el la ea. Era în ceasul cînd Paresh babu avea obiceiul să se plimbe în grădină, singur cu gîndurile lui... căutînd parcă în întunericul curat al serii să înlăture toate urmele lăsate de munca zilei și pregătindu-se pentru odihna nopții, umplîndu-și inima cu pacea neprihănită. În seara aceasta, după ce-și sacrificase liniștea meditației serale și apăruse în camera Sucharitei cu chipul muncit de griji, fiica lui devotată se simți îndurerată, ca o mamă ce-și vede copilul zăcînd tăcut pe patul de boală, în loc să zburde fericit.

— Îmi închipui c-ai aflat totul, Radha, nu-i așa ? o întrebă Paresh babu.

— Da, tată, îi răspunse Sucharita, am auzit. Dar pentru ce ești atît de îngrijorat ?

— Un singur lucru mă neliniștește, răspunse Paresh babu, și anume : dacă Lolita va putea duce povara acestei furtuni, pe care singură a dezlănțuit-o. Cînd omul este copleșit de emoții, trufia oarbă îi întunecă mintea, dar cînd fructele acțiunilor noastre se coc unul după altul, puterea de a îndura consecințele faptelor săvîrșite dispare. După ce a chibzuit temeinic asupra consecințelor propriilor ei acțiuni, oare a ales Lolita calea cea mai bună pe care să meargă ?

— Pot să-ţi spun cu certitudine un singur lucru, răspunse Sucharita, şi anume că Lolita nu se va lăsa niciodată înfrîntă de vreo sancţiune pe care societatea i-ar aplica-o.

— În ceea ce mă priveşte, vreau un singur lucru, îi explică Paresh babu. Să am convingerea că revolta Lolitei n-a fost expresia trecătoare a unui moment de furie.

— Nu, tată, zise Sucharita coborîndu-şi privirea, dacă ar fi fost aşa, nu i-aş fi dat ascultare nici o clipă. Cînd a primit o lovitură neaşteptată, au răbufnit din ea lucruri bine şi îndelung cugetate! O fată ca Lolita nu poate fi pusă nici la încercare şi nici oprimată. Şi apoi, tată, Binoy babu e un om atît de bun!

— Dar oare Binoy e dispus să devină membru al Brahmo Samajului?

— De asta nu sînt sigură, răspunse Sucharita. Ce părere ai, n-ar fi bine să-i facem din nou o vizită mamei lui Gor babu?

— M-am gîndit şi eu c-ar fi bine să treceţi pe la ea, consimţi Paresh babu.

CAPITOLUL LII

Deşi locuia la Anandamoyi, Binoy se ducea în fiecare dimineaţă acasă. Într-una din aceste dimineţi, cînd intră în odaia lui, găsi o scrisoare. Era o anonimă, în care era sfătuit în fel şi chip să nu se căsătorească cu Lolita. Scrisoarea voia să demonstreze, chipurile, că nu numai el, Binoy, ar fi nenorocit în această căsătorie, ci şi că pe Lolita o aştepta un dezastru. Dacă însă, în ciuda acestor sfaturi, va stărui în intenţiile sale, ar fi bine să nu uite că Lolita are plămînii slabi şi că doctorii o bănuiesc chiar de oftică.

Binoy rămase încremenit în faţa acestei scrisori. Niciodată nu-şi închipuise că cineva putea născoci asemenea minciuni sfruntate. Se înţelege de la sine

că diferența în obiceiurile lor sociale făcea imposibilă căsătoria lui cu Lolita ! Tocmai de aceea și simțea de multă vreme că dragostea lui față de Lolita era neîngăduită. Dar, primind scrisoarea, Binoy își dădu seama că în rîndurile Brahmo Samajului căsătoria era considerată sigură și suferi peste măsură gîndindu-se la potopul de ofense ce vor cădea pe capul Lolitei. Socoti deci că nu e vorba numai de o indiscreție, ci e de-a dreptul o rușine ca numele Lolitei să fie astfel pus în legătură cu al lui și întreaga poveste să devină obiectul unor bîrfeli vulgare. Și se gîndea că Lolita regretă acum prietenia ce a avut-o pentru el, blestemînd ziua în care l-a întîlnit și că nu va mai voi niciodată să i se uite în ochi.

Dar vai, cît de ciudată este inima omului ! În timp ce era pradă acestor mustrări de conștiință, sufletul îi era cuprins de o bucurie atît de vie și de profundă, încît se simțea îmbătat de fericire. Inima lui nu voia să perceapă nici rușinea, nici insulta, iar pentru a nu fi cuprins de aceste sentimente, începu să măsoare cu pași grăbiți veranda. Și cu cît lumina dimineții devenea mai strălucitoare, cu atît îl cuprindea un soi de nebunie. Pînă și strigătele negustorilor ambulanți de pe stradă îl tulburau adînc. Oare nu cumva tocmai acest torent de ofense ce se abătuse asupra Lolitei o va aduce spre limanul ferm al inimii lui ? Binoy nu putu alunga din minte imaginea Lolitei, plutind pe acest șuvoi, părăsindu-și societatea și venind spre el : iar inima lui nu putea striga decît : „Lolita este a mea ! Numai a mea !“ Niciodată pînă acum nu avusese curajul să rostească aceste vorbe ; dar azi, cînd inima lui își striga atît de limpede dorința, nu se mai putu stăpîni.

În timp ce, exaltat din cale afară, măsura veranda, îl zări pe Haran babu apropiindu-se de casa lui... Pricepu numaidecît cine se afla în dosul scrisorii anonime.

După ce-l pofti pe Haran babu să ia loc, Binoy rămase în așteptare, dar fără obișnuita lui expresie de încredere. În cele din urmă Haran babu începu :

— Binoy babu, dumneata ești hindus, nu-i așa ?

— Da, firește că sînt ! răspunse Binoy.

— Nu trebuie să te superi de această întrebare, zise Haran babu cu amabilitate. Adeseori sîntem orbiți și nu privim lucrurile din toate punctele de vedere... Dar cînd există primejdia ca purtarea noastră să aducă tulburări într-o comunitate oarecare, în asemenea momente trebuie să considerăm că ne e prieten acela care ne atrage atenția asupra consecințelor purtării noastre și asupra limitelor pînă unde putem merge fără riscuri.

— Cred că nu e necesară o introducere atît de lungă, zise Binoy încercînd să rîdă. N-am obiceiul să mă supăr cînd mi se pun întrebări neplăcute, după cum nu obișnuiesc să-mi brutalizez interlocutorii ! Poți să mă întrebi fără teamă tot ce dorești, indiferent la ce te referi.

— Nu vreau să te acuz de nici o neglijare săvîrșită cu bună-știință, se scuză Haran babu, și e inutil să-ți spun că fructul unei imprudențe e adeseori plin de otravă.

— Dacă socotești că unele lucruri sînt inutile, exclamă Binoy cu o umbră de plictiseală, să le lași deoparte. Spune-mi numai ceea ce dorești cu adevărat să-mi spui.

— Atunci răspunde-mi : e drept că dumneata, care ești hindus și nu poți părăsi comunitatea hindușilor, să frecventezi casa lui Paresh babu în așa fel încît să dai naștere unor bîrfeli în jurul fetelor sale ? zise Panu babu.

— Uite ce este, Panu babu, zise Binoy. Îmi pare rău, dar nu pot fi răspunzător de ceea ce născocesc oamenii dintr-o comunitate pe seama unei întîmplări... asta depinde în mare măsură de caracterul oamenilor. Dacă membrii Brahmo Samajului pot vorbi despre fetele lui Paresh babu în așa fel încît să dea naștere unui scandal, rușinea e a Samajului, nu a lor.

— Bine, exclamă Haran babu, dar dacă o fată pleacă de sub ocrotirea mamei sale şi călătoreşte singură cu un străin pe vapor, nu e un fapt pe care societatea are dreptul să-l discute ? Răspunde-mi la această întrebare !

— Dacă pui pe acelaşi plan un eveniment absolut exterior cu o greşeală de ordin interior, ce rost a avut să părăseşti comunitatea hindusă pentru a deveni brahmoist ? îl întrebă Binoy. Indiferent de ce s-a întîmplat, Panu babu, nu văd rostul unei discuţii asupra acestor probleme. Pot să hotărăsc foarte bine şi singur care-mi este datoria, iar dumneata nu mă poţi ajuta cîtuşi de puţin în această chestiune.

— Văd că nu vrei să discutăm, replică Haran babu. Dar mai vreau să-ţi spun un ultim cuvînt şi anume : de azi încolo să ocoleşti casa aceea, pentru că dacă te-ai mai duce pe acolo ar fi foarte urît din partea dumitale. Frecventînd casa lui Paresh babu, n-ai adus decît necazuri ; nici nu-ţi dai seama ce mare rău le-ai făcut tuturor.

După plecarea lui Haran babu, Binoy rămase chinuit de îndoieli. Paresh babu, cu sufletul său nobil şi curat, l-a primit în casa lui şi l-a primit apoi şi pe Gora, cu sinceră afecţiune ; se prea poate ca Binoy să fi întrecut măsura ducîndu-se prea des în casa lui Paresh babu, totuşi nici o clipă nu pierduse stima şi dragostea lui. În acest cămin brahmoist, Binoy găsise un cămin cum nu găsise pînă atunci nicăieri ; iar atmosfera lor i se potrivea atît de bine, încît prietenia cu această familie dăduse parcă elanului său de viaţă mai multă forţă. Iar acum, tocmai în familia unde-şi găsise refugiu, unde fusese înconjurat de atîta dragoste şi trăise o asemenea fericire, amintirea lui să fie un motiv de mîhnire ? El era cauza bîrfelilor ce întinau reputaţia fetelor lui Paresh babu ! Şi din pricina lui suferea Lolita o înjosire ce-i compromite viitorul ! Exista oare o cale de a îndrepta o asemenea crimă ? Doamne ! Doamne ! Ce piedici îngrozitoare pune în calea adevărului ceea ce numim noi „societate" ! De fapt, nu exista nici

un obstacol real în calea unirii lui cu Lolita. Dumnezeu, adevăratul Stăpîn al inimii amîndurora, ştia că el era gata să-şi sacrifice viaţa pentru binele şi fericirea ei... şi oare nu Dumnezeu a fost Acela ce l-a apropiat de Lolita ? Legile lui eterne nu cunosc obstacole. Oare Dumnezeul căruia i se închinau în Brahmo Samaj oameni ca Panu babu, era altul ? Oare nu El era stăpînul tuturor inimilor omeneşti ? Un monstru îngrozitor îşi arăta colţii încercînd să împiedice unirea lor. Şi dacă va asculta numai poruncile societăţii şi nu legea Celui ce e stăpînul inimilor omeneşti, oare nu va săvîrşi un păcat ? Dar, vai ! Poate că Lolita ţine seamă tocmai de aceste oprelişti sociale ! Şi apoi, poate că sentimentele Lolitei faţă de el... Îndoielile ce-l năpădiră pe Binoy nu cunoşteau margini.

CAPITOLUL LIII

În timp ce Haran babu era la Binoy, Abinash veni s-o anunţe pe Anandamoyi că, după cît aflase, căsătoria lui Binoy cu Lolita era lucru hotărît.

— Nu-i adevărat ! exclamă Anandamoyi.

— De ce n-ar fi adevărat ? întrebă Abinash. Credeţi că Binoy n-ar fi capabil de o asemenea căsătorie ?

— E o întrebare la care nu-ţi pot răspunde, zise Anandamoyi, dar ştiu că Binoy nu-mi putea ascunde un lucru atît de important. Nu, niciodată !

Abinash stărui însă, spunîndu-i că aflase din surse demne de încredere din chiar medii brahmoiste şi că trebuie să fie adevărat. Apoi continuă spunînd că prevăzuse de mult acest sfîrşit trist pentru Binoy şi că, de altfel, discutase problema şi cu Gora. După ce o informă pe Anandamoyi, Abinash coborî la Mohim şi-i relată cu lux de amănunte această noutate.

În aceeaşi dimineaţă, cînd Binoy se întoarse la Anandamoyi, ea îi citi pe faţă o profundă tulburare.

După ce îi dădu de mîncare, îl chemă în odaia ei şi-l întrebă :

— Ce-i, Binoy, ce s-a întîmplat ?

— Citeşte, te rog, scrisoarea aceasta, mamă ! spuse Binoy.

După ce Anandamoyi o citi, Binoy continuă :

— Azi de dimineaţă am primit vizita lui Panu babu, care mi-a tras o săpuneală în toată legea.

— Pentru ce ? întrebă Anandamoyi.

— Pretinde că purtarea mea a provocat în Brahmo Samaj un scandal în jurul fetelor lui Paresh babu, îi explică Binoy.

— După cîte zice lumea, căsătoria ta cu Lolita s-a şi hotărît, spuse Anandamoyi. Aşa că nu văd nici un motiv de scandal !

— Dacă această căsătorie ar fi fost posibilă, n-ar fi existat motiv de scandal, zise Binoy. Dar mişelia este să răspîndeşti un asemenea zvon cînd căsătoria nu se poate face ! Este o mîrşăvie mai ales faţă de Lolita !

— Dacă tu ai avea curaj, zise Anandamoyi, ai putea-o salva din ghearele acestor bîrfeli.

— Spune-mi cum, mamă ! exclamă Binoy surprins.

— Cum ?... Căsătorindu-te cu ea ! spuse Anandamoyi.

— Dar cum, mamă ? zise Binoy uluit. Oare ce-ţi închipui despre Binoy al dumitale ! Crezi că ajunge ca Binoy să spună „vreau să mă însor", şi toată lumea să accepte fără comentarii... adică eu nu trebuie decît să dau din cap, şi totul se face ?

— Nu văd pentru ce atîtea discuţii, zise Anandamoyi. Trebuie să faci doar ceea ce stă în puterea ta şi totul va fi bine. Şi un lucru pe care poţi să-l faci este să declari că vrei să te căsătoreşti cu ea.

— Dar o propunere atît de nebunească nu este oare o insultă pentru Lolita ? întrebă Binoy.

— Pentru ce e nebunească ? exclamă Anandamoyi. De vreme ce zvonul despre căsătoria voastră s-a putut răspîndi, înseamnă că lumea crede că ea este posibilă. După părerea mea, n-ar trebui să mai eziţi nici o clipă !

— Dar, mamă, trebuie să ne gîndim şi la Gora ! Nu crezi ? pledă Binoy.

— Nu, băiete ! zise Anandamoyi cu hotărîre. Aceasta nu este o problemă în care Gora te poate sfătui. Ştiu că va fi furios dar, deşi n-aş vrea să se supere pe tine, nu văd altă soluţie. Dacă ai cît de puţină consideraţie pentru Lolita, nu poţi admite ca ea să fie de rîsul Samajului.

Uşor de spus, dar greu de făcut ! Pentru că, de la condamnarea lui Gora, dragostea lui Binoy pentru el se înteţise, aşa încît nu-i putea da o lovitură atît de grea. Şi apoi, mai era şi tradiţia lumii în care trăiau. Răzvrătirea împotriva societăţii ţi se pare lucru uşor... dar cînd vine momentul acţiunii, îţi dai seama că e foarte greu ! Teama de necunoscut, groaza de a păşi pe căi neumblate te fac să dai înapoi fără motive precise.

— Cu cît te cunosc mai bine, mamă, exclamă Binoy, cu atît mă uimeşti mai mult ! Cum ai ajuns să gîndeşti atît de lucid ? Am impresia că dumneata nu calci pe pămînt. Oare Dumnezeu ţi-a dat aripi ? Parcă n-ai întîmpinat nici o piedică pe lumea asta ?

— Dumnezeu nu mi-a scos nici o piedică în cale ! zise rîzînd Anandamoyi. El mi-a netezit totul !

— Dar, mamă, zise Binoy, orice ar rosti buzele mele, mintea gîndeşte altfel ! După toată educaţia, învăţătura şi justificările mele, îmi dau seama brusc că nu sînt decît un mare prost !

În acest moment intră în odaie Mohim şi începu să-l întrebe cu atîta brutalitate despre legăturile lui cu Lolita, încît Binoy se simţi peste măsură de umilit. Dar stăpînindu-se din răsputeri, şezu tot timpul cu ochii aţintiţi în pămînt, pînă cînd Mohim plecă, insultîndu-i în modul cel mai grosolan şi pe el şi pe Lolita. Lăsă să se înţeleagă că familia lui Paresh babu a urzit cu nerușinare o conspiraţie pentru a-l încătuşa pe Binoy, care a fost atît de prost încît s-a lăsat prins în cursă. Apoi exclamă :

— Şi acum, să vedem dacă l-or putea păcăli şi pe Gora ! Dar cu el o să le meargă mai greu !

Văzîndu-se atacat din toate părţile, Binoy rămase pe scaun mut şi înspăimîntat, pînd cînd Anandamoyi îl trezi spunînd :

— Ştii ce-ar trebui să faci, Binoy ? Să te duci la Paresh babu. Şi după ce vei discuta cu el, totul îţi va apare limpede.

CAPITOLUL LIV

Văzînd-o pe Anandamoyi apărînd pe neaşteptate, Sucharita exclamă surprinsă :

— Ce surpriză ! Şi tocmai mă pregăteam să viu la dumneavoastră.

— Nu ştiam că te pregăteai să vii, zise rîzînd Anandamoyi, dar ştiu ce te aducea la mine. Eu am venit cu acelaşi scop, pentru că din clipa cînd am auzit vestea nu m-am mai putut stăpîni şi am socotit că trebuie să te văd.

Sucharita, destul de mirată că zvonurile ajunseseră pînă la urechile lui Anandamoyi, ascultă cu atenţie cele ce-i spuse aceasta :

— Măicuţă, să ştii că eu l-am privit întotdeauna pe Binoy ca pe copilul meu. Cînd am aflat că voi toţi l-aţi primit cu braţele deschise, nu ştii cît v-am binecuvîntat în inima mea! Deci, cum era să rămîn nepăsătoare cînd am auzit că sînteţi necăjiţi ? Nu ştiu dacă pot să vă ajut cu ceva... dar am fost atît de tulburată încît am simţit că trebuie să alerg aici. Scumpa mea, crezi că Binoy e de vină ?

— Oh, nu, de fel ! exclamă Sucharita. Lolita singură este vinovată de toată zarva care s-a făcut. Binoy nici n-a visat că Lolita va apare pe vapor şi, totuşi, lumea vorbeşte de parcă ei ticluiseră planul dinainte pe ascuns. Iar Lolita este atît de îndărătnică, încît nu va încerca niciodată să combată zvonurile sau să explice ce s-a întîmplat în realitate !

— Totuşi, trebuie să se ia măsuri ! zise Anandamoyi. De cînd a aflat tot ce se spune, Binoy n-a

mai avut o clipă de liniște... ba chiar și-a asumat întreaga răspundere.

Sucharita roși ușor și aplecînd capul întrebă :

— Dumneavoastră credeți că Binoy babu...

— Uite ce este, copila mea, interveni Anandamoyi văzînd ezitarea dureroasă a Sucharitei. Pot să te asigur că orice i se va cere lui Binoy să facă pentru Lolita, o va face. Îl cunosc de cînd era copil și știu că dacă Binoy se dăruiește o dată, se dăruiește cu totul, fără rezervă. Tocmai de aceea am trăit permanent cu teama ca nu cumva inima lui să-l ducă într-un loc nepotrivit.

— Nu trebuie să aveți nici o grijă în ceea ce privește consimțămîntul Lolitei, zise Sucharita cu senzația că i se ridicase o greutate de pe inimă. Îi cunosc prea bine sentimentele. Dar oare Binoy babu e dispus să-și părăsească comunitatea ?

— Cred că o va face dacă e necesar, zise Anandamoyi. Dar, pentru ce să vorbești despre părăsirea comunității lui, în actuala stare de lucruri ? Crezi că e neapărat necesar ?

— Cum, ce vreți să spuneți ? strigă Sucharita. Vreți să spuneți că Binoy babu se poate căsători cu o fată brahmoistă, rămînînd mai departe hindus ?

— Dacă el e dispus să procedeze astfel, spuse Anandamoyi, ce obiecții se pot ridica ?

— Eu nu văd cum ar fi posibil ! răspunse Sucharita nedumerită.

— Mie, măicuță, mi se pare lucrul cel mai simplu din lume, îi explică Anandamoyi. Uită-te la mine : în casa mea, eu nu mă supun obiceiurilor pe care le respectă restul familiei... de aceea multă lume pretinde că sînt creștină. Cînd are loc vreo ceremonie specială, mă retrag de bunăvoie. Poți zîmbi, scumpa mea, dar știi că nici măcar Gora nu bea apă în odaia mea ? Și totuși, n-am nici un motiv să spun că acea casă nu e căminul meu și că nu fac parte din societatea hindusă. În ceea ce mă privește, n-aș putea face o asemenea afirmație. Rămîn în comunitate și în casă, accept toate jignirile care mi se aduc și... nu-mi vine greu să-mi duc viața. Dacă

obstacolele vor deveni de neînvins, voi porni pe calea pe care Dumnezeu mi-o va arăta, dar pînă atunci eu le spun deslușit tot ce simt, iar ei hotărăsc dacă mă acceptă ori ba.

— Dar... zise Sucharita cam încurcată, dumneavoastră cunoașteți opiniile Brahmo Samajului... presupunînd că Binoy babu...

— Opiniile lui sînt de aceeași natură, interveni Anandamoyi. Opiniile Brahmo Samajului nu sînt din altă lume. Toate articolele ce apar în revistele dumneavoastră, pe care Binoy mi le-a citit adeseori, nu mi se pare că tălmăcesc idei extraordinare și nemaiauzite.

În acest moment intră Lolita, care o căuta pe Sucharita. Văzînd-o pe Anandamoyi, Lolita se roși intimidată, citind pe chipul Sucharitei că vorbeau despre ea. Ar fi vrut să se retragă, dar nu putea găsi nici o scuză pentru a pleca imediat.

— Haide, Lolita, vino, măicuță ! exclamă Anandamoyi, luînd-o de mînă și așezînd-o cu un aer posesiv pe scaunul de lîngă ea.

Și întorcîndu-se spre Sucharita, Anandamoyi își continuă pledoaria :

— Uite ce este, măicuță ! Mi se pare că unul dintre cele mai grele lucruri este să pui în armonie răul cu binele... și totuși, în lumea asta ele se găsesc laolaltă... și această îmbinare produce durere și fericire... Deci nu trebuie să vedem numai răul, pentru că toate lucrurile au și o latură bună. Apoi, dacă este posibilă o asemenea îmbinare, nu pricep pentru ce ar fi greu să se unească doi oameni cu păreri diferite și pentru ce n-ar putea fi totuși fericiți ? Oare o adevărată unire între două făpturi omenești este numai o problemă de opinii ?

Sucharita continua să stea cu capul plecat și Anandamoyi vorbi mai departe :

— Oare Brahmo Samajul nu permite unirea între doi oameni dacă ei o doresc ? Ar putea oare comunitatea voastră să despartă prin porunci exterioare două făpturi care în fața lui Dumnezeu sînt unite

într-o singură inimă? Măicuță dragă, nu există undeva în lumea asta o societate care să nu țină seama de toate aceste mici diferențe de opinii și să îngăduie unirea pe planuri cu adevărat importante? Oare rostul oamenilor este numai să lupte cu Dumnezeul lor? Acesta să fie singurul scop pentru care a fost creată societatea?

Profunda înflăcărare cu care vorbea Anandamoyi izvora numai din dorința ei de a înlătura opozițiile în calea căsătoriei lui Binoy cu Lolita? Nu cumva spera ca, prin argumentarea ei, să înlăture vagile ezitări pe care le avea Sucharita asupra acestui subiect? Pentru că ar fi un dezastru dacă Sucharita ar gîndi altfel. Dacă Sucharita ar fi convinsă că Binoy nu se poate căsători cu Lolita decît devenind brahmoist, ar însemna ca Anandamoyi să-și vadă spulberată singura speranță care o susținuse în aceste zile de îngrijorare. Chiar în aceeași zi, Binoy îi pusese întrebarea:

„Mamă, crezi că va trebui să trec la Brahmo Samaj? Crezi că trebuie să fac acest sacrificiu, dacă mi se cere?"

Iar ea îi răspunsese:

„Nu, nu! Nu văd de ce ar fi necesar."

Apoi Binoy o mai întrebase:

„Dar să presupunem că vor face presiuni asupra mea! Ce să fac?"

După o scurtă tăcere, Anandamoyi îi spusese:

„Nu, aceasta nu e o problemă în care se pot face presiuni!"

Dar Sucharita părea să nu fie de acord cu cele spuse de Anandamoyi și nu-i răspunse nimic. Înseamnă că înlăuntrul ei Sucharita n-o aprobă!

Atunci Anandamoyi își zise: „Numai dragostea față de Gora m-a putut face să trec peste tradițiile societății mele. Dar oare inima Sucharitei e atrasă spre Gora? Dacă ar fi așa, n-ar da atîta importanță unui lucru neînsemnat."

Anandamoyi era mîhnită. Nu mai rămăseseră decît două sau trei zile pînă la eliberarea lui Gora din închisoare şi ea îşi închipuise că lumea în care se va întoarce îi va dărui fericirea. Anandamoyi simţea că sosise momentul unei legături sentimentale pentru Gora. Era convinsă că altfel, va avea de întîmpinat greutăţi de neînchipuit. Dar nu orice fată putea să-l cucerească şi să-l păstreze pe Gora. Pe de altă parte, ştia că ar fi o greşeală să-l însoare cu o fată dintr-o familie hindusă... De aceea refuzase Anandamoyi atît de multe propuneri din partea părinţilor cu fete de măritat. Gora spusese că nu se va căsători niciodată, iar oamenii se mirau că ea, ca mamă, nu protesta împotriva unei astfel de hotărîri. În sfîrşit, descoperise că Gora fusese prins în mrejele unei fete şi se simţi foarte încîntată ; aşa încît opoziţia tacită a Sucharitei însemna o grea lovitură pentru ea. Dar Anandamoyi nu era fiinţa care să depună uşor armele şi îşi zise în sinea ei : „Nu face nimic, nu aduce anul ce aduce ceasul !“

CAPITOLUL LV

Paresh babu spunea :

— Binoy, n-aş vrea să săvîrşeşti un act necugetat numai din dorinţa de a o scoate pe Lolita din încurcătură. Agitaţia din comunitatea noastră n-are prea multă importanţă... ceea ce azi li se pare atît de interesant, mîine va fi cu desăvîrşire dat uitării.

Binoy înţelegea bine că face acest act de curaj pentru a-şi împlini datoria faţă de Lolita. Ştia că o asemenea căsătorie îi va aduce neajunsuri în viaţa socială şi, mai presus de toate, nu putea pierde din vedere supărarea lui Gora. Dar căuta să-şi alunge din minte orice gînd neplăcut. Iar acum, cînd Paresh babu voia să respingă gestul lui, simţea că-i e cu neputinţă să dea înapoi. De aceea spuse :

— N-am să vă pot plăti niciodată afecţiunea ce mi-aţi arătat-o şi nu pot suporta gîndul că am putut

fi, măcar pentru o zi, cauza celei mai mici neplăceri în familia dumneavoastră.

— Binoy, nu m-ai înțeles, exclamă Paresh babu. Personal, sînt încîntat că ai atîta considerație pentru noi ; dar intenția dumitale de a te căsători cu fata mea, pentru a-mi dovedi respectul ce ne porți, exclude oarecum considerația față de sentimentele fiicei mele. De aceea, ți-am explicat că această dificultate nu este atît de gravă încît să te oblige să faci un sacrificiu cît de mic.

Așadar, Binoy scăpa de orice răspundere ! Și totuși, sufletul lui n-o luă la goană pe drumul libertății ce i se deschisese. N-avea de loc aerul să-și ia zborul, cu elanul unei păsări ce se ridică în văzduh după ce a scăpat din colivie. Dimpotrivă, rămăsese pe loc, cu toate că zăgazurile obligațiilor, clădite atîta vreme pe temelia datoriei, se prăbușiseră fiind inutile. Dacă pînă acum pășise înainte, tremurînd de frică și uitîndu-se mereu în urmă, din clipa aceasta, cînd se simțea liber și stăpîn pe sine, îi venea greu să dea înapoi. În situația în care-l adusese datoria, mintea îi spunea : „Acum, frate Binoy, retrage-te, nimic nu te obligă să mergi mai departe", dar inima i se împotrivea : „Poți să dai înapoi dacă-ți place, dar să știi că eu rămîn aici."

După ce Paresh babu își încetă pledoaria pentru a-l convinge că nu are nici o răspundere, Binoy zise :

— Să nu credeți că vreau să fac un sacrificiu din simțul datoriei. Dacă dumneavoastră v-ați da consimțămîntul, ar fi pentru mine cea mai mare fericire... n-am crezut să am norocul de a... Dar m-am temut ca nu cumva...

— Să n-ai nici un motiv de teamă, interveni Paresh babu fără să șovăie. Și cum iubea adevărul, îi mărturisi : Am auzit de la Sucharita că Lolita nu-ți este ostilă.

Un val de bucurie se revărsă în inima lui Binoy, cînd află că Lolita îi dezvăluise Sucharitei taina ascunsă în adîncul sufletului ei. Ar fi vrut să știe cînd și cum i se destăinuise. O bucurie intensă și

tainică îi vibra în inimă la gîndul că fusese obiectul unor convorbiri intime între cele două prietene. Deodată, spuse :

— Dacă credeți că sînt demn de ea, nimic nu mă poate face mai fericit.

— Așteaptă puțin, zise Paresh babu. Aș vrea să mă duc pînă sus să vorbesc cu soția mea.

După ce-i povesti totul soției sale, aceasta spuse în grabă :

— Binoy va trebui să intre în Brahmo Samaj.

— Asta se înțelege de la sine, răspunse Paresh babu.

— Trebuie să lămurim mai întîi acest lucru, zise doamna Baroda, așa că trimite să-l cheme aici pe Binoy.

Cînd Binoy apăru, doamna Baroda zise fără nici o altă introducere :

— Așadar, trebuie să stabilim ziua cînd va avea loc ceremonia inițierii.

— Este neapărat necesar să intru în Brahmo Samaj ? întrebă Binoy ezitînd.

— Firește că este neapărat necesar ! exclamă ea. Ce întrebare ? Altfel, cum te-ai putea căsători cu o fată dintr-o familie brahmoistă ?

Binoy lăsă capul în jos și nu răspunse nimic. Va să zică, prin faptul că i-a cerut fata în căsătorie, Paresh babu a crezut că, implicit, Binoy vrea să intre în Brahmo Samaj.

— Am cel mai mare respect pentru Brahmo Samaj, zise Binoy cam încurcat, și pînă acum n-am avut nici o atitudine potrivnică învățăturilor sale. Dar este absolut necesar să devin membru al acestei comunități ?

— Dacă părerile dumitale sînt în acord cu ale noastre, nu văd de ce te-ai opune intrării în rîndurile noastre, zise doamna Baroda.

— Îmi este cu neputință să spun că societatea hindusă nu însemnează nimic pentru mine, explică Binoy.

— În cazul acesta, a fost o eroare din partea dumitale să pui problema căsătoriei, zise cu regret

doamna Baroda. Ai vrut să te căsătorești cu fiica noastră numai din milă, sau ca să ne faci un bine?

Era o grea lovitură pentru Binoy. Își dădu seama că, într-adevăr, propunerea lui le-a putut pare jignitoare.

Chiar cu un an în urmă fusese promulgată legea căsătoriei civile, iar el și cu Gora scriseseră în vremea aceea articole foarte vehemente împotriva ei. Așa că acum îi venea greu să-și renege calitatea de hindus și să declare că vrea să se căsătorească după legea căsătoriei civile.

Dîndu-și seama că nu putea spera la consimțămîntul lui Paresh babu dacă rămînea hindus, Binoy suspină adînc și se ridică să plece. Apoi, salutîndu-i respectuos pe amîndoi, zise pe un ton umil:

— Vă rog să mă iertați, dar n-aș vrea să mai adaug nici un cuvînt, ca nu cumva să-mi agravez greșeala.

Și ieși.

Coborînd, o văzu pe Lolita singură la un mic pupitru în colțul verandei, scriindu-și corespondența. Auzindu-i pașii, ea ridică ochii și-l privi o clipă cu o emoție intensă. Prietenia lor era destul de veche și nu o dată Lolita îl privise în față... dar de data aceasta, ochii ei parcă exprimau o taină. Taina gîndurilor Lolitei, cunoscută numai de Sucharita, i se dezvălui în clipa aceea și lui Binoy. În umbra genelor ei negre, duioșia căutăturii era ca un nor încărcat cu răcoarea ploii ce se pregătea. Privirea fugară cu care îi răspunse Binoy îi sfîșie inima cu o durere fulgerătoare. Fără a spune o vorbă, Binoy se înclină spre ea și coborî scările.

CAPITOLUL LVI

Paresh babu și Binoy așteptau la poarta închisorii eliberarea lui Gora.

O lună de zile nu e mult. Gora mai fusese despărțit de prietenii și rudele sale în timpul pelerinajelor

mai mult decît patru săptămîni. Acum însă, ieşind după o lună de închisoare şi dînd cu ochii de Paresh babu şi de Binoy, avu senzaţia că se născuse din nou în lumea vechilor săi prieteni. În lumina zorilor citi afecţiunea blîndă de pe faţa liniştită a lui Paresh babu şi aplecîndu-se îi şterse praful de pe picioare cu bucuria unei devoţiuni pe care n-o cunoscuse pînă atunci. Paresh babu îmbrăţişă pe cei doi prieteni, apoi Gora îl prinse de mînă pe Binoy şi zise rîzînd :

— De cînd eram copil am învăţat împreună, Binoy, dar de data asta ţi-am luat-o înainte. Eu am urmat şi cursurile acestei şcoli.

Dar Binoy nu se simţea în stare să participe la veselia lui, aşa că rămase tăcut. Simţea că Gora, după încercările grele ale vieţii de puşcărie, era mai mult ca oricînd prietenul lui ! De aceea păstră o tăcere aproape reverenţioasă şi solemnă, pînă cînd Gora îl întrebă :

— Ce face mama ?

— Mama e bine, răspunse Binoy.

— Vino, dragul meu, te aşteaptă o trăsură, zise Paresh babu.

Cînd să se urce în trăsură, apăru şi Abinash în goană, urmat de un grup de studenţi.

Gora se şi aşezase, dar Abinash îl rugă să stea un moment.

În timp ce-i vorbea, studenţii începură să cînte cu glas tare :

Azi, după noaptea întunecată a durerii
Zorile au răsărit !
S-au sfărîmat lanţurile oprimării
Zorile au răsărit !

— Tăceţi din gură ! strigă Gora roşind de mînie. Studenţii tăcură imediat şi-l priviră miraţi, în timp ce Gora continuă : Abinash, ce-nseamnă asta ?

Abinash, fără a-i răspunde, scoase de sub șal o cunună groasă, înfășurată cu grijă în frunze de bananier, în timp ce un student începu să citească cu glas ascuțit și iute, de parcă era o flașnetă stricată, un discurs scris cu litere de aur despre eliberarea lui Gora din temniță.

Dînd la o parte cununa oferită de Abinash, Gora exclamă mînios :

— Ce rost are această mascaradă ? V-ați pregătit o lună de zile ca să mă cooptați în trupa voastră și să ne dăm în spectacol aici, la marginea șoselei ?

Într-adevăr, Abinash plănuise îndelung această primire. Crezuse că-l va impresiona pe Gora și nu-i spusese nimic lui Binoy, nevrînd să împartă cu nimeni gloria pe care era convins c-o va dobîndi. De fapt, în vremea aceea, nu erau obișnuite asemenea manifestații. Abinash pregătise chiar prin gazete un reportaj în care descria scena, lăsînd loc liber pentru unul sau două amănunte ce urmau să fie completate după întoarcerea la Calcutta.

— Nu-i frumos din partea ta că vorbești astfel ! protestă Abinash. Adevărul este că noi am participat la suferințele tale din închisoare. Clipă de clipă, în luna aceasta, pieptul nostru a fost mistuit de focul unei dureri intense.

— Te-nșeli, Abinash, spuse Gora. Dacă te-ai uita mai bine, ai vedea că focul nici măcar n-a fost aprins și că în pieptul vostru nu-i nici o rană.

Dar Abinash nu se lăsă și urmă :

— Guvernul a încercat să te dezonoreze, dar noi, în calitate de reprezentanți ai Indiei, ai Patriei noastre, îți oferim azi această cunună, ca un omagiu pe...

— Asta întrece orice ! exclamă Gora și, întorcînd spatele lui Abinash și suitei sale, îl pofti pe Paresh babu să se urce în trăsură.

În timp ce-și ocupă locul, Paresh babu răsuflă ușurat, iar Gora și Binoy îl urmară fără întîrziere.

A doua zi de dimineață, după călătoria pînă la Calcutta cu vaporul, Gora ajunse acasă. În fața casei

îl aştepta o mulţime de lume. Cu mare greutate izbuti să se strecoare printre cei adunaţi şi urcă repede la Anandamoyi. Ea se îmbăiase foarte devreme în ziua aceea şi acum sta gata să-l întîmpine. Gora intră şi se aplecă la picioarele ei, iar ea nu-şi putu stăpîni lacrimile, pe care atît-amar de zile se străduise să le oprească.

Cînd Krishnadayal se întoarse de la baia din apa Gangelui, Gora se duse la el, dar îi făcu *pronam*-urile de la distanţă şi nu-i atinse picioarele. După ce Krishnadayal se aşeză pe un scaun, destul de departe de Gora, acesta zise :

— Tată, vreau să-ţi cer iertare.

— Nu văd pentru ce, îi răspunse Krishnadayal.

— N-am suferit de fel la închisoare, îi explică Gora. Singura nenorocire a fost că nu m-am putut feri de contaminare. Mustrările mele de cuget nu contenesc. Iată pentru ce trebuie să-ţi cer solemn iertare.

— Nu, nu trebuie ! strigă Krishnadayal înspăimîntat. N-are rost să fii atît de exagerat. Nu sînt de acord să procedezi astfel.

— Bine, zise Gora. Va trebui atunci să cer părerea *panditilor*.

— Nu cred că e necesar să consulţi vreun *pandit*, răspunse Krishnadayal. Pot să te asigur că, în cazul tău, n-ai săvîrşit nici un păcat şi n-ai nevoie de penitenţă.

Gora nu pricepuse niciodată cum un om ca Krishnadayal, care punea atîta preţ pe riturile împotriva contaminării, nu-i impunea nici o regulă sau oprelişte ; ba dimpotrivă, nu aproba modul lui de viaţă ortodox, condamnînd atitudinea lui.

În ziua aceea, cînd Anandamoyi aşternu masa, puse scaunul lui Binoy lîngă Gora, dar acesta zise :

— Mamă, te rog împinge scaunul lui Binoy puţin mai departe !

— Pentru ce ? Cu ce-a greşit Binoy ? exclamă Anandamoyi mirată.

— Binoy n-a greşit cu nimic, răspunse Gora, dar eu sînt contaminat.

— N-are a face, răspunse Anandamoyi. Binoy nu e omul care să țină seama de asemenea lucruri.

— Binoy poate să nu țină seama, dar eu țin, zise Gora.

După masă cei doi prieteni urcară sus în camera de la mansardă, dar nici unul din ei nu găsea cuvinte pentru a reînnoda firul discuțiilor de altădată. Binoy nu știa cum să-l pună la curent cu principala problemă ce-l frămînta de o lună. Gora ar fi vrut să-l întrebe despre familia lui Paresh babu, dar se feri să pomenească numele lor, așteptînd să aducă Binoy vorba. E drept că-l întrebase pe Paresh babu ce mai fac fetele lui ; dar aceasta era simplă politeță. Ființa lui era dornică să afle veşti mult mai amănunțite, nu numai că erau cu toții sănătoși.

În această atmosferă intră Mohim și se așeză, gîfîind din greu după sforțarea făcută cu urcatul scărilor. După ce se mai liniști, spuse :

— Uite ce este, Binoy, pînă acum l-am așteptat pe Gora. Acum, c-a sosit, nu mai are rost să amînăm. Așadar, să stabilim imediat data. Ce părere ai, Gora? Știi desigur la ce mă refer, nu-i așa ?

În loc de răspuns, Gora începu să rîdă, iar Mohim continuă :

— Rîzi ? Te miri că n-am uitat ! Ei bine, dă-mi voie să-ți spun că cine are o fată nu trăiește cu capul în nori... fata e un obiect foarte real... pe care nu-l poți uita așa cu una cu două ! Nu rîde, Gora, acum trebuie să hotărîm totul.

— Bărbatul de care depinde hotărîrea este aici de față ! exclamă Gora.

— Pe dracu ! protestă Mohim. Aștepți o hotărîre de la un om nehotărît ! Acum că te-ai întors, trebuie să pui tu umărul.

De data aceasta, Binoy păstră o tăcere solemnă ; nici nu deschise măcar gura, pentru a răspunde la insinuările lui Mohim. Iar Gora, dîndu-și seama că povestea-i cu tîlc, zise :

— Eu pot să-mi asum sarcina de a lansa invitațiile, chiar și de a comanda prăjiturile, ba sînt gata

să-mi ofer serviciile și cu prilejul ospățului, dar hotărîrea de a se însura cu fata dumitale nu o poate lua decît Binoy. De altfel, eu nu sînt în termeni prea intimi cu cel ce este mai mare peste poveștile de dragoste... ci caut să păstrez distanța cuvenită și mă înclin în fața lui de la oarecare depărtare.

— Să nu-ți închipui că ținîndu-te la distanță o să scapi ! zise Mohim. Nu poți să știi niciodată cînd te vizitează dragostea. Habar n-am ce planuri are cu tine, dar știu că lui Binoy i-a jucat o festă strașnică. Și, dă-mi voie să-ți spun, că te vei căi amarnic dacă nu intervii în această chestiune și lași totul pe seama dragostei.

— Prefer să mă căiesc decît să-mi asum răspunderi ce nu mă privesc, zise rîzînd Gora. Pentru că dacă mi le-aș asuma, pedeapsa ar fi mult mai grea. Sper că soarta mă va cruța de o asemenea căință.

— Adică vrei să spui că o să stai cu brațele încrucișate cînd un hindus își batjocorește onoarea, casta și prestigiul ? întrebă Mohim. Ai renunțat la mîncare și la somn pentru ca hindușii să-și respecte legea iar acum, cînd cel mai bun prieten al tău este pe cale să-și sacrifice casta și să se însoare cu o fată dintr-o familie brahmoistă, nu spui nimic ? Să știi că n-ai să mai poți apare cu fața curată înaintea oamenilor ! Iar tu, Binoy, poate că te superi pe mine, deși Gora putea auzi vorbele astea din gura multora care i le-ar fi spus ; de fapt, oamenii abia așteaptă să-i dea de veste. Eu măcar o spun în fața ta și cred că așa e bine pentru toată lumea. Dacă totul nu e decît minciună, dezminte zvonul și afacerea va fi închisă ; dar dacă e adevărat, lămurește lucrurile o dată pentru totdeauna !

După ce Mohim plecă, Binoy nu scoase nici o vorbă ; apoi Gora se întoarse spre el și-l întrebă :

— Ce este, Binoy, ce s-a întîmplat ?

— E greu să-ți explic așa cum se cuvine, începu Binoy, dacă mă limitez numai la cîteva fapte. De aceea, am decis să-ți povestesc întreaga poveste în amănunt. Numai că în lumea asta nimic nu se

întîmplă așa cum am dori noi... la început evenimentele par să se desfășoare lin și-ți dau tîrcoale ca niște tigri în căutarea prăzii, apoi deodată, fără să prinzi de veste, se reped și te înșfacă de beregată. Zvonurile sînt și ele ca un foc care mocnește, apoi brusc izbucnește și nu mai e chip să-l stingi. De aceea, uneori cred că singura modalitate ca omul să fie liber este să stea absolut imobil.

— Unde e libertatea, dacă numai tu rămîi imobil ? întrebă Gora rîzînd. Restul lumii socotește că e bine să se miște — și atunci, crezi că te lasă să stai imobil ? De fapt, provoci exact efectul contrar : dacă toată lumea din jurul tău este activă și numai tu ești inactiv, vei vedea că te păcălești singur. Așadar, trebuie să veghezi mereu, cu încordare, ca în această mișcare generală să fii întotdeauna gata să intri în acțiune.

— Ai dreptate, consimți Binoy, numai că eu n-am fost pregătit niciodată ! Și de data asta s-a întîmplat la fel. Nu-mi dau seama ce urmări pot să aibă faptele mele, iar apoi, după ce faptul s-a produs, trebuie să suport consecințele. Nu are rost să fug de o situație grea, pe simplul motiv că ar fi fost mai bine dacă nu s-ar fi produs.

— Dacă nu știu ce s-a întîmplat, mi-e greu să discut problema, observă Gora.

Binoy își adună puterile pentru spovedanie și începu :

— Împrejurări independente de voința mea m-au pus într-o situație de așa natură, încît, dacă nu mă căsătoresc cu Lolita, ea va trebui să îndure pînă la sfîrșitul zilelor oprobriul neîntemeiat al societății brahmoiste.

— Spune-mi mai precis de ce natură e situația în care ai fost pus, interveni Gora.

— E o poveste lungă, răspunse Binoy. Am să-ți spun tot cu timpul ; deocamdată însă trebuie să te mulțumești cu ce ți-am spus.

— Bine, zise Gora. Mă mulțumesc cu atîta, dar nu pot să-ți spun decît un singur lucru : dacă împrejurările au fost inevitabile, și părerile de rău pentru

consecințe sînt inevitabile. Dacă Lolita trebuie să sufere umilințe din partea comunității ei, nu e nimic de făcut.

— Dar remediul acestui neajuns stă în mîinile mele ! exclamă Binoy.

— Dacă așa stau lucrurile, e foarte bine, remarcă Gora. Numai că nu poți trece la fapte, pur și simplu pentru că-ți asumi o anumită responsabilitate. Oamenii strîmtorați pot să fure și să ucidă, dar oare situația lor justifică asemenea acte ? Spui că vrei să-ți faci datoria față de Lolita căsătorindu-te cu ea ; dar ești sigur că aceasta este cea mai înaltă îndatorire a ta ? Oare n-ai îndatoriri și față de societate ?

Binoy, în loc să-i răspundă că tocmai ținînd seama de îndatoririle sale față de societate hotărîse să nu se însoare cu o fată dintr-o familie brahmoistă, începu să pledeze cu înfocare :

— În această problemă, cred că noi doi nu sîntem de aceeași părere. Nu mă ridic împotriva societății, numai din cauza atracției pe care o simt față de o anumită persoană. Ceea ce susțin eu este că există ceva mai presus de societate și de individ, ceva de care trebuie să ținem seama și că acest ceva este religia. Sînt de acord că principala mea datorie nu este să salvez un individ, dar tot principala mea datorie nu este să salvez nici societatea ; cea mai înaltă îndatorire a mea este să apăr unica și singura religie adevărată.

— Eu nu pot să respect o religie, interveni Gora pe un ton apăsat, care contestă drepturile individului și ale societății revendicînd totul pe seama ei.

— Dar eu pot ! exclamă Binoy cu îndrăzneală. Religia nu e clădită pe temelia societății și a individului, ci dimpotrivă, societatea și individul depind de religie. Dacă începi să consideri drept religie ceea ce, din întîmplare, dorește societatea să fie religie, societatea însăși se va găsi minată ; dacă societatea ridică obstacole în calea libertății religioase, prin simplul fapt că trecem peste aceste piedici absurde ne facem datoria față de societate. Dacă fiind obligat

să mă căsătoresc cu Lolita, săvîrşesc acest act fără a păcătui, aş proceda împotriva religiei refuzînd s-o fac, pur şi simplu pentru că gestul meu ar putea fi defavorabil societăţii.

— Crezi că eşti singurul tău judecător şi că eşti în stare să apreciezi ce este bine şi ce este rău ? întrebă Gora. Te-ai gîndit la situaţia copiilor rezultaţi dintr-o asemenea căsătorie ?

— Dacă porneşti pe calea unui astfel de raţionament, interveni Binoy stăruitor, înseamnă să permanentizezi toate nedreptăţile sociale. Atunci, pentru ce-l condamni pe bietul funcţionar care înghite fără a protesta şicanele şi insultele *sahib*-ului ? Crezi că el nu se gîndeşte la situaţia copiilor săi ?

Binoy arăta o îndrăzneală nemaiîntîlnită în discuţia cu Gora. Cu cîteva săptămîni în urmă, întreaga lui fiinţă s-ar fi cutremurat numai la gîndul unei eventuale părăsiri a comunităţii lui. De fapt, nu cutezase să dezbată acest subiect nici cu sine însuşi şi dacă Gora n-ar fi pus problema în această lumină, discuţia ar fi evoluat exact în sensul opus, după bunul obicei de mult înrădăcinat în mintea lui Binoy. Dar pe măsură ce-şi urma pledoaria, tendinţa lui, susţinută de simţul datoriei, devenea tot mai puternică.

Discuţia cu Gora deveni înflăcărată şi pătimaşă. În asemenea controverse, Gora nu făcea de obicei apel la raţiune ; îşi exprima pur şi simplu ideile, cu o violenţă de care puţini oameni erau capabili. Şi de data aceasta îşi dădu toată osteneala să nimicească orice argument invocat de Binoy, dar îşi dădu seama că existau obstacole pe care nu le bănuise. Atîta vreme cît n-a fost vorba decît despre părerile lui Gora, deosebite de părerile lui Binoy, primul ieşise întotdeauna victorios ; dar acum, stăteau faţă-n faţă două fiinţe reale. Gora nu mai putea răspunde doar cu armele glasului său puternic, pentru că acum săgeţile loveau o inimă sensibilă şi profund îndurerată.

În cele din urmă, Gora exclamă :

— Acest duel de cuvinte n-are nici un rost, pentru că problema nu poate fi discutată în esenţă. Nu-

mai inima poate s-o înțeleagă. Dar faptul că tu vrei să-ți părăsești comunitatea, căsătorindu-te cu o fată brahmoistă, mă îndurerează peste măsură. Poate că tu poți s-o faci ; eu, însă, n-aș putea... iată care este deosebirea dintre noi... nu e nici în înțelepciune, și nici în inteligență. Sentimentele tale sînt orientate în alt sens. E greu să te simți solidar cu societatea, dacă poți să izbești cu sabia tocmai acolo unde simt eu pulsația vieții. Ceea ce iubesc eu este India, indiferent de defectele pe care i le găsești sau de insultele pe care i le adresezi. Nu doresc să fie nimeni mai presus de ea, nici eu și nici altul ! Nu vreau să fac nici cel mai mărunt gest care m-ar putea îndepărta de ea chiar cu un fir de păr !

Și înainte ca Binoy să-i fi putut răspunde ceva, Gora urmă :

— Nu, Binoy, n-are rost să discuți cu mine această problemă ! Dacă lumea întreagă va părăsi India și asupra ei vor ploua criticile cu duiumul, voi rămîne alături de ea în defăimare... voi rămîne lîngă India mea, cu castele, cu superstițiile, cu idolatria ei ! Dacă vrei să te desparți de ea, trebuie să te desparți și de mine.

Gora se ridică și ieși pe verandă, începînd s-o măsoare cu pași apăsați, în timp ce Binoy rămase pe loc tăcut. Apoi veni servitorul și anunță că o mulțime de lume se adunase în fața casei, așteptînd să-l vadă pe Gora. Acesta, bucuros că i se oferea prilejul să plece de lîngă Binoy, coborî în grabă.

Ieșind în stradă, îl văzu în mulțime pe Abinash. Gora se împăcase cu ideea că Abinash era supărat pe el, dar constată că pe chipul acestuia nu era urmă de supărare. De fapt, Abinash tocmai făcea apologia lui Gora, relatînd cu superlative incidentul din ajun cînd acesta refuzase cununa. În fața tuturor perora :

— Stima mea față de Gourmohan babu a crescut enorm. Știam de mult că este un om deosebit ; dar ieri mi-am dat seama că este o mare personalitate. Ne-am dus ieri să-i prezentăm omagiul nostru ; dar el a respins omagiul, într-un mod cum puțini oa-

meni ar fi făcut-o în ziua de azi! Credeți că acest gest poate fi trecut cu vederea?

Gora, auzind asemenea vorbe, se simți foarte jenat și, plin de furie împotriva lui Abinash, era cît p-aci să-și piardă firea. Plin de nerăbdare, exclamă:

— Uite ce este, Abinash! Acest gen de omagiu este pentru orice om o insultă. Ți-ai închipuit că n-am să am destulă modestie pentru a respinge invitația ta și a mă asocia la spectacolul vostru pe marginea șoselei! Și vrei să spui că aceasta denotă o mare personalitate! Vrei să organizezi o serbare ambulantă, ca pe urmă să întinzi mîna cerînd pomană? Nici unul dintre voi n-are de gînd să înceapă a presta o muncă adevărată? Dacă vreți să munciți alături de mine, e foarte bine! Dacă vreți să luptați împotriva mea, iarăși e foarte bine! Dar vă implor, nu mai umblați așa, gură-cască, strigînd „Bravo! Bravo!"

Aceste vorbe nu făcură însă decît să aprindă și mai mult entuziasmul lui Abinash, care cu o față radioasă se întoarse către cei prezenți, avînd aerul că vrea să le atragă tuturor atenția asupra minunatei semnificații a cuvintelor lui Gora și exclamă:

— Mulțumită ție am putut vedea cu ochii noștri adevărata generozitate a ființei tale, spre gloria eternă a patriei noastre. Unui asemenea om sîntem gata să-i încredințăm și viața noastră! Și zicînd acestea se aplecă să-i atingă picioarele, dar Gora se feri iute. Gourmohan babu, strigă Abinash, văd că refuzi orice omagiu din partea noastră, dar sper că nu vrei să ne răpești plăcerea de a te avea în mijlocul nostru la serbarea pe care vrem s-o organizăm. Noi am hotărît totul și nu trebuie decît să accepți.

— Atîta vreme cît nu-mi fac penitența, răspunse Gora, nu mă pot așeza la masă alături de voi.

— Penitența! exclamă Abinash cu ochii strălucitori. O asemenea idee nouă nici nu ne-ar fi trecut prin gînd, dar Gourmohan babu nu poate călca nici o lege a religiei hinduse.

Toți cei adunați primiră cu entuziasm propunerea ca sărbătorirea să se facă cu prilejul ceremoniei de penitență. Urmau să fie poftiți și cîțiva dintre marii *panditi* ai țării și astfel, văzînd rîvna lui Gourmohan de-a face penitență, vor avea dovada concretă că religia hindusă este și acum o realitate vie.

Apoi discutară cînd și unde să aibă loc ceremonia, iar cînd Gora declară că acasă la el n-ar fi nimerit, unul dintre adepții săi devotați, care avea o căsuță pe malul Gangelui, propuse să se organizeze totul acolo. Hotărîră de asemenea că toate cheltuielile serbării vor fi suportate de membrii partidului lor.

Înainte ca mulțimea să se risipească, Abinash începu o cuvîntare plină de elocvență și însuflețire; gesticulînd cu amîndouă mîinile, le spunea auditorilor:

— Gourmohan poate fi supărat pe mine, dar cînd inima omului e plină de emoție, el nu se mai poate stăpîni. Pentru salvarea *Vedelor,* sfînta țară a Indiei îi are pe *avatari* [1], și astfel azi a apărut un nou *avatar,* pentru păstrarea religiei hinduse. Din toată lumea, țara noastră e singura care are șase anotimpuri... În această patrie a noastră au apărut din cînd în cînd *avatari* și vor mai apare și în viitor. Sîntem într-adevăr norocoși pentru că avem în fața ochilor dovada acestui adevăr! Fraților! Haide să strigăm cu toții „Trăiască Gourmohan!"

Însuflețiți de elocvența lui Abinash, toți cei ce se adunaseră acolo începură să strige și să-l aclame. Iar Gora, foarte încurcat, se refugie în casă.

Era prima lui zi de libertate, după o lună de închisoare, și Gora se simți cuprins de o mare oboseală. Izolat în temniță, zile de-a rîndul visase cum va lucra pentru țara lui, cu entuziasm renăscut... iar azi, stătea singur și-și punea mereu întrebarea: „Doamne, unde e oare țara mea? Să fie o realitate numai pentru mine? Iată-l pe cel mai vechi prieten al meu, cu care am discutat atîtea proiecte și ca-

[1] În mitologia indiană, prin *avatar* se înțelege încarnarea unui zeu pe pămînt, în trupul unui om sau animal.

re-mi cunoaşte nădejdile vieţii mele, iată-l gata să rupă într-o clipă toate legăturile cu trecutul şi viitorul său, fără nici o remuşcare, pentru a se căsători cu fata de care s-a îndrăgostit ! Şi iată-i pe aceştia, care fac parte din ceea ce toată lumea zice că este partidul meu, cărora le-am tălmăcit de atîtea ori concepţiile mele, venind să spună că sînt un *avatar*, venit pe lume numai pentru păstrarea religiei hinduse ! Că sînt, nici mai mult nici mai puţin, decît o întruchipare a cărţilor sacre ! De ce nu vorbesc despre India ? Şase anotimpuri ! Într-adevăr, în India sînt şase anotimpuri, dar dacă singurul produs al acestor şase anotimpuri este un fruct copt în genul lui Abinash, ar pierde oare lumea ceva dacă am avea cu două sau trei anotimpuri mai puţin ?"

În acest moment veni servitorul să-l anunţe că-l cheamă Anandamoyi. Gora tresări brusc, zicîndu-şi : „Mă cheamă mama !" şi simţind că aceste cuvinte dobîndiseră o semnificaţie nouă. Apoi îşi zise : „Indiferent ce se întîmplă, o am pe mama. Iar ea mă cheamă. Prin ea mă simt unit cu restul lumii. Ea nu mă va lăsa să mă îndepărtez de nimeni. Cei ce-mi sînt aproape se află în camera ei. Şi în temniţă mama m-a chemat mereu şi am putut-o vedea ; acum, scăpat din zidurile închisorii, mă cheamă iar şi mă duc la ea." Cu aceste gînduri în minte, privi pe fereastră cerul rece al amiezii de iarnă şi, brusc, neînţelegerile lui cu Binoy şi Abinash i se părură neînsemnate. În soarele amiezii avu impresia că India îşi întinde braţele spre el... văzu cum se desfăşoară în faţa lui rîurile şi munţii, oraşele şi mările Indiei, iar din infinit se revarsă o lumină senină şi pură, în mijlocul căreia India întreagă strălucea glorioasă. Inima lui Gora era atît de plină de bucurie, încît ochii i se umplură de lacrimi şi toată deznădejdea îi dispăru din suflet. Fiinţa lui entuziastă se pregătea pentru truda nesfîrşită în slujba Indiei, deşi roadele ei păreau atît de îndepărtate ! Nu putea cuprinde cu ochii grandoarea Indiei pe care o întrezărise în meditaţiile lui, dar n-avea în suflet nici o umbră de regret. Îşi zise iarăşi : „Mă cheamă mama !

Mă duc acolo unde se află — la depărtări nemărginite în timp şi totuşi prezent în fiece clipă — Cel ce ne dă toată hrana, Cel ce susţine universul, Cel ce este dincolo de moarte şi totuşi trăieşte în mijlocul vieţii, Cel ce revarsă lumina neprihănită a Viitorului asupra Prezentului imperfect şi mizerabil... acolo voi merge... mama mă cheamă spre Cel ce este infinit de departe şi totuşi infinit de aproape." Copleşit de această bucurie, Gora avu senzaţia că nu s-a despărţit de Binoy şi de Abinash — şi toate neînţelegerile supărătoare din ziua aceea se topiră într-o armonie desăvîrşită.

Cînd Gora intră în camera lui Anandamoyi, chipul lui era aproape transfigurat de strălucirea fericirii ce-l cuprinsese şi de senzaţia că în dosul tuturor lucrurilor pe care le vedea se află o prezenţă minunată. În primul moment nici n-o recunoscu pe fata care şedea lîngă Anandamoyi !

Sucharita se ridică şi se înclină în faţa lui.

— Dumneata erai ? zise Gora. Ia loc, te rog !

Spusese „Dumneata erai" ? cu aerul că nu se află în faţa unui eveniment obişnuit, ci a unei prezenţe din altă lume.

Într-o vreme Gora o evitase pe Sucharita, apoi, în timpul pelerinajului, preocupat de munca lui şi absorbit de diferite greutăţi, izbutise mai mult sau mai puţin să nu se gîndească la ea. Dar în închisoare, amintirea Sucharitei devenise obsedantă. Înainte Gora abia dacă se gîndise că în India erau şi femei, dar prin Sucharita descoperise acest adevăr : iar revelaţia neaşteptată şi completă a acestei mari şi străvechi realităţi îi cutremură fiinţa robustă cu forţa unei lovituri violente. În închisoare, cînd razele soarelui şi aerul proaspăt pătrundeau înăuntru, inima i se umplea de durere — şi atunci Gora nu mai concepea lumea exterioară formată numai din bărbaţi şi numai ca o societate căreia trebuie să-şi consacre munca... în meditaţiile lui apăreau şi două zeităţi ce dominau această lume minunată de dincolo de zidurile închisorii ; pe fundalul catifelat al cerului albastru şi rece care le

înconjura, soarele, luna și stelele scăldau chipurile lor într-o strălucire nemaiîntîlnită... Una dintre zeități era iluminată de dragostea maternă pe care Gora o știa de cînd se născuse, iar cealaltă — de frumusețea și gingășia fetei pe care o cunoscuse de curînd.

În zilele sumbre și fără bucurie din închisoare, Gora n-avusese puterea să alunge amintirea chipului ce-i apărea în minte. Imaginea unică a acestui chip îi dăruise un sentiment de profundă libertate, iar greutățile vieții din închisoare i se păreau un vis înșelător, fără contingențe cu realitatea. Zvîcnirile inimii sale zbuciumate spărgeau zidurile închisorii și se contopeau cu cerul, zburdau pe frunzele și florile ce licăreau în soare și se izbeau ca valurile de țărmurile lumii copleșite de muncă.

Gora își spunea mereu că n-avea rost să se sperie de o imagine a fanteziei sale, așa că vreme de o lună de zile se lăsă furat de aceste gînduri, mîngîindu-se cu ideea că omul trebuie să se ferească numai de lucruri reale.

Dar cînd, la ieșirea din închisoare, dădu cu ochii de Paresh babu, inima i se umplu de bucurie. În primul moment Gora nu-și dădu seama că bucuria întîlnirii cu Paresh babu avea ceva și din vraja chipului ce-i obsedase zi de zi imaginația. Încetul cu încetul însă, în timp ce călătorea cu vaporul spre Calcutta, deveni conștient că Paresh babu exercită asupra lui o atracție atît de puternică nu numai prin propriile lui virtuți.

Așadar, Gora își adună puterile pentru a reîncepe lupta, zicîndu-și că nu se va da bătut. Hotărîse încă de pe vapor să plece din nou, undeva departe și să nu îngăduie sufletului său să fie legat nici cu cele mai gingașe lanțuri!

În această stare de spirit avusese loc discuția cu Binoy. La prima întîlnire cu prietenul său, după o despărțire atît de lungă, n-ar fi început între ei o controversă atît de aprigă, dacă Gora n-ar fi dezbătut, de fapt, propriul său conflict. Din ce în ce vedea mai limpede că argumentele invocate în

cursul discuției îi atingeau și onoarea lui și de aceea vorbise cu atîta vehemență... vehemența răspundea cerințelor sale celor mai intime. Dar cînd violența lui trezi în Binoy o violență la fel de mare și cînd, în sinea lui, Gora trebui să admită justețea argumentelor lui Binoy, el singur fiind acela care dădea dovadă de bigotism prostesc, cînd Gora se răzvrăti cu întreaga-i ființă împotriva prietenului său, Binoy nu-și închipuia că Gora îi dădea lovituri atît de dure fiindcă și le dădea în același timp și sie însuși.

După această discuție, Gora hotărî că nu e cinstit să dezerteze de pe cîmpul de luptă și-și zise : „Dacă pentru a-mi apăra viața îl scap din mînă pe Binoy, înseamnă că e pierdut pentru totdeauna !"

CAPITOLUL LVII

Dar în tot timpul acesta, Sucharita nu fusese pentru Gora o ființă reală, ci mai degrabă o abstracție. Sucharita întruchipa în ochii lui toate femeile Indiei, ea îi adusese revelația acestei realități, ea era simbolul gingășiei și purității, iubirii și virtuții în familiile patriei sale.

De aceea, cînd văzu lîngă mama lui această întruchipare a harului ce se revărsa asupra copiilor Indiei, a iubirii ce-i ajuta pe bolnavi, mîngîia pe cei oropsiți și binecuvînta cu dragoste pe cei mai neînsemnați oameni, îl copleși un val de fericire. O văzu pe Sucharita ca o manifestare a forței ce nu-l părăsește nici pe cel mai nenorocit om în mijlocul tuturor durerilor și nenorocirilor ce se abat asupra lui, o manifestare a forței ce niciodată nu-i disprețuiește pe oameni și, avînd dreptul la venerația lor, se dăruiește din plin chiar și celui mai nevrednic dintre ei. I se păru că Sucharita este făptura ale cărei mîini frumoase și îndemînatice pun pecetea jertfei pe orice muncă omenească și că reprezintă darul nepieritor de iubire îndelung

răbdătoare şi atotputernică, pe care Dumnezeu l-a dăruit omenirii. Gora îşi zise: „Noi, oamenii, am lăsat să treacă neobservat acest dar divin... l-am ascuns cu bună-ştiinţă în spatele altor lucruri... Poate exista o dovadă mai desluşită a decăderii noastre?" Apoi se gîndi că patria ar trebui să fie reprezentată printr-o femeie, ea fiind cea care şade pe floarea de lotus cu o sută de petale[1] şi sălăşluieşte în adîncul inimii Indiei... iar bărbaţii nu sînt decît slujitorii ei. Nenorocirile ţării sînt jigniri aduse ei — şi tocmai pentru că oamenii sînt indiferenţi la aceste jigniri, au ajuns în ziua de azi să le fie ruşine că sînt oameni.

Gora rămase uluit de propriile-i gînduri. Nu-şi dăduse seama cît de imperfectă fusese imaginea lui despre India atîta timp cît fusese orb la existenţa femeilor din ţara lui. Nu-şi dăduse seama cît de incompletă fusese concepţia lui despre datoria faţă de patrie atîta timp cît femeile Indiei nu fuseseră pentru el o realitate, ci simple umbre! Deodată, înţelese că ideea lui despre datorie avea putere dar n-avea viaţă, avea muşchi dar n-avea nervi. Într-o clipă, Gora înţelese că bărbatul, cu cît se îndepărtează mai mult de femeie şi cu cît locul ocupat de ea este mai restrîns în viaţa lui, cu atît devine mai slab.

De aceea, cînd Gora îi zise Sucharitei: „Dumneata erai?", cuvintele lui exprimau mai mult decît o simplă politeţe. Salutul său exprima bucuria şi miracolul noii sale descoperiri.

Gora purta urmele vieţii de închisoare. Părea mai puţin viguros decît înainte de condamnare. Şi, cu drept cuvînt, hrana din închisoare i se păruse atît de dezgustătoare, încît mai tot timpul postise. Chipul lui palid pierduse mult din strălucirea luminoasă din trecut şi, fiindcă i se tunsese părul, slăbiciunea feţei se observa şi mai tare.

Văzîndu-i figura chinuită, în sufletul Sucharitei

[1] În filozofia tradiţională indiană, floarea de lotus cu o sută sau cu o mie de petale se identifică cu realizarea desăvîrşirii spirituale.

se trezi un sentiment de veneraţie împreună cu o durere imensă. Simţea nevoia să se aplece şi să-i şteargă praful de pe picioare ! Gora îi apăruse ca flacăra pură a unui foc ce arde atît de strălucitor, încît nu se vede nici fum şi nici jar ; iar admiraţia îmbinată cu o milă plină de gingăşie palpitau atît de tare în pieptul ei, încît fu incapabilă să scoată măcar o vorbă.

Anandamoyi rupse tăcerea spunînd :

— Acum înţeleg cît aş fi fost de fericită dacă aveam şi o fată. Nu-ţi pot spune, Gora, ce mîngîiere a fost Sucharita pentru mine cît timp ai fost departe ! Înainte de a o cunoaşte, nu ştiam că suferinţa are şi o parte bună — şi anume că în asemenea momente omul cunoaşte multe lucruri măreţe şi bune. Adeseori sîntem deznădăjduiţi, pentru că nu ştim cît de diferite sînt căile Domnului întru mîngîierea durerilor noastre. Poate că vorbele mele te supără, măicuţă, dar nu pot să nu-i mărturisesc fiului meu fericirea ce mi-ai dăruit-o în aceste zile triste !

Gora privi cu o expresie solemnă de recunoştinţă chipul sfios al Sucharitei, apoi adresîndu-i-se lui Anandamoyi zise :

— A venit, mamă, să ia parte la durerea dumitale în zilele cînd erai îndurerată, iar acum a venit să-ţi sporească fericirea în această zi de bucurie... oamenii cu suflet mare ştiu să fie prieteni buni.

Binoy, care îşi dădu seama cît de stînjenită era Sucharita, exclamă :

— Didi, cînd hoţul e prins, toată lumea îl pedepseşte, iar tu ai fost acum prinsă de toţi cei pe care i-ai ajutat, aşa că trebuie să-ţi primeşti răsplata. Crezi că poţi să fugi ? N-ai unde ! Te cunosc de multă vreme şi niciodată nu te-am dat în vileag. Am tăcut, deşi ştiam că nu-ţi voi putea ascunde multă vreme calităţile.

— Ai tăcut, Binoy, nu-i aşa ? zise rîzînd Anandamoyi. Tu eşti din fire băiat tăcut, nu ? Auzi colo ! Din prima zi de cînd te-a cunoscut, mi-a

cîntat numai imnuri de laudă despre Sucharita şi nimic nu-l putea opri !

— Auzi ce spune, didi ? strigă Binoy. Acum ai dovada de netăgăduit că ştiu să preţuiesc meritele şi că ştiu să fiu recunoscător !

— Aşadar, acum îţi lauzi propriile-ţi merite ! spuse Sucharita.

— Totuşi, n-ai să le auzi niciodată din gura mea, protestă Binoy. Dacă vrei să le afli, trebuie să vii la mama... ai să rămîi surprinsă... de altfel, eu însumi rămîn uluit cînd o aud ! Dacă mama îmi făgăduieşte să-mi scrie biografia, accept chiar să mor de tînăr.

— Auzi ce vorbeşte băiatul ăsta ! exclamă Anandamoyi !

Gheaţa se spărsese şi timiditatea Sucharitei dispăru.

Cînd să plece, Sucharita îi spuse lui Binoy :

— Vino într-o zi pe la noi, Binoy !

Sucharita îl poftise pe Binoy, dar nu îndrăzni să-l cheme şi pe Gora. Acesta nu putu pricepe motivul adevărat al reticenţei ei şi se simţi mîhnit. Pînă acum lui Gora nu-i păruse rău niciodată că nu era sociabil ca Binoy, care se împrietenea uşor cu fel de fel de oameni şi se simţea oriunde ca la el acasă ; dar acum recunoscu în sinea lui că această trăsătură a caracterului său constituia un mare neajuns.

CAPITOLUL LVIII

Binoy înţelese că Sucharita îl poftise ca să discute problema căsătoriei lui cu Lolita. Deşi se decisese, lucrurile nu păreau a fi complet puse la punct ! Îşi dădea seama că, pînă la sfîrşitul vieţii sale, nu se va putea despărţi cu adevărat nici de unii, nici de ceilalţi.

Pînă acum, grija principală a lui Binoy fusese : cum să-i comunice lui Gora intenţiile sale. Pentru

el, Gora nu era numai ființa ce-i fusese adeseori sprijin în viață, ci întruchipa în ochii lui și anumite idei... un anumit crez. Această strînsă legătură devenise o a doua natură și prilej de permanentă bucurie, așa încît orice conflict cu Gora era un conflict cu sine însuși.

Dar acum greul trecuse și șovăiala lui în fața datoriei ce se cerea împlinită dispăruse. Prin faptul că-i vorbise lui Gora despre obligațiile sale față de Lolita se simțea mai puternic. Era ca un bolnav care înainte de operație se simte înspăimîntat, dar după ce bisturiul începe să taie, vede că durerile pot fi îndurate și că, în realitate, lucrurile nu sînt atît de grave cum își închipuise.

Pînă atunci Binoy nu se simțise în stare să discute problema nici cu sine însuși, dar după ce deschisese discuția, mintea îi căuta neîncetat răspunsuri la eventualele argumente ale lui Gora și se pregătea să nimicească sub diferite aspecte toate obiecțiile pe care acesta le-ar putea ridica. Dacă va avea prilejul să discute pe-ndelete cu Gora, chiar dacă acesta s-ar enerva, ar putea ajunge la o concluzie definitivă... numai că simțea în Gora o reticență de a duce discuția pînă la capăt. Lucrul îl cam supăra și se gîndea în sinea lui : „Gora nu vrea să înțeleagă, nici să se explice, ci recurge pur și simplu la violență. Violență ! Cum să mă înclin în fața violenței ? Orice s-ar întîmpla, eu voi rămîne de partea adevărului !“ În momentul cînd rosti cuvîntul „adevăr“, avu senzația că o ființă vie pusese mîna pe inima lui. Pentru a-i rezista lui Gora, trebuia să aibă de partea lui argumentul cel mai puternic ; iar Binoy hotărî să se bizuie pe adevăr, sprijinul cel mai puternic pe care-l cunoștea. De aceea repetă iarăși și iarăși în gînd acest cuvînt. Convins că-și găsise refugiul în adevăr, se trezi în el stima față de sine însuși, iar cînd porni spre Sucharita, pășea cu capul sus. Starea lui de spirit nu-i îngăduia să deslușească pentru ce era atît de încrezător... să fi fost oare faptul că lupta pentru adevăr sau că lupta pentru altceva ?...

Cînd sosi la Sucharita, o găsi pe Harimohini gătind de zor; Binoy se opri în uşa bucătăriei şi, după ce o rugă să-i dea o masă demnă de un fiu de brahmin, urcă la etaj.

Sucharita cosea; fără a-şi ridica ochii de pe lucru, intră de-a dreptul în subiectul ce o preocupa:

— Uite ce este, Binoy babu, acolo unde nu există un obstacol interior, crezi că e bine să ne lăsăm împiedicaţi de un obstacol exterior?

În discuţia cu Gora, Binoy luase o anumită atitudine, dar acum în faţa Sucharitei se apucă să susţină teza exact contrară. Ascultîndu-l cum vorbea, nimeni n-ar fi crezut că el şi cu Gora avuseseră în ajun păreri opuse!

— Oare nu minimalizezi prea mult obstacolele exterioare? o întrebă Binoy.

— Am motive bine întemeiate, Binoy babu, îi explică Sucharita. Obstacolele brahmoiste nu sînt de ordin absolut exterior, întrucît societatea noastră se bazează pe principii religioase, în timp ce societatea dumneavoastră este îngrădită numai de criterii sociale. De aceea, dacă Lolita trebuie să-şi părăsească comunitatea, aceasta este o problemă gravă pentru ea, în timp ce dacă dumneata trebuie s-o părăseşti pe a dumitale, n-ai prea mult de pierdut.

Apoi începură să discute dacă e bine sau e rău ca religia personală a unui om să fie îngrădită de o comunitate.

În timpul acestei discuţii intră Satish aducînd o scrisoare şi un ziar. Cînd dădu cu ochii de Binoy, Satish sări în sus de bucurie, căci pentru el prezenţa lui Binoy era o adevărată sărbătoare... Nu trecu mult şi cei doi prieteni discutau plini de voioşie, în timp ce Sucharita citi scrisoarea Lolitei şi îşi aruncă apoi ochii asupra ziarului.

În această gazetă brahmoistă dădu peste un articol care relata că o binecunoscută familie brahmoistă fusese ameninţată de pericolul căsătoriei uneia dintre fete cu un tînăr hindus, dar că scăpase de primejdie întrucît tînărul refuză să se că-

sătorească. În legătură cu aceasta, articolul făcea o seamă de comparaţii între slăbiciunea deplorabilă a familiei brahmoiste şi credinţa fermă a tînărului hindus ; iar comparaţia nu era nicidecum în favoarea familiei brahmoiste.

Sucharita îşi dădu seama că, indiferent de ce spune lumea, căsătoria dintre Lolita şi Binoy trebuia să se facă cu orice preţ. În acelaşi timp, era sigură că n-o poate scoate la capăt discutînd cu el — de aceea trimise un bilet Lolitei rugînd-o să vină imediat pînă la ea, fără a-i pomeni însă că Binoy era şi el acolo.

Întrucît nici un calendar de pe lume nu putea transforma o zi obişnuită într-o zi de sărbătoare, Satish se văzu silit să-şi părăsească prietenul şi să plece la şcoală. Iar Sucharita îl ruga pe Binoy s-o scuze puţin pînă îşi face baia.

Binoy rămase singur.

Acum, că vîltoarea discuţiei se potolise, începu să pîlpîie în el speranţa inimii sale tinere. Era pe la nouă dimineaţa ; pe ulicioara din faţa casei abia treceau cîţiva oameni. Ticăitul ceasului de pe biroul Sucharitei era singurul zgomot ce tulbura tăcerea. Atmosfera odăii începu să-l vrăjească şi, deodată, i se păru că cunoaşte de cînd lumea această cameră. Linia mesei de lucru, husele brodate de pe fotolii, pielea de căprioară de sub scaun, cele două sau trei tablouri de pe pereţi, cărţile legate în pînză roşie înşirate pe un raft — toate exercitau o profundă fascinaţie asupra spiritului său. O vrajă tainică părea să fi coborît în interiorul acestei încăperi în care simţea, ca o sfioasă şi minunată prezenţă, amintirea discuţiilor ce avuseseră loc între cele două prietene în singurătatea amiezilor calme. Binoy încercă să-şi închipuie cum şi unde erau aşezate în timp ce stăteau de vorbă şi-şi imagina confidenţele lor, în genul celei la care se referise Paresh babu cînd îi spusese : „Am aflat de la Sucharita că Lolita nu-ţi este ostilă." O emoţie cu neputinţă de descris, ca o melodie dulce cîntată de un trubadur începu a fremăta în sufletul lui Binoy,

iar în tainiţele inimii lui se trezi un sentiment straniu ce n-ar fi putut fi tălmăcit în vorbe decît de un poet sau de un artist. Şi întreaga lui făptură fu cuprinsă de nelinişte. Simţea că nu va scăpa de această stare decît trecînd la acţiune, dar în acelaşi timp era peste puterile lui să întreprindă ceva. I se părea că un văl îl separă de tot ceea ce-l înconjura şi toate lucrurile parcă erau la depărtări infinite... Şi totuşi n-avea puterea să dea la o parte vălul.

Harimohini veni să-l întrebe dacă nu dorea o gustare. La răspunsul lui negativ, ea intră şi se aşeză să-i ţină de urît.

Atîta vreme cît Harimohini locuise în casa lui Paresh babu, îl privise cu multă simpatie pe Binoy; dar de cînd se instalase cu Sucharita într-o casă ce era ca şi a ei, nu mai suporta nici un străin. Ajunsese la concluzia că dacă Sucharita nu observa cu stricteţe normele de comportare ortodoxă, aceasta se datora exclusiv prietenilor ei. Deşi ştia că Binoy nu era brahmoist, avusese prilejul să se convingă că nu respecta prea riguros obiceiurile hinduse; de aceea, în ultima vreme nu mai era încîntată să împartă cu acest fiu de brahmin bucatele sfinţite de zeii ei.

În cursul conversaţiei, Harimohini îl întrebă:

— Dumneata eşti fiu de brahmin, nu-i aşa? Atunci, pentru ce nu-ţi faci rugăciunile de seară?

— Mătuşică dragă, zise Binoy scuzîndu-se, am învăţat pe de rost atîtea lucruri, încît am uitat formulele ritualului de seară!

— Şi Paresh babu a învăţat multe lucruri, îi replică Harimohini, şi totuşi întotdeauna îşi face rugăciunile, atît dimineaţa cît şi seara, după religia lui.

— Dar mătuşică, exclamă Binoy, ceea ce face el nu se poate realiza numai prin învăţarea pe de rost a cîtorva formule. Dacă am s-ajung vreodată asemenea lui, am să procedez ca el!

— Atîta vreme cît nu eşti ca ei, zise Harimohini pe un ton cam aspru, pentru ce nu mergi pe urmele strămoşilor dumitale? Crezi că e bine să nu fii nici una nici alta? La urma urmei, omul e o făptură religioasă. Dar aşa, cum se poate?...

În acest moment intră Lolita care, văzîndu-l pe Binoy tresări speriată şi o întrebă pe Harimohini unde-i Sucharita.

— Radharani s-a dus să-şi facă baia, zise Harimohini.

Iar Lolita, crezînd că e nevoie să dea o explicaţie, zise:

— Sucharita mi-a trimis vorbă să viu.

— Ia loc pînă vine, zise Harimohini. Trebuie să sosească dintr-un moment într-altul.

Harimohini n-avea nici faţă de Lolita sentimente prea prietenoase. Ar fi vrut s-o despartă pe Sucharita de lumea în care trăise, pentru a pune cu desăvîrşire stăpînire pe ea. Celelalte fete ale lui Paresh babu nu erau prietene atît de intime cu Sucharita cum era Lolita şi lui Harimohini nu-i plăcea de loc obiceiul ei de a sosi la orice oră, pentru a sta de vorbă cu nepoata ei. Căuta adeseori să le întrerupă conversaţia, pretextînd că Sucharita are ceva de lucru prin casă sau îşi exprima regretul în faţa Lolitei că în ultima vreme Sucharita nu prea progresa la învăţătură. Făcea această afirmaţie, cu toate că ori de cîte ori Sucharita încerca să înveţe, Harimohini avea grijă să-i spună că studiile nu numai că nu erau necesare fetelor, ci le erau de-a dreptul dăunătoare. Fiindcă nu izbutise să-i îngrădească cum ar fi dorit viaţa Sucharitei, îşi vărsa focul criticîndu-i cînd prietenii, cînd îndeletnicirile intelectuale.

Lui Harimohini nu-i făcea de fel plăcere să şadă cu Binoy şi Lolita, dar pentru că era mînioasă pe ei rămase pe loc. Simţise că între cei doi tineri exista o legătură tainică şi-şi zise: „Indiferent de legile societăţii noastre, n-am să îngădui niciodată în casa mea o asemenea prietenie nerușinată... nişte purtări ca la creştini."

În sufletul Lolitei se adunase de asemenea un fel de așteptare contrariată. În ajun hotărîse s-o însoțească pe Sucharita la Anandamoyi, dar cînd să plece se răzgîndise. De fapt, îl prețuia mult pe Gora, dar în același timp nu-și putea stăpîni ostilitatea împotriva lui, deoarece nu putea uita că atitudinea lui Gora îi adusese multe și felurite neplăceri. Acest sentiment era atît de puternic în sufletul Lolitei, încît de la eliberarea lui Gora din închisoare sentimentele ei față de Binoy suferiseră o schimbare. Pînă atunci se mîndrea cu influența ei asupra lui Binoy, iar gîndul că acesta era iarăși înrîurit de personalitatea prietenului său o înfuria din cale-afară.

Binoy, pe de altă parte, cînd o văzu pe Lolita intrînd în odaie, se simți tulburat tot. De cînd numele ei fusese legat de al lui în bîrfelile brahmoiștilor, Binoy nu mai putea gîndi clar în fața ei: mintea îi era cuprinsă de agitație, ca un ac magnetic în plină furtună.

Cînd dădu cu ochii de Binoy, Lolita se înfurie pe Sucharita. Pricepu că fusese chemată să descurce firele pe care ea singură le încurcase și că Sucharita nădăjduia să domolească cu ajutorul ei rezistența lui Binoy. Se întoarse spre Harimohini și spuse:

— Vă rog să-i spuneți lui didi că nu pot s-o aștept și c-am să viu altă dată. Și, fără a se uita la Binoy, ieși grăbită.

Harimohini, văzînd că prezența ei nu mai era necesară, se ridică și plecă să-și vadă de treburile gospodăriei.

Expresia de foc mocnit de pe fața Lolitei nu-i era străină lui Binoy: atîta doar, că trecuse multă vreme de cînd n-o mai văzuse. Credea că zilele negre, de spaimă, cînd Lolita îi arunca cu atîta dibăcie săgeți otrăvite, n-au să revină niciodată, dar iată că azi își scosese vechile-i arme... fără pic de rugină! Oricui îi vine greu să suporte mînia cuiva, dar unui om ca Binoy îi era peste măsură de greu să îndure disprețul. Nu uitase cît de aprigă fusese

antipatia Lolitei în vremea cînd credea despre el că nu e decît un satelit al „planetei Gora", iar acum îl chinuia gîndul că în ochii Lolitei şovăiala lui părea laşitate. Nu putea îndura gîndul că ea consideră drept timiditate ceea ce nu era decît o simplă ezitare născută din simţul datoriei. Iar Lolita nu-i oferea măcar prilejul să-i dea o cît de scurtă explicaţie. Cea mai mare pedeapsă pentru Binoy era să i se răpească dreptul de a-şi pleda cauza, deoarece era convins că ştie să pledeze şi să-şi aleagă cuvintele cu măiestrie şi că era dăruit de la natură cu puterea de a susţine o discuţie şi de a-şi argumenta teza. Dar ori de cîte ori între el şi Lolita apărea cîte un conflict, ea nu-i oferea prilejul unei explicaţii. Şi astăzi, ca de obicei, lucrurile se petrecură la fel.

Văzînd un ziar pe masă, enervat cum era îl ridică şi, deodată, observă un semn cu creionul pe marginea unui articol. Citi pasajul însemnat şi pricepu imediat că el şi cu Lolita erau obiect de discuţii şi comentarii : în acelaşi timp îşi dădu seama că Lolita va fi de acum înainte expusă mereu acestui gen de insulte din partea comunităţii ei. Şi-i dădu dreptate : o fiinţă impulsivă ca Lolita nu putea să nu-l condamne că-şi pierde vremea cu discuţii subtile asupra principiilor de viaţă socială, în loc să caute s-o scape de aceste umilinţe. Comparîndu-se cu această fată independentă şi reamintindu-şi curajul şi totala ei nepăsare faţă de părerile societăţii, Binoy se simţi ruşinat.

După ce-şi făcuse baia şi-i dăduse lui Satish să mănînce înainte de a-l trimite la şcoală, Sucharita reveni, dar îl găsi atît de posomorît şi de deprimat pe Binoy, încît nu reîncepu discuţia întreruptă mai înainte.

Se aşezară la masă. Văzînd că Binoy uită să se spele după ritualul ortodox, Harimohini exclamă :

— Binoy, de vreme ce nu respecţi nici unul dintre obiceiurile noastre hinduse, de ce nu treci la brahmoism ?

Binoy, simțindu-se oarecum ofensat, îi răspunse :

— În ziua cînd pentru mine hinduismul va însemna numai opreliști în relațiile cu alți oameni, opreliști cu privire la mîncare și o mulțime de alte legi și porunci fără sens, chiar dacă nu mă fac brahmoist am să mă fac creștin, musulman sau orice altceva... Dar deocamdată, încă nu mi-am pierdut într-atîta încrederea în hinduism.

Binoy plecă foarte tulburat din casa Sucharitei. Avea senzația că primește lovituri din toate părțile și se simțea ca într-un pustiu, fără nici un adăpost la orizont !

Se tot întreba cum de a putut ajunge într-o situație atît de nefirească. Mergea încet, cu capul aplecat, copleșit de griji. Ajunse într-un parc și se așeză la umbra unui copac. În trecut, ori de cîte ori se aflase la o răspîntie în viață, fie că era vorba de o problemă gravă, fie de una măruntă, se ducea s-o discute cu prietenul său și întotdeauna găsise o soluție ; dar azi, drumul spre Gora îi era închis și trebuia să se descurce singur.

Cînd razele soarelui începură să pătrundă pînă la el, Binoy se ridică și porni din nou pe stradă ; dar abia făcu cîțiva pași, cînd deodată auzi glasul lui Satish strigîndu-l :

— Binoy babu ! Binoy babu ! și într-o clipă micul său prieten îl prinse de mînă. Era ultima zi a săptămînii și Satish se întorcea de la școală, bucuros că nu va mai învăța pînă luni.

— Hai, Binoy babu, vino pînă la noi ! stărui Satish.

— De ce să viu ? întrebă Binoy.

— Dar de ce să nu vii ? insistă Satish.

— Crezi că mă primesc ai tăi dacă merg atît de des ? explică Binoy.

Satish nu pricepu argumentul lui Binoy și zise :

— Lasă, hai cu mine !

Satish nu înțelesese nimic din marea nenorocire ce se abătuse asupra lui Binoy în relațiile cu familia sa, iar Binoy era profund emoționat de iubirea sinceră și nevinovată pe care i-o purta băiatul.

Desăvîrșita fericire pe care o găsise în casa lui Paresh babu se păstrase neatinsă numai în relațiile cu acest copil. După toate întîmplările și necazurile, numai în sufletul lui nu coborîse norul îndoielii și nici o lovitură din partea societății nu distrusese prietenia lor. Punînd brațul pe umerii lui Satish, zise :

— Haide, frățioare, am să te conduc pînă la ușa casei tale.

Îmbrățișîndu-l pe Satish, Binoy avu impresia că ia și el o fărîmă din gingășia ce-l înconjura pe acest băiat, crescut în atmosfera de iubire și afecțiune a Sucharitei și Lolitei.

Pălăvrăgeala lui Satish nu conteni nici o clipă și-i suna atît de dulce în urechi, încît sinceritatea și puritatea simțămintelor copilăroase îl făcură să uite puțin frămîntarea și zbuciumul vieții.

Pentru a ajunge la Sucharita trebuia să treacă prin fața casei lui Paresh babu, iar de pe stradă se putea vedea în camera lui Paresh babu de la parter. Ajungînd în dreptul casei, Binoy nu se putu împiedica să arunce o privire. Îl văzu pe Paresh babu șezînd la masa lui de lucru. Nu putea desluși dacă vorbea ori ba, dar Lolita ședea lîngă el pe un scaun, cu spatele la geam, avînd aerul unui copil cuminte.

Lolita plecase de la Sucharita într-o asemenea stare de agitație, de răscolire, încît nu-și găsea locul : neștiind cum să-și aline amarul, intră încetișor în camera lui Paresh babu. Ființa lui reflecta întotdeauna o pace atît de profundă, încît chiar și Lolita, cît era de neastîmpărată, se ducea adeseori în odaia lui și se așeza tăcută lîngă el, pentru a-și domoli tulburarea. Văzînd-o, Paresh babu, zise :

— Ce este, Lolita ?

La care ea răspunse :

— Nimic tată, doar că odaia dumitale e atît de plăcută și de răcoroasă !

Paresh babu știa că în ziua aceea fata lui venise la el cu inima rănită, pentru că și în inima lui se ascundea o durere. De aceea începu să discute pro-

bine ce ar fi putut ușura povara pe care bucuriile și suferințele cotidiene o aduc în viața omului.

Văzînd tabloul acesta liniștit, Binoy se opri o clipă fără a-l mai asculta pe Satish, care-i expunea o problemă foarte complicată de tactică militară : îl întreba dacă nu s-ar putea instrui o trupă de tigri pentru a o pune pe linia întîia de bătaie în fața inamicului și astfel victoria să fie asigurată. Pînă în acest moment, întrebările și răspunsurile se succedaseră fără întrerupere, dar acum, observînd că răspunsul nu mai vine, Satish ridică ochii la Binoy să vadă ce se întîmplase. Urmărind privirile acestuia, o văzu pe Lolita și o strigă imediat :

— Lolita didi, Lolita didi ! Am pus mîna pe Binoy babu cînd veneam de la școală și l-am adus cu mine acasă.

Lolita sări de pe scaun, iar Paresh babu întoarse capul să privească în stradă. Binoy roși pînă-n vîrful urechilor, dîndu-și seama că singur provocase acest incident. Apoi, izbutind într-un fel să-și ia rămas bun de la Satish, intră la Paresh babu.

Dar o dată intrat, constată că Lolita dispăruse. Își dădu seama că le tulburase liniștea și, simțindu-se un intrus, aproape ca un spărgător, se așeză șovăitor și sfios pe un scaun.

După ce obișnuitele întrebări de politețe despre sănătate și alte asemenea fuseseră rostite de ambele părți, Binoy începu :

— Întrucît eu nu respect cu prea multă evlavie regulile și obiceiurile societății hinduse și, de fapt, le calc aproape în fiece zi, m-am gîndit că este de datoria mea să-mi caut adăpost în Brahmo Samaj. Așa că, aș dori să fiu inițiat de dumneavoastră.

Cu cincispreze minute în urmă, această hotărîre nu se concretizase încă în mintea lui Binoy ; Paresh babu însuși era atît de puțin pregătit încît, surprins, rămase cîteva momente tăcut. Apoi zise :

— Ai cîntărit bine, sub toate aspectele, această hotărîre ?

— În această problemă n-am prea mult de reflectat, răspunse Binoy. Mi se pare că nu am de

ales decît între bine şi rău. Lucrurile mi se par absolut limpezi. După tot ce-am învăţat, nu mai pot concepe în mod cinstit că religia nu însemnează decît oprelişte de a încălca anumite reguli şi obiceiuri. De aceea şi cred că apar contradicţii la fiece pas. Atîta vreme cît rămîn în mijlocul celor ce respectă hinduismul cu reală devoţiune, nu reuşesc decît să-i supăr şi să le trezesc revolta. Or, sînt convins că e o atitudine foarte greşită din partea mea. Fără a mă gîndi la celelalte aspecte ale chestiunii, trebuie să scap de acest rău, pentru că altfel simt că-mi pierd respectul faţă de propria-mi fiinţă.

Paresh babu n-avea nevoie de o explicaţie atît de lungă, ea fiindu-i necesară mai mult lui Binoy pentru a-l întări în hotărîrea luată. Pieptul i se umflă de mîndrie, gîndindu-se la vîltoarea luptei dintre bine şi rău în care se afla şi unde, el, fiind de partea binelui, va fi desigur victorios. Era în joc demnitatea lui de bărbat.

— Crezi că, în ce priveşte credinţa religioasă, părerile dumitale sînt de acord cu concepţia Brahmo Samajului? întrebă Paresh babu.

— Ca să fiu sincer, începu Binoy după o clipă de tăcere, a fost o vreme cînd credeam că sînt o fiinţă religioasă şi aveam chiar conflicte serioase pe teme religioase, dar acum îmi dau seama că sînt foarte puţin evoluat în acest domeniu. E un lucru pe care l-am înţeles în mare parte datorită dumneavoastră. De fapt, n-am simţit în viaţă nevoia unei religii şi deoarece în suflet nu mi s-a dezvoltat o credinţă reală, pînă acum m-am mărginit să urmez credinţa comunităţii mele şi am susţinut-o cu tot felul de argumente, pe cît de subtile, pe atît de pedante. Niciodată n-am simţit nevoia să aflu care religie este cea adevărată, căutînd să demonstrez adevărul acelei religii care-mi promitea victoria în controverse. Cu cît argumentarea părea mai dificilă, cu atît mai mîndru eram de ea. Nici acum nu ştiu dacă voi ajunge vreodată să fiu un om cu adevărat şi sincer religios, dar sînt sigur că trăind într-un mediu prielnic şi alături de oameni

ce-mi pot fi pildă, voi face progrese în acest sens. În orice caz, n-am să mă mai înjosesc în ochii mei afișînd ca un drapel al victoriei idei ce sînt în contradicție violentă cu convingerile mele intime.

În timp ce-i prezenta lui Paresh babu poziția sa, în minte i se conturau tot mai clar argumente în favoarea hotărîrii luate, așa încît la un moment dat ajunse să vorbească cu un entuziasm care nu putea fi decît urmarea unei îndelungi chibzuințe, hotărîrea părînd să fi fost luată după zile întregi de cîntărire a tuturor argumentelor pro și contra.

Paresh babu îl rugă însă stăruitor să reflecteze mai temeinic, ceea ce-i dădu lui Binoy impresia că se îndoiește de fermitatea hotărîrii sale. Aceasta îl îndîrji mai tare și-l făcu să declare iarăși și iarăși că orice revenire era exclusă. Nici unul dintre ei nu vorbiră despre o eventuală căsătorie cu Lolita.

În acest moment intră doamna Baroda, sub pretextul de a căuta ceva prin odaie, iar după ce isprăvi porni spre ușă cu aerul că nici nu observase prezența lui Binoy. Bietul băiat se aștepta ca Paresh babu s-o cheme și să-i comunice ultima noutate, dar acesta nu spuse nici o vorbă ; de fapt, socotea că nu sosise încă momentul să anunțe știrea — voia să mai păstreze secretul. Dar Binoy, în fața disprețului fățiș și a mîniei aprige a doamnei Baroda, nu se putu opri și ieși în urma ei ; se aplecă să-i șteargă praful de pe picioare, zicînd :

— Am venit azi aici ca să vă spun că doresc să intru în Brahmo Samaj. Știu că nu merit să fiu primit, dar sper să mă inițiați și să devin demn de această cinste.

Doamna Baroda îl ascultă uluită ; și deodată se întoarse și intră din nou în odaia lui Paresh babu, privindu-l cu ochi întrebători.

— Binoy mi-a cerut să-l inițiez, explică Paresh babu.

La auzul acestor vorbe, doamna Baroda se simți cuprinsă de mîndria omului ce făcuse o cucerire ; și totuși, nu se bucura din toată inima. De fapt, dorința ei arzătoare fusese să aibă măcar o dată

în viață prilejul de a-i da o lecție lui Paresh babu. În nenumărate rînduri îi declarase bărbatul ei, cu gravitatea unei profeții, că se va căi amarnic de purtarea lui ; cînd îl vedea impasibil la toată vîltoarea dezlănțuită în societatea lor, revolta ei nu cunoștea margini ; iar acum, cînd toate greutățile lor erau pe cale să dispară și armonia avea să revină, îi era cu neputință să se bucure cu adevărat ! De aceea zise cu un aer solemn :

— Dacă această propunere ar fi fost făcută acum cîteva zile, n-am fi avut de îndurat atîtea supărări și înjosiri.

— Aici nu-i vorba de supărările și înjosirile noastre, remarcă Paresh babu. Binoy dorește să fie inițiat și atîta tot.

— Numai să fie inițiat ? întrebă doamna Baroda.

— Dumnezeu știe că eu sînt pricina tuturor supărărilor și înjosirilor dumneavoastră ! exclamă Binoy.

— Uite ce este, Binoy, zise Paresh babu, să nu pornești pe calea inițierii fără a înțelege deplin sensul ei. Ți-am spus și adineauri că nu trebuie să faci nici un pas ce poate avea consecințe grave pentru dumneata, numai pentru că ai impresia că noi ne aflăm într-o situație grea.

— Asta e adevărat, consimți doamna Baroda ; dar părerea mea este că n-are dreptul să stea cu brațele încrucișate, după ce ne-a vîrît pe toți într-o asemenea belea.

— Dacă în loc să stai liniștită cu brațele încrucișate, interveni Paresh babu, te enervezi și te agiți, lucrurile se încurcă și mai tare. Nu cred că datoria cuiva este să facă întotdeauna ceva ; de multe ori în viață principala datorie a omului este să nu facă absolut nimic.

— Da, firește, zise supărată soția lui. Eu sînt o proastă și nu sînt în stare să înțeleg nimic. Dar înainte de a pleca, aș vrea să știu ce se va hotărî în chestiunea aceasta... îmi pare rău, dar mă așteaptă o mulțime de treburi.

— Aş vrea să fiu primit duminică, adică poimîine, zise Binoy. Deci, dacă Paresh babu...

— Nu, îl întrerupse Paresh babu. Eu nu pot face nici o iniţiere din care familia mea poate avea un folos. Trebuie să apelezi direct la Brahmo Samaj.

Brusc, lui Binoy îi pieri tot elanul. De fapt nu ajunsese la un punct unde ar fi putut să ceară în mod formal organizaţiei brahmoiste iniţierea şi admiterea în comunitate, cu atît mai mult cu cît tocmai aceasta compromisese numele Lolitei punîndu-l alături de al lui. Cum să ceară el admiterea şi cum să scrie cererea? Cum va mai ieşi în faţa lumii, după ce petiţia i-ar fi fost publicată în gazetele brahmoiste? O va citi Gora, o va citi şi Anandamoyi !... Şi apoi, pe lîngă toate, ea nici nu va apare în întregime şi cititorii hinduşi nu vor afla decît zelul neaşteptat al lui Binoy de a intra în Brahmo Samaj, ceea ce nu era tocmai adevărat. Binoy simţea că numai dacă toate faptele vor fi dezvăluite va putea scăpa de ruşine.

Văzînd că Binoy tace, doamna Baroda se alarmă şi zise :

— Oh ! Am uitat ! Binoy babu nu cunoaşte în Brahmo Samaj pe nimeni în afară de noi. Dar să nu-ţi faci griji, facem noi toate demersurile necesare. Trimit imediat după Panu babu. N-avem timp de pierdut — duminica e foarte aproape.

Tocmai atunci Sudhir trecea prin faţa uşii vrînd să urce sus. Îl strigă şi-l opri :

— Sudhir, duminică Binoy va intra în Brahmo Samaj !

Sudhir se arătă încîntat. Avusese întotdeauna o mare admiraţie pentru Binoy şi gîndul că acesta va fi primit în Brahmo Samaj îl umplea de bucurie. Întotdeauna i se păruse absurd ca un om cu o inteligenţă şi o pregătire atît de excepţionale, care scria într-o limbă engleză atît de perfectă, să nu fie membru al Brahmo Samajului. Inima îi sălta de bucurie în faţa dovezii că oameni de calitatea

lui Binoy nu pot fi fericiți decît în cadrul comunității lor. Zise :

— Dar cum putem pregăti totul pînă duminică ? Nu se va putea face destulă publicitate !

Sudhir ar fi dorit ca hotărîrea lui Binoy să fie anunțată cu surle și trîmbițe, ca un exemplu pentru toată lumea.

— Ba se poate ! exclamă doamna Baroda. Putem rîndui ușor totul pînă duminică. Du-te repede, Sudhir și cheamă-l pe Panu babu.

Bietul Binoy, prin exemplul căruia Sudhir ținea să demonstreze lumii întregi forța invincibilă a Brahmo Samajului, se simțea foarte prost ! Un gest care în teorie și în faza argumentării părea lipsit de importanță devenea foarte neplăcut acum, cînd urma să fie dat în vileag.

Auzind că avea să fie chemat și Panu babu, Binoy se ridică să plece. Dar doamna Baroda, care nu mai voia să-l scape din mîini, stărui să rămînă pe loc, întrucît Panu babu va sosi imediat și deci nu va trebui să aștepte mult.

Binoy se scuză însă, spunînd :

— Nu, vă rog să mă iertați, nu pot să mai aștept.

I se părea că dacă scapă din încercuire și cîștigă timp, va putea reflecta mai bine și se va simți mai ușurat.

O dată cu Binoy se ridică și Paresh babu care, punînd mîna pe umărul lui, zise :

— Nu te pripi, Binoy... Înainte de a lua vreo hotărîre, du-te, liniștește-te și chibzuiește bine. Să nu faci un pas atît de important, care poate avea urmări serioase asupra vieții tale întregi, fără a fi deplin împăcat cu conștiința ta.

Doamna Baroda, de data aceasta scoasă din fire de purtarea bărbatului ei, îi spuse :

— Cei ce încep o acțiune fără a cugeta temeinic asupra ei, cei ce stau cu brațele încrucișate pînă cînd se vîră în bucluc și pe ei și pe alții, cînd își dau seama că nu mai există nici o cale de scăpare

spun: „Stai și gîndește-te!" Cred și eu că-ți convine să stai să și reflectezi, dar între timp viața noastră a tuturor e în primejdie!

Cînd Binoy părăsi casa, Sudhir îl însoți — nu-și mai găsea astîmpăr. Era ca omul pofticios ce dă tîrcoale unei mese așternute pentru un ospăț ales. Ar fi vrut să-l ducă chiar atunci pe Binoy la prietenii săi din comunitatea brahmoistă, să le dea el marea veste și să înceapă fără întîrziere sărbătoarea bucuriei. Dar Binoy, în fața entuziasmului expansiv al lui Sudhir, se simțea din ce în ce mai amărît. Cînd Sudhir îi propuse să meargă amîndoi de-a dreptul la Panu babu, Binoy pur și simplu îi întoarse spatele și plecă fără a-i răspunde ceva.

Cum mergea așa grăbit, aproape se ciocni de Abinash și de doi-trei membri din partidul său, care veneau în goană. Văzîndu-l pe Binoy se opriră, iar Abinash exclamă:

— Ah, ce bine! Uite-l pe Binoy babu! Haide cu noi, Binoy babu!

— Unde vă duceți? întrebă Binoy.

— Unde? În grădina Kashipore, să facem pregătirile pentru ceremonia de penitență a lui Gourmohan babu.

— Nu, protestă Binoy, acum n-am timp să merg cu voi.

— Ce spui? strigă Abinash. Îți dai seama ce eveniment se pregătește? Dacă era un fleac, Gourmohan babu nici n-ar fi propus această ceremonie! În ziua de azi hindușii trebuie să-și afirme forța, iar penitența lui Gourmohan babu va fi un eveniment de seamă pentru poporul nostru! Vom pofti pe toți *panditii* mai cunoscuți, așa încît manifestația noastră să aibă răsunet în întreaga societate hindusă. Lumea își va da seama că sîntem încă în viață! Vor afla cu toții că hinduismul nu e pe moarte!

Binoy izbuti pînă la urmă să scape de stăruințele lui Abinash și-și văzu de drum.

CAPITOLUL LIX

La chemarea doamnei Baroda, Haran babu sosi curînd. După ce privi cu un aer grav în jur, zise :

— Datoria noastră este s-o chemăm pe Lolita şi să discutăm această chestiune cu ea.

Cînd apăru Lolita, Haran babu zise pe un ton solemn, de înmormîntare :

— Uite ce este, Lolita, viaţa ta a ajuns la o răspîntie de mare răspundere. Pe de o parte, este religia ta ; pe de alta, sentimentul tău ; iar tu trebuie să hotărăşti pe care din ele o vei alege !

După ce rosti aceste cuvinte, făcu o pauză pentru a vedea efectul produs asupra Lolitei. Era convins că lupta lui pătimaşă pentru dreptate constituie o pildă, în faţa căreia laşitatea se cutremură şi făţărnicia se topeşte ca ceara în faţa focului... Ardoarea sa morală era o chezăşie într-adevăr preţioasă pentru Brahmo Samaj !

Dar Lolita nu răspunse nimic şi, întrucît rămase mută, Haran babu continuă :

— Ai auzit desigur că Binoy babu, ţinînd seama de situaţia în care te afli, sau poate din vreun alt motiv, şi-a exprimat dorinţa de a deveni membru al Brahmo Samajului.

Era o veste neaşteptată pentru Lolita ; dar ea nu făcu nici un comentariu şi rămase ca o stană de piatră. Doar ochii îi străluceau.

— Paresh babu, continuă Haran, s-a arătat firesţe încîntat de asemenea dovadă de bunăvoinţă din partea lui Binoy, dar tu eşti singura care trebuie să hotărăşti dacă această ştire este îmbucurătoare ori nu. De aceea, în numele Brahmo Samajului îţi cer să uiţi dorinţele tale nebuneşti şi, scrutîndu-ţi inima numai în ceea ce priveşte religia ta, să-ţi pui următoarea întrebare : „Avem oare motive să ne bucurăm cu adevărat de acest lucru ?“

Văzînd că Lolita rămîne tot mută, Haran babu crezu că produsese o impresie puternică asupra ei şi continuă cu tot mai multă ardoare :

— Inițiere! Cred că nu e necesar să spun că inițierea este un moment de mare importanță în viața unui om. Ai admite tu oare ca o asemenea ceremonie să fie profanată? La imperativul fericirii, al convenienței sociale sau al atașamentului personal, crezi că e bine să compromitem Brahmo Samajul promovînd minciuna și cinstind fățărnicia? Spune-mi, Lolita, vrei să fii amestecată în acest trist incident din istoria Brahmo Samajului și să-i porți răspunderea cîte zile vei mai avea?

Chiar și la această întrebare, Lolita rămase mută ca o stană de piatră; doar degetele i se încleștară mai tare pe marginea scaunului pe care ședea. Haran babu își urmă rechizitoriul:

— Adeseori mi-a fost dat să văd cu cîtă impetuozitate pornirile omului slăbesc caracterul lui și știu de asemenea că trebuie să iertăm slăbiciunile omenești; dar atunci cînd aceste slăbiciuni nu aduc prejudicii numai celui ce le săvîrșește, ci altor sute de oameni și zdrobesc singurul lor adăpost, spune-mi, Lolita, crezi că o asemenea slăbiciune poate fi iertată? Oare Dumnezeu ne-a dat dreptul s-o iertăm?

— Nu, nu! Panu babu! strigă Lolita ridicîndu-se de pe scaun și oprindu-se în fața lui. Nu trebuie să ne ierți! Ne-am obișnuit cu toții cu atacurile dumitale și nici unul dintre noi n-ar putea suporta iertarea pe care ne-o oferi! Și cu acestea, Lolita ieși din odaie.

Doamna Baroda rămase profund tulburată de cele spuse de Haran babu, deși, pe de altă parte, nu voia cu nici un preț să-l scape din mînă pe Binoy. Iar Haran babu nici chiar văzînd-o contrariată, nu se lăsă înduplecat. Pînă la urmă, doamna Baroda se despărți supărată pe el. Era într-o mare încurcătură: nu izbutise să aibă de partea ei nici pe Paresh babu nici pe Haran babu. Nimeni n-ar fi crezut că o să ajungă într-o situație atît de paradoxală; și astfel, se văzu silită să-și schimbe părerile despre Haran babu.

În ceea ce îl privește pe Binoy, atîta vreme cît ideea inițierii îi plutise vag în minte, își exprimase încîntat hotărîrea de a intra în Brahmo Samaj. Dar cînd văzu că trebuie să scrie o cerere și că Haran babu va fi solicitat să-și spună părerea, se cutremură de groaza publicității... I se părea că nici la Anandamoyi nu va găsi înțelegere. Și cum nu avea chef să se plimbe, plecînd de la Paresh babu se duse de-a dreptul acasă, urcă în odaia lui de culcare și se trînti pe pat.

Se întunecase. Servitorul veni să-i aducă o lampă aprinsă și tocmai atunci îl auzi de jos pe Satish strigîndu-l :

— Binoy babu ! Binoy babu !

Glasul lui Satish îl trezi la viață, de parcă în mijlocul unui deșert i s-ar fi oferit o înghițitură de apă. În momentele acelea, singura ființă de pe lume care-l putea mîngîia era Satish, așa încît la auzul vocii lui întreaga toropeală îi dispăru. Sări din pat strigînd :

— Ce este, frățioare ? Ce te aduce ? Apoi, fără a se mai încălța, coborî iute la parter pentru a-l găsi la capul scării nu numai pe Satish, ci și pe doamna Baroda. Așadar, iarăși hărțuială, iarăși zbucium !

Îi pofti sus, iar doamna Baroda îl trimise pe Satish să se așeze pe verandă ; Binoy, pentru a-l mîngîia de acest exil dureros, îi dădu niște cărți cu poze și-l conduse în odaia vecină, unde era o lampă aprinsă.

Doamna Baroda porni la atac :

— Uite ce e, Binoy : întrucît nu cunoști pe nimeni în Brahmo Samaj, vei scrie numai o scrisoare către preotul comunității noastre, iar eu o voi duce mîine și voi face toate demersurile necesare pentru ca duminică să aibă loc inițierea. Nu vei avea nici o bătaie de cap, rînduiesc eu totul.

Binoy era atît de puțin pregătit, încît nu putu răspunde nici un cuvînt. Totuși, supus, scrise scrisoarea și i-o dădu doamnei Baroda. Ajunsese la concluzia că, indiferent de ce se va întîmpla, tre-

buia s-o apuce pe o cale de unde nu mai putea da înapoi, să facă un gest care să nu-i mai îngăduie şovăială.

În treacăt, doamna Baroda pomeni şi despre căsătoria lui cu Lolita.

După plecarea ei, Binoy se simţi cuprins de un soi de silă. Chiar şi amintirea Lolitei trezea în sufletul său o oarecare repulsie. Oare nu cumva şi Lolita o încurajase pe mama ei în această grabă cu totul deplasată ? Pe măsură ce-şi pierdea respectul faţă de sine însuşi, i se părea că pierde respectul şi pentru toţi ceilalţi.

Pe de altă parte, doamna Baroda credea că sosind acasă cu acest trofeu, îi va face Lolitei o mare plăcere, întrucît descoperise că fata ei era îndrăgostită de Binoy. Acum parcă nici nu înţelegea de ce se făcuse atîta zarvă în jurul acestei căsătorii. De fapt, găsea că în afară de ea toată lumea purta o oarecare vină. De cîteva zile nici nu-i mai adresase cuvîntul Lolitei. Dar acum, după ce se conturase calea ieşirii din încurcătură — în mare măsură datorită presiunilor exercitate de ea — abia aştepta s-o îmbuneze pe îndărătnica ei fiică, comunicîndu-i acest strălucit succes. Paresh babu nu făcuse decît încurcături, iar Lolita însăşi fusese incapabilă să-l conducă pe Binoy aşa cum trebuia. Din partea lui Panu babu, de asemenea, nu primise ajutorul aşteptat. Aşadar, a trebuit singură să descurce lucrurile ! Da ! Da ! o femeie e în stare să realizeze ceea ce nu pot face o sută de bărbaţi !

Ajunsă acasă, află că Lolita se culcase devreme pentru că nu se simţea bine. Zîmbind în sinea ei, îşi zise : „Acuşi o însănătoşesc eu !“ Luă o lampă aprinsă şi se duse în odaia Lolitei ; aceasta nu se culcase încă, ci stătea întinsă pe canapea şi citea.

Lolita se ridică imediat în capul oaselor şi întrebă :

— Unde ai fost, mamă ?

Întrebarea fu rostită pe un ton aspru, întrucît Lolita aflase că mama ei se dusese cu Satish la Binoy.

— Am fost la Binoy, răspunse maică-sa.

— Pentru ce ? întrebă Lolita.

„Auzi vorbă ! îşi zise doamna Baroda cam supărată. Lolita vorbeşte cu mine de parcă i-aş fi duşmancă ! Ce copil nerecunoscător !"

— Iată pentru ce ! exclamă ea întinzîndu-i scrisoarea lui Binoy. După ce o citi, Lolita se făcu roşie ca focul, cu atît mai mult cu cît maică-sa îi spusese, pentru a-şi exagera succesul, că a făcut presiuni mari asupra lui Binoy pînă a scris scrisoarea. Tare mîndră, spuse că nimeni în afară de ea n-ar fi putut duce la bun sfîrşit această treabă !

Lolita îşi acoperi faţa cu mîinile şi se trînti iarăşi pe canapea, iar maică-sa, crezînd că fata se sfieşte să-şi arate emoţia, ieşi din odaie.

Dar a doua zi de dimineaţă cînd se duse să ia scrisoarea pentru a o duce la Brahmo Samaj, o găsi ruptă în bucăţele !

CAPITOLUL LX

În seara următoare, tocmai cînd Sucharita se pregătea să meargă la Paresh babu, servitorul o anunţă că un domn voia s-o vadă.

— Cine e ? Binoy babu ? îl întrebă ea.

Servitorul îi răspunse că nu era Binoy babu, ci un domn blond, foarte înalt. Sucharita tresări şi-i spuse servitorului să-l poftească sus.

În ziua aceea Sucharita nu prea avusese timp să se gîndească la găteli şi nici să se ocupe de înfăţişarea ei ; de aceea cînd se privi în oglindă, rămase foarte nemulţumită de felul cum arăta. Dar cum nu mai avea vreme să se schimbe, îşi netezi în grabă părul, îşi potrivi *sari*-ul şi coborî jos. Uitase că pe masă se aflau cărţile scrise de Gora. Îl găsi aşezat chiar în faţa mesei ! Cărţile erau întinse în văzul lui, iar Sucharita n-avu putere nici să le strîngă, nici să le acopere.

— Mătușica voia de multă vreme să te vadă ; mă duc să-i spun c-ai venit, zise Sucharita și ieși, neavînd curajul să stea singură cu Gora.

Peste cîteva minute reveni cu Harimohini.

Binoy îi vorbise lui Harimohini despre viața și ideile lui Gora, despre credința și evlavia lui ; și ea o rugase de cîteva ori pe Sucharita să-i citească din scrierile lui. Deși nu putea înțelege totul prea bine, pricepea că Gora respecta întocmai cărțile sfinte și că scrierile lui erau un protest împotriva vieții desănțate din ziua de azi. În orice caz, asculta lecturile cu multă plăcere. Harimohini îl admira pe Gora pentru că, în ochii ei, nimic nu era mai minunat și mai meritoriu decît ca un tînăr din vremurile noastre, care a învățat la școli englezești, să fie un apărător atît de vajnic al ortodoxiei. Cînd îl cunoscuse pe Binoy, fusese încîntată de el, dar pe măsură ce-l vedea mai des și mai ales după ce se mutase cu Sucharita, abaterile lui începură s-o supere. Tocmai pentru că îi acordase prea mare încredere, acum îi găsea și cusururi pe care nu le avea și de aceea aștepta cu și mai multă rîvnă întîlnirea cu Gora.

Cînd dădu cu ochii de Gora, rămase uimită. Iată un adevărat brahmin ! Strălucitor ca flăcările unui rug ! Parcă era *Mahadeva* [1], învăluit în nimbul gloriei ! Gora îi trezi un respect atît de puternic, încît atunci cînd acesta se aplecă să-i facă *pronam*-ul cuvenit, se retrase emoționată.

— Am auzit atîtea despre dumneata ! exclamă Harimohini. Stau și mă întreb cum de a avut cineva neobrăzarea să te vîre în pușcărie !

— Dacă judecătorii ar fi ca dumneavoastră, zise Gora rîzînd, închisorile ar fi populate numai de lilieci și de șobolani !

— Nu-i chiar așa, tinere, răspunse Harimohini. Lumea asta nu duce lipsă de hoți și escroci. Dar oare judecătorul era orb ? E destul să se uite omul la fața dumitale pentru a vedea că nu ești un om de rînd, că ești trimisul lui Dumnezeu. Trebuie ne-

[1] Un alt nume al zeului Shiva.

apărat să închidă oameni ca dumneata pentru a umple temnițele ? Doamne, Dumnezeule ! Ce fel de dreptate e și asta ?

— Judecătorii, îi explică Gora, de teamă ca nu cumva uitîndu-se la fețele oamenilor să vadă mărirea lui Dumnezeu, își fac meseria cu ochii ațintiți numai asupra culegerilor de legi. Credeți că ar putea altfel să mănînce și să doarmă, după ce condamnă atîta amar de lume la biciuire, munci forțate, temniță și chiar spînzurătoare ?

— Cînd am răgaz, zise Harimohini, o pun pe Radharani să-mi citească din scrierile dumitale ; așteptam de multă vreme ziua cînd voi putea auzi asemenea vorbe rostite de buzele dumitale. Nu sînt decît o biată femeie neînvățată și nenorocită... nu pot înțelege totul și mintea mea nu poate cuprinde orișice, dar am convingerea fermă că de la dumneata am ce învăța !

Gora n-o contrazise, ci tăcu plin de modestie.

— Trebuie să iei ceva înainte de a pleca de la noi, continuă Harimohini. A trecut multă vreme de cînd nu mi-a fost dat să primesc în casă un tînăr brahmin ca dumneata. De data aceasta trebuie să te mulțumești cu cîteva dulciuri, dar altă dată am să te poftesc la o masă în toată legea.

Rămasă singură cu Gora, în timp ce Harimohini se dusese să aducă gustările, Sucharita se simți foarte emoționată.

— A fost astăzi Binoy pe la dumneata ? întrebă Gora deodată.

— Da, răspunse ea.

— Eu nu l-am mai văzut de mult, zise Gora, dar știu pentru ce a venit aici.

Gora se opri, iar Sucharita rămase și ea tăcută.

— Dumneavoastră căutați, continuă Gora, să-l siliți pe Binoy să se căsătorească după ritualul brahmoist ! Crezi că e cinstit ?

Sucharita, jignită de aceste cuvinte, pierdu toată sfiala și șovăiala și privind drept în ochii lui Gora, îi răspunse :

— Vrei să spui că o căsătorie după ritualul nostru brahmoist nu este bună ?

— Poți fi sigură, zise Gora, că din partea dumitale nu mă aștept la nimic superficial. De la dumneata am pretenții mult mai mari decît de la un sectarist de rînd. Pot afirma cu absolută certitudine că dumneata nu faci parte din categoria oamenilor care își irosesc puterile în cadrul unei secte numai pentru a spori numărul adepților ei. Aș dori să-ți urmezi judecata dumitale și să nu te înjosești, lăsîndu-te indusă în eroare de părerile altora. Trebuie să fii conștientă în sufletul dumitale că nu ești numai o membră oarecare a unui anumit partid !

Sucharita, adunîndu-și toate puterile spre a susține discuția, zise :

— Vrei să spui că dumneata nu faci parte dintr-un anumit partid ?

— Nu, răspunse Gora, eu sînt hindus ! Un hindus nu face parte din nici un partid. Hindușii sînt o națiune, și încă o națiune atît de vastă încît naționalitatea lor nu poate fi restrînsă în limitele unei definiții. Și la fel cum oceanul nu poate fi identificat cu valurile lui, nici hindușii nu pot fi identificați cu sectele lor.

— Atunci, cum se poate ca nefăcînd parte dintr-un anumit partid, spiritul de partid să fie atît de dezvoltat în rîndurile hindușilor ? întrebă Sucharita.

— Pentru ce se apără un om cînd e lovit ? zise Gora. Pentru că are vitalitate. Piatra rabdă fără murmur orice lovitură.

— Dacă hindușii cred, continuă Sucharita, că este o amenințare ceea ce, după părerea mea, constituie însăși esența religiei, ce-mi rămîne de făcut ? Spune-mi ?

— Dă-mi voie să-ți spun, răspunse Gora, că dacă ceea ce socotești dumneata a fi datorie dă o lovitură atît de dureroasă acestei vaste ființe ce se numește națiunea hindusă, cred c-a sosit momentul să reflectezi serios dacă nu cumva spiritul dumitale dă dovadă de eroare sau orbire și dacă într-adevăr ai ana-

lizat problema sub toate aspectele. Nu e drept să recurgi la violență și, lăsîndu-te dusă de obiceiuri și delăsare, să afirmi fără rezerve că crezul comunității dumitale este singurul crez adevărat. Cînd un șobolan roade o gaură în carena unui vapor, el ține seama numai de înclinările și dorințele lui; nu-și dă seama că folosul realizat este un fleac în comparație cu imensa pierdere pe care o provoacă celorlalți. Așadar, dumneata ar trebui să-ți pui problema dacă acționezi numai în interesul sectei dumitale sau al întregii omeniri. Îți dai seama ce înseamnă întreaga omenire? Cît de variate sînt necesitățile ei, cîtă diversitate au caracterele ei și cît de nenumărate sînt tendințele ei? Nu toți oamenii se află în același loc și la același nivel... unii sînt la poalele munților, unii pe malul mării, iar alții pe întinsul cîmpiilor și cum nici unul n-are puterea să stea pe loc, toți se află în continuă mișcare. Vrei să impui autoritatea sectei dumitale tuturor celorlalți? Vrei să închizi ochii și să-ți imaginezi că toți oamenii sînt la fel și că toți s-au născut pe lume pentru a deveni membri ai sectei cunoscute sub numele de Brahmo Samaj? Dacă gîndești astfel, atunci prin ce te deosebești de națiunile cotropitoare care, îngîmfate de forța lor fizică, refuză să admită că diferențele dintre popoare au o importanță uriașă pentru întreaga omenire și-și închipuie că cea mai mare fericire a omenirii ar fi dacă ele ar cuceri toate celelalte popoare ale lumii și le-ar subjuga pe veci sub puterea lor, aducînd pămîntul întreg în sclavie?

Pentru o clipă Sucharita uită că Gora expune o teză. Inima îi era profund mișcată de răsunetul minunat și solemn al glasului său puternic. Nu-și dădea seama că Gora pledează; adevărurile pe care le expunea el trezeau un ecou în adîncul ființei ei.

— Nu societatea dumitale, continuă Gora, a creat milioanele de oameni ce populează India. Și atunci, ai dumneata dreptul să hotărăști și să decretezi care este calea cea mai nimerită pentru aceste milioane de suflete, care este credința ce răspunde mai bine

nevoilor lor și prin ce anume acțiuni pot deveni ei puternici? Cum poți dori să aduci la un singur nivel o Indie atît de vastă? Iar cînd îți dai seama ce obstacole se ridică în calea unei asemenea dorințe irealizabile, te înfurii pe țară; și cu cît obstacolele devin mai mari, cu atît ura și disprețul dumitale pentru cei pe care vrei să-i fericești devin mai înverșunate! Și totuși, te închini unui Dumnezeu care i-a creat pe oameni diferiți și vrea să-i mențină ca atare. Dacă într-adevăr îl cinstești pe Dumnezeu, cum de nu-i poți desluși poruncile și pentru ce trufia partidului dumitale te împiedică să recunoști vrerea lui?

Gora, văzînd că Sucharita îl asculta fără a încerca să-i răspundă, fu cuprins de milă și, după o scurtă pauză, reîncepu pe un ton mai blînd:

— Poate că vorbele mele ți se par prea aspre, dar te rog să nu te revolți împotriva mea numai pentru că mă socotești un membru al partidului opus. Dacă te-aș fi privit doar ca o reprezentantă a sectei adverse, n-aș fi spus nici o vorbă. Dar cînd văd că o ființă, căreia natura i-a dăruit o minte deschisă, e îngrădită de limitele strîmte ale unei secte, mă cuprinde desperarea.

— Nu, nu! exclamă Sucharita roșind. Să nu-ți faci griji pentru mine. Vorbește mai departe, iar eu am să caut să te înțeleg.

— Nu mai am multe de spus, zise Gora. Îți cer doar să privești India cu o minte luminată și s-o iubești cu toată sinceritatea inimii dumitale. Dacă însă îi vei privi pe oamenii din India numai ca brahmoiști și nebrahmoiști, vei avea o viziune deformată a țării noastre, iar pe poporul ei vei ajunge să-l disprețuiești, îl veți înțelege greșit și nu-l vei putea concepe în totalitatea lui. Dumnezeu i-a creat pe oameni diferiți unul de altul, atît în idei cît și în acțiuni, le-a dat credințe și obiceiuri diferite, dar în esență i-a făcut identici în umanitatea lor. Există în toți ceva ce aparține Indiei în întregimea ei, iar dacă-l putem concepe cu adevărat, acest ceva trece dincolo de orice meschinărie, depășește toate lipsu-

rile şi ne dezvăluie o fiinţă vastă şi minunată, prin care ni se revelează taina unei credinţe seculare. Putem vedea că flacăra jertfelor din vremile trecute mai pîlpîie încă sub cenuşă şi că va veni negreşit ziua cînd, trecînd peste îngrădirile timpului şi spaţiului, această flacără va aprinde un foc viu pe tot cuprinsul lumii. A crede, a spune chiar şi numai în gînd că toate faptele şi vorbele măreţe ale indienilor din vechime sînt false însemnează a dispreţui adevărul ; asta nu este altceva decît ateism !

Sucharita îl ascultase cu capul aplecat, dar deodată ridică privirea şi-l întrebă :

— Atunci, spune-mi ce să fac ?

— Eu nu mai am nimic de spus, răspunse Gora, decît cel mult o mică completare. Trebuie să înţelegi că religia hindusă cuprinde la sînul ei, ca o mamă, oameni cu idei şi opinii diferite ; cu alte cuvinte, religia hindusă îl consideră pe om numai ca om şi nu ca membru al unui partid sau altul. Ea nu-l cinsteşte numai pe omul înţelept, ci şi pe cel sărac cu duhul şi nu respectă numai o formă a înţelepciunii, ci înţelepciunea sub toate aspectele ei. Creştinii nu vor să admită adversitatea ; ei pretind că de o parte este religia creştină, iar de cealaltă o veşnică pieire şi nu recunosc nici o cale de mijloc între ele. Iar noi, pentru că am învăţat în şcoli alături de creştini, ne-am ruşinat de varietatea din hinduism. Noi nu pricepem că prin această diversitate, hinduismul a izbutit să realizeze Unitatea a tot ce există. Atîta vreme cît nu putem scăpa din acest vîrtej al învăţăturilor creştine, nu vom putea înţelege adevărurile glorioase ale religiei noastre hinduse !

Sucharita asculta vorbele lui Gora şi parcă ideile lui căpătau viaţă, iar viitorul îndepărtat pe care îl zugrăvea prin forţa viziunii sale i se dezvăluia în faţă. Uitînd toată sfiala, uitîndu-se chiar şi pe sine, Sucharita privea chipul lui Gora luminat de strălucirea entuziasmului său. Vedea în el expresia unei forţe secrete, prin care s-au realizat probabil toate

marile înfăptuiri de pe pămînt. În lumea ei, Sucharita auzise mulţi oameni instruiţi şi culţi discutînd principiile adevărului, dar cuvintele lui Gora erau mai mult decît o argumentare, erau o creaţie. Erau atît de evidente şi de perceptibile, încît puneau stăpînire în acelaşi timp şi pe mintea şi pe sufletul ei. De data aceasta, Sucharita avu impresia că-l vede pe *Indra*[1] cu fulgerul său. Cînd vocea adîncă şi gravă a lui Gora îi ajungea la ureche, inima îi tremura şi parcă în fiece moment fulgere aprinse îi fremătau în vine. N-avea puterea să gîndească şi să vadă unde opiniile ei se deosebeau de ale lui Gora şi unde erau în concordanţă.

În acest moment intră Satish, pe care Gora îl intimidase întotdeauna. Păstră şi de data aceasta o distanţă cît mai mare faţă de el şi apropiindu-se de sora lui, îi şopti :

— A sosit Panu babu.

Sucharita tresări de parcă primise o lovitură ; în starea de spirit în care se găsea, ar fi dat orice pe lume ca să scape de acest musafir nedorit. Crezînd că Gora n-a auzit şoapta lui Satish, se ridică şi ieşi grăbită. Coborî de-a dreptul jos şi-i zise lui Haran :

— Te rog să mă ierţi, dar azi nu pot sta de vorbă cu dumneata !

— Pentru ce ? întrebă Haran babu.

— Dacă vrei să vii mîine la tatăl meu, mă poţi întîlni acolo, zise Sucharita fără a-i răspunde la întrebare.

— Pare-mi-se că azi ai musafiri, remarcă Haran babu.

— Acum n-am timp, zise Sucharita ocolind iarăşi întrebarea. Te rog să mă ierţi.

— Dar, stărui Haran babu, am auzit din stradă glasul lui Gourmohan babu. E aici, nu-i aşa ?

Fiind silită să răspundă la această întrebare directă, Sucharita zise roşind :

— Da, e aici !

[1] În mitologia hindusă, zeul care stăpîneşte fulgerele.

— Asta e foarte bine, exclamă Haran babu. Am ceva de vorbit și cu el. Dacă ai ceva de lucru, poți să ne lași puțin singuri.

Și, fără a aștepta consimțămîntul Sucharitei, urcă sus. Cînd intrară în odaie, Sucharita îi spuse lui Gora fără a-i arunca măcar o privire lui Haran babu :

— Mătușa s-a dus să-ți pregătească niște gustări și mă duc și eu s-o ajut ; apoi ieși grăbită, în timp ce Haran babu, cu un aer solemn, se așeză pe un scaun.

— Arăți cam prost, îi spuse el lui Gora.

— Da, consimți Gora. Din întîmplare am fost supus de curînd unui tratament nu tocmai indicat pentru a mă simți bine.

— Așa este, răspunse Haran babu cu glas mai blînd. Probabil c-ai suferit mult.

— Nu mai mult decît se așteptau unii, zise Gora pe un ton sarcastic.

— Vreau să discut cu dumneata ceva în legătură cu Binoy babu, zise Haran trecînd la un alt subiect. Sper că știi că face demersuri pentru a fi primit duminică în Brahmo Samaj.

— Nu, nu știam, răspunse Gora.

— Dumneata ești de acord cu acest pas ? întrebă Haran babu.

— Binoy nu-mi cere acordul, răspunse Gora.

— Crezi că credința lui Binoy babu, continuă Haran babu, este destul de puternică pentru a-l îndreptăți la o inițiere ?

— De vreme ce și-a exprimat dorința de a fi inițiat, răspunse Gora, o asemenea întrebare e absolut de prisos.

— Cînd dorim cu multă ardoare un lucru, remarcă Haran babu, nu mai chibzuim temeinic asupra a ceea ce credem și a ceea ce nu credem. Dumneata cunoști firea omenească.

— Găsesc că n-are rost să mă angajez în discuții inutile despre firea omenească, zise Gora scurt.

— Cu toate că părerile mele și societatea din care fac parte nu sînt de acord cu ale dumitale, zise Ha-

ran babu, eu am un mare respect față de dumneata și știu bine că, indiferent dacă convingerile dumitale sînt juste sau greșite, nici o ispită nu te va face să șovăi asupra lor. Dar...

— Firește, interveni Gora, va fi o grea încercare pentru Binoy să afle că am pierdut și puțina stimă pe care o ai față de mine ! În lumea aceasta, deosebirea trebuie neapărat făcută între ce e just și ce nu e ; dar dacă vrei să stabilești valoarea relativă a lucrurilor, pe baza prețuirii dumitale sau a lipsei dumitale de prețuire, fă-o neapărat, cu condiția însă să nu aștepți ca toată lumea să accepte verdictele dumitale.

— Foarte bine, zise Haran babu, chiar dacă această problemă rămîne nelămurită nu-i pr a mare pagubă. Dar aș vrea să-ți pun o întrebare : nu vei ridica nici o obiecție la încercarea lui Binoy de a se căsători cu cineva din familia lui Paresh babu ?

— Haran babu ! exclamă Gora roșind ca racul. Cum îți închipui că voi discuta cu dumneata problemele privitoare la Binoy ? Vorbești într-una despre firea omenească, dar nu înțelegi că Binoy este prietenul meu și nu al dumitale ?

— Am pus această întrebare, începu Haran babu, pentru că este vorba și de Brahmo Samaj. Altfel...

— Dar eu n-am nici o legătură cu Brahmo Samaj, exclamă Gora iritat, și nici nu mă interesează îngrijorarea dumitale !

În acest moment intră Sucharita. Haran babu se întoarse spre ea spunînd :

— Sucharita, am de discutat cu tine o problemă de mare importanță.

Era o remarcă complet inutilă. Haran babu o făcuse intenționat, pentru a-i arăta lui Gora intimitatea dintre el și Sucharita. Ea însă nu-i răspunse, iar Gora rămase nemișcat pe scaun fără a arăta cea mai vagă intenție de a-i oferi lui Haran babu prilejul unei convorbiri intime cu Sucharita.

— Sucharita, repetă Haran babu, vino în odaia de alături. Am să-ți spun ceva.

Fără a lua în seamă cererea lui, Sucharita se uită la Gora şi zise :

— Ce mai face mama dumitale ?

— Mama, de cînd o ştiu, face bine ! zise Gora rîzînd.

— Da, aşa este, zise Sucharita. Am avut prilejul să-mi dau seama singură cum ştie să se simtă bine.

Gora îşi reaminti că Sucharita mersese pe la Anandamoyi în timp ce el era închis.

Între timp Haran babu luase o carte de pe masă şi, după ce se uitase cu atenţie la numele autorului de pe copertă, îşi aruncă ochii asupra cîtorva pasaje.

Sucharita, puţin stingherită roşi, iar Gora ştiind că era una dintre cărţile scrise de el zîmbi în sinea lui.

— Aceasta este una dintre scrierile dumitale din tinereţe, nu-i aşa, Gourmohan babu ? zise Haran babu.

— Eu sînt încă tînăr ! zise rîzînd Gora. La unele specii de animale, tinereţea trece repede, la altele durează vreme mai lungă.

Sucharita, ridicîndu-se, zise :

— Gourmohan babu, cred că gustările sînt gata ! Vrei să poftești alături ? Mătuşica nu vrea să apară în faţa lui Panu babu şi probabil te aşteaptă în odaia vecină.

Această remarcă era anume adresată lui Haran babu. Sucharita îndurase atît de multe în ziua aceea, încît nu se putuse împiedica să-i dea această lovitură.

Gora se ridică, iar Haran babu, făcîndu-se că nu înţelege, zise :

— Atunci am să aştept aici.

— N-are nici un rost să aştepţi, zise Sucharita. E destul de tîrziu.

Haran babu însă, nu se clinti, şi Sucharita ieşi împreună cu Gora.

Prezenţa lui Gora în casa Sucharitei şi purtarea lui faţă de Sucharita aţîţară spiritul combativ al lui Haran babu. Era oare cu putinţă ca Sucharita să scape atît de lesne din ghearele Brahmo Samajului ?

Să nu poată oare nimeni s-o salveze? Într-un fel sau altul, acest lucru trebuia evitat!

Haran babu luă o coală de hîrtie şi-i scrise Sucharitei o scrisoare. Avea cîteva idei fixe, printre care şi aceea că de cîte ori dojenea pe cineva în numele adevărului, cuvintele lui nu puteau rămîne fără urmare. Nu putea pricepe că vorbele nu sînt totul şi că există o realitate ce se cheamă : inima omului.

Cînd, după o lungă convorbire cu Harimohini, Gora se întoarse în odaia Sucharitei să-şi ia bastonul, se întunecase de-a binelea. Pe biroul Sucharitei se afla o lampă aprinsă. Haran babu plecase, dar pe birou era o scrisoare pentru Sucharita, pusă la vedere.

Cînd dădu cu ochii de scrisoare, inima lui Gora se opri în loc. Ştia că Haran babu avea anumite pretenţii faţă de Sucharita, dar nu aflase că ele întîmpinau o opoziţie netă. În acea după amiază, cînd Satish intrase să-i anunţe Sucharitei sosirea lui Haran babu şi cînd ea păruse speriată şi coborîse în goană, pentru ca să apară curînd după aceea însoţită de Haran, Gora avusese senzaţia unui sunet strident în mijlocul unei armonii. Apoi, cînd Sucharita plecase cu el în altă cameră să-i ofere o gustare lăsîndu-l pe Haran babu singur, deşi i se păruse cam nepoliticoasă ajunsese totuşi la concluzia că o asemenea purtare dovedea intimitatea dintre Sucharita şi Haran babu. Iar acum scrisoarea de pe biroul ei îi dădu o ultimă lovitură. O scrisoare este un lucru plin de mister — tocmai pentru că pe dinafară e scris numai numele, iar esenţialul este în interior, scrisorile au o deosebită capacitate de a tortura oamenii.

— Am să trec şi mîine, zise Gora uitîndu-se la Sucharita.

— Foarte bine, îi răspunse ea privind în altă parte.

Cînd să iasă, Gora se opri brusc şi exclamă :

— Locul dumitale e în sistemul solar al Indiei... dumneata aparţii ţării mele... şi nu văd cum ai putea să fii dusă în neant de vorbele vreunei comete

hoinare ! Dacă vei rămîne ferm așezată pe locul dumitale, am să pot renunța la dumneata. Oamenii te-au făcut să crezi că în acel loc religia te va părăsi... dar eu îți spun răspicat că adevărul și religia dumitale nu rezidă numai în părerile și spusele cîtorva oameni. Ele sînt legate prin nenumărate fire de cei din jurul dumitale... dacă vrei să le mențiii strălucitoare și viguroase, n-ai să le poți smulge din rădăcini pentru a le sădi într-un vas ! Dacă vrei să le cultivi ca să-ți fie cu adevărat de folos, trebuie să-ți ocupi locul ce ți-a fost hărăzit de poporul patriei dumitale mult înainte de a te fi născut. Nu trebuie să spui niciodată : „N-au nimic cu mine și eu n-am nimic cu ei." Dacă ai spune asta, adevărul religiei dumitale și toată puterea dumitale se vor risipi ca o umbră. Pot să te asigur că dacă părerile dumitale te îndepărtează de locul unde te-a trimis Dumnezeu, indiferent unde ar fi, părerile dumitale nu vor triumfa niciodată... Mîine viu iar.

Cu aceste cuvinte de rămas bun Gora ieși, dar aerul păru să mai vibreze încă multă vreme în odaie, în această odaie în care Sucharita rămase nemișcată ca o statuie.

CAPITOLUL LXI

— Uite ce este, mamă, îi spuse Binoy lui Anandamoyi, ca să fiu sincer ori de cîte ori mă înclin în fața unui idol, mă simt oarecum jenat. Pînă acum am reușit să-mi ascund acest sentiment, ba mai mult, am scris și o serie de articole, cred că destul de bune, în apărarea cultului idolilor. Dar trebuie să-ți spun adevărul : atunci cînd mă închin în fața unui idol, mintea mea nu-și dă asentimentul.

— Să fie oare mintea ta atît de simplă, exclamă Anandamoyi, încît să nu poată privi niciodată un lucru în totalitatea lui și să se piardă în amănunte ? Cred că de aceea și ești atît de pretențios.

— De fapt, spuse Binoy, am o minte ascuţită şi pot demonstra şi argumenta tăind firul în patru chiar şi lucruri în care nu cred. Toate principiile religioase pe care le-am susţinut cu atîta îndîrjire de-a lungul anilor le-am apărat nu din punct de vedere religios, ci din punctul de vedere al partidului nostru.

— Aşa se întîmplă cînd omul nu este cu adevărat religios, remarcă Anandamoyi. La asemenea oameni, religia devine un motiv de trufie, ca bogăţia, onorurile sau neamul.

— Da, aprobă Binoy. Nu ne gîndim la religie ca atare, ci o apărăm pentru că este religia *noastră*. La fel am procedat şi eu pînă azi, deşi n-am reuşit să mă autoamăgesc complet. Tot timpul mi-a fost ruşine de mine însumi, tocmai pentru că simulam o credinţă pe care n-o aveam.

— Crezi că n-am ştiut ? exclamă Anandamoyi. Tu ai exagerat întotdeauna aceste lucruri mai mult decît ceilalţi oameni, aşa că era limpede pentru mine că în sufletul tău era un gol pe care trebuia să-l umpli cu altceva. N-ai fi avut nevoie de atîtea vorbe dacă ai fi avut o credinţă simplă, adevărată.

— De asta am venit acum la dumneata, continuă Binoy, să te întreb dacă este cinstit din partea mea să susţin că cred în ceva, fără a crede cu adevărat.

— Auzi vorbă ! spuse Anandamoyi. Crezi că e nevoie să-mi pui o asemenea întrebare ?

— Mamă, zise Binoy scurt, mîine voi fi admis în Brahmo Samaj !

— Ce spui, Binoy ? exclamă Anandamoyi uluită. Ei, asta chiar că nu era necesar s-o faci !

— Dar acum ţi-am explicat tocmai utilitatea acestui pas, mamă ! zise Binoy.

— Cu credinţa ta de azi nu poţi rămîne în comunitatea hindusă ? întrebă Anandamoyi.

— Dacă rămîn, răspunse Binoy, mă fac vinovat de făţărnicie.

— N-ai curajul să rămîi în comunitatea noastră, de teamă că vei fi nesincer ? întrebă Anandamoyi.

Firește, oamenii din societatea noastră te vor persecuta, dar n-ai puterea să înduri persecuția ?

— Mamă, începu Binoy, dacă nu pot trăi conform legilor societății hinduse, înseamnă că...

— Uite ce e, Binoy, interveni Anandamoyi, trei sute de milioane de oameni pot trăi în comunitatea hindusă și tu nu poți ?

— Dar bine, mamă, exclamă Binoy, dacă membrii societății hinduse spun despre mine că nu sînt hindus, pot deveni hindus doar susținînd cu vehemență că sînt ?

— Oamenii din comunitatea mea spun despre mine că sînt creștină, zise Anandamoyi. Niciodată nu mănînc la masa lor și totuși, nu văd cine mă poate sili să accept pecetea pe care mi-au pus-o. Cred că ar fi greșit să părăsesc o situație în care, după părerea mea, sînt la locul meu.

Binoy se pregătea să-i răspundă, dar Anandamoyi îi tăie vorba și continuă :

— Uite ce este, Binoy : în această chestiune nu-ți dau voie să pledezi, aici nu au rost argumentele ! Crezi că-mi poți ascunde ceva ? Îmi dau seama că sub pretextul argumentării, încerci să te amăgești în ciuda convingerilor tale. Nu încerca, Binoy, să-ți arunci praf în ochi într-o chestiune atît de importantă !

— Dar mamă, zise Binoy, fără a se uita la Anandamoyi, am și trimis scrisoarea și mi-am dat cuvîntul ; și-apoi duminică va avea loc inițierea.

— Asta nu se poate, zise Anandamoyi încruntîndu-se. Dacă-i explici lui Paresh babu situația, el nu va exercita presiuni asupra ta.

— Paresh babu n-a fost de loc entuziasmat de inițierea mea, explică Binoy. De altfel, nici nu va lua parte la ceremonie.

— Atunci, nu văd pentru ce te frămînți, exclamă Anandamoyi ușurată.

— Nu mamă, strigă Binoy, nu mai pot da înapoi după ce mi-am dat cuvîntul. E cu neputință.

— I-ai spus lui Gora ? întrebă Anandamoyi.

— Nu l-am mai văzut de cînd m-am hotărît, răspunse Binoy.

— Gora n-o fi acasă ? întrebă Anandamoyi.

— Nu, răspunse Binoy. Am auzit că s-a dus la Sucharita.

— Ce spui ? Păi a fost şi ieri ! exclamă Anandamoyi mirată.

— Azi s-a dus iar ! remarcă Binoy.

În timp ce vorbea se auzi din curte zgomotul unor purtători de palanchin, iar Binoy, crezînd c-a sosit vreo rudă de-a lui Anandamoyi, ieşi din odaie.

Musafirul sosit era Lolita, care intră la Anandamoyi şi-i făcu *pronam*-urile cuvenite. Vizita ei era cu totul neaşteptată, iar cînd Anandamoyi, surprinsă, se uită la chipul ei, înţelese că o aduseseră aici grijile provocate de iniţierea lui Binoy şi toate supărările legate de ea.

Anandamoyi, cu tactul ei obişnuit, începu :

— Sînt încîntată c-ai venit, măicuţă ! Acum un minut a ieşit Binoy din odaie ; mi-a vorbit despre iniţierea lui de mîine în Brahmo Samaj.

— Cum ? Se face mîine iniţierea ? întrebă Lolita iritată. Trebuie neapărat să facă acest lucru ?

— Atunci crezi că nu e necesar ? exclamă Anandamoyi uluită.

— Cred că nu ! răspunse Lolita.

Neînţelegînd ce voia să spună Lolita, Anandamoyi rămase mută şi privi întrebător spre ea.

— O iniţiere atît de neaşteptată, făcută în felul acesta, este umilitoare pentru el, continuă Lolita privind în altă parte. Ce rost are să accepte această umilinţă ?

„Ce rost are ? Lolita nu ştie pentru ce o face ? Şi Şi oare asta n-o bucură pe Lolita ?“ îşi spuse în gînd Anandamoyi, continuînd apoi cu glas tare :

— Mîine e ziua hotărîtă şi fiindcă şi-a dat cuvîntul, nu mai poate da înapoi. Aşa mi-a spus Binoy.

Cu ochii strălucitori, Lolita se întoarse spre Anandamoyi şi zise :

— În asemenea lucruri, nimeni nu e obligat să-şi ţină promisiunea... Dacă este necesar, omul se poate răzgîndi şi trebuie s-o spună desluşit!

— Draga mea, zise Anandamoyi, lasă orice sfială şi haide să vorbim deschis, aşa cum îţi voi vorbi şi eu. Din cîte am putut înţelege de la Binoy, oricare ar fi credinţa lui religioasă, nu văd pentru ce trebuie să-şi părăsească el comunitatea. De fapt cred că nu trebuie s-o părăsească de loc. El poate spune ce vrea, dar sînt convinsă că e şi el de aceeaşi părere. Dumneata însă, scumpa mea, ştii prea bine gîndurile lui. Şi el crede că nu se poate căsători cu dumneata, dacă nu-şi părăseşte comunitatea. Te rog, nu te sfii, măicuţă şi spune-mi sincer: n-am dreptate?

— Mamă, zise Lolita uitîndu-se drept în ochii lui Anandamoyi, am să-mi deschid sufletul în faţa dumitale. Te rog să mă crezi că nu sînt de acord cu această idee. M-am gîndit mult şi am ajuns la concluzia că nu e necesar ca un om să rupă orice legătură cu religia, credinţa sau societatea lui, indiferent de natura acestor legături, pentru a se putea uni cu alţii. În cazul acesta, ar însemna să nu existe prietenie între un hindus şi un creştin şi ar urma să ridicăm ziduri pînă la cer între fiecare sectă, îngrădind pe fiecare în parte.

— Ah! exclamă Anandamoyi cu faţa strălucind de bucurie. Sînt atît de fericită că te aud vorbind astfel! Asta e şi părerea mea! Dacă deosebirile în virtutea, firea şi frumuseţea oamenilor nu sînt o piedică în calea unirii lor, pentru ce părerile sau credinţa lor ar putea constitui un obstacol? Măicuţă, mi-ai dat viaţă nouă! Eram foarte îngrijorată pentru Binoy. Ştiu că ţi-a dăruit toată inima şi că dacă vreunul dintre ai voştri ar avea de suferit, el n-ar putea îndura. De aceea, numai Dumnezeu ştie cît mi-a fost de greu să-i pun piedici în cale. Dar acum văd că Binoy a avut noroc! Crezi că puţin lucru e pentru el să găsească atît de lesne o ieşire din această dilemă? Dă-mi voie, însă, să-ţi mai pun o

întrebare : ați discutat această chestiune cu Paresh babu ?

— Nu, răspunse Lolita stingherită, dar sînt convinsă că va înțelege totul.

— Cred că el va înțelege, remarcă Anandamoyi, că altfel nu văd de la cine ai putut moșteni atîta tărie de caracter și atîta inteligență ! Acum, lasă-mă să-l chem pe Binoy ca să discutați împreună și să ajungeți la o concluzie. Și, dă-mi voie să-ți mai spun ceva. Îl cunosc pe Binoy de cînd era copil și pot să-ți afirm cu toată convingerea că este un băiat de dragul căruia merită să înduri orice supărări. Adeseori mi-am spus că fata care-l va lua de bărbat pe Binoy va fi norocoasă. I s-au mai făcut propuneri de căsătorie, dar niciodată n-am fost mulțumită. Azi însă, văd că a avut și el noroc...

Și, sărutînd obrazul Lolitei, Anandamoyi ieși să-l cheme pe Binoy. După ce acesta veni, Anandamoyi lăsă servitoarea cu ei în odaie și pretextînd că se duce să pregătească o gustare, își căută de lucru în altă parte a casei.

De data aceasta, sfiala nu-i mai stăpînea nici pe Lolita nici pe Binoy. În fața problemelor grave ce apăruseră în viața amîndurora și se cereau rezolvate fără întîrziere, se vedeau siliți să privească limpede și cu seriozitatea cuvenită legătura dintre ei. Emoțiile lor nu mai puteau arunca un văl de ceață asupra lor. Acceptară în tăcere și cu smerenie, fără comentarii și șovăire, realitatea solemnă că inimile lor erau în armonie. Valurile vieților lor se apropiau, ca apele Gangelui și ale Jumnei, pentru a se uni undeva, într-un loc sfînt [1]. Chemarea lor nu venea din partea societății, nici nu era urmarea unei identități de opinii : legătura dintre ei nu era cîtuși de puțin ceva artificial și, în fața acestui fapt, își dădură seama că la baza armoniei lor se afla religia, dar o religie atît de profundă și de sinceră, încît oamenii

[1] Apele Gangelui și ale Jumnei curg multă vreme paralel, uninu-se lîngă Allahabad, socotit de hinduși oraș sfînt.

de rînd n-o puteau încătuşa în legi şi nici un *panchayat*[1] nu i se putea împotrivi. Lolita, cu faţa şi ochii strălucitori, începu :

— Nu puteam îndura gîndul umilitor că nu te puteai căsători cu mine decît dacă săvîrşeşti un act ce te micşorează în ochii tăi. Ceea ce doresc este să rămîi acolo unde eşti acum, fără nici o şovăire.

— Şi tu la fel, zise Binoy, trebuie să nu te clinteşti din locul unde te afli. Dacă iubirea nu recunoaşte diferenţele, pentru ce mai sînt diferenţe pe lumea aceasta ?

Vorbiră astfel vreo douăzeci de minute. În cele din urmă uitară că unul era hindus şi cealaltă brahmoistă. Nu ştiau decît că erau două suflete omeneşti. Şi acest gînd ardea ca o flacără puternică şi luminoasă în inimile amîndurora.

CAPITOLUL LXII

Paresh babu îşi isprăvise meditaţia de seară şi stătea acum liniştit pe veranda din faţa camerei lui. Soarele apusese aproape, cînd Binoy şi cu Lolita intrară şi se aplecară să-i şteargă praful de pe picioare.

Paresh babu rămase cam surprins văzîndu-i venind împreună la el şi, fiindcă nu erau scaune la îndemînă, le zise :

— Haideţi să intrăm în camera mea !

— Nu, răspunse Binoy, nu vă ridicaţi. Şi se aşează pe jos, iar Lolita se cuibări şi ea lîngă picioarele tatălui ei.

— Am venit, începu Binoy, să vă cerem binecuvîntarea. Aceasta va fi adevărata iniţiere a vieţii noastre.

Mirat, Paresh babu se uită întrebător la el, iar Binoy continuă :

— Nu vreau să fac nici un jurămînt care să mă lege prin vorbe sau porunci faţă de societate. Binecuvîntarea dumneavoastră este singura ceremonie

[1] Consiliu comunal în India. Aici în sens de instanţă supremă.

de inițiere ce poate uni viețile noastre în adevărata smerenie. Plini de devoțiune ne punem inimile la picioarele dumneavoastră și Dumnezeu, prin mîinile dumneavoastră, ne va dărui ceea ce este mai bine pentru noi.

— Așadar, Binoy, nu te mai faci brahmoist? întrebă Paresh babu după cîteva clipe de tăcere.

— Nu! răspunse Binoy.

— Vrei să rămîi în comunitatea hindusă? întrebă Paresh babu.

— Da! răspunse Binoy.

Paresh babu privi spre Lolita care, ghicindu-i gîndurile, zise:

— Tată, religia mea e a mea și n-o voi părăsi niciodată. Poate voi avea neplăceri, sau chiar supărări, dar nu pot crede că principiile religiei mele mă pot despărți de cei ce au alte credințe și alte obiceiuri.

Văzînd că tatăl ei tace, Lolita continuă:

— Înainte credeam că Brahmo Samajul este singura realitate pe lume, că tot ce era în afara lui nu era decît umbră și că a trăi în afara lui însemna a trăi în afara adevărului. Dar în ultima vreme mi-am schimbat părerea.

Paresh babu zîmbi puțin mîhnit, iar Lolita zise mai departe:

— Nu-ți pot spune ce mare schimbare s-a produs în mine. Am văzut că în Brahmo Samaj sînt mulți oameni cu care eu n-am nimic comun, deși avem cu toții aceleași opinii religioase. De aceea, nu găsesc că au dreptate cei ce spun că oamenii care și-au găsit împreună cu mine adăpost într-o comunitate numită Brahmo Samaj sînt aproape de mine, iar toți ceilalți oameni de pe lume trebuie să fie ținuți la distanță!

Bătînd-o ușor pe spate cu palma pe răzvrătita sa fiică, Paresh babu zise:

— Crezi că o minte agitată de motive personale poate judeca limpede? Există o continuitate între generațiile trecute și cele viitoare, pentru a cărei

conservare este necesară societatea — și această necesitate nu este artificială. Te-ai gîndit oare că societatea căreia îi aparții poartă pe umerii ei răspunderea viitorului îndepărtat al generațiilor ce vor veni ?

— Există și societatea hindusă, interveni Binoy.

— Și dacă societatea hindusă nu-și asumă răspunderea voastră, dacă ea refuză ? întrebă Paresh babu.

— Va trebui s-o convingem să-și asume răspunderea, răspunse Binoy aducîndu-și aminte de vorbele lui Anandamoyi. Societatea hindusă a oferit întotdeauna adăpost sectelor noi, ea poate fi societatea tuturor comunităților religioase.

— Ceea ce teoretic pare să fie adevărat, replică Paresh babu, devine cu totul altfel cînd se trece la acțiune. Pentru că, în acest caz, cine și-ar părăsi de bunăvoie vechea societate ? Dacă începi să cinstești o societate care vrea să lege sentimentul religios al omului prin lanțurile unor obiceiuri exterioare, înseamnă să te transformi pe toată viața într-o marionetă !

— Admițînd că societatea hindusă are asemenea vederi înguste, răspunse Binoy, trebuie să ne asumăm sarcina de a o salva din această stare. De ce să dărîmi un edificiu frumos pentru a avea mai multă lumină și mai mult aer, cînd poți realiza același lucru lărgindu-i ușile și ferestrele ?

— Tată, interveni Lolita, eu nu pot înțelege toate aceste argumente. În ceea ce mă privește, nu m-am gîndit niciodată să mă ocup de ridicarea nivelului vreunei societăți. Dar din toate părțile mă apasă atîta nedreptate, încît abia mai pot respira și nu văd pentru ce trebuie să accept totul fără a protesta. Nu știu ce trebuie să fac și ce nu trebuie să fac dar, tată, simt că nu mai pot răbda !

— N-ar fi bine să mai aștepți puțin ? întrebă Paresh babu cu blîndețe. Acum mintea ta e prea tulburată.

— Foarte bine, să lăsăm să mai treacă timp, răspunse Lolita. Dar de un lucru sînt sigură : minciuna

şi nedreptatea vor înflori şi mai departe. Şi de aceea mi-e tare teamă ca nu cumva să ajung să fac un gest necugetat, care te-ar putea îndurera şi pe dumneata, tată. Să nu crezi că nu m-am gîndit şi la asta. Şi după o matură chibzuinţă, mi-am dat seama că deşi am tras unele învăţăminte în ultima vreme şi am înţeles şi alte lucruri, aş putea face lucruri care mi-ar aduce suferinţă şi m-ar umili cînd n-am să mai fiu în Brahmo Samaj ; dar nu şovăi, ci dimpotrivă, gîndul acesta mă umple de putere şi bucurie. Singurul lucru care mă mai preocupă este ca nu cumva gestul meu să-ţi aducă durere dumitale, tată! Şi la aceste cuvinte, Lolita puse mîinile pe picioarele lui Paresh babu.

— Măicuţă, zise Paresh babu rîzînd uşor, dacă m-aş bizui numai pe dorinţele mele, ar trebui să fiu îndurerat ori de cîte ori se petrece ceva împotriva voinţei sau a părerilor mele. Eu nu pot spune că lovitura neaşteptată pe care ai primit-o este ceva rău pentru tine. O dată am plecat şi eu de acasă cuprins de revoltă şi nu m-am oprit să reflectez dacă ceea ce mi se întîmpla era bine sau rău. Şi totuşi nu e greu de înţeles, din aceste permanente lovituri şi contralovituri de care suferă societatea din ziua de azi, că în felul acesta se înfăptuieşte voinţa lui. De unde să ştiu eu unitatea pe care El o va realiza din aceste frînturi? Ce înseamnă Brahmo Samajul în faţa Lui? Sau ce înseamnă societatea hindusă? El nu-l vede decît pe Om.

Paresh babu se opri o clipă pentru a se adînci în izolarea calmă a inimii lui şi-şi închise ochii pentru meditaţie.

După cîteva clipe de tăcere, spuse:

— Uite ce este Binoy, orînduirea socială a ţării noastre este strîns legată de credinţele religioase ; de aceea, ritualul religios are o oarecare legătură cu normele noastre sociale. Şi tu îţi dai seama, cred, că nu poţi aduce în comunitatea ta oameni dinafara credinţei tale.

Lolita nu putuse urmări îndeaproape acest raționament, deoarece ea nu înțelesese niciodată deosebirile dintre comunitatea ei și alte sisteme sociale. Credea că, în general, nu exista o diferență prea mare între practicile și obiceiurile diferitelor comunități. La fel cum deosebirile dintre ea și Binoy erau practic neînsemnate, la fel i se părea că sînt și deosebirile dintre diferitele comunități. De fapt, nici nu bănuia că ar exista vreun obstacol precis în calea căsătoriei ei cu Binoy — după ritualul hindus.

— Vă referiți la faptul că în ceremonialul nostru de căsătorie, trebuie să ne închinăm unui idol? întrebă Binoy.

— Da, răspunse Paresh babu aruncînd o privire spre Lolita. Ar putea accepta Lolita acest lucru?

Binoy se uită și el la ea și observă, din expresia feței, că întreaga ei ființă se cutremura la acest gînd.

Sentimentele Lolitei o aduseseră într-un loc cu desăvîrșire necunoscut și plin de capcane. Binoy, înțelegînd situația ei, se simți cuprins de milă și se gîndi să o salveze, luînd asupră-și toate greutățile. La fel cum era intolerabil să vezi un entuziasm nedomolit doborît de săgețile morții, în aceeași măsură nu puteai privi fără să te cutremuri un suflet atît de ales prăbușit și înfrînt. Așadar, lui îi revenea sarcina de a o salva.

Lolita rămase cîtăva vreme cu capul plecat apoi, ridicîndu-și privirea caldă spre Binoy, îl întrebă:

— Binoy, tu crezi într-adevăr cu toată sinceritatea, din toată inima, în idoli?

— Nu, nu cred! răspunse Binoy fără a șovăi o clipă. Pentru mine idolul nu e un zeu, ci e un simbol social.

— Adică vrei să spui că accepți exterior drept zeu ceea ce în interior consideri a fi numai un simbol? întrebă Lolita.

— N-am să admit nici un idol la ceremonia cununiei, zise Binoy uitîndu-se la Paresh babu.

— Binoy, exclamă Paresh babu ridicîndu-se de pe scaun, nu cred că ai reflectat temeinic asupra acestor lucruri. Aceasta nu e o problemă pe care o poţi rezolva tu sau altcineva. Căsătoria nu este o chestiune personală, ci o problemă de ordin social. Cum poţi uita acest fapt? Gîndeşte-te bine, liniştit, cîteva zile şi nu lua hotărîri pripite.

Şi cu aceasta, Paresh babu ieşi în grădină şi începu să se plimbe singur.

Lolita, pe punctul de a ieşi şi ea din odaie, se întoarse spre Binoy şi-i spuse:

— Dacă dorinţa noastră nu e un păcat, nu pot pricepe pentru ce trebuie să dăm înapoi, cu capul plecat şi ruşinaţi, numai pentru că dorinţa noastră nu se încadrează întocmai în legile uneia dintre comunităţi. Vrei să spui că societatea ştie să judece o purtare greşită şi nu ştie să preţuiască ceea ce este drept?

Binoy se apropie încet de Lolita şi, oprindu-se în faţa ei, zise:

— Mie nu mi-e frică de nici o societate, iar dacă noi doi ne unim şi ne căutăm adăpost în adevăr, unde poţi găsi o societate mai presus de aceasta?

În acest moment năvăli doamna Baroda ca o furtună şi, oprindu-se în faţa lor, exclamă:

— Binoy! Am auzit că pînă la urmă nu mai vrei să fii iniţiat? Aşa este?

— Am să caut un *guru* potrivit care să mă iniţieze, răspunse Binoy, dar nu vreau iniţierea de la nici o comunitate.

— Atunci, ce rost a avut această înşelăciune şi conspiraţie? strigă doamna Baroda scoasă din fire. Spune-mi, pentru ce ai făcut atîta zarvă, pentru ce m-ai înşelat pe mine şi pe membrii Brahmo Samajului spunînd că vrei să fii iniţiat? Nu te-ai gîndit nici o clipă că purtarea ta însemnează dezonoarea Lolitei?

— Nu toată lumea din Brahmo Samaj e de acord cu iniţierea lui Binoy, interveni Lolita. N-ai citit gazetele? Ce rost are o asemenea iniţiere?

— Dacă nu se face inițierea, atunci nu putem face nici căsătoria ! spuse doamna Baroda.

— De ce nu ? replică Lolita.

— Vrei să te căsătorești după ritualul hindus ? întrebă maică-sa.

— S-ar putea, răspunse Binoy. În ceea ce mă privește, am să înlătur orice obstacol s-ar ivi.

O clipă doamna Baroda amuți, apoi zise cu brutalitate :

— Pleacă de aici, Binoy ! Pleacă din casa asta și să nu te mai întorci niciodată !

CAPITOLUL LXIII

Sucharita care știa că Gora va veni pe la ea în ziua aceea, se simțea cuprinsă de neliniște încă din zorii zilei. Bucuria ce i-o dădea perspectiva vizitei lui era amestecată cu oarecare teamă, din pricina conflictului ce se isca la fiece pas între deprinderile și obiceiurile adînc înrădăcinate în ființa ei, încă din frageda-i copilărie, și viața nouă spre care voia s-o ducă Gora.

Astfel, în ajun, cînd Gora se închină în fața idolului din camera mătușii ei, Sucharita simți parcă un cuțit în inimă. Nu se putea mîngîia zicîndu-și : „Ei și, ce importanță are că Gora se închină la idoli ? Dacă asta-i credința lui ?...“

Ori de cîte ori observa în purtarea lui Gora ceva ce intra în conflict cu credințele religioase atît de profund integrate în viața ei, se cutremura de groază. Oare Dumnezeu n-avea să-i dăruiască în sfîrșit liniștea ?

Astăzi, Harimohini îl conduse pe Gora din nou în camera unde se afla idolul ei, pentru a-i da Sucharitei, atît de mîndră de ideile ei moderne, o lecție și Gora din nou se închină în fața lui.

Mai tîrziu, cînd Sucharita îl conduse la parter, în camera de primire, îl întrebă fără întîrziere :

— Dumneata crezi în idolul acela ?

— Da, firește că da! îi răspunse Gora cu o violență nu tocmai naturală.

La auzul acestor vorbe, Sucharita nu-i răspunse nimic, ci rămase cu capul plecat.

Gora, văzînd durerea ei smerită și tăcută, se emoționă și adăugă în grabă:

— Uite ce este, am să-ți spun adevărul: n-aș putea afirma precis dacă cred sau nu în idoli, dar respect credința patriei mele. Cultul pe care țara întreagă l-a practicat atîtea secole de-a rîndul cred că merită să fie respectat. Niciodată nu-l voi putea privi cu scepticism, așa cum fac misionarii creștini.

Sucharita, îngîndurată, se uita la Gora și după cîteva clipe el continuă:

— Știu că-ți vine foarte greu să înțelegi cu adevărat cele ce-ți spun. Ai fost atît de multă vreme membră a sectei voastre, încît nu mai ai discernămîntul necesar pentru a judeca limpede aceste lucruri. Dumneata, cînd te uiți la idolul din camera mătușii, nu vezi decît o bucată de piatră; dar eu văd inima caldă, plină de devoțiune, a mătușii dumitale. În fața acestei realități, cum aș putea fi contrariat sau disprețuitor? Crezi că divinitatea inimii e o simplă divinitate de piatră?

— Dar devoțiunea singură nu este suficientă? întrebă Sucharita. Trebuie să te gîndești și la obiectul devoțiunii?

— Cu alte cuvinte, exclamă Gora puțin iritat, crezi că a te închina unui obiect limitat este o eroare? Dar spune: dacă privești lucrurile în timp și spațiu, mai există oare limite? Bunăoară, cînd repeți în gînd un text din cărțile sfinte, simți în inimă o emoție profundă; dar pentru că acest text este scris pe o pagină, îi vei aprecia valoarea măsurînd lățimea paginii și numărînd literele textului? Caracterul nelimitat al ideii este mult mai important decît locul pe care-l ocupă ea în spațiu! Idolul mătușii dumitale este pentru ea mult mai nemărginit decît cerul fără sfîrșit, cu soarele, luna și stelele de pe el. Pentru dumneata, nemărginit

este numai obiectul ce are dimensiuni atît de mari încît trebuie să închizi ochii pentru a ţi-l imagina. Nu ştiu dacă ceea ce-ţi spun îţi poate fi de folos, dar trebuie să ştii că infinitul inimii poate fi văzut cu ochii deschişi, chiar şi într-un obiect ca idolul mătuşii dumitale. Dacă n-ar fi aşa, cum i-ar fi putut rămîne fidelă mătuşa dumitale, după ce întreaga fericire a vieţii ei s-a năruit? Oare golul acela din inima ei ar fi putut fi umplut de o bucăţică de piatră, dacă ea n-ar fi însemnat nimic? Golul din inima unui om nu poate fi niciodată ocupat decît de un sentiment nemărginit.

Sucharita nu găsea răspuns la toate aceste argumente subtile; şi totuşi, nu putea pur şi simplu să le accepte cu adevărat. Continuă deci să se frămînte în tăcere, fără a-şi putea domoli chinul.

Ori de cîte ori Gora îşi pleda cauza, nu cunoştea mila faţă de adversarii săi; ba mai degrabă era stăpînit de o cruzime răutăcioasă, asemenea unei fiare în faţa pradei. De data aceasta, însă, văzînd-o cum primeşte înfrîngerea fără a crîcni, inima i se înmuie şi începu să vorbească pe un ton mult mai blînd:

— Nu vreau să spun nici o vorbă împotriva convingerilor dumitale religioase. Vreau să-ţi spun doar că ceea ce în mod abuziv numeşti un idol este ceva ce dumneata nu poţi înţelege dacă-l vezi numai cu ochii. Cei ce-l privesc cu mintea netulburată, cei ale căror inimi îşi găsesc bucuria într-însul şi cei pentru care el înseamnă un refugiu sînt fiinţele care ştiu în ce măsură idolul lor este muritor sau nemuritor, mărginit sau nemărginit. De un singur lucru te pot asigura: în ţara noastră nici un om evlavios nu se închină unui lucru mărginit. Bucuria credinţei rezidă în dispariţia limitelor în interiorul a ceea ce este limitat.

— Dar nu fiecare om este evlavios, remarcă Sucharita.

— Ce importanţă are la ce se închină cei ce nu sînt evlavioşi? exclamă Gora. Ce fac cei din Brahmo Samaj care nu sînt cu adevărat credin-

cioşi ? Devoţiunea lor nu este decît o nesfîrşită deşertăciune. Ba şi mai rău, mai cumplit decît deşertăciunea... Dumnezeul lor este spiritul de partid, mîndria lor este preotul comunităţii ! N-ai văzut niciodată cum oamenii din Brahmo Samaj se închină acestei zeităţi însetate de sînge ?

— Ceea ce spui despre religie, zise Sucharita fără a-i răspunde la întrebare, este rezultatul experienţei dumitale personale ?

— Va să zică, spuse Gora rîzînd, vrei să ştii dacă l-am căutat vreodată pe Dumnezeu ? Ei bine, trebuie să ştii că n-am asemenea înclinaţii !

Gora nu-i dăduse acest răspuns doar cu intenţia de a-i face plăcere. Şi totuşi Sucharita, fără voie, răsuflă uşurată. Într-un fel se consola la gîndul că, asupra acestui subiect, el n-avea dreptul să vorbească cu autoritate.

— N-am pretenţii să dau nimănui lecţii despre religie, continuă Gora, dar nu admit ca cineva să ia în derîdere evlavia oamenilor din ţara mea. Pentru dumneata compatrioţii noştri sînt nişte proşti şi nişte idolatri ! Dar eu aş vrea să-i adun pe toţi şi să le spun : „Nu, voi nu sînteţi proşti şi nu sînteţi nici idolatri ; voi sînteţi înţelepţi şi voi aveţi adevărata credinţă !“ Manifestîndu-mi respectul, vreau să trezesc sufletul ţării mele şi să-l fac conştient de faptul că principiile noastre religioase îşi au măreţia lor şi credinţele noastre — profunzimea lor. Vreau să trezesc în ei mîndria pentru tezaurul pe care-l deţin. Nu vreau să-i las umiliţi, nu vreau să-i las orbi în faţa adevărului din sufletul lor şi nu vreau să-i las să se dispreţuiască pe ei înşişi. Sînt hotărît să lupt pentru acest scop. Şi acesta este motivul pentru care am venit azi aici. Din ziua cînd te-am văzut pentru prima dată, o idee nouă s-a născut în mintea mea, idee care de atunci m-a preocupat necontenit. Cred că India nu-i poate fi revelată celui care se gîndeşte numai la bărbaţii din India. Căci India nu se va manifesta complet decît dacă va fi revelată şi femeilor noastre. Am fost cuprins de dorinţa arză-

toare de a vedea o dată țara mea alături de dumneata, de a o privi împreună într-o viziune comună. Eu, ca bărbat, nu pot decît să muncesc și, la nevoie, să mor pentru India mea! Dar cine, în afară de dumneata, i-ar putea aprinde candela de bun venit? Dacă dumneata te vei ține la distanță, activitatea în slujba Indiei nu va putea fi niciodată măreață.

Doamne! Unde era India? Și la ce mare depărtare era ea, Sucharita? De unde a venit această ființă plină de devoțiune pentru India, acest ascet plin de abnegație? Pentru ce a dat la o parte toată lumea pentru a-și ocupa locul lîngă ea? Pentru ce a lăsat totul și face apel la ea?

Fără urmă de șovăială și cu aerul că nu va admite nici un obstacol, Gora îi spuse:

— Fără dumneata, totul este zadarnic... am venit să te iau cu mine! Dacă vei rămîne departe, sacrificiul nu va fi complet!

Ochii Sucharitei se umplură de lacrimi — nu știa nici ea de ce — iar Gora, uitîndu-se la chipul ei avu impresia că privește o floare acoperită cu picături de rouă.

Deși ochii îi erau înlăcrimați, Sucharita îi răspunse cu o privire fermă, uitîndu-se cu desăvîrșire pe sine; și în fața privirilor ei cutezătoare și hotărîte, întreaga ființă a lui Gora se cutremură, ca un palat de marmură în timpul unui cutremur. Făcînd un mare efort să se stăpînească, Gora își adună puterile și-și îndreptă ochii pe fereastră.

Se înserase și deasupra ulicioarei înguste, stelele străluceau luminoase, pe o fișie de cer întunecat ca o piatră neagră. Fîșia aceasta de cer și cele cîteva stele îl duseră de data aceasta foarte departe de lumea obișnuită a vieții sale, de rutina muncii cotidiene! Stelele acestea vegheaseră veacuri și veacuri la nașterea și stingerea a nenumărate dinastii, la rugăciunile și strădaniile a nenumărate generații — și totuși, la chemarea unei inimi însetate după altă inimă, chemare pornită din adîncurile nesfîrșite ale vieții, stelele și cerul parcă vi-

brau, cu un dor nespus venit de dincolo de lume! Valul de trecători şi zgomotul circulaţiei de pe străzile animate ale Calcuttei i se părură ireale ca nişte umbre... nici un sunet din zgomotul oraşului nu-i atingea urechea... privea în inima lui... unde totul era linişte, întuneric şi tăcere ca însuşi cerul; iar aici, privind din eternul trecut spre nesfîrşitul viitor, erau doi ochi gingaşi plini de lacrimi, dar cutezători şi hotărîţi...

Deodată răsună glasul lui Harimohini chemîndu-l să guste nişte prăjituri şi Gora întoarse speriat capul.

— Nu, nu, mulţumesc, azi nu iau nimic, răspunse el. Vă rog să mă iertaţi, trebuie să plec numaidecît; şi fără a mai aştepta, Gora plecă cu paşi grăbiţi. Mirată, Harimohini se uită la Sucharita, dar fata ieşi şi ea din odaie. Rămasă singură, Harimohini dădu din cap şi-şi zise: „Ce s-o fi întîmplat?"

Nu trecu mult şi apăru Paresh babu. Negăsind-o pe Sucharita în camera ei, urcă la Harimohini şi întrebă de ea.

— De unde să ştiu? îi răspunse Harimohini pe un ton morocănos. A stat destul de multă vreme de vorbă cu Gourmohan babu în camera de primire; acum cred că e pe terasa de pe acoperiş.

— Pe terasă, într-o noapte atît de rece! exclamă Paresh babu mirat.

— Las-o să simtă o leacă frigul! zise Harimohini cam iritată. Fetelor din ziua de azi nu le face rău frigul.

În ziua aceea Harimohini fusese prost dispusă şi n-o chemase pe Sucharita la cină, iar aceasta nici nu-şi dăduse seama cînd trecuse timpul.

Văzîndu-l pe Paresh babu sosind pe terasă, Sucharita exclamă speriată:

— Vino jos, tată, să intrăm în casă. Ai să răceşti!

Sucharita avu un şoc cînd, intrînd în cameră, unde era lampa aprinsă, văzu faţa răvăşită a lui Paresh babu. Rămasă orfană, el îi fusese tată şi

guru ani de-a rîndul, iar acum simţea cum o mînă străină o smulge de lîngă el, rupînd toate firele ce-o legaseră de Paresh babu de cînd era copilă. Sucharita avea mustrări de conştiinţă şi i se părea că nu-şi va putea ierta niciodată această purtare. Ostenit, Paresh babu se aşeză într-un fotoliu iar Sucharita, pentru a-şi ascunde lacrimile ce nu se lăsau stăvilite, se opri în spatele lui, trecîndu-şi uşor degetele prin părul-i cărunt.

— Pînă la urmă, Binoy nu vrea să intre în Brahmo Samaj, zise Paresh babu ; şi cum Sucharita rămase mută, el continuă : M-am îndoit întotdeauna de autenticitatea dorinţei lui Binoy de a fi iniţiat, aşa că nu sînt prea surprins de întorsătura pe care au luat-o lucrurile... dar din spusele Lolitei, am impresia că aceasta nu constituie pentru ea un obstacol în calea căsătoriei cu Binoy. E dispusă să se mărite cu el, chiar dacă el nu intră în Brahmo Samaj.

— Nu ! exclamă Sucharita aproape cu violenţă. Nu, tată, asta niciodată ! Niciodată, orice s-ar întîmpla !

De obicei, Sucharita nu vorbea cu patimă, de aceea Paresh babu rămase surprins de această explozie neaşteptată care-i trăda enervarea.

— Ce să nu se întîmple niciodată ? o întrebă.

— Dacă Binoy nu trece la brahmoism, după ce ritual se va face cununia ? întrebă Sucharita.

— După ritualul hindus, îi răspunse Paresh babu.

— Nu, nu şi nu ! exclamă Sucharita, clătinîndu-şi violent capul. Cum poţi propune un asemenea lucru, tată ? Să nici nu-ţi treacă prin gînd o asemenea idee. După toate cele petrecute, Lolita să se căsătorească cerînd binecuvîntarea unui idol ! Nu ! Nu voi consimţi niciodată la aşa ceva !

Oare toată această nefirească înverşunare a Sucharitei împotriva unei căsătorii după ritualul hindus nu se explica prin faptul că Gora era pe cale să-i robească sufletul ? De fapt, ieşirea violentă a

Sucharitei ascundea dorința ei de a rămîne alături de Paresh babu și de a-i spune : „N-am să te părăsesc niciodată. Sînt și voi rămîne membră a Brahmo Samajului, fidelă opiniilor tale ; nimic nu mă va îndupleca să trădez învățăturile tale."

— Binoy ar fi de acord să renunțe la idol cu prilejul căsătoriei, urmă Paresh babu ; iar cînd Sucharita, mutîndu-se din spatele scaunului pe care sta el, se așează în fața lui, o întrebă : Care e părerea ta în privința asta ?

— Înseamnă că Lolita va trebui să părăsească comunitatea noastră, remarcă Sucharita după o clipă de tăcere.

— Această problemă mi-a dat mult de gîndit, zise Paresh babu. Cînd apare un conflict între individ și societate, trebuie să ținem seama de două lucruri : mai întîi să vedem cine are dreptate, apoi cine este mai tare. Nu încape îndoială că între cei doi, societatea este mai tare. Așadar, cel ce se răzvrătește împotriva ei va avea de suferit. Lolita, în repetate rînduri, mi-a spus nu numai că este gata să accepte această suferință, ci că o primește cu bucurie. Dacă lucrurile stau astfel și de vreme ce nu văd nimic rău în ceea ce face, pot să-i pun eu piedici în cale ?

— Dar tată, cum se va putea face una ca asta ? întrebă Sucharita.

— Știu, zise Paresh babu, că noi vom avea cu toții de întîmpinat mari greutăți. Dar dacă nu văd nimic urît în căsătoria Lolitei cu Binoy, dacă într-adevăr este bine să devină soția lui, cred că nu este de datoria mea să țin seama de un obstacol pe care i-l ridică societatea. Nu este drept ca omul să fie meschin și să rămînă încătușat de teama societății... cred mai degrabă că societatea trebuie să devină mai liberală și să respecte mai mult individul. De aceea nu-i voi condamna niciodată pe cei ce sînt gata să accepte o suferință ce decurge din propriile lor acțiuni.

— Tată, exclamă Sucharita, în toată această poveste dumneata vei avea cel mai mult de suferit.

— De asta să nu-ţi faci griji, zise Paresh babu.

— Spune, tată, ţi-ai dat consimţămîntul ? întrebă Sucharita.

— Nu, încă nu, răspunse Paresh babu. Dar va trebui să mi-l dau. Pe calea pe care a apucat-o Lolita, crezi că există, în afară de mine, cineva care să-i dea binecuvîntarea ? Şi cine, în afară de Dumnezeu îi poate fi de ajutor ?

După plecarea lui Paresh babu, Sucharita rămase nemişcată. Ştia cît de profund o iubea el pe Lolita şi înţelegea cît îl mîhnea gîndul că fata lui favorită se abătea de pe făgaşul obişnuit, pentru a porni spre vastul necunoscut. Şi totuşi, iată-l la vîrsta lui, ajutînd-o în răzvrătire şi arătîndu-se atît de puţin înspăimîntat ! El nu-şi arăta niciodată forţa şi totuşi, cît de uriaşă este puterea pe care o ascunde aparent, fără nici un efort, în adîncul sufletului lui !

Altădată nu i-ar fi apărut atît de izbitoare revelaţia caracterului lui Paresh babu, pe care-l cunoştea de cînd era mică, dar azi, cînd simţise pînă-n adîncul sufletului ei loviturile lui Gora, fără să vrea trebuia să vadă totala diferenţă dintre cele două tipuri de oameni. Cu cîtă violenţă se impunea voinţa lui Gora ! Iar cînd îşi manifesta cu toată puterea voinţa, cu cîtă cruzime îi înlătura pe toţi ceilalţi, zdrobindu-i fără milă ! Oricine voia să fie de acord cu Gora, indiferent asupra cărui subiect, trebuia să se supună complet voinţei lui. Astăzi, Sucharita se supusese şi avea chiar bucuria acestei umilinţe, deoarece îşi dădea seama cît de mult cîştigase prin acest sacrificiu. Totuşi acum, după ce Paresh babu părăsi odaia luminată şi ieşi în întuneric cu capul plecat sub povara grijilor, fără să vrea Sucharita îl compară cu Gora, plin de trufia elanului său tineresc şi simţi dorinţa de a-şi depune inima, ca o jerbă de flori, la picioarele lui Paresh babu. Rămase multă vreme cu mîinile pe genunchi, nemişcată şi tăcută ca o statuie.

CAPITOLUL LXIV

A doua zi dimineaţa, discuţiile începură încă din zori în camera lui Gora. Mai întîi apăru Mohim, pufăind din lulea şi întrebîndu-l :

— Ei, ce părere ai ? Ai văzut că pînă la urmă Binoy şi-a rupt lanţurile ?

Gora, neînţelegînd aluzia, se uită la el nedumerit, pînă cînd Mohim îi dădu lămuriri :

— Ce rost mai are să ascundeţi adevărul ? Intenţiile prietenului tău nu mai sînt pentru nimeni un secret... au fost date în vileag cu surle şi fanfare. Citeşte asta !

Mohim îi întinse lui Gora un ziar bengalez, care cuprindea un articol foarte caustic în legătură cu cererea lui Binoy de a fi admis chiar în aceeaşi zi în Brahmo Samaj. Autorul folosea cuvinte foarte dure la adresa unor „binecunoscuţi membri ai Brahmo Samajului" care, avînd fete de măritat, profitaseră de întemniţarea lui Gora pentru a-l ademeni pe acest tînăr slab de înger şi a-l convinge să-şi părăsească comunitatea hindusă, pentru a se căsători cu o fată dintr-o familie brahmoistă.

Gora nu spuse decît :

— N-am auzit nimic despre această căsătorie.

Mohim însă nu-l crezu. Manifestîndu-şi apoi uluirea faţă de capacitatea de disimulare a lui Binoy, exclamă :

— De altfel, cînd am văzut că după promisiunea fermă de a se însura cu Sasi începe să se codească şi să dea înapoi, trebuia să ne dăm seama că totul avea să se ducă de rîpă.

Curînd după Mohim sosi şi Abinash, gîfîind de emoţie şi se apucă imediat să peroreze :

— Gourmohan babu, ce însemnează asta ? Nici în vis n-aş fi crezut să fie cu putinţă ! Să facă Binoy una ca asta ? Nu pot...

Abinash era atît de încîntat că-l poate critica pe Binoy, încît nu era capabil nici măcar să simuleze îngrijorarea pentru soarta lui.

Nu trecu mult şi toţi membrii de seamă ai partidului lui Gora apărură unul după altul, iar după ce se adunară cu toţii, începu o discuţie aprinsă în legătură cu purtarea lui Binoy. Cei mai mulţi se mulţumeau să spună că întîmplarea nu era de loc surprinzătoare, deoarece observaseră cu toţii în repetate rînduri semne de slăbiciune în caracterul lui Binoy. În ultimă instanţă, afirmară cu toţii că Binoy nu fusese niciodată devotat cu tot sufletul partidului lor. Mulţi dintre ei spuseră că erau revoltaţi de modul cum Binoy încercase într-un fel sau altul chiar de la înfiriparea partidului să stea pe acelaşi plan cu Gourmohan. Şi în timp ce fiecare dintre ei, din respect faţă de Gora, căutase să se ţină la distanţă, Binoy se vîrîse în sufletul lui Gora şi ajunsese să se creadă egal cu el. Şi cum, ştiind că Gora ţine la el, ei se străduiseră să-i tolereze nemaipomenita aroganţă. Iar ceea ce se petrecea acum nu era decît consecinţa deplorabilă a orgoliului lui neînfrînat!

Printre altele, iată ce mai spuseră:

— Se prea poate să nu fim atît de instruiţi ca Binoy babu şi să nu avem o inteligenţă atît de deosebită. Dar cel puţin am fost fideli unui principiu, n-am spus una şi-am gîndit alta. Noi nu putem să facem azi un lucru şi mîine exact pe dos... s-ar putea ca asta să pară prostie, neghiobie... dar aşa sîntem noi!

La toate aceste comentarii, Gora nu răspunse nici o vorbă. Şedea nemişcat fără a lua parte la discuţie.

Se făcuse tîrziu. Unul cîte unul vizitatorii plecară. Gora rămase singur şi într-un tîrziu îl văzu pe Binoy urcînd la etaj, fără a intra la el. Atunci, ieşi în grabă şi-i strigă:

— Binoy!

Binoy se întoarse şi intră la el, iar Gora spuse:

— Binoy, nu ştiu să-ţi fi greşit cu ceva, dar mi se pare că eşti pe cale de a te despărţi de mine.

Binoy, care se pregătise pentru o ceartă inevitabilă cu Gora, îşi împietrise inima; dar văzîndu-l

atît de îndurerat şi simţind o nuanţă de afecţiune şi mîhnire în glasul lui, renunţă pe loc de a fi bătăios şi zise :

— Gora, frate dragă, să nu mă înţelegi greşit. Multe lucruri i se pot întîmpla omului în viaţă, multe schimbări şi multe renunţări... dar acestea nu sînt motive pentru a renunţa la o prietenie !

După o clipă de tăcere, Gora îi puse întrebarea :

— Ai devenit membru al Brahmo Samajului, Binoy ?

— Nu, Gora, n-am intrat şi nu voi intra în Brahmo Samaj, răspunse Binoy. Dar nu cred că este o problemă de prea mare importanţă.

— Ce vrei să spui ? întrebă Gora.

— Vreau să spun, zise Binoy, că după părerea mea, azi nu mai are o importanţă atît de covîrşitoare dacă devin brahmoist ori nu.

— Aş vrea să te întreb, spuse Gora, ce păreri ai avut în trecut şi ce păreri ai azi ?

Auzind tonul cu care Gora îi puse această întrebare, Binoy se înarmă din nou pentru ceartă şi începu :

— Mai demult, ori de cîte ori auzeam că un hindus trece la brahmoism, mă înfuriam şi nădăjduiam din tot sufletul că-şi va lua pedeapsa. Azi nu mai gîndesc la fel şi ştiu că o părere poate fi contrazisă de alta, sau un argument — de altul. Dar în probleme unde trebuie să faci apel la înţelegere, este o barbarie să recurgi la mînie pentru a pedepsi pe cineva.

— Aşadar, acum dacă vezi că un hindus trece la brahmoism, nu te mai înfurii, remarcă Gora. În schimb, dacă ai vedea un brahmoist căindu-se şi devenind hindus, întreaga ta fiinţă ar fi cuprinsă de indignare. Iată diferenţa dintre poziţia ta actuală şi cea din trecut.

— Vorbeşti cu patimă, Gora, n-ai reflectat destul, îi spuse Binoy.

— Îţi mărturisesc că am cel mai mare respect pentru tine, continuă Gora, şi-ţi spun că aşa trebuia să procedezi... Dacă eram în locul tău, la fel aş fi

făcut. Numai că noi n-am fost construiţi în aşa fel încît să ne putem schimba convingerile religioase aşa cum cameleonul îşi schimbă culoarea... şi eu nu pot lua în glumă un lucru ce aparţine inimii. Dacă n-ar fi existat nici o opoziţie şi dacă n-ai fi fost silit să-ţi dai obolul printr-o anumită pedeapsă, pentru ce într-o problemă atît de gravă ca acceptarea sau schimbarea credinţei religioase, omul face apel la întreaga lui inteligenţă ? Fiecare dintre noi trebuie să se verifice, pentru a vedea dacă acceptă adevărul în mod sincer şi cinstit. Fiecare dintre noi trebuie să ia asupră-şi consecinţele sau pedeapsa cuvenită. În comerţul cu adevărul, nu se poate să capeţi giuvaerul fără să plăteşti preţul.

Astfel controversa porni în plină viteză, scînteile începură să ţîşnească din ciocnirea de cuvinte ca din săgeţile ce se-ntîlnesc în luptă.

În cele din urmă, după ce bătălia de cuvinte se potoli, Binoy se ridică şi zise :

— Uite ce este, Gora : între firea ta şi a mea există o diferenţă fundamentală. Pînă acum această deosebire nu a izbucnit pentru că, ori de cîte ori era pe cale să se manifeste, eu o înăbuşeam, ştiind că în faţa unei nepotriviri tu n-ai pic de îngăduinţă, ci te repezi la atac cu sabia în mînă. De aceea, pentru a salva prietenia noastră, mi-am înfrînat tot timpul cu brutalitate propria-mi natură. Dar în cele din urmă, am ajuns la concluzia că n-am procedat bine şi că o asemenea atitudine nu este sănătoasă.

— Să zicem că-i aşa ! Dar spune-mi acum ce intenţii ai, zise Gora.

— Azi, stau pe propriile-mi picioare ! exclamă Binoy. Nu mai pot admite ca societatea să fie împăcată ca un demon, prin sacrificii umane de fiece zi. Şi indiferent dacă voi trăi sau voi muri, sînt hotărît să nu mai umblu cu lanţurile sale strînse de gîtul meu.

— Poate vrei să ieşi în arenă şi să ucizi demonul cu un fir de pai, ca băiatul brahmin din *Mahabharata* ? zise Gora pe un ton ironic.

— Nu știu dacă-l voi răpune ori ba cu firul meu de pai, răspunse Binoy, dar cel puțin știu că nu-i recunosc dreptul de a mă înșfăca și zdrobi în colții lui... nu, chiar dacă a și început să mă sfîșie.

— Îmi vine greu să te urmăresc dacă ai început să vorbești în alegorii ! exclamă Gora.

— Nu, nu ți-e greu să mă urmărești, răspunse Binoy, dar îți vine greu să aprobi ceea ce spun. Știi tot atît de bine ca și mine cît de lipsite de sens sînt lanțurile cu care societatea încearcă să ne încătușeze — în ce privește alimentele, contaminarea și celelalte — cînd de fapt omul se bucură de o libertate naturală. Dar tu accepți această samavolnicie, pentru că tu însuți ești tiranic. Dă-mi voie să-ți spun răspicat că în asemenea chestiuni nu mă supun tiraniei nimănui ! Sînt dispus să recunosc drepturile societății asupra mea numai atita vreme cît societatea recunoaște drepturile mele asupra ei. Dacă ea refuză să mă considere om și vrea să facă din mine o marionetă, nici eu nu mă voi închina în fața ei oferindu-i flori și lemn de santal... o voi considera doar o mașină de fier !

— Cu alte cuvinte vrei să devii brahmoist ! Nu-i așa ? îl întrebă Gora.

— Nu ! răspunse Binoy.

— Dar vrei să te însori cu Lolita ? întrebă Gora.

— Da ! răspunse Binoy.

— O căsătorie hindusă ?

— Da !

— Paresh babu și-a dat consimțămîntul ? întrebă Gora.

— Iată scrisoarea lui, zise Binoy întinzîndu-i o scrisoare, pe care Gora o citi cu atenție de două ori. Paresh babu își încheia scrisoarea cu următoarele cuvinte :

„N-am intenția să discut în ce măsură aceasta va fi bine sau rău pentru mine personal ; nu vreau nici măcar să pun problema dacă voi doi veți avea sau nu de suferit din această cauză. Amîndoi cunoașteți credința și concepțiile mele, știți ce însemnează pentru mine comunitatea mea și știți prea

bine educaţia pe care a primit-o Lolita de cînd era copil şi mentalitatea în care a fost crescută. După ce aţi reflectat aşa cum se cuvine asupra acestor lucruri, aţi ales o altă cale, iar eu nu mai am nimic de adăugat. Dar să nu vă închipuiţi că am părăsit cîrma din nebăgare de seamă, sau pentru că eram incapabil să iau o hotărîre. Am reflectat asupra întregii probleme cum am ştiut mai bine şi am ajuns la următoarea concluzie : pentru că am o deosebită consideraţie faţă de tine, Binoy, găsesc că din punct de vedere religios nu există nici un obstacol în calea căsătoriei voastre. Cunoscîndu-vă cum vă cunosc, admit că nu sînteţi obligaţi să ţineţi seama de un obstacol creat numai de societate. În această ordine de idei n-am de spus decît un singur lucru : dacă vreţi să treceţi peste opreliştile societăţilor noastre, trebuie să deveniţi mai mari decît orice societate. Iubirea şi unirea voastră trebuie să nu însemne numai începutul unei destrămări, ci să reprezinte şi un principiu de creaţie şi stabilitate. Nu este suficient din partea voastră că aţi îndrăznit în momentele acestea. Va trebui să faceţi faţă şi de aici înainte cu eroism sarcinilor de zi cu zi ce decurg din unirea vieţilor voastre... Altfel, gestul vostru de azi îşi va pierde orice valoare. De acum înainte societatea nu vă va susţine ca să plutiţi la suprafaţa vieţii obişnuite, iar dacă voi, prin propriile voastre puteri, nu vă veţi ridica deasupra oamenilor de rînd, nu vă rămîne decît să căderi sub nivelul lor. Sînt foarte îngrijorat în ce priveşte bunăstarea sau strîmtorarea voastră în viitor, dar n-am dreptul să vă pun piedici din pricina temerilor mele, pentru că în lumea aceasta cei ce au curajul să înfrunte şi să rezolve probleme noi de viaţă sînt cei ce contribuie la progresul societăţii ! Cei ce trăiesc după legile ei nu o înalţă, ci se mărginesc s-o menţină. Iată pentru ce nu vă împiedic în calea voastră şi nu ridic obstacole din teama şi timiditatea mea. Mergeţi pe făgaşul care vi se pare vouă că este drept şi înfruntaţi toate obstacolele. Domnul să vă ajute ! Niciodată, în nici o împreju-

rare Dumnezeu nu-şi leagă creaţia în lanţuri, ci dimpotrivă, prin neîncetate schimbări, o trezeşte la viaţă mereu nouă. Iar voi, ca nişte soli ai redeşteptării Lui, aţi pornit-o pe acest drum greu în timp ce vieţile voastre ard ca nişte torţe. Acela care este călăuza lumii vă va arăta calea. Eu nu vă pot cere să mergeţi pe cărarea bătută de mine ! Odată, cînd eram şi eu de vîrsta voastră, mi-am dezlegat şi eu barca şi am pornit în larg să înfrunt furtuna, nevrînd să urmez sfatul nimănui. Pînă în ziua de azi n-am regretat acest fapt — şi chiar dacă aş fi avut motive de regret, ce importanţă are ? Omul poate comite greşeli, poate ajunge în impas şi poate avea necazuri, dar el nu poate sta liniştit ; îşi sacrifică viaţa pentru ceea ce crede că este datoria lui. Numai astfel apele sfinţite din fluviul societăţii se menţin pure, fiind duse mai departe într-un curent ce nu se sfîrşeşte niciodată. Uneori, pentru scurtă vreme, malurile rîului şe rup şi se macină, dar a încerca să zăgăzuieşti curentul de teamă ca nu cumva albia să se strice ar însemna să promovezi stagnarea şi moartea. De aceste lucruri sînt convins. De aceea pot să vă încredinţez pe amîndoi în mîinile Forţei ce vă mînă cu o putere irezistibilă să treceţi peste legile societăţii şi să părăsiţi o viaţă uşoară şi comodă. Iar mie nu-mi rămîne altceva de făcut decît să mă închin cu toată devoţiunea în faţa acestei Forţe şi să mă rog ca Domnul să vă răsplătească pentru toată defăimarea şi toate insultele pe care le veţi avea de îndurat în viaţă, pentru că v-aţi despărţit de cei ce v-au fost aproape. El v-a chemat să porniţi pe acest drum greu şi el vă va duce la capătul lui."

— Dacă Paresh babu şi-a dat consimţămîntul din punctul său de vedere, zise Binoy după ce Gora citise scrisoarea şi reflecta în tăcere asupra ei, cred că şi tu Gora trebuie să-ţi dai consimţămîntul din punctul tău de vedere.

— Paresh babu poate consimţi, zise Gora, pentru că el pluteşte în şuvoiul care dărîmă malurile rîu-

lui. Eu însă nu pot consimți, pentru că șuvoiul pe care plutim noi este cel a cărui menire este să ferească malurile, ca albia să nu se distrugă. Pe malurile fluviului nostru nici nu știm cît de multe sînt relicvele veacurilor trecute ; dar vom proceda după legile naturii. Poți să ne condamni sau poți să ne judeci că ne întărim malurile cu piatră, dar pe acest loc străvechi și sfînt, unde an de an s-a depus mîl proaspăt, n-avem de gînd să permitem agricultorilor să treacă cu plugul peste el. Dacă asta însemnează o pierdere pentru noi, atunci o acceptăm ! Este un loc menit așezării noastre, nu arăturilor. Iar cînd amatorii de agricultură vor începe să hulească pentru că lucrăm cu pietre atît de tari, să știi că nu ne va fi rușine !

— Va să zică, în concluzie, nu-ți dai consimțămîntul la căsătoria mea ! exclamă Binoy.

— Chiar așa ! Nu voi consimți niciodată ! răspunse Gora.

— Adică... începu Binoy, dar Gora îi tăie vorba încheind sentențios :

— Și nici nu mai vreau să am de-a face cu tine.

— Dar dacă aș fi fost unul dintre prietenii tăi musulmani, ce-ai fi făcut ? întrebă Binoy.

— Asta e cu totul altceva, zise Gora. Cînd dintr-un copac se rupe o ramură și cade la pămînt, copacul nu mai are ce face cu ea și ramura nu va mai fi niciodată parte integrantă din el... dar el poate oferi adăpost unei plante cățărătoare ce se cațără pe el. Și chiar dacă o furtună o smulge, ea se poate ridica din nou pe trunchiul lui. Dar dacă tu pleci dintre noi, nu ne mai rămîne decît să ne despărțim definitiv de tine ! Tocmai din aceste motive are societatea reguli și opreliști atît de severe.

— Tocmai de aceea motivele de despărțire n-ar fi trebuit să fie atît de neserioase și regulile separației atît de superficiale, răspunse Binoy. Oasele brațului sînt puternice, pentru că dacă se rup trebuie să treacă multă vreme pînă se vindecă. De aceea fracturile la braț nici nu sînt un lucru obiș-

nuit. De ce nu vrei să recunoşti că este foarte greu să te mişti şi să trăieşti într-o societate unde o lovitură neînsemnată provoacă o fractură ce nu se poate vindeca niciodată ?

— Asta nu mă priveşte pe mine, răspunse Gora. Societatea îşi asumă atît de complet şi deplin sarcina de a hotărî singură asupra ei înşişi, încît nici măcar nu sînt conştient de acest proces. Am nădejdea că ea nu s-a mărginit numai la a reflecta asupra acestui lucru milenii de-a rîndul, ci că îşi păstrează fără contenire integritatea. Aşa după cum niciodată nu mi-am pus problema dacă pămîntul se învîrteşte în jurul soarelui pe o orbită rotundă sau sinuoasă, dacă în cursul rotirii săvîrşeşte erori sau nu, absenţa acestei preocupări necreîndu-mi nici un fel de neajuns, tot aşa mă comport şi faţă de societate.

— Gora, frate dragă, zise rîzînd Binoy, la fel am vorbit şi eu ani de-a rîndul. Crezi că mă surprinde să aud azi aceleaşi vorbe rostite de buzele tale ? Îmi dau seama că pedeapsa mea este meritată pentru ticluirea unor asemenea discursuri lungi. Dar n-are nici un rost să mai discutăm azi, pentru că mi s-au deschis ochii asupra unui lucru pe care pînă acum nu-l pricepusem încă. Azi am înţeles că viaţa omului este ca un fluviu mare, care prin forţa propriei sale viteze îşi croieşte albii mereu noi şi neprevăzute, chiar pe unde n-au mai trecut niciodată ape... aceste şuvoaie noi şi aceste schimbări necontenite fac parte din planurile de viaţă pe care Dumnezeu le făureşte fiecăruia dintre noi. Viaţa nu este un canal artificial ce poate fi limitat în făgaşe dinainte stabilite. Dacă omului i s-a dezvăluit o dată acest adevăr, el nu mai poate fi indus în eroare de născociri artificiale.

— Cînd un fluture este pe punctul de a se arde la o flacără, remarcă Gora, foloseşte întocmai genul tău de argumentare... dar azi, n-am de gînd să-mi pierd vremea încercînd să te fac să înţelegi.

— Foarte bine, zise Binoy ridicîndu-se. Atunci pot pleca. Mă duc puţin pe la mama.

După plecarea lui Binoy, Mohim intră încetișor mestecînd ca de obicei frunze de betel și zise :

— Pare-mi-se că n-ai făcut nici o ispravă. Nu ești mulțumit, eh ? Eu, din partea mea, ți-am atras la timp atenția să ai grijă... văzusem că nu-i a bună cu el... dar n-ai vrut să m-asculți. Dacă atunci am fi avut curajul să-l silim într-un fel sau altul să se însoare cu Sasi, n-am mai fi avut atîtea supărări. Dar cui îi pasă de mine ? În cine să mă încred ? Chiar de te-aș bate la cap pînă-ți găuresc scăfîrlia, tu nu crezi decît ce vrei. Ce, puțin lucru e ca un tînăr ca Binoy să plece din partidul tău ?

Văzînd că Gora nu-i răspunde, Mohim continuă :

— Va să zică nu-i nici o nădejde ca Binoy să rămînă cu voi ! Dar oricum ar fi, trebuie să știi că nouă ne-a pricinuit destule necazuri în legătură cu măritișul lui Sasi. Socot că această chestiune nu mai suferă amînare... Tu știi cum este societatea noastră ; dacă te prinde în ghearele ei, nu mai cunoaște îndurare. Așa se întîmplă și cu tinerii de însurat... Ah, nu, să nu te sperii, că n-am de gînd să te trimit la petit. Am făcut eu singur totul !

— Pe cine ai ales ? întrebă Gora.

— Pe Abinash al tău, răspunse Mohim.

— A consimțit ? întrebă Gora.

— Abinash să nu consimtă ! strigă Mohim. Păi ce, el e Binoy ? Nu, de fel ! Ori ce-ai spune, nu e greu de văzut că dintre toți membrii partidului tău, Abinash îți este cel mai devotat ! De aceea cînd i-am propus să devină membru al familiei tale, pur și simplu a început să zburde de bucurie, spunînd : „Ah, ce noroc pe capul meu, ce cinste pentru mine !“ Iar cînd i-am pus problema zestrei, și-a astupat urechile cu palmele și a exclamat : „Vă rog să mă iertați, dar nici nu vreau să aud despre aceste lucruri !“ Eu i-am răspuns : „Foarte bine, atunci am să discut totul cu tatăl dumitale“ și m-am și dus la el. Dar am văzut că între tată și fiu există o mare diferență. Tatăl nu și-a manifestat de fel intenția de a duce mîinile la urechi cînd am pus problema banilor : ba dimpotrivă, de îndată ce am

deschis vorba, a început să peroreze cu atîta înfocare, încît mîinile mi-au înlemnit şi nici n-am putut măcar să-mi astup eu urechile. Apoi mi-am dat seama că în chestiunile băneşti, băiatul are mare respect faţă de părerile tatălui său, de parcă taicăsău ar fi o autoritate supremă şi deci, nu-l voi putea folosi ca mijlocitor. Aşadar, trebuie să vînd cîteva acţiuni, căci altfel nu-mi voi putea duce planul la bun sfîrşit. Dar oricum, va trebui să pui şi tu umărul pentru a-l stimula pe Abinash. O vorbă, două, din partea ta...

— Nu va reduce zestrea cu nici o rupie, interveni Gora.

— De asta sînt convins, zise Mohim. Cînd respectul faţă de tatăl său aduce şi oarecare beneficiu, e greu să-l înfrînezi !

— Chestiunea este definitiv rînduita ? întrebă Gora.

— Da, răspunse Mohim.

— Aţi fixat şi data căsătoriei ?

— Sigur că da, zise Mohim. În prima zi cu lună plină din luna *Magh*. Nu mai e mult pînă atunci... Tatăl băiatului nu ţine la diamante şi alte giuvaericale ; în schimb, vrea găteli foarte masive. Aşa că trebuie să mă sfătuiesc cu bijutierul cum să sporim greutatea aurului fără a-i mări preţul.

— Dar pentru ce atîta grabă ? întrebă Gora. Cu Abinash nu ne paşte primejdia că ar putea trece în curînd la brahmoism.

— Ai dreptate, îi răspunse Mohim, dar n-ai văzut că în ultima vreme sănătatea tatii se înrăutăţeşte pe zi ce trece ? Cu cît doctorii îi spun mai stăruitor să se îngrijească, cu atît devine mai auster. Acum s-a împrietenit cu un nou *sannyasin* care-l pune să facă zilnic trei băi în Gange, şi pe deasupra i-a recomandat nişte exerciţii care mai-mai îl vor face să-şi rupă oasele. Ar fi un mare noroc dacă am putea face nunta cît tata mai este în viaţă... aş scăpa de multe necazuri dacă voi duce la bun sfîrşit această chestiune, înainte ca toate economiile din pensia tatii să încapă în ghearele noului *sannyasin*.

I-am vorbit ieri despre această problemă şi îmi pare că n-o să fie prea uşor. Aproape că-mi vine să-l narcotizez vreme de cîteva zile pe blestematul de *sannyasin,* pînă va spune ceva ca un oracol. Te asigur de un lucru : că noi, membrii familiei lui, care avem cea mai mare nevoie de bani, nu vom profita de banii tatii ! Îmi vine atît de greu să văd cum un tată n-are milă de mine cînd îmi cere bani, iar tatăl meu, în clipa cînd îi vorbesc despre asemenea nevoi, se refugiază în meditaţie şi-şi reţine chiar şi respiraţia. Îmi vine să cred că fata asta a mea de unsprezece ani e ca un bolovan care îmi stă legat de gît !

CAPITOLUL LXV

— Pentru ce n-ai mîncat nimic aseară, Radharani ? întrebă Harimohini.

— Ce vrei să spui, mătuşică ? Doar am mîncat aseară ! exclamă Sucharita mirată.

— Ce-ai mîncat ? Uită-te şi tu, bucatele sînt neatinse ! zise Harimohini arătînd cu degetul vasul acoperit cu capac.

Atunci Sucharita îşi dădu seama că aseară uitase cu desăvîrşire să mănînce.

— Asta-i foarte prost ! continuă Harimohini cu o voce aspră. Din cîte-l cunosc eu pe Paresh babu, sînt sigură că nu i-ar place să audă asemenea exagerări din partea ta. Cînd apare el parcă-ţi aduce linişte. Te-ai gîndit la ce-ar spune dacă ar afla adevăratele tale înclinări ?

Sucharita ghici imediat aluzia lui Harimohini şi, un moment, inima i se opri în loc. Nu-şi închipuise niciodată că relaţia dintre ea şi Gora ar putea fi atinsă de suflul unui scandal, ca orice legătură obişnuită între o fată şi un băiat. De aceea insinuarea lui Harimohini o sperie. Dar peste cîteva clipe, lăsînd lucrul din mînă, îşi îndreptă spinarea şi cu un aer ferm se uită drept în ochii lui Harimohini. În clipele

acelea hotărî ca niciodată, în fața nimănui, să nu lase să-i pătrundă în suflet nici cea mai mică urmă de rușine în ce privește prietenia ei cu Gora.

— După cum știi, mătușică, aseară a fost aici Gourmohan babu, începu Sucharita. Problema pe care am discutat-o cu el m-a absorbit într-atît încît am uitat să cinez. Dacă ieri ai fi fost de față, ai fi avut prilejul să auzi o mulțime de lucruri interesante.

Dar pe Harimohini n-o interesa prea mult conversația lui Gora. Ea voia să audă cuvinte evlavioase ; discursurile lui Gora despre credință nu sunau destul de sincer pentru ca ea să le poată gusta cu adevărat. Pe Gora îl vedea parcă mereu stînd în fața unui adversar și luptîndu-se cu el. Dacă cineva nu era de acord cu el, se străduia pur și simplu să-l constrîngă să-i accepte părerile. Dar avea oare ceva de spus celor ce gîndeau ca el ? Harimohini nu era impresionată de zelul cu care Gora își argumenta teza. Dacă oamenii din Brahmo Samaj trăiau după credința lor și nu căutau să intre în comunitatea hindusă, existența lor o lăsa indiferentă... Atîta vreme cît nu intervenea nimic pentru a o despărți de cei ce-i erau dragi, ea nu-și bătea capul cu alții. De aceea o conversație cu Gora nu-i făcea nici o plăcere. Iar mai tîrziu cînd observă că tînărul începe să aibă influență asupra Sucharitei, discursurile lui îi treziră chiar ostilitatea. În chestiunile bănești, Sucharita era absolut independentă, iar în probleme de convingeri, credință sau conduită în general, Sucharita era de asemenea liberă, așa încît Harimohini nu-și putea exercita în nici o privință autoritatea. Harimohini, care nu avea alt sprijin la bătrînețe, era foarte tulburată văzînd că în afară de Paresh babu mai există cineva care o putea înrîuri pe Sucharita. Despre Gora, Harimohini credea că nu era cîtuși de puțin sincer și că nu dorea cu adevărat decît s-o atragă prin orice mijloace pe Sucharita. Ba chiar bănuia că scopul lui principal era să pună mîna pe averea Sucharitei. Așadar, începînd să vadă în Gora pe cel mai periculos dușman, își adună puterile pentru a-l combate pe toate căile posibile.

Nu fusese vorba ca Gora să vină şi a doua zi şi, de altfel, nici n-avea vreun rost să vină, dar felul său de a fi nu cunoştea noţiunea de ezitare. Cînd pornea la realizarea unui lucru, nu se gîndea la consecinţele actelor sale, ci mergea drept la ţintă ca o săgeată.

Dis-de-dimineaţă cînd apăru Gora, Harimohini îşi făcea tocmai rugăciunile. Cînd Satish o anunţă pe Sucharita, care rînduia diferite cărţi şi hîrtii, că sosise Gora, tînăra fată nu păru prea surprinsă. De altfel fusese sigură că va veni.

— Iată că, pînă la urmă, Binoy ne-a părăsit, zise Gora după ce se aşeză.

— Cum ? întrebă Sucharita. Pentru ce să ne părăsească ? Doar n-a intrat în Brahmo Samaj !

— Dacă s-ar fi alăturat brahmoiştilor ar fi fost mult mai aproape de noi, răspunse Gora. Tocmai stăruinţa lui de a rămîne în sînul societăţii hinduse este supărătoare. Ar fi fost mult mai bine dacă pleca definitiv din comunitatea noastră.

— Pentru ce acorzi societăţii o importanţă atît de mare ? întrebă Sucharita foarte îndurerată. Oare această încredere inexorabilă în societate este o pornire firească a dumitale, sau mai degrabă o atitudine pe care ţi-o impui cu forţa ?

— În împrejurările actuale este absolut firesc să-mi impun o asemenea atitudine, zise Gora. Cînd pămîntul începe să ţi se clatine sub picioare, trebuie să calci cu mai multă putere ! Acum, cînd din toate părţile întîmpinăm opoziţie, e natural să fim mai exigenţi în vorbe şi atitudini. Nu văd nimic nefiresc în acest lucru.

— Pentru ce crezi că opoziţia pe care o întîmpinaţi din toate părţile este nedreaptă şi întru totul inutilă ? întrebă Sucharita. Dacă societatea pune piedici în calea progresului, este firesc să primească şi unele lovituri.

— Progresul este ca valurile apei, zise Gora. Valurile pot rupe malurile, dar eu cred că principala menire a malurilor este tocmai să nu accepte distrugerea. Să nu crezi că nu m-am gîndit şi nu mă gîn-

desc la ce e bine și ce e rău pentru societate. De altfel, nici nu e prea greu... în ziua de azi poate s-o facă și un băiat de optsprezece ani. Dar ceea ce este cu adevărat greu este să privești lucrurile în ansamblul lor, prin prisma credinței.

— Crezi că prin credință ajungem întotdeauna la adevăr ? întrebă Sucharita. Uneori, credința ne poate face să judecăm lucrurile greșit și să susținem o teză falsă. Dă-mi voie să-ți pun o întrebare : dumneata crezi în idolatrie ? Crezi că idolatria este credință adevărată ?

— Am să încerc să-ți spun adevărul despre atitudinea mea, răspunse Gora după o clipă de tăcere. La început, am acceptat toate acestea ca fiind adevărate. Nu m-am grăbit să le combat, pentru că erau potrivnice obiceiurilor europene și pentru că existau cîteva argumente prea facile care puteau fi invocate împotriva lor. În problemele religioase eu n-am ajuns la ceva deosebit, dar nu sînt dispus să închid ochii și să repet — ca o lecție învățată pe de rost — că idolatria este același lucru cu cultul formelor sau că închinarea la imagini este țelul principal al devoțiunii religioase. Imaginația își are locul ei în artă, în literatură, ba chiar și în știință și în istorie, așa că nu voi admite niciodată că doar în religie nu-și are locul. Religia este aceea care descoperă perfecțiunea tuturor capacităților umane. Și dumneata vrei să spui că încercarea făcută în țara noastră de a pune în acord imaginația, înțelepciunea și devoțiunea prin cultul idolilor nu-i dezvăluie omenirii un adevăr mai cuprinzător decît religiile celorlalte țări ?

— Grecii și romanii cunoșteau și ei idolatria, zise Sucharita.

— Idolii acelor popoare, replică Gora, aveau mai mult un sens estetic decît religios ; în timp ce la noi imaginația este strîns împletită cu filozofia și credința. Krishna și Radha, Shiva și Durga [1], nu sînt simple obiecte de cult tradițional, ci reprezintă

[1] Principalele zeități din mitologia hindusă.

forme ale străvechii filozofii a rasei noastre. De aceea devoțiunea lui Ramprashad și a lui Chaitanya-dev s-a manifestat sprijinindu-se pe aceste imagini. Unde găsești în istoria grecilor sau a romanilor revelația unei credințe atît de profunde ?

— Nu vrei să admiți că de-a lungul veacurilor lumea s-a schimbat și că s-au produs, în același timp, transformări și în religie și în societate ? întrebă Sucharita.

— Cum să nu vreau ? exclamă Gora. Dar nu înseamnă că acele schimbări trebuie să fie cu totul lipsite de sens... Așa, bunăoară, copilul crește încetul cu încetul pînă ajunge om în toată firea, dar omul nu devine brusc pisică sau cîine. Vreau ca transformările ce se produc în India să se desfășoare pe linia dezvoltării ei ; pentru că dacă, brusc, am începe să mergem pe calea de evoluție a Angliei, totul de la început și pînă la sfîrșit va fi un eșec. Sînt gata să-mi sacrific viața pentru a demonstra tuturor că întreaga forță și grandoare a țării noastre s-a păstrat în însăși ființa ei. Cum de nu poți înțelege acest lucru ?

— Te înțeleg foarte bine, îi răspunse Sucharita, dar aceste idei sînt cu totul noi pentru mine și n-am reflectat încă asupra lor. Cînd schimbi un mediu, îți trebuie cîtăva vreme ca să te adaptezi la noile condiții de viață — și mie îmi trebuie timp ca să mă familiarizez cu aceste idei. Probabil că nu sînt capabilă să realizez ceea ce-mi spui pentru că sînt femeie.

— Oh, nu ! exclamă Gora. Cunosc mulți bărbați cu care am discutat îndelung aceste probleme și care sînt convinși că au înțeles perfect aceste idei, dar care — pot să-ți spun cinstit — n-au priceput ceea ce ai priceput dumneata ! De cînd te-am văzut prima dată mi-am dat seama că ai o perspicacitate cu totul excepțională. De aceea am venit atît de des la dumneata și ți-am vorbit fără nici o rezervă. N-am șovăit nici o clipă înainte de a-ți expune toate nădejdile vieții mele.

— Mă simt foarte stingherită cînd te aud vorbind astfel, exclamă Sucharita, pentru că nu înţeleg ce poţi spera de la mine ! Ce pot să dau eu, ce muncă aş putea desfăşura şi cum aş putea exprima sentimentele care mă năpădesc cu atîta rapiditate ? Singura mea teamă este ca nu cumva într-o bună zi să descoperi că ai greşit cînd mi-ai acordat atîta încredere !

— De data asta nu m-am înşelat, strigă Gora cu glasul lui de tunet. Am să-ţi arăt ce forţă grandioasă zace în dumneata. Să n-ai nici o teamă, sarcina de a-ţi demonstra valoarea stă pe umerii mei, dumneata nu trebuie decît să ai încredere în mine !

Sucharita nu-i răspunse, dar tăcerea ei dovedea că era gata să se bizuie pe el. Gora tăcea şi el, aşa că multă vreme nu se auzi nici un zgomot în odaie. Afară, pe ulicioară, răsunau strigătele unui vînzător ambulant, dar încetul cu încetul zăngănitul vaselor de aramă pe care le vindea se stinse, pe măsură ce omul se depărta de casa lor.

Harimohini, care-şi isprăvise rugăciunile de dimineaţă, se îndrepta spre bucătărie fără a-şi închipui că în odaia Sucharitei putea fi cineva ; dar cînd, trecînd prin faţa uşii, aruncă o privire într-acolo şi văzu că Sucharita şi Gora şedeau unul lîngă altul fără a schimba o vorbă, o cuprinse furia. Făcînd un efort uriaş să se stăpînească, se apropie de uşă şi strigă :

— Radharani !

Sucharita se ridică şi veni lîngă Harimohini, care-i spuse cu blîndeţe :

— Azi e ziua mea de post şi nu mă simt prea bine. Te rog, du-te tu la bucătărie şi aprinde focul în sobă. Pînă atunci, mai stau şi eu oleacă cu Gourmohan babu.

Sucharita, înţelegînd gîndul mătuşii ei, porni cu inima cam strînsă la bucătărie. Gora se aplecă şi şterse praful de pe picioarele lui Harimohini, care se aşeză pe un scaun fără a spune o vorbă. După ce şezu cîteva minute cu buzele încreţite de mînie, rupse în cele din urmă tăcerea spunînd :

— Dumneata nu eşti brahmoist, nu-i aşa?

— Nu, răspunse Gora.

— Şi dumneata respecţi societatea hindusă? îl întrebă apoi.

— Fireşte că da, fu răspunsul lui Gora.

— Atunci, cum îţi permiţi o asemenea purtare? zise nemaiputîndu-se stăpîni Harimohini.

Gora, care nu înţelegea motivul nemulţumirii ei, tăcu şi o privi întrebător.

— Radharani nu mai e copil, continuă Harimohini, iar dumneata nu eşti rudă cu ea; atunci ce ai de vorbit atîta cu ea? Ea e femeie, are de lucru prin casă, ce rost are să-şi piardă atîta vreme cu pălăvrăgeli? Asta o distrage de la lucruri serioase. Dumneata eşti un om inteligent... toată lumea te preţuieşte... dar cînd oare s-a îngăduit o asemenea purtare în ţara noastră şi unde găseşti în cărţile sfinte ceva care să admită asemenea purtări?

Gora se cutremură. Niciodată nu-i trecuse prin minte ca cineva să poată comenta în acest fel prietenia lui cu Sucharita. După cîteva clipe de tăcere, îi explică:

— Ea e o membră a Brahmo Samajului şi a frecventat fel de fel de oameni, aşa că nu mi-am pus niciodată problema că sînt necuviincios.

— O fi, dar chiar dacă ea face parte din Brahmo Samaj, n-o să-mi spui că purtarea dumitale e cea mai indicată, exclamă Harimohini. Prin vorbele dumitale ai trezit conştiinţa multor oameni, dar cum o să te respecte ei cînd văd cum te porţi? Aseară ai stat de vorbă cu ea pînă tîrziu şi văd că totuşi n-ai terminat conversaţia, ci ai venit şi azi — şi încă dis-de-dimineaţă! Deşi s-a sculat devreme, n-a dat nici pe la cămară, nici pe la bucătărie... puţinul ajutor pe care mi-l dă de obicei în a nouăsprezecea zi a lunii, a uitat cu desăvîrşire să mi-l dea azi... ce mentalitate e asta? Şi în casa dumitale sînt fete tinere... oare şi pe ele le iei de la treburile gospodăreşti pentru a le da asemenea învăţături? Nu, desigur că nu, iar dacă altul ar proceda ca dumneata ai zice că e bine ce face?

Gora nu încercă să se apere, ci se mărgini să spună:

— Avînd în vedere educaţia pe care a primit-o ea, n-am privit problema prin acest punct de vedere.

— Să lăsăm la o parte educaţia ei! strigă Harimohini. Atîta vreme cît locuieşte în casă cu mine şi atîta vreme cît mai sînt în viaţă, n-o să admit asemenea lucruri. M-am străduit s-o readuc pe calea cea bună. Cînd mai stăteam în casa lui Paresh babu, se răspîndise zvonul că a devenit hindusă pentru că se ocupa de mine. Apoi după ce ne-am mutat în casa aceasta, a început să poarte discuţii nesfîrşite cu Binoy al dumitale şi astfel, tot ce am obţinut eu a fost dat peste cap. Acum, pare-mi-se că Binoy se însoară cu o fată brahmoistă! Treaba lui! În sfîrşit, după multe necazuri, am izbutit să scap de Binoy. Apoi mai există un individ numit Haran babu. Ori de cîte ori venea pe la noi o luam pe Radharani sus în odaia mea, aşa încît nu-i dădeam prilej s-o influenţeze. Astfel, după un zbucium nesfîrşit, credeam c-am făcut-o să gîndească în ultima vreme mai ca lumea. Cînd ne-am mutat în casa aceasta, şedea şi mînca împreună cu toţi ceilalţi din casă, dar acum văd c-a renunţat la această nebunie. Ieri şi-a luat singură orezul de la bucătărie şi i-a interzis servitorului să-i aducă apă. Te rog aşadar în genunchi să nu strici ce am realizat pînă acum. Toţi cei ce mi-au fost dragi pe lumea aceasta mi-au murit şi ea este singura fiinţă ce mi-a mai rămas... nu există nimeni despre care să pot spune că este cu adevărat al meu. Lasă fata în pace! Sînt destule fete în casa lui Paresh babu... e Labonya şi Lila, amîndouă sînt inteligente şi instruite. Dacă ai ceva de spus, du-te şi le spune lor, nimeni nu te va opri.

Gora rămăsese cu desăvîrşire năucit, iar Harimohini după o scurtă pauză reîncepu.

— Uite ce este: Sucharita trebuie să se mărite, căci e destul de bătrînă. Crezi că va rămîne pe veci

nemăritată ? Și datoria unei femei este treaba în gospodărie.

De fapt, Gora era cu totul de părerea lui Harimohini, numai că în cazul Sucharitei își uitase principiile. În imaginația lui, el n-o concepea ca pe o soție, ocupată cu munci casnice în *zenana* vreunui cămin, ci își închipuise că va rămîne veșnic așa cum era acum.

— V-ați gîndit cumva la căsătoria nepoatei dumneavoastră ? întrebă Gora.

— Firește că da, e un lucru la care trebuie să mă gîndesc, răspunse Harimohini. Și dacă nu mă ocup eu, cine să se ocupe ?

— Credeți că s-ar putea căsători cu un hindus ? întrebă Gora.

— O să încercăm, zise Harimohini. Dacă sîntem lăsate în pace și viața noastră se va putea desfășura în liniște, cred că voi putea rîndui totul. De fapt, am și luat o hotărîre. Dar atîta vreme cît e în această stare, n-am îndrăznit să pornesc la acțiune. Acum însă, întrucît în ultimele două zile am observat că nu mai e atît de încăpățînată ca în trecut, am din nou speranța că voi izbuti.

Gora își dădea seama că nu are rost să mai pună întrebări, dar nu se putu stăpîni :

— V-ați și gîndit la un mire ?

— Da, răspunse Harimohini. Este un bărbat foarte bun, pe nume Kailash, cel mai tînăr dintre cumnații mei. Soția lui a murit de curînd și ar vrea să găsească o fată bună de vîrstă potrivită. Altfel, cum crezi că un băiat ca el putea rămîne neînsurat ? Se va potrivi de minune cu Radharani.

Cu cît ghimpele îl înțepa mai tare, cu atît Gora punea mai multe întrebări în legătură cu acest Kailash.

Din spusele lui Harimohini, Kailash părea să fie cel mai instruit dintre cumnații ei. Învățase singur, dar Harimohini nu știa să spună cît de învățat era. În orice caz, familia îl cinstea pentru învățătura lui. Cînd în satul lor s-a făcut o reclamație la Direcția

Generală a Poştelor împotriva şefului oficiului poştal local, Kailash a scris petiţia în limba engleză şi unul dintre şefii Departamentului Poştelor a venit personal să cerceteze chestiunea la faţa locului. Toţi locuitorii satului erau mîndri de iscusinţa lui Kailash. Dar cu toată învăţătura lui, şi-a păstrat credinţa şi respectul faţă de vechile obiceiuri.

După ce află cam totul despre Kailash, Gora se ridică, se aplecă la picioarele lui Harimohini şi ieşi fără a spune o vorbă. În timp ce cobora, o zări pe Sucharita pregătind de mîncare în bucătăria din fundul curţii. Auzind zgomotul paşilor lui Gora, ea ieşi în prag, dar Gora trecu fără a se uita nici la dreapta nici la stînga şi Sucharita se întoarse la bucătărie suspinînd.

Tocmai cînd ieşea din ulicioară pentru a intra în strada principală, Gora se izbi de Haran babu care, rîzînd ironic, remarcă :

— Atît de devreme ? !

Gora nu-i răspunse nimic, dar Haran babu continuă :

— Cred că ai fost pe acolo, nu-i aşa ? Sucharita e acasă ?

— Da, zise Gora şi se depărtă grăbit.

În clipa cînd Haran babu intră în casă, o văzu şi el pe Sucharita în bucătărie. Fata nu se mai putu ascunde, iar mătuşa ei nu era prin apropiere.

— Chiar acum l-am întîlnit pe Gourmohan babu, zise Haran babu apropiindu-se de uşă. Bănuiesc c-a fost aici.

Fără a-i răspunde, Sucharita începu să mişte încoace şi-ncolo cratiţele şi tigăile, părînd să spună că e atît de ocupată încît abia mai are timp să respire. Dar Haran babu nici nu se gîndea să plece. Stînd în faţa uşii de la bucătărie, începu o conversaţie, cu toate că Harimohini tuşi de două-trei ori pe scări, pentru a-şi vesti prezenţa. Era cît pe ce să apară în faţa lui Haran babu, dar ştia că dacă i-ar fi îngăduit să dea măcar o dată cu ochii de ea, nici ea, nici Sucharita n-ar mai fi putut scăpa de entuziasmul agresiv al acestui tînăr perseverent. De

aceea, ori de cîte ori simţea pe aproape pînă şi umbra lui Haran babu, Harimohini trăgea vălul pe faţă mai grijulie ca o mireasă.

— Sucharita, zicea Haran babu, îţi dai seama ce faci ? Unde vrei să ajungi ? Cred că ai auzit că Lolita se căsătoreşte cu Binoy după ritualul hindus. Ştii cine poartă vina acestui fapt ?

Neprimind răspuns la întrebare, Haran babu coborî glasul şi spuse pe un ton solemn :

— Vina o porţi tu !

Haran babu nu-şi închipuise că Sucharita va suporta lovitura unei învinuiri atît de grave, dar văzînd-o că-şi continuă treaba fără a ridica măcar privirea, întinse ameninţător degetul spre ea şi zise pe un ton şi mai solemn :

— Sucharita, îţi repet, tu eşti vinovată ! Poţi spune cu mîna pe inimă că nu meriţi să fii condamnată de întregul Brahmo Samaj ?

Drept răspuns Sucharita puse o cratiţă pe foc, aşa încît untdelemnul începu să sfîrîie cu zgomot.

Haran babu continuă :

— Tu i-ai adus în casă pe Binoy babu şi pe Gourmohan babu ; prin purtarea ta, ei au dobîndit în ochii voştri o importanţă mai mare decît cei mai preţuiţi prieteni ai voştri din Brahmo Samaj. Vezi unde a dus această atitudine a ta ? Îţi aminteşti că v-am atras atenţia dintru bun început ? Iar azi vezi rezultatul ? Cine o mai poate opri pe Lolita ? Şi crezi că primejdia s-a sfîrşit ? Cîtuşi de puţin ! Am venit la tine pentru a te preveni ! Acum e rîndul tău ! Nu mă-ndoiesc că te căieşti amarnic de nenorocirea ce s-a abătut asupra Lolitei, dar pare-mi-se că se apropie ziua cînd nu vei mai putea să te căieşti pentru decăderea ta ! Uite ce este, Sucharita, mai ai timpul să-ţi revii ! Gîndeşte-te la speranţele măreţe ce ne-au unit... cît de strălucitoare era lumina datoriei ce ne aştepta şi cum întregul viitor al Brahmo Samajului se aşternea în faţa noastră... ce hotărîri am luat împreună şi cu cîtă grijă ne adunam puterile pentru marea călătorie a vieţii ! Crezi că toate acestea au fost distruse ? Nu ! Niciodată ! Cîmpul

nădejdilor noastre ne așteaptă. Întoarce-te și privește încă o dată în urmă ! Vino înapoi, Sucharita !

În acest moment diferitele legume aruncate în untdelemnul încins începură să se prăjească cu un zgomot infernal, în timp ce Sucharita le amesteca după toate regulile culinare. Haran babu tăcuse, așteptînd rezultatul apelului său la pocăință. Sucharita luă cratița de pe foc, o puse jos, se întoarse către Haran babu și spuse pe un ton ferm :

— Eu sînt hindusă !

— Ești hindusă ! exclamă Haran cu desăvîrșire uluit.

— Da, sînt hindusă ! repetă Sucharita și, ridicînd cratița, o puse din nou pe foc și începu să mestece de zor legumele.

— Va să zică Gourmohan babu te-a inițiat zi de zi, dimineața și seara ! Așa-i ! exclama Haran babu cu o voce aspră, după ce-și reveni puțin din șocul surprizei.

— Da, răspunse Sucharita fără a întoarce capul. Am fost inițiată de el, pe care l-am ales ca *guru* !

Pînă acum Haran babu credea că el este *guru*-ul Sucharitei ; de aceea, chiar dacă ea i-ar fi spus că-l iubește pe Gora, vestea nu l-ar fi durut mai mult ; dar să audă din gura Sucharitei că Gora i-a răpit dreptul de a-i fi *guru*, îl ustură ca o lovitură de bici.

— Oricît de mare ar fi acest *guru* al tău, crezi că societatea hindusă te va accepta ? zise ironic Haran babu.

— Asta n-o știu, răspunse Sucharita. Și nu înțeleg ce vrei să spui prin „societate" ! Ceea ce știu însă este că sînt hindusă !

— Dar nu-ți dai seama că simplul fapt de a fi rămas nemăritată pînă la vîrsta asta te exclude din societatea hindusă ? o întrebă Haran babu.

— E inutil să-ți faci griji din pricina aceasta, zise Sucharita. Un lucru însă pot să ți-l spun răspicat : sînt hindusă !

— Așadar, te-ai prosternat la picioarele noului tău *guru* și ai părăsit toate învățăturile religioase primite de la Paresh babu ? exclamă Haran babu.

— Dumnezeul inimii mele ştie ce cred eu în problemele religioase şi n-am de gînd să le discut cu nimeni, zise Sucharita. Dar poţi fi sigur de un lucru — şi anume că sînt hindusă !

— Fie ! Dar dă-mi voie să-ţi spun că oricît de hindusă te-ai crede, asta nu-ţi foloseşte la nimic. Să nu crezi că Gourmohan babu e ca Binoy şi deci să nu speri că vei putea pune mîna pe el, chiar dacă ai răguşi tot spunînd că eşti hindusă. I-a fost uşor să-şi asume rolul de *guru* al tău, dar nici prin gînd să nu-ţi treacă că te va duce vreodată în casa lui şi te va face tovarăşa lui de viaţă !

Într-o clipă Sucharita uită de mîncarea pe care o pregătea şi, întorcîndu-se cu iuţeala fulgerului spre el, exclamă :

— Ce tot vorbeşti ?

— Spun, răspunse Haran babu, că Gourmohan n-are de gînd să se însoare cu tine !

— Să se însoare cu mine ? exclamă Sucharita cu ochii aprinşi de mînie. Nu ţi-am spus că el îmi este *guru* ?

— Fireşte că mi-ai spus, răspunse Haran babu, dar noi înţelegem şi lucrurile pe care nu ni le spui !

— Pleacă din casa asta ! strigă Sucharita. Nu-ţi dau voie să mă insulţi. Şi află o dată pentru totdeauna că n-am să mai apar în faţa ochilor dumitale niciodată !

— N-o să mai apari ! zise ironic Haran babu. Acum ai devenit o femeie care se ascunde în *zenana* ! O adevărată femeie hindusă pe care n-o vede nici soarele ! Paresh babu poate culege roadele păcatelor sale ! Lasă-l să se bucure la bătrîneţe de rodul muncii sale ! Iar eu vă zic tuturor „adio" !

Sucharita împinse uşa bucătăriei şi se trînti apoi pe jos, încercînd să înăbuşe zgomotul hohotelor ei de plîns, în timp ce Haran babu părăsea casa negru de mînie.

Harimohini ascultase fiecare cuvînt al discuţiei lor şi ce auzise din gura Sucharitei întrecea cele mai mari speranţe ale ei. Îi creştea inima de bucurie şi-şi spuse :

— De ce n-ar fi cu putință? N-au fost zadarnice rugăciunile mele cucernice în fața zeului?

Apoi se duse în camera de rugăciune și închinîndu-se pînă la pămînt în fața idolului ei, îi făgădui să-i aducă de azi înainte și mai multe jertfe. Și dacă în ultima vreme rugăciunea i se desfășurase liniștită, sub semnul grijilor care o frămîntau, astăzi simțind că speranțele-i egoiste se realizau înălță rugi pline de elan și ardoare.

CAPITOLUL LXVI

Gora nu vorbise niciodată, nimănui, așa cum îi vorbise Sucharitei. Pînă acum expusese în fața auditorilor săi doar opinii, principii și fraze. Azi însă în fața Sucharitei își dezvăluise întreaga ființă. Bucuria acestei destăinuiri a eului său nu-i dădea numai o senzație de forță, ci parcă toate ideile și hotărîrile lui se îmbogățiseră și afectiv. Viața lui se exalta în frumusețe și i se părea că deodată zeii își revărsaseră nectarul asupra rugăciunilor sale.

Dominat de această bucurie, Gora o vizitase pe Sucharita zile de-a rîndul fără a se gîndi la consecințe. Dar azi, surprins de vorbele lui Harimohini, își reaminti că nu demult își bătuse joc fără milă de Binoy și-l dojenise pentru o purtare similară. Gora se înfioră înțelegînd că a ajuns în aceeași situație din cauza neatenției sale. Ca omul care, dormind într-un loc străin, se sperie în somn din pricina unui zgomot neobișnuit și se înfioară de spaimă, Gora făcu un efort de voință pentru a-și stăpîni simțămintele. Explicase în fel și chip că dintre toate popoarele mari care au existat pe lume și au fost cu desăvîrșire nimicite, numai India a supraviețuit biruind veacurile și forțele adverse datorită disciplinei și hotărîrii cu care și-a păstrat legile străvechi. Niciodată Gora n-a admis nici cea mai neînsemnată încălcare a acestor legi. Susținea chiar că deși India a fost jefuită de tot avutul, sufletul ei dăinuiește

ascuns tocmai în respectarea acestor dogme rigide şi de aceea nici un cotropitor, oricît de mare ar fi fost tirania lui, n-a izbutit să altereze adevărata fiinţă a Indiei. Şi că atîta vreme cît India este cotropită de o naţiune străină, ea trebuie să-şi păstreze cu sfinţenie legile, urmînd ca abia mai tîrziu să discute dacă ele sînt bune sau nu. Omul care se îneacă se agaţă de un fir de pai sau de orice alt obiect ce-i poate salva viaţa şi nu stă să se întrebe dacă obiectul este urît sau frumos. Gora susţinuse în repetate rînduri aceste principii. Iar azi cînd Harimohini îl dojenise pentru purtarea sa, se simţi ca un elefant împuns cu o ţepuşă.

Ajuns acasă, Gora îl găsi pe Mohim fumînd pe banca din faţa porţii. Era fără cămaşă şi avea figura odihnită a omului într-o zi de sărbătoare. Mohim intră în urma lui Gora şi strigă :

— Ascultă, Gora, am ceva de vorbit cu tine.

Intrară împreună în odaia lui Gora şi după ce se aşezară, Mohim începu :

— Nu te supăra, frate, dar dă-mi voie să te întreb : nu cumva te-ai molipsit şi tu de la Binoy ? Mi se pare că mergi cam des în casa aceea şi eşti prieten la toartă cu ei !

— N-ai nici o grijă, zise Gora roşind.

— Ba am grijă după cum văd eu că merg lucrurile, remarcă Mohim. Îţi închipui că poţi să te duci să mănînci bucate gustoase în altă parte şi apoi să te întorci la tine acasă ? Din halul în care a ajuns prietenul tău îţi poţi da seama că momeala are şi-un cîrlig ! Stai, nu fugi ! Încă n-am ajuns la esenţial. Am auzit că s-a hotărît definitiv căsătoria lui Binoy cu fata aceea brahmoistă şi ţin să-ţi spun că de azi înainte noi nu mai putem avea nimic de-a face cu el !

— Asta se înţelege de la sine, zise Gora.

— Dar, continuă Mohim, dacă mama ne încurcă ţele ? Ce ne facem ? Eu am o familie, aşa că trebuie să am grijă ca să-mi pot căsători copiii. Şi pe lîngă asta, dacă în casa noastră va prinde rădăcini

o ramură a Brahmo Samajului, o să mă mut în altă parte.

— Oh, nu, lucrurile n-o să ajungă pînă aici! îl liniști Gora.

— Căsătoria lui Sasi este mai mult sau mai puțin rînduită, zise Mohim. Dar viitorului socru nu-i ajunge fata, el vrea mai mult decît greutatea ei în aur... E un om care știe bine că făptura omenească face parte dintre „lucrurile pieritoare" și că aurul durează mult mai mult decît omul. Pentru el nu e o cinste să-i zici socru mare! E tare nerușinat în pretențiile lui! O să mă coste o groază de bani, te asigur, dar am învățat multe de la el și o să-mi fie de folos cînd o să-mi însor băiatul. Ce n-aș da să mă mai nasc o dată în ziua de azi, să-l am pe tata mijlocitor și să mă ocup eu de însurătoarea mea! Te asigur că aș trage toate foloasele din faptul că m-am născut. Asta se cheamă să fii bărbat! Să ruinezi cu totul pe tatăl unei fete! Puțin lucru e ăsta? Orice ai spune tu, frate, nu pot să mă iau de mînă cu tine și să preamăresc zi și noapte societatea hindusă; numai la gîndul c-aș putea face una ca asta, îmi piere glasul. Băiatul meu n-are decît un an și două luni... nevestei mele i-a trebuit cam multă vreme pînă să-și dreagă greșeala de a fi născut o fată... dar oricum ar fi, tu împreună cu toți prietenii tăi trebuie să vă străduiți din răsputeri să mențineți societatea hindusă în stare de înflorire pînă cînd feciorul meu va ajunge la vîrsta însurătorii. După aceea, țara poate să treacă la mahomedanism, la creștinism sau mai știu eu la ce, nu-mi mai pasă!

Văzînd că Gora se ridică să plece, Mohim continuă:

— După cum spuneam, nu-l voi pofti în nici un caz pe Binoy la nunta lui Sasi. Ar fi o prostie să provocăm încă un scandal. Așa că trebuie să începi s-o convingi de pe acum pe mama să fie prudentă.

Cînd intră în cameră la Anandamoyi, Gora o găsi așezată la masă, cu ochelarii pe nas, scriind în re-

gistrul de socoteli. Cum îl văzu pe Gora, închise registrul și scoțîndu-și ochelarii, zise :

— Stai jos.

După ce Gora se așeză, Anandamoyi începu :

— Aș vrea să mă sfătuiesc cu tine într-o chestiune. Ai auzit desigur despre viitoarea căsătorie a lui Binoy. Văzînd că Gora tace, ea urmă : Unchiul lui e supărat și nimeni dintre ai lui nu va veni la nuntă. Apoi nu se știe nici dacă nunta se va putea face în casa lui Paresh babu. Așa că Binoy trebuie să se ocupe singur de toate. M-am gîndit că ar fi cel mai simplu dacă i-am oferi etajul al doilea din partea de miazănoapte a casei noastre. Primul etaj e închiriat, dar al doilea e acum liber.

— Nu înțeleg ce vrei să spui, zise Gora.

— Uite ce e : cineva trebuie să se ocupe de toate pregătirile pentru nuntă și dacă n-o s-o fac eu, cine o va face ? îi explică Anandamoyi. Binoy va fi în mare încurcătură. În schimb, dacă s-ar face căsătoria în casa noastră, eu m-aș putea ocupa de toate fără nici un efort.

— Asta nu se poate, mamă, zise Gora hotărît.

— De ce să nu se poată ? întrebă Anandamoyi. Chiriașul principal și-a dat consimțămîntul.

— Nu, mamă, căsătoria asta nu se poate oficia aici, exclamă Gora. Crede-mă, mamă ! Ascultă ce-ți spun !

— Pentru ce nu ? întrebă Anandamoyi. Doar Binoy nu se căsătorește după ritualul brahmoist.

— Astea sînt argumente inutile, obiectă Gora. În fața societății nu se poate pleda așa. Lasă-l pe Binoy să facă ce-i place, dar noi nu putem aproba această căsătorie. Nu lipsesc locuințe în Calcutta. De altfel el are casa lui.

Anandamoyi știa prea bine că sînt case libere în oraș, dar suferea la gîndul ca Binoy să fie părăsit de toți prietenii și rudele sale și să se cunune ca un biet copil al nimănui, făcînd căsătoria ca vai de lume într-o casă închiriată. Născocise de aceea planul de a folosi pentru nunta lui Binoy etajul liber

din casa lor. Ar fi fost atît de mulțumită dacă s-ar fi făcut căsătoria în casa ei, fără a întîmpina opoziția societății.

— Dacă te împotrivești, zise Anandamoyi suspinînd, cred că va trebui să închiriem o casă în altă parte. Va însemna un mare efort pentru mine. Dar nu face nimic, dacă planul meu nu poate fi realizat, să nu mai discutăm.

— Mamă, tu nu trebuie să te duci în nici un caz la această cununie, zise Gora.

— Ce spui, Gora ? exclamă Anandamoyi. Dacă nu mă duc eu la nunta lui Binoy al nostru, cine să se ducă, aș vrea să știu ?

— Nu, mamă, nu se poate să te duci, stărui Gora.

— Gora, răspunse Anandamoyi, înțeleg că nu ești de aceeași părere cu Binoy, dar acesta e un motiv să-i devii dușman ?

— Ascultă, mamă, exclamă Gora cam enervat, ești nedreaptă cu mine ! Și eu sînt mîhnit la gîndul că nu mă voi putea bucura la nunta lui Binoy ! Dacă nimeni altcineva nu știe, dumneata însă știi cît de mult îl iubesc. Dar aici nu-i vorba de iubire... prietenia sau dușmănia nu influențează întru nimic această problemă. Binoy face acest pas conștient de toate urmările lui. Nu noi sîntem cei ce-l părăsim, ci el este cel care se desparte de noi. Așa că nu va primi alte lovituri decît cele la care se așteaptă.

— Gora, zise Anandamoyi, Binoy știe bine că tu nu vrei să ai nimic comun cu această căsătorie. Dar el mai știe că eu nu-l pot părăsi într-un moment atît de important al vieții lui. De un lucru sînt convinsă : dacă Binoy ar ști că eu n-o să-i dau miresei lui binecuvîntarea, nimic pe lume nu l-ar convinge să se căsătorească. Crezi că eu nu cunosc sufletul lui Binoy ? În timp ce vorbea, Anandamoyi își șterse o lacrimă.

Gora, deși profund mîhnit și tulburat din pricina lui Binoy, spuse :

— Mamă, nu trebuie să uiți că faci parte dintr-o societate și că ai anumite îndatoriri față de ea.

— Gora, exclamă Anandamoyi, nu ţi-am spus de atîtea ori că de multă vreme am rupt orice legătură cu societatea mea ? De aceea mă urăşte atît de tare societatea mea şi de aceea mă ţin departe de ea.

— Mamă, strigă Gora, vorbele dumitale mă îndurerează mai mult decît orice.

— Copilul meu drag, zise Anandamoyi în timp ce ochii ei scăldaţi în lacrimi nu părăseau o clipă întreaga fiinţă a lui Gora, numai Dumnezeu ştie că e peste puterile mele să te cruţ de această durere !

— Foarte bine, zise Gora ridicîndu-se, să-ţi spun atunci ce voi face eu. Mă duc la Binoy şi-i spun să-şi aranjeze în aşa fel căsătoria, încît să nu te silească să te desparţi şi mai mult de societatea din care faci parte. Altfel, ar fi foarte urît şi egoist din partea lui.

— Bine, zise Anandamoyi zîmbind, fă ce poţi. Du-te şi vorbeşte cu el şi vom vedea apoi ce-o să facem.

După ce Gora plecă, Anandamoyi rămase multă vreme pe gînduri, apoi se ridică încet şi porni spre apartamentul bărbatului ei.

Fiind a unsprezecea zi a lunii, Krishnadayal nu-şi pregătise de mîncare. Primise o nouă traducere bengaleză a unei cărţi religioase hinduse şi o citea aşezat pe pardoseala aşternută cu o piele de căprioară. Cînd dădu cu ochii de Anandamoyi, păru foarte tulburat. Dar ea se opri la distanţa cuvenită şi aşezîndu-se în pragul uşii, zise :

— Vreau să-ţi spun ceva. Părerea mea este că noi procedăm foarte greşit.

Krishnadayal, care se credea cu totul în afara treburilor şi greşelilor lumeşti, întrebă cu un aer indiferent :

— Despre ce greşeală-i vorba ?

— N-ar trebui să-i mai ascundem lui Gora adevărul nici o singură zi, îi spuse Anandamoyi. Situaţia se complică din ce în ce mai tare.

Krishnadayal se gîndise şi el la asta atunci cînd Gora îi vorbise despre ceremonia lui de penitenţă, dar pe urmă diferitele exerciţii de ascetism îl ab-

sorbiseră atît de mult, încît nu mai avusese timp să chibzuiască la această problemă.

— După cît se pare, căsătoria lui Sasi se va face în luna *Phalgun*, continuă Anandamoyi. Pînă acum, ori de cîte ori trebuia să aibă loc o ceremonie în casa noastră, sub un pretext sau altul plecam de acasă împreună cu Gora ; dar niciodată n-a avut loc o ceremonie mai importantă. Spune-mi însă ce facem acum, la nunta lui Sasi ? Pe zi ce trece, situaţia devine tot mai gravă. Zi de zi mă rog lui Dumnezeu să mă ierte şi să-mi dea puterea de a îndura pedeapsa ce mi se cuvine, oricare ar fi ea. Dar mă chinuieşte gîndul că nu-i vom mai putea ascunde adevărul — şi aceasta va fi o catastrofă pentru Gora. Ceea ce-ţi cer acum este să-mi dai voie să-i spun totul fără reticenţe, urmînd ca după aceea să îndur ce mi-a rezervat soarta.

Krishnadayal se întrebă în sinea lui pentru ce trebuie să îndure această nouă încercare ? În ultima vreme trăise într-un ascetism riguros... realizase performanţe aproape imposibile în exerciţiile de respiraţie şi-şi redusese atît de mult raţiile alimentare [1], încît stomacul nu mai avea mult pînă se va lipi de şira spinării. Şi tocmai într-o asemenea perioadă să-i cadă pe cap această nenorocire !

— Ai înnebunit ! exclamă Krishnadayal. Dacă acum dai în vileag adevărul, voi fi silit să găsesc cîteva explicaţii foarte dificile... aproape sigur că mi se va lua pensia şi am putea avea neplăceri chiar şi cu poliţia. Ce s-a făcut, s-a făcut, şi pace ! Tu caută să mai ţii în frîu lucrurile şi dacă n-ai să reuşeşti, n-o să fie o nenorocire prea mare.

Krishnadayal se gîndea că după moartea lui, ceilalţi n-au decît să facă ce-or pofti, dar pînă atunci voia să fie lăsat în pace. Şi apoi, era convins că dacă ignorează ceea ce li se întîmplă altora, pînă la urmă totul va fi bine.

[1] Exerciţiile de respiraţie şi regimul alimentar reprezintă o parte componentă din disciplina religioasă hindusă.

Anandamoyi, neştiind ce trebuie să facă, îl privi foarte mîhnită, apoi ridicîndu-se zise :

— Nu-ţi dai seama cît de prost arăţi ? Corpul ţi-e...

— Corpul ! o întrerupse Krishnadayal schiţînd un zîmbet, dar enervat în faţa unei asemenea neghiobii a soţiei sale. Şi cum nu ajunseseră la o concluzie satisfăcătoare, Krishnadayal se aşeză din nou pe pielea de căprioară şi se adînci în lectură.

Între timp, Mohim şedea în odaia vecină cu *sannyasin*-ul tatălui său, discutînd cu seriozitate despre ţelul suprem al omului şi alte probleme ale vieţii religioase. Îi pusese cu smerenie şi teamă întrebarea dacă pentru un om căsătorit exista mîntuire sau nu — şi aştepta de parcă întreaga lui viaţă depindea de răspunsul *sannyasin*-ului. Acesta îşi dădea toată osteneala să-l liniştească şi-i spunea că deşi pentru un om care trăieşte viaţa de familie mîntuirea nu era posibilă, totuşi cerul nu-i este închis ; dar Mohim nu se putea mîngîia cu această perspectivă. El dorea mîntuirea. Ah, dacă şi-ar putea mărita fata aşa cum se cuvine, s-ar devota cu totul *sannyasin*-ului şi s-ar putea mîntui. Nimeni nu l-ar putea abate de la acest ideal ! Dar măritişul fetei lui nu era lucru uşor. Ce bine ar fi dacă preacinstitului *guru* i s-ar face milă de el !

CAPITOLUL LXVII

Dîndu-şi seama că în relaţiile cu Sucharita se amăgise destul de mult pînă acum, Gora hotărî să fie mai prudent. Înţelese că abaterea lui de pe făgaşul obişnuit se datora unei fascinaţii puternice, care îl făcuse să-şi uite obligaţiile faţă de societate.

După ce-şi isprăvi rugăciunea de dimineaţă, Gora intră în camera lui, unde-l găsi pe Paresh babu aşteptîndu-l. Tresări. Era de netăgăduit că între el şi Paresh babu existau relaţii foarte apropiate, de o natură cu totul deosebită.

După ce Gora îi șterse praful de pe picioare, Paresh babu zise :

— Ai auzit desigur despre viitoarea căsătorie a lui Binoy.

— Da, răspunse Gora.

— El nu este pregătit pentru a se căsători după ritualul brahmoist, adăugă Paresh babu.

— În cazul acesta căsătoria ar trebui să nu se facă, remarcă Gora.

— N-are rost să începem discuția asupra acestei probleme, zise zîmbind Paresh babu. Nici unul dintre membrii comunității noastre nu va lua parte la nuntă și am auzit că nu va veni nimeni nici din partea rudelor lui Binoy. Așadar, din partea fetei mele nu voi fi decît eu, iar din partea lui Binoy, cred, nu vei fi decît dumneata. Iată pentru ce am venit să mă sfătuiesc cu dumneata.

— Ce rost are să vă sfătuiți cu mine ? exclamă Gora. Nu vreau să am nimic de-a face cu această chestiune.

— Dumneata nu vrei ? zise Paresh babu privindu-l uluit.

O clipă, Gora se simți rușinat văzînd surpriza lui Paresh babu, dar tocmai pentru că îi era rușine exclamă cu și mai multă fermitate :

— Cum aș putea avea ceva comun cu ei ?

— Știam că ești prietenul lui, zise Paresh babu, și în asemenea momente omul are îndeosebi nevoie de un prieten, nu-i așa ?

— Sînt prietenul lui, e adevărat, răspunse Gora, dar prietenia nu e singura legătură pe care o are omul pe lume — și nici cea mai importantă !

— Gora, urmă Paresh babu, crezi că în purtarea lui Binoy a existat o atitudine urîtă sau potrivnică religiei ?

— Religia are două aspecte, răspunse Gora. Unul este aspectul etern, celălalt lumesc. Acolo unde religia se manifestă prin legile societății, nu poți trece peste ea fără a contribui la ruina societății.

— Există nenumărate legi, zise Paresh babu. Poți dumneata afirma cu certitudine că fiecare lege înseamnă o manifestare a religiei?

Prin aceste cuvinte, Paresh babu îl atinse pe Gora într-un punct atît de sensibil, încît sufletul îi fu răscolit. Și deodată înțelese. Nu mai avu nici o îndoială și simți că poate vorbi liber despre tot ce-i stătea pe inimă.

Gora spuse că dacă omul nu se supune întru totul societății, acceptînd constrîngerea legilor ei, el va împiedica realizarea scopului profund intim al existenței societății, pentru că acest scop este ascuns și nu-i e dat fiecărui om să-l vadă limpede. De aceea, omul trebuie să aibă o anumită putere, independentă de discernămîntul său, prin care să-și manifeste respectul față de societate.

Paresh babu urmări cu atenție tot ceea ce spuse Gora, iar cînd acesta, puțin cam rușinat de îndrăzneala lui, se opri, Paresh babu zise:

— În linii mari, sînt de acord cu ceea ce ai spus. Nu încape îndoială că Dumnezeu urmărește un anumit scop în fiece societate și că acest scop nu este evident pentru toată lumea. Dar oare datoria omului este să încerce să-l vadă clar? Nu cumva sarcina lui în viață este să se supună inconștient acestor legi, la fel cum ramura se supune copacului?

— După părerea mea, interveni Gora, dacă ne vom supune societății întocmai și în toate privințele, vom deveni pînă la urmă conștienți de scopul ei real! Dacă intrăm în conflict cu ea, îi punem nu numai piedici în cale, dar o și înțelegem greșit.

— Adevărul nu poate fi verificat decît prin opoziție și obstacole, zise Paresh babu. Verificarea adevărului nu s-a făcut, o singură dată pentru totdeauna, de oamenii înțelepți din trecut; adevărul trebuie să fie descoperit iarăși și iarăși, prin loviturile și opozițiile pe care le are de întîmpinat din partea oamenilor în fiecare epocă. Dar nu vreau să încep acum o discuție asupra acestor probleme. Eu respect libertatea individului, pentru că prin loviturile pe care societatea le primește din pricina libertății

individului, putem vedea cu adevărat ce este adevărul etern şi ce sînt iluziile trecătoare. Progresul societăţii depinde de această cunoaştere, sau cel puţin de încercarea noastră de a cunoaşte adevărul.

Fără să-şi dea seama, amîndoi stăteau acum în picioare şi Paresh babu continuă :

— Mă gîndeam că din respect faţă de Brahmo Samaj, trebuie să mă ţin la oarecare distanţă de această cununie religioasă şi că dumneata, ca prieten al lui Binoy, vei avea grijă ca totul să se desfăşoare cum se cuvine. În asemenea împrejurări, un prieten se află într-o stare mai privilegiată decît rudele, pentru că el nu trebuie să înfrunte opoziţia comunităţii. Dar dacă şi dumneata socoteşti că trebuie să-l părăseşti pe Binoy, îmi voi asuma eu întreaga responsabilitate. Aşa că va trebui să mă ocup singur de toate cele trebuincioase.

Nici Gora nu şi-a dat seama că Paresh babu era „singur", în adevăratul înţeles al cuvîntului. Soţia lui era împotrivă, fiicele lui nu erau de acord cu el şi, de teama ostilităţii lui Harimohini, nu voia să facă apel nici la Sucharita pentru a se sfătui cu ea asupra cununiei. Pe de altă parte, toţi membri Brahmo Samajului erau cu ochii aţintiţi asupra lui, iar de la unchiul lui Binoy primise două scrisori jignitoare, în care era insultat şi învinuit că l-a prins în cursă pe Binoy şi că este un sfetnic nesincer şi rău intenţionat.

Cînd să iasă, Paresh babu se întîlni cu Abinash şi cu încă doi-trei membri din partidul lui Gora. Tinerii, văzîndu-l pe Paresh babu, începură să facă glume şi chiar să rîdă de el, dar Gora se întoarse indignat spre ei şi exclamă :

— Dacă nu sînteţi în stare să fiţi respectuoşi faţă de un om demn de toată stima, ar trebui să vă feriţi măcar de josnicia de a-l batjocori.

Iată-l pe Gora, din nou absorbit de treburile partidului său şi mergînd pe vechile făgaşuri ale vieţii lui. Dar acum parcă totul îi părea lipsit de sens, searbăd, neînsemnat ! Îi era cu neputinţă să spună

că „munceşte". Ceea ce făcea el n-avea viaţă. A ţine conferinţe şi a scrie, a organiza un partid, nu e muncă adevărată. I se părea mai degrabă că dă în vileag imposibilitatea de a munci. Niciodată nu simţise acest lucru atît de clar ca acum. Aceste activităţi nu-l mai atrăgeau. Dorea să găsească o cale absolut nouă prin care viaţa să i se poată desfăşura liber, însufleţită de simţămintele care îl stăpîneau în ultima vreme.

Între timp, pregătirile pentru ceremonia de penitenţă progresau. Acestea îi dădeau lui Gora un oarecare entuziasm. Credea că ceremonia avea să-l purifice nu numai de pîngăririle fiinţei lui în temniţă, ci şi din toate punctele de vedere, pentru a-l face să renască cu un trup nou, pregătit pentru o muncă nouă. Se primise autorizaţia pentru penitenţă, se fixase şi ziua ceremoniei şi urma să se expedieze invitaţiile la cîţiva *panditi* din răsăritul şi apusul Indiei. Membri mai bogaţi ai partidului adunaseră bani pentru cheltuieli şi cu toţii aveau impresia că, în sfîrşit, se va realiza o acţiune măreaţă în ţara lor. Abinash purtase în secret discuţii să-i convingă pe *panditi* ca atunci cînd se vor împărţi flori, pastă de santal, boabe de orez şi iarbă sfinţită după datina din bătrîni, să-i acorde lui Gora titlul de „Lumina Religiei Hinduse". Mai multe versete sanscrite aveau să fie scrise cu litere de aur pe un pergament ce urma să fie semnat de toţi *panditii* brahmini şi oferit apoi lui Gora într-o cutie din lemn de santal. Apoi, cel mai bătrîn şi mai venerabil dintre *panditii* aflaţi de faţă îi va dărui o ediţie de lux a cărţii lui Max Müller[1] despre *Rig Veda,* legată în piele scumpă, ca o mărturie a binecuvîntării Indiei înseşi. Pe această cale, ei îşi vor putea exprima preţuirea faţă de Gora care, în actuala stare de decădere a hinduismului, făcuse atît de mult pentru conservarea străvechilor forme ale religiei vedice.

[1] Orientalistul german Max Müller (1823—1900) este autorul unei celebre ediţii comentate a *Rig Vedei,* una dintre cărţile de bază ale hinduismului.

Astfel, fără ştirea lui Gora membrii partidului său discutau zi de zi cum să organizeze mai bine ceremonia, aşa încît ceremonia penitenţei să fie cît mai rodnică şi mai măreaţă pentru toată lumea.

CAPITOLUL LXVIII

Harimohini primi din partea cumnatului ei Kailash o scrisoare care începea astfel :

„Graţie binecuvîntării dumitale, sîntem cu toţii bine şi nădăjduiesc că ne vei uşura de toată grija ce ţi-o purtăm, trimiţîndu-ne veşti bune despre dumneata."

Aceste cuvinte nu se potriveau cîtuşi de puţin cu realitatea, întrucît din clipa cînd Harimohini părăsise casa lor, nu făcuseră nici cel mai mic efort să afle cum o duce. După ce-i dădea veşti despre Khudi, Potol, Bhojohari şi alte rubedenii, Kailash încheia scrisoarea astfel :

„Te-aş ruga să-mi dai cîteva amănunte despre logodnica de care-mi vorbeai în ultima dumitale scrisoare. Îmi spui că are doisprezece, treisprezece ani, dar că este foarte bine dezvoltată pentru vîrsta ei şi că pare o fată în toată firea. Ăsta n-ar fi un cusur, dar te rog să te interesezi îndeaproape de averea despre care-mi vorbeşti : să afli dacă fata este proprietară în toată legea, sau are numai uzufructul averii. După ce voi primi lămuririle necesare, mă voi sfătui cu fraţii mei mai mari şi cred că ei nu se vor opune. Am aflat cu bucurie că este o adeptă ferventă a religiei hinduse, dar trebuie să ne dăm toată osteneala ca nu cumva să se afle că a trăit vreme atît de îndelungată într-o familie brahmoistă — de aceea te rog să nu mai spui nimănui acest lucru. În curînd va fi eclipsă de lună şi va avea loc sărbătoarea scăldătorii în apele Gangelui : cu acest prilej, dacă voi izbuti, mă reped şi pînă la Calcutta să văd fata."

Pînă acum Harimohini se împăcase cu ideea de a trăi la Calcutta, dar de îndată ce întrezări o cît de vagă posibilitate de a se întoarce în casa socrului ei, nu-şi mai găsea locul. Exilul ei i se părea din ce în ce mai greu de îndurat şi, dacă ar fi ştiut cum să deschidă vorba, i-ar fi spus Sucharitei fără întîrziere şi ar fi încercat să fixeze chiar şi ziua cununiei! Dar nu voia să se pripească, mai ales că cu cît se apropia mai mult de Sucharita, cu atît vedea mai desluşit că era incapabilă s-o înţeleagă.

Totuşi Harimohini începu să pîndească o clipă potrivită. O urmărea pe Sucharita cu şi mai multă înverşunare şi pentrú a nu o pierde din ochi, îşi petrecea chiar mai puţin timp cu rugăciunea.

Sucharita, la rîndul ei, văzînd că brusc Gora încetase să mai vină pe la ea, înţelese că intervenise Harimohini, dar se mîngîia zicîndu-şi: „Nu face nimic dacă nu vine... el rămîne pentru mine *guru*... *guru*-ul meu."

Influenţa unui *guru* absent este adeseori mai puternică decît aceea a unui *guru* prezent, pentru că în lipsa lui sufletul se hrăneşte din resursele şi rezervele lui proprii. În locul discuţiilor contradictorii pe care le-ar fi avut cu el, Sucharita îi citea scrierile, pe care le accepta fără comentarii. De cîte ori dădea peste o idee pe care n-o înţelegea, se gîndea că dacă Gora ar fi fost de faţă i-ar fi explicat-o şi, pînă la urmă, ar fi înţeles-o!

Dar dorul de a-i vedea chipul luminos şi de a-i auzi glasul puternic deveni atît de arzător, încît i se părea că-i sleieşte fiinţa. Din cînd în cînd, chinuită de dor, se gîndea la oamenii care-l puteau vedea pe Gora la orice oră din zi şi din noapte fără a-şi da seama de marele privilegiu de care se bucură.

Într-o după-amiază sosi Lolita şi, punînd braţul pe umerii Sucharitei, zise:

— S-a făcut, surioară!

— Ce s-a făcut, Lolita?

— Totul s-a aranjat!

— În ce zi va fi?

— Luni.

— Unde?

— Nu știu nimic, tata a pus totul la cale, răspunse Lolita.

— Ești fericită, surioară? întrebă Sucharita prinzînd-o de mijloc.

— Cum să nu fiu fericită? exclamă Lolita.

— Acum, după ce ai obținut tot ce-ai dorit, răspunse Sucharita, și nu vei mai avea pe cine să tachinezi mă tem că vioiciunea ta va avea de suferit.

— Crezi că n-am să găsesc cu cine să mă cert? zise Lolita rîzînd. De acum încolo n-o să mai fiu silită să caut în afara casei mele!

— Ah da, am înțeles, exclamă Sucharita lovind-o ușor peste obraz. Ai și început să-ți faci planuri! Lasă că am să te spun lui Binoy cît mai e timp! Bietul băiat trebuie prevenit!

— Acum e prea tîrziu ca să-l mai previi pe bietul băiat! exclamă Lolita. Pentru el nu mai există scăpare! Ce i-a fost scris nu mai poate fi ocolit... nu-i mai rămîne decît să plîngă și să se căiască.

— Îți spun sincer, Lolita, n-ai idee cît mă bucur pentru voi, zise Sucharita devenind brusc serioasă. Mă rog lui Dumnezeu să fii demnă de un bărbat ca Binoy!

— Asta-i bună! Dar există oare vreun bărbat demn de o soție ca mine? exclamă Lolita. Încearcă să-i vorbești o dată lui Binoy despre acest subiect, să vezi ce-o să spună. De l-ai auzi lăudîndu-mă, ai regreta că atîta vreme n-ai știut să prețuiești dragostea unei ființe atît de extraordinare și de minunate ca mine... că nu ți s-au deschis ochii mai devreme!

— Foarte bine! Slavă Domnului că cel puțin a apărut printre noi un expert, zise Sucharita. Acum nu mai avem motive de supărare. El a obținut ceea ce a dorit — la prețul pe care a fost dispus să-l plătească. Deci, nu mai are rost să verifici afecțiunea unor oameni cu atît de puțină experiență ca noi!

— Da, într-adevăr nu mai are rost ! exclamă Lolita. Totuşi cred că o să am mare nevoie de afecţiune ! zise ciupind-o de obraz şi alintîndu-se : Întotdeauna voi avea nevoie de dragostea ta şi nu voi admite niciodată să mă trădezi dăruind-o altcuiva !

— N-am s-o dăruiesc nimănui, zise Sucharita ca pentru a o linişti şi lipindu-şi obrazul de faţa Lolitei.

— Nimănui ? întrebă Lolita. Eşti absolut sigură... nimănui ?

Sucharita clătina din cap, iar Lolita aşezîndu-se puţin mai departe zise :

— Uite ce e, Suchi didi, ştii prea bine că n-am să pot îndura niciodată ca tu să iubeşti pe altcineva. Pînă acum am tăcut, dar azi am să-ţi spun tot ce am pe suflet. Cînd Gourmohan venea pe la noi prin casă... nu, didi, n-ai de ce să te ruşinezi... vreau să-ţi spun totul pe faţă, pentru că deşi nu ţi-am ascuns niciodată nimic, de multă vreme n-am mai vorbit deschis cu tine. Şi să ştii că de multe ori am suferit din pricina asta. Dar acum îmi iau rămas bun de la tine şi nu mai pot să tac. Cînd Gourmohan babu a început să vină pe la noi, eram foarte mînioasă. Pentru ce eram mînioasă ? Credeai că nu înţeleg nimic, nu-i aşa ? Şi tu nu mi-ai vorbit niciodată despre el, ceea ce mă înfuria şi mai mult ! Mă chinuia gîndul că va sosi momentul în care vei ajunge să-l iubeşti pe el mai mult decît pe mine... nu, didi, lasă-mă să-ţi spun tot ce am de spus !... Nu-ţi poţi închipui cît am suferit din pricina asta. Ştiu că nici acum nu-mi vei vorbi despre el, dar de data aceasta nu mă mai supăr. Trebuie să-ţi spun, draga mea, că aş fi foarte fericită dacă tu şi cu...

Sucharita însă, acoperindu-i gura, o întrerupse :

— Te implor, Lolita, nu rosti asemenea cuvinte ! Cînd te aud vorbind astfel îmi vine să intru în pămînt !

— Pentru ce nu, surioară, oare el... începu Lolita, dar Sucharita o opri din nou, strigînd cu desperare :

— Nu ! Nu ! Nu ! Vorbeşti de parcă ţi-ai pierdut mintea ! Nu-i voie să vorbeşti despre lucruri la care nici nu-ţi este îngăduit să te gîndeşti !

— Dar surioară, cred că te prefaci, zise Lolita contrariată de ezitarea Sucharitei. Vă urmăresc cu multă luare-aminte şi te asigur că...

Sucharita însă n-o lăsă să-şi isprăvească fraza. Îşi smulse mîinile din mîinile Lolitei şi ieşi din odaie. Lolita fugi după ea şi-i spuse :

— Bine, n-am să-ţi mai vorbesc despre asta.

— Niciodată ! o imploră Sucharita.

— Nu-ţi pot făgădui un lucru atît de grav, răspunse Lolita. Cînd va sosi momentul, totuşi am să-ţi vorbesc ! Mai mult decît atîta nu-ţi pot făgădui.

În ultimele zile Harimohini n-o pierduse din ochi pe Sucharita ; o urmărea în aşa fel încît fetei îi era cu neputinţă să nu observe. Atmosfera de bănuială o apăsa, o enerva, dar nu-i putea spune nimic mătuşii. După ce Lolita plecă, Sucharita, ostenită, se aşeză la masă şi acoperindu-şi faţa cu mîinile, începu să plîngă ; iar cînd servitorul veni cu lampa aprinsă, îi spuse să plece. La ora aceea Harimohini îşi făcea rugăciunea de seară, totuşi, cînd o văzu pe Lolita plecînd, coborî iute, intră în odaie şi strigă :

— Radharani !

Sucharita îşi şterse în grabă ochii şi se ridică în picioare, în timp ce Harimohini porni atacul întrebînd-o :

— Ce s-a întîmplat ?

Văzînd că nu primeşte răspuns, adăugă cu o voce aspră :

— Nu pricep ce e nebunia asta !

Sucharita, izbucnind în hohote de plîns, zise :

— Mătuşică, pentru ce mă pîndeşti şi mă urmăreşti zi şi noapte ?

— Nu înţelegi pentru ce ? întrebă Harimohini. Stai nemîncată, plîngi mereu, ce înseamnă asta ? Nu mai sînt copil, crezi că nu înţeleg ce se petrece ?

— Mătuşică, zise Sucharita, te asigur că nu pricepi cîtuşi de puţin. Greşeşti atît de mult faţă

de mine, încît pe zi ce trece îmi vine mai greu să îndur purtarea dumitale.

— Foarte bine, răspunse Harimohini, dacă eu greşesc fii bună şi explică-mi totul desluşit.

— Bine, am să-ţi explic, zise Sucharita făcînd un mare efort să-şi înfrîngă sfiala. Am învăţat de la *guru*-ul meu un lucru cu desăvîrşire nou şi pentru a-l înţelege aşa cum se cuvine, îmi trebuie o mare putere de concentrare... simt că-mi lipseşte această forţă şi... îmi vine greu să fiu mereu în conflict cu mine însămi. Dar dumneata, mătuşică, n-ai înţeles prietenia noastră şi l-ai gonit... după ce l-ai ocărît. Tot ce i-ai spus se bizuia pe exagerările dumitale şi tot ce crezi despre mine este cu desăvîrşire greşit. Nu ai fost dreaptă! Dumneata nu poţi înjosi un om ca el; şi ce ţi-am făcut eu, ca să mă tiranizezi în halul ăsta?

În timp ce vorbea, plînsul o îneca. Acoperindu-şi faţa cu mîinile, fugi din odaie.

Harimohini rămase uluită şi-şi zise:

„Doamne, Dumnezeule, cine a mai auzit asemenea vorbe?“ Îi lăsă însă Sucharitei răgazul să se reculeagă şi după aceea o chemă la cină.

De îndată ce se aşezară la masă, Harimohini începu:

— Uite ce este, Radharani, eu nu mai sînt copil. Din fragedă copilărie am fost crescută în ceea ce tu numeşti religia hindusă şi am auzit o mulţime de păreri despre ea. Tu, de fapt, nu ştii nimic şi Gourmohan te înşală zicînd că-ţi este *guru*. Din cînd în cînd l-am auzit şi eu vorbind şi pot să-ţi spun că în cele ce-ţi îndrugă nu e nimic din credinţa noastră strămoşească... El născoceşte din capul lui şi tot ce-ţi spune nu are nici o legătură cu cărţile sfinte. Nu mi-a fost greu să-mi dau seama de asta, deoarece am şi eu un *guru*. Ascultă-mă pe mine, Radharani, nu te lăsa amăgită de el. Cînd va sosi ceasul, *guru*-ul meu se va ocupa şi de tine şi te va învăţa *mantram*-urile pe care trebuie să le ştii. El nu te va înşela. Să n-ai nici o grijă, am să fac eu tot ce trebuie ca să intri în comunitatea

hindusă ; n-are importanţă dacă ai crescut într-o familie brahmoistă — n-o să afle nimeni cum ai trăit ! Ce-i drept, eşti cam vîrstnică... dar sînt o mulţime de fete mult mai dezvoltate decît ar trebui să fie la vîrsta lor — şi apoi cine o să-ţi ceară certificatul de naştere ? Dacă omul are bani, toate se aranjează ! N-o să avem nici o piedică ! Am văzut cu ochii mei cum un băiat dintr-o castă inferioară a trecut într-o castă de sus cu ajutorul unei mici sume de bani ! Am să te introduc într-o familie brahmină atît de aleasă, încît nimeni n-o să mai cuteze să zică o vorbă. Să ştii că cei la care mă gîndesc sînt fruntaşi printre hinduşi. Aşadar, n-are rost să-ţi iroseşti vremea şi lacrimile pentru *guru*-ul tău.

În faţa discursului atît de bine :icluit al mătuşii sale, Sucharitei îi pieri pofta de mîncare şi nu mai putu înghiţi nici o îmbucătură. Totuşi făcu un mare efort ca să guste ceva, de teamă că dacă nu mănîncă va trebui să asculte o nouă dojană şi mai greu de suportat.

Văzînd că nu-i răspunde, Harimohini îşi zise : „Of, nu-i înţeleg de fel pe oamenii ăştia ! Pe de o parte strigă din răsputeri că e hindusă, iar pe de alta cînd îi ofer un asemenea prilej, nici nu-l ia în seamă. Nu trebuie să facă penitenţă, nu i se cer explicaţii, nu trebuie decît să cheltuiască cîteva rupii — şi societatea ar putea fi uşor împăcată. Dar dacă nu primeşte cu entuziasm propunerea mea, cum poate zice că e hindusă ?“

Harimohini avea convingerea că Gora era un mişel ; după ce cugetase mult asupra motivului ce-l determinase s-o amăgească pe Sucharita ajunsese la concluzia că la baza înşelătoriei se află frumuseţea şi averea fetei. Hotărî deci că, cu cît o va salva mai curînd pe fată împreună cu banii ei pentru a o muta în casa socrului ei, cu atîta va fi mai bine pentru toţi. Dar nu putea face nimic atîta timp cît fata nu se arăta mai docilă. De aceea pentru a o îmblînzi, începu să-i vorbească zi şi noapte despre casa socrului ei. Îi tot povestea ce influenţă mare avea

familia lui şi ce lucruri aproape neînchipuite puteau face în comunitatea lor. Îi spuse cîţi oameni absolut nevinovaţi fuseseră persecutaţi de comunitate numai pentru că îndrăzniseră să se opună acestei familii şi cum o mulţime de oameni care mîncaseră chiar carne gătită de mahomedani au putut merge mai departe, cu chipul zîmbitor, pe drumul trudnic al hinduismului. Iar pentru a o convinge că nu-i spusese decît adevărul, îi descrise totul amănunţit, cu nume şi localităţi.

Doamna Baroda nu-i ascunsese niciodată Sucharitei dorinţa ei de a o vedea cît mai rar în casa lor — îi plăcea să se laude cu ceea ce numea ea sinceritatea ei. Ori de cîte ori avea prilejul să toarne un torent de ocări la adresa cuiva, nu uita să menţioneze această calitate a caracterului său. De aceea îi spusese limpede Sucharitei să nu se aştepte la o primire prea călduroasă în casa lor. Iar Sucharita ştia prea bine că dacă s-ar duce des pe acolo, liniştea şi pacea lui Paresh babu ar avea de suferit. Aşa că nu mergea pe acolo decît dacă era neapărat necesar ; în schimb, Paresh babu trecea o dată sau de două ori pe zi pe la ea.

Iată însă că de cîteva zile, prea ocupat şi frămîntat de griji, Paresh babu nu putuse veni pe la Sucharita care, cu sufletul tulburat şi şovăitor, îl aştepta. Era convinsă că legătura profundă dintre ei, legătură de care depindea liniştea amîndurora, nu putea fi ruptă niciodată ; şi totuşi simţea că există şi legături exterioare care o prinseseră, o făceau să sufere şi să se frămînte neîncetat. Iar pe deasupra, Harimohini îi făcea viaţa din ce în ce mai grea. Aşadar în ziua aceea hotărî să înfrunte lipsa de amabilitate a doamnei Baroda şi se duse la Paresh babu. Casa cu trei etaje se profila masivă în razele soarelui ce apunea, iar în umbra ei Paresh babu se plimba încet prin grădină — singur, îngîndurat şi cu capul plecat.

— Ce faci, tată ? întrebă Sucharita apropiindu-se de el.

Paresh babu, întrerupt brusc din meditație, tresări și oprindu-se pentru o clipă se uită la Sucharita :

— Bine, mulțumesc, Radha !

Se plimbară cîtăva vreme împreună, apoi Paresh babu zise :

— Luni se mărită Lolita.

Sucharita se gîndi să-l întrebe pentru ce nu-i ceruse vreun sfat sau ajutor în privința căsătoriei Lolitei, dar brusc se răzgîndi, dîndu-și seama că undeva exista un obstacol pe care ea însăși l-a creat. Dacă situația ar fi fost alta, ea n-ar fi așteptat să fie solicitată.

Paresh babu însă aduse vorba tocmai despre problema la care se gîndea Sucharita.

— De data asta nu ți-am putut cere sfatul, Radha !

— Pentru ce nu, tată ? întrebă Sucharita.

Fără a-i răspunde, Paresh babu se opri în loc și se uită întrebător în ochii ei, pînă cînd Sucharita nemaiputîndu-se stăpîni zise, întorcînd ușor fața :

— Ai crezut că s-a schimbat ceva în sufletul meu...

— Da, zise Paresh babu. De aceea m-am gîndit să nu-ți cer nimic, pentru a nu te pune într-o situație dificilă.

— Tată, începu Sucharita, am vrut să-ți spun totul, dar în ultima vreme nu te-am mai văzut. De aceea am venit azi la dumneata. N-am putere să-ți explic totul clar și mă tem că poate n-ai să mă înțelegi.

— Știu că nu e ușor să vorbești deslușit despre aceste lucruri, zise Paresh babu pe un ton înțelegător. Ceea ce te frămîntă este ceva de domeniul emoțiilor și, deși nu-ți dai seama de asta, problema încă nu s-a concretizat în conștiința ta.

— Așa este, tată ! exclamă Sucharita mult mai ușurată. Dar cum să-ți explic cît de puternic este acest sentiment ? Mi se pare că m-am născut din nou și că în mine se naște și o nouă conștiință. Niciodată nu m-am privit așa cum mă privesc azi.

Pînă acum n-am avut nici un fel de legătură cu trecutul sau viitorul țării mele, dar în ultima vreme inima mea a trăit revelația minunată a acestei legături măreţe şi adevărate care mă copleşeşte. De aceea, tată, cînd îţi spun că sînt hindusă, să ştii că-ţi spun un adevăr pe care înainte de această revelaţie nu-l puteam admite. Acum ţi-o spun fără şovăială, chiar cu emfază : sînt hindusă ! Şi mărturisindu-ţi acest lucru, inima mea se umple de bucurie !

— Ai reflectat asupra acestei probleme sub toate aspectele şi cu toate implicaţiile ei ? întrebă Paresh babu.

— Crezi că am puterea s-o privesc din toate punctele de vedere ? întrebă Sucharita. Nu pot să-ţi spun decît că am citit şi am discutat mult despre acest subiect. În vremea cînd nu ştiam să văd lucrurile în proporţiile lor reale şi exageram toate amănuntele hinduismului, simţeam un fel de ură împotriva hinduismului, în ansamblu.

Auzind-o vorbind astfel, Paresh babu rămase surprins. Îşi dădea seama că Sucharita gîndea acum altfel şi că înţelegînd un adevăr, scăpase de orice îndoială. Era ceva mai mult decît emoţia ce o stăpînea, emoţie pe care în starea ei actuală n-o putea descrie.

— Tată, continuă Sucharita, cum aş putea oare să spun că sînt o fiinţă fără însemnătate, despărţită de casta şi de ţara mea ? De ce să nu spun : „Sînt hindusă ?“

— Cu alte cuvinte, observă Paresh babu, vrei să mă întrebi pentru ce nu spun şi eu că sînt hindus ? Dacă 'pui astfel problema, să ştii că n-am nici un motiv să nu fac şi eu ca tine. Numai că societatea hindusă refuză să mă recunoască ; iar cei ale căror opinii religioase sînt în acord cu ale mele nu spun că sînt hinduşi.

Văzînd că Sucharita nu-i răspunde nimic, Paresh babu continuă :

— Ţi-am explicat că nici unul dintre aceste motive nu este serios. Toate sînt de ordin exterior şi

omul se poate descurca foarte bine fără a le lua în seamă. Dar mai este şi un motiv profund, de ordin interior, şi anume că nu există nici o modalitate de a fi admis în societatea hindusă. În orice caz, e cert că nu există o cale dreaptă şi chiar dacă ar exista ar fi o cale lăturalnică, pe uşa din dos. Societatea hindusă nu este pentru toată lumea... ci numai pentru cei cărora destinul le-a hărăzit să se nască hinduşi.

— Dar tată, toate societăţile sînt astfel croite, interveni Sucharita.

— Nu, răspunse Paresh babu, nici o societate mai importantă nu este aşa. Porţile societăţii musulmane sînt deschise pentru oricine vrea să intre... societatea creştină de asemenea primeşte pe orişicine — chiar şi în diferitele ramuri ale creştinismului se petrece la fel. Să zicem că aş vrea să devin englez, ei bine n-ar fi absolut imposibil. Dacă trăiesc un timp destul de îndelungat în Anglia şi urmez obiceiurile lor — pot fi inclus în societatea engleză chiar fără a mă creştina. E uşor să intri într-un labirint, dar e mai greu să ieşi din el. Pentru un hindus situaţia este inversă. Căile de a intra în societatea hindusă sînt cu desăvîrşire închise, în timp ce există mii de căi de a ieşi dintr-însa.

— Şi totuşi, tată, argumentă Sucharita, hinduismul n-a dispărut de-a lungul veacurilor. Societatea hindusă dăinuieşte.

— Trebuie să treacă mult timp pînă să-ţi poţi da seama că o societate a dispărut, răspunse Paresh babu. Odinioară uşile de din dos erau deschise, permiţînd accesul în societatea hindusă. În vremea aceea, ţara noastră se fălea cu faptul că un om de origine nearianã putea deveni hindus. Chiar şi în vremea dominaţiei mahomedane, influenţa *rajah* [1]-ilor şi a *zemindar* [2]-ilor hinduşi se resimţea pretutindeni ; de aceea au crescut piedicile şi pedepsele pentru cei ce voiau să părăsească societatea hindusă.

[1] Principe sau rege.

[2] Înalt demnitar.

Acum, întrucît englezii prin legile lor tratează deopotrivă pe toţi cetăţenii, nu mai există posibilitatea de a opri în mod artificial plecarea cuiva din societatea hindusă. Aşa că în ultima vreme numărul hinduşilor din India a scăzut, iar al mahomedanilor a crescut. Dacă lucrurile vor continua astfel, încetul cu încetul musulmanii vor ajunge să predomine şi nu vom mai putea numi această ţară Hindustan [1].

— Dar tată, exclamă Sucharita cu desperare, nu este oare datoria noastră, a tuturor, să evităm această situaţie? Părăsindu-i pe hinduşi nu contribuim şi noi la împuţinarea lor? Acum e momentul să ne strîngem rîndurile în jurul hinduismului!

— Îţi închipui că ajunge să doreşti ceva ca să-l şi realizezi? Crezi că putem ţine pe cineva în viaţă numai pentru că-l iubim? întrebă Paresh babu punîndu-i cu afecţiune mîna pe spate. Există o lege a conservării naturale şi cel ce iese de sub ocrotirea acestei legi este în mod firesc părăsit de toată lumea. Societatea hindusă îşi jigneşte şi-şi abandonează membrii — şi de aceea în zilele noastre e din ce în ce mai greu să ne păstrăm respectul faţă de noi înşine. Astăzi nu mai putem să ne ascundem în dosul unui paravan... drumurile sînt deschise înspre toate colţurile lumii şi societatea noastră este invadată din toate părţile... Azi zadarnic ridicăm ziduri şi construim zăgazuri de legi şi dogme religioase — nu ne mai putem izola faţă de răul dinafară. Dacă societatea hindusă nu-şi trezeşte de grabă toate forţele acumulate şi lasă frîu liber acestei molime distrugătoare, contactul cu lumea dinafară îi va da o lovitură mortală.

— Nu înţeleg ce vrei să spui, zise Sucharita îndurerată. Dacă este adevărat că azi toată lumea părăseşte societatea hindusă, voi căuta măcar eu să rămîn în ea. Tocmai pentru că sîntem copiii acestor vremuri grele, trebuie să fim uniţi la restrişte.

[1] Adică „ţara hinduşilor". Hindustanul includea în timpul stăpînirii engleze teritoriile Indiei şi Pakistanului de astăzi.

— Măicuță, zise Paresh babu, nu vreau să combat ideile ce s-au trezit în sufletul tău. Caută-ți liniștea în rugăciune și încearcă să judeci lucrurile punîndu-le în armonie cu adevărul și cu ideea binelui pe care le simți în inima ta ; astfel cu timpul vei vedea totul limpede. Nu-l coborî pe El, care este mai presus de toate, în fața țării tale sau a altcuiva — o asemenea atitudine nu e nici spre binele tău, nici spre binele patriei. Cu aceste gînduri în minte, vreau să-I consacru Lui ființa mea întreagă, cu tot sufletul meu... și numai atunci voi putea găsi atitudinea cea mai justă față de țara mea și față de toată lumea.

În acest moment Paresh babu fu întrerupt de un servitor, care îi înmînă o scrisoare.

— N-am ochelarii la mine, zise Paresh babu, și a început să se întunece. Fii bună și citește-mi-o tu.

Sucharita luă scrisoarea și i-o citi. Venea din partea unui comitet al Brahmo Samajului și era semnată de mai mulți membri de seamă. Scrisoarea spunea că întrucît Paresh babu consimțise ca una dintre fiicele sale să se căsătorească după rituri nebrahmoiste și avea chiar de gînd să ia parte la ceremonia cununiei, Brahmo Samajul nu-l mai poate socoti membru al conducerii sale. Dacă voia să spună ceva întru apărarea lui, putea să-și expună argumentele în scris și să le prezinte comitetului înainte de duminica viitoare, cînd hotărîrea definitivă se va lua cu majoritate de voturi.

Paresh babu luă scrisoarea și o puse în buzunar, iar Sucharita, ținîndu-l de mînă, începu să se plimbe iarăși alături de el prin grădină. Încetul cu încetul, întunericul serii se adînci și în ulicioara vecină se aprinse un felinar.

— Tată, zise Sucharita cu gingășie, a sosit vremea meditației dumitale. Aș vrea să mă lași să stau și eu azi cu dumneata.

Și Sucharita îl însoți în casă ; intrară împreună în camera de rugăciune, unde covorașul era întins pe jos ca de obicei și lumînarea sta aprinsă. În seara aceasta Paresh babu rămase în meditație mai

mult decît de obicei ; după ce spuse cu glas tare o scurtă rugăciune, se ridică să plece. Cînd deschise uşa să iasă, îi văzu pe Lolita şi pe Binoy aşteptînd tăcuţi în faţa uşii. Cei doi se aplecară la picioarele lui făcînd *pronam*-urile cuvenite, iar el îşi puse mîinile pe capetele lor în semn de binecuvîntare. Se întoarse apoi spre Sucharita şi-i spuse :

— Măicuţă, mîine am să trec pe la tine. Lasă-mă acum singur să-mi isprăvesc treburile.

Şi ieşi din cameră.

Sucharita plîngea încet, nemişcată ca o statuie, în întunericul de pe verandă. Lolita şi Binoy, de asemenea, şezură multă vreme tăcuţi.

Cînd Sucharita se ridică să plece, Binoy îi spuse cu glas rugător :

— Didi, nu vrei să ne binecuvîntezi şi tu ? Şi îngenunchind îi făcu obişnuitul *pronam*.

Vorbele Sucharitei erau înecate în hohote de plîns, aşa încît numai Dumnezeu i le-a putut desluşi.

Între timp Paresh babu se dusese în camera lui să răspundă la scrisoarea comitetului Brahmo Samajului. Iată ce scrise el : „Căsătoria Lolitei trebuie să fie făcută sub oblăduirea mea ; dacă din acest motiv mă excludeţi dintre voi, nu vă condamn. Nu-mi rămîne decît să mă rog lui Dumnezeu, ca, după ce voi fi alungat din toate societăţile, să mă lase să mă adăpostesc la picioarele Lui !"

CAPITOLUL LXIX

Sucharita era nerăbdătoare să-i repete lui Gora tot ce vorbise cu Paresh babu. Oare Gora îşi dădea seama că India, asupra căreia el îi deschisese ochii şi căutase să-i trezească cea mai fierbinte dragoste a inimii ei, era ameninţată de ruină şi pieire ? Vreme îndelungată India trăise graţie unor legi interne proprii şi hinduşii nu avuseseră motive de îngrijorare. Dar nu sosise oare momentul ? Era bine

oare să stea fiecare cu brațele încrucișate la el acasă, la adăpostul unor legi străvechi așa cum procedaseră în trecut ?

Sucharita își zise : „Iată o acțiune la care aș putea participa și eu. Dar cum anume ?“ Se gîndea că venise timpul ca Gora să vină și să-i spună ce are de făcut, să-i arate drumul. Dacă Gora i-ar înlătura piedicile din cale și ar învăța-o cum să nesocotească disprețul lumii, așezînd-o la locul ce i se cuvine, adevărata valoare a muncii ei ar depăși cu mult scandalul și jignirile meschine ale opiniei publice. Sufletul Sucharitei se umplu de mîndrie, în timp ce se întreba de ce n-o pune Gora la încercare, dîndu-i o misiune foarte grea... Era convinsă că în tot partidul lui nu exista nici un om gata să se sacrifice cu totul fără preget, ca ea ! Cum de n-a văzut el cît de utile ar putea fi zelul și puterea ei de sacrificiu ? Nu era o pierdere pentru țară dacă ea rămînea inactivă, înconjurată și îngrădită de oprobiul public ? Uitînd totul Sucharita își zicea : „E cu neputință să mă părăsească în felul acesta ! Trebuie să se întoarcă la mine ! Trebuie să mă caute ! Pînă la urmă, se va dezbăra de orice șovăire și sfială. Oricît de mare și de puternic este, are nevoie de mine — mi-a spus-o o dată chiar el, cu gura lui... Să poată oare uita toate acestea din pricina unor palavre deșarte ?“

Deodată apăru Satish în goana mare și oprindu-se lîngă ea, zise :

— Didi !

— Ce s-a întîmplat, domnule Vorbălungă ? exclamă Sucharita îmbrățișîndu-l.

— Știi că luni se mărită Lolita didi ? îi răspunse Satish cu o întrebare. O să mă mut cîteva zile în casa lui Binoy babu. El m-a poftit.

— Ai întrebat-o și pe mătușica ? zise Sucharita.

— Da, i-am spus, răspunse Satish. A fost mînioasă și a spus că nu știe nimic despre toate astea și apoi a zis că trebuie să te întreb pe tine și să fac cum zici tu ! Didi, te rog, lasă-mă să mă duc !

Am să-mi fac lecţiile ca şi pînă acum. Am să citesc în fiecare zi şi Binoy babu o să mă ajute.

— Dar ai să-i zăpăceşti pe toţi, mai ales acum cînd se fac asemenea pregătiri, obiectă Sucharita.

— Oh, nu, didi, strigă Satish, îţi făgăduiesc că n-am să-i supăr cu nimic.

— Ai de gînd să-l iei şi pe Khude, căţelușul? întrebă Sucharita.

— Sigur că da, răspunse Satish, trebuie să-l iau. Binoy babu mi-a spus să-l aduc şi pe el. Am primit o invitaţie specială pentru el, tipărită pe hîrtie roşie şi adresată pe numele lui, în care scrie că trebuie să vină cu toată familia la ospăţ.

— Dar ce, Khude are familie? întrebă Sucharita.

— Sigur că are. Binoy babu zice că eu sînt familia lui! exclamă Satish iritat. Şi mi-a mai spus să aduc şi cutia de muzică. Te rog, didi, dă-mi-o... îţi promit că n-o stric!

— Ah, ce fericită aş fi dacă ai strica-o! exclamă Sucharita. Acum înţeleg pentru ce a fost atîta vreme prieten cu tine: voia să pună mîna pe muzicuţa ta, ca să nu cheltuiască cu taraful la nuntă! Va să zică, şi-a făcut din vreme socoteala! Nu-i aşa?

— Nu, nici vorbă de una ca asta! strigă Satish supărat. Binoy babu mi-a spus că vrea să-i fiu cavaler de onoare. Ce are de făcut un cavaler de onoare, didi?

— Trebuie să postească toată ziua, îl păcăli Sucharita.

Dar Satish n-o crezu. Sucharita îl trase lîngă ea şi începu să-l întrebe:

— Ia spune-mi tu mie, domnule Vorbălungă, ce-ai să te faci tu cînd ai să fii mare?

Satish nu zăbovi cu răspunsul, pentru că îşi dăduse de mult seama cît de deştept era şi văzuse şi cîtă putere avea învăţătorul lui. Aşa că răspunse pe dată că voia să se facă şi el învăţător.

— Ai să ai mult de lucru, zise Sucharita după ce află dorinţa lui Satish. Ce părere ai dacă am munci împreună? Trebuie să ne dăm toată oste-

neala ca țara noastră să devină măreață ! Dar oare trebuie s-o facem noi măreață ? Există oare vreo țară mai măreață ca a noastră ? De fapt, viața noastră este aceea care trebuie să fie măreață ! Știi asta, Satish ? Mă înțelegi ?

Satish nu era omul care să recunoască incapacitatea sa de a înțelege ! De aceea spuse cu emfază :

— Da !

— Tu știi cît de măreață e țara noastră și neamul nostru ? continuă sora lui. Cum să-ți explic ? Țara noastră e minunată ! Mii și mii de ani, vrerea lui Dumnezeu a fost ca ea să întreacă toate țările lumii ! Știi tu cîți oameni din alte țări au venit la noi pentru a împlini vrerea Lui ? Știi tu cîți oameni mari s-au născut pe aceste meleaguri ? Cîte războaie mari s-au desfășurat pe acest pămînt ? Cîte adevăruri nestrămutate au fost rostite aici ! În ce austeritate au trăit unii oameni la noi ! Sub cîte aspecte variate a fost studiată religia în această țară ! Cît de multe soluții s-au găsit pentru a explica misterul vieții ! Aceasta este India noastră ! Tu, frățioare, trebuie s-o cunoști în toată măreția ei și niciodată să nu uiți acest lucru sau s-o disprețuiești ! Ceea ce-ți spun azi vei înțelege o dată, mai tîrziu... deși cred că și acum înțelegi ceva din cele ce-ți spun. Un lucru trebuie însă să-l știi : te-ai născut într-o țară mare și trebuie să muncești din tot sufletul pentru ea.

— Dar tu, tu ce ai de gînd să faci, didi ? întrebă Satish după un moment de tăcere.

— Am să muncesc și eu în același scop, răspunse Sucharita. Vrei să mă ajuți ?

— Da, vreau ! zise Satish umflîndu-și pieptul cu mîndrie.

În casa ei Sucharita nu avea pe nimeni căruia să-i poată spune tot ce avea pe suflet, de aceea torentul de simțăminte se revărsă cu toată forța asupra frățiorului ei. Limbajul folosit nu se prea potrivea cu mintea unui băiețandru de vîrsta lui, dar Sucharita nu ținu seama de acest lucru. Adevărul pe care-l descoperise o entuziasma atît de

tare, încît i se părea că dacă-l va tălmăci limpede, îl vor înțelege deopotrivă bătrîni și tineri, fiecare după posibilitățile lui... și era convinsă că trebuie să spună totul. Pentru că dacă ar încerca să trunchieze ideile, ca să le facă pe înțelesul oamenilor, ar deforma adevărul.

Satish, căruia i se aprinsese imaginația, zise :

— Cînd am să fiu mare, o să am mulți bani...

— Oh, nu, nu, nu ! exclamă Sucharita. Nu vorbi despre bani. Nici unul dintre noi n-are nevoie de bani, domnule Vorbălungă. Munca pe care trebuie s-o îndeplinim cere numai devotamentul și viața noastră întreagă.

În acest moment intră Anandamoyi. Cînd o văzu, Sucharita se simți cuprinsă de o profundă emoție. Se aplecă și-i șterse praful de pe picioare. Satish încercă s-o imite, dar o făcu cu multă stîngăcie, întrucît n-avea o înclinare firească pentru aceste deprinderi.

Anandamoyi îl trase pe Satish lîngă ea, îl sărută pe creștet, apoi întorcîndu-se spre Sucharita zise :

— Am venit, măicuță, să mă sfătuiesc cu tine, pentru că n-am pe nimeni căruia să-i pot cere părerea. Binoy m-a rugat să-i îngădui să facă nunta în casa mea. Dar eu l-am întrebat dacă un nabab atît de mare ca el n-ar trebui să facă nunta în casa lui. În fine, cum asta nu se poate, am găsit o casă nu departe de a ta. Vin chiar acum de acolo. Te rog, spune-i lui Paresh babu și roagă-l să consimtă.

— Tata își va da consimțămîntul fără ezitare, o asigură Sucharita.

— Bine. Atunci, hai vino și tu cu mine acolo. Nunta va fi luni și în cele cîteva zile cîte ne-au mai rămas trebuie să rînduim casa. Nu prea avem multă vreme ! De fapt, m-aș putea descurca și singură, dar știu că lui Binoy i-ar face plăcere dacă ar ști că m-ai ajutat și tu. N-a îndrăznit să ți-o ceară de-a dreptul — adevărul este că nici n-a pomenit numele tău — dar am înțeles că l-ar mîhni. Cred că nu e bine să stai deoparte... aceasta ar durea-o și pe Lolita.

— Mamă, dumneata poţi lua parte la această cununie ? exclamă Sucharita uluită.

— Ce vrei să spui ? întrebă Anandamoyi. Ce vorbă e asta „să iau parte" ? Doar nu sînt o străină ! E nunta lui Binoy ! Eu trebuie să fac toate pregătirile pentru această sărbătoare ! Dar lui Binoy i-am spus că la căsătorie nu vin ca ruda lui, ci din partea miresii... o va lua pe Lolita din casa mea !

Anandamoyi simţea o profundă milă faţă de Lolita, pentru că propria ei mamă o părăsise într-un moment atît de grav al vieţii ei. De aceea se străduia din răsputeri ca fetei să nu-i lipsească afecţiunea. În grija ei de a o înlocui pe mama fetei, Anandamoyi se gîndise s-o gătească cu mîinile ei pe Lolita, să facă toate cele necesare la sosirea mirelui şi să-i primească cum se cuvine pe cei doi sau trei musafiri ce vor veni probabil la nuntă. Hotărîse să rînduiască totul în casă, aşa încît Lolita să se simtă din primul moment în căminul ei.

— N-o să aveţi neplăceri dacă faceţi aceste lucruri ? întrebă Sucharita.

— S-ar putea să am, dar ce importanţă are ? exclamă Anandamoyi aducîndu-şi aminte de ceea ce spusese Mohim în legătură cu nunta lui Binoy. Chiar dacă o să fie puţină zarvă, e de ajuns să stau liniştită cîtăva vreme şi apoi totul se uită.

Sucharita ştia că Gora nu va veni la nuntă. Ar fi vrut să afle însă dacă el încercase s-o împiedice şi pe Anandamoyi să ia parte. Numai că îi era peste puteri să pună întrebarea, iar Anandamoyi nici nu pomeni de numele lui Gora.

Harimohini aflase de sosirea lui Anandamoyi, dar îşi mai văzu o vreme de treburile casei şi abia după cîtăva vreme veni s-o salute.

— Ce mai faci, didi ? o întrebă ea. De mult nu te-am văzut şi nici veşti despre dumneata n-am avut !

— Am venit să-ţi răpesc nepoata, zise Anandamoyi şi îi explică planul ei.

După o scurtă tăcere, cu o expresie de profundă nemulţumire Harimohini zise :

— Eu nu mă amestec în asemenea chestiuni.

— Nici vorbă, surioară, nu-ți cer să-mi dai vreun ajutor, zise Anandamoyi. Vreau să-ți spun doar să nu fii îngrijorată de lipsa Sucharitei, căci va fi tot timpul cu mine.

— Dacă așa stau lucrurile, dă-mi voie să-ți spun părerea mea, începu Harimohini. Radharani spune mereu că e hindusă și, de fapt, purtarea ei din ultima vreme o adevereşte. Dar dacă vrea să intre în comunitatea hindusă, trebuie să fie mai prevăzătoare. Deocamdată, cu toate că se spun destul de multe despre ea... cred că-i voi putea netezi calea, dar de acum încolo ar trebui să fie foarte atentă. Prima întrebare pe care o va pune lumea este : pentru ce mai este încă nemăritată ? Răspunsul la această întrebare vom reuși... într-un fel sau altul... să-l ocolim... De altfel nu mă tem că nu-i vom găsi un bărbat bun dacă-l căutăm, dar dacă începe iar viața din trecut, cum o mai putem salva, spune și dumneata ? Faci parte dintr-o familie hindusă, așa că înțelegi foarte bine situația... de aceea cum poți vorbi astfel ? Dacă aveai o fată, i-ai fi cerut să ia parte la nunta asta ? N-ai fi fost obligată să te gîndești și la măritișul ei ?

Anandamoyi rămase atît de surprinsă, încît se uită mirată la Sucharita, care se înroșise de mînie.

— Bine, dar n-o silesc să ia parte, zise Anandamoyi. Dacă ea nu vrea, eu...

— Nu înțeleg de loc ce vrei, exclamă Harimohini. Fiul dumitale i-a umplut capul cu ideile lui despre hinduism și acum, vii și dumneata cu ideile dumitale ! Parcă acum ai picat din cer !

Unde era Harimohini din trecut, ființa umilă din casa lui Paresh babu, care la cel mai mic semn de prietenie din partea cuiva, se lipea de el cu atîta sete de apropiere ? Azi părea o tigroaică ce-și apără drepturile. Stătea la pîndă, temîndu-se tot timpul de forțele ostile ce ar încerca să i-o răpească pe Sucharita. Nu mai știa cine e de partea ei și cine îi e potrivnic... și se îndoia de oricine în sufletul ei. Inima-i nu-și mai găsea mîngîiere în zeul care-i

dăduse ajutor în vremea cînd lumea era pustie pentru ea. Pe vremuri fusese foarte legată de lucrurile pămînteşti, dar loviturile aprige ale soartei şi nenorocirile o detaşaseră de lume, încît nici prin gînd nu-i trecea că s-ar mai putea lega de bani, case sau rude. Iată însă că acum, după ce rana din suflet începuse să i se vindece, lumea prinse să-şi exercite din nou fascinaţia asupra ei şi, după atîta vreme de renunţare, nădejdile şi dorinţele se trezîră în ea cu puterea din trecut. Graba de a reveni la ceea ce renunţase era atît de violentă, încît devenise mai nerăbdătoare decît fusese în vremea cînd îşi trăia viaţa obişnuită în lume!

Anandamoyi, văzînd schimbarea ce se produsese într-un timp relativ scurt pe chipul şi în ochii, în gesturile şi mişcările, în vorba şi purtarea lui Harimohini, rămase peste măsură de mirată, iar inima ei caldă şi înţelegătoare se umplu de grijă şi de milă pentru Sucharita. Dacă ar fi bănuit cît de puţin existenţa acestui pericol ascuns, n-ar fi venit s-o cheme pe Sucharita la nuntă; iar acum singura ei grijă era cum s-o cruţe de o nouă lovitură.

Cînd Harimohini îl atacase, indirect, pe Gora, Sucharita fără o vorbă se ridicase şi ieşise din odaie.

— Nu trebuie să te superi, surioară, zise Anandamoyi. Abia acum am înţeles totul şi n-am să-i mai cer ajutorul. Nu-i mai vorbi fetei despre asta. Ea a fost crescută într-un anumit fel şi dacă este supusă brusc unei constrîngeri, n-o va putea răbda.

— Crezi că la vîrsta mea nu înţeleg acest lucru? zise Harimohini mîhnită. Întreab-o să-ţi spună cinstit dacă am supărat-o vreodată cu ceva! A făcut întotdeauna ce-a vrut şi nu i-am spus niciodată nici o vorbă. Pentru mine e de ajuns dacă Dumnezeu mi-o ţine în viaţă! Oh! vai de sufletul meu, că nu pot dormi de grija celor ce mi s-ar putea întîmpla într-o bună zi!

Cînd Anandamoyi plecă, Sucharita ieşi din camera ei, îi făcu *pronam*-ul cuvenit, iar Anandamoyi punîndu-i mîna pe cap îi zise cu afecţiune:

— Am să vin pe aici şi am să-ţi povestesc totul, n-ai de ce să fii supărată. Cu ajutorul Domnului, totul se va rîndui cum e mai bine.

Sucharita nu răspunse nimic.

A doua zi dis-de-dimineaţă, Anandamoyi se duse împreună cu servitoarea ei Lachmiya să cureţe casa de praful ce se strînsese şi tocmai cînd duşumelele erau pline de apă, apăru Sucharita. Văzînd-o, Anandamoyi aruncă mătura din mînă şi o strînse la piept. Apoi începură să frece, să cureţe şi să spele totul prin casă.

Paresh babu îi dăduse Sucharitei bani suficienţi pentru a acoperi toate cheltuielile, aşa că ele întocmiră o listă de cheltuieli şi apoi se apucară s-o verifice punct cu punct.

Curînd după aceea sosi şi Paresh babu împreună cu Lolita. Fata nu mai putuse îndura atmosfera de acasă — nimeni nu îndrăznea să-i vorbească, iar tăcerea aceasta o înnebunea. Cînd, peste toate acestea, începură să apară nenumăratele prietene ale doamnei Baroda pentru a-şi exprima compasiunea faţă de nenorocirea ce o lovise, Paresh babu socoti că este mai bine s-o scoată definitiv din casă pe Lolita. La plecare, Lolita se duse să şteargă praful de pe picioarele mamei sale, iar cînd fata ei ieşi, doamna Baroda întoarse capul cu ochii scăldaţi în lacrimi. În adîncul inimii lor Labonya şi Lila erau foarte emoţionate de căsătoria Lolitei şi dacă ar fi găsit o scuză sau ar fi putut inventa un pretext, ar fi alergat să participe la nuntă. Dar cînd Lolita îşi luă rămas bun de la ele, îşi amintiră de datoria lor nestrămutată faţă de Brahmo Samaj şi arborară chipuri solemne. La uşă, Lolita îl zări pe Sudhir, dar cum în spatele lui stăteau mai mulţi oameni în vîrstă, nu se putu opri să-i vorbească. Odată urcată în trăsură, observă un pachet într-un colţ ; îl desfăcu şi găsi o vază de argint, pe care era gravat „Binecuvîntarea Domnului asupra tinerilor căsătoriţi", iar pe vază era prinsă o carte de vizită, cu iniţialele lui Sudhir. Lolita hotărîse să nu plîngă în ziua aceea, dar cînd văzu acest unic semn de afec-

țiune din partea prietenului ei din copilărie chiar în clipa cînd părăsea casa părintească, nu-și putu stăpîni lacrimile și ele prinseră a curge șiroaie. Paresh babu își șterse și el ochii, în timp ce ședea tăcut în trăsură.

— Intră, scumpa mea, intră ! strigă Anandamoyi prinzînd-o pe Lolita de amîndouă mîinile și poftind-o în casă de parcă ar fi așteptat-o.

— De data aceasta Lolita a plecat definitiv din casa noastră, zise Paresh babu și vocea îi tremura în timp ce vorbea.

— N-o să-i lipsească aici nici dragostea, nici afecțiunea, tată, zise Sucharita luîndu-l de mînă.

Cînd Paresh babu era gata de plecare, Anandamoyi, acoperindu-și capul cu *sari*-ul, se apropie de el și se înclină în fața lui, iar Paresh babu emoționat îi răspunse și el cu o plecăciune.

— Să nu vă faceți griji pentru Lolita, zise Anandamoyi căutînd să-l liniștească. Nu va avea de suferit niciodată nimic din partea celui căruia i-o încredințați. Dumnezeu mi-a dat, în sfîrșit, ceea ce-mi doream atît de mult. N-am avut fată — și acum am. Nădăjduisem că mireasa lui Binoy îmi va umple acest gol și iată că Dumnezeu mi-a împlinit dorința. E minunat că mi-a dăruit o fată atît de deosebită ! Nici în vis nu puteam spera să am atîta noroc !

Aceasta a fost prima mîngîiere pe care o primea Paresh babu, primul moment de liniște din ziua cînd începuse agitația cu căsătoria Lolitei. Iată, în sfîrșit, un loc pe lume unde inima lui se putea odihni !

CAPITOLUL LXX

După ce fusese eliberat din închisoare, Gora primise zilnic atîția vizitatori încît, asaltat de admirația și discuțiile lor, abia mai apuca să respire ; sim-

ţea că trebuie să plece de acasă. De aceea începu să cutreiere din nou satele din jurul Calcuttei.

De obicei pleca în zori după ce lua o mică gustare şi se întorcea noaptea tîrziu. Se urca în tren la Calcutta, se dădea jos la o gară din apropiere şi apoi o pornea pe jos dintr-un sat într-altul. Se oprea prin casele olarilor, ale vînzătorilor de ulei şi ale altor oameni din casta de jos. Cei ce-l primeau nu prea înţelegeau pentru ce acest tînăr brahmin, cu o statură de uriaş şi cu pielea albă, vine pe la ei şi îi iscodeşte despre bucuriile şi necazurile lor ; adeseori se arătau chiar bănuitori. Dar Gora, neţinînd seama de bănuielile şi şovăiala lor, colinda mai departe satele şi chiar dacă uneori auzea vorbe neplăcute la adresa lui, nu le lua în seamă.

Pătrunzînd mai adînc în felul lor de viaţă, un gînd începu să-l urmărească. Îşi dădu seama că la oamenii de la ţară legăturile sociale erau mult mai puternice decît în rîndurile oamenilor instruiţi. În acest mediu, zi şi noapte fără contenire, fiecare gest, mîncarea, băutura, sărbătorile, contactul cu oamenii şi obiectele, erau în toate casele sub controlul vigilent al societăţii. Fiecare om avea o încredere nezdruncinată în obiceiurile sociale ; de altfel, nici prin gînd nu le trecea să pună în discuţie asemenea probleme. Iar credinţa nestrămutată în tradiţie şi robia impusă de societate nu le mai lăsa nici un pic de forţă pentru îndeplinirea sarcinilor inerente vieţii cotidiene. De fapt, Gora se întreba dacă pe lumea aceasta se mai găseşte o specie atît de neajutorată, atît de temătoare, de incapabilă să judece ce-i este de folos ca omul ? În afară de respectarea datinilor tradiţionale, mintea lor era cu desăvîrşire incapabilă să se preocupe de bunăstarea lor, şi chiar dacă cineva încerca să-i lămurească, nu înţelegeau. Pentru ei, opreliştile, sub ameninţarea pedepselor şi în spiritul sectarismului lor, erau cel mai important lucru pe lume... de parcă fiinţa lor era încătuşată din cap pînă la picioare într-o plasă ţesută din diferite pedepse, ce s-ar abate asupra lor dacă ar încălca una din regulile care le interziceau

cîte ceva la fiece pas... Plasa era țesută din datorii, iar robia era creată nu de vreun rege, ci de creditori și de cămătari. Între cei înlănțuiți în robie nu se crease o legătură atît de puternică încît oamenii să se simtă uniți și să stea umăr la umăr, atît la nenorocire cît și la bucurie. Gora se văzu silit să înțeleagă limpede că sub acest scut al tradiției și datinilor, omul sugea sîngele semenilor săi aducîndu-i fără milă în cea mai neagră mizerie. Adeseori i-a fost dat să vadă cît de nemiloasă era societatea față de oameni. Tatăl unui biet om suferise multă vreme de o boală, fiul își cheltuise aproape tot avutul pentru a-i găsi leacuri, a-l duce pe la doctori și a-i cumpăra o hrană mai bună și nimeni nu-l ajutase cu nimic... Ba dimpotrivă, oamenii din sat stăruiau în a-i spune că boala lungă a tatălui său trebuie să fie pedeapsa pentru vreun păcat neștiut și deci trebuie să mai cheltuiască și alți bani pentru a face o ceremonie de penitență. Tot satul știa cît de sărac și neajutorat era sărmanul om, dar nimănui nu-i era milă de el. Așa se petreceau lucrurile în toate domeniile vieții sociale. Întocmai cum, după ce o bandă de tîlhari jefuia un sat, ancheta poliției era pentru sat o nenorocire mai mare decît jaful, ceremonialul obligatoriu de la înmormîntarea unui părinte era o nenorocire mult mai mare decît moartea lui. Sărăcia sau incapacitatea de-a face față unor obligații sociale nu este socotită o scuză... indiferent cum, datoria față de societate trebuie plătită pînă la bănCuță. Societatea nu cunoaște milă și îndurare. La căsătorie, familia mirelui născocește cele mai diferite motive pentru a stoarce cît mai mult de la tatăl miresei și nimănui nu-i este milă de bietul om. Gora își dădu seama că societatea nu-l ajută pe om la strîmtoare, nu-l îmbărbătează la nenorocire, nu face decît să-l copleșească cu pedepse și să-l umilească pînă la distrugere.

În societatea instruită unde crescuse și trăise, Gora nu avusese prilejul să observe acest lucru, pentru că în lumea lui exista o forță ce acționa din exterior și forma un front unitar în sprijinul bine-

lui obștesc. În această societate văzuse că se făceau multe eforturi spre realizarea unității și că singura primejdie era doar ca nu cumva strădania pentru această unitate să fie zădărnicită prin imitarea altor societăți.

Dar în mijlocul letargiei vieții rurale, unde presiunile dinafară nu aveau un efect vizibil, Gora înțelese deslușit slăbiciunile patriei sale. Nicăieri nu putu descoperi vreo urmă a religiei lor, care prin devotament, iubire, milă, respectul omului față de sine însuși și față de întreaga omenire să dea putere, viață și fericire tuturor. Tradiția, care se mărginea să-i împartă pe oameni în caste și să separe o castă de alta înlăturînd chiar iubirea, nu căuta să concretizeze rezultatele gîndirii raționale a omului, ci punea piedici la fiece pas acțiunilor umane. Rezultatele nefaste și brutale ale acestei robii oarbe apăreau atît de limpede în ochii lui Gora și se manifestau atît de variat în satele prin care colinda (dîndu-i posibilitatea să vadă cum, sub diferite aspecte, ea distruge însăși munca, înțelepciunea, sănătatea și principiile religioase ale oamenilor !), încît nu se mai putea amăgi cu mrejele iluziilor pe care singur și le făurise.

În primul rînd, Gora observă că la sate, în castele inferioare, din cauză că fetele erau puține la număr sau poate din alt motiv, băiatul nu putea lua o fată în căsătorie decît dacă oferea el o zestre mare. De aceea, mulți bărbați rămîneau neînsurați sau nu se căsătoreau decît la o vîrstă înaintată. Pe de altă parte, recăsătorirea văduvelor era strict oprită. Urmarea era că în multe familii oamenii aveau sănătatea zdruncinată și acest neajuns era deopotrivă resimțit de toată comunitatea. Fiecare om trebuia să-și rabde nenorocirea și nimeni nu știa cum se poate îndrepta răul. Astfel tocmai Gora, care nu admitea în lumea lui nici o slăbire a legilor tradiționale, era gata să-i dea tradiției lovitura de grație aici în mediul rural. Izbutise să-i convingă pe preoți, dar poporul refuza să-i accepte teoriile. În simplitatea lor oamenii exclamau furioși :

„Toate bune și frumoase, dar ar trebui ca voi, brahminii, să admiteți recăsătorirea văduvelor și numai după aceea vă vom urma și noi."

Ceea ce îi irita cel mai mult era impresia că Gora îi disprețuia pentru că făceau parte din casta de jos și că sfaturile pe care le dădea erau bune numai pentru oamenii de rînd.

În cursul peregrinărilor sale prin diferite sate, Gora observă că în rîndurile mahomedanilor domina un spirit de unire. Ori de cîte ori o nenorocire sau o calamitate se abătea asupra unui sat, mahomedanii se uneau, așa cum hindușii nu o făceau niciodată ; și adeseori stătea să se întrebe pentru ce exista o deosebire atît de mare între două comunități ce trăiau atît de aproape una de alta. Răspunsul pe care mintea i-l dădea Gora nu voia să-l accepte, pentru că îl durea prea mult să admită că musulmanii erau uniți prin religia lor și nu numai prin obiceiuri și tradiție. Pe de altă parte, datinile mahomedanilor aveau și ele un rol pozitiv în societate, iar religia consolida legăturile dintre ei. Unindu-se laolaltă își creaseră o legătură constructivă : deveniseră nu numai debitori ci și posesori ai unei bogății, la a cărei chemare omul își putea chiar jertfi viața pentru a sta alături de ai săi.

În mediile instruite, Gora scrisese, discutase și ținuse conferințe cu intenția de a-i influența pe alții ; era deci firesc să descrie în culori trandafirii ideile pe care imaginația sa le crease, pentru a-și convinge auditoriul. Lucrurile simple le învăluise în explicații subtile și, în lumina semiobscură a propriilor sale emoții, zugrăvise un tablou fascinant, în locul realității care era de fapt o ruină. Deoarece unii dintre compatrioții săi își detestau țara și pretindeau că tot ce există e rău, Gora, din dragoste nețărmurită pentru patrie, se străduise zi și noapte să ascundă toate lipsurile în dosul paravanului creat de sentimentele sale înălțătoare, pentru a-și salva țara de la insulta unui asemenea dispreț. Gora își învățase pledoaria pe de rost. Nu s-ar putea spune

că voia să demonstreze ca un avocat că totul e perfect ; el era într-adevăr convins că ceea ce e socotit de unii greşit poate fi văzut de alţii ca o virtute. Chiar în situaţiile cele mai grele Gora se străduise ca în faţa partidului advers să ţină capul sus, mîndru de credinţa lui, purtată ca un drapel al victoriei. Lozinca lui era : poporul trebuie să fie readus la cultul adevărat al patriei şi numai după aceea se poate trece la alte acţiuni.

Dar cînd ajunse în mediul rural unde nu mai găsi auditori şi unde nu mai putu demonstra nimic, unde nu trezea nici o opoziţie pentru a nimici apoi pe toţi cei ce-şi disprețuiau ţara, Gora nu mai putea privi adevărul prin nici un fel de văl. Tocmai pentru că nutrea o dragoste atît de fierbinte pentru ţara lui, văzu adevărul în toată goliciunea lui.

CAPITOLUL LXXI

Kailash, cu mijlocul încins de un brîu, îmbrăcat într-o tunică de mătase şi în mînă cu un sac de pînză, apăru în faţa lui Harimohini şi-i făcu *pronam*-urile cuvenite. Părea de vreo treizeci şi cinci de ani ; mic de statură, avea capul mare şi pielea bine întinsă pe obraz. Nu se bărbierise de cîteva zile şi faţa lui părea o mirişte ţepoasă.

Harimohini, fericită că vede după atîta amar de vreme un membru din familia socrului ei, exclamă încîntată :

— Ah, ce bucurie ! Iată-l pe Kailash al meu ! Stai jos, stai jos ! şi întinse o rogojină pe pardoseală. Apoi îl întrebă dacă nu doreşte să bea puţină apă.

— Nu, mulţumesc, îi răspunse Kailash şi adăugă: Arăţi foarte bine.

— Bine ! exclamă Harimohini contrariată. I se părea o insultă să i se spună că arăta bine. Cum poţi spune una ca asta ? Începu a-i enumera metehnele de care suferă şi adăugă : Of, de-aş muri, să scap o dată de trupul acesta prăpădit !

Kailash protestă şi, vrînd să-i arate că deşi fratele lui murise, întreaga lor familie doreşte din tot sufletul ca Harimohini să trăiască cît mai mult, îi zise :

— Nu trebuie să vorbeşti astfel. Dacă n-ai fi în viaţă, eu n-aş fi acum la Calcutta. Aşa cel puţin am unde găsi un adăpost.

După ce-i dădu toate veştile despre rudele şi vecinii din sat, Kailash privi în jurul lui şi întrebă :

— Va să zică asta-i casa, nu-i aşa ?

— Da, răspunse Harimohini.

— E o casă *pukka !*[1] după cîte văd, observă Kailash.

— Şi încă cum ! Păi uite ce bine clădită e ! exclamă Harimohini încercînd să-i trezească entuziasmul.

Kailash începu să examineze totul cu atenţie : văzu că grinzile erau din lemnul cel mai tare iar uşile şi cercevelele nu erau de lemn simplu de mangotier. Avu grijă să măsoare şi grosimea zidurilor, ca să ştie dacă erau numai de o cărămidă şi jumătate, sau de două. Întrebă de asemenea cîte camere erau la parter şi cîte la etaj. În general se arătă mulţumit de cele ce văzu. Nu prea cunoştea preţurile la cărămidă, mortar şi altele, aşa că nu putea face o evaluare nici măcar aproximativă a clădirii ; totuşi, în timp ce şedea mişcîndu-şi degetele de la picioare, îşi făcu socoteala că valoarea casei trebuie să fie de cincisprezece pînă la douăzeci de mii de rupii. Dar, făcînd pe prostul, întrebă :

— Ce crezi, cumnată, casa aceasta o fi costat vreo şapte sau opt mii de rupii ?

— Ce vorbeşti ? exclamă Harimohini surprinsă de lipsa lui de pricepere. Şapte sau opt mii ? ! A costat sigur peste douăzeci de mii !

Kailash cerceta cu luare-aminte tot ce vedea în jurul lui. Se gîndi satisfăcut că printr-o simplă mişcare aprobativă a capului său, poate deveni uni-

[1] Construcţie solidă.

cul stăpîn al acestei case frumoase, atît de bine construite. Apoi zise :

— Ei, astea toate mai merg, dar unde-i fata ?

— A fost chemată pe neașteptate la o mătușă a ei și o să lipsească două sau trei zile, răspunse grăbită Harimohini.

— Atunci n-am s-o pot vedea ? își manifestă regretul Kailash. Poimîine am un proces, așa că mîine trebuie să plec.

— Mai bine amînă procesul, zise Harimohini, și stai aici pînă isprăvești treaba asta.

Kailash se gîndi puțin și-și zise : „Dacă nu mă prezint la proces, ce se poate întîmpla ?... Se pronunță sentința în contra mea. Ei și ? Mai bine văd ce fac aici, cred că îmi iese mult mai mult." În clipa aceea privirea i se opri pe o băltoacă de apă ce se strînsese într-un colț al odăii lui Harimohini. În odaia aceea nu era canalizare sau vreo țeavă de scurgere, iar Harimohini obișnuia să spele zilnic pe jos și se strîngea totdeauna puțină apă într-un colț. Kailash, tulburat de ceea ce văzuse, exclamă :

— Asta nu e bine, cumnată !

— Ce nu e bine, ce s-a întîmplat ? întrebă Harimohini.

— Uite, apa de colo ! Nu se poate s-o lași să se adune așa ! îi zise Kailash.

— Ce vrei să fac ? zise Harimohini iritată.

— În nici un caz nu e bine s-o lași ! protestă Kailash. Are să putrezească dușumeaua ! Uite ce e, soră, ascultă ce-ți spun : în odaia asta să nu mai torni apă pe jos.

Harimohini nu mai zise nimic. Apoi Kailash începu s-o descoasă cum arată Sucharita.

— Ai s-o vezi singur, zise Harimohini. Un singur lucru pot să-ți spun : în familia voastră n-a mai fost pînă azi mireasă ca ea.

— Ce spui ? strigă Kailash. Uiți de soția fratelui meu mijlociu ?

— Pf ! îl întrerupse Harimohini. Nici nu se poate asemui cu Sucharita noastră ! Și-apoi, orice ai spune

nevasta fratelui celui mic este mult mai frumușică decît a celui mijlociu.

Adevărul este că această din urmă cumnată nu se bucura de simpatia lui Harimohini.

Lui Kailash nu-i spunea prea mult comparația dintre viitoarea lui logodnică și cele două cumnate ale sale, întrucît el se lăsa furat de imaginea unei făpturi ideale, plăsmuite de visurile sale : cu ochii migdalați, nasul drept, sprîncenele arcuite și părul lung pînă la mijloc.

Harimohini avu impresia că planul ei are perspectivă de reușită.

CAPITOLUL LXXII

Binoy știa că în ultima vreme Gora pleca de acasă în zorii zilei. Așa că luni, înainte de a se lumina de ziuă, se duse la el ; urcă de-a dreptul la ultimul etaj și intră în odaia lui de culcare. Dar nu-l găsi. Întrebă pe un servitor și află că Gora se afla în templul casei. Binoy, cam surprins de această veste, se duse într-acolo și-l găsi făcîndu-și *puja* [1]. Gora purta un *dhuti* de mătase și un halat tot de mătase, dar corpul său imens era în mare parte gol, lăsînd să i se vadă pielea albă. Binoy era peste măsură de surprins că Gora practica *puja* rituală.

Auzind zgomot de pași, Gora întoarse capul și cînd îl văzu pe Binoy, zise tulburat :

— Nu intra, te rog !

— Nu te teme, îl liniști Binoy. Nu intru. Am venit doar să te văd.

După ce Gora ieși din templul casei și-și schimbă hainele, îl pofti pe Binoy în odaia lui. Acolo, o dată așezați, Binoy începu :

— Frate Gora, știi că azi e luni ?

— Sigur că e luni, zise Gora rîzînd. Calendarul n-are obiceiul să greșească, iar tu, știu că nu te poți

[1] Rugăciune sau serviciu divin închinate unui anumit zeu, care se face în prezența idolului respectiv.

înșela asupra zilei de azi. În orice caz, e sigur că azi nu e marți.

— Gora, probabil că nu vei veni, zise Binoy cu glasul tremurător, dar nu pot face acest pas fără să fi vorbit măcar cu tine. Iată pentru ce am trecut pe la tine atît de devreme.

Gora rămase nemișcat și nu-i răspunse nimic. Binoy continuă :

— Așadar, ai hotărît să nu vii la cununia mea ?

— Nu, Binoy, nu pot veni, răspunse Gora.

Binoy tăcu, iar Gora, căutînd să ascundă durerea ce-i copleșea inima, zise rîzînd :

— Și la urma urmei, ce importanță are dacă nu voi veni eu ? În fond, ai obținut totul de vreme ce ai atras-o pe mama. Mi-am dat toată osteneala s-o opresc, dar n-a fost chip. Trebuie să recunosc că ai fost mai tare decît mine, chiar față de mama mea ! Știi, Binoy, așa cum toate statele de pe hartă se colorează unul după altul în roșu, pe harta mea în curînd voi rămîne singur !

— Nu fi supărat pe mine, frate ! zise Binoy pe un ton rugător. I-am spus nu o dată să nu vină la nunta mea, dar mama mi-a răspuns : „Uite ce este, Binoy, cei ce nu vor să vină la nunta ta nu vor veni chiar dacă-i pofțești, iar cei ce vor să vină vor veni chiar dacă-i oprești ; așa că, vezi-ți de treabă și lasă lumea în pace !“ Zici că am fost mai tare decît tine. În realitate, mama ta a fost mai tare decît tine și nu o singură dată, ci de mii de ori ! Spune, Gora, mai există undeva o mamă ca ea ?

Deși Gora încercase s-o convingă pe Anandamoyi să nu se ducă la nunta lui Binoy, în fundul inimii lui nu era prea supărat că, neținînd seamă de mîhnirea sau furia lui ea nu-l ascultă ; de fapt, Gora se bucura. Era convins că oricît de adîncă ar deveni prăpastia dintre el și Binoy, nimeni și nimic nu-i va răpi prietenului său dragostea nemăsurată pe care mama lui o revărsa asupra lui ca o ploaie de nectar ; de aceea, în sufletul lui, Gora era satisfăcut și liniștit. Știa că dacă aparent ei s-ar despărți, prietenia lor de totdeauna va dăinui, grație dragostei

nepieritoare a unei mame care-î unește pe viață prin cele mai trainice și mai profunde legături.

— Atunci, frate, eu plec, zise Binoy. Dacă-ți este cu neputință să vii, n-am să te aștept, dar te rog nu lăsa să-ți pătrundă în suflet gînduri potrivnice mie. Dacă ți-ai putea da seama ce scop măreț al vieții mele s-a realizat prin această unire, n-ai admite nici o clipă ca această căsătorie să fie un motiv de ruptură în prietenia noastră. Ți-o pot afirma cu toată certitudinea.

Și cu aceasta, Binoy se ridică să plece, dar Gora îl opri :

— Stai jos, Binoy ! Momentul solemn e abia deseară... de ce te grăbești ?

Binoy se așeză din nou, profund emoționat de această caldă și neașteptată invitație.

Și astfel, după o întrerupere atît de îndelungată, începură o discuție intimă ca în trecut. Gora atinse struna caldă ce vibra în ziua aceea și în inima lui Binoy, iar acesta începu a vorbi fără contenire. O mulțime de întîmplări neînsemnate, pe care dacă le-ar fi scris negru pe alb, i s-ar fi părut inutile și ridicole, i se păreau acum cînd le povestea pline de poezie și de armonie. Drama minunată ce se desfășurase în inima sa, Binoy o povesti cu atîta măiestrie încît apăru profund emoționantă și de o frumusețe neîntrecută. Ce era oare această trăire unică în viața lui ? Acest sentiment ce nu putea fi tălmăcit și care îi umplea inima... oare fiecărui om îi era dat să-l trăiască ? Oare fiecare om avea puterea să se bucure atunci cînd devenea conștient de el ? Binoy era convins că în viața de toate zilele era cu neputință ca relația dintre bărbat și femeie să vibreze la o tonalitate atît de nobilă — și iarăși și iarăși îi spunea lui Gora că legătura dintre el și Lolita nu poate fi asemuită cu legătura dintre alți oameni. Ba chiar se întreba dacă ceea ce i se întîmplase lui i se mai întîmplase cuiva pe lume ! Pentru că dacă toți oamenii ar fi trecut prin asemenea stări, ar urma ca întreaga societate omenească să nu-și mai găsească astîmpăr, să fie asaltată din toate păr-

ţile de talazurile unei vieţi noi, aşa cum o dată cu venirea primăverii pădurile îşi manifestă bucuria prin frunze proaspete şi flori. Dacă toţi oamenii ar fi simţit ceea ce simte el, oamenii nu şi-ar mai petrece viaţa atît de monoton, dormind şi mîncînd, ci toată forţa şi frumuseţea vieţii s-ar manifesta firesc, sub diferite forme şi culori. El descoperise bagheta minunată de aur, iar cine se atingea de ea nu putea rămîne indiferent. Prin această atingere, chiar oamenii de rînd deveneau excepţionali şi dacă o dată măcar gustau din forţa acestei rare trăiri, cunoşteau adevărul vieţii.

— Gora, zise Binoy extaziat, pot să-ţi afirm cu certitudine că singurul mijloc prin care, într-o clipă, întreaga fiinţă a omului poate fi deşteptată este iubirea... Motivul n-are importanţă, dar fără îndoială la oamenii de rînd manifestarea acestei iubiri este slabă, aşa că ei nu-şi pot înfăptui Eul lor. ...Nu ştim ce zace în noi, nu putem descoperi ce este ascuns în tainiţele fiinţei noastre şi nu putem consuma forţa acumulată în inimile noastre... de aceea e atîta lipsă de bucurie în jurul nostru şi de aceea lumea caută cu înverşunare distracţiile ! Iată pentru ce în afară de unul sau doi oameni ca tine, nimeni nu-şi dă seama de sufletul măreţ ce trăieşte în fiecare dintre noi... conştiinţa comună este oarbă în faţa acestui adevăr.

Torentul entuziasmului lui Binoy fu întrerupt de Mohim, care se trezise din somn şi acum căsca de zor în timp ce se pregătea să se spele. Binoy se ridică şi-şi luă rămas bun de la Gora.

Rămas singur, Gora ieşi pe terasa de pe acoperişul casei şi suspină adînc privind spre cerul trandafiriu în zorile ce se apropiau. Multă vreme măsură terasa în sus şi-n jos. În ziua aceea nu mai plecă să cutreiere satele ca de obicei.

Toată dimineaţa Gora simţi în inimă un dor şi un pustiu ce nu puteau fi domolite prin nici un fel de activitate. I se părea că nu numai fiinţa lui, ci întreaga putere a vieţii lui întind mîinile şi le înalţă spre cer spunînd : „Vreau lumină, o strălucitoare şi

sublimă lumină." I se părea că totul îi stătea la îndemînă, că diamantele și nestematele nu erau scumpe, că fierul și zalele se găseau ușor... dar unde era lumina gingașă și minunată a zorilor, iluminată de speranță și mîngîiere ? Pentru a dezvolta ceea ce omul posedă nu trebuie o strădanie prea deosebită : căci ființa tinde spre strălucire și dragoste.

Cînd Binoy îi spusese că dacă în anumite momente prielnice bărbatul își găsește refugiu în iubirea unei femei, o trăire rară ce nu poate fi tălmăcită în vorbe îi luminează viața, Gora nu l-a putut lua în derîdere așa cum ar fi procedat mai de mult. Recunoscuse în sinea lui că aici nu era vorba despre o unire obișnuită între două suflete, ci despre o împlinire a vieții omului, o legătură în care totul căpăta o valoare mai mare, fantezia devenea realitate și trupul se umplea cu o viață nouă. Prin acest sentiment trupul și sufletul dobîndeau o forță îndoită, iar viața un suflu nou.

În ziua aceea Binoy urma să fie ostracizat din punct de vedere social și tocmai în ziua aceea simțămîntul din inima lui trezi în inima lui Gora o armonie desăvîrșită. Binoy plecase, dar acordurile melodioase pe care le lăsase în urmă nu conteneau. Așa după cum două fluvii se unesc în drumul lor spre ocean, curentul iubirii lui Binoy se unea cu iubirea din inima lui Gora, cîntînd ca valurile ce se rostogolesc peste valuri. Ceea ce încercase Gora să-și ascundă prin toate mijloacele și pe toate căile, micșorînd, sugrumînd și tăinuindu-și simțămintele, acum se revărsa și rupînd malurile i se dezvăluia clar și deslușit. Gora nu mai avea puterea să pretindă că ceea ce simte el este necuviincios sau demn de dispreț.

Ziua întreagă și-o petrecu frămîntat de aceste gînduri. În cele din urmă, cînd lumina înserării se topi în întuneric, Gora își aruncă un șal peste umeri și ieși pe stradă zicîndu-și : „Am să cer ceea ce mi se cuvine. Altfel am să-mi irosesc viața fără rost pe lumea aceasta."

În sufletul lui Gora nu era nici cea mai mică îndoială că în lumea aceasta Sucharita era aceea care-i aşteaptă chemarea şi se hotărî să facă apel la ea, definitiv, fără înconjur şi imediat.

Trecînd pe străzile înghesuite ale Calcuttei, Gora avea senzaţia că nimeni şi nimic nu-l atinge. Mintea lui era atît de concentrată asupra unui singur subiect, încît nu-şi mai dădea seama de fiinţa lui fizică. Plutea.

Cînd ajunse în faţa casei Sucharitei, Gora îşi reveni brusc. Niciodată nu găsise uşa închisă. De data aceasta însă uşa era închisă, iar cînd apăsă pe clanţă văzu că este încuiată. Pentru moment se opri şovăitor, apoi începu să bată cu putere pînă cînd apăru un servitor care, văzîndu-l pe Gora în întuneric, zise fără a fi întrebat :

— Domnişoara nu e acasă !

— Unde e ? întrebă Gora.

Servitorul îi spuse că plecase de vreo două, trei zile de acasă, ca să ajute la pregătirile pentru nunta Lolitei.

În clipa aceea Gora era aproape hotărît să se ducă la nuntă, dar în timp ce stătea încă locului ezitînd, un bărbat necunoscut ieşi din casă şi îl întrebă :

— Ce este, domnule ? Ce doriţi ?

— Nimic, mulţumesc de întrebare, îi răspunse Gora după ce-l măsură din cap pînă-n picioare.

— Intraţi vă rog şi staţi puţin cu noi. Nu vreţi să fumaţi o lulea ? stărui Kailash.

Kailash se plictisea singur şi i-ar fi făcut plăcere să schimbe cu cineva o vorbă. În timpul zilei vremea trecea într-un fel : se plimba cu luleaua în mînă, se ducea pînă la capătul ulicioarei şi privea trecătorii de pe strada principală, dar cînd se înnopta trebuia să se retragă în casă şi plictiseala punea stăpînire pe el. Discutase cu Harimohini toate problemele care-l interesau şi alte subiecte de conversaţie nu mai găsea, deoarece preocupările ei erau foarte limitate. Kailash îşi aşternuse un pat în cămăruţa de lîngă intrarea principală şi, pufăind

din cînd în cînd din lulea, mai stătea de vorbă cu servitorul ca să-i treacă vremea.

— Nu, mulţumesc, acum nu pot intra, răspunse Gora şi pînă să repete Kailash invitaţia ajunsese pe celălalt trotuar.

Gora era ferm convins că majoritatea întîmplărilor din viaţa lui nu erau accidentale şi nu erau nici măcar determinate de dorinţele lui. Credea că se născuse în această lume pentru a împlini vrerea Celui care ţinea în mînă destinul ţării sale.

De aceea cele mai neînsemnate situaţii din viaţa lui îi apăreau ca avînd o semnificaţie specială. Văzînd deci că în ziua însăşi în care se trezise în inima lui o dorinţă atît de puternică, găsise casa Sucharitei închisă, iar cînd auzi că Sucharita nu era acasă avu convingerea că această zădărnicire a nădejdilor sale avea un sens profund. Cel ce îi călăuzea paşii îi arătase că nu este de acord cu intenţiile lui. I se păru clar că în această viaţă uşa Sucharitei îi va rămîne închisă şi că ea nu-i este hărăzită lui. Un om ca Gora nu-şi permitea să se lase amăgit de propriile-i dorinţe... trebuia să rămînă nepăsător la bucurie sau durere. El era un brahmin indian care trebuie să se închine Fiinţei Divine pentru binele Indiei şi rostul lui era să se dedice unei vieţi religioase pline de austeritate. Dorinţa şi plăcerile nu erau pentru el. Îşi zise : „Dumnezeu mi-a dezvăluit limpede ce sînt plăcerile pămînteşti şi mi-a arătat că ele nu sînt pure şi nu-ţi pot da pacea. Ca şi vinul, ele te atrag şi te ameţesc, dar nu-ţi lasă mintea limpede şi te fac să vezi lucrurile cum nu sînt. Eu sînt un *sannyasin* şi ele nu-şi găsesc locul în credinţa şi în mîntuirea mea."

CAPITOLUL LXXIII

Sucharita, după ce îndurase tirania lui Harimohini, se simţi uşurată ca niciodată în timpul celor cîteva zile petrecute alături de Anandamoyi. Aceasta

ştiu să şi-o apropie în mod atît de natural, încît Sucharitei i se părea că o cunoştea de cînd lumea şi că întotdeauna a fost pe lîngă ea. Anandamoyi avea darul să înţeleagă gîndurile chiar fără o vorbă şi se pricepea să-i liniştească frămîntările. Niciodată încă Sucharita nu rostise din tot sufletul cuvîntul „mamă" aşa cum o făcea acum şi căuta mereu felurite pretexte pentru a spune „mamă" — chiar cînd nu era nevoie. După ce toate pregătirile pentru nunta Lolitei se isprăvirăă, Sucharita se întinse obosită pe patul ei, frămîntată de gîndul că va trebui să se despartă de Anandamoyi. Cu inima copleşită de durere începu să zică cu glas tare „Mamă ! Mamă ! Mamă !", iar lacrimile îi curgeau şiroaie. În clipa următoare Anandamoyi apăru şi se opri lîngă patul ei.

— M-ai strigat ? îi zise ea mîngîind-o pe creştet.

Cînd Sucharita îşi dădu seama că strigase cu glas tare „Mamă ! Mamă !", nu-i putu răspunde nimic şi, ascunzîndu-şi faţa în poala lui Anandamoyi, începu să plîngă cu hohote ; şi plînse aşa pînă cînd mîngîierile lui Anandamoyi o liniştiră. În noaptea aceea dormiră în aceeaşi odaie.

Anandamoyi nu voia să plece din casă imediat după nunta lui Binoy şi zise :

— Amîndoi sînt nepricepuţi... cum să-i las singuri înainte ca întreaga lor gospodărie să fie pusă pe roate ?

— Atunci, mamă, am să mai stau şi eu cu dumneata cîteva zile, zise Sucharita.

— Sigur că da, interveni Lolita, să mai stea şi Suchi didi cîteva zile cu noi.

Satish, auzind noutatea, începu să salte de bucurie şi îmbrăţişînd-o pe Sucharita exclamă :

— Didi, să ştii că rămîn şi eu.

— Tu trebuie să-ţi vezi de lecţii, domnule Vorbălungă, se împotrivi Sucharita.

— Dar mă poate ajuta Binoy babu ! protestă Satish.

— Acum Binoy nu se poate ocupa de tine, zise Sucharita.

— De ce să nu pot? se auzi glasul lui Binoy din camera vecină. Cum îți închipui că am devenit într-o singură zi atît de ocupat, încît să uit tot ce-am învățat noapte de noapte în timpul studiilor?

— Bine, spuse Anandamoyi. Dar ascultă, Sucharita, mătușa ta va consimți?

— Am să-i trimit o scrisoare, răspunse Sucharita.

— Nu, nu-i scrie tu, am să-i scriu eu, propuse Anandamoyi.

Anandamoyi se gîndi că dacă Sucharita își exprima dorința de a mai rămîne, Harimohini va fi supărată pe ea, în schimb dacă ea o roagă s-o mai lase, mînia mătușii se va îndrepta asupra ei.

În scrisoare Anandamoyi spunea că pentru a rîndui toate cele trebuincioase în noua gospodărie, trebuia să mai rămînă cîteva zile, iar dacă Harimohini ar consimți ca și Sucharita să-și prelungească șederea, i-ar fi de mare ajutor.

Cînd Harimohini primi scrisoarea, nu numai că se mînie, ci deveni și bănuitoare. Își zise că după ce pusese capăt vizitelor lui Gora în casa lor, acum mama lui căuta s-o prindă în cursă pe Sucharita și era convinsă că se afla în fața unei conspirații urzite de fiu și mamă. Ba își aduse aminte că de la prima vedere, Anandamoyi nu i-a fost simpatică și-și dăduse seama în ce ape se scaldă.

Dacă ar putea-o vedea pe Sucharita căsătorită și pusă la adăpost în renumita familie Roy, i s-ar ridica o piatră de pe inimă! Dar oare Kailash sau oricare alt bărbat de însurat poate aștepta atîta? Bietul om a afumat pereții pufăind zi și noapte din lulea!

A doua zi după primirea scrisorii, Harimohini luă un servitor și un palanchin și porni dis-de-dimineață spre locuința lui Binoy. Ajungînd acolo, găsi la parter pe Sucharita, Lolita și Anandamoyi pregătind mîncarea. De la etajul de sus se auzea glasul ascuțit al lui Satish repetînd cuvinte englezești și traducerea lor în limba bengaleză — de răsuna tot cartierul. Acasă nu striga atît de tare, dar aici pentru a demonstra că-și face conștiincios lecțiile își

dădea toată osteneala ca glasul său să se audă cît mai departe.

Anandamoyi o primi cu multă căldură pe Harimohini, dar aceasta fără a ține seama de obligațiile de politețe începu fără nici o introducere :

— Am venit s-o iau pe Radharani !

— Foarte bine, dar stai puțin și cu noi, îi zise Anandamoyi.

— Nu, mulțumesc, răspunse Harimohini, mai am de făcut întreaga *puja* și nici rugăciunile de dimineață nu mi le-am isprăvit. Trebuie să mă întorc acasă numaidecît.

Sucharita tocmai tăia un dovleac și nu spuse nici o vorbă, pînă cînd Harimohini adresîndu-i-se direct îi zise :

— Nu mă auzi ? Se face tîrziu !

Lolita și Anandamoyi tăcură, iar Sucharita se ridică și zise :

— Viu, mătușică !

Și prinzînd-o de mînă pe Harimohini, o trase într-o altă cameră, unde îi zise cu glas hotărît :

— De vreme ce ai venit să mă iei, nu vreau să te contrazic față de toată lumea. Plec acasă cu dumneata, dar la prînz mă întorc aici.

— Auzi vorbă ! exclamă Harimohini revoltată. De ce nu spui că vrei să rămîi aici pentru totdeauna ?

— Nu pot să rămîn chiar dacă aș vrea, răspunse Sucharita. Tocmai de aceea nu plec de tot, atîta vreme cît mai pot sta cu Anandamoyi.

Această remarcă o înfurie pe Harimohini, dar socoti că nu e momentul să-i răspundă și nu zise nimic.

— Mă duc acasă, mamă, pentru o oră-două, dar mă întorc curînd, zise Sucharita zîmbind către Anandamoyi.

— Foarte bine, draga mea, răspunse Anandamoyi, fără a o mai întreba ceva.

— La prînz sînt aici, îi șopti Sucharita Lolitei.

— Satish ? zise Sucharita privind-o întrebător pe mătușa ei cînd se opri în fața palanchinului.

— Lasă-l aici, zise Harimohini, convinsă că băiatul nu putea decît să tulbure atmosfera casei — era mai bine dacă rămînea departe.

După ce se instalară amîndouă în palanchin şi o porniră, Harimohini încercă să facă introducerea la discursul ce-l pregătise :

— Iată că şi Lolita s-a măritat ! Foarte bine ! Paresh babu a scăpat de grija uneia dintre fete.

După această introducere, zugrăvi pe larg povara ce o reprezenta într-o casă o fată nemăritată şi cîtă grijă însemnează pentru cei ce o ocrotesc.

— Ce să-ţi mai spun ? zise Harimohini. Nici nu mă pot gîndi la altceva. Chiar şi cînd repet numele lui Dumnezeu, numai grija asta o am în minte. Îţi spun drept, nici nu mă mai pot ruga aşa cum mă rugam în trecut. Mereu îmi zic : „Oh, Doamne, după ce mi-ai luat tot ce am avut, pentru ce mi-ai făurit un nou laţ care să mă sugrume ?“

Aşadar, Harimohini părea să-i spună că Sucharita nu-i pricinuia numai griji lumeşti, ci era chiar o piedică în calea mîntuirii ei. Dar în faţa unor asemenea probleme grave, Sucharita tăcu ! Harimohini nu putea pricepe prea bine gîndurile Sucharitei, dar conform proverbului : „Cine tace spune da“, socoti că atitudinea nepoatei era în acord cu intenţiile sale şi avu impresia că fata se mai îmblînzise puţin.

Apoi Harimohini începu să-i spună că reuşise în misiunea ei grea de a deschide porţile societăţii hinduse în faţa unei fete ca Sucharita şi că izbutise să-i netezească calea, aşa încît chiar dacă va fi invitată la ospeţe în casa unor brahmini de seamă, va putea sta la rînd cu ceilalţi oaspeţi, fără ca cineva să cuteze a face vreo aluzie chiar şi în şoaptă.

În acest punct al discursului palanchinul se opri în faţa casei lor. Cînd să urce la etaj, Sucharita observă că în odăiţa de lîngă intrarea principală servitorul ungea cu ulei corpul unui bărbat necunoscut, pregătindu-l pentru baia de dimineaţă. Musafirul nu manifestă nici un fel de sfială dînd cu ochii de Sucharita, ci dimpotrivă o privi cu multă curiozitate.

Cînd ajunseră sus Harimohini îi spuse că musafirul era cumnatul ei și Sucharita ghici numaidecît despre ce era vorba. Harimohini încercă apoi să-i explice că avînd un musafir în casă, ar fi din cale afară de nepoliticoasă dacă ar pleca la prînz, dar Sucharita dădu din cap și exclamă :

— Ah, nu, mătușică, trebuie să plec.

— Uite ce e, zise Harimohini, rămîi azi aici și întoarce-te mîine la ei.

— După ce fac baie, mă duc să dejunez cu tata și de acolo plec la Lolita, zise răspicat Sucharita.

— Dar el a venit să te vadă pe tine, izbucni în cele din urmă Harimohini.

— Ce rost are să mă vadă pe mine ? întrebă Sucharita.

— Auzi vorbă ! exclamă Harimohini. În ziua de azi nu se mai fac asemenea treburi fără vedere ! În vremea tinereții mele era cu totul altfel. Tu știi că unchiul tău nu m-a văzut la față pînă la cununie ?

După această aluzie începu să-i povestească amănunțit cum se desfășuraseră pregătirile pentru căsătoria ei. Îi explică cum, după prima propunere de căsătorie, au sosit în casa tatălui ei doi venerabili reprezentanți ai renumitei familii Roy însoțiți de doi servitori, purtînd turbane mari și toiege în mînă ca să vadă fata. Îi povesti apoi cît erau de emoționați părinții ei și cîte pregătiri se făcuseră pentru a-i primi și a-i ospăta cum se cuvine pe trimișii familiei Roy. În sfîrșit, suspină adînc și încheie :

— În ziua de azi totul s-a schimbat. Să nu-ți faci prea multe griji, stai de vorbă cu el cinci minute și atîta tot.

— Nu ! zise Sucharita apăsat.

Uluită de tonul și hotărîrea cu care rostise Sucharita cuvîntul „Nu" !, Harimohini zise :

— Foarte bine, nu e nici o supărare dacă nu vrei să apari în fața lui. Nu e neapărat nevoie să vă vedeți... Știi, Kailash e un tînăr modern și învățat care nu respectă datina... și zicea că ar vrea să vadă mireasa cu ochii lui... Mă gîndisem că de vreme ce tu apari în public și te poate vedea orișicine, de ce

nu te-ai întîlni și cu el ? Dar dacă te sfiești, nu face nimic că nu te poate vedea la față.

Apoi începu să-i vorbească despre înalta lui pregătire intelectuală ; îi povesti cum dintr-o singură trăsătură de condei l-a înfundat pe șeful oficiului poștal din sat și cum toți țăranii din satele învecinate veneau la el pentru procese și jalbe și că nimeni nu făcea un pas fără să se sfătuiască cu Kailash. Iar despre caracterul și firea lui, nici nu mai era cazul să-i vorbească. După moartea primei sale soții, n-a mai vrut să se căsătorească și deși prietenii și rudele au încercat în repetate rînduri să-l convingă, a preferat să asculte sfatul *guru*-ului său. Acum Harimohini s-a străduit mult pentru a-l face să primească propunerea ei.

— Crezi c-a vrut să mă asculte ? De altfel face parte dintr-o familie mare ! Și se bucură de mare considerație în societate !

Sucharita însă îi spuse că nu voia să fie pricina vreunei știrbiri a acestei mari considerații — ea nu era egoistă și nu urmărea nimic pentru ea. Dacă așa a fost să fie, ca în comunitatea hindusă să nu se găsească un loc pentru ea, asta nu o supăra cîtuși de puțin.

Harimohini era revoltată că nepoata ei nu pricepea cît de mare cinste îi făcuse Kailash consimțind la această căsătorie. Ea se ostenise atît și Sucharita avea aerul să se simtă jignită, ceea ce o făcu pe Harimohini să spună că e scîrbită de mentalitatea modernă.

Apoi mîniioasă cum era, începu să facă diferite insinuări în legătură cu Gora. Întrebă ce situație o fi avînd el în societate de se fălește atît cu hinduismul lui ? Cine îl respectă ? Și cine ar avea influența necesară pentru a-l feri de sancțiunile pe care comunitatea hindusă i le va aplica dacă se căsătorește din interes cu o fată din Brahmo Samaj ? Toți banii se vor irosi pentru a închide gura oamenilor. Și așa mai departe, trăncăneala ei nu se mai isprăvea.

— De ce vorbești astfel, mătușică ? izbucni în cele din urmă Sucharita. Știi prea bine că cele ce spui n-au nici un temei !

— La vîrsta mea, zise aceasta pe un ton batjocoritor, nimeni nu mă mai poate păcăli. Ochii îmi sînt deschiși și urechile sănătoase. Eu văd, aud și înțeleg totul, dar deși purtarea ta mă surprinde, tac !

Apoi își exprimă convingerea fermă că împreună cu mama lui, Gora urzise o conspirație ca să se căsătorească cu Sucharita și că motivul principal al acestei uneltiri nu era dezinteresat. În concluzie îi spuse că dacă ea, mătușa ei, nu o va putea salva măritînd-o cu acest bărbat din familia Roy, conspirația lui Gora va reuși pînă la urmă.

În acest punct chiar și răbdarea Sucharitei ajunse la capăt :

— Cei pe care dumneata îi ponegrești sînt oameni pe care eu îi respect, dar fiindcă văd că nu poți înțelege cîtuși de puțin prietenia mea cu ei, nu-mi rămîne altceva de făcut decît să plec din casa aceasta. Cînd gîndurile dumitale vor fi mai binevoitoare, am să pot locui din nou cu dumneata și am să mă întorc.

— Dacă nu te simți atrasă spre Gourmohan, stărui Harimohini, și dacă zici că n-ai de gînd să te măriți cu el, ce ai împotriva lui Kailash ? Doar n-ai de gînd să rămîi nemăritată ?

— De ce nu ? strigă Sucharita. Chiar așa ! N-am de gînd să mă mărit.

Harimohini deschise ochii mari și exclamă mirată :

— Și vrei să rămîi așa pînă la bătrînețe ?...

— Da, pînă la moarte ! zise Sucharita.

CAPITOLUL LXXIV

Lipsa Sucharitei de acasă, tocmai cînd dorea atît de mult să-i vorbească, aduse, în sufletul lui Gora o profundă schimbare. Ajunse la concluzia că Su-

charita izbutise să aibă înrîurire asupra lui pentru că el intrase în relaţii prea apropiate cu familia ei şi că, fără să-şi dea seama, se lăsase prins în mrejele lor. Trufia îl făcuse să treacă dincolo de limitele permise şi, nerespectînd opreliştile, încălcase obiceiurile ţării sale. Dacă oamenii nu respectă regulile de conduită, nu numai că îşi fac rău, conştient sau inconştient, lor înşile, ci pierd şi puterea de-a face bine altora. Relaţiile şi apropierea de alţi oameni fac ca o mulţime de sentimente dăunătoare să capete forţă şi, pînă la urmă, să întunece înţelepciunea şi credinţa omului.

Gîndindu-se la prietenia lui cu fete dintr-o familie brahmoistă, îşi dădu seama că greşise faţă de convingerile sale. Dar mai mult decît atîta, Gora constată că simpla frecventare a oamenilor de rînd îi dădea senzaţia că se pierde într-un vîrtej. La fiecare pas se trezea în el un sentiment de milă şi mereu se gîndea că cutare şi cutare lucru e rău, că altul era greşit şi trebuie îndreptat. Oare acest sentiment de milă nu-i deformase capacitatea de a discerne între bine şi rău ? Cu cît omul este mai înclinat să privească lucrurile cu milă, cu atît îşi pierde puterea de a concepe adevărul întreg şi nealterat... prin milă omul întunecă lumina, aşa cum fumul întunecă focul.

„De aceea, îşi zise Gora, în ţara noastră religia cerea ca cei ce au misiunea de a purta de grijă binelui obştesc să trăiască izolaţi. Cine poate pretinde că un rege îşi poate ocroti supuşii dacă trăieşte în strînsă intimitate cu ei ? Înţelepciunea de care are nevoie un *rajah* în raporturile sale cu supuşii este alterată dacă-i frecventează prea des. Poporul, de bunăvoie, creează în jurul regelui un nimb şi se ţine la distanţă de el, pentru că oamenii îşi dau seama că dacă regele intră în viaţa lor de toate zilele, dispare însăşi raţiunea existenţei lui.

Brahminul, de asemenea, trebuie să se ţină la distanţă, ca să poată apăra detaşarea de care are nevoie. Brahminul care se lasă atras printre oamenii de rînd şi se amestecă în viaţa de toate zilele

este asemenea celui care, în lăcomia lui de bani, își leagă de gît funia și moare spînzurat — și este demn de dispreț aproape tot atît cît cel din urmă ticălos... nedemn chiar pentru *sudri* [1] care, cel puțin, sînt cinstiți față de casta lor, în timp ce un asemenea brahmin e mort pentru casta brahminilor și deci impur. Din pricina acestui soi de brahmini trece India acum printr-o perioadă de decădere."

În ziua aceea Gora era gata să se dăruiască fără rezervă realizării *mantram*-ului dătător de viață al brahminilor și hotărî să se mențină absolut pur. „Nu am voie să trăiesc la același nivel cu alții, își zicea el. Mie nu-mi trebuie prietenie : eu nu fac parte dintre oamenii de rînd cărora le este necesară tovărășia unei femei ca să-i dea bucurie în viață ; trebuie să mă feresc cît mai mult de relațiile strînse cu gloata. Așa cum pămîntul privește spre cer, în așteptarea ploii, oamenii de rînd ridică privirea spre brahmin... dacă mă apropii prea mult de ei, cine le va mai putea da viață ?"

Pînă azi Gora se închinase din toată inima zeilor, dar acum se simțea atît de nenorocit încît nu se mai putu stăpîni : munca lui i se părea fără sens, iar viața aproape distrusă. Se refugie în cultul idolilor. Ședea nemișcat în fața idolului său și căuta să-și concentreze mintea numai asupra lui. Dar asta nu izbuti să-i trezească în suflet cea mai mică urmă de devoțiune. Putea concepe idolul prin rațiune, dar dacă nu făcea apel la imaginație, totul rămînea sterp. Numai că imaginația nu poate umple inima de devoțiune, iar rugăciunea nu se bizuie pe argumentări metaficize. Gora constată că atunci cînd voia să convingă pe alții, sufletul i se umplea de bucurie și ființa lui era cuprinsă de o devoțiune pe care n-o cunoștea cînd încerca să practice *puja* în templu. Se străduise mult și practicase în ultima vreme zi de zi *puja*, împlinind toate rînduielile prevăzute în cărțile sfinte. Căutase să se convingă că atunci cînd îți lipsește forța de a te uni cu ome-

[1] Membrii castei celei mai de jos în sistemul hindus al castelor.

nirea prin sentiment, îți rămîne posibilitatea de a o face prin obiceiuri și dogme. De aceea ori de cîte ori intra într-un sat se ducea la templu și, așezîndu-se să mediteze, își zicea că aici e locul lui... de o parte zeul, de alta omul ce i se închină, iar între ei, brahminul — puntea de legătură care-i unea. Încetul cu încetul Gora începuse să creadă că brahminului nu-i este necesară devoțiunea. Devoțiunea, își zicea el, era o însușire a oamenilor de rînd, iar puntea ce unea omul evlavios de credința lui era o legătură a cunoașterii care îi unea, dar care în același timp stabilea și anumite limite între ei. Dacă n-ar exista o prăpastie de înțelepciune nepătrunsă între omul evlavios și zeitatea lui, totul ar fi deformat. De aceea confuzia creată prin devoțiune nu era pe măsura brahminilor... rolul lor era să stea deoparte, pe culmile înțelepciunii, iar prin viața lor de austeritate să păstreze credința — pură și neîntinată — spre folosul oamenilor de rînd. Așa după cum brahminii nu-și pot găsi liniștea în viața pămîntească, tot așa lor nu le este dat să se bucure de devoțiune. Aceasta este gloria brahminului. În viața lumească brahminul trebuie să respecte constrîngerea și să se supună legilor trasate de cărțile sfinte, iar în practicile sale religioase să caute cunoașterea. Pentru că se lăsase biruit de inima lui, Gora hotărî să-și pedepsească inima rebelă prin izolare. Dar oare cine îl va duce pe vinovat în exil? Unde este soldatul care va împlini această sarcină?

CAPITOLUL LXXV

Pregătirile pentru ceremonia de penitență a lui Gora se apropiau de sfîrșit. În grădina de pe malul Gangelui totul era gata. Abinash regreta mult că locul ales pentru ceremonie era atît de departe de centrul Calcuttei — și deci nu va face prea mare vîlvă. Abinash știa că Gora n-avea nevoie de această

penitență... că ea îi era necesară țării și poporului asupra căruia trebuia să producă un efect moral. De aceea socotea că ceremonia trebuie să se desfășoare în mijlocul mulțimii.

Gora însă nici nu voia să audă, întrucît focul penitenței și cîntarea *mantram*-urilor vedice nu erau potrivite în mijlocul unui oraș aglomerat cum era Calcutta. Pentru această ceremonie ar fi fost mult mai potrivită o sihăstrie în mijlocul pădurii. Pe malul pustiu al Gangelui, în acompaniamentul imnurilor vedice și în lumina flăcărilor ce se înălțau din focul rugului, Gora avea de gînd să evoce străvechea Indie, muma lumii întregi, să se scalde în apele Gangelui și să se purifice pentru a se iniția în vederea unei vieți noi. Pe Gora nu-l interesa de fel „efectul moral".

Negăsind altă cale de a-și satisface dorința de publicitate, Abinash făcu apel la presă și, fără a-i spune nimic lui Gora, trimise la toate ziarele cîte un reportaj despre ceremonia ce va avea loc. Ba mai mult, scrise mai multe articole în care arăta că deși un brahmin spiritualizat și pur ca Gora nu putea fi pîngărit de nici un păcat, el luase asupră-și toate păcatele izvorîte din decadența Indiei de azi și că se supunea ceremoniei de penitență spre folosul țării întregi. Iată ce scria printre altele : „Așa cum țara noastră suferă sub jugul unui neam străin din cauza propriilor ei păcate, tot astfel și Gourmohan babu a avut de îndurat în viața lui cătușele închisorii. Așa cum poartă el pe umeri durerea patriei și este gata să facă penitență pentru păcatele țării, la fel voi, frați bengalezi, milioane de copii ai Indiei, trebuie să"... și așa mai departe.

Cînd Gora citi toate aceste efuziuni sentimentale, se înfurie peste măsură, dar Abinash nu mai putea fi potolit. Ocările lui Gora nu-l impresionau... de fapt cearta îi făcu chiar plăcere. Era de părere că *guru*-ul lui trăiește în sfere mai înalte decît ceilalți și de aceea nu se pricepea la lucrurile lumești.

Vishnu [1] a fost cel care a creat Gangele sfînt; dar ca rîul să coboare pe pămînt şi să curgă printre muritori, a trebuit să intervină un rege pămîntesc, pentru că aceasta nu-i privea pe cei din ceruri. Erau două lucruri cu desăvîrşire distincte. De aceea, cînd Gora se înfurie la exagerările lui Abinash, acesta zîmbi în sinea lui şi admiraţia lui faţă de Gora crescu şi mai mult. Abinash îşi zise: „*Guru*-ul nostru nu pricepe nimic, n-are simţ practic, se înfurie la cel mai mic fleac, dar într-o clipă se potoleşte."

În urma eforturilor lui Abinash, ceremonia de penitenţă a lui Gora începu să facă vîlvă şi numărul celor ce veneau să-l vadă sau cereau să-i fie prezentaţi ajunse neînchipuit de mare. Zi de zi primea atîtea scrisori de pe cuprinsul ţării, încît în cele din urmă renunţă să le mai citească. După părerea lui Gora, publicitatea în jurul penitenţei sale nimicea solemnitatea ceremoniei şi o transforma într-o simplă festivitate socială. „Acesta este de altfel, zicea el, marele neajuns al vremurilor de azi!"

În ultima vreme Krishnadayal nu mai deschidea ziarele, dar zvonul pregătirilor pătrunse şi în izolarea lui, iar ortacii săi îşi exprimară nădejdea că demnul fiu al prietenului lor admirat va ajunge într-o bună zi asemenea venerabilului său tată. Îi spuneau că băiatul calcă pe urmele tatălui şi-i povestiră cu exaltare pregătirile pentru ceremonia ce se apropia, la care Gora avea să fie sărbătorit cu mare strălucire.

Ar fi greu să spună cineva cîtă vreme trecuse de cînd Krishnadayal nu mai pusese piciorul în camera lui Gora. Dar în ziua aceea îşi dezbrăcă veşmintele de mătase, îşi puse o haină de toate zilele şi intră la Gora. Numai că Gora nu era acolo şi servitorul îi spuse că este în templul casei.

— Dumnezeule! Ce caută el în templu? exclamă Krishnadayal.

[1] Una dintre cele mai importante zeităţi ale trinităţii hinduse, formate din Brahma (creatorul vieţii), Vishnu (cel care o menţine), şi Shiva (distrugătorul ei).

Cînd află că era în rugăciune se alarmă şi mai tare şi porni de-a dreptul spre uşa templului. Văzîndu-l pe Gora înăuntru făcîndu-şi *puja*, îl strigă fără să intre :

— Gora !

Surprins la vederea tatălui său, Gora se ridică în picioare.

Krishnadayal îşi rezervase în partea casei pe care o ocupa el un sanctuar pentru zeitatea lui tutelară. Membrii familiei sale erau *vaishnabi* [1], el însă devenise *shakta* [2] şi de multă vreme nu mai lua parte la rugăciunile celorlalţi.

Krishnadayal strigă din nou :

— Gora, ieşi afară ! Iar după ce Gora ieşi, exclamă : Ce-nseamnă asta ? Ce cauţi tu în templu ? *Puja* se face numai de către brahmini, continuă Krishnadayal văzînd că Gora nu-i răspunde. Ei se ocupă de ceremonialul necesar... ei se roagă pentru întreaga familie. Ce te amesteci tu în treburile astea ?

— Crezi că fac ceva rău ? întrebă Gora.

— Sigur că da ! exclamă Krishnadayal. Mai întrebi ? Faci foarte rău ! Ce rost are ca oameni care n-au acest drept să se amestece în asemenea lucruri ? E o crimă ce faci, ascultă-mă pe mine ! O crimă nu numai pentru tine, ci pentru întreaga familie !

— Dacă priveşti lucrurile prin prisma devoţiunii sincere, atunci sînt foarte puţini la număr cei ce au dreptul să practice *puja*, îi răspunse Gora. Sau poate vrei să spui că eu n-am dreptul să fac ceea ce face preotul nostru ?

Pe moment Krishnadayal nu găsi răspuns. Dar după o scurtă tăcere, spuse :

— Uite ce este : *puja* nu poate fi făcută decît de oameni din casta preoţilor. Nu cred că e un păcat dacă te amesteci în misiunea lor, dar în felul acesta

[1] Adoratori ai lui Vishnu, în diferitele sale forme de încarnare.

[2] În sistemul hinduist, aceasta reprezintă o treaptă superioară, dînd dreptul la alegerea şi adorarea unei anumite zeităţi, care devine tutelară.

dispare raţiunea lor de a fi şi munca socială nu mai poate continua. Aşa că n-ai nici o scuză. Ce rost are să intri în încăperea asta ?

Întrucît din partea lui Krishnadayal se putea aştepta la orice, Gora nu se simţea mirat că îi interzice lui, un brahmin în toată legea, să intre în templul unde se făcea *puja*. Primi observaţia fără a protesta. Krishnadayal însă continuă :

— Am mai auzit ceva, Gora. E adevărat că ai invitat toţi *panditii* mai cunoscuţi la ceremonia ta de penitenţă ?

— Da, recunoscu Gora.

— Atîta vreme cît sînt în viaţă n-o să permit asta ! spuse Krishnadayal scos din fire.

— Pentru ce ? întrebă Gora revoltat.

— Mai întrebi ? strigă Krishnadayal. Nu ţi-am spus deunăzi că tu nu poţi face ceremonie de penitenţă ?

— Ba da, mi-ai spus, zise Gora, dar nu mi-ai dat nici o explicaţie.

— Nu văd pentru ce trebuie să-ţi dau şi explicaţii, răspunse Krishnadayal. Noi, bătrînii şi învăţătorii voştri, o spunem şi toată lumea ştie că fără consimţămîntul nostru n-aveţi dreptul să luaţi parte la nici o ceremonie religioasă. Cred că ai aflat despre ceremoniile ce se fac în memoria strămoşilor !

— Da, şi există vreo piedică pentru mine ? întrebă Gora uluit.

— Este absolut imposibil să participi la ele ! exclamă Krishnadayal mînios. Nu-ţi permit să iei parte la aceste ceremonii.

— Uite ce este, tată, zise Gora cu glas apăsat, simţindu-se jignit. E un lucru care mă priveşte pe mine. Mă supun acestei penitenţe pentru a mă purifica. Nu înţeleg de ce te frămînţi şi te neliniştesti în mod inutil din pricina mea ?

— Ascultă, Gora, răspunse Krishnadayal, nu căuta să faci din orice problemă un subiect de discuţie. Aceasta nu este o chestiune ce se poate discuta.

Există o mulțime de lucruri pe care tu încă nu ești în stare să le înțelegi. Dă-mi voie să-ți spun încă o dată : te înșeli dacă crezi că ai fost admis în sînul religiei hinduse. Asta nu stă în puterea ta, pentru că fiecare picătură de sînge ce-ți curge în vine, întregul tău trup din cap pînă-n picioare se opune acestui lucru. Nu poți deveni deodată hindus — oricît ai dori nu stă în puterea ta. Totul începe de la fiecare naștere a omului.

— Nu pricep ce vrei să spui prin „fiecare naștere", zise Gora roșind, dar cred că pot beneficia de drepturile pe care originea mea mi le acordă.

— Iar începi să discuți ! strigă Krishnadayal. Nu ți-e rușine să mă contrazici ? Pretinzi că ești hindus, dar cînd ai de gînd să te dezbari de firea asta care nu-i de fel hindusă ? Trebuie să asculți ce-ți spun și să te supui.

— Dacă nu fac penitență, zise Gora după o scurtă tăcere, stînd cu capul plecat, n-am să pot sta alături de ceilalți oaspeți la nunta lui Sasi.

— Ei și ? exclamă Krishnadayal mai ușurat. E vreo supărare ? Îți vom pune o masă separat.

— Asta înseamnă că trebuie să stau deoparte și în comunitatea noastră, adăugă Gora.

— Așa este, consimți Krishnadayal, dar în fața figurii surprinse a lui Gora, se grăbi să-l liniștească : Uită-te la mine. Eu nu mănînc niciodată cu nimeni la masă chiar dacă sînt poftit. Ce legătură am eu cu comunitatea mea ? Și cum tu dorești să fii cît mai puțin contaminat, e mult mai bine dacă procedezi ca mine. După părerea mea, asta ar fi spre folosul tău !

Pe la vremea prînzului, Krishnadayal trimise să-l cheme pe Abinash la el și-i spuse :

— Ce-i cu conspirația asta care-l va face pe Gora să se dea în spectacol ?

— Ce vreți să spuneți ? întrebă Abinash. Gora al dumneavoastră a vrut-o ! La urma urmei, pentru el o facem !

— Dar, zise Krishnadayal supărat, vă spun că toată această zarvă în jurul penitenței este nelalocul ei. Eu nu o permit sub nici un motiv. Trebuie să renunțați la ea.

Abinash rămase surprins de îndărătnicia bătrînului. De altfel cunoștea din istorie o mulțime de exemple de părinți ai unor oameni de seamă care n-au avut înțelegere față de fiii lor, așa că-l clasă și pe Krishnadayal în aceeași categorie. Totuși, ar fi fost mai bine dacă în loc să-și petreacă zilele și nopțile în tovărășia unor *sannyasin*-i escroci ar fi învățat cîte ceva de la fiul său!

Avînd însă destul bun simț, Abinash își dădu seama că nici un argument n-ar putea avea vreun rezultat în acest caz; neputînd deci spera să producă vreun „efect moral", nu-și pierdu vremea în discuții inutile, și zise:

— Foarte bine, domnule, dacă dumneavoastră nu aprobați, ceremonia nu va avea loc. Dar întrucît s-au făcut toate pregătirile, ba chiar au fost expediate și invitațiile, nu mai putem contramanda... așa că vă rog să ne îngăduiți ca, fără Gora, să facem ceremonia de penitență pentru păcatele țării noastre... care sînt destul de multe.

Astfel Abinash îl potoli pe Krishnadayal.

Gora nu ținuse seama niciodată prea mult de ceea ce spunea Krishnadayal, așa că nici de data aceasta nu-l ascultă cu adevărat. Într-o problemă mai presus de viața societății, socotea că nu este obligat să respecte opreliștile fixate de părinți. În ultima vreme totuși ceva îl frămînta și nu-i dădea pace. În mintea lui se născu o vagă bănuială că în dosul cuvintelor lui Krishnadayal se ascundea un adevăr tainic. Un fel de coșmar confuz începu să-l urmărească zi și noapte. Avea senzația că e înghesuit dintr-o dată din toate părțile. Singurătatea lui îi apăru în proporții uriașe. În față îi stătea un vast cîmp de acțiune, munca ce-l aștepta era imensă, dar n-avea pe nimeni lîngă el.

CAPITOLUL LXXVI

Ceremonia de penitență urma să aibă loc a doua zi și se hotărîse ca Gora să plece de cu seară la cabana de pe malul Gangelui. În momentul cînd era gata să iasă din casă, apăru Harimohini. Această vizită neașteptată nu-i făcu plăcere lui Gora. Îi spuse :

— Oh, ați venit la noi... eu trebuie să plec neapărat. Nici mama nu e acasă de cîteva zile... dacă vreți s-o vedeți, trebuie să...

— Nu, mulțumesc, răspunse Harimohini. Am venit la dumneata. Stai, te rog, jos un moment, n-am să te reții mult.

Gora se așeză, iar Harimohini deschise imediat vorba despre Sucharita. Îi spuse că nepoata ei a profitat foarte mult de pe urma minunatelor învățături primite de la Gora. Ajunsese atît de departe, încît în ultima vreme nu mai primea apă din mîna nimănui și era binevoitoare față de toată lumea. Apoi exclamă :

— Doamne, Dumnezeule, dumneata nu știi cîte griji mi-am făcut pentru ea. Dacă ai putea-o călăuzi și mai departe pe calea cea bună, ți-aș rămîne îndatorată pe viață. Deie Domnul să ajungi cîrmuitorul unei împărății ! Deie Domnul să-ți găsești o fată de neam, demnă de strămoșii dumitale nobili, deie Domnul să ai o casă prosperă, norocoasă, îmbelșugată și plină de copii !

Și așa mai departe, îi spuse că Sucharita a ajuns acum femeie în toată firea și că nu mai poate pierde nici o singură zi : trebuie să se mărite. Dacă ar fi trăit într-o familie hindusă, la vîrsta ei ar fi fost mamă cu mai mulți copii. Harimohini își exprimă convingerea că Gora împărtășea întru totul părerea ei și că ar fi o mare greșeală să se amîne căsătoria Sucharitei. De aceea după o îndelungă frămîntare, sub povara acestei griji, izbutise în sfîrșit cu multă greutate și după multe rugăminți să-l aducă pe cumnatul ei, Kailash, la Calcutta. Cu ajutorul lui Dumnezeu, toate obstacolele care-i pri-

cinuiseră atîta teamă şi îngrijorare fuseseră înlăturate. Totul se rînduise. Ginerele nu cerea zestre şi nu ridica obiecţii în legătură cu felul de viaţă al Sucharitei de pînă acum... Harimohini ţinu să-i spună că reuşise toate acestea graţie tacticii sale iscusite — şi iată că tocmai în acest moment, spre marea ei surprindere, Sucharita refuză cu îndîrjire propunerea. Harimohini nu putea ghici gîndurile Sucharitei... numai Dumnezeu ştie dacă cineva o influenţează sau dacă este atrasă cumva de un alt bărbat.

— Dacă vrei să-ţi spun, continuă Harimohini, fata nu e demnă de dumneata ! O să se mărite şi o să se mute într-un sat unde nimeni nu va afla nimic despre trecutul ei şi viaţa va continua liniştit. Dar dumneata trăieşti într-un oraş şi dacă te căsătoreşti cu ea, niciodată n-ai să poţi apare în faţa oamenilor !

— Ce tot vorbiţi ? exclamă Gora mînios. Cine v-a spus că aş vrea să mă însor cu ea ? De unde aţi aflat aşa ceva ?

— Cum de unde ? Din ziare, zise Harimohini scuzîndu-se. Cînd am auzit ce s-a scris în ziare, îmi venea să mor de ruşine !

Din vorbele ei, Gora ghici că fie Haran babu, fie vreun alt membru al Brahmo Samajului scrisese în ziar despre acest lucru şi încleştîndu-şi pumnii, strigă :

— E o minciună !

— Ştiu, exclamă Harimohini speriată de tunetul glasului lui Gora. De aceea am să-ţi fac o rugăminte şi te rog să nu mă refuzi. Trebuie să vii la noi să stai de vorbă cu Radharani.

— Pentru ce ? întrebă Gora.

— Ca să-i explici cum stau lucrurile, îi răspunse Harimohini.

Gîndul de a o vedea pe Sucharita îl umplu de bucurie pe Gora. Îi venea să zboare spre ea. Inima îi spunea : „Du-te azi ca s-o vezi pentru ultima oară ! Mîine e ziua penitenţei tale... şi după aceea vei deveni ascet. N-a mai rămas decît puţină vreme...

nu o vei mai vedea decît cîteva clipe ! Desigur că nu e o crimă şi, chiar dacă păcătuieşti, mîine totul ţi se va ierta."

— Spuneţi-mi ce trebuie să-i explic, zise Gora după o scurtă tăcere.

— Nimic mai mult decît cele ce-ţi spun eu, îi răspunse Harimohini, şi anume că după idealurile hinduismului o fată de vîrsta Sucharitei trebuie să se mărite fără zăbavă şi că pentru ca o fată în situaţia ei să poată intra în comunitatea hindusă, un bărbat bun cum e Kailash înseamnă un noroc nemaipomenit.

Gora îşi simţea inima străpunsă de săgeţi, iar cînd îşi aminti de bărbatul pe care-l văzuse în poarta Sucharitei, parcă-l înţepă un scorpion. Nu putea admite nici pentru o clipă ca un bărbat ca acela s-o poată lua de nevastă pe Sucharita. Sufletul i se revoltă şi zise în sinea lui : „Nu, asta nu se poate."

Era cu neputinţă ca Sucharita să se înţeleagă cu vreun alt bărbat. Inima ei profundă, calmă, plină de gînduri şi simţăminte atît de adînci nu se dezvăluise niciodată în faţa altui bărbat şi nici nu se va dezvălui vreodată ! Cît de minunată a fost întîlnirea lor ! Cît de sublimă ! Ce prezenţă de nedescris se manifestase în acel moment tainic ! De cîte ori poate avea omul o asemenea trăire în viaţă şi cîţi bărbaţi au asistat la o asemenea minune ? Bărbatul căruia soarta i-a hărăzit să descopere adevăratul caracter al Sucharitei, bărbatul care i-a simţit prezenţa cu toată fiinţa lui — acel bărbat poate spune că Sucharita i-a fost dăruită lui ! Cum ar putea pune altul stăpînire pe ea ?

— Crezi că Radharani trebuie să rămînă toată viaţa nemăritată ? Se poate să aibă ea această soartă ? exclamă Harimohini.

Într-adevăr, avea dreptate ! Mîine el îşi face penitenţa ! După aceea va deveni un brahmin absolut pur ! Iar Sucharita — să rămînă nemăritată pînă la sfîrşitul vieţii ? Are cineva dreptul să-i impună

o asemenea soartă? Era cu putinţă ca o femeie să ducă o povară atît de grea?

Harimohini continuă pălăvrăgeala, dar Gora n-o mai asculta. Gîndurile i se învolburaseră şi-şi zicea: „Tata mi-a interzis să fac ceremonia de penitenţă... oare interdicţia lui n-are nici o valoare? Poate că tot ce cred despre rostul vieţii mele pe pămînt nu e decît produsul imaginaţiei mele şi, de fapt, nu mi-a fost hărăzită nici o misiune. Voi fi un infirm toată viaţa dacă încerc să port o povară ce nu mi-e dată în mod firesc; sub greutatea unei asemenea poveri nu voi putea realiza nimic. Văd că inima îmi este învăluită de dorinţe! Cum să dau la o parte acest bolovan ce mă apasă? Tatăl meu ştie că în adîncul inimii mele nu sînt brahmin, nu sînt ascet şi de aceea mi-a interzis cu atîta fermitate penitenţa."

Gora hotărî să se ducă în aceeaşi seară la Krishnadayal să-l întrebe pentru ce îi spusese că nu are dreptul să facă penitenţă. Dacă l-ar putea convinge să-i explice totul desluşit, poate că ar găsi o cale de scăpare! Scăpare către Sucharita!

— Aşteptaţi-mă puţin, vă rog, mă întorc numaidecît, zise Gora şi o porni în grabă spre apartamentul tatălui său. Simţea că Krishnadayal ştia ceva ce-l poate elibera din suferinţă.

Dar uşa tatălui său era închisă şi chiar după ce bătu de două-trei ori, nu se deschise. Nimeni nu-i răspunse. Din odaie răzbătea miros de tămîie şi de lemn de santal; în ziua aceea Krishnadayal, împreună cu un *sannyasin*, erau absorbiţi în nişte exerciţii noi — şi în asemenea ocazii închideau toate uşile, pentru ca nimeni să nu-i poată tulbura. În noaptea aceea nimeni, sub nici un pretext, nu putea intra la Krishnadayal.

CAPITOLUL LXXVII

„Nu! exclamă Gora în sinea lui, penitenţa mea nu este mîine! A început de azi! Azi arde în mine

un foc mai puternic decît cel ce urmează să fie aprins mîine. La începutul noii mele vieți trebuie să aduc o jertfă mare și de aceea Dumnezeu a trezit în mine o dorință atît de arzătoare. Ce rost ar avea altfel să mi se dea o asemenea încercare? Nu era normal ca eu să mă apropii atît de mult de oamenii aceia; o legătură strînsă între firi opuse nu se întîlnește în mod obișnuit. Și apoi, nimeni n-ar fi putut visa ca o asemenea dorință copleșitoare să nască în inima unui om detașat ca mine. Pînă acum tot ce i-am dăruit țării mele i-am dat ușor și niciodată n-am fost pus în situația de-a face un sacrificiu care să fie cu adevărat un sacrificiu pentru mine! Niciodată n-am înțeles pentru ce unii oameni sufereau renunțînd la anumite lucruri de dragul țării lor. Dar cînd omului i se cere să renunțe, trebuie să facă un sacrificiu real. Sacrificiul este însoțit de suferință și noua mea naștere nu se poate produce decît dacă inima-mi se răsucește de durere! Mîine dimineață ceremonia de penitență se va desfășura în fața comunității mele. Iar azi, în ajun, Dumnezeul vieții mele a venit și a bătut la ușa inimii mele. Cum aș putea primi mîine purificarea dacă nu săvîrșesc azi penitența în adîncul inimii? Numai jertfind acum ceea ce îmi este cel mai scump pe lume, numai renunțînd complet și cu adevărat voi deveni într-adevăr sărac și sfînt... voi fi un adevărat brahmin.

Cînd Gora reveni la Harimohini, aceasta îi spuse:

— Vino, te rog, chiar acum cu mine! Dacă vii și-i spui o vorbă, totul va fi bine.

— Pentru ce să vin? protestă Gora. Ce legătură am eu cu ea? Nici una, absolut nici una!

— Cum poți vorbi astfel? doar te admiră ca pe un idol și te respectă ca pe un *guru*, răspunse Harimohini.

Inima lui Gora tresări la aceste vorbe, dar protestă din nou:

— Nu văd pentru ce să merg acolo. Este foarte probabil că nu o voi mai vedea niciodată!

— Ai dreptate, zise Harimohini zîmbind încîntată. Nu e bine să te întîlnești prea des cu o fată de vîrsta ei. Totuși n-o să plec pînă nu-mi ating scopul. Te rog încă o dată să vii și să nu mă refuzi.

Gora însă dădu din cap cu violență. Nu, niciodată! Acum totul s-a isprăvit. A adus jertfa cuvenită lui Dumnezeu și nu-și mai putea pîngări cu nimic neprihănirea. Deci nu poate da ochii cu Sucharita.

Cînd Harimohini pricepu că nu-i chip să-l convingă, îl rugă:

— Dacă nu poți merge la ea, te rog scrie-i o scrisoare.

Gora clătină din nou din cap. Nu! Îi era cu neputință să-i scrie o scrisoare.

— Bine, zise Harimohini, dar scrie măcar două rînduri, pentru mine! Cunoști bine cărțile sfinte, dă-mi măcar o îndrumare.

— Îndrumare? Pentru ce? întrebă Gora.

— Oare principala datorie a unei fete de o anumită vîrstă dintr-o casă hindusă nu este să se mărite și să vadă de treburile gospodăriei? îi explică Harimohini.

— Uite ce este, zise Gora după un moment de tăcere, nu mă amestecați pe mine în treburile acestea. Eu nu sînt *pandit* ca să dau ordine.

— De ce nu spui deslușit care-i dorința dumitale adevărată în adîncul inimii? exclamă Harimohini cu asprime. La început ai prins-o în lat și acum, cînd a sosit ceasul să-l dezlegi, îmi spui „Nu mă amestecați!" Ce vorbă e asta? Adevărul este că nu vrei s-o dezlegi pe Sucharita.

Altă dată la o asemenea vorbă Gora ar fi fost cuprins de o îndignare violentă; n-ar fi putut accepta o asemenea învinuire chiar dacă ar fi fost adevărată. Dar azi, fiindcă își începuse penitența, nu se înfurie. Și apoi în adîncul inimii își dădea seama că Harimohini spusese adevărul. Fusese destul de brutal cu sine însuși cînd rupsese firele puternice care-l legau de Sucharita, dar voia să mai păstreze măcar un singur fir — firul invizibil al unei scuze.

De fapt nu era pregătit să se despartă complet și pentru totdeauna de ea.

Dar acum înțelese că orice urmă de atașament trebuia smulsă și că nu era cinstit să ofere cu o mînă iar cu cealaltă să mai rețină ceva.

Luă deci o hîrtie și începu să scrie plin de curaj și hotărîre :

„Pentru femei, calea adevăratei realizări a vieții este fericirea tuturor. Lumea poate fi plină de bucurie sau plină de durere... femeia pură și plină de virtute acceptă totul și este convinsă că principala ei datorie este să-și realizeze religia în căminul ei."

— Ar fi bine dacă ai putea adăuga cîteva vorbe în favoarea lui Kailash, îi sugeră Harimohini după ce citi cele scrise.

— Nu-l cunosc, obiectă Gora. Nu pot scrie nimic despre el.

Harimohini împături hîrtia cu cea mai mare grijă și legînd-o în colțul *sari*-ului ei, se întoarse acasă.

Sucharita era la Lolita împreună cu Anandamoyi. Harimohini socoti că nu e cuminte să discute cu nepoata ei acolo, ca nu cumva Lolita sau Anandamoyi să fie potrivnice planurilor ei și s-o influențeze pe Sucharita. Pentru a evita această primejdie, îi trimise un bilet Sucharitei, chemînd-o acasă pentru a doua zi la vremea prînzului, întrucît avea de discutat cu ea o chestiune foarte importantă. Îi făgădui că în aceeași după-amiază o va lăsa să se întoarcă la Lolita.

A doua zi Sucharita apăru, ferm decisă să-i reziste. Prevedea că mătușa ei va deschide din nou vorba despre căsătorie. Era hotărîtă să pună capăt întregii povești, refuzînd categoric și definitiv propunerea ei.

După ce luară masa, Harimohini începu :

— Ieri seara am trecut pe la *guru*-ul tău.

Sucharita se sperie. Oare mătușa o chemase numai pentru a-l insulta din nou pe Gora ?

— Nu te speria, zise Harimohini căutînd s-o liniștească. Nu m-am dus să mă cert cu el. Mă simțeam atît de singură și m-am gîndit să trec pe la

el, să-i cer unul dintre sfaturile lui înţelepte. În timpul convorbirii noastre am pomenit şi numele tău şi mi-am dat seama că e de aceeaşi părere cu mine. Şi el crede că nu e bine ca fetele să rămînă prea multă vreme nemăritate. De fapt el spune că după cărţile sfinte este chiar un păcat. În familiile europene poate să fie bine, dar în cele hinduse nu este îngăduit. I-am vorbit pe faţă despre Kailash al nostru şi am văzut că el a înţeles foarte bine situaţia.

Sucharitei îi venea să intre în pămînt de ruşine, dar Harimohini continuă :

— Tu îl respecţi ca pe un *guru !* Trebuie să-i urmezi sfatul !

Sucharita rămase mută şi Harimohini adăugă :

— I-am spus : „Vino, te rog, şi vorbeşte-i dumneata, pentru că de mine nu ascultă !“ dar el mi-a răspuns „Nu, eu nu trebuie s-o mai văd... Mi-o interzice societatea hindusă.“ Atunci l-am întrebat : „Ce este de făcut ?“ Şi, în sfîrşit, el mi-a scris ceva cu mîna lui ca să-ţi aduc ţie. Iată ! Încetişor dezlegă colţul *sari*-ului şi, despăturind hîrtia, i-o întinse Sucharitei.

În timp ce citea, Sucharita avu senzaţia că nu mai poate respira şi rămase încremenită, rigidă ca o statuie.

Nimic din cele scrise de Gora nu era nou sau lipsit de raţiune. Sucharita era întru totul de acord cu acele idei. Dar faptul că rîndurile îi fuseseră trimise prin Harimohini aveau o semnificaţie care o îndurera peste măsură. Pentru ce tocmai azi îi trimisese Gora această scrisoare ? Nu încăpea îndoială că va veni ziua cînd Sucharita va trebui să se mărite... dar pentru ce se grăbeşte Gora să-i dea acest sfat ? Să-şi fi terminat misiunea faţă de ea ? Îl împiedica ea pe Gora să-şi îndeplinească chemarea sau să-şi ducă munca la capăt ? Nu mai avea nimic s-o înveţe, nu mai aştepta nimic din partea ei ? Dar nu, nu putea să fie aşa : ea, în ceea ce o priveşte, mai aşteaptă... Sucharita îşi dădu toată

osteneala să lupte împotriva durerii cumplite ce-i cuprinse inima, dar nu-şi găsi mîngîierea.

Harimohini îi lăsă răgaz să reflecteze. Se duse să-şi facă siesta de după masă, iar cînd se deşteptă se întoarse la Sucharita, pe care o găsi nemişcată întocmai cum o lăsase.

— Radha, îi zise, de ce eşti atît de îngîndurată, scumpa mea? La ce chibzuieşti atît de profund? Oare în cele scrise de Gourmohan babu este ceva greşit?

— Nu, răspunse Sucharita cu blîndeţe, tot ce a scris este adevărat!

— Atunci, copila mea, ce rost are să mai zăbovim? exclamă Harimohini prinzînd curaj.

— Nu, nu vreau să amîn nimic, îi răspunse Sucharita, mă duc să stau puţin de vorbă cu tata.

— Uite ce este, Radha, obiectă Harimohini, tatăl tău nu va accepta niciodată să te căsătoreşti cu un bărbat dintr-o familie hindusă... dar *guru*-ul tău, el...

— Mătuşică, exclamă Sucharita iritată, pentru ce vorbeşti astfel? Nu mă duc la tata să discut despre măritişul meu. Vreau să-l văd, atîta tot!

Acum numai lîngă Paresh babu îşi mai putea găsi mîngîiere.

Ajunsă la el, îl văzu strîngîndu-şi nişte rufe într-un cufăr.

— Ce s-a întîmplat, tată? întrebă Sucharita.

— Mă duc pentru cîtăva vreme la Simla [1], măicuţă, îi spuse zîmbind Paresh babu. Plec cu trenul mîine dimineaţă.

Zîmbetul lui Paresh babu ascundea o imensă revoltă ce nu-i scăpă Sucharitei. Nu mai avea linişte în căminul lui lîngă soţie, în afara casei lîngă prietenii săi — şi dacă nu pleca undeva departe de ei, s-ar fi trezit în mijlocul unui adevărat vîrtej. Sucharita se simţi profund mişcată cînd îl văzu strîngîndu-şi singur lucrurile, pentru a pleca a doua zi în călătorie. Era îndurerată că nimeni din familia lui nu-l ajută să-şi pregătească bagajele. De aceea

[1] Cunoscută staţiune balneo-climatică la poalele Himalayei.

îl dădu cu blîndețe la o parte și se apucă de lucru : scoase totul din cufăr și începu să așeze ea fiecare bucată, împăturită cu grijă. Cărțile lui preferate le împachetă așa încît să nu se strice pe drum și în timp ce-și vedea de treabă, îl întrebă cu glas cald :

— Pleci singur, tată ?

— Nu o să-mi fie prea greu, Radha ! îi răspunse el pe un ton liniștitor, deoarece îi ghicise mîhnirea.

— Tată, am să te însoțesc eu, zise Sucharita.

Paresh babu se uită în ochii Sucharitei, iar ea adăugă :

— Îți făgăduiesc, tată, că n-am să te supăr cu nimic.

— Cum poți vorbi astfel ? întrebă Paresh babu. M-ai supărat tu cîndva, copila mea ?

— Dacă mă lași singură, nu știu dacă am să pot rezista, stărui Sucharita. Sînt o mulțime de lucruri pe care încă nu le înțeleg... și dacă nu mi le explici dumneata nu voi putea ajunge niciodată la liman. Tată, mi-ai spus să mă bizui pe rațiunea mea... dar eu n-am destulă rațiune... mintea mea nu are destulă forță. Trebuie să mă iei cu dumneata, tată !

După aceste vorbe întoarse capul, se aplecă peste cufăr și lacrimile începură să-i curgă șiroaie.

CAPITOLUL LXXVIII

Înmînîndu-i lui Harimohini scrisoarea, Gora avu sentimentul că-i trimite Sucharitei o scrisoare ce distruge pe veci prietenia lor. Numai că așternînd cîteva rînduri pe o hîrtie, omul nu rezolvă o problemă. Inima lui nu voia să consimtă și deși Gora își semnase numele de bunăvoie, inima nu-i pusese iscălitura și nu voia să se supună. De fapt inima-i era atît de nesupusă, încît Gora hotărî să alerge la Sucharita în aceeași seară ! Dar tocmai cînd voia să plece, ceasul din turnul bisericii învecinate bătu ora zece și își zise că era prea tîrziu ca să se mai ducă într-o casă străină. Rămase de veghe și ur-

mări fiecare bătaie a ceasului. Nu se mai duse în grădina de pe malul Gangelui. Trimise un bilet în care le spunea că va sosi dimineața în zori.

A doua zi se duse la locul ceremoniei. Dar unde era forța și puritatea spirituală cu care hotărîse să intre în ceremonia de penitență?

Mulți dintre *panditi* sosiseră, alții mai erau așteptați. Gora le făcu o primire călduroasă, iar ei elogiară devotamentul neclintit al lui Gora față de religia țării lor.

Încetul cu încetul grădina se umplu de lume și Gora umbla de colo pînă colo, supraveghind totul. Dar în mijlocul agitației și emoției, un singur gînd îi revenea mereu în minte, pornind din străfundul inimii lui. Parcă un glas îi tot murmura: „Ai greșit!" În momentele acelea n-avea timp să reflecteze temeinic și să descopere unde era greșeala... totuși îi era cu neputință să potolească acest sentiment profund. În vîltoarea marilor pregătiri pentru penitență, parcă un dușman ascuns în tainițele inimii lui îl acuza strigînd: „Ai făcut o greșeală." Nu era vorba de o încălcare a legilor și regulilor, nu era un păcat față de *Shastra*[1] sau ceva făptuit împotriva ritualurilor religioase... era un păcat săvîrșit față de ființa lui. De aceea sufletul lui Gora era revoltat împotriva pregătirilor pentru ceremonie.

În curînd trebuia să înceapă. Locul pentru serviciul divin fusese pregătit, un baldachin fusese înălțat, înconjurat cu un gard de bambus. Dar tocmai cînd Gora își schimba veșmintele după ce se scăldase în Gange, se observă o tulburare în rîndurile mulțimii. Toți păreau neliniștiți. În cele din urmă Abinash veni la Gora și-i spuse desfigurat de spaimă:

— Am primit vestea că Krishnadayal este grav bolnav. A trimis o trăsură să te ducă imediat acasă.

Gora porni în grabă, iar cînd Abinash voi să-l însoțească îi spuse:

[1] Una dintre cărțile sfinte ale hindușilor, care conține principii religioase, juridice, medicale etc.

— Nu, rămîi aici şi ocupă-te de invitaţi. N-are rost să pleci şi tu !

Cînd intră în camera lui Krishnadayal, îl găsi întins pe pat şi pe Anandamoyi frecîndu-i uşor picioarele. Gora se uită la ei speriat, iar Krishnadayal îi făcu semn să se aşeze pe un scaun ce părea anume pregătit pentru el.

— Cum se simte ? o întrebă Gora pe Anandamoyi după ce se aşeză.

— Puţin mai bine, îi răspunse. Am trimis după doctorul *sahib*.

În odaie mai era Sasi şi un servitor. Krishnadayal le făcu semn să iasă. Cînd văzu că nu mai rămăsese altcineva în odaie, se uită la Anandamoyi şi apoi, întorcîndu-se către Gora, îi spuse cu glas stins :

— Mi-a sosit ceasul să mor, dar înainte de a părăsi lumea asta trebuie să-ţi spun un lucru pe care ţi l-am ascuns. Numai astfel mă pot simţi descătuşat.

Gora păli şi rămase mut şi nemişcat. Multă vreme nici unul nu spuse o vorbă. Apoi Krishnadayal continuă :

— Pe atunci, Gora, eu n-aveam nici un respect faţă de societatea noastră... de aceea am putut săvîrşi o înşelătorie atît de gravă. Iar după ce am săvîrşit-o, nu mai puteam da înapoi... Urmă iarăşi o tăcere. Gora rămăsese mut, fără a pune vreo întrebare... Am crezut că nu va trebui să afli niciodată, continuă Krishnadayal, şi că lucrurile îşi vor urma cursul normal. Dar acum văd că este cu neputinţă... Nu poţi lua parte nici măcar la ceremonia funerară după moartea mea...

La acest gînd Krishnadayal se crispă.

Gora, tremurînd de nerăbdare să afle despre ce era vorba, se întoarse spre Anandamoyi şi o întrebă :

— Spune-mi, mamă, ce înseamnă vorbele astea ? N-am dreptul să particip la ceremonia funerară ?

Pînă în acest moment Anandamoyi stătuse nemişcată, cu capul plecat, dar la întrebarea lui Gora ridică privirea şi, uitîndu-se drept în ochii lui, zise :

— Nu, copilul meu, n-ai dreptul.

— Va să zică nu sînt fiul lui ? întrebă Gora cutremurîndu-se.

— Nu, răspunse Anandamoyi.

Cu violența unui vulcan în erupție, Gora rosti întrebarea următoare :

— Mamă, nici dumneata nu ești mama mea adevărată ?

Anadamoyi simți că îi este smulsă inima din piept, dar răspunse cu glasul reținut :

— Gora, copilul meu, tu ești singurul meu fiu. N-am avut copii, dar tu ești fiul meu mai mult decît ar fi fost un copil născut din pîntecele meu.

— Atunci, de unde m-ați luat ? întrebă Gora uitîndu-se din nou la Krishnadayal.

— Era în timpul răscoalei, începu Krishnadayal... eram la Etawa [1]. Mama ta, de frica *șipailor* s-a refugiat în casa noastră. Tatăl tău fusese ucis în timpul luptelor din ajun. Îl chema...

— Nu vreau să-i știu numele ! răcni Gora. Nu vreau să-l știu !

Krishnadayal, văzînd emoția lui Gora, tăcu. Apoi adăugă :

— Era irlandez. În aceeași noapte, după ce te-a născut mama ta a murit. Din ziua aceea ai crescut în casa noastră.

Într-o clipă Gora avu senzația că viața lui întreagă a fost un vis, un vis uluitor. Temelia pe care îi era clădită viața se prăbuși și el nu mai era în stare să înțeleagă cine e și pe ce lume se află. Ceea ce credea a fi trecutul i se păru ireal, iar viitorul spre care tindea cu atîta elan, ca spre lumina soarelui însuși, dispăruse cu totul. Se simțea ca o picătură de rouă ce trăiește doar o clipă pe o frunză de lotus. N-avea mamă, n-avea tată, n-avea patrie, n-avea naționalitate, n-avea strămoși, n-avea nici măcar un Dumnezeu. Nu-i rămînea decît un singur lucru : o imensă negație. Pe ce se putea bizui ? De ce să se apuce ? De unde să-și reînceapă viața ? Încotro să-și ațintească privirile ? De unde să-și

[1] Oraș indian în provincia Agra.

adune zi de zi forța pentru o muncă nouă ? Gora rămase mut în mijlocul acestui pustiu straniu în care-și pierduse simțul de orientare — și cei din jurul lui se uitau amuțiți la expresia de pe fața lui.

În acest moment sosi medicul englez însoțit de medicul bengalez. Englezul se uită la Gora cu același interes ca și la pacient și se întrebă cine putea fi acest tînăr extraordinar. Gora avea pe frunte semnul castei făcut cu mîl de Gange și purta veșmintele de mătase pe care și le pusese după ce se scăldase în apele Gangelui. N-avea cămașă, iar trupul voinic i se vedea bine prin halatul subțire aruncat peste umeri.

Pînă acum, la vederea unui englez Gora resimțea o antipatie instinctivă, dar de data aceasta urmări cu o deosebită atenție pe medic în timp ce acesta îl examina pe bolnav. Și în sinea lui se întreba : „Să fie oare aceasta singura ființă care mi-e rudă apropiată ?“

După ce medicul îl examină pe pacient, puse cîteva întrebări și zise :

— Nu văd nici un simptom primejdios. Pulsul nu e îngrijorător și nu găsesc nici o afecțiune organică. Cu îngrijirea cuvenită cred că starea aceasta nu se va mai repeta.

După ce doctorul ieși Gora se ridică fără vorbă și voi să plece. Anandamoyi, care-l condusese pe doctor, se apropie repede de el și prinzîndu-l de mînă îi spuse :

— Gora, scumpul meu, dacă te superi pe mine, mă distrugi.

— Pentru ce m-ați lăsat în întuneric atîta vreme ? întrebă Gora. Ar fi fost mult mai bine dacă-mi spuneați.

— Copilul meu drag, începu Anandamoyi hotărîtă să-și asume toată vina, am săvîrșit acest păcat de frică să nu te pierd. Dacă pînă la urmă tot asta se va întîmpla, dacă azi mă părăsești, nu pot condamna pe nimeni în afară de mine. Dar să știi că asta însemnează moartea mea ! Ești tot ce am mai scump pe lume !

— Mamă! fu singurul răspuns al lui Gora. La auzul acestui cuvînt, toate lacrimile pe care Anandamoyi şi le reţinuse începură să se reverse.

— Trebuie să mă duc la Paresh babu, mamă, zise Gora.

— Foarte bine, dragul meu, du-te! zise Anandamoyi şi simţi cum i se ridică o piatră de pe inimă.

Între timp Krishnadayal se alarmă peste măsură înţelegînd că moartea nu era iminentă şi că îi dezvăluise lui Gora taina. De aceea, înainte ca Gora să iasă zise:

— Gora, n-are rost să spui cuiva ce ai aflat. Cred că dacă eşti prudent poţi să-ţi vezi de treburi ca şi pînă acum. Nimeni n-are să bănuiască nimic.

Gora ieşi fără a-i răspunde nimic; de fapt, se simţea descătuşat, nemaisimţind între el şi Krishnadayal nici o legătură.

Tocmai cînd Gora ieşea din casă, sosi şi Mohim. Acesta nu putea lipsi de la serviciu fără o motivare, aşa că după ce luase toate măsurile cuvenite, trimiţînd doctori pentru a-l îngriji pe Krishnadayal, se dusese la birou şi obţinuse concediu.

— Unde pleci? îl întrebă Mohim.

— Veştile sînt bune, spuse Gora. Doctorul a fost şi zice că e în afară de pericol.

— Slavă Domnului! exclamă Mohim. Poimîine urmează să aibă loc nunta lui Sasi. Gora, ocupă-te, te rog, puţin de pregătiri! Şi încă ceva — ai grijă să-i spui lui Binoy ca nu cumva să dea pe-aici în ziua nunţii. Abinash este un hindus cu principii rigide şi mi-a atras atenţia în mod special să nu-l poftesc la nuntă. Şi încă ceva. Am invitat şi pe *sahib*-ul de la birou şi te rog să nu te legi de el sau să te repezi cu pumnii şi palmele! Să-l laşi în pace. N-ai altceva de făcut decît să dai din cap şi să zici: „Bună seara, domnule." Cărţile sfinte nu-ţi interzic acest lucru. Dacă crezi că e necesar, poţi cere o dezlegare specială de la *panditii* tăi. Trebuie să înţelegi, băiete, că ei sînt clasa dominantă şi că

nu e o înjosire dacă renunți puțin la trufia ta în fața lor!

Fără a-i răspunde nimic lui Mohim, Gora își văzu de drum.

CAPITOLUL LXXIX

Sucharita tocmai încerca să-și ascundă lacrimile aplecîndu-se peste cufăr, cînd un servitor anunță vizita lui Gourmohan babu. Își șterse în grabă ochii și lăsă lucrul din mînă, iar în clipa următoare Gora intră.

Semnul făcut cu mîlul Gangelui mai era încă pe fruntea lui și mai purta încă halatul de mătase. Nu se gîndise de fel la înfățișarea lui și de aceea venise îmbrăcat cum nimeni n-ar fi îndrăznit să apară la o vizită. Sucharita își reaminti ținuta lui Gora cînd sosise prima dată în casa lor. Știa că atunci apăruse în ținută de război și se întreba dacă nu cumva și de data aceasta era gata de luptă.

Gora, cum intră, îngenunche în fața lui Paresh babu și, aplecîndu-și capul pînă la pămînt, îi șterse praful de pe picioare. Paresh babu se dădu jenat la o parte și ridicîndu-l exclamă:

— Vino, vino, copilul meu, și stai jos!

— Paresh babu, nu mai sînt încătușat! strigă Gora.

— Despre ce cătușe vorbești? întrebă Paresh babu surprins.

— Nu sînt hindus! îi explică Gora.

— Nu ești hindus? strigă Paresh babu.

— Nu, nu sînt hindus, continuă Gora. Azi am aflat că sînt un copil găsit, că am fost luat în timpul răscoalei... tatăl meu a fost irlandez! Dintr-un capăt al Indiei pînă în celălalt ușile tuturor templelor sînt închise în fața mea; de azi încolo, în toată țara nu mai am loc la nici o sărbătoare hindusă.

Paresh babu și Sucharita rămaseră atît de uluiți, încît nici unul nu putu scoate o vorbă.

— Sînt liber, Paresh babu! exclamă Gora. Nu trebuie să mai îmi fie teamă de contaminare, nu trebuie să mă mai tem că aș putea deveni un proscris... nu trebuie să cobor ochii în pămînt la fiece pas pentru a-mi păstra puritatea.

Sucharita se uita la chipul aprins al lui Gora, iar el continuă :

— Paresh babu, vreme îndelungată am încercat să realizez India... cu toată ființa mea... și la fiece cotitură am întîmpinat obstacole... pe care zi și noapte m-am luptat să le transform în obiecte ale devoțiunii mele. Dar pentru ca această devoțiune să aibă temelii trainice, am muncit ca un rob... singura mea preocupare a fost această luptă. De fiecare dată cînd am întrezărit India așa cum este ea în realitate, am dat înapoi și mi-am făurit o Indie imaginară, pe baza ideilor mele rigide și lipsite de simț critic. Am luptat neîncetat împotriva a tot ce mă înconjura, străduindu-mă să-mi păstrez credința, întreagă și nestrămutată, în această fortăreață de nepătruns! Azi, într-o singură clipă, fortăreața plăsmuită de mine s-a năruit ca un vis și, devenind absolut liber, m-am trezit brusc în mijlocul unui vast adevăr! Tot ceea ce este bun sau rău în India, toate bucuriile și necazurile ei, întreaga ei înțelepciune și toate erorile ei au pătruns așa cum sînt în inima mea. Acum, într-adevăr am dreptul s-o servesc, pentru că în fața mea se întinde un adevărat cîmp de activitate... nu mă mai aflu în fața unei plăsmuiri a imaginației mele... ci în fața luptei pentru bunăstarea celor trei sute de milioane de copii ai Indiei!

Înflăcărat de revelația pe care o avusese, Gora vorbea cu atîta entuziasm încît Paresh babu se emoționă și nu mai putu rămîne pe scaun. Se ridică și îl asculta acum stînd în picioare pe Gora, care urmă :

— Puteți înțelege ceea ce încerc să tălmăcesc în cuvinte? Zi și noapte am urmărit un lucru și nu

l-am putut realiza ; azi, în sfîrşit, am izbutit să devin ceea ce am dorit. Azi sînt cu adevărat un indian ! În sufletul meu nu mai există opoziţie între hinduşi, musulmani şi creştini ! Azi fac parte din toate castele Indiei şi pot mînca din toate bucatele ei ! Să ştii că am cutreierat multe ţinuturi din Bengal şi am fost găzduit în cele mai mizerabile case ţărăneşti... să nu credeţi că am vorbit numai în faţa auditorilor de la oraşe... şi totuşi niciodată nu m-am simţit egal cu toţi, deopotrivă cu ei... tot timpul am simţit că între mine şi ei există o prăpastie nevăzută, peste care n-am putut trece niciodată cu adevărat ! De aceea în sufletul meu era un gol pe care am încercat să-l înlătur pe diferite căi. Am încercat să înfrumuseţez acest gol şi l-am împodobit cu felurite artificii artistice. Pentru că iubeam India mai mult decît viaţa însăşi, nu admiteam nici cea mai măruntă critică la adresa Indiei mele. Acum s-a terminat cu toate încercările zadarnice de a născoci podoabe lipsite de sens ! Paresh babu, am în sfîrşit senzaţia că încep să trăiesc !

— Cînd realizăm adevărul, spuse Paresh babu, sufletul nostru îşi găseşte satisfacţia chiar şi în insuficienţele şi imperfecţiunile sale... ba mai mult decît atîta, nici nu mai căutăm să-l învăluim în lucruri false.

— Paresh babu, aseară m-am rugat lui Dumnezeu ca să mă ajute să încep azi o viaţă nouă ! I-am cerut ca tot ceea ce fusese greşit şi lipsit de puritate în viaţa mea să fie cu desăvîrşire nimicit şi să fiu un om nou ! Dumnezeu mi-a ascultat ruga, dar nu aşa cum i-o făcusem eu... El m-a făcut să mă cutremur şi într-o clipă mi-a dăruit Adevărul Lui ! Nici în vis nu mi-am închipuit că El îmi va şterge atît de total toate impurităţile. Azi am devenit atît de pur încît nu mă mai tem de contaminare nici în casa oamenilor din castele cele mai de jos. Paresh babu, cu inima absolut liberă mă aştern acum la pămînt, la picioarele Indiei mele... După atîta căutare am înţeles, în sfîrşit, ce înseamnă să te lipeşti de sînul mamei !

— Gora, zise Paresh babu, ia-ne şi pe noi cu tine... ca să dobîndim dreptul de a ne adăposti la sînul mamei tale!

— Dar ştiţi că azi, azi cînd am devenit liber, zise Gora, primul meu gînd a fost să vin la dumneavoastră? Şi ştiţi pentru ce?

— Pentru ce? întrebă Paresh babu.

— Pentru că dumneavoastră deţineţi *mantram*-ul acestei libertăţi, îi explică Gora. De aceea nu vă găsiţi locul în nici o societate. Primiţi-mă ca discipol! Învăţaţi-mă şi pe mine *mantram*-ul acelei zeităţi care le aparţine tuturor — hinduşilor, musulmanilor, creştinilor şi brahmoiştilor deopotrivă... acelei zeităţi al cărei templu nu are niciodată uşile închise în faţa nimănui, indiferent de castă... acelei zeităţi care nu este numai Dumnezeul hinduşilor, ci Dumnezeul Indiei!

Chipul lui Paresh babu se lumină de o caldă devoţiune şi coborînd privirea, rămase cîteva clipe în tăcere.

Gora se întoarse către Sucharita care şedea nemişcată pe scaun şi-i spuse cu un zîmbet:

— Sucharita, nu mai sînt *guru*-ul tău! Îţi fac însă o rugăminte: ia-mă de mînă şi du-mă la *guru*-ul tău. Vrei?

Cu aceste vorbe îi întinse mîna dreaptă. Sucharita se ridică, îi dădu mîna, iar Gora se întoarse către Paresh babu şi amîndoi se înclinară în faţa lui.

EPILOG

Seara, cînd Gora se întoarse acasă, o găsi pe Anandamoyi şezînd liniştită pe veranda din faţa camerei ei.

Gora se apropie, se aşeză jos şi-şi rezemă capul de picioarele ei. Anandamoyi îl ridică şi-l sărută.

— Mamă, să ştii că eşti mama mea! exclamă Gora. Mama pe care am căutat-o pretutindeni a fost

tot timpul acasă, în odaia mea. Dumneata nu ai castă, nu faci deosebire între oameni şi nu urăşti pe nimeni... dumneata eşti imaginea fericirii noastre ! Dumneata eşti India ! După o clipă de tăcere, Gora continuă : Mamă ! Vrei s-o chemi pe Lachmiya să-mi aducă un pahar cu apă ?

Atunci, cu glasul blînd înecat încă în lacrimi, Anandamoyi spuse în şoaptă :

— Gora, lasă-mă să trimit după Binoy !

Redactor responsabil : MARIA VONGHIZAS
Tehnoredactor : AURICA IONESCU

Dat la cules 13.08.1965. Bun de tipar 26.11.1965. Apărut 1965. Tiraj 30.180 exemplare broşate. Hîrtie ediţie B satinat sul de 63 g/m². Format 540×840/16. Coli ed. 27,85. Coli tipar 33,5. A. nr. 9.723 C.Z. pentru bibliotecile mari 8A C. Z. pentru bibliotecile mici 8A—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 50.650
la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii".
Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti R. S. România.

ÎN
COLECȚIA C.L.U.
au apărut :

PERÊZ—GALDÓS
Doña Perfecta

●

THOMAS HARDY
Jude neștiutul

●

JOKÁI MÓR
Diamantele negre

●

HENRIK PONTOPPIDAN
Per cel norocos

●

FEDERICO DE ROBERTO
Viceregii

●

STENDHAL
Viața lui Henry Brulard — Amintiri egoiste

Lei 13,50